ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
MERCREDI
3 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·070 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.070

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ձիթդ նպաստակներուդ Մաղթանքով

Պատմութեան ընթացքին քիչ սերունդներու արուած առիթ է պիչերուան մը մէջ փոխել ոչ միայն տարեթիւը, այլ նաեւ հարիւրամեակը· իսկ ա՛լ աւելի նուազ է թիւը անոնց որոնք տարուան, դարուն փոխութեան հետ կ'ապրին հազարամեակ մը յաջորդին անցքն ալ: Այս առումով՝ հաշուենկատ այլընտրանքը հարուստ է Իւ· դարը մտած մարդուն համար· Հայուն՝ հատատարակէս:

Հազար տարի անդիէն տափարին կը խօսի լքուած մեր մայրաքաղաքը, այսօրուան սերունդին քանդումի փորձառութեան պատգամ մը հաղորդելու ջանքով· այդ ակնոցով՝ որքա՜ն սերտելի բան կայ անոր ամէն մէկ կոթողին վրայ բացուած ճեղքերուն, հողին թաղուած քարերուն ու տափարին չբացուած խորհուրդներուն մէջ: Բայց ներկայի մարդուն համար որ ա՛չ թշնամիին բռնադատուած կը բռնէ աչխարհի բոլո՛ր ճամբաները, Անին ղպացական պատկեր ու լալկան յուչ է միայն···:

Միւս հանդրուանը՝ դարագլուխը, չատ աւելի կենդանի չունչը կը փչէ մեզի դարը բացած մահուան որմէ վերապրելու ջանքը մեր կեանքին հունը գծողն է, փոխակերպողը, կամ ոչ: Մահէն անցածի մեր փորձառութեամբ աւելի՛ դառն է հայրենիք կոչուածին վերջին պատուին դէմ ցցուած կորուստին ապառնալիքը: Եւ ըսել որ այդ հեռանկարին առջեւ որպէս արդարացում դրուած «թշնամի»ները թուղթէ խամաճիկներու կը նմանին: Այսուհանդերձ, տակաւին կը տիրէ չտեսնել – չլսելու «իմաստութիւնը»: Կարելի՞ է Հայուն փակցուած թափառիկի ջիղով մը բացատրել երեւոյթը թէ Ռուսաստանի հայութեան թիւը մօտ է երկու միլիոնի, ԱՄՆ–ունը՝ մէկ միլիոնի, եւ այլն:

Ընդհանուր պատկերին համար Սփիւռքի մէջ հաւասարակշռող լուրջ տուեալներ կան, բարեբախտաբար, հակառակ բոլոր ծանօթ ժխտականներուն: Ձիւղ է որ կարելի է երեմիականներուն տոպրակը բանալ լեզուին, մշակոյթին առընչութեամբ· բայց միւս կողմէ՝ անուրանալի է ինքնութեան ինքնատիպ պարթեւնքի մը, նոյնիսկ յանձնառութեան ամուր երեւոյթի մը ներկայութիւնը· այսօր 20 – 40 տարեկաններու սերունդ մը կայ որ պիտցած է չբլանգել իրեն պզտուած ժառանգութեան պահասը ու գործի անցնիլ, նախ պատմութեան քարերը 85 տարի յապաղումով տեղը դնելու, ապա այլ աչխատանքի անցնելու համար: Անչուշտ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ կամ միւս մեծ ու փոքրին չհեն է որ կ'որոշէ 1915–ի ճանաչումին նման քայլեր· սակայն, կարելի՞ է մտածել թէ նոյնիսկ չհո՛ւն մեկնակէտով, առանց մեր կողմէ աչխատանքի կ'ըլլար ամէն բան: Մանաւանդ երբ յետագայ հանդրուաններուն համար վստահարար հազարապատիկ ջանք պէտք պիտի ըլլայ, նորէ՛ն մեր կողմէ:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի դաղութին, թէեւ տակաւին չատ տազմնային վիճակով, «ո՛չ»երու, «վա՛խ»երու դուռը փակելու ծրագիր է դպրոցաչինութեան առընչուածը· Մարսէյլի Համազգայինի վարժարանը մեծնալու պէտք ունի· նախնական աչխատանքը կատարուած է, կը մնայ նիւթականը ճարել· բան մը որուն համար առաջի կարգ անցած է ըսել թէ ամէնէն դիւրին ճարուածն է: Արդարեւ, կարողականութիւնը բաւարար է ակնկալելու համար:

Կայ նաեւ տասնամեայ պարտքի մը հարցը· Հայաստանի անկախութենէն ի վեր դերակշիռ չափով դպացականէն առաջնորդուած տալու արարքը գործուելու համար ի հաչիւ Սփիւռքին: Այսօր, երբ կայ գոհունակութեան չափ, յաճախ անկէ աւելի մեծ, յուսախաբութիւն, ժամանակն է նպատակները, թիրախները նորովի ճշդելու: Յունուար 18–ի Ազգ· ժողովի նիստին համար միասնական աչխատանք անհրաժեչտ է, իսկ Համազգայինի դպրոցին՝ դրամ:

Ձիւղ նպատակներու մաղթանքով, բարի՛ հազարամեակ:

Ա· Թ·

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ

Դեկտեմբեր 31–ին, Գարեգին Բ· Հոգեւոր դասու ուղեկցութեամբ էջմիածնէն մեկնած է Մոր Վիրապ, ուրկէ դուրս բերած է Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի լուսավառ կանթեղը, այնուհետեւ գացած է Մայր Աթոռ՝ կանթեղը լոյսը փոխանցելու Հայոց Հոգեւոր Կեդրոն՝ էջմիածնին: Կէս պիչերին, Գարեգին Բ· լոյսը փոխանցած է Նախագահ Ռ· Քոչարեանի: Էջմիածնէն Կաթողիկոսն ու Նախագահը գացած են Հանրապետութեան հրապարակը, ուր դեռեւս է Մեծ Մոմը: Անդնէն քալած են 40 կոյս, որոնք վարդի թերթիկներ ու արմաւենիի ճիւղեր չող կու տային Նախագահին եւ Կաթողիկոսին ոտքերուն առջեւ:

Էջմիածնի լուսավառ կանթեղը յանձնուած է Հանրապետութեան Նախագահին որ ջահով լոյս առած է կանթեղէն եւ յանձնած իրեն մօտեցող պատանիին: Այս վերջինը ուղղուած է դէպի Մեծ Մոմը եւ եկեղեցական պանդերու զօրանջներուն ուղեկցութեամբ, վառած է զայն: 40 կոյսերը կանթեղէն լոյս առնելով տարածած են ժողովուրդին մէջ, ապա, ունկնդրուած են Կաթողիկոսին ու Նախագահին ուղերձները:

Այնուհետեւ, Հանրապետութեան հրապարակին վրայ սկսած է «Պատմութեան արահետներով» խորագիրը կրող ներկայացումը, ուր յաջորդաբար տողանցած են Նոյ, Տեգրան Մեծ, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Մեսրոպ Մաչտոց, Աւետարանի ճակատամարտ, Նարեկացի, Եղեռն, Կոմիտաս···:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 30 / Յունուար 2)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԲԱՑ ՄՈՐԱՆԻ ՀԻՄՆՕՐՀՆԻՔ

Դեկտեմբեր 30–ին, Գարեգին Բ· կատարած է Մայր Աթոռի տարածքը կառուցուող Բաց Մորանի հիմնօրհնէքի արարողութիւնը: Ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Մեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի, Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութեան միաբան Սեւան Եպիսկոպոս Ղարիպեանի եւ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ թեմի առաջնորդ՝ Տիրան Ազգ· Մարտիկեանի օծուած են Մորանի բոլոր հիմնաքարերը, որոնց վրայ կը բարձրանան չորս աւետարանիչներու անունը կրող սիւները:

Մորանի օծումը կը կատարուի Մայիսին եւ Սեպտեմբեր 22–ին ալ այս խորանին առջեւ կ'օրհնուի սրբալոյս միւռոնը: 14 մեթր բարձրութիւն ունեցող Բաց Մորանին քով կը կառուցուի նաեւ Մայր Աթոռի նոր դիմաւոր մուտքը՝ 20 մեթր բարձրութեամբ: Ճարտարապետներն են Ճիմ Թորոսեան եւ Ռոմէն Զուլհակեան: Ցաւարտ արարողութեան, Բաց Մորանի եւ դիմաւոր մուտքի հիմքերուն զետեղուած են յուշագրեր՝ վկայութիւնը հիմնօրհնէքի, ինչպէս անունները չինութիւններու բարերարներ՝ Լուիզ Սիմոն–Մանուկեանի եւ մօսկուաբնակ՝ Սենիկ Գէորգեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ամանորեան իր մաղթանքները ներկայացուց, Դեկտեմբեր 31–ի իրիկունը, քառ աւանդութեան: Ուղերձին դիմաւորը կէան էր՝ «օգտակար տարի» մը նախատեսել Ֆրանսայի, Եւրոպայի, աչխարհի համար: Գործազրկութիւնը կը նահանջէ, բայց, դեռ կայ: Շեչտեց նաեւ թէ բարեկարգումներ անհրաժեչտ են բազմաթիւ մարզերու մէջ, ինչ որ ուրիչներ ըրած են արդէն: Պէտք է վերջ դնեն Ֆրանսացիներուն դժուարութիւններու, պէտք է կարենան ապրիլ ապահովութեան մէջ, վերջ պէտք է դնեն բռնութիւնը, որ դոյութիւն ունի նոյնիսկ դպրոցներու մէջ: Ախտեղով պատչաճութիւնը, ժոսփէն կանխած էր նախագահը, արտայայտուելով նոյն առաւօտը «Ժուռնալ տիւ Տիմանչ»ի սիւնակներէն: Ան ալ չհետ կը դնէր «Նոր Ֆրանսայի» մը վրայ, դրական հաչուեկչիռն ընելով իր կառավարութեան գործունէութեան:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ակն ընդ ական քաղաքականութիւնը դադար չունեցաւ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 31–ին, իրենց կառքին մէջ սպաննուեցան Բենիամին Զեվ Քահան եւ իր կինը ու վիրաւորուեցան իրենց 5 աղջիկները: Ռաբբի Քահան, որու հայրը՝ Ռաբբի Քահան սպաննուեցաւ Նիւ–Եորք, 1990–ին եղիպտական ծագում ունեցող Ամերիկացիի մը կողմէ, հիմնադիրն է հակարաբ Քաչ եգդապատչա չարժումին, կը պահանջէ բոլոր Արաբներու արտաքսումը Իսրայէլէն եւ դրաւեալ հողերէն դուրս: Արարքը ստանձնուած էր Պէյրութ, անծանօթ խմբակի մը կողմէ եւ ողջունուած Պաղեստինի հաղորդակցութեան նախարարին կողմէ, որ չհետած էր «սպաննել հրեայ գողնները պաղեստինեան իրաւունք մըն է»: Քիչ ետք, Ախտյորդանանի մէջ կը սպաննուէր Ֆաթահի ղեկավար մը իսրայէլեան զօրագունդի մը կողմէ: Արդէն, Քահանի մէկ մտերիմը նախապէս յայտարարած էր «հրէութեան մէջ, միւս երեսը չես դարձներ· հրէութիւնը՝ վրէժ կը նչանակէ»: Շուրջ տասնեակ մը ռաբբիներ նախակով կոչ կ'ընեն Գլինթընի որ վերջ տայ որեւէ բանակցութեան: Արաֆաթ ալ կը դատապարտէ «Իսրայէլի պետական ահարեկչութիւնը»: Շիֆրա Հոֆման, Ռաբբի Քահանի մօտ անձնաւորութիւն մը, որ 22 տարի Նիւ – Եորք ապրելէ ետք, երուսաղէմ վերադարձած է, կը պայքարի «արաբական տարափ»ին դէմ: Բոլոր Արաբները պէտք է մեկնին, կամ ընդունին իսրայէլեան տիրապետութիւնը: Ցունուար 2–ին Արաֆաթ կրկին Ուաչինկթըն մեկնած է: Շաբաթավերջի ընդհանուր հաչուեկչիռն էր 3 մեռեալ պաղեստինեան կողմը, 20 Իսրայէլացի ալ վիրաւորուած էին, մէկը՝ ծանրօրէն ոճրափորձէ մը Նեթանիայի կեդրոնը, Թել – Ավիվի հիւսիսը: Թափարդ կառքի մը պայթումը հանրակառքի կայանի մը մօտ պատճառ կ'ըլլար հանրակառքի պայթումին: Ծայրայեղ Հրեաները կրկին վրէժի կոչ կ'ընեն:

Ժ·–Գ· ՄԻԹԵՐԱՆ բանտէն պէտք է դուրս ելլէր Ցունուար 2–ին կամ 3–ին եւ հետանական էր որ դատական հետապնդումն ալ վերջ դնէ, պարզապէս դատական թերացումի մը պատճառաւ: Արդարեւ, Ֆալքոնի քարտուղարուհիին փաստաբանը երեւան հանեց, որ դատաւոր՝ Ֆիլիփ Գուռուա խուզարկութեան իր դիմումը կանխաթուարկած է, այսինքն Ցուլիս 3 թուականը դրած է, երբ խուզարկութիւնը Ցուլիս 5–ի թուականով եղած է: Այս թերութիւնը պատճառ է որ բոլոր հետապնդումները եւ մեղադրանքները դադրին:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄԱՆՈՐԸ սղջունեցին մօտ 500 հազար հոգի Շան զ'Էլիզէի վրայ մինչ կը սպասուէր 800 հազարէն մէկ միլիոնի, բայց ցուրտը եւ անձրեւը մեծ խանդավառութիւն չէին ստեղծած: 40 հազար հոգի ալ խրախճանքի մը հաւաքուած էին Փոնթիտու կեդրոնին չուրջ: Միլլատչէրը չեզան Փարիզ, բայց, անդամ մը եւս 54 կառքեր կրակի տուեցան Սթրազպուրգ, ինչ որ «աւանդութիւն» կը նկատուի: 15 կառքեր ալ կրակի տրուեցան Վալ–որ–Մարնի նահանգին մէջ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ հիւանդանոցը, որու բացումը կատարեց Ժ· Շիրաք Դեկտեմբեր 21–ին, առաջին օրերէն իսկ չատ անախորժ եւ մտահոգիչ կացութիւններու դէմ յանդիման կը գտնուի: Դեկտեմբեր 12–էն 26, յայտնաբերուած են լեժիոնելոզի չորս պարագաներ սրտի եւ երիկամունքի բաժանմունքներուն մէջ: Այս հիւանդութիւնը, որ թոքերու բորբոքմամբ կը յայտնաբերուի, կրնայ մինչեւ իսկ մահացու ըլլալ, եթէ սկիզբէն հարկ եղած խնամքը չտարուի: Հիւանդանոցին տնօրէնութիւնը դաղանի պահած է այս կացութիւնը եւ վարակուած հիւանդներուն ընտանիքները մտուէն եւ համայանգէն տեղեկացած են, ինչ որ ստիպած է հիւանդանոցին պատասխանատու տնօրէնը մամուլի ասուլիսով մը լուսաբանութիւններ տալու: Հաստատուած է որ մահացու մանրէն չրջադայած է տաք ջուրի խողովակներու մէջ: Բայց, կ'ըսէ տնօրէնը՝ Լուի Օմնէս, ասիկա հետեւանք չէ խողովակներու թերի չինութեան մը, այլ ջուրին լճացման ֆենոմէնի մը: Վարակուած չորս հիւանդներէն մէկը, 51 տարեկան, մեռած է, բայց բժիչկը կը ճգդէ որ լեժիոնէլոզի հետ կապ չունին մահուան պատճառները: Ամէն պարագայի մէջ, ցնոր տնօրինութիւն հիւանդանոցը նոր հիւանդ չընդունիր եւ «ստիպողական» կացութիւններու մուտքն ալ փակ է: Հիւանդանոցը պտնուող հիւանդներն ալ պէտք չէ լուացուին, ջրացնի գործածութիւնը արգիլուած է, կարելի է միայն պաղ ջուրը գործածել: Հարկ է յիչել, որ այս հիւանդանոցը, որ կոչուած է ոչ միայն մեծապօնը, այլեւ ամէնէն արդիականը ըլլալու Եւրոպայի, սկիզբէն իսկ ծանր հարցերու բախած է: Այս հիւանդանոցին բացումով, փարիզեան երեք հիւանդանոցներ՝ Լաէնէք, Պուսիքօ եւ Պրուսէ փակուած են:

ԺԱԳ ԼՕՐԱՆ, որ նաեւ գործածած է Սեսիլ Սէն–Լօրան գրչանունը, մեռաւ Ամանորի նախօրեակին, 81 տարեկանին: Կոնքուռ մրցանակին արժանացած էր 1971–ին Լէ Պէթիզ գործին համար, բայց, աւելի մեծ «յաջողութիւն» գտած է, այսինքն աւելի չատ դիրք ծախած է Սեսիլ Սէն – Լօրան անունով եւ այդ ճիւղին մէջ իր ամէնէն ծանօթ գործն է՝ Գարոլին Շեռի: Երկու անուններով ալ մեծաքանակ հատորներու հեղինակ եղած է:

ՑՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿ-ԷՆ Ի ՎԵՐ, կարեւոր փոփոխութիւններ մուտք գործեցին Ֆրանսական դատական մեքենային մէջ: Այսպէս, ձերբակալուած եւ դիպահ եղող ոեւէ անձ կրնայ առաջին ժամէն իսկ փաստաբանի մը օժանդակութիւն ունենալ, մինչ նախապէս այդ իրաւունքը ունէր 20-րդ ժամէն միայն: Այս նոր կարգադրութիւնը դոհացում չի տար բոլորին, մանաւանդ դատական ոստիկանութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ մեծամասնութիւնը չուզեր Եւրոպական Միութեան անդամակցիլ: Արդարեւ, «Ռատիքալ» թերթին հրատա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ամերիկեան նախագահական վերջին ընտրութիւններուն մասին չէ որ պիտի խօսիմ: Նպատակ չունիմ ամէնուն վիրացածը եւ անմարսելի նկատածը կրկին ճաշատեղանին վրայ դնել, մանաւանդ երբ դիտենք թէ այդ նիւթին մասին պիտի շարունակուի պարբերաբար գրուիլ առնուազն յառաջիկայ չորս տարիներու ընթացքին մինչեւ յաջորդ ընտրութիւն, ու ապա՝ յիշուիլ տասնամեակներ, ու մանաւանդ պարագաներու նաեւ՝ դարեր, որպէս ամերիկեան պատմութեան մէկ խայտառղէտ եւ ուսանելի էջը: Այդ էջը պիտի խորագրուի «Կոր – Պուշ Ընտրապայքար», կրկէսը՝ Ֆլորիտա նահանգ, իսկ ընտրաքարտէրուն տրուած այլազան որակումներուն մէջ պիտի նշուի, ի միջի այլոց, «յղի» ածականը, արդասաւորութեան ամիսներուն ասոնցմէ ամէնէն անապահովներով: Ընտրողներու նպատակը զուշակելու քննիչ եւ վերաքննիչ յանձնախումբերու աշխատանքին առընչուած պիտի մնայ բանդագուշակութիւնը:

Այդ բոլորէն անքաժան պիտի մնայ նաեւ ծիծաղը: Ամերիկեան զուարթախոհութեան պատմութիւնը ճոխացաւ մէկ երեւոյթով – Այսօր կարելի չէ թուղթի կտոր մը քարձրացնել դէպի լոյսի աղբիւր մը, եւ աչքի քթթումներով չկանչ տեսնել – ի հարկին խոշորացոյցի օգնութեամբ – անկէ լոյսի կարելի թափանցում մը՝ առանց որ ամէն քաղաքացի սկսի ծիծաղիլ: Կամ կարելի չէ խնդուք չպատճառել երբ մէկը մատը նրբօրէն քսի որեւէ խաւաքարտի կտորի մը վրայ ղրկալ ձեւացնելով անոր կարելի «յղութիւնը», եւ ենթադրութիւններ ընելով ընտրողին յետին մտքին մասին: Կարելի է նաեւ «ստուգումը» չարունակել քարտը զարձնելով:

Այս առթիւ, պիտի չըսուի թէ ա՛յս է ճշմարիտ դեմոկրատին, «մէկ անձ՝ մէկ քուէ» սրբազան նշանաբանին յարգումի գերագոյն եղանակը: Աւելի լաւ է որ այդ էջը մնայ ամրափակ: Այսուհանդերձ, լաւ է որ տեսանելի դառնայ այդ էջին լուսանցքային մէկ նօթագրութիւնը, կամ առդամակի փոքր ծանօթագրութիւնը, որ նիւթը կը կազմէ այս գրութեան ամենորեան խոհերուն:

Միացեալ – Նահանգներ չեն նմաները աշխարհի ուրիշ երկիրներուն, գոնէ անոր մեծամասնութեան: Ընտրութիւններու պարագային, ինչպէս այլ պարագաներու, բացարձակապէս արգիլուած է կաշառակերութիւնը եւ ընտրողներու կաշառակերութիւնը: Այլ խօսքով՝ կարելի չէ ո՛չ քուէ գնել եւ ոչ ալ ծախել: Միացեալ – Նահանգներ ո՛չ Աֆրիկէ են, ո՛չ Միջին-Արեւելք, ո՛չ Ասիա, ո՛չ Հարաւային – Ամերիկա, ոչ ալ եւրոպական չարք մը երկիրներ, մանաւորապար արեւելեան: Կը յիշեմ Լիբանանի այն երանելի օրերը, ուր երեսփոխանական հարուստ թեկնածուները կամ իրենց կուսակցութիւնները իւրաքանչիւր տատամող քուէարկողի կը նուիրէին մինչեւ հարիւր լիբանանեան թղթոսկի, որ այդ ժամանակի փոխարժէքով կը ներկայացնէր չուրջ երեսուն տոլարի դոյար մը: Անշուշտ երբ կը յայտարարեմ թէ Ամերիկա կաշառակերութեան երկիրը չէ, պիտեմ թէ ընթերցողները պիտի սկսին կասկածիլ գիտակցութեանս եւ գիտութեանս վրայ, հարց տալով թէ արդեօք ո՞ւր է որ կ'ապրիմ երկու տասնամեակէ ի վեր: Խօսքս կը վերաբերի ընտրական փոքրագոյամար կաշառատուութեան եւ ժողովրդային համեստ խաւին կաշառակերութեան: Հիմա, յուսամ, գատումիս իրաւացիութիւնը նուազ խնդրական կ'ըլլայ:

Այս ընտրութիւններէն յիշողութեանս մէջ անկորնչելի պիտի մնայ դէպք մը, տեսարան մը՝ հարիւրաւոր իրաղարձութիւններու, չբնաւոր կացութիւններու եւ պատկերներու գահավիժումներուն մէջ, որոնց համապատասխանը միայն կրնանք տեսնել թատրոնի մէջ: Եղելութիւնը կը վերաբերի կաշառատուութեան անհատական երեւոյթի մը, որ ծայրաստղն չափազանցումն է մարդկային թշուառութեան:

Նիւ – Եորքէն մեծահարուստ կին մը գացած էր ուրիշ մէկ նահանգ, աշխատելու համար իրենց նախագահական թեկնածուին յաղթանակին համար, վստահ ըլլալով իր նահանգին քուէարկութեան արդիւնքին՝ ի նպաստ իրենց թեկնածուին:

Ճաշակաւոր, սինեկ հագուստ մը հագած էր միջին տարիքով, նուրբ արդուզարդով եւ ֆիզիքական առողջութեամբ ճառագայթուն այդ կինը, որ քաղաքին մէջ կը չրջէր չքեղ ինքնաշարժով մը եւ վարիչով: Ան կ'ապացուէր անտունիներու պատապարանները քուէարկութեան մղելու անոնց անբախտ բնակիչները: Ունէր նաեւ իր տարհամոզումի միջոցները, որոնց կարդին՝ փոքր նուէրներ: Հեռատեսիլի կայանը ցցուն զարձուց անոնցմէ ամէնէն անապահովին – սիկառէթ մը:

Կը թուի թէ այդ նրբաճաշակ, մեծահարուստ կինը քուէներու թիւ մը ապահոված է ծխախոտի կարօտ ունեցող անտուններու հաւաքականութիւններու մէջ: Անոնցմէ ոմանք քուէատուփ առաջնորդած է նուիրելով միայն սիկարէթ մը, – մէ՛կ գլանիկ եւ ոչ թէ՝ տուփ մը: Անտուներէն մէկը կը խոստովանէր իրողութիւնը անմեկնելի, երանելի ժպիտով մը, իսկ դէպի իր ինքնաշարժը ուղղուող գարեչագեղ կինը թղթակիցին կը պատասխանէր համարձակ ժպիտով մը, չնական եւ սահմռկեցուցիչ: Ահռելիօրէն տգեղ:

Այդ կինը անշուշտ երբեք պիտի չհետապնդուի կաշառատուութեան յանցանքով, քանի ժողովրդավարութեան եւ գատաւորութեան օրէնքները ունին նաեւ իրենց անչափելի առաձգականութիւնը, իրենց ծալքերուն եւ ենթածալքերուն մէջ պահելով չրջուող խմասաններով մեկնաբանութիւններ: Այնքան որ մարդ կը տարուի յիշելու Ժորժ Պերնանոսի մեկնաբանութիւնը, թէ ժողովրդավարութիւնները չեն կրնար դադրիլ կեղծաւոր ըլլալէ, ինչպէս որ բռնատիրութիւնները՝ չնայնան:

Այս անտունի – ունեւոր պատկերն է որ միտքս եկաւ այս տօնական օրերուն: Ամէն Ամանորի, մեր ծնողները հայկական օճախի չերմ եւ երազային մթնոլորտին մէջ, տարիներով մեզի պատուիրած են չմոռնալ աղքատները, զրկուածները, թշուառները, անպատսպարները: Չմոռնալ նաեւ՝ փառք տալ Աստուծոյ մեզի պարգեւած իր բարիքին համար, որքան ալ այդ բարիքը չատ չափաւոր նկատուէր:

Ընտրական այս աննախընթաց կաշառատուութեան (գոնէ Լիբանանի մէջ միայն սիկարէթով մը կաշառել փորձողը կրնար իր զէմքին ստանալ բռունցքի հարուած մը արժանապատուութիւնը վիրաւորուած ենթակային կողմէ, քանի ամէն ծառայութիւն ունի իր նուազագոյն դինը եւ ամէն մարդ՝ իր լմրռնած վարկը...) դէպքը իր մասնաւոր սրութիւնը ստացաւ մէջս վերջին օրերուն, երբ «Պոսթըն Կլոպ» օրաթերթին մէջ կարդացի Օրէկըն նահանգի անօթիներուն նուիրուած զրութիւն մը: Երեւան կ'ելլէր որ վերոյիշեալ նահանգը ամէնէն բարձր տոկոսը ունէր անուսուցներու, որոնք նոյնիսկ աներդիք չէին եւ ոչ ալ անգործ: Միայն թէ իրենց չահածը, առաւել՝ կառավարական օգնութիւնը անբաւարար էին բազմանդամ ընտանիքի տարրական կարիքներուն: Կ'ըսուէր թէ նահանգին բնակչութեան 12·6 տոկոսը «աննպաստ անապահովութեան» դասուն կը պատկանի, իսկ 5·8 տոկոսը՝ «աննպաստ անապահովութիւն՝ անօթութեամբ» դասուն: Մեր Մեսէնճուսէց նահանգը, որ եկամտային բարձրագոյն (49–րդ) ոլորտին կը պատկանի, կը հաչուէ չուրջ 400 հազար բնակիչ որ անօթութեան սեմին կ'ապրի: Իսկ Սիէնէն հեռատեսիլի կայանը վերջերս 33 միլիոն կը հաչուէր երկրին անօթիներուն թիւը: Ու դեռ չենք խօսիր բազմամիլիոն անտունի թշուառներու մասին դերաճ, առաւութեամբ յորդուն այս երկրին մէջ, որ աշխարհը կ'ուզէ կշտացնել:

Ընտրական այս խայտառակ ընդհանուր պատկերին մէջ ամէնէն ողբալին, բացարձակ մերժելին, ախորժն էդկելին պիտի մնայ ընտրական վերընչեալ կաշառատուութեան պարագան, որ կը փոխէ ընտրութիւններու ժողովրդավարական «մէկ մարդ՝ մէկ քուէ» վեհիմաստ նշանաբանը. –

Մէկ քուէ՝ մէկ սիկարէթ:

Եւ Շնորհաւոր Նոր Տարի:

Պոսթըն

«ՀԱՐԻՒՐ ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ· ՀԱՃԻ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ» ՎԷՊԸ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

Անցեալ տարի, Երեւանի «Ապոլոն» հրատարակչատունը լոյս ընծայեց իր առաջին մէջ բացառիկ հատոր մը: Խօսքը կը վերաբերի Յակոբ Օշականի «Հարիւր մէկ տարուան» վիպաշարքի երկրորդ հատորի՝ «Հաճի Ապտուլլահ» վէպի վիճակահանութեան, զոր իրագործած է դրականագէտ Գրիգոր Յակոբեան, հիմք ընդունելով Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ յայտնաբերուած վէպի ինքնագիրը, որ 1977–ին առաքուած էր վահէ Օշականի կողմէ: Առաջին անգամն է, որ Օշականի բնագիր մը լոյս կը տեսնէ ձեռագրի հիմամբ:

Գեղատիպ, 342 էջ հաչուող այս հատորը լոյս ընծայուած է «Գրական Ուղի» մատենաշարի որպէս թիւ 1. հրատարակութիւն: Մատենաշարի պատասխանատուն է Գոլումպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Մարկ. Նչանեանը, իսկ գլխաւոր խմբագիրը՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկի գիտաշխատող տոքթ. Գրիգոր Յակոբեանը: Գիրքը հրատարակուած է Գոլումպիա համալսարանի «Սուրէն Ֆէսճեան» հիմնադրամի օժանդակութեամբ:

«Հաճի Ապտուլլահ»ի այս հրատարակութիւնը չորրորդն է: Օշական գայն հրատարակած է առաջին անգամ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, 1934–ին (ամսագրին տրամադրուած բնագիրը ներկայ հրատարակութեան հիմքն է): Գիրքով յետմահու լոյս ընծայուած է երկու անգամ, 1973–ին («Երկեր»ը, որ կը ներառնէր «Հաճի Մուրատ» եւ «Ծակ Պոուկը» վէպերը եւս) եւ 1996–ին («Հարիւր մէկ տարուան» ամրողջական հրատարակութիւն): Զոյգ հատորները խմբագրուած են Պօղոս Սնապեանի կողմէ եւ լոյս տեսած՝ Անթիլիաս:

Նոր հրատարակութեան արժէքը այն է, որ ձեռագրի օժանդակութեամբ կը վերականգնուի բուն բնագիրը՝ գայն զտելով նախորդ երեք հրատարակութիւններու կրճատումներէն, աղճատումներէն եւ թէական վերականգնումներէն: Այսպէս է, որ ընթերցողի սեղանին առաջին անգամ ըլլալով օշականեան անաղարտ բնաձեր մը կը դրուի՝ առանց անհարկի միջամտութիւններու եւ խմբագրումներու:

Սփիւռքի եւ Հայաստանի գրական ուժերու համագործակցութեամբ լոյս աշխարհ եկած այս հատորը (խմբագիր՝ Բաֆֆի Ամիմեան, լեզուաբան–խմբագիր՝ Պետրոս Բեղիրեան) կը բացուի Մարկ. Նչանեանի նախաբանով, ուր համառօտ կերպով գնահատուած է Գրիգոր Յակոբեանի աշխատասիրութեան արժէքը եւ ներկայացուած են նորատեղծ մատենաշարի առաջադրած նպատակները. –

«"Գրական Ուղի" մատենաշարին փայփայած փառասիրութիւնն է, ազգային անելիներէն ձերբազատուելով՝ մտածումի, գրականութեան, իմնաբանութեան շունչը վերադարձնել հայերէն լեզուն, հայրենի սահմաններէն ներս թէ ի սփիւռս աշխարհի. անձանօթը հրամցնել իբրեւ անձանօթ, մեզ զմեզ մղելով յայտնաբերումի աշխատանքին»:

Այնուհետեւ, աւելի քան 40 էջերու երկայնքին, աշխատասիրողը «Դիմք եւ ըղձանք» խորագրեալ յառաջաբանով կը ներկայացնէ վէպը՝ գայն դետեղելով իր չրջապտին մէջ եւ տալով անոր վերլուծականը: Այս գրութիւնը համառօտուած է Յակոբ Օշականի գրականութեան նուիրուած անտիպ մենագրութենէ մը:

Բնագրի հրատարակութիւնը խոհուեմ է ինքնագրին, վերականգնելով հեղինակային գրութիւնը իր նախնական անաղարտութեան մէջ: Ընթերցողը ի վիճակի կ'ըլլայ կարգալու «անընթեռնելիութեան» առասպելէն փրկուած Օշական մը, առանց ենթարկուած ըլլալու խմբագրիչներու (առաջին հերթին՝ «Հայրենիք»ի խմբագիր Ռ. Դարբինեանի) միջամտութիւններուն. –

«Ինչպէս պարբերականներում միւս վէպերի տպագրութեան պարագային» կը գրէ Գր. Յակոբեան, «այնպէս էլ "Հաճի Ապտուլլահ"ի հրատարակութիւնն աղեցուն էր տառաշարական ու սրբագրական վրիպակներով, խմբագրի կամայական միջամտութիւններով (բազմաթիւ կրճատումներ, կառուցուածքի փոփոխութիւններ, յաւելումներ), ինչն ի վերջոյ պարբերականներից գրողի անվերապահ դրժգոհութիւն էր: Այդ դժգոհ, կրտրուկ բացասող կեցուածքը պայմանաւորուած էր վէպերի խաթարուած լոյսընծայման հանգամանքով»:

Վէպի ինքնագիր–ձեռագրին նուիրուած իր ակնարկին մէջ, աշխատասիրողը մանրակրկիտ աղիւսակներով նախորդ հրատարակութիւններու մէջ սպրդած տարբեր բնոյթի փոփոխութիւններուն պատկերը ներկայացուցած է: Ըստ գրականագէտի կազմած վիճակագրութեան, ինքնագրի 202 էջերէն աւելի քան 180–ին մէջ խմբագիրները կրճատում կատարած են, 11 էջ ամրողջովին զանց ըրած, հեղինակի 68 ծանօթագրութիւններէն միայն 29–ը ընդգրկած են եւ չուրջ 100 յաւելումներ կատարած են: Միւս կողմէ, բառերու, բառակապակցութիւններու խմբագրական փոփոխութիւններու եւ իմաստ փոխող կամ խաթարող գրաչարական վրիպակներու թիւը կ'անցնի 400–ը:

Ներկայ հրատարակութիւնը ո՛չ միայն որակական մեծ յառաջընթաց մըն է օշականագիտութեան մէջ, այլեւ ի չէք կը դարձնէ նախորդները եւ, մանաւանդ, անկէ մեկնելով «կարելի է պատկերացնել, թէ որպիսի շեղումներով, տարընթերգումներով են հրատարակուել միւս վէպերը», կը գրէ Գր. Յակոբեանը:

Բնագիրը օժտուած է նաեւ համալից եւ մանրամասն ծանօթագրութիւններով, որոնք ընթերցողին կ'օգնեն կողմնորոշուելու «Հաճի Ապտուլլահ»ի աշխարհին մէջ:

Այս պատուաբեր աշխատանքը Օշականի առաջին հատորն է, որ լոյս կը տեսնէ Հայաստանի մէջ՝ յետխորհրդային չրջանին (1979–ի Ստեփան Կուրտիկեանի խմբագրած «Երկեր»ը փորձած էր մասնակի ու ըստ ամենայնի խաթարումներով հարուստ ներկայացում մը): Ասիկա իր կարգին երեւոյթ մըն է, որ պիտի նպաստէ Օշականի կերպարի վերարժեւորումին եւ ծանօթացումին՝ հայրենի գրական մտքին կողմէ: Նչելի է, որ գիրքը մեսրոպեան ուղղագրութեամբ տրուած է:

Վ. Մ.

PUBLICATIONS REÇUES

SIX CHANTS ARMENIENS
Transcription pour piano

GARBIS APRIKIAN
à l'initiation des jeunes pianistes
Fascicule I

Editions EDIPOL,
1, voie Félix Eboué, 94000 Créteil

ՀԱՅՈՒՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Ահաւասիկ տարի մը եւս անցաւ եւ ժամանակի թեւերուն վրայ՝ սահեցաւ դէպի պատմութեան խորքը:

Ո՞վ եւ ի՞նչ բան անցաւ ժամանակին հետ ու դարձաւ փոշի, ի՞նչ փայլուն անուններ, չողշողուն ի՞նչ ոսկեղօծներ երէկ կային ու այսօր չկան, երէկ իրենց-մով ու իրենց ազդուկով կ'ողողէին մարդոց եւ ընկերութիւն առօրեան եւ որոնք սակայն այսօր լինած են մոռացութեան դիրկը, ի՞նչն է մնայունն ու յաւերժականը եւ ի՞նչ ն է ղնայունն ու անցողիկը, ո՞վ կը ճշդէ, ո՞վ կ'որոշէ այս բոլորը եթէ ոչ ամենազօր ժամանակը, ժամացոյցի հզօրագոյն սլաքը որ կը քալէ իր անկեղլի եւ ամփոփող գնացքով, իր մխալար ու անկասելի ճախրատարրականութեամբ:

2000-ը յիշատակ է այլեւս, թանձր վարագոյրի մը եւրին անցած տակաւին թարմ ուրախութիւնները, վիշտեր, երազներ, փչրուած յոյսեր: Ջուր է յամենալ անցեալի մութին ու լոյսին վրայ հաւասարապէս, որովհետեւ ինչ որ գնաց, ետ չի դար վերստին, ինչ որ տեսանք ու ապրեցանք՝ մէկ անգամուան համար էր միայն ու վաճ է ամէն ճիզ, ժամանակի անիւը ետ դարձնելու ամէն ատգնապ:

2001-ը եկաւ այնպէս բնական, այնպէս անաեւ ու անձայն, ինչպէս մահը կը յաջորդէ կեանքին, սակայն, կանգ չառներ ոչինչ, անիւը կը շարունակէ դառնալ ու բանուոգեղծը՝ աչքերը աստղերուն մտովի մրմնջել:

«Պարտուի՛ր, պատուի՛ր կարուսել, ես քո երդը վազո՛ւց եմ լսել...»:

Արարչագործութեան մոզական անիւն է որ առաջին օրէն սկսած է դառնալ ու տակաւին ի՛նչքան դարեր, մթին ի՛նչքան ժամանակներ պիտի շարունակէ իր երդը, Ինքը, Արարիչը պիտի միայն:

Մենք, հասարակ մահկանացուներս, փխրուն հողեղէններս, կ'ապրինք մեր ճակատագիրը, իւրաքանչիւրս իր ոճով, իր ճամբով, իր ներաշխարհին թելադրանքով:

Ու ո՛վ է ան, որ ափսոսանքը չունի իր կորսուած օրերուն, իր անդարձ պահերուն, իր վազանցուկ ուրախութիւններուն:

Ո՛վ է ան, որ ափսոսանքը չունի քաղցր յուշի մը, անոյշ ժպիտի մը, կեանքը իմաստաւորող եզակի արարքի մը:

Այսպէս է որ տարիները կը յաջորդեն իրարու, գացողը միշտ տրտում չեչտ մը ունի, բացող ճայնանիշ մը կը հեռեւի իր քաղցրով:

Ահաւասիկ քու վնտռած դանձիդ թաքստոցը...

Սիմոն անօրինակ յուզումով մը համակեցաւ, սիրտը ուժգին կերպով սկսաւ տրոփել եւ ոտքերը դամուած մնացին պահ մը:

Անգլիացի երիտասարդը նշմարելով իր ընկերոջ վիճակը, ժպտելով ըսաւ.

– Զարմանալի՛ բան, պարոն Սիմոն, դուք, որ յեղափոխական մըն էք, այնքա՛ն յանդուգն ու վտանգելից գործեր տեսած էք, բանտերէ անցած ու խիստ հարցաքննութիւններ կրած էք եւ միշտ ձեր պատրիւնութեան ապացոյցը տուած՝ հիմակ, երիտասարդը աղջկան մը դիմաց ելլելու վայրկեանին, կը չփոթիք, կը խռովիք ու գրեթէ ինքզինքնիդ կը կորնցնէք:

– Այո՛, իրաւունք ունիք, սիրելի բարեկամ, պատասխանեց Սիմոն, բայց հաւատացէ՛ք որ կեանքիս մէջ երբեք այս բոպէիս չափ մեծ յուզում մը կրած չէի...

– Ահիկա կ'ապացուցանէ թէ սէրը ամէնէն հզօր զգացումն է որուն առջեւ տեղի կու տայ նոյնիսկ ամէնէն բուռն հայրենասիրութիւնը, պատասխանեց Զարլս, որ ինք ալ նշանած ու սիրահար ըլլալով՝ կ'ըմբռնէր երիտասարդ յեղափոխականին հոգեկան վիճակը:

– Կարելի է... ըսաւ Սիմոն յառաջանալով դէպի ցոյց տրուած տունը. բայց այս մէջոցիս կրած յուզումս այնչա՛փ չափօք ու անբացատրելի է՝ որ չեմ պիտեր թէ սիրոյ կամ ուրախութեան արդիւնք է՝ թէ ոչ չարաչուք նախազգացումի մը...

– Կ'աղաչեմ եղերական հովեր մի՛ առներ եւ զժբախտ սիրահարի մը պէս մի՛ ներկայանար Օրիորդ Նարդիկին որ արդէն ուրախ տրամադրութեան մը մէջ չի պտնուիր անչուշտ:

Դուռը զարկին:

Տանտիրուհին, յիսունը անցած ծերունի կին մը, եկաւ դուռը բացաւ եւ երկու երիտասարդները ներս մտան:

– Օրիորդ Նարդիկը հո՞ս է, հարցուց Սիմոն թրքերէն լեզուով:

Կինը կասկածոտ նայուածք մը ուղղեց երիտասարդին որ իրեն անծանօթ էր, բայց տեսնելով որ Զարլսի հետ եկած է՝ ապահովուեցաւ: Զարլս որ յունարէն կը խօսէր, ասելցուց.

– Պարոնը Օրիորդ Նարդիկի նշանածն է, այս առտու քանդէն ելաւ եւ եկաւ զինքը տեսնելու, չուտով իմաց տո՛ւր, մենք հոս վարի սենեակը կը սպասենք:

– Բայց ինչպէ՞ս, լուր չունի՞ք, ըսաւ կինը երիտասարդներուն նայելով, այս առտու Օրիորդ Նարդիկը մեկնեցաւ Պարոն Սէդրակին հետ...

– Ո՞ւր գնաց, գոչեց Սիմոն, ես քիչ մը առաջ իր տունը գացի հոն չէր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԱՐ

ՋԵՐՆՈԲԻԼԷՆ ԵՏՔ

Ջերնոբիլի աթոմակայանին փակումը սրոչ հանդստութիւն մը պատճառեց արեւմուտքցիներուն, բայց Ուկրանիոյ դժուարութիւնները հեռու են աւարտած ըլլալէ: Ամէնէն անյետաձգելի հարցերէն մէկն է ելեկտրականութեան պակասը: Պատճառը այն է որ կայանին ազէտէն ի վեր 14 տարի անցած ըլլալով հանդերձ, երկրին մէջ վտխարինող ոչ մէկ կայան բացուած է: Եւ նոյն չրջանին գործիքն ունեցող միւս կայանները բանած են 70 – 80% կարողութեամբ: Այս պատճառով, կիեւ ամէն բանէ առաջ կը փափաքի արեւմտեան հիմնադրամներու ուշադրութիւնը դրաւել որպէսզի երկու նոր աթոմակայաններու կառուցումը աւարտել կարելի ըլլայ:

Կայ նաեւ Ջերնոբիլի փակումով պործազուրկ մնացողներու հարցը: Անձնակազմին դլխաւոր պատասխանատուն ըսած է թէ անոնց մէկ մասը արդէն աշխատանքի հրաւէրներ ստացած է Ռուսաստանէն, Չինաստանէն, Իրանէն: Անոր կարծիքով, լաւագոյն մասնագէտները Ուկրանիային պիտի մեկնին ու այլ տեղ աշխատանք դտնեն: Այսուհանդերձ, Ջերնոբիլի պրոյի Սլավուտիչ քաղաքին մէջ ուր կայանին անձնակազմին մեծ մասը կը բնակի, յաջորդ տարի անգործնեբու համեմատութիւնը բնակչութեան 21%–ը պիտի կազմէ:

Ուրիչ Ցանրակչիռ հարց մը արկածեալ կայանին կատարեալ վնասազերծումին վերաբերողն է: Այդ մէկն ալ անյետաձգելի է, չրջապատին պահպանման տեսակէտէն: Արկածը որ 3·2 միլիոն բնակիչի վրայ ազդեցութիւն գործած է, ուղղակի վարակած է ուկրանական տարածքին 8%–ը: Շուրջ 110 հազար հողի տեղաշարժուած է, 200 բնակավայրերէ:

Այս պատճառներով է որ Ուկրանիոյ նախագահը Լ. Կուչմա չէշտելէ ետք թէ միջազգային հանրութիւնը կը յապաղի Ջերնոբիլի հարցով իր խոստումները չարդելու, յիշեցուցած է թէ Ուկրանիա չատ բան կը յուսայ միջազգային օժանդակութենէն, կարենալ լուծելու համար կայանին կապուած խնդիրները: Ան ըսած է. «մեր ժողովուրդը արդէն չատ սուղ վճարեց դինը արկածի մը որուն պատասխանատուն չէր. արկած որ պատահեցաւ Ուկրանիոյ անկախացումէն քանի ժամանակ առաջ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՊԱՆԹԷՈՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

Կոմիտաս այլեւս, յատկապէս՝ Պանթէոնի հաստատի բարեկարգման աշխատանքները աւարտած են: Ծախսուած է 1 միլիոն 900 հազար դրամ, զոր տրամադրած է մայրաքաղաքի քաղաքապետարանի «Երեւան» հիմնադրամը: Գարնան ալ, առաջին բարենպաստ օդերուն կը սկսի աշխատանքներու վերջին փուլը: Միջնադարը որ ղեկավարտումը երկու մասի կը բաժնէր, իր եռեւը թողելով դամբարաններուն մէկ մասը, հեռացուած է: Գարնան կը հիւսուի եռեւի պատն ալ կիսաշրջանակի ձեւով, որու վրայ յատուկ քանդակներ կը կերտուին: Միայն ատկէ ետք Պանթէոնը իր վերջնական տեսքին կը տիրանայ:

Կոմիտասի, Սիամանթոյի, Տէրեանի, Չարենցի, Սարեանի, Թումանեանի, Ալաւերդեանի, Ալեքսանդր Սպենդիարեանի, Ստեփան Մալխասեանցի, Ռուբէն Սեւակի, Ռուբէն Զարդարեանի, Ռուբէն Դարբինեանի, Ռուբէն Ղազարեանի, Ռուբէն Ալեքսանեանի, Ռուբէն Ալիխանեանի, Ռուբէն Ռուբինեանի, Ռուբէն Ռուբինի, Ռուբէն Ռուբինեանի, Ռուբէն Ռուբինեանի, Ռուբէն Ռուբինեան

ՌՈՄԱՆ – ՆԻՍ – ԼՈՍ - ԱՆՁՂԼԸՍ

Տիկին Մաքրուհի Լուսեդէնեան, զաւակներն ու թոռները

յաւուր կը Ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԼՈՒՍԵՂԷՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 22–ին, 90 տարեկանին։

Կը խնդրուի յիշել իր մայրը՝ Պերկիւզար Լուսեդէնեան, հղբայրը՝ Պարոյր Լուսեդէնեան, մօրեղբայրը՝ Արթին Վարդանեան։

Մուտծուած մը նաեւ Տիկին Սիրվարդ Կէտիկեանի համար, մեռած Նիս, տարոյն սկիզբը։

(Շար. Ա. Էջէն)

րակած հարցախոյզի մը համաձայն, Թուրքերու 43,6%–ը՝ ո՛չ պատասխանած է իրեն եղած հարցումին եւ միայն 25,2%–ը համամիտ է։ 1999–էն ի վեր Թուրքիա թեկնածու է «թեկնածութեան»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դաշնակցային ուժերը փակեցին Գրոզնիի բոլոր մուտքերը։ Այս առթիւ, Չէչէնիոյ անկախապաշտ նախագահը, ամանորեան իր ուղերձին մէջ յայտարարած է. – «Դարուս սկիզբը, պէտք է փաստենք աշխարհին, որ կարելի չէ զրաւում մը պարտադրել փոքր ժողովուրդներուն եւ թէ ինքնավարութեան սկզբունքը անվիճելի է»։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 12–րդ երկիրն է Եւրոպական Միութեան որ Եւրօն ընտրեց եւ Յունուար 3–էն դրամատուները եւ սակարանը իրենց փոխանակութիւնները կ'ընեն 1 Եւրօ հաւասար 340,75 տրախմի սակով։

ՊՈԼՈՑ մէջ, Թաքսիմի հրապարակը ռճրափորձ մը գործուած է կազանդի գիշերը, չուրջ տասը հոգի վիրաւորուած է։ Միջադէպեր ալ պատահած են Մարմարա պանդոկին մէջ։

ԱՄԹԵՐՏԱՄի հիւսիսը՝ ձկնորսային նաւահանգիստի մը՝ Վոլենտամի սրճարանի մը մէջ, ամանորի գիշերը հրդեհ մը ծագած է, որու հետեւանքով ութ մեռեալ կայ եւ 130 վիրաւոր։

ՍԵՐԳԷՑ ՄԻԽԱԼԿՈՎ, Լենինէն եւ Ստալինէն ետք, գործաւ Պուտինի քանատեղծը եւ հրաւիրուեցաւ նոր բառեր դրելու Ռուսաստանի խորհրդային վարչերգին, որ Պուտինի որոշումով Ռուսաստանի փառերգն է այսօր ալ։ Շատ են անոնք որոնք դէմ են այս կարգադրութեան եւ Պուտին կոչ ըրաւ անոնց որ «ողբերգական թնոյթ չտան դէպքին եւ ժողովուրդին հետ կապը չխզեն», ժողովուրդին մեծ մասը կողմնակից ըլլալով։

ՎՐԱՅԱԿԱՆ դրօշակ պարզած Պատի բեռնատար նաւը խարակի մը բախած է Թուրքիոյ հարաւը եւ ջախջախուած է Քէմէրի բացը։ Մեկնած էր Անթալիայէն եւ պաղտնի ճամբորդներ կը փոխադրէր, դլխաւորաբար Հնդիկ եւ Փաքիստանցի։ Շուրջ 32 հոգի փրկուած են, բայց քանի մը տասնեակ անհետացածներ կան։

ՎՐԻՊԱԿ

«Ծառաջ»ի Դեկտ. 29–ի թիւին մէջ, Գ. էջ «Կարպիս Ափրիկեանի վեց հայկական երկերու ներկայացումը» յօդուածին ըստորագրութիւնը պէտք է ըլլայ Արփինէ Տուտեան (եւ ոչ՝ Տատեան)։ Ներողութիւն կը խնդրենք յօդուածագիրէն եւ ընթերցողներէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՒ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ - Մ. Տօնապետեան 600 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Շէն» Միութիւնը իր չնորհակալութիւնները կը յայտնէ մամուլին, միութիւններուն եւ անհատներուն որոնց ցուցաբերած զօրակցութիւնը կարելի դարձուց «Շէն»ի տարեկան հանրավաճառը յաջողութեամբ պսակել (չահոյթը՝ 180 հազար Ֆր.)։

Վիճակահանութիւնը չահող թիւերն են.–

N° 70—N° 153—N° 164—N° 174—N° 222

***

REMERCIEMENTS

L'Association CHENE tien à remercier tous ceux, presse, associations et particuliers, qui par leur soutien ont permis que cette année encore sa Grande Braderie soit un succès. Le bénéfice s'élève à 180.000 FF.

Le résultat du tirage de la tombola : N° 70—N° 153—N° 164—N° 174—N° 222

Bientôt à Lyon

LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE
le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·15–ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՑՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն հանգուցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ԲՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17·30–ին։
Պատարագ ժամը 18–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ս. Ծննդեան
ժամերգութիւն ժամը 10–ին։
Պատարագ ժամը 11–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն հանգուցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·15–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին։
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաղումներէն, իրենց կրօնական պարտաւորութիւնները կատարելու համար։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն հանգուցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան՝ ժամը 16·30–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէք՝ պատարագէն ետք։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն հանգուցելոց»։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին։
Պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, գեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին։
Պատարագ ժամը 17·15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս ձէրէճեանի փափաքն է որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր։ Ընդառաջելով իր առաջարկին, Մայր եկեղեցւոյ «Ա. Արուեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ վարչական խորհուրդը այս առթիւ կրկ ազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրաչեան սրբահին մէջ կը ժամանէ կազանդ Պապիկը՝ բաչխելու համար նուէրներ ու կազանդչէքեր գաղութի բոլոր մանուկներուն։

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մանաւանդ սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերիզ մը կը սպասէ։

Կը խնդրուի տեղեակ պահել թիւը սոյն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել հայ կազանդ Պապան։

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի ուանդական արարողութիւն
ժամը 9·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՁԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը գեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղմայեանի։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
JEUDI
4 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.071 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.071

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»
(3 Janvier)

Du mauvais usage du martyre arménien

Edouard BRAINE

«GENOCIDES: LE CHOC DE LA VERITE» *գնահատուր խորագրին տակ, «Ֆիկարօ» երկու յօդուածներ հրատարակած է, մէկը Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ, միւսը՝ Ասորիներուն։*

Յօդուածներուն ղլուխը, Պօռուէն Պալէր կ'անդրադառնայ ցեղասպանութիւններու եւ անոնց ճանաչման շուրջ տեղի ունեցած բանավէճին։

Ամէն ոճիր, կ'ըսէ, Պ. Պոլաէր, ժամանցելի է, բայց ցեղասպանութենէն։ Բայց, ի՞նչ է ցեղասպանութիւն մը։ Կանոնաւոր բնակչութիւը ցեղային տուեալ խումբի մը։ Ո՞վ լիազօր է զանազանելու չարդ մը եւ ցեղասպանութիւն մը։ Եւ, կ'աւելցնէ, եթէ պատմութիւնը լի է կոտորածներով, չարդերով եւ այլ սպանդներով, դեղձարարութիւն կ'ըլլար հետեւողական բնակչութեան մասին խօսիլ։ Ազգային Ժողովէն 18 ամիս ետք, որ չարունակէ, Մերձակոյսը ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութեան իրողութիւնը, Թուրքիոյ կողմէ որ մէկուկէս միլիոն մեռեալ պատճառած կ'ըլլայ 1915–էն 1917 («Յառաջ». - ի դէպ 18 ամիս ետք չէ, այլ մօտ 30, քանի Ազգային Ժողովի քուէարկութեան թուականն է 1998 Մայիս 29 եւ Մերձակոյսինը՝ 2000 Նոյեմբեր 8)։ ՄԱԿ–ը ճանչցած էր 1985-էն իսկ եւ Եւրոպական Խորհրդարանը 1987–ին։ Ամէն անգամ Թուրքիա բողոքած է։ Կը խօսի միայն 300–էն 500 հազար մեռեալի մասին եւ կը մերժէ ցեղասպանութիւն տարազը, ինչ որ պիտի նշանակէր Պետութեան կողմէ կազմակերպուած բռնութիւն մը։ Այս սիւնակներուն մէջ, կը չարունակէ Պ. Պոլաէր, նախկին դեսպան եւ Ֆրանսա–Թուրքիա խումբին անդամ, Խաւար Պրէն կը պանայ Ֆրանսական Հանրապետութեան ընտրեալներուն պատմաբաններու տեղն անցնելու իրաւունքը, դատելու համար Թուրքիան։ Առանց, ի յառաջագունէ, ժխտելու ցեղասպանութիւնը, վերապահ է ինչ որ կը կոչէ «պաշտօնական պատմութիւն մը վաւերացուած խորհրդարանական քուէարկութեամբ մը» հանդէպ։ Այնքան հեռո՞ւ է Ֆրանսական կառավարութեան դիրքէն։ Ան, մտահոգ Անգարայի հետ իր յարաբերութիւններուն համար, կ'ըսէ թէ այս քուէարկութիւնը դնահատումը չէ այսօրուան Թուրքիոյ։ Յօդուածագիրը այլ խորհրդածութիւններ ալ կ'ընէ այս նիւթին չուրջ։

Գալով Պրէնի յօդուածին, որ բաւական երկար է, կը պանայ խորհրդարանականներուն պատմութիւնը դատելու իրաւունքը։ Իր կարծիքով, Ազգ. Ժողովի, ապա Մերձակոյսի քուէարկութիւնները զուտ ընտրական մտահոգութիւններէ մղուած են։ Կ'ակնարկէ Մարսէյլի, Իսիի, Վիլէօրպանի թաղապետական ընտրութիւններուն։

Է. Պրէնի կարծիքն ալ այն է որ վիճարկումը պէտք է թողուլ պատմաբաններուն եւ կը յիշեցնէ Արտաքին Նախարարութեան պաշտպանած պատպատիարները տասնամեակներէ ի վեր, այն անհրաժեշտութեան վրայ որ կայ, այսինքն՝ պատմականն ճշմարտութեան հետազօտութիւնը մասնագէտներու եւ դիտնականներու կողմէ։ Ուրեմն, կը դրէ, «քիչ մը որպէս դիւանապետ, բայց, աւելի որպէս քաղաքացի կ'ուզեմ ես ինձի հարց տալ այս քուէին իմաստին մասին ուր կը տեսնեմ՝ «վրէպել մը աւելի ծանրակչիռ սխալ մը»։ Շեչտել վրէպը դիւանապետի իմ աչխատանքս կ'ըլլար։ Քաղաքական բոլոր դէմքերը զոհս հարցապնդեցի այս քուէարկութենէն առաջ կ'ընդունէին որ նման «վրէպ» մը կ'արդարանար միայն ընտրական մտահոգութիւններով կամ քաղաքական հաչիւներով։ Աւելի պարզ՝ ձախը նախ դոհացում տուած ըլլալով հայկական լոպիին, այը, ի վերջոյ, չուզեց, առանձին ձեռքերը այրել տաք պետնաթնձորով» (Ֆրանսական ասացուածք մը)։ Ու Ֆրանսա – Թուրքիա խումբի անդամը կը չարունակէ ծանրանալ քուէին ընտրական ընոյթին վրայ։ Ապա, կը յիշէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կապերը Ֆրանսուա Ա.–ի եւ Մեծն Սիւլէյմանի օրերէն, Միջնադար – Նահանգներու դիրքը նոյն հարցին նկատմամբ եւ անոնց նախընտրութիւնը պաշտպանելու ԱՄՆ–ու չահերը։ Կը յաւելի Մերձակոյսի դիրքին վրայ, որ օրէնքի ուժով վերածել հարց մը որ իր ձեռնհասութենէն դուրս է։

Այս տեսակէտն է եւ Թուրքիոյ հետ ներկայ կապերը զոհս կը պաշտպանէ Է. Պրէն մինչեւ վերջը։ Եւ իր «տրամաբանութիւնը» մինչեւ հոն կ'երթայ որ իրեն բսել կուտայ։ – «Անչուշտ անհրաժեշտ եւ օգտակար է որ ամէն ոք կատարէ յիշողութեան այս յուսոյ վերլուծումը։ Մեզի, Ֆրանսացիներուս համար, դէպի մեր պատմութիւնը այդ վերադարձը կրնայ խնդրոյ առարկայ դնել Ալժերիան կամ դպրոցական մեր պատմութեան այլ դրուագներ։ Բայց, ի՞նչ պիտի ըսէինք ԱՄՆ–ու Մերձակոյսին կամ Թուրքիոյ Ազգային մեծ Ժողովին քուէին այդ մասին»։

ՄԵՐՁԱԻՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՋԵՑ ԳԼԻՆԹՐՆԷՆ

Յունուար 2–ին, Արաֆաթ երկու տեսակցութիւններ ունեցաւ նախագահ Պ. Գլինթընի հետ, մասնաւորաբար լուսաբանութիւններ ուզելու համար անոր Ծբաղարին երկու կէտերու մասին։ Մէկը կը վերաբերի Երուսաղէմի, միւսը՝ պատնիշնի պաղեստինցիներուն։

Տեղւոյն վրայ, հակամարտութիւնը կը չարունակուի եւ Ե. Պարաք կը սպառնայ պատերազմիլ, ճչդելով որ պատերազմը անխուսափելի կը թուի եւ այդ պարագային ալ Իսրայէլ կը յաղթէ։ Կ'աւելցնէ ուսկան թէ միշտ կողմնակից է հաշտութեան գալ, պայմանաւ որ նախ բռութիւնը դադրի։

Մնաց որ, ի՞նչ արժէք կրնայ ունենալ համաձայնութիւն մը, զոր պատրաստած է Գլինթըն եւ պիտի ընդունի Պարաք։ Արդարեւ առաջինին պաչտօնավարման չրջանը կը վերջանայ Յունուար 20–ին եւ Պուշ նոյն իսրայէլամէտ տրամադրութիւնները չունի, իսկ Պարաք՝ հրաժարեալ վարչապետ մը, որու վերընտրութիւնը չատ հաւանական չի թըւիր։ Իսրայէլացիք, մանաւանդ աջը, որեւէ ձեւով կողմնակից չեն դոյդն պիջոմի, մանաւանդ Երուսաղէմի չուրջ եւ ներկայ մթնոլորտին մէջ, Լիքուտի (աջ) թեկնածու Արիէլ Շարոնի ընտրութիւնը չատ հաւանական կը նկատուի։ Ըստ իսրայէլեան մամուլին, Գլինթընի վերջին ծրագրին համաձայն, պաղեստինեան իշխանութեան տակ կը դրուին արեւելեան Երուսաղէմի արաբական թաղամասերը, ներառեալ մզկիթներու հարթավայրը եւ Գաղայի գօտին եւ իսրայէլեան բանտերուն կը մնան իր եւ հայկական թաղամասերը։ Ասոր փոխարէն Պաղեստին կը հրաժարի իր 3,7 միլիոն գաղթականներու վերադարձէն չըրջանին մէջ։

«վրէպ» մը կ'արդարանար միայն ընտրական մտահոգութիւններով կամ քաղաքական հաչիւներով։ Աւելի պարզ՝ ձախը նախ դոհացում տուած ըլլալով հայկական լոպիին, աջը, ի վերջոյ, չուզեց, առանձին ձեռքերը այրել տաք պետնաթնձորով» (Ֆրանսական ասացուածք մը)։ Ու Ֆրանսա – Թուրքիա խումբի անդամը կը չարունակէ ծանրանալ քուէին ընտրական ընոյթին վրայ։ Ապա, կը յիշէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կապերը Ֆրանսուա Ա.–ի եւ Մեծն Սիւլէյմանի օրերէն, Միջնադար – Նահանգներու դիրքը նոյն հարցին նկատմամբ եւ անոնց նախընտրութիւնը պաշտպանելու ԱՄՆ–ու չահերը։ Կը յաւելի Մերձակոյսի դիրքին վրայ, որ օրէնքի ուժով վերածել հարց մը որ իր ձեռնհասութենէն դուրս է։

Այս տեսակէտն է եւ Թուրքիոյ հետ ներկայ կապերը զոհս կը պաշտպանէ Է. Պրէն մինչեւ վերջը։ Եւ իր «տրամաբանութիւնը» մինչեւ հոն կ'երթայ որ իրեն ըսել կուտայ։ – «Անչուշտ անհրաժեշտ եւ օգտակար է որ ամէն ոք կատարէ յիշողութեան այս յուսոյ վերլուծումը։ Մեզի, Ֆրանսացիներուս համար, դէպի մեր պատմութիւնը այդ վերադարձը կրնայ խնդրոյ առարկայ դնել Ալժերիան կամ դպրոցական մեր պատմութեան այլ դրուագներ։ Բայց, ի՞նչ պիտի ըսէինք ԱՄՆ–ու Մերձակոյսին կամ Թուրքիոյ Ազգային մեծ Ժողովին քուէին այդ մասին»։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ԳՐԻՍԹՈՖ ՄԻԹԵՐԱՆ կրնայ ազատ արձակուիլ 5 միլիոն ֆրանքի երաշխաւորագիրի մը վճարումին փոխարէն։ Այս որոշումը առաւ Փարիզի վերաքննիչ ատեանը Յունուար 2–ի իրիկուն, հակառակ ազգարաղատութեան դիրքին։ Այս վերջինը կ'ուզէր որ Ժ. Գ. Միթերան բանտը մնայ։ Այս երաչխաւորագիրը, ամէնէն մեծ գումարն է, որ երբեք պահանջուած է նման պարագայի մը։ Հետեւանք է այն մեղադրանքներուն, որոնց ենթակայ է նախկին նախագահին զաւակը եւ զոր որոնց 13 միլիոն ֆրանք ստացած էր որպէս միջնորդչէք փիէր Ֆալքոնի ընկերութեան կողմէ, Անկոլայի վիճամթերքի վաճառման գործողութեան մէջ։ Արդէն, դատաւորները որոշած էին «սառեցնել» Զուլիեթրիոյ թուադրուած իր հաչիւը։ Փատաբանը՝ Ժան - Փիէր Վերմինի – Գամփէնքի կ'ատարկէ որ իր յաճախորդը նման գումար մը չունի եւ ուրեմն Ժ. Գ. Միթերան, Յունուար 3–ին, դեռ կը մնար Սանթէյի բանտին անձնատուրութեանց բաժանմունքը։ Մնաց որ, եթէ գումարը հաւաքուի, Ժ. Գ. Միթերան չի կրնար երկրէն դուրս ելլել, ոչ ալ տեսնուիլ Ֆալքոնի, Փասքուայի, Փօլ – Լու Սիւլէյէրի, կամ Ժան – Շառլ Մարքիանիի հետ։ Այլ կէտ մը կայ, սակայն, որ կը-նայ թոյլ տալ ոչ միայն Ժ. Գ. Միթերանի ազատ արձակումը, այլեւ հետապընդման ջնջումը, որու անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով։ Արդարեւ, դատաւոր Ֆիլիփ Գուռուա Յուլիս 3 թուականով դէպքերու կ'ակնարկէ, որոնք Յուլիս 5–ին տեղի ունեցած են։

Վիլնէօվ – Սէն – Ժորժի մէջ, անսովոր արկած մը պատահած է Յունուար 2–ին, որու հետեւանքները կրնային չատ աւելի ծանրակչիռ ըլլալ։ Առաւօտեան 8–ին, հանրակառք մը, որ 50 հոգի կը փոխադրէր, կեցած է որովհետեւ դուռները մէկը մեքենաբար չէր գոցուեր։ Վարորդը կ'ինչ, որպէսզի ձեռքով գոցէ ու երբ կը յաջողի, հանրակառքը կը սկսի գառնալ ամէն կողմ։ Ուղեւորները կը սկսին ճչալ ու վարորդն ալ հաւէն վազել...։ Ձամբորդներէն մէկը անմիջապէս ձեռք կ'առնէ դէպքը, վարձատրողին առաջքն առնելու եւ ուղղութիւն տալու համար կառքին։ Ի վերջոյ 26 վիրաւորներ կային միայն եւ բնակիչի մը պարտէզը խորտակուած էր։ Արկածը հետեւանք է արդիականին թուլացման, ինչ որ մեքենաբար տեղի կ'ունենայ, երբ բոլոր դուռները կը փակուին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ, ամանորեան չաբաթավերջին 81 հոգի մեռաւ եւ 1400 հոգի ալ վիրաւորուեցաւ, ինչ որ «չատ է», կ'ըսէ Փոխադրութեան նախարարը՝ Ժ. Գ. Կէսօ, եթէ նոյնիսկ նըկատի է բազդատմամբ անցեալ տարուան նոյն չրջանին։

ՍՊԱՆԻՈՑ փիրէնեեաններուն մէջ, ձիւնամրրիկէն 5 հոգի մեռած է, 5 ուրիչներ ալ անհետացած են լեռներուն վրայ։

ՎՐԱՅԱԿԱՆ պատի բեռնատար նաւին գոհերուն թիւը 6 մեռեալ է եւ 32 վերապրող, ըստ առժամեայ հաչուեկշիռի մը։ Ծանօթ է որ նաեւ ընկղմած էր Քէմէրի բացը, բախելէ ետք խարակի մը։ Վերապրողներէն 6–ը անձնասպանէն են (10–ի վրայ) իսկ մնացեալը՝ 10 պարսիկ եւ 16 փաքիստանցի։

ՓԱՐԻԶԻ Լո–է–Լո–ի «Սէ» գիծին վրայ, եռամեայէն վերջնաւորութեան փորձ մը պիտի կատարուի ճամբորդներու ապահովութեան համար։ Կառախումբերու թիւը 2–ով պիտի սահմանափակուի, որպէսզի ճամբորդները համախմբուած ըլլան եւ նուազ ենթակայ յարձակումներու, մանաւանդ ժամը 20–էն ետք։

ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մէջ Դեկտեմբերին հրատարակուած է Ա. աչխարհամարտին օսմանեան բանակի ընթացքին մասին հատոր մը որուն յառաջաբանը գրած է Թուրքիոյ սպաչախտի նախագահը զօրավար Հ. Գվէրըգօղլու։ «Մահուան հըրահանգը» խորագրուած աչխատութիւնը Թուրք զօրավարին կողմէ մեծապէս գընահատելի դտնուած է, բայց այն գլուխը որ նիւթ կ'ընէ Հայերու ցեղասպանութիւնը։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»,

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովը Դեկտ. 30–ի նիստին, 100 թեր, 14 դէմ եւ 5 ձեռնպահ ձայներով ընդունած է 2001–ի պետական պիւտճէն։ Ան կը նախատեսէ 195,7 միլիառ դրամ եկամուտ, եւ 247 միլիառ ծախք։ Մօտ առնելով, Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան յատկապէս նչած է տնտեսութեան կարգ մը բնագաւառներէն ներս մատուցուած ծառայութիւններու արտնչուղ բնակչութեան պարտքերուն գանճումին կարեւորութիւնը, առաւելագոյն (ալօրինի) անտեսութեան դէմ պայքարին զուգահեռ։

Հ. ԱԼԻԵԻԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ազրբեջանի նախագահը, ամանորեան իր ուղերձին մէջ, ծանրացած է դլխաւոր. բարար Ղարաբաղի հարցին վրայ։ Ան նչած է թէ Ազրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ հակամարտութիւնը դլխաւոր եւ դժուարագոյն հարցն է Ազրբեջանի համար։ «Ամէն չանք կը թափենք, ըսած է Ալիեւ, հարցը լուծելու համար։ Անոր հետեւանքը եղաւ մէկ միլիոն Ազրբեջանցիներու գաղթականի վերածուիլը եւ Ազրբեջանական հողամասին 20%-ի գրաւումը Հայաստանի կողմէ»։ Ալիեւ աւելցուցած է որ վստահ է որ Ազրբեջան պիտի վերադրաւէ իր հողերը եւ գաղթականներն ալ պիտի վերադառնան իրենց տուներուը։ Ի՛րեն համար Հայաստանի հետ ուղղակի բանակցութիւնները բանալին են տապնադի լուծման եւ թէ Ղարաբաղի հարցին կարելաւորումը կ'իրականանայ միայն փոխադարձ դիջումներով Բաքուի եւ Երեւանի կողմէ։ Ազրբեջան կը խորհի որ, կ'ըսէ Ալիեւ, փոխադարձ երկիծութեան չարունակութեան համար, կարեւոր է որ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Մինսկի խումբին միջնորդութիւնը ամրապնդուի։ Այս առընչութեամբ, վերջին բանակցութիւնները անելի մատնուեր են։ Ալիեւ կը մեղադրէ Հայաստանը իր ժխտական դիրքին համար Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի խօսակցութեանց մէջ։ «Հայաստանի քանդիչ դիրքը, կը չեչտէ, Մինսկի խումբին համանախագահներուն հետ (ԱՄՆ, Ֆրանսա, Ռուսաստան) եթէ չփոխուի, չենք կրնար ըսել որ հարցը լուծուի»։

Ա–ԷՖ–ՓԷ–ի հետապիրը կը հաղորդէ նաեւ որ աւելի քան երեսուն հազար հոգի մեռած է եւ մէկ միլիոն հոգի ալ տեղահանուած է, մեծամասնութեամբ հայ բնակչութիւն ունեցող Ղարաբաղի ճակատումէն։ Հրաղադար մը ստորագրուած է 1994-ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ – Ա.-ԺԷ. ԴԱՐԵՐՈՒ ՎԱՆՔԵՐՆ ՈՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ(*)

ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ – Իտալիոյ Պոլոնիա քաղաքի կոմս եւ պիտնական՝ Լուիճի Ֆերտինանտօ Մարսիլի, 1691–ին, երեւելի հայ գործիչ, պիտնական, Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանէն կը ինդրէ քարտէս մը, ուր գետեղուած ըլլան Հայաստանի բոլոր վանքերն ու սրբավայրերը, Ա.-ԺԷ. դարերու վրայ երկարող։

Այսքան լուրջ եւ պիտական աշխատանք մը միայն Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանը կրնար ընել. դարուն ամէնէն զարգացած անձերէն մին, որ բան ժամանակակիցներու վկայութեան, ծանօթ էր յունարէն, լատիներէն, պարսկերէն, արաբերէն, թրքերէն, երրայերէն, Ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուներուն։

Երեմիա Չէլէպի եղած է ատենաղպիր եւ խորհրդական Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին, ճամբորդած է Մերճաւոր – Արեւելքի եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներ, արեւելեան Հայաստան, եղած է տպագրիչ, Յակոբ Ջուղայեցի կաթողիկոսին ազատագրական չարժումին կողմնակից եւ գործակից. Թողած է բազմաթիւ անտիպ գործեր, որոնց լոյս ընծայումը մեծապէս կրնայ օգտակար ըլլալ լուսաբանելու համար մեր պատմութեան ամէնէն աւելի տխուր շրջանները ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու, երբ բռնի իսլամացումները սկսած էին մեծ զարկ ստանալ, հայկական ներքին գաւառներուն մէջ, սուլթանական ճնշիչ հարկերէն ազատելու համար։

Աշխատանքը պատրաստուած է բազմաթիւ թուղթերու վրայ խնամքով կպցուած 358×120 սմ. պաստառի մը վրայ, ջրաներկով եւ գրիչով կատարուած, սեւ մելանով, նոտրգիր եւ ամբողջութեամբ հայերէն լեզուով։

Քարտէսին վերեւ, աջակողմեան անկիւնը, զարդարուն շրջանակի մէջ առնուած, երկար դրութիւն մը կը համառօտէ Հայոց Պատմութիւնը, իսկ վարը, դարձեալ աջակողմեան անկիւնը, առանց շրջանակի դրութեամբ (բոլորգիր) կը հաղորդէ փաստաթուղթին թուականը (1691), պատուիրողը՝ (Լօտովիկօ Ֆերտինանտօ Մարսիլի), բովանդակութիւնն ու գործադրողները՝ ձեռամբ Երեմիա Կոստանդինուպոլսեցւոյ, ծագկող՝ Տէր Մաղաքիա, որդի Նորա։

Հեղինակը, կը ցանկապրէ եւ խտացեալ ձեւով կը բացատրէ բովանդակութիւնը։ Քաղաքները կարեւորութեան կարգով տրուած են, եպիսկոպոսական աթոռներով եւ վանքերու յիշատակումով։ Կուսանոցները՝ արմաւենիի նչան մը կը կրեն, իսկ այր մարդոց վանքերը՝ ձիթենիի։ Սուրբերու նահատակութեան վայրերը եւ դամբարանները, ոսկիով շրջապատուած են։ Կանանչ մելանով շրջապատուած վանքերը կը պատկանին Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, կապոյտը՝ վերապահուած է Ախթամարի կաթողիկոսական աթոռին, դեղինը՝ Գանձասարի եւ կարմիրը՝ Ս. Էջմիածնին։

ՑԱՋՏՆԱԲԵՐՈՒՄԸ – Հայ մշակոյթի այս բացառիկ գանձը (ոչ միայն մշակոյթի, նաեւ հայ դատի եւ հոգային ամբողջականութիւնը փաստող) երեք հարիւրտարի եւս կրնար ծածկուած մնալ Պոլոնիա քաղաքի համալսարանին (Եւրոպայի հնագոյնը) մատենադարանի պահեստներուն մէջ, եթէ 1991–ին քարտէսներու ցուցահանդէս մը տեղի չունենար։ Այդ առիթով կը յայտնաբերուի 24 թիւը կրող ծրարը, որուն վրայ արձանագրուած է «Tabula chorographica armenica» եւ ինչպէս որեւէ հայերէն ձեռագիր կամ տպագիր փաստաթուղթի համար, կը հրաւիրուի նոյն համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Կապրիէլլա Ուլուհոճեան, որ անմիջապէս կ'անդրադառնայ յայտնագործութեան բացառիկ այս արժէքին։

Փրոֆ. Կ. Ուլուհոճեան, որուն կը պարտինք այս բացառիկ գործին պիտական եւ չատ խնամքով պատրաստուած հրատարակութիւնը, արդէն 1994–ին Բազմավէպի էջերուն մէջ (361 – 377) կ'անդրադառնար իտալերէն յօդուածով մը թէ՝ «Պոլոնիայի մէջ կը գտնուի Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի Աշխարհագրութիւնը» որուն ակնարկած էր Հ. Ներսէս Ակինեան (Վիէննա, 1933) հրատարակած – Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան, կեանքն ու գործունէութիւնը – աշխատանքին մէջ։

Ներածական բաժինէ մը վերջ, (էջ 13) ուր հրատարակիչը կը նկարագրէ գործը եւ անոր արժէքը, Լաուրա Միաճի մանրամասն կը խօսի Լուիճի Ֆերտինանտօ Մարսիլի ազնուական Պոլոնիացիին մասին (1658 – 1730), որ 1712-ին Պոլոնիայի մէջ կը հիմնէ ՊՈԼՈՆԻԱՑԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ, նմանութեամբ Փարիզի պիտական ակադեմիային կամ Լոնտոնի Արքայական Ընկերութեան։

Մարսիլիի հաւաքածոյին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն քարտէսները, որուն թիւ 24 ծրարին մէջէն, հրաշքի նման, դուրս եկած է հայ մշակոյթի բացառիկ հարստութիւն կազմող փաստաթուղթերէն մին։

Երեմիա Չէլէպի, իր քարտէսի վերջաւորութեան, այսպէս կը նկարագրէ.

– ... Ի թուին 1691 եկն աստ Լօտովիկ Ֆերտինանդ Մարսիլի եւ եղեւ ի խնդիր Հայկազունեաց աշխարհիս վանօրէից։ Վասն որոյ եւ ըստ կարողութեան մերոյ, յուսալով ի չնորհս Փրկչին մերոյ եւ նորին հաճոյեցելոց մաղթանօք օգնութեան, լցաք այսքան զիւաչաք սրտի նորա։ Եւ զրեցաք զյիշատակութիւն նորին խնդրոյ յազգաց յազգ ի պատիւ բարեսէր իմաստախնդիր խոհեմութեան նորա։ – ... եւ այլն։

Էջ 19 – 22, Կ. Ուլուհոճեան հանգամանօրէն կը խօսի Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի եւ Լօտովիկօ Ֆերտինանտօ Մարսիլիի մասին, տալով մատենագիտական ծանօթութիւններ, Ալիշանէն, Ակինեանէն, Ջամչեանէն ուր դուրս կը գայէ դէմքը այս երեւելի եւ քիչ ծանօթ մեծ հայուն, որ բարերար դեր ունեցած է ժամանակի ազգային հարցերու մէջ, ջանալով բարի միջնորդի դեր կատարել։

Ապա էջ 23 – 29, համառօտ կերպով, պատմականը կ'ընէ Հայ Եկեղեցւոյ եւ անոր կաթողիկոսութիւններուն (Էջմիածին, Գանձասար, Աղթամար, Սիս, Երուսաղէմի եւ Կոստանդինուպոլսոյ Պատրիարքութիւն եւ Ոչ - Աւիական Հոզամասերու եկեղեցական կեդրոններու) աւելի լաւ կարենալ հասկնալու համար Չէլէպի Քէօմիւրճեանի քարտէսին նկարագրութիւնը...։

Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի Պատմական Հիմնարկի անդամներէն Տոքթոր Պաւէլ Զօպանեան, էջ 31 – 36 կը ներկայացնէ – ՈՒՍՈՒՑՈՂԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ – ուսումնասիրութիւն մը, ուր կը խօսի սրբավայրերու վրայ առ հասարակ, եւ Հայաստանի սրբատեղիներուն վրայ յատկապէս, անոնց կազմակերպութիւնը եւ վանդակները, անոնց յաճախականութեան եւ հիւրընկալութեան հետ կապուած չինութիւնները։ Պատմական լուրջ տուեալներ, մեծապէս օգտակար մանաւանդ 1700–ամեակի ուխտագնացութիւններուն համար։

Ապա հինգերորդ գլուխով, էջ 37 – 42, հեղինակը – նոթեր քարտէսին ընթերցումին համար – համեստ վերնագիրով, պատմական ակնարկներ քաղելով, հարուստ ծանօթութիւններ, գրեթէ ուսումնասիրութիւն, կը կատարէ քարտէսին մէջ յիշատակուած անուններուն, աշխարհագրական բացատրութիւններուն, եկեղեցական եզրաբանութիւններուն, ազգութիւրագիտութեան եւ այլն, մէկ խօսքով պիտական չատ լուրջ աշխատանք մը, ուր ոչ մէկ տող, պատահականութեան ձգուած է, ընդհակառակն ցոյց կուտայ լուրջ, արհեստավարժ բանասէր պիտնականին մօտեցումը իր ընտրած աշխատասիրութեան հանդէպ, յատկութիւն մը, որ ափսոս, որքան սկսած է պակսիլ, դիւրութեան այս դարուն մէջ, ուր մակերեսային ծանօթութիւն ունեցողի մը համար, այնքան դիւրին դարձած է գիրք հրատարակել, գեղեցիկ լուսանկարներով եւ փայլուն թուղթերու կոթնելով, հրապարակ ելլել եւ «հեղինակութիւն դառնալ»։

Էջ 43 – 46 էջերուն մէջ, կը խօսի պատմական աղբիւրներու, մենագրութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու, երեմիա Չէլէպիի գլխաւոր գործերուն, նոյնպէս պատուիրատու Պոլոնիացի Լուիճի Ֆերտինանտօ Մարսիլիի գլխաւոր երկերու եւ յարակից տասնեակ մը զանազան գործերու մասին։

Էջ 47–էն, սկիզբ կ'առնէ նկարագրութիւնը 30 քարտէսներուն, իրականին մէջ բաժնուած 29 մասերու, ուր թիւերու կարգով, կուտայ իւրաքանչիւր քաղաքին, մենաստանին, վանքին անունը, նախ հայերէն եւ անմիջապէս տակը իտալերէնով, բազմաթիւ բացատրական ծանօթութիւններով, մատենագիտական յաւելումներով ճոխացած, որոնք քովէ քով գալով, կըլնան առանձին աշխարհագրական – պատմական համալսարան մը կազմել։

Հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով տըրուած յատուկ անուններու ցանկերէն առաջ, հեղինակը Ա. յաւելուածին մէջ, կը խօսի ԵՊԻՍԿՊՈՍԱԿԱՆ ԱԹՈՌՆԵՐՈՒ մասին եւ Բ. յաւելուածով կու տայ անունները ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ։

Վերջին էջը կը փակուի նիւթերու ցանկով։

Հեղինակը ընդամէնը 806 թիւեր տալով, քարտէսի յիշատակած բոլոր անուններուն, մի առ մի ընթերցած եւ թարգմանած է գանոնք իտալերէնի, մէկտեղ բերելով հրաշալի հրատարակութիւն մը, որ իր կողմէն յարմարագոյն նուէրը կը նկատէ Հայաստանի քրիստոնէութեան դարձի 1700–ամեակին։ Եւ չի սխալիր։

Տօնակատարութիւնները պիտի անցնին, համերդներուն վերջին նոթերն ալ պիտի գնդին եղերին մէջ 2001–ի վերջաւորութեան, բայց այս սքանչելի հատորը պիտի մնայ որպէս անխափան յուշարձան, կարեւոր աղիւս մը աւելցնելով Հայ մշակոյթի, հնախօսութեան, ազգագրութեան եւ պատմութեան տաճարին վրայ։

Հոս հարկ է երախտագիտութեամբ յիշել նաեւ այն ազնիւ մեկենասները՝ Տէր եւ Տիկին Փիէթրօ եւ Անգա Մարիա Քիւչիւքեանը, որ ի յիշատակ իր ծնողքին Տոքթոր Իգնատիոս Քիւչիւքեանի (նախկին սան Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի եւ մեծ հայրենասէր անձնաւորութիւն) կարեւոր ներդրում կատարած են այս բացառիկ հատորին լոյս ընծայման համար։ Մեծ ուրախութեամբ կը չնորհաւորեմ Փիէթրօ Քիւչիւքեանը (ինքալ նախկին սան իր հօր վարժարանին) եւ Անա Մարիան, որոնք վերջերս իրենց կատարած ճամբորդութիւններով, հայկական գաղութներուն մէջ կատարած ցուցահանդէսներով, յատկապէս Արմին Վէկնէրի վաստաթուղթերուն նուիրուած եւ Հայ դատին ի նպաստ ներդրումներով, Իտալիոյ տարածքին, ցոյց կու տան, փրոֆէսէօր Կապրիէլլա Ուլուհոճեանի նըման, թէ եղեռնի վերապրողներու երկրորդ սերունդը, ծնած եւ անած օտար ափերու մէջ առանց Միջին – Արեւելեան գաղութներու հայկական չունչին ալ, որքան գիտակցութեամբ կը մօտենայ իրենց արմատներուն, ջանալով դրական ներդրում մը կատարել։

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Վենետիկ
Դեկտեմբեր 23, 2000

(*) Հրատարակչատուն Լօնկօ Ռավէննա։ Հրատարակիչ՝ *Փրոֆ. Կապրիէլլա Ուլուհոճեան*։ 200 էջ (25×30), 30 գունաւոր բարտէսներով ,որոնցմէ առաջինը, չորս էջի վրայ, համայնապատկերն է մնացեալ 29 տախտակներուն։ Հատորին տիտղոսն է՝ Un Antica Mappa dell' Armenia — monasteri e santuari dal I al XVII secolo — Longo Editore, Ravenna.

Ունի սեւ–սպիտակ բարտէս մը, դարձեալ չորս էջի վրայ, ուր Երեւանի համալսարանի պատմութեան ամպիոնի դասախօս՝ փրոֆ. Բաբգէն Յարութիւնեան հին բարտէսին անուններն ու տեղերը դասաւորած է ներկայ տուեալներով, մասնագիտական, համբերատար եւ մանրակրկիտ խնամքով կատարուած։

Տպագրութիւնը աւարտած է Նոյեմբեր 2000 թուականին։

ՈՒԶԲԵԿԱՍՏԱՆԷՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ բժիշկներու Միութիւնը իր հիմնարկութեան 25–ամեակին առթիւ Նոյեմբերի սկիզբը պատրաստ մը կազմակերպած էր դէպի Ուզբեկստան, Կեդրոնական Ասիոյ հեռաւոր այդ հանրապետութեան հայ բժիշկներուն հետ իր յարաբերութիւններու ցանցը ընդլայնելու նպատակով։

Չինաստանի ու Կասպից ծովու միջեւ տարածուած այս երկիրը 24 միլիոն բնակիչ ունի, Շուէյտին հաւասար տարածքի մը վրայ։ Կլիման չոր է, ցամաքային։ Մշակութեան գլխաւոր տեսակը բամպակն է որ երկրին «սպիտակ ոսկի»ն կը կոչուի։ Անոահման տարածութեամբ դաշտերէ տարեկան 3 միլիոն թոն բամպակ ձեռք կը ձգուի, Ուզբեկստանը դեռեղելով բամպակ մշակող երկիրներու չորրորդ, իսկ արտադրողներու երկրորդ կարգին վրայ։

Երկիրը կը ղեկավարուի նախագահ Ի. Կարիմովի երկաթեայ հեղինակութեամբ։ Երկրին մէջ խիստ են կարգապահական օրէնքները։ Ինքնաչարժի դողութեան մը պատիժը եօթը տարուան ամիջական բանտարկութիւն է, երրորդին՝ մահապատիժ։ Անչափահասի մը բռնաբարութիւնը գլխատումով կ'աւարտի։

Ուզբեկստանի մէջ ներկայիս 100 հազար Հայ կայ 35 հազարը 2 միլիոնանոց մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրի, 25 հազարն ալ Սամարղանտի մէջ։ Մետաքի ճամբուն վրայ աշխարհի ամէնէն հին քաղաքներէն մէկն է այս մէկը, 2750 տարեկան։ ԺԴ. դարուն մայրաքաղաքը եղած է Թիմուրի ընդարձակ կայսրութեան։ Քաղաքը գեղեցիկ է, մաքուր, օդասուն, լայն ծառուղիներով, չայն հրապարակներով, դալար զբօսայգիներով, տպաւորիչ յուշարձաններով, մահարձաններով, մզկիթներով որոնք արեւելեան կայսրոյտէն տիրապետուած խճանկարներով չարդարուած են։

Տեղւոյն հայ համայնքին հետ մեր առաջին հանդիպումը ունեցանք հայկ. եկեղեցիին մէջ, ջերմ մթնոլորտով մը։ Նոյն երեկոյեան մեր մնացած պանդոկին սրահին մէջ ընթրեցինք միասին, հայկական նուագախումբի մը երաժշտութեամբ ու հայկական պարերով։ ԻՄՄԱՑ տեղեկանալով որ եկեղեցին պէտք ունէր տպիչի մը, 500 տոլար արժէքով այդ գործիքը նուիրեց անոր։

Մեր ճամբորդութիւնը Սամարղանդէն մեզ Պուխարա տարաւ. իւրայատուկ պեղեցկութեան տէր քաղաք մըն է ան. աւելի փոքր, աւելի աշխոյժ ու առեւտրական աւելի ցայտուն չատկանիշով։ Գործադրծութեան կեդրոն մըն է ան ուրկէ վերադարձին մեր խումբէն չատեր իրենց թեւին տակ մեծ ծրարներ ունէին։

Ուզբեկստան աշխարհավաճառ երկիր մըն է ուր կրօնքներու հաւասարութիւն կը տիրէ։ Ժողովուրդին 70%–ը Ուզբեկներ են, 6%–ը Ռուսեր, մնացեալը՝ Ղազախներ, Թուրքմէններ, Տաճիկներ, Կիրգիզներ եւ Հայեր որոնք 0,4%–ը կը կազմեն։

Յիչարժան ճամբորդութիւն մը կատարեցինք դէպի միջնադարեան տափաստանները։ Հանրակառքը մեզ տարաւ լճափ մը որուն ամայութեան մէջ ուժգին հով մը կը փչէր։ Երկար սեղան մը դրուած էր, վրան պաղ ուտելիքներով ու տեսակ – տեսակ լմպելիներով լեցուն։ Կորանցուցեր էինք մեզի հետեւող Բ. հանրակառքը որուն չարժավարը ճամբուն ծանօթ չէր։ Եւ հարկ է ըսել որ դիւրին էր կորսնցնել իրարու ընդելուզուած այդ ճամբաներուն վրայ ուր նչանադրակ ըսուած բանը գոյութիւն չունէր։ Վերջապէս հասան ու մենք գացինք ուղտերու կայան մը ուրկէ տարուեցանք քանի մը քիլոմեթր հեռու գտնուող աւազուտ փոս վայր մը. հոն տեղական չորս – հինգ տիպի կլոր վրաններ հաստատուած էին, սուր տանիքներով։ Անոնց ներքնամասը յարդարուած էր գորգերով, իսկ գետինը 20 - 25 անկոդին կար։ Բանակումի մեծ կրակի մը չուրջ ճաչեցինք երգով ու պարերով. մեզի կ'ընկերանար երիտասարդ ուզբեկ մը որ թառի նման նուագարան մը կը նուագէր։ Օղը ցուրտ էր, սակայն մթնոլորտը չատ ջերմ։ Գիչերը կարծեցի թէ մինչեւ ոսկրածուցս սառած էի. առաուն կանուխ ամէնքս փութացինք տաք սուրճին ու թէյին քով։

Տաչքենդի մէջ Շահպազեան անուն հայու մը արքայավայել ընդունելութեան արժանացանք. կուպրի գործատան մը տէրն էր ան։ Ձոխ սեղան մը պատրաստել տուած էր եւ նուագախումբ մը հայերէն երգերով մեզ դիմաւորեց։ Ան ինքն ալ հայերէն կը խօսէր։ Ուզբեկստանի մէջ ապրող հայերը ամէնքն ալ հայերէն կը խօսին։ Ուզբեկստանի մէջ հայերէն լեզուով հրատարակուած է նաեւ տարեցոյց մը։

Ուզբեկստանի մէջ հայ դպրոցներ չկան, սակայն հայերէն լեզուի դասընթացքներ կան։ Ուզբեկստանի մէջ հայ եկեղեցիներ կան Տաչքենդի, Սամարղանդի եւ Նամանկանի մէջ։ Ուզբեկստանի մէջ հայ հոգեւորականներ չկան։ Հոգեւոր պէտքերը կը հոգան Մոսկուայի հայ հոգեւորականները։

Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։ Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։ Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։

Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։ Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։ Ուզբեկստանի մէջ հայ գործարարներ կան որոնք կը զբաղին ներկայացուցչական գործերով, ներմուծումով, արտահանումով, ինչպէս նաեւ ներդրումներով։

կական եղանակներ կը նուագէը: Երբ պիտի մեկնէինք, խումբին անդամուհիները մեզ մէկ մէկը արիւնագոյն վարդերու փունջ մը ստացաւ, իսկ այրերը՝ փոքր արձանիկներ: 33 տարեկան այդ գործատէրը քաղաքին մէջ հայկական եկեղեցի մը կառուցել պիտի տայ որպէս նոր օրերու Մանթաչեւ մը:

Տաչքենդի մեր վերջին օրը աւելի մօտէն կը ծանօթանանք խիտ երթեւեկի տէր քաղաքին ուր յաճախ կը հանդիպինք գործի մարդոց երեւոյթով տիպարներու: Անցնող կառքերը մեծ մասով Լատայի, Ժիկուլիի, Վոլկայի, Տաէուոյի մակնիշով են: Հանրաչարժերը բոլորն ալ երկգոյն են. սպիտակ եւ կանանչ: Հանրակառքերը նոր ու խնամուած են: Մեծ հրապարակներուն վրայ քարձրացած է Թիմուրլէնկի արձանը. անոր որ ազգային հերոս է եւ որուն կարճուկ հասակը, միականի ըլլալն ու կաղութիւնը ոչ ոք կը նշմարէ:

Արուեստագէտներու չուկային մէջ ամէն տեսակ պաստառներ կը վաճառուին. մեծ չուկային մէջ ամէն բան գտնել կարելի է. պատուղներ, բանջարեղէններ, ղեստեղէն, կօշիկ:

Ֆրանսական դրամով գիները սուղ չեն, բայց տեղացիին համար գժուարամատչելի են: Միջին աշխատավարձը ամսական 8000 սոմ է որ կ'ընէ 80 Ֆր.: Սեխ մը կ'արժէ 300 սոմ, քիլօ մը տանձ 400, քիլօ մը խաղող 500: Ամէնէն քիչ գտանելին ու սուղը միսն է: Շիշ մը վոտկան ոստիկանի մը ամսական չահուն կէսին հաւասար է: Բնականաբար, թշուառութիւն կայ, բայց տեսանելի չէ. փողոցը մուրացկանի չհանդիպեցանք:

Վերջընթեր օրը Տաչքենդի Շէրաթոն պանդոկին մեծ սրահին մէջ չքեղ ընդունելութիւն մը տրուեցաւ որուն հրաւիրուած էին հայ անձնաւորութիւններ, բժիշկներ: Ճառերը հայերէն արտասանուեցան, նոյնիսկ ֆրանսական դեղի հաստատութիւններու ներկայացուցիչները որոնք մաս կը կազմէին մեր խումբին, հայերէն նախադասութիւններ կ'արտասանէին: Իգոր Թումանեան անուն նկարիչ մը որ հայ համայնքին ծանօթ դէմքերէն էր, գիշերուան վերջացքին այլաբանական պատառ մը նկարեց: Այդ գործը առանց ծրարուելու ճամբորդեց, որովհետեւ ներկերը տակաւին չորցած չէին, ինչպէս ուրախութեան մեր արցունքները:

Ճաշկոր օրը, վերադարձի օդանաւին մէջ միասնութեան ուրախութիւնը զգալի էր բոլորին քով, ութօրեայ համակեցութենէ մը եաք որ մեզ 84 հոգինոց ընտանիքի մը վերածած էր:

Տեսած էինք գեղեցիկ, մաքուր, հանդարտ երկիր մը ուր կարգ ու կանոն կը տիրէր եւ որ ունէր աշխոյժ, յաճախ

1700-ԱՄԵԱԿ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

2001թ. Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին, համայն հայութիւնն ու քրիստոնէական աշխարհը կը տօնեն Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակը: Նշանակալի այս յոբելեանը վերարթնութեան գեղեցիկ մի առիթ է իւրաքանչիւր հայ հաւատացեալի համար:

2001թ. ողջ ընթացքում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանու ներքոյ տեղի կ'ունենան բազմաթիւ միջոցառումներ՝ եկեղեցական հանդիսութիւններ, դիտաժողովներ, ցուցահանդէսներ ու մշակութային այլ յայտագրեր: Դրանցից մի քանիսն առանձնակի խորհուրդ ու նշանակութիւն:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

1.– ԱՊՐԻԼԻ 24, 2001

Ուխտագնացութիւն Տէր Զօր՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ ՀՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի գլխաւորութեամբ:

2.– ՅՈՒՆԻՍԻ 17, 2001

Տօն Սուրբ Էջմիածնի:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու աւանդական այս տօնը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքի յիշատակութեան տօնն է:

3.– ՅՈՒԼԻՍԻ 10–20, 2001

Երիտասարդական ուխտագնացութիւն Հայաստան:

Դէպի Հայաստանի տարբեր սրբավայրեր եւ մասնաւորապէս Խոր Վիրապ – Էջմիածին – Երեւան ուխտագնացութեանը կը մասնակցեն հազարաւոր երիտասարդներ Հայաստանից եւ Սփիւռքից, ինչպէս նաեւ այլ քրիստոնեայ երկրներից:

4.– ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 21, 2001

Էկումէնիկ արարողութիւն Ս. Էջմիածնում ի նշանաւորումն Հայաստանի անկախութեան 10–րդ տարեդարձի՝ հանդիսապետութեամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետի եւ մասնակցութեամբ քոյր եկեղեցիների հոգեւոր պետերի ու նրանց ներկայացուցիչների:

5.– ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 22, 2001

Ս. Միւռոնի օրհնութիւն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում:

6.– ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 23, 2001

Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցու օծումը:

7.– ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 30, 2001

Եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն:

8.– ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 4, 2001

1700–ամեայ յոբելենական տօնակատարութիւնների հանդիսաւոր փակում:

***

2001թ. կարեւորագոյն միջոցառումներից է Փետրուարի 19–ից 21–ը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում կայանալիք երիտասարդ մխիթարների ժողովը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահութեամբ:

2001թ. կը նշանաւորուի նաեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի հովուապետական այցելութիւններով Հայց. Առաքելական Եկեղեցու բոլոր թեմերը:

Յոբելենական տարուայ ընթացքում կ'օծուեն նոր եկեղեցիներ, կ'իրականացուեն ծրագրեր՝ ուղղուած քրիստոնէական դաստիարակութեան ամրապնդմանը: Գեղեցիկ ու հետաքրքիր միջոցառումներից է 48 վանքերի չրջակայքում իրականացուելիք ծառատունկը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին
22 Դեկտեմբերի 2000թ.

ԱԻԵԼԻ ԵՐԿԱՐ ԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Ամերիկացի փորձ. Մայքըլ Ռոյզըն, որ Շիքակոյի մէջ խումբ մը գիտնականներու հետ գտած է ծերութեան հոլովոյթը դանդաղեցնելու որոշ գաղտնիքներ, կը թելադրէ հետեւեալները. –

ՆԱԽԱՃԱՇ ԸՐԷ'Ք

Երբեք ուշ չէ: Այսօր իսկ սկսելով կընաք երեք յաւելեալ տարիներ չահիլ՝ օրական հաւասարակչռուած նախաճաշ մը ընելով: Նախաճաշը բաղկացեալ պէտք է ըլլայ կենսանիւթով, բնաթելով (ֆիպր), բնասպիտով եւ կիրով (ֆալսիում) հարուստ ուտելիքներէ:

ԱԿՈՒԱՆԵՐԸ

Վեցուկէս յաւելեալ տարիներ կը չահիք...: Ակռաները օրական երեք անգամ խոզանակեցէք, բայց մանաւանդ գործածեցէք ակռայի թելը, որ աւելի արմատական ձեւով կը մաքրէ ակռաները, կը կանխարգիլէ լինտերու հիւանդութիւնը, կը կանոնաւորէ բերնին եւ ամբողջ գլխուն արեան չրջանառութիւնը:

ՁԻՇԴ ԻԿՂԵՐԸ ԸՆՏՐԵՑԷ'Ք

Աւելի քան տասը տարի կը չահիք, եթէ ընտրէք եւ սպառէք լաւ իւղերը:

Ճիշդ է որ բոլոր իւղերն ալ գրեթէ նոյնքան ջերմուժ կը պարունակեն, բայց կան օգտակար եւ վնասակար իւղեր: Այսպէս, հրաժարեցէք կենդանական (կով, խոզ, ոչխար) իւղերէն: Հանդիստ մրգերով սպառեցէք թուչնազգիներու միսը: Իսկ առաւօրէն սպառեցէք ձկնեղէն:

Միւս կողմէ, իմացէք որ կարգ մը ուտելիքներու իւղը, ինչպէս ճիթապտուղը, ուտքան եւ ընկոյզը կը պակասեցնեն գէշ քոլեսթերոլին տոկոսը:

ՕՐԱԿԱՆ ԿԱԼՑԻՈՒՄ

Ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են թէ օրական 10 վայրկեան տեւողութեամբ երկու պտոյտ 20 առ հարիւր տոկոսով կը պակսեցնէ սրտի կաթուածի հաւանականութիւնը: Ասոր կողքին, եթէ կէս ժամ մըն ալ մեղմ մարզանք մը կիրարկէք, հինգ առ հարիւր տոկոսով կրնաք երկարել ձեր կեանքը:

ԽՆԴԱՑԷ'Ք

Յաճախ առօրեայ զբաղումները պատճառ կ'ըլլան որ բարեկամներէ հեռու մնաք եւ ձեր գործերը ամբողջացնէք: Նոյնիսկ պարագաներու մտաբերեցէք, որ բարեկամներու հետ հանդիպիլն ու անոնց հետ խօսիլ–խնդալը երկուքէն երեք տարիով կ'երկարէ ձեր կեանքը: Խնդուքը կը պակսեցնէ սթրեսը, կը զօրացնէ դիմադրական դրութիւնը, կը բարձրացնէ տրամադրութիւնը եւ լաւատեսութիւն կը պարգեւէ:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Թ.

– Կ'երեւայ որ, ըսաւ, Սեդրակ լուր առած է որ Նարդիկի թաքստոցը երեւան եկած է եւ զինքը ձերբակալման վտանգէն փրկելու համար՝ ուրիշ տեղ մը փոխադրած է: Անշուշտ մինչեւ իրիկուն երեւան կ'ելլայ եւ կը հասկնանք... Ցուզելու բան մը չկայ... Այդ Սեդրակը չափազանց զգուշաւոր եղած է վերջին օրերս եւ միշտ վտանգներ կ'երեւակայէ, նորանոր ձերբակալութիւնները զինքը բոլորովին չփոթած են... Ըստ իս՝ այդչափ վախնալու բան մը չկայ, մանաւանդ թէ քանի որ ձեզ ազատ թողած են, չեմ կարծեր որ այլեւս Օրիորդ Նարդիկի համար ձերբակալումի վախ ըլլայ, քանի որ յանանուրաքաշ իրենք ձեր նշանածը կը փնտռեն եղեր զինքը... Ինչ որ է, Արամը տեսնենք ու անոր հետ խորհրդակցինք:

Ժ.

Տասը տարեկան հասակէն հօրմէ ու մօրմէ որբ մնացած՝ Սեդրակ դառն մանկութիւն մը ունեցած էր, առանց գուրգուրանքի, առանց սիրոյ, առանց խնամքի մանկութիւն մը: Հօրեղբայր մը, զոր Սեդրակ իր հօր կենդանութեան առեն գրեթէ երբեք տեսած չէր, որովհետեւ երկու եղբայրները տարիներէ ի վեր գժտուած էին իրարու հետ, զինքը իր քով առած էր, ո՛չ թէ եղբօրորդին սիրելուն կամ պարտականութեան ձայնին անսալուն, այլ՝ պարզապէս տեղի չտալու համար իր ծանօթներուն բամբասանքին ու քննադատութեան:

Պետրոս աղա, այս էր հօրեղբօր անունը, ամուսնացած էր եւ զաւակներու տէր: Ճարպիկ ու գործունեայ վաճառական՝ լաւ դիրքի մը տիրացած էր հրապարակին վրայ եւ ընդհանուր յարգանք կը վայելէր գործի մարդերու շրջանակին մէջ: Ընդհակառակն, Սեդրակի հայրը իր բոլոր կեանքին մէջ անյաջող մը եղած էր. իր ձեռնարկած բոլոր գործերն ալ ձախորդութեան մատնուած էին եւ չատ անգամներ Պետրոս աղա ստիպուած էր նիւթական օգնութիւններով փրկել իր եղբայրը՝ սպառնացող անմիջական աղէտներէն: Այդ դրամական զոհողութիւնները սակայն հազար ու մէկ դժուարութիւններէ, կռիւներէ, ընտանեկան փոթորկայոյզ տեսարաններէ եաքը տեղի կ'ունենային, հետզհետէ պաղեցնելով երկու եղբայրներու յարաբերութիւնը: Պետրոս աղայի կինը՝ Հոռոփ հանըմ՝ իր կանացի բոլոր հնարամտութիւններովը կ'աշխատէր երկու եղբայրներուն միջեւ վերջնական անդառնալի խզում մը յառաջ բերելու, որովհետեւ համոզուած էր թէ ամուսնոյն տուած դրամները իր ու իր զաւակներէն յափշտակուած էին:

– Վաստկի՛, վաստկի՛ եղբօրդ կոկորդը լեցո՛ւր, ես ու զաւակներդ ալ թող սատկինք, կը պոռար մինչեւ վերջը Պետրոս աղայի երեսին:

Ու յետոյ կ'ամբաստանէր իր ամուսինը թէ՝ եղբօրը կ'օգնէր որովհետեւ անոր կինը կը սիրէր. Հոռոփ հանըմ լաւ գիտէր թէ իր այս ամբաստանութիւնը ոեւէ հիմ չունէր, սակայն այնքա՜ն կրկնեց, այնքա՜ն ընտանեկան յարկի տակ «պատերազմի պատճառ» մը ըրաւ այս ամբաստանութիւնը, որ վերջապէս Պետրոս աղա ուխտեց ոտք չդնել եղբօրը տունը եւ որեւէ նիւթական օգնութիւն չընել այլեւս: Իրա՛ւ է որ իր ալ գործին կուզար այս ուխտը: Ա՛լ անկէ ետքը գրեթէ բնաւ չտեսաւ եղբօրը երեսը: Մտերիմները երբ, առեն առեն կու գային զինքը գտնել եւ եղբօրը թշուառութիւնը պարզելով օգնութիւն մը խնդրել, Պետրոս աղա անդրդուելի կերպով կը պատասխանէր.

– Ես բան մը չեմ կրնար ընել. Թո՛ղ ղլխուն ճարը նայի... իրեն համար ընտանեկան խաղաղութիւնս չեմ կրնար տակնուվրայ դարձնել:

Սեդրակ որ արթուն եւ մտացի երիտասարդ մըն էր, կանուխէն զգացած, հասկցած էր չատ մը բաներ: Գիտէր թէ հօրեղբայրը հարուստ էր, ճարպիկ ու գործունեայ, թէ հայրը անկարող էր ինքզինք ապրեցնելու, թէ հօրեղբայրը կ'օգնէր իրենց, թէ Հոռոփ հանըմ չար կին մըն էր որ զիրենք կ'ատէր, թէ իր մօր մասին ամբաստանութիւններ կային, եւ այլն, եւ այլն. վերջապէս կարգ մը ընտանեկան տռամներ որոնք իր փոքրիկ ուղեղը կ'աշխատցնէին, կը չարչարէին: Հօրը անյաջողութիւնը պատճառ եղած էր նաեւ տան մէջ, անվերջանալի եւ միօրինակ բանավէճերու, կռիւներու: Մայրը անընդհատ կ'ողբար իր էրկանը անկարողութիւնը, կ'անիծէր բախտը որ զինքը առանկ մարդու մը դէմ հանած էր, լաւագոյն կը համարէր որ իր ոտքն ու ձեռքը կոտրած, աչքերը կուրցած ըլլային ու այդ մարդուն տէրտը չքաշէր եւ երանի կու տար իր հարսին՝ Հոռոփ հանըմին որ Պետրոս աղային վիճակուած էր:

– Արդէն աշխարք անանկ է, պէչին բախտը բաց կ'ըլլայ, վա՛յ ինծի, կը յեղյեղէր առտուընէ մինչեւ իրիկուն:

Ու խեղճ մարդը, Սեդրակի հայրը, անտրտունջ՝ համակերպող համբերատարութեամբ մը, իր հասցէին ուղղուած բոլոր այդ դիտողութիւններու, քննադատութիւններու, ակնարկութիւններու, բաղդատութիւններու տարափին կը տակար՝ թշուառութեան մէջ եփած, կարծրացած անզգայնութեամբ մը: Օր մըն ալ նոր ձախորդութեան մը յուզմունքին ազդեցութեան տակ յանկարծամահ եղաւ: Պետրոս աղա եկաւ մեռելական տունը. եղբօրը դիակին հետ հաչտուեցաւ, համբուրեց զայն, թաղումին ծախքերը վճարեց եւ քանի մը ոսկի վճարելով հարսին՝ վերադարձաւ տուն: Հազիւ տարի մը անցած, Սեդրակի մայրն ալ մեռաւ, ժամ առաջ երթալ էրիկը գտնելու եւ ընտանեկան ընդհատեալ կռիւները վերսկսելու փութկոտութեամբ մը:

(Շար. 28)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՂՋ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ձրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16–ին։
Ձրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·15–ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ԲՀՆՑ. ՊԱԼԸԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԽԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5, ժամը 16·30–ին Ընթերցուածք։ Ժամը 17·30–ին Ձրագալոյցի պատարագ։*

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6, ժամը 10–ին Ծննդեան պատարագ. ժամը 12–ին Ջրօրհնէք։*

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7, ժամը 10–ին Մեռելոցի պատարագ, ժամը 12–ին Հոգեհանգիստ։*

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ձրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17·30–ին։
Պատարագ ժամը 18–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ս. Ծննդեան
Ժամերգութիւն ժամը 10–ին։
Պատարագ ժամը 11–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՁՐԱԳԱԼՈՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16–ին, Ձրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·15–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին, Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին։
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն, իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՁՐԱԳԱԼՈՑ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան՝ ժամը 16·30–ին։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէք՝ պատարագէն ետք։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
Ձրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին։
Պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*
ՁՐԱԳԱԼՈՑՅ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին։
Պատարագ ժամը 17·15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Տարօն Եպիսկոպոս ձէրէճեանի վախճանն է որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ Հայ մանուկներու օր։ Ընդառաջելով իր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Ն. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ վարչական խորհուրդը այս տարի կրկ ազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշէան սրբահին մէջ կը ժամադէ կազմուի Պապիկը՝ բաչխելու համար նուէրներ ու կազմակերպչական պաղատիչ բոլոր մանուկներուն։

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մանաւանդ սոյն առնախմբութեան, որ իրենց համար մը կը սպասէ։

Կը խնդրուի տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, ղեմաւորել հայ կազմուկ պապան։

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ։

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՁԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Յակիկ Եըմտգեանի։

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պանեւոյէն՝ Այրի Տիկին Զուարթ Մելֆոնեեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ս. Քէչեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1500 Ֆր., Տիկին Նորա Քոչարեան իր ամուսնոյն՝ Միքայէլ Քոչարեանի յիշատակին 5000 Ֆր., Տիկին Իրէն Պեարոսեան ի յիշատակ իր նորոգ հանգուցեալ եղբօր՝ ժէնիա Մայիլեանի 3000 Ֆր., Պր. Շահին – Վազգէն Կիւրճեան 3000 Ֆր., Տիկին Անահիտ Ռէ 300 Ֆր., Տիկին Ժան Մուլէն 100 Ֆր., Պր. Յակոբ Յակոբեան 500 Ֆր., Պր. Մարկ Պօյաճեան 400 Ֆր., Պր. Մոմիկս Պէչաքճեան 500 Ֆր.։

Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագին հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Աչխէն Սողոմոնեանց 500 Ֆր., Տիկին Մարիամ – Մելինէ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Տիւհանեան, Տէր եւ Տիկին Ժապ Այվազեան 200-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հ. Տիւրնեան 300 Ֆրանք, Տիկին Ալիս Մուրատեան 1000 Ֆրանք, Պր. Ժան Գարակէօզեան 1500 Ֆրանք, Պր. Ռուպէն Գափամաճեան 600 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Զուհաճեան 250 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Քիւրքճեան 400 Ֆր., Պր. Բոժէ Թօփալեան 1000 Ֆր., Օր. Ժանին Փրիկեան 200 Ֆր., Տիկին Քրիսթին Վէհունի 1000 Ֆր., Տիկին Էլիզ Գափուճեան 300 Ֆր., Տիկին Ժանն Վարդապետեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Մամճեան իր ամուսնոյն՝ Համազասպ Մամճեանի յիշատակին 3000 Ֆր.։

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN

LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԱՆԱՀ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)
DU 10 AU 17 FEVRIER
AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
Renseignements :
M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ 01. 46. 42. 64. 58

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE
le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01.43.81.01.72
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
VENDREDI
5 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·072 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.072

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԵԼՈՅԹԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31–ԻՆ

«Սիրելի հայրենակիցներ,

Մի քանի րոպէ յետոյ կը հասնինք Գ. հազարամեակի սահմանագիծը: Այս նոր տարին առանձնայատուկ խորհուրդ ունի. մենք այն ղէմառերում ենք ղրահան լեռ-քերով եւ մեծ ակնկալիքներով: Ինչպէս պիտի, 2001 թուականի ողջ ընթացքում մեզ ուղեկցելու են քրիստոնէութեան իր-րեւ պետական կրօն հռչակման 1700–ամ-եակի տօնակատարութիւնները: Այս մեծ իրողութիւնը ազգային հպարտութիւն է եւ լաւ առիթ՝ աչքերին ներկայանալ մեր հոգեւոր, մշակութային արժէքներով: Այնպող տարում արձանագրուեցին ղրա-կան միտումներ տարբեր ոլորտներում, ինչը լաւատեսութեան հիմք է տալիս: Լուրջ ձեռքբերումներ են առկայ արտա-քին քաղաքականութեան ասպարէզում: Եւրոպայի Խորհրդին անդամակցելը ժո-ղովրդավարութեան արմատաւորման եւ Հայաստանի հեղինակութեան բարձրաց-ման վկայութիւնն է: Որոշակի նախա-ղրեալներ են առեղծուել նաեւ ժողովրդի սոցիալական վիճակին բարելաւման հա-մար: Ջնայած առկայ դժուարութիւննե-րին, յաջողուեց տարին փակել անտեսա-կան աճով. բացուեցին բազմաթիւ նոր ձեռնարկութիւններ, վերագործարկուեց մի քանի մեծ ղործարան, առեղծուեցին նոր աշխատատեղեր: Հասկնալի է որ ար-ուածը դեռեւս հեռու է բաւարար լինե-լուց, սակայն արդէն իսկ առկայ լուրջ հիմքերի վրայ մենք կ'իրականացնենք մի շարք խոչոր ծրա-ղրեր անտեսական բնապատում:

Այնպող տարում երկրաչարժի զոհու հազարաւոր երեխաներ տեղափոխուեցին լուսաւոր ու բարեշէն նորակառոյցներ: Հազարաւոր ընտանիքներ բնակարանա-մուտ նշեցին նոր բարեկարգ տներում: Գալիք տարում մենք կ'աւարտենք ղպրո-ցաշինութեան ծրագիրը, ձերբազատուե-լով տնակային ղպրոցներից: Կարուկ կ'ա-ւելանան կապիտալ շինարարութեան ծա-ւալները: Այս ամէնը վստահութիւն կ նոլիշում, որ եկող 2001 թուականը մեր երկրի տնտեսութեան համար լինելու է բնականոնային տարի, իսկ ժողովրդի հա-մար՝ հոգսերի թեթեւացման սկիզբ: Այդ ուղղութեամբ ակտարուել է հարկ. աչխա-տանք և մենք ունենք նոր տարում տնտեսա-կան վերելք ակնկալելու բոլոր հիմքերը:

Այս տօնական պիշերը, ես ուզում եմ ա-ռանձնակի ջերմութեամբ չնորհաւորել մեր զինուորներին, որոնք հարազատ օճախ-ներից հեռու պաշտպանում են երկրի խա-ղաղութիւնը: Մաղթենք նրանց խաղաղ երկինք, բարի ծառայութիւն եւ բարի վերադարձ:

Թանկագին հայրենակիցներ,

Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի քոյրեր եւ եղբայրներ,

աւարտում է Ի. դարը որ մեր ժողո-վըրդի համար եղաւ ողբերգական եւ հե-րոսական: Եղաւ հիասթափութիւնների եւ վառ յոյսերի հարիւրամեակ, իր կո-րուստներով բայց նաեւ բացառիկ նուա-ճումներով: Թիկունքում ունենալով հա-րարամեակների քաղաքակրթութիւն եւ ինքնատիպ մշակոյթ, մենք նոր դարա-ջրյան պիտի մտնենք նոր համահայկական կազմակերպութեամբ եւ միասիրտ: Հա-ւատանք, որ անցնող տարին ու դարը ի-րենց հետ առնում են ամենավատը եւ նորը՝ բերում է բարին: Մեր ծանր վոր-ձութիւններից անցեալում են եւ մենք մեր պատկների համար կերտելու ենք ազատ ու բարեկեցիկ հայրենիք:

Չնորհաւորում եմ ձեզ Նոր Տարուայ առթիւ, մաղթում եմ երջանկութիւն: Այս նոր տարում ձեր ընտանեկան յարկի տակ թող իշխեն սէրը եւ ջերմութիւնը: Ամանորեայ տօնական սեղանների չուրջ հնչող ձեր բարեմաղթանքներին ես միա-ցընում եմ իմ լաւագոյն ցանկութիւննե-րը:

Չնորհաւոր Նոր Տարի»:

«ՏԱՐՕՆ ՉԷ՛, ՄՈ՛ՒԾ Է»

Ա.ԳԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՐՔԱԿԱՆ «Ա.ԶԸՔ ՌԱՏԻՕ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Թուրքիոյ Զանգուածիւռ եւ Հեռատե-սիլի Բարձրագոյն Խորհուրդը ազդարա-րութիւն մը ըրած է «Ազգք Ռատիօ» կոչ-ուած ձայնասփիւռի կայանի վարչութեան, որովհետեւ Քէթէնճօղլուի մէկ հաղոր-դումը Հայկական Ֆոլքլորի մասին «երկ-րին ամբողջականութեան եւ միասնու-թեան» դէմ նկատած է եւ վտանգաւոր:

Այս լուրին արձագանգելով, «Մարմա-րա», Յունուար 3–ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ. –

Խորհուրդին կողմէ պատրաստուած տեղեկագրին մէջ կը նշուի թէ Հոկտեմ-բեր 16–ին, ժամը 14–ին «Դանուբէն դէպի ասյ կողմ» յայտագրի ընթացքին Քէ-թէնճօղլու հայկական Ֆոլքլորի մասին խօսած է հետեւեալ կերպով.

«Այս չարաթ ձեզի պիտի խօսինք հայ-կական երգերու, հայկական աչխարհա-գրութեան եւ Տարօնի մասին: Թէ ինչո՞ւ Տարօն բացատրութիւնը կը գործածենք: Ըսենք որ Տարօնը իր մէջ ամբողջութեամբ կ'ընդգրկէր Մուշն ու Սասունը: Ուստի եթէ Մուշ ըսենք, ճիշդ չէ, Սասուն ըսենք, այդ ալ ճիշդ չէ, որովհետեւ Տարօնը ամբողջ հողատարածքին անունն էր եւ անոր այսօրուան փոխադարձութիւնը չկայ: Առաջ, այդ չրջանը Տարօն կը կոչուէր: Ո՛չ ոք մտքէն թող տարբեր բա-ներ անցընէ: 1915–էն վերջ Մուշէն ու Սասունէն արտագաղթողները, նոյնիսկ Հայաստան երթալէ վերջ, պահեր են ի-րենց ինքնուրոյն դիմագծութիւնը: Այնպէս իրենց սեփական քաղաքը հիմներ են եւ տեղացիներուն չեն խառնուեր: Ջանացեր են իրենց Ֆոլքլորը ապրեցնել: Նոր երգեր ալ սեղծեր են: Կը կարծենք որ այն երգերը զորս պիտի լսէք, 100 – 150 տար-ուան անցեալ ունին: Մինչդեռ միայն 30-40 տարուան անցեալ մը կայ ասոնց եաին: Հաւանական է որ այս երգերուն հեղի-նակները Մուշը տեսած իսկ չեն: Այդ եր-գերը գրուած են իրենց պատմուածներու յետին տակ»:

Հակակշռիչ Խորհուրդը Քէթէնճօղլուի վերջ տողերը նեղհակ կը նկատէ երկրի միասնականութեան ու ամբողջականու-թեան ակզբունքին եւ կը պնդէ թէ ասոնք հայրենակիցներու միջեւ ատելութեան ու բրտութեան զգացումներ սերմանելու յօդուածին ալ կը յարմարին: Այս պատ-ճառաւ Խորհուրդը ազդարարութիւն կ'ուղղէ «Ազգք Ռատիօ»ի վարչութեան եւ կը հիշեցնէ թէ եթէ այսպիսի յանցանք մը կրկնուի, այս անգամ ձայնասփիւռին դէմ մինչեւ մէկ տարի հաղորդումի ար-գելք պիտի դրուի կամ պիտի ջնջուի ար-տօնագիրը:

Կը տեղեկանանք թէ Հակակշռիչ Խոր-հուրդին կողմէ պատրաստուած ազդարա-րագրին մէջ Թուականը սխալ է: Քէ-թէնճօղլուի վերոյիշեալ յայտագիրը հա-դորդած էր Հոկտեմբեր 7–ին, ոչ թէ Հոկ-տեմբեր 16–ին, ինչպէս կը պնդուի տե-ղեկագրին մէջ:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵՂԷՈՆ

Ինչպէս ամէն ամանորի, պատուոյ լե-ղէոնի կ'արժանանան բազմաթիւ անձեր, դնդապան ճիւղերէ:

Պատուոյ լեգէոնի ասպետի ատիճանին արժանացած է Ժորժ Պօյաճեան Փրկու-թեան եւ Օգնութեան Ֆրանսական Դաշ-նակցութեան նախագահ, նախարարապե-տին ցանկին մէջ:

Արտաքին առեւտուրի մարզին մէջ, ա-սպետի ատիճան ստացած է Կարապետ Գասարեան, պատուակալ խորհրդական արտաքին առեւտուրի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, կարգ մը վերապահութիւն-ներով, ընդունած է Դլինթընի ծրագիրը: Իր պատասխանը՝ «Այո՛, բայց...» մըն է եւ պարագ համաձայնած է բանակցոյ մը ղրկելու Ուաչինկթըն: Պաղեստինցիք տրամադիր են բանակցութիւններու ձեռ-նարկելու տասը օրերու ընթացքին եւ բա-նագնացներ ղրկելու: Մինչ այդ, Արա-ֆաթ պիտի խորհրդակցի «արաբ եղբայր-ներուն հետ» նախքան իր վերջնական դիրքը ճշդելը:

ՊՈԼՍՈՅ կեդրոնը (Շիլլի) անձնասպա-նական ռճրափորձ մը տեղի ունեցած է, Զորեքչաբթի, Յունուար 3–ին, Ապահո-վութեան անօրինութեան չէնքին դէմ: Պայթումէն չէնքը բաւական վնասուած է, 2 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կայ: Շէնքը կը պատուի Մէճիսիէքէօյ, քաղաքին եւ-րոպական բաժինին մէջ: Ոչ ոք տառնձնած էր արարքը, բայց, ոստիկանութիւնը կը կարծէր թէ փոխ վրէժի արարք մըն է, ծայրայեղ ձախ «Ժողովուրդի Ազատագը-րութեան Յեղափոխական Կուսակցու-թեան» կողմէ, որպէս հակազդեցու-թիւն ապահովութեան ուժերու յարձակ-ման բանտերու վրայ, անցեալ Դեկտեմ-բերին, որ աւելի քան 30 մեռեալ պատ-ճառեց: Երկու մեռեալներէն մէկը արար-քին հեղինակն է:

ԻՎԱՆ ԴՈԼՄՆԱ, Գորսիքայի նախկին նահանգապետ՝ էրինեաքի ենթադրեալ մարդասպանը, որ մէկուկէս տարի է ան-հետացած է, ձեռադիր նամակ մը ղրկած է գորսիքական ազգայնական չարաթա-թերթի մը, ուր կ'ըսէ թէ ինք չէ սպան-նած նահանգապետը եւ կը բողոքէ որ դատապարտուած է նախքան դատուիլը: Նամակը գորսիքերէն է եւ ձեռագիրը վա-ւերացուած է եղբօրը կողմէ: Միւս կող-մէ, Ամմաթա Գորսա կազմակերպութիւ-նը կը սպառնայ ռճրափորձեր գործել փա-րիզի մէջ, եթէ մինչեւ փետրուար 1 չլուսաբանուին Ժան – Միշէլ Ռոսսի սպանութեան պարագաները: Ռոսս հիմ-նադիրներէն է Ամմաթա Գորսայի եւ կազ-մակերպութիւնը կ'ըսէ թէ Ընդհանուր Տեղեկութեանց Կեդրոնական Տնօրէնու-թիւնը տուեալներ ունի այդ մասին:

Ժ. Գ. ՄԻԹԵՐԱՆ կը մերժէ բանտէն ելլել, այլեւս չուզեր 5 միլիոն ֆրանքի երաչխաւորագինը վճարել: Եղբայրը՝ Ժիլպէր Միթերան արտայայտուեցաւ հե-ռատեսիլի Բ. կայանէն, Յունուար 3–ի իրիկուն: Պաշտպանելով եղբայրը, օրի-նաւոր վարձատրութիւն որակեց անոր առացած 13 միլիոն ֆրանքը: Այսօր, այդ դումարը չունի, որովհետեւ ներդրումներ ըրած է ափրիկեան երկիրներու մէջ, օրի-նակ՝ Մաւրիտանիա, ուր գործատուն բա-ցած է եւ աշխատանք ստեղծած բնիկնե-րուն: Շատեր ծիծաղելի կը գտնեն ան-չուչա, Միթերան ընտանիքի դրամ չու-նենալը, մինչ Միշէլ Շարաս («Ֆիկարօ», Յունուար 4) կը պահանջէ որ սխալ դոր-ծող դատաւորները պատժուին: Ըստ ի-րեն, կարգ մը դատաւորներ կ'ուզեն հա-շիւ մաքրել մեծերու հետ: Դատաւոր Գուտուա անտարբեր կը մնայ եւ կը չա-րունակէ թղթածրարին քննութիւնը եւ խուզարկութիւնները: Գալով Ժան Մոն-թալտոյի, գրագէտ եւ պարտաւագիր, հեղինակ ի մէջ այլոց՝ «Միթերան եւ 40 դողերը» հատորին, քիչ կը պտնէ 5 միլիոն ֆրանքի պահանջը:

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐԸ կրկին գոհ մը տուին Յունուար 3–ին: Պրինք'ս ընկերու-թեան մէկ պաշտօնեան է, որ տեղն ու տեղը սպանուեցաւ Վիլժիւիֆի Կուսթաւ Ռուսի հիւանդանոցին մուտքին, երբ ղը-րամ կը փոխադրէր բաշխիչ մեքենաներուն մէջ: Արարքը գործուած է ժամը 12·15ին, երբ սրահը լեցուն էր, գաֆէթերիայի ճիշդ գոտը: Զոհը 40 տարեկան է, հայր երեք զաւակներու: Չաւանական կը նը-կատէր որ ղրամ փոխադրողները գոր-ծադուլի դիմեն, նախարարին հետ տես-նուելէ ետք:

ՉԻՉԷՆԻՈՑ բնակչութիւնը տարուան մր ընթացքին, աւելի քան 12 հազար բողոք ներկայացուցած է ոուսական դաչնակցա-յին ուժերու դէմ, մարդկային իրա-ւունքներու խախտումի համար: Այս թիւը արուած է Վ. Կազամանովի տեղե-կագրին մէջ: Ան, Կրեմլինի ներկայա-ցուցիչն է, որու պաշտօնն է դատական ձեւակերպութիւնները յարգել տալ Չէչէ-նիոյ հանրապետութեան մէջ: Բողոքները կու վերաբերին պլխաւորաբար ապօրինի ձերբակալութիւններու, բնակիչներէն պահանջուած կաշառքներու եւ այլն, եւ-այլն:

ԿԱՌ ՏԸ Լ'ԷՍԹԻ վարքինկին մէջ տէր-դեհ մը ծագած է Յունուար 4–ին, վաղ առաւօտեան: Մեթրօ թէ երկաթուղիի երթեւեկը խանգարուած էր կարճ ժամա-նակ մը:

ԻՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ գոհ դարձած է դատաւորներուն: «Ֆաք» օրաթերթի խմբագրապետը դատապարտուած է «պե-տութեան դէմ քարոզչութեան» մեղադր-անքով եւ չարաթէ մը պիտի ճղդուի իր պատիժը: «Առանց սահմանի Թղթակից-ները» խիստ կերպով կը դատապարտէ մշակութային եւ մարզական Սինամա – Վարդէք պարբերականի կրօնաւոր խմբա-գրապետին չորս ամսուան բանտարկու-թեան դատապարտումը: Այլ Աֆղահի կը մեղադրուի որ նախատած է Կղերը:

ՕՒԹՕՓԼԻՒՄ պարբերականը խիստ քըն-նութիւն մը կատարած է նախարարնե-րու կառքերու դործած գանցառութիւն-ներու չուրջ եւ հրապարակած արդիւնքը բաւական ծանրակչիռ է: Ամէնէն յանցա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԺԳՈՀ Է ՊՈՒՇԻ ՈՒԺԱՆԻԹԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԷՆ

Թուրքիա դժգոհ է ԱՄՆ–ու նորընտիր նախագահ Ճ. Պուշի կարգ մը նշանա-կումներէն որոնց մէջ կը նշմարէ հակա-թուրք կեցուածք: Դժգոհութեան պլխա-ւոր բաժինը տրընչուած է Ուժանիթի նախարար Սփէնսըր Ապրահամի նշանա-կումին. ան կը ներկայացուի որպէս հայ-կական լոպիին մաս կազմող անձնաւորու-թիւն մը: Թուրք մամուլը կը յիշեցնէ թէ ան անցեալ տարի Ծերակոյտին մէջ Ա-ղբրբեջանի դէմ պատժամիջոցներու կի-րարկումին թեր արտայայտուելով «ցե-նորք» որակած է կասպեան քարիւղին Ա-բեմուտք փոխադրութեան համար ծրա-ղրուած Բաքու – Ճէյհան խողովակաչա-րը: Նոյն աղբիւրը կը յիշեցնէ նաեւ թէ Ս. Ապրահամ 1995–ին Հայաստանի հետ Անգարայի յարաբերութիւնները, կիպրա-կան հարցը եւ մարդկային իրաւունք-ներու կացութիւնը պատրուակելով կարե-ւոր դեր կատարած էր Թուրքիոյ տրուե-լիք ամերիկեան օժանդակութեան զեղչը-ւելուն մէջ:

Ս. Ապրահամ ծագումով լիբանանցի է, սերած է քրիստոնեայ ընտանիքէ մը: 48 տարեկան է. 1994–ին ծերակուտական ընտրուած է Միչիկըն նահանգէն:

Անգարայի դժգոհութեան առարկայ է նաեւ Ա.Նախատանքի նոր նախարարը Լինտա Շավէզ որ անցեալին պաչտօն վարած է ՄԱԿ–ի Մարդկային իրաւունքներու յանձ-նախումբին մէջ ու այդ չրջանին խիստ ե-լոյթներ ունեցած Թուրքիոյ հասցէին:

ՆԵՐՍԻ - ԴՈՒՐՍԻ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի ներքին քաղաքական [illegible] ապահովութեան համակարգի մը բացակայութիւնը

Հայաստանի ներքին քաղաքական [illegible] պատահարէն ետք այն տպաւորութիւնը կը զործէ որ կազմակերպուած է որոշիչ առանցքի մը շուրջ «Հանրապետական»ու յատկանիշով ընտրուած դէմքերու համախմբումով մը: Այդ առանցքը, հակնայլի է որ Ռ. Քոչարեան – Սերժ Սարգսեան զոյգին միասնութեամբ ձեւացած է որոնք իշխանութեան լծակներու իսկական տէրերն են. իսկ շուրջի օղակները՝ պաշտօն վարողներ որոնցմէ հեղինակութեամբ կամ ինքնատպութեան ուշադրաւ յատկանիշով առանձնացող դէմք չունեցանք մինչեւ այսօր: Հաւանաբար, այս վերջին պարագան թէ՛ հիմը կը կազմէ դէմքի առանցքին շուրջ զոյացած օղակներուն «ընտրութեան», թէ՛ երաշխիքը՝ առանց մեծ ցնցումի չարունակուղ համակեցութեան: Դուրսէն դիտելով, այն պատկերը կը տացուի որ առանցքն ու օղակները լուռ համախոհութեամբ մը համաձայնած են դերերու, դիրքերու, սահմաններու բաժանումին վրայ, ինչ որ – գոնէ առայժմ – առանց վերնայարումի դեկավարութեան առիթ կուտայ: Այլապէս, բաւական դժուար կ'մրնելի պիտի ըլլար նոյնիսկ միասին նշմարելը թէ «իշխանութիւն» կոչուած ամբողջութենէն ո՛չ ոք անհանգստութիւն կը զգայ նոյն Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին լուծման մէջ թաղուած կացութենէն ու զատ – զատարարութիւն, լուսաբանութիւն չի պահանջեր: Թէեւ, երկրի մը մէջ ուր նոյնիսկ ընդդիմութեան դիրքերու վրայ գտնուողները իրենց ըմբռնութեամբ, կամ անզօրութեամբ նոյն համախոհութեան մասնակցելու տպաւորութիւն կը զործեն, իշխանութեան ընթացքը չատ ալ զարմանալի պէտք չէ նկատուի: Ու այս պայմաններուն մէջ, Հոկտեմբեր 27–ի «ո՛վ», «ի՛նչպէս», «ինչո՛ւ»ները տակաւին երկար տաեն կրնան լուսաբանութեան կարօտ մնալ:

Նման համայնապատկերի մէջ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին Հայաստանի քաղաքական կեանքին, անոր երէկուան ու ներկայի ծալքերուն քալ ծանօթ, մասնակից, վերլուծումի լուրջ կարողութեան տէր Աշոտ Մանուչարեանի մեկնաբանութիւնները: Ճիշդ է որ ան այսօր զործօն մասնակցութիւն չունի պատ կեանքին, բայց ամէն անզամուն ապացոյցը տուած է թէ ուշադիր հետեւող է անոր: Այս հանդամանքով, վստահաբար, «Հայկական ժամանակ»էն Արման Կոբոյեանի հարցազրոյց մը ըրած է Ա. Մանուչարեանի հետ (Դեկտեմբեր 23) որ պատասխանելով հարցումներու, կը մեկնաբանէ ներսի – դուրսի հարցը. իր ճախազուծիւններուն, յաջողութիւններուն, ժխրախտութիւններուն մէջ ո՛ր ատիճանի պատասխանատու է ի՛նքը Հայաստան, ո՛ր ատիճանի՝ արտաքին աշխարհը: Հետաքրքրական է հարցազրոյցը, ամէն ժխտականի մէջ մեկուն նենգամտութիւնն ու միւսին ակռայի ցաւը փնտռող մեր սովորամոլութեան տեսանկիւնէն:

Առաջին հարցումէն նիւթը կ'առընչուի Հոկտեմբեր 27–ին: Ա. Կարապետեան կ'ըսէ թէ մեկ կողմէն համոզումը կայ որ «այդ ոճրագործութիւնը կազմակերպուել եւ հրահրուել է հեռից իշխանութեան ներսից», միւս կողմէն՝ ինքը՝ Ա. Մանուչարեան կատարուածին մէջ դուրսի հետք մը ցոյց տալ կը փորձէ. եւ այս երկրորդը աւելի մեզմ տարբերակ է, քան առաջինը: Պատասխանի առաջին տողերէն միակ նախադասութեամբ մը կ'մփոփուի անմերժելի իրականութիւնը. «երբեք նման գործողութիւններ չեն կատարուել, եթէ ներսում ամէն ինչ նորմալ է»: Այդ անբնականութեան դըժխաւոր ազդակը կը նկատուի ազգային ապահովութեան համակարգի մը բացակայութիւնը. համակարգ որ իշխանութենէն անկախ, արդիւնաւէտ գործակցութիւն տանի քաղաքական զանազան ուժերու հետ, երբ նոյնիսկ բախումներ անխուսափելի են անոնց միջեւ: Ա. Մանուչարեան կ'ըսէ թէ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի նախագահութեան օրով կար այդ համակարգը, բայց Հայաստան չկրնցաւ մնայուն գործօնի վերածել զայն. այդ անյաջողութիւնը արտայայտուեցաւ նախ՝ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ ու յետոյ Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի սպանութեամբ, ապա Հոկտեմբեր 27–ի ու Ղարաբաղի Մարտ 22–ի դէպքերով: Ա. Մանուչարեան կ'ըսէ թէ այս երեքին ալ «գաղափարն աճեցուած է դրսում, եւ դրա իրականացման համար օգտագործւում են ներքին առնակատումները»: Այլ խօսքով՝ «եթէ մեր քաղաքական ուժերի ներքին յարաբերութիւնները գտնւում են ճիշդ հողի վրայ, նման բաներ տեղի ունենալ չեն կարող»:

Հոկտեմբեր 27–ի դէպքերու պոհին՝ վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի առընչութեամբ ան կ'ըսէ թէ շրջապատին մէջ գտնուած են նոյնիսկ զինքը զգուշացնողներ. աւելին՝ գտնուած են նաեւ իրեն ըսողներ թէ ինչպէս պէտք է գործել, վրատնդը չէզոքացնելու համար:

Ա. Կարապետեան մանրամասնելով միջադէպը յանգուցեալ բռնելու հայաստանեան մտայնութիւնը, կ'ըսէ թէ արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ «մենք մեր երկրում մեզ մապիոնէտ ենք զգում: Այսինքն, մենք մեր երկրում քիճնական ստրկացում ենք: Ու հայ մարդու գիտակցութեան մէջ ներարկւում է այն համոզմունքը թէ կան ինչ – որ ուժեր, որոնք ուզում են որ մենք վատ ապրենք»: Ա. Մանուչարեան այդ «ինչ - որ ուժեր»էն կը յիշէ մասոնները, օտար երկիրներու յատուկ ծառայութիւնները, նաեւ երկիրներ որոնց բոլորն ալ կ'ուզեն որ Հայաստան թերի զարգանայ: Այսուհանդերձ, կը կրկնէ որ ատոնք երկրորդական կը մնան ու կարելի կ'ըլլայ զանոնք չէզոքացնել եթէ ներսը հարցերուն ճիշդ մօտեցումներ ըլլան ու ճիշդ լուծումներ գտնուին:

Ա. Մանուչարեան սկսելով իր անձէն, կը խօսի Հայաստանի համար հեռանկարներ ունենդնելու մասին: Կ'ըսէ թէ կան ուրիշներ որոնք կը պատկերացնեն թէ ինչպէս պէտք է ըլլայ երկրին փիլիսոփայութիւնը, ինչպէս պէտք է աշխատի կրթական համակարգը, եւ այլն: Մինչդեռ, այսօր իշխանութեան վրայ կը զբաղնուին մարդիկ որոնք այդ կարգի ոչ մեկ պատկերացումի տէր են: «Ոչ գիտեն Հայաստանում ինչ է կատարւում, ոչ էլ առաջել եւս դրսում»:

Բաւական ծանրակչիռ է այս վերջին վերապրումը, սակայն, դժուար է անտարբերութեան մասնիկներ գտնել անոնց մէջ: Յատկապէս անոնք որոնք առիթը ունին յաճախ հանդիպելու եւ ունկնդրելու Հայաստանէն դեկավար դէմքերու, դժուարութիւն չեն ունենար ձայնակցելու Ա. Մանուչարեանի ախտաճանաչումին: Անչուչտ հատկանշական է իրենց «հոգածութեան» ու դեկավարութեան յանձնուած երկիրէ մը դրական պատկեր տալու մարմաջը. սակայն, պայմանով որ իրականութիւնը, ատոր զոհը չըլլայ ու չափազանցութիւններ, ունկնդիրը վերջին միասին համարելու փորձեր դրականին փոխարէն անոր խրատիլակը չհրամցնեն որպէս Հայաստանի ներկայի պատկերը, որպէսզի հատաքական սթափումը չգայ Հոկտեմբեր 27–ի կամ Մարտ 22–ի ոռնահեռքերով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՔԱՐՈԼ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՍՈՒՉԱՒԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ՍՈՒՉԱՒԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՔԱՐՈԼ Ա.Ի ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

Սուչաւա քաղաք մըն է Ռումանիոյ հիւսիս–արեւելքը, Սիրէթ գետի հարաւակատ Սուչաւա գետի ալ ափին. անիկա 1375–էն 1565 տարիներուն հիւսիսային Մոլտաւիոյ մայրաքաղաքը եղած է, բայց յետոյ մայրաքաղաքը նաչ փոխադրուեցաւ: Ժե. դարուն, Շթեֆան Մեծի ժամանակ անիկա առեւտրական կարեւոր կեդրոն դարձաւ, բայց Ժզ. դարուն, Թրքական տէրապետութեան հաստատուելէն ետք սկսաւ անչքանալ:

Սուչաւա հայկական գաղթականութեան առաջին եւ գլխաւոր կեդրոններէն է, ուր հաստատուած են Ժգ. դարուն Անիէն, Ղրիմէն, ապա նաեւ Լեհաստանէն եւ այլ շրջաններէ հասնող գաղթականները: Մոլտաւիոյ իշխան Ալեքսանդր Բարեպաշտի 1401–ի հրովարտակով Սուչաւա Մոլտաւիոյ հայութեան հոգեւոր կեդրոնը դարձաւ, եւ 1415–ին կառուցուեցաւ Ս. Օգոստինի (կամ Զամբլայի) վանքը՝ իբրեւ Աւետիք եպիսկոպոսի աթոռանիստ: Ալեքսանդր Բարեպաշտ 1418–ին Լեհաստանէն երեք հազար հայ ընտանիքներ հրաւիրեց, որոնց եօթը հարիւրը Սուչաւայի մէջ հաստատուեցաւ: Այնուհետեւ կառուցուեցան Հաճկատարի վանքը եւ այլ եկեղեցիներ. հոն կարեւոր թիւով հայերէն ձեռագիրներ հաւաքուեցան եւ նորեր ընդօրինակուեցան: Ժթ. դարուն սկիզբը հոն բացուեցաւ աշխարհիկ դպրոց՝ 71 աշակերտներով:

Այս ժամանակ, Ժթ. դարու վերջաւորութեան, Սուչաւայի անցեալի չէն գաղութէն մօտաւորապէս կիսուն ընտանիք մնացած էր. Սուչաւայի անկումը սկսած էր Ժէ. դարու վերջաւորութեան, երբ Պուքովինայի կազմէն ներս, անիկա 1775–ին Աւստրիոյ միացուեցաւ, որմէ ետք կորնցուց իր անտեսական կարեւորութիւնը: Ժամանակի ընթացքին մեծ դեր խաղաց մանաւանդ գաղթը, ամուսնութեանց նուազումը եւ հայ ընտանիքներէն չատեր ցրուեցան: Այսպէս, 1800–էն մինչեւ 1850 ծնունդներուն թիւը եղած է 2068, իսկ Ժթ. դարու երկրորդ կիսուն՝ 841:

Սուչաւայի Հայերը անցեալին առեւտրական մեծ գործառնութիւններ հաստատած էին եւ կ'երթեւեկէին մինչեւ Լեհաստան եւ այլ երկիրներ: Անոնցմէ ոմանք մեծ հոգատէրեր էին եւ կալուածներ ունէին չրջակայ գիւղերու մէջ: Բայց Ժթ. դարուն, երբ քաղաքը այլեւս կորսնցուցած էր իր առեւտրական կարեւորութիւնը, հայ առեւտրականներուն գործունէութիւնը եւս նեղ չրջագիծի մէջ սահմանափակուած էր. նոյն դարու վերերթողթի մը յատակ գաղափար մը կու տայ Սուչաւայի հայ առեւտրականներու մասին՝ յիշելով եղի ու տաւարի առեւտուրով զբաղողները, եւ այնուհետեւ 5 դասի կը բաժնէ քաղաքին հայ վաճառականները. «օդակով մեծ պազըրկան», «մոչկայով մեծ պազըրկան», «պալդայով մեծ պազըրկան», «չարթոն պազըրկան», եւ «մինչակ պազըրկան»: Իսկ հայ արհեստաւորներէն կը յիշէ «սաբոնտար» (օճառագործ), «ջոգոթար» (մուճակագործ), «կօչքար» (կօշկակար), «պլանչի» (մուշտակագործ), «պաքալիով դուքանչի» (նպարավաճառ) եւ «սուրուչի» (ծաղկագործ):

Սուչաւա, 200–էն մինչեւ 400–500 մեթր բարձրութեամբ լայնատարած, չրառատ եւ երկրագործականօրէն հարուստ դաշտավայրերու մէջ գտնուելով (այդ դաշտափեհները կ'երկարին մինչեւ Կարպաթեան լեռները), եւ գիւղատնտեսական լայն կարելիութիւններ ունենալով՝ հայ ընտանիքներէն ոմանք աւանդականօրէն սերունդէ սերունդ, երկրագործութեամբ

եւ անասնապահութեամբ կը զբաղէին. անոնցմէ ոմանք չրջակայ գիւղերու մէջ ալ ագարակներ ունէին:

Սուչաւայի հայ ամէնէն մեծ եւ նշանաւոր ընտանիքներէն էին Փրունդուլեաններն ու Գաբրիները (Կապրի), որոնք ազնուականի կոչում ունէին եւ իրենց այգիներուն «Փոն» ամառոցը կը կրէին իրենց մականունին սկիզբը. անոնք զբերէ ի վեր պահած էին իրենց աւանդական հեղինակութիւնը: Փրունդուլեաններու նահապետներէն Գրիգոր Պուքովինայի զաւակը եղած էր աւստրիական զբաղման ժամանակ, եւ անոր զաւակները՝ Յարութիւն, Ղուկաս եւ Մաչերես 1790–ին հաստատել տուած էին ազնուականի իրենց իրաւունքները. ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարուն սկիզբը առհասարակ ներկայացուցիչներն էին՝ Ասպետ Վարդերես Կարապետ Փոն Փրունդուլ, Միքայէլ Փոն Փրունդուլ եւ Աստուածատուր Փոն Փրունդուլ: Այս նոյն ժամանակ Գաբրիներու առհասարակ ներկայացուցիչներն էին՝ պարոն Մանուէլ Փոն Գաբրի, որ Եաղոպէչա (Յակոբէչա) գիւղը կը բնակէր եւ պարոն Անդրէաս Փոն Գաբրի, որ Ռոմանէչա գիւղը հաստատուած էր:

Սուչաւայի հայ հին եւ բազմանդամ գերդաստաններէն էին նաեւ Կըլնաները. այս նոյն ժամանակ անոնց ներկայացուցիչներն էին՝ Գրիգոր Վ. Կըլնա, Գրիգոր Կըլնա եւ Գաբրիէլ Կըլնա: Ծիշնէք նաեւ Մահտեսեան, Պոթուչան (հաւանաբար մօտակայ Պոթուչան քաղաքէն գաղթած), Ալաչեան եւ Եագոպովիչ ընտանիքները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼԻ «ՌԻԹԱ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԱԼԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ Վ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28–ի իրիկունը, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի սրբատը ծայրէ ծայր լեցուած էր «Ռիթա եւ Վարդգէս Պալեան» մամուլի մրցանակին յանձնումին առթիւ Լէթր սը լ'Իրկոպ-ի համբաւաբաշխին՝ Վարուժան Մարտիկեանի:

Առաջին առթիւ, խօսք առաւ չարաթաթերթին տնօրէնը՝ Լեւոն Քէպապճեան որ ողջունեց Պր. Երուանդ Ազատեանի ներկայութիւնը, յատկապէս ժամանած Միացեալ – Նահանգներէն մրցանակին յանձնումը կատարելու համար: Ան, հակիրճ կերպով ներկայացուց Ե. Ազատեանը փոխ - նախագահ Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ նախագահ Ռ. եւ Վ. Պալեան մամուլի մրցանակի դատակազմին: Տուաւ կենսագրական դիծերը, պէյրութէն Գահիրէ, հուսկ՝ Միացեալ – Նահանգները, սերտ գործակիցը Ալեք Մանուկեանի: Անդրադառնալով օրուան դժնեակիրին, չէշտեց թէ տարը տարուան անոր վրայ խմբագրութիւնը, դինք արժանի դարձուցած էր այս մրցանակին:

Հայաստանի դեսպան՝ Պր. Է. Նալպանտեան յայտնեց թէ մեծ հաճոյք էր իրեն համար ներկայ ըլլալ այս երեկոյթին եւ չնորհաւորել Հ. Բ. Ը.Մ.–ի ատենկատուն: Յայտնեց թէ ֆրանսական պետական եւ խորհրդարանական բոլոր չրջանակները քանիցս իրեն յայտնած են որ անվէ կ'առնեն հայ-ռուսական լուրերը: Գիտակից է թէ իր՛նչ դժուարութեամբ, մանաւանդ նիւթական դեռնի վրայ, լոյս կը տեսնէ նման թերթ մը: Այս մրցանակը միաժամանակ կը տառնայ, ըսաւ, Լեւոն Քէպապճեանը:

Խօսք առնելու կարգը եկած էր Պր. Ե. Ազատեանի որ չնորհակալութիւն յայտնեց իրեն չռայլուած դովեստներուն համար, յետոյ անդրադարձաւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան ընդհանուր գործունէութեան, քանի ԹՄՄ.–ը մեծ գործունէութիւն չունի Ֆրանսայի մէջ: Ցիչեց որ Նոյեմբեր 11–ին, Միութիւնը ունեցած է իր 25–րդ համագումարը եւ այդ առթիւ յայտարարուած է Ռ. եւ Վ. Պալեան մրցանակին այս տարուան արժանացողը յանձին՝ Վ. Մարտիկեանի: Մրցանակը հաստատուած է 1986–էն ի վեր, Տէր եւ Տիկին Վ. Պալեանի հիմնադրամով եւ ըստ հետեւ հայերէնը կը նահանջէ այլեւս, յետոյ անդրադարձաւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան ընդհանուր գործունէութեան, քանի ԹՄՄ.–ը մեծ գործունէութիւն չունի Ֆրանսայի մէջ: Ցիչեց որ Նոյեմբեր 11–ին, Միութիւնը ունեցած է իր 25–րդ համագումարը եւ այդ առթիւ յայտարարուած է Ռ. եւ Վ. Պալեան մրցանակին այս տարուան արժանացողը յանձին՝ Վ. Մարտիկեանի: Մրցանակը հաստատուած է 1986–էն ի վեր, Տէր եւ Տիկին Վ. Պալեանի հիմնադրամով եւ ըստ հետեւ հայերէնը կը նահանջէ այլեւս, ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի մէջ: Ուստի, ըսաւ, ան կը կարեւորէ այս մրցանակը որ կը խրախուսէ հայերէնով գրողները:

Ապա խօսք առաւ Վարուժան Մարտիկեան որ չեշտելէ ետք թէ խորապէս պատուուած կը զգայ ինքզինքը որ արժանացած է այս մրցանակին զոր ստանայ Պր. Ազատեանի ձեռքէն, յայտնեց թէ երբ կը ձեռնարկէին թերթին հրատարակութեան 1990 Յուլիս 13–ին, 15 օրինակ տպաքանակով, երբեք իրենց մտքէն չէր անցներ որ հոս կրնային հասնիլ: Զատադովեց իր եւ Լեւոն Քէպապճեանի համերաշխ գործակցութիւնը եւ ծանրացաւ թերթին գլխաւոր նպատակներուն վրայ, որոնց առաջինն է նախապատուութիւն տալ լրատուութեան: Ցըսնաերէն եւ հայերէն իր ելոյթը, առիթ տուաւ որ չեչտէ նաեւ հայերէնի ծանօթութեան կարեւորութիւնը:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, երեկոյթը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ:

Ա. Մ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Ֆէրիդիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Դեկտեմբեր 16–ին, Մասլաքի Փոլօ նորաչէն արդիական ճաշասրահին մէջ, ճաշ մը տրուած է նպատակ ունենալով հասոյթ մը ապահովել եկեղեցիին եւ վարժարանին կարիքները հոգալու համար: Ճաշի աւարտին, հանդէս եկած է Տիկնանց յանձնախումբի առեներ Նապեռուհին՝ Տիկին Ազնիւ Մեծատուրեան, որ պարզած է իրենց գործունէութեան նպատակը:

***

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ Ս. Աստուածածին Ամենափառ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, նշուած են Գողթան գաւառաց դասու հիմնարկութեան 281–րդ եւ Գողթան երգչախումբին 86–րդ տարեդարձները: Պատարագած ու քարոզած է պատրիարքարանի դիւանապետ՝ Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեան: Եկեղեցական արուեստագիտութիւններէն առ, նոյն իրիկունը, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Գումբարուի «Արմաւտա» պանդոկի մէկ սրահին մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Վահրամ Սարկաւագ Լիւլէճեան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, բեմ հրաւիրած է Գողթան գաւառաց դասու տնօրէն խորհուրդի առենապետ՝ Կարօ Պաղտասար եւ առենադպիր Վահէ Օհանեանը: Այս վերջինը պատմականն ըրած է Գողթան գաւառաց դասուն: Իրենց յաջորդած է Պերճ Շիլհահեր, որ հակիրճ կերպով պատմականն ըրած է պատարագի բազմաձայն եղանակաւ երգեցողութեան: Ան դիտել տուած է որ առաջին անգամ ըլլալով եւ Օրմանեան պատրիարքի կարպատրութեամբ, եռաձայն եղանակաւ պատարագի երգեցողութիւնները կատարուած էին Լեւոն Զիլինկիրեանի ղեկավարութեամբ, Ղալաթիոյ մէջ, բայց ընդդիմադիրները չէին հանդուրժած եւ Լեւոն Զիլինկիրեան ընդառաջելով Սեբովբէ Քահանայ Պուրմայեանի, գացած էր Ատափազար, ուր մեծ ընդունելութեան արժանացած էր տեղւոյն բնակչութեան կողմէ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ յուշատախտակներ չնորհուած են Գալրաց գաւառ այն անդամներուն, որոնք աւելի քան 50 տարի իրենց ծառայութիւնը բերած են Գալրաց Դասուն:

***

ԵՇԻԼԳԻՒղի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, կատարուած է տարւոյն վերջին մատաղօրհնութիւնը, որու նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք:

***

ՄՈՆՐԻԱԼի Վանիէ գոլֆ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25–ին եւ 26-ին, ներկայացուած է Երուանդ Օտեանի եւ Միքայէլ Կիւրճեանի «Զարչըլը Աբթին Ագա» կատակերգութեան երաժչտախառն բեմադրութիւնը, արժանանալով հանդիսականներու անվերապահ գնահատանքին: Ներկայացումը ձօնուած էր ողբացեալ Աբթօ Սարկաւագ Նշանեանի, որ անցեալին բազմաթիւ անդամներ մարմնաւորած էր Աբթին Ագայի դերը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ
ՄԱՄԲՐԷ ՎՐԴ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

Դեկտ. 30–ին, վախճանած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի աւագ լուսարար Մամբրէ Վրդ. Մարգարեան:

Ծնած էր 1912–ին Կեսարիա: Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի նախկին միաբանը տարիներ առաջ անցած է Ս. Էջմիածին, երկար տարիներ ծառայելով Հայց. Առաքելական եկեղեցիին ու Մայր Աթոռին:

Դեկտ. 31–ին տեղի ունեցած է հանդուցեալին վերջին օծումը: Մարմինը ամփոփուած է Ս. Գայեանէ վանքի միաբանական դերեզմանատունը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ժ.

Պետրոս աղա կրկին երեւցաւ, Թաղումի կարգադրութիւնները ըրաւ եւ Սեդրակը կառք մը դնելով հօրը տունը տարաւ:

Յոհան եւ լռակեաց, դիտելու եւ դատելու վարժուած՝ Սեդրակ թէեւ հազիւ տասը տարեկան, սակայն տասնհինգ տարեկան պատանիի մը հասկացողութիւնն ու լրջութիւնը ունէր: Իր որբութեան վիճակին ամբողջ դառնութեան գիտակից: Պետրոս աղայի ու Հոռոփ հանըմի նկարագիրները դրեթէ ուսումնասիրած՝ Սեդրակ առաջին վայրկեանէն պզտ թէ հօրեղբօրը իրեն նուիրած պաշտպանութիւնը հանրային կարծիքի ճնշումին տակ տեղի ունեցած բան մըն էր եւ թէ սէրն ու գուրգուրանքը պիտի չհովանաւորէին զայն: Այն տան մէջ ուր կը տարուէր՝ իրրեւ թշնամի մը պիտի նկատուէր՝ ուսաի ըսած այնմ պատրաստուելուց:

Հոռոփ հանըմ առաջին վայրկեանէն յարձակողական դիրք մը բռնեց Սեդրակի հանդէպ:

Երբ Պետրոս աղա տղուն ձեռքէն բռնած բերաւ կնոջը քով եւ խօսքը Սեդրակին ուղղելով ըսաւ. «Տղա՛ս, ասկէ ետքը ա՛լ մայրդ Հոռոփ հանըմն է, նայէ՛, որ խօսքը մտիկ ընես եւ հնազանդիս իրեն» – Հոռոփ հանըմ չոր ու խիստ կերպով մը պատասխանեց իր էրկանը.

– Ես նորէն մայր ըլլալու ատեն չունիմ, ես երեք հատի մայր եղեր եմ արդէն, հերիք է... դուն հավէս ունիս նէ՝ հայր եղիր:

Այդ տեսակ բնդունելութենէ մը ետքը կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ եղած էր Սեդրակի կեանքը իր հօրեղբօր տանը մէջ: Իր կոմկ չնջուած ամենանչին թերութիւն մը, սխալ մը, փոքրիկ աննշան յանցանք մը ամենախոչոր համեմատութիւններ կ'առնէին Հոռոփ հանըմի աչքին ու դուռ կը բանային անմարսելի յանդիմանութեանց ու ակնարկութեանց:

– Մեռան գայլին, նորէն պէլաններէն չպատեցանք, ապ փիճը էէտիէ ձգեցին, կ'ուռնալ իր ամուսնոյն երեսին՝ մատնանիշ ընելով Սեդրակը:

Ու լեռոյ անվերջանալի էանխապուշտութիւններ էին՝ Սեդրակի մասին, ամէնքն ալ անհամոյ, յուսահատեցուցիչ:

– Ձիշդ հօրը քիթէն ինկած է, կը վըռնդէր Հոռոփ հանըմ, հիչ բանի եարար չէ, ուղղութզ պիտի ըլլայ... Անոր պէս աղբար մըն ալ չունի որ դինքը նայի... դուռնէ դուռ պիտի էյնայ... անօթի պիտի սատկի:

Սեդրակ այս չարաչուք մարգարէութիւնները մտիկ կ'ընէր առերեւոյթ անզգածութեամբ մը, թէեւ ներքնապէս կը տանջուէր ու կը տառապէր:

Պետրոս աղա երեք զաւակ ունէր, երկու մանչ եւ աղջիկ. մանչերը դրեթէ Սեդրակի տարեկիցներ էին, իսկ աղջիկը որ անդրանիկն էր, տասնեւհինգ տարեկան խոշոր աղջիկ մըն էր եւ Սկիւտարի Ամերիկեան Հոմ վարժարանին կ'աշակերտէր եւ միայն արձակուրդներուն տուն կուգար: Իսկ մանչերը, Մարտիկ եւ Լեւոն, թաղային վարժարանը կը յաճախէին, Սեդրակի հետ: Երեք տղոց մէջ սէրն ու մտերմութիւնը պիտի տիրէին անշուշտ՝ եթէ մեծերուն չարաչուք միջամտութիւնը արգելք չըլլար:

Առաջին օրէն, Հոռոփ հանըմ չուզեց որ իր տղաքը եղբայրանան Սեդրակի հետ եւ յայտնեցաւ խրամատ մը բանալ իրենց եւ որբին միջեւ, այն աստիճան որ ա՛լ իրարու թշնամի դարձան: Կամաց կամաց Սեդրակի սիրտը ա՛լ բոլորովին պառնացաւ: Գրեթէ բնաւ չէր խօսեր. անկիւն մը կը քաշուէր, լռիկ ու նախանձոտ աչքերով դիտելու Մարտիկն ու Լեւոնը որոնք իրենց մօր հովանիին տակ ամէն առաւելութիւն կը վայելէին: Իր մանկական հոգին կ'ըմբոստանար, կ'ընդվզէր իրեն նկատմամբ ցոյց տրուած անիրաւութեանց դէմ ու մանաւանդ այն ստորնացումներուն համար որոնց կ'ենթարկուէր դրեթէ ամէն օր, ամէն առթիւ: Վերժինղրութեան ծրագիրներ իր ուղեղը կը չարչարէին, ընդհանուր առեղծուածներ մարդոց դէմ: Կը խորհէր թէ իր ճանչցած մարդերէն ո՛չ մէկը բարի եղած էր իր նկատմամբ, սիրած էր զինքը: Նոյն իսկ իր հայրն ու մայրը պորոտալիս ծնողքի մը չիշատակը չէին թողած իր մէջ: Իր կրած յանդիմանութիւններն ու կերած ծեծերը կը վերչիչէր երբ միտք կը բերէր զիրենք:

Այդ տրամադրութեան տակ, Սեդրակ կը մեծնար հեզհեզէ մարդատեաց դառնալով: Դպրոցին մէջ, իր անհամբոյր բնութեան պատճառաւ հակակրելի եղած էր ընկերակիցներուն՝ որոնք ամէն առթիւ կը ջանային զինքը նեղել եւ հալածել. ոտպտիսով Սեդրակ քաշուած, առանձին կ'ապրէր, ինքն իր մէջ ամփոփուած, առանց կարենալ իր սիրտը բանալու, վիշտն ու դառնութիւնը ուրիշներուն պատմելու:

Սեդրակ սակայն խելացի ու աչխատասէր էր: Դասերուն մէջ միչտ առաջինն էր որ կը խլէր բոլոր մրցանակները: Իր վրէժխնդրութիւնն էր ասիկա ընկերակիցներուն հանդէպ: Ատով միայն իր դառնացած հոգին տեսակ մը սփոփանք կը գտար: Յամառ ու կատաղի թափով մը կը հետապնդէր իր դասարանին ամէնէն յառաջադէմները եւ կը յաջողէր գլխ անցնիլ զանոնք, նորանոր առելութիւններ առեղծելով իր չուրջը:

Երբ դպրոցը աւարտելէ ետք Սեդրակ կարող եղաւ փոքրիկ ամսականով գործ մը ճարել, անմիջապէս ձգեց դնաց հօրեղբօրը տունէն, առանց մնաք բարով ըսելու:

Իր եղբօրորդիները, Մարտիկն ու Լեւոնը, իրենք ալ դպրոցական չրջանը լրացնելով իրենց հօր առեւտրական գործը կը չարունակէին: Հիմա Պետրոս աղա իր գործառնութիւնները ընդարձակած՝ առաջնակարգ դիրք մը գրաւած էր հրապարակին վրայ: Քարաչէն պեզեսիկ տուն մը կառուցանել տուած էր Բերայի մէջ եւ ամառանոց մը Եէնի – Քէօյ:

(Շար. 29)

(Շար· Ա· էջէն)

ւորներն են՝ Տոմինիք Վուանէ (Շրջապատի նախարար) եւ Ժ· Գ· Կէսո··· Փոխադրութեան նախարար: Աւելի լա պիրքի վրայ չէ Ժոսիէն, որ պէտք է 11 կէտ կորանցնէ եւ 10·900 Ֆր· տուգանք վճարէ: Առաջին մրցանակը կը տրուի սակայն Արդարութեան նախարար՝ Մարիլիզ Լըպրանչիւի, որ մէկ օրուան մէջ, 3 կարմիր ազդալոյս չէ յարգած եւ արգիլուած ուղղութեամբ փողոց մը մտած է:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ խոշտանգումի հետեւանքով ծանրօրէն վիրաւորուելէ ետք մահացած է լրագրող Մ· Փէրին· ան դրդիչը կը նկատուէր 1955 Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերուն որոնց ընթացքին հրդեհուած, քարուքանդ եղած էին Հայերու եւ Յոյներու եկեղեցիներ, վաճառատուներ: Բաւական բծախնդրութեամբ պատրաստուած այդ ցոյցերուն «պատրուակ» ծառայած էր Մ· Փէրինի հրատարակած «էքսփրէս» թերթով տրուած սուտ լուրը թէ Մ· Քէմալի Սելանիկի մէջ ծնած տան վրայ ռումբ նետուած էր: Թուրք մամուլի անունները չեն վարանած Փէրինի մահուան լուրը հաղորդելով «Սեպտ· 6 – 7–ի հերոսը» որակել զինքը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Ալիս Սիսեռեանի մահուան առիթով Տիկին Շաքէ Փաշապէզեանէ 1000 ֆրանք Հ· Ա· Ընկերակցութեան եւ հանգուտեան տուներուն, Տիկին Եւա Հէյկման 500 Ֆրանք հանգուտեան տուներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, Կիրակի, Յունուար 7–ին, իր նախկին առենապետին եւ պատին լուսերաբ՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆԿԵԱՆԻ

մահուան 8–րդ տարելիցին առթիւ:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌ 2001

La traditionnelle fête annuelle de l'arbre de Noël de l'**«Ecole L. Shant»** de l'Association Cultuelle de Chaville se déroulera :

le dimanche 14 janvier à 15 heures dans la salle Balabanian de l'Eglise.

Parents et amis, nous vous attendons nombreux à cette matinée afin d'encourager nos jeunes élèves et.. accueillir tous ensemble le Père-Noël.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Բ· ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա· ՔՀՆԱ· ՊԱԼԸԴԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5, ժամը 16·30–ին* Ընթերցուածք: *ժամը 17·30–ին Ճրագալոյցի պատարագ:*

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6, ժամը 10–ին* Ծննդեան պատարագ· *ժամը 12–ին Ջրօրհնէք:*

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7, ժամը 10–ին* Մեռելոցի պատարագ, *ժամը 12–ին Հոգեհանգիստ:*

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ս· Ծննդեան
ժամերգութիւն ժամը 10–ին:
Պատարագ ժամը 11–ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻսԻ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ Ե ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ՝
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Ջրօրհնէք՝ *պատարագի աւարտին:*
Ծաւօթ· – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Ջրօրհնէք՝ *պատարագէն ետք:*
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
Ցիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՄԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի արարողական արարողութիւն
ժամը 9·45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պրն· Եղմայեանի:
ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.ՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· – Պր· Ժան – Փօլ Սարգիսեան 300 Ֆր·, Տիկին Մարիամ Մանուկեան 200 Ֆր·, Պր· Րաֆֆի Սարհատեան 2000 Ֆրանք, Պր· Վիգէն Սարհատեան 1000 Ֆրանք, Պր· Միշէլ Քեհեայեան 950 Ֆրանք:

CABINET
TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 2001
et souhaite une bonne Fête de Noël
ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Զեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE
le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy
SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE
Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01.43.81.01.72
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes
ENTREE GRATUITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie
PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30
Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03
Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février
La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).
Prix compétitifs !!! ,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!
Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
SAMEDI
6 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·300 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·073 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.073

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԱՆ–ԼԻՆ բացառաբար Բելճիա, Սպանիա, Իտալիա եւ այժմ նաեւ Ֆրանսա: Արդարեւ, Իտալիոյ մէջ, վեց վինուորներ մեռած են, որոնք ծառայած էին Պալքաններէն: Անոնցմէ մէկը՝ Սալվաթորէ Տարպտարօ, 24 տարեկան, «խաղաղութեան վինուոր», իր օրագրին մէջ գրած է. – «Կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ կը մեռնիմ»: Կը պարզուի որ, Գոսովա եւ Քոսովօ զործածուած են ամերիկեան հրազուններ, որոնք տեսակ մը իւրանիում (ափովրի) կը կրեն եւ արեան կամ այլ խիղճերներ կը պատճառեն: Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնն ալ յայտնեց թէ չորս վինուորներ, որոնք նախկին Եուկոսլաւիա ծառայած են արեան խլիրդէ կը տառապին: Նախարար՝ Ալէն Ռիշար հրաւիրած է Ամերիկացիները որ արտայայտուին այս մասին, քանի Պալքաններու մէջ, ինչպէս Մոգի պատերազմի ընթացքին, միայն Ամերիկացիներն են որ իւրանիում կրող վինամբերք զործածած են: 1995–ին, 10800 հրանգունա թափած է Գոսովոյի վրայ, ապա՝ 31000, 1999–ին, Գոսովոյի եւ Սերպիոյ վրայ: Ֆրանսա նախընտրած է հարցը փակել, որովհետեւ լինք ալ, ինչպէս ԱՄՆ եւ Մեծն - Բրիտանիա նոյն տեսակի, այսինքն իւրանիում կրող զէնք կ'արտադրէ: Այդ խոկ պատճառով, աղմուկ հանողներն են Բելճիա, Սպանիա եւ Իտալիա որոնք չեն արտադրեր: Իւրանիում կրող հրազունները կը զործածուին դլխաւորապար հրամայքներու դէմ, որովհետեւ անոնց թափանցումը զօրաւոր է: Այս օրերուն, Ավիկոլֆ (Մոգի պատերազմի վինուորական մէջ ոչ – վինուորական զոհերու կազմակերպութիւն) համահիմնադիրը՝ Քրիսթին Ապէլքըիմ–Տըլան վերջ մը լոյս ընծայած է. – «Ազատ մտքուր պատերազմը»:

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ ԵՒ ՊԱԼԵՍՏԻՆՑԻՔ

Կ'ուզին անպայման համաձայնութեան մը յանգիլ մինչեւ Յունուար 20, այսինքն Գլինթընի մեկնելէն առաջ: Արաֆաթի տեսակցութիւնները, նախ Մուպարաքի, ապա, Արաբական լիկայի Արտաքին նախարարին հետ բաւական փոխորկալից եղած են: Արդարեւ, կարգ մը երկիրներ կը մեղադրեն Արաֆաթը, որ ծախու հանած է պաղեստինեան եւ արաբական շահերը ընդունելով Գլինթընի ծրագիրը: Սուրիա եւ Լիբանան մտահոգ են, որովհետեւ վախն ունին որ Արաֆաթ կը հրաժարի 4 միլիոն պաղեստինցիներու վերադարձէն արեւելեան Երուսաղէմի հակակշռին փոխարէն: Հինգ կէտեր կան միչտ, որոնք խնդրոյ առարկայ կը մնան: Երուսաղէմի մասին Պաղեստինցիք կ'ուզեն ամբողջական իշխանութիւն ունենալ մզկիթներու հարթավայրին վրայ եւ Իսրայէլի կ'ուզեն ձգել միայն Լացի Պատի մէկ մասը: Ակէ զատ կան զաղթականներու, հողամասի տարածութեան, ապահովութեան եւ ճակատամի վերջնաորութեան հարցերը:

ՓԱՐԻԶԻ ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐՈՒ

զործադուլը, որ սկսած էր Յունուար 4-ին, իրենցմէ մէկուն ապանութենէն ետք (Կիւթթաւ Ռուսի հիւանդանոցը, երբ դրամ կը դնէր լուչիչ մեքենայի մը մէջ), կը չարունակուէր Յունուար 5-ին ալ, հակառակ իշխանութեանց տուած կարգ մը ապահովութիւններուն: Ասոնցմէ մէկն է Դեկտեմբեր 19–ի հրամարատակին զործադրութիւնը, ինչ կը վերաբերի լուչիչ կարգ մը մեքենաներու ապահովութեան ամրապնդման, որ պէտք է արտաքին կատարուի եւ ոչ թէ 2 տարուան ընթացքին, ինչպէս նախատեսուած է:

60000 ՀՈԳԻ ցոյց մը ըրած են Փրակա, պահանջելով որ հանրային հեռատեսիլը անկախ ըլլայ: Ժողովուրդը մտահոգ է, որովհետեւ երկու զլխաւոր կուսակցութիւնները կ'ուզեն զայն իրենց ազդեցութեան տակ առնել: Հեռատեսիլի չէնքը զրաւուած է լրագրողներու կողմէ, որոնք կը պահանջեն նոր տնօրէնին հրաժարականը: Դժգոհութիւնը մեծ է: Երկու զլխաւոր կուսակցութիւնները «ընդդիմութեան համաձայնութիւն» մը ունին իրենց միջեւ երկու տարիէ ի վեր: Օ–ՏԷ–ԷՍ-ը (աջ) Թոյլ կու տայ ՍԷ–ԼՍ–ԼՍ–ՏԷ–ի (Սոսիալ – Դեմոկրատ), որ փոքրամասնութիւն է, կառավարել բայց, փոխարէն կարեւոր պաշտօններ կ'ուզէ Պետութեան հիմնարկներուն մէջ:

2000Ի ԸՆԹԱՑՔԻՆ, Ալժերիոյ մէջ, մեռելներու թիւը աւելի քան 9000 է: Ասոնց երեք քառորդը պարզ քաղաքացիներ են, յաճախ կիներ եւ մանուկներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻ ԶԻՆՔ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՂ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը ԱՄՆ-ու նախագահական վերոխութեան այս օրերուն յատուկ ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէ Հայերու ցեղասպանութեան հարցին հաւանական պարզաբանումներուն վրայ· ինչպէս կը դրէր «Մարմարա» (Յունուար 4), նոյն նախարարութեան բանբերը պատասխանելով լրագրողներու այն հարցումին թէ նախագահ Պուշի վարչութեան օրով հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի նոր ձեռնարկներ կը կատարուի՞ն արդեօք, ըսած է թէ Թուրքիա միչտ պայքար մղած է պատմութիւնը խեղաթիւրելու կոչուած եւ պինքը ամբաստանող պնդումներու դէմ: Դիտել տալով որ ԱՄՆ-ու հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները օրէ օր կը զօրանան եւ Վ'ընդլայնին, յոյս յայտնած է որ յարաբերութիւններու ներկայի դրական ընթացքը նոյնութեամբ կը չարունակուի:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 4 / 5)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 3–ին Ստեփանակերտ այցելած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ նոյն օրը Հանդիպում ունեցած Ա. Ղուկասեանի հետ: Գլխաւոր նիւթ եղած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման վերջին զարգացումները, ԼՂՀ տնտեսական վիճակը: Հանդիպումին ներկայ եղած են ԼՂՀ Սպր. ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան եւ այլ պաշտօնատարներ:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 4–ին Երեւան հասած է Եւրոպայի Խորհուրդի Նախարարներու Կոմիտէի ներկայի նախագահ, Լատվիայի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Բերզինչի զեկավարած պատուիրակութիւնը: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են Սպր. ժողովի նախագահին, վարչապետին, Սահմանադրական Դատարանի նախագահին, Արտաքին գործերու նախարարին, զեսպաններու եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Այցելած են Ծիծեռնակաբերդ: Հանդիպումներուն նիւթ եղած են Հայաստանին Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութիւնը, 1700–ամեակի նշումներու ծրագիրը, եւայլն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ԾԱՌԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՑՈՑ
ՆԱՅՐԱՊԵՏՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՑՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՑՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՑ,
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ
ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔԱՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ
ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՑՈՑ

«Էջ Միածինն ի Հօրէ, եւ լոյս փառաց ընդ նմա»

Նոր Աւետիս է Ամառաձայնութեան: Արարչական սիրով վերստին ջերմացել է աշխարհը համայն: Վերստին ունկնդիր ու ձայնակից ենք լուսազգեստ հրեշտակների «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» երկնաձայն օրհներգութեանը: Վերստին մեր հոգինեբուամ բեթղեհէմեան Աստղի լոյսն է ղբաղթ, «զի ծնաւ մեզ այսօր Փրկիչ» եւ «Էջ Միածինն ի Հօրէ, եւ լոյս փառաց ընդ նմա»:

Գոզութիւն եւ Փառք Ամենակալ Աստծուն:

Հայոց երկնքուամ՝ լոյսն ի լոյսին բեթղեհէմի, մեծահանդէս չողարձակում է կանթեղը Ս. Լուսաւորչի եւ Սուրբ Ծննդեան հոգեներոզութեամբ ու չնորհարաչխութեան բարի սպասումներով լեցուն մեր հոգիները առաջնորդում է դէպի երրորդ հազարամեակ, որի առաջին տարին ազգային մեր կեանքում ոսկեզբոջմ կնքուած է Հայոց Մեծ Դարձի 1700–ամեայ յոբելեանով:

Սիրելի բարեպաչտ ժողովուրդ Հայոց ի սիւնս աչխարհի.

Կանգնած Հայաստանի ազատ հողին, Հայոց խաղաղ երկնքի ներքոյ՝ որպէս չնորհընկալ Հայրապետ Ամենայն Հայոց, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Լոյս Ծոռանից բերկրանօք սրտի Սուրբ Ծննդեան բարի Աւետիսն ենք բերում ձեզ եւ գըուարճացեալ մեծաւ ուրախութեամբ ծանուցում Հայոց Մեծ Դարձի՝ Հայաստանեայց քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700–ամեան:

Առաքելահաստատ է Հայ Եկեղեցին: 2000 տարի՝ Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալների մարտիրոսեալ արեամբ հիմնամուր, հովուում է Արարատի չուրջ մկկտեղուած Նորգոմի տան ժողովրդին եւ առաջնորդում նրան «ի խաւարէ ի լոյս, ի մահուանէ ի կեանս, յապականութենէ յանապականութիւն, յանդիմութենէ ի դիմութիւն ճշմարտութեան իւրոյ»:

301 թուականին Ս. Լուսաւորչէ անմէջ հայեացքով մեր ժողովուրդը արժանացաւ տեսնելու Յարուցեալ Փրկչի լուսեղէն էջքը հայրենի իր հողում: «Էջ Միածինն ի Հօրէ, եւ լոյս փառաց ընդ նմա» փառաբանութեամբ աչխարհը Հայոց առաջի Աստծոյ կանգնեց խոստովանութեան ու սիրանպարեց երկիրը իր հին՝ աչխարհում առաջինը հռչակելով քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն: Համայն ժողովրդով հաւատացի՛նք համակ Սէր, Միակ Ճշմարիտ Աստծուն, Ս. Ծննդեանն ու Մարդեղութեան փրկչական առաքելութեանը Նրա: Հաւատա՛նք Գողգոթայի վրայ Աչխեալի չարչարանքը: Եւ Յարութեան յոյսին խարխուած կեանքն արիւնացաւ Հայոց աչխարհում, Հաւատի, Յոյսի, Սիրոյ գոյներով զրոչմուեց մեր լեռներին, երկինք նայող մեր վանքերին, խաչքարերին, Ծաղկեց աղօթախոս մատեաններին, տիեզերքը լուսերգութեամբ ազնուացնող տաղին, չարականին: Աստծոյ չնորհը զտանք՝ մարգարէի խօսքի համաձայն. «Եւ տաց նոցա սիրտ այլ, եւ ճանապարհ մի՝ երկնչել յինէն զամենայն աւուրս ի բարութիւն իւրեանց եւ որդւոց իւրեանց յետ նոցա» (Եր· 32–39): Աստծոյ չնորհն ընդունեցինք ի բարութիւն մեզ եւ այն կէտանքի ճանապարհ, չնորհ զործելցինք: Ցոյս պտուղ մեր անչուութեան մէջ, անգիտութեան մէջ՝ իմացութիւն, մեր Թուլութեան մէջ՝ ուժ եւ օրհնաի մէջ՝ վերածնութիւն:

Այսպէս, սիրելի բարեպաչտ ժողովուրդ Հայոց, ուխտ կապեցինք Աստծոյ հետ: «Ի վերայ Աչխն եւ Սրբոյ Էջմիածնի ամենայն ազգն Հայոց կապել կայ» հաւատով ու դիտակցութեամբ եւ մեր յաւերժութեան խորհուրդ Մայր Տաճարով վամարեցինք Միածնի Էջքի Սուրբ Սեղանը՝ Խորանը Ուխտի՝ որպէս Աստծոյ ոանահպատի երկնահայեաց քարոզչն զըլոչմ, որ 17 դար սերնդէ – սերունդ պատկերացուում է Հայորդեաց հոգիներում:

Արդարեւ, մենք մեծաթիւ ժողովուրդ չենք եւ երբեք չենք եղել: Բայց մեր հաւատը զործերի փոխուած, դարձրել է մեզ մեծագործ ժողովուրդ: Հաւատի զործերով մենք մարմնաւորել ու հաւատել ենք մեր սէրն առ Աստուած: Հաւատով մենք մէ՛կ ենք որպէս Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի, որ հաւատի կենդանի զործերով «զէպի երկինք բարձրացող զաղտնի ճամբայ մը ունի»: Հայ Եկեղեցին հայ ժողովուրդն է քրիստոնէական սուրբ հաւատով միասնական, ինքն իրեն Հայ Եկեղեցիով ճանաչող ու արտայայտուղ: Նայե՛նք հայ կեանքի անզատաններին: Քրիստոնէական համամարդկային արժէքներով, ազատութեան, արդարութեան, խաղաղութեան ձգտումներով է հանդերձաւորուած հայ ինքնութիւնը, որով հակառակ մահաչունչ փորձութիւնների, դարերի մէջ արարել է միշտ, ի զօրու դտնուել հաղորդ լինելու եւ ներդրում բերելու մարդկային քաղաքակրթութեան առաջդիմութեացին: Հայոց Սուրբ Եկեղեցուց աղբիւրացող հաւատով կեանք առած աչխարհասփիւռ հայ հոգիները հաւատով զարեր են կամրջել՝ հաստատուն ու կենսունակ պահելով մարդկային այնառանձնայատուկ ընդհանրութիւնը, որ «ազգ» և «ազգային» ենք կոչում: Հաւատն է ոգեչնչել ու թեւ տուել մեր բոլոր յաղթանակներին: Հաւատով մեր հաւատով զինամատ՝ մեր ժողովրդի զաւակունք չեն երկնչել մահից՝ Լեռնան հայրենեաց պայքարում մահկանացու իրենց կեանքը բաղմիցս զարդարելով անմահ փառաց պսակով: Հաւատով մերժել ենք սուտն ու երեսպաչտութիւնը, վատութիւնն ու վախկոտութիւնը, հաւատով սիրել ու նուիրուել մեր ընտանիքին, Հայրենիքին, Եկեղեցուն, հաւատով ապրել Աստծոյ հետ ու արժանացել ամենատատ օրհնութեանը Նրա: Այո, սիրելիներ, չկա՛յ մեզ մահ, քանի դեռ մեր զործերում ապրում է մեր հաւատը, քանի դեռ Հայոց պատմութեան ընթացքով յաղթականօրէն անցնում է լուսեղէն թափօրը Հայ Եկեղեցւոյ՝ հառապելով հաւատք ու խմորելով հոգի, հաւատարմո-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մեր դարու մարդուն համար որ տեսաւ եւ ապրեցաւ երկարատեւ եւ աւերիչ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերը, նաեւ Գորէայի եւ Վիէթնամի պատերազմները, իրենց հսկայական եւ մահաւոր ռազմական միջոցներով եւ թէքնոլոժիով, – ներառեալ հիւլէական ռումբը, – դժուար ըմբռնելի բաներ ըլլալ կը թուին արաբական եւ թրքական արշաւանքները, եւ անոնց ապագ եւ ծաւալուն յաջողութիւնները: Մանաւանդ, ժամանակի մը մէջ ուր չկային փոխադրութեան ու հաղորդակցութեան արդիական միջոցները, պարենաւորման ու մատակարարման դիւրութիւնները:

Այդ երեւոյթները հասկնալ փորձելու համար, հարկ է թերեւս մտաբերել որ մինչեւ միջնադարու վերջ, մինչեւ հրազէնին եւ հրետանիին յայտնաբերումը, պատերազմի մը ճակատագիրը – եւ անով ալ ազգի մը եւ պետութեան մը բախտը – կ'որոշուէր քանի մը, նոյնիսկ մէկ վճռական ճակատամարտով (ինչպէս Վարդանանց պատերազմը Աւարայրի ճակատամարտով): Շատ անգամ, պարտուող կողմը հոն կը կորնչէր իր սպայակոյտն ու աւագանին, եւ անկլուխ մնացած երկիրը կ'իյնար յաղթականին ձեռքը, զոհ՝ անոր կամայականութեան: Այդ պատերազմները կը վարուէին սակաւաթիւ եւ արագաշարժ զօրքերով ուր վճռորոշ դեր կը կատարէր հեծելազօրքը, ծանր կամ թեթեւ: Այդ դարերուն տէրութիւններու մեծ մասը չունէր արդի հսկայագոյութեամբ պետական եւ մնայուն բանակ, կազմ ու պատրաստ դիմապրաւելու համար հաւանական յարձակում մը: Եւ մինչեւ որ միապետը իր ճորտերէն զօրք հաւաքէր չատ անգամ բանը բանէն արդէն անցած կ'ըլլար: Զկար նաեւ արդի լոմառոտով զրացի պետութիւններու նախապէս իրարու դիմակցելու դրութիւն, միասնաբար դիմադրելու համար յարձակողին:

Այդ պրիմակով պէտք է դիտել օսմանեան հսկայածաւալ յաջողագոյութիւնները կեդրոնական Ասիայէն մինչեւ Վիէննայի մատոյցները: ԺԱ. դարուն Հայաստանը ասպատակելէ եւ յաջորդ՝ ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերուն գրեթէ ամբողջ Փոքր Ասիային տիրելէ ետք, Թուրքերը Եւրոպա ոտք կոխեցին 1354-ին Կէլիպօլուէն սկսելով: Իր բոլոր ասիական հողերը կորնչուցած Բիւզանդական կայսրութեան ձեռքը չատ բան չէր մնացած: Շերջանցելով Կոստանդնուպոլիսը, որ պիտի գրաւուէր 1453-ին միայն, Սուլթան Մուրատ Ա. իր մայրաքաղաքը հաստատեց նախ Էտիրնէի (Ատրիանուպոլիս) մէջ 1365-ին: Հոն, Բիւզանդական կայսրութեան սահմանակից էին Սերպիա եւ Պուլկարիա որ չուտով նուաճուեցան: Սերպիա այն ատեն իր այսօրուան տարածութենէն չատ մեծ էր. ան իր սահմաններուն մէջ կ'առնէր ամբողջ Մակեդոնիան, Պոսնիան, Մոնթենեկրօն, Տալմաթիան եւ այժմու Յունաստանի Եփիրոսի նահանգը: Սերպական Ուղղափառ Եկեղեցին ալ ինքնագլուխ դարձած էր 1221-ին, դուրս գալով Կոստանդնուպոլսոյ Տիեզերական Պատրիարքին անմիջական իշխանութենէն: Երկիրը իր հզօրութեան պատճառաւ Ստեփան Թ. Տուշան թագաւորին օրով (1331 – 1355): Անոր մահէն ետքն է որ Թուրքերը Սերպիոյ յաղթեցին Քոսովոյի ճակատամարտին 1389-ին, եւ զայն այնուհետեւ իրենց կըրունկին տակ պահեցին չորս ու կէս դար, մինչեւ 1830: Ի դէպ, Քոսովոյի նահանգը սերպ ժողովուրդին բնօրրանն է, Սերպիոյ սիրտը ուր կը դանուին ազգային եկեղեցւոյ գլխաւոր վանքերը, փէչ պատրիարքանիստ մայրավանքով:

Յետագայ դարերուն, հոն տեղի ունեցաւ բնակչութեան հսկայ տեղաշարժ. Օսմանցիներէն քշուած Սերպերուն տեղը եկան բնակութիւն հաստատել իսլամացած Ալպանացիները, «Առնաւուտները»: Եւ այս կը բացատրէ այն մեծ ողբերգութիւնը որուն ականատեսն ենք քանի մը տարիէ ի վեր: Տեսակ մը Սրպակ Եւրոպայի սիրտին վրայ: Սերպիոյ անկումով, օսմանցի բանակներուն առջեւ բաց էր ճամբան դէպի հիւսիս եւ արեւմուտք, արշաւելու ու նուաճելու, ուրիշ հողերու վրայ ալ աստղ ու մահիկով դրօշը ծածանելու: Կարդը պիտի դար Հունգարիոյ. ան նոյն ճակատագրին պիտի արժանանար Մոհաչի (1526) վճռական պարտութեամբ, ամբողջ դար մը ղմսադրելէ յետոյ: Երկրին երկու երրորդը կ'իյնար Թուրքերուն ձեռքը, մինչեւ Պալաթոն լիճը: Հունգարիոյ պարտութեամբ Ռումէլի իշխանութիւնները Մոլտաւիա եւ Վալաքիա կարճ ատեն մը անկախացած, ի վերջոյ ԺԶ. դարու վերջաւորութեան իրենք ալ պիտի իյնային օսմանեան դերիշխանութեան տակ, որ իր դադաթնակէտին հասած էր, Եւրոպայի մէջ պարտուած ըլլալով մէկ միլիոն քառակուսի քիլոմեթրի հսկայ տարածութիւն մը, մինչեւ Ուկրանիա եւ Ղրիմ, Սեւ ծովը դարձնելով Թրքական լիճ մը:

Կը մնար նուաճել Վիէննան, արեւմտեան Եւրոպայի դարպասը: Առաջին անյաջող յարձակում մը եկաւ խորտակուիլ անոր պարիսպներուն տակ 1529-ին: Մէկ ու կէս դար յետոյ 1683-ին Թուրքերը կրկին յարձակեցան Աւստրիոյ մայրաքաղաքին վրայ, աւելի լաւ պատրաստուած աւելի մեծ ուժերով եւ աւելի քան երեք ամիս զայն պաշարեցին: Վիէննան փրկուեցաւ միայն Լեհաստանի Թագաւորին՝ Ժան Գ. Սոպիեսքիի օգնութեան շնորհիւ որ մեծաթիւ բանակի մը գլուխ անցած Թուրքերը աջքանի մէջ առնելով լաւ մը կոտորեց զանոնք: Վիէննայի այս երկրորդ պարտութիւնը սկզբնաւորութիւնն է Եւրոպացին Թրքական նահանջին, որ հանդրուան առ հանդրուան պիտի աւելր 230 տարի, մինչեւ 1913:

Այսօր կարելի է միմիայն սարսափով մտածել թէ ինչ կրնար ըլլալ արեւմտեան Եւրոպայի վիճակը, «Հալ»ը եթէ Վիէննան Օսմանցիներուն ձեռքը ինկած ըլլար. մինչեւ Ատլանտեան պիտի չհասնէի՞ն արդեօ՛ք:

Պատմական ժամանակագրութիւնը կը կրկին ձեռք առնելէ առաջ, պահ մը ծանրանանք Օսմանեան տիրապետութեան մօտ հինգ դարերու ընթացքին հոս բերած ու ձգած «բարիքներուն» վրայ: Ան Եւրոպայի իր կալուածներուն մէջ կիրարկեց նոյն քաղաքականութիւնը զոր կը կիրարկէր ասիականներուն մէջ, նոյն մեթոտներով: Հոս եւս, նուաճուած քրիստոնեայ ազգերն ու ժողովուրդները, յոյն, պուլկար, սերպ, ալպանացի թէ հունգար, նոյն «կեավուրը, ռումին ու ռայան» էին իրեն համար, ինչպէս անդին՝ Հայը, Վրացին ու Ասորին, նոյն արհամարանքին, բռնութիւններուն ու խժդժութիւններուն ենթակայ: Եւ անոնց կեանքը, ինչքն ու պատիւը կախում ունէր միմիայն տիրոջին «բարեացակամութենէն»: Երբ հոլս հնազանդ էին անոնք, իրենց կը չնորհուէր դերիվ կամ լաւագոյն պարագային ստորադասի կարգավիճակ: Երբ կը յաւակնէին դլուխ բարձրացնել, լուծ թօթափելու փորձ ընել, պատրաստ էր եաթաղանը: Հոս եւս կիրարկուեցաւ բռնի իսլամացումի քաղաքականութիւնը, որ քիչ անդամ եղաւ սակայն լրիւ թրքացում, ինչպէս Փոքր Ասիոյ մէջ: Շարխափը կը ճանչնայ միայն երկու դասակարգ հասարակութիւն. մարզպետին հաւատացողը՝ տիրող ազգօնեալը, եւ միւսը անհաւատ ռայան: Բռնի իսլամացումներուն քով եղան նաեւ կամաւոր դաւանափոխներ ալ. ազգօնեալը ըլլալը աւելի հրապուրիչ էր քան ճնշուած՝ կեղեքուած մը. նաեւ: Եւ դաւանափոխը չատ անգամ ինքզինք դասաւ օգնական ոստիկանի դերին մէջ, նոյնիսկ երբեմն նշանաւոր դահիճի, հանդէպ՝ իրեն ցեղակից ու արիւնակից եղբայրներուն: Հոս եւս գործադրուեցաւ արեան տուրքը, չարդերէն զատ: Քրիստոնեայ մնացածները խլուեցան ծնողաց ձեռքերէն. արուները տարուեցան Թրքացուելէ յետոյ ենիչէրիներուն շարքերը համալրելու, իսկ դեղեցիկ աղջիկներն ալ սուլթանին, փաշաներուն ու ազանեներուն հարեմները, Թուրք ազգը բազմացնելու: Այլապէս, ի՞նչպէս բացատրել որ այսօր 7 միլիոն մնացեր ենք, Պուլկարները 8 եւ Սերպերը 9, երբ անդին Թուրքերը 50-էն աւելի են (չեմ հաշուեր Քիւրտերը որոնցմով Թուրքիոյ բնակչութիւնը 60 միլիոնը կ'անցնի):

Իսլամացումի քաղաքականութիւնը ամէնէն չատ յաջողեցաւ Ալպանացիներու մօտ որոնք երեք քառորդ աւելի մահմեդական են. անոնք մինչեւ դարուս սկիզբը Օսմանեան կայսրութեան տուին բազմաթիւ պաշտօնեաններ, փաշաներ եւ նոյնիսկ վեզիրներ: Պրուսացիներէն մեծ թիւով եւ քիչ մըն ալ Սերպերէն իսլամացածները կը կազմեն այսօր Պոսնիաք կամ Պոշնակ նորայայտ «ազգութիւնը» որու տարբերութիւնը իր ցեղակիցներէն իր կրօնքն է միայն: Գինիէն զարձած քացախը չօրաւոր կ'ըլլայ – կ'ըսէ հայերէն առածը. անոնք ալ վերջերս ցոյց տուին որ կատաղի թշնամիները դարձած են իրենց ցեղակից եւ լեզուակից Սերպին ու Պրուսացիին...: Իսկ իսլամացած Պուլկարներէն, Փոմաքներէն օր մը պիտի սերէր հայ ժողովուրդի մեծ դահիճը, Սուլթան Համիտի արժանաւոր յաջորդ Թալէաթը: Այս Թրքական «բարիքներուն» զորս մինչեւ օրս կը վայելէ պալքանեան թերակղզին, պէտք է անշուշտ աւելցնել ճարտարապետական եւ մշակութային չատ մը արժէքներու աւերումն ու անհետացումը եւ պատկերը պրեթէ կատարեալ կ'ըլլայ:

Վիէննայի վերը յիշուած երկրորդ պաշարման յաջորդող տասնամեակին խակ, Աւստրիացիները Թուրքերուն ձեռքէն եւս առին ամբողջ Սրուաթիան, Հունգարիան եւ Թրանսիլվանիան: 1699-ին Քարլովիցի դաշնագրով Սուլթան Մուսթաֆա Բ. ստիպուեցաւ այս կորուստները ընդունիլ: ԺԸ. դարուն հետզհետէ հզօրացող ռուսական կայսրութեան հարուածներուն տակ – որ կը ձգտէր դէպի հարաւ ալ տարածուիլ – Թուրքիան զանազան հանգրըուանններով կորնչուց Սեւ ծովու հիւսիսային եզերքի իր բոլոր կալուածները: Նախ 1718-ի Քիւչիւք-Գայնարճայի դաշնագրով կորնչուց Ուկրանիոյ եւ Ազովի ծովափեայ չրջանները. յետոյ, 1792-ի Եաչի դաշնագրով Ղրիմը եւ Դանուբի գետաբերանը, եւ վերջապէս 1812-ի Պուքրէշի դաշնագրով Պեսարապիան: Այս ամէնը անչուշտ, արդիւնք էր բազմաթիւ պատերազմներու որոնց աւարտին ռուսական կողմը միշտ յաղթական դուրս եկաւ: Ուրեմն ԺԸ. դարու վերջաւորութեան Օսմանցիներու ձեռքը կը մնար ինչ որ սովոր ենք Պալքանեան թերակղզի անուանել, այսինքն այժմեան Յունաստանն ու Ալպանիան, Պուլկարիան, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մեծագոյն մասերը: Դարձեալ պատկառելի տարածութիւն մը, շուրջ կէս միլիոն քառակուսի քիլոմեթր, բնակուած բազմաթիւ ժողովուրդներէ ուր խլամ ատրերը ամէնն դրեթէ ամէնուրեք փոքրամասնութիւն էր, բացի Ալպանիայէն: Բացուող ԺԹ. դարը պիտի ըլլար այդ ազգերուն, ժողովուրդներուն ազատագրութեան դարը հարիւրամեակ մը տեւող, դժուար եւ միշտ արիւնալի պայքարով: Առաջին անգամ Սերպերը ազատամարտութեան դրօշ պարզեցին 1804-ին, Գարա – Կէորկիի դլխաւորութեամբ. հակառակ ամբողջ 8 տարի տեւած հերոսական դիմադրութեան, չարժուեցաւ ճղմուեցաւ ի վերջոյ: Նէշի ըմբոստացած բնակչութիւնը «պատժելու» համար, արիւնուչտ Ալի փաչան դլխատել տուաւ քաղաքին 15 տարեկանէն վեր բոլոր արուները. եւ անոնց դլուխները չարել տուաւ անթուրթ պիւտակ, «քերփիճէ» աչտարակի մը մէջ որ մինչեւ օրս յայտնի է «Քելլէ քուլէ» (դանկերու աշտարակ) անուան տակ: Իւրայատուկ եւ հաւանարար աշխարհի միակ Նահատակաց Յուշարձանը, կառուցուած՝ դահիճին խակ կողմէ: Տասնամեակներ յետոյ է միայն որ անկախացած Սերպիոյ կառավարութիւնը զանկերը հաներով, զանոնք ամփոփեց ճիշդ քովը դամբարանի մը մէջ եւ «աչտարակ»ը ծածկեց գմբէթաձեւ կառոյցով մը: Լիսէի աշակերտ էի երբ այդ աչտարակին մասին կարդացի մեր պատմութեան դասագիրքէն, ուր կար նաեւ այդ «ալա Թուրքա» ճարտարապետութեան գոհարին լուսանկարը, եւ 1972-ին առիթը ունեցայ հոն «ուխտի երթալ»ու, համոզուած որ սերպ նահատակներուն առջեւ խոնարհելով յարգած կ'ըլլայի նաեւ իմ նահատակներուս յիշատակը: Ժամանակներն ու դերերը փոխուած են այսօր. «քաղաքակիրթ» Արեւմուտքը վաղուց մոռցած է այդ ամէնը. ան կը չանայ լրիւ «եւրոպացի» դարձնել Թուրքիան, մինչ մեծ համոյքով կը բռնանայ Սերպիոյ վրայ...:

Դառնանք մեր պատմութեան ժամանակագրութեան: 1815-ին հոն ապստամբութիւնը դարձեալ բռնկեցաւ, այս անգամ Միլոշ Օպրենովիչի գլխաւորութեամբ. դարձեալ երկար տեւեց կեռիլան, բայց այս անգամ սուլթանը ստիպուեցաւ 1830-ին ինքնավարութիւն չնորհել Սերպիոյ մէկ փոքրիկ բաժինին, ինչպէս եղած էր Յունաստանի պարագային: 1856-ի Փարիզի վեհաժողովը Սերպիան բարձրացուց անկախ իշխանապետութեան զոյավիճակին: Այնքին, Ռումանիոյ անկախութեան գործընթացը քիչ մը տարբեր բնոյթ առացաւ: Քիւչիւք-Գայնարճայի դաշնագրով Ռուսաստան ձեւով մը այս երկիրը իր հովանաւորութեան տակ առած էր, որքան որ կը մնար օսմանեան գերիշխանութեան տակ: Փարիզի դաշնագիրը Մոլտաւիոյ եւ Վալաքիոյ զոյդ իշխանապետութիւններուն տուաւ իր երաշխաւորութիւնը. անոնք 1859-ին միասնաբար ընտրելով Ալեքսանդր Քուզա ռումէն իշխանը, ապահովեցին երկրին միաւորումը: Եւրոպական միջամտութիւնը սակայն հոն պարտադրեց գերման Հոհընցոլլերն տան մէկ իշխանը, զոր Պէրլինի վեհաժողովը բարձրացուց թագաւորութեան աստիճանի:

1876-ին բռնկեցան Պոսնիոյ եւ Պուլկարիոյ զոյդ ապստամբութիւնները. սուլթանը չնայեցաւ երկուքն ալ արեան մէջ խեղդել: Երկու հարիւր հազար կը նկատուի չարդուած Պուլկարներու թիւը, նոյնքան ալ Պոսնիոյ մէջ չարդուած Սերպերունը: Յարը չէր կրնար անտարբեր մնալ իր դաւանակիցներու կրած զուլումին եւ 1877-ին պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ: Դժուար մարտերէ յետոյ, ռուսական բանակները յաղթական եզան թէ՛ կովկասեան եւ թէ պալքանեան ճակատներուն վրայ եւ պահ մը կարծուեցաւ որ ծագած էր ազատութեան արեւը չատ մը ժողովուրդներու համար: Սակայն, եթէ Ռուսաստան ռազմական տեսակէտով հզօր էր, դիւանագիտութեամբ տկար էր եւ անտեսապէս՝ յետամնաց: Ոչ Անգլիա, ոչ ալ եւրոպական հրապարակ ելած նոր կայսերական Գերմանիան պիտի հանդուրժէին որ ցարը առանձին տեսնէր Թուրքիոյ հաչիւը: Եւ եղեւ երեկոյ եւ եղեւ վաղորդայն, Պէրլինի տխրահռչակ վեհաժողովը, նոյնքան տխրահռչակ որքան Վիէննայինը: Հոն, ոչ միայն Հայերը չտեսան իրենց արդար իղձերուն իրականացումը, այլ նաեւ Սերպերն ու Պուլկարները: Անմահացած է Մրմիճեան Հայրիկին երկաթէ չերեփին եւ հերիսային պատմութիւնը: Ճիշդ է, հոն Հայերը ներկայացան թուղթէ չերեփով, ողորմութիւն մուրացին եւ իրենց բան բաժին չելաւ: Բայց երկաթէ չերեփով –այսինքն զէնքով– ներկայացող Պուլկարին տրուեցաւ կէս պնակ, իսկ Սերպին հազիւ պնակ մը հերիսա: Արդարեւ, եւրոպական «մեծ» տէրութիւնները հաչտ աչքով չէին տեսներ Ռուսաստանի ազդեցութեան ուժեղացումը, ոչ ալ «հիւանդ մարդ»ուն, այսինքն՝ Օսմանեան կայսրութեան եւրոպական բեմէն չուտով անհետացումը: Եւ Պէրլինի մէջ յաջողեցան պարտադրել «լուծումներ», որոնք ծառայեցին մէմիայն իրենց չահերուն: (Արդէն Անգլիա դաղտնի համաձայնագրով մը ձեռք դրած էր Կիպրոսի վրայ): Սերպիան մէկ երկու պզտիկ դաւառներով ընդարձակուեցաւ քիչ մը եւ թագաւորութեան կարգավիճակ ստացաւ: Ստեղծուեցաւ անկախ Մոնթենեկրոյի իշխանապետութիւն, որպէսզի այդ չրջանը չմիանայ Սերպիոյ: Իսկ ամբողջ Պոսնիա-Հերթեկովինան –թէպէտ մնալով սուլթանին գերիշխանութեան տակ– յանձնուեցաւ Աւստրիական վարչութեան (այս վերջինը զայն պարզապէս իրեն պիտի կցէր 1908-ին, Երիտթուրքերու յեղափոխութենէն օգտուելով): Իսկ Պուլկարիան հորիզոնական պիծով մը երկուքի կը բաժնուէր: Հիւսիսը անկախ իշխանապետութիւն մը կ'ըլլար, որուն գլուխ կ'անցնէր գերման Սաքս-Քոպուրկի գերդաստանէն իշխան մը: Իսկ հարաւը՝ Ռումէլին, կը դառնար «ինքնավար» մարզ, սուլթանին իշխանութեան տակ: Նման կարդադրութիւններով, բնականաբար, վառօդի տակառները կրկին բռնկեցան 30 տարի յետոյ: 1908-ին, Մակեդոնիան Թրքական էր. հոնկէ Երիտթուրքերը իրենց չարժումը սկսան. քանի մը ամիս յետոյ դարձեալ Սէլանիկի բանակն էր որ Պոլիս հասաւ Համիտեան հակայեղափոխական հակագրեցութիւնը զսպելու եւ կարմիր Սուլթանը զահընկէց ընելու: Օգտուելով այդ կացութենէն, Պուլկարիոյ երկու մասերը ոչ միայն վերամիացան եւ անկախութիւն հռչակեցին, այլ Ֆերտինանտ իշխանը ինքզինք Պուլկարերուն «ցար» հռչակեց:

Իթթիհատականներուն ներքին տարակարծութիւններէն օգտուելով, պալքանեան բոլոր պետութիւնները՝ Ռումանիա, Սերպիա, Մոնթենեկրօ, Յունաստան եւ Պուլկարիա, բոլորն ալ յունգատան ուղղափառ պետութիւններ, միացեալ զինակ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ ՓԱՐՈՂ Ա. ԹԱԳԱԻՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՍՈՒՉԱՒԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սուչաւացիք իրենց բարբառը ունէին եւ այդ ժամանակ տակաւին պահած էին (Ց. Ճ. Սիրունի 1965–ին այդ բարբառը պահող միայն մէկ Հայու՝ Կարապետ Կըլինայի հանդիպած է Սուչաւայի մէջ)։

Սուչաւայի կապուած էին նաեւ չրջակայ գիւղերու հայ համայնքները։ Այդ գիւղերէն ոմանք Հայերուն կը պատկանէին, ոմանք ալ կապալով վերցուած էին։ Այդ գիւղերն էին՝ Թէոդորէչա, Շկէյա, Ռոմանէչա, Յակորէչա, Դերմանէչա, Օրոսչէն եւ այլն։

1882 Հոկտեմբեր 15 Թուակիր վաւերաթուղթ մը կը ներկայացնէ հայ համայնքին մէջ քուէարկելու իրաւունք ունեցող 177 անձերուն ցուցակը՝ նչելով նաեւ անոնց բնակած վայրերը։ Անոնց մօտաւորապէս կէսը՝ 87 հոգին Սուչաւայի մէջ կը բնակէին, իսկ մնացեալները՝ Համօրի, Իլիչէչի, Ռատաուձի, Շկէյայի, Ռոմանէչէի, Դոլնայի, Ռատոխաչի, Զեռնովկայի, Բրըչէչի, Սոլդայի եւ Գաջիպայի մէջ։

Սուչաւայի հայութեան ներքին կեանքը կը ղեկավարէր եօթը հոգինոց հոգաբարձութիւնը եւ Մեծաժողովը, որ տասներկու հոգիէ բաղկացած էր եւ տարին անգամ մը կը գումարուէր։ Բայց այս ժամանակ, 1885–ին կազմուեցաւ «Անի» ազգային ընկերութիւնը՝ ազգապահպանման մտահոգութեամբ, եւ կարեւոր ներդրում ալ ունեցաւ այդ խմաստով։

Սուչաւացիք իրենք միջեւնք անեցիներու հարազատ սերունդներ կը նկատէին եւ դարեր չարունակ անաղարտ պահած էին իրենց հայրենի աւանդութիւնները ու ազգային սրբութիւնները եւ ամուր կերպով փարած էին հայ եկեղեցւոյ։ Ընտանիքներու մէջ պահուած ծագումնական (իրեւ անեցիներ), սերունդէ սերունդ վոխանցուող ասպարէզի, վարք ու բարքի աւանդութիւնները, նահապետական կեանքը, իրերօգնութեան կապերը եւ եկեղեցւոյ մէջ իւրաքանչիւրին ծառայութեան՝ վարագոյրը բանալու, խաչը չուրչն հանելու, Դանիէլի միրքը կարդալու եւ այլ իրաւունքներ (որոնք յաճախ աճուրդով կը վաճառուէին) հպարտութեան եւ փառքի աղբիւրներ էին եւ ազգապահպանման ամուր կռուաններ էին. մինչեւ ի. դար սուչաւացիք պահպանեցին այս բոլորը։

Սուչաւա իրաւամբ կոչուած է իբրեւ հայ վանքերու ու եկեղեցիներու քաղաք. այդ ժամանակ (ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարուն սկիզբը) անոնք հեռաւեւալ պատկերը կը ներկայացնէին։

Սուրբ Օգսէնտի կամ Զամքայի վանքը, կառուցուած՝ ԺԵ. դարուն սկիզբը. քաղաքէն հարաւ, բարձունքի մը վրայ, եւ պարսպանման պատերով պաշտպանուած ու ինքնապաշտպանութեան լայն կարելիութիւններով օժտուած բերդանման կառոյց մը, նախապէս եպիսկոպոսանիստ եղած է, եւ ուր բազմաթիւ ձեռագրիներ գրուած են. անիկա յետագային մեծ դեր կատարեց պատերազմներու ընթացքին։

Հաճկատարի վանքը կը գտնուի քաղաքին արեւելքը եւ համբաւաւոր է ամբողջ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ. ատենիկա Ռումանահայոց համար այն է, ինչ որ էր Մշոյ Սուլթան Մուրը կարապետ վանքը՝ երկրի հայութեան համար։ Կառուցուած՝ հաւանաբար 1512–ին, Տրական Տոնաւազ անունով արջառի վաճառականի մը կողմէ. ան այդ ճամբէն անցնելով՝ եղները Վիէննա կը տանէր, երբ գիշեր մը բլուրի մը վրայ օթեւանած ժամանակ երազին մէջ հրեշտակներ տեսաւ, որոնք մեղեդիներ կ'երգէին. երբ արթնցաւ, ուխտեց վերադարձին նոյն վայրին մէջ վանք կառուցել։ Նորակոչ վանքը նուիրուեցաւ Սուրբ Աստուածածնին. անիկա կոչուեցաւ Հաճկատար, որ հաճոյակատար, խնդրակատար կը նչանակէ. անիկա ուխտի մը պատուղը ըլլալով՝ ուխտավայր դարձաւ։ Ռումանահայեր, վաղեմի սովորութեամբ, այդ ժամանակ Նոր Կիւրակէին, Վարդավառին, Սուրբ Աստուածածնայ Վերափոխման եւ Սուրբ Յովակիմայ–Աննայի տօներուն ուխտի կ'երթային հոն եւ մեծ հանդէսներ կը կատմակերպէին. ուխտաւորներ կը հաւաքուէին նաեւ տարբեր քաղաքներէ եւ չրջաններէ։

1890–ական տարիներու տուեալներով, երկու վանքերը միասնաբար հինգ հազար ֆլորին հասոյթ բերող արտեր ունէին։

Այս ժամանակ գործօն էին Սուրբ Խաչ (կառուցուած՝ ԺԵ. դարուն, փայտաչէն, քարաչէն կառուցուած 1521–ին, իշխան Խաչիկ Հանդոյեանի կողմէ) եւ Սուրբ Սիմէոն (կամ կարմիր Աչտարակ, կառուցուած՝ հաւանաբար ԺԵ. դարու վերջաւորութեան, վերակառուցուած՝ 1606–ին, Շէմա–Սիմէոն հայ առեւտրականին կողմէ) եկեղեցիները։ Երկու եկեղեցիներն ալ հասոյթարեր կալուածներ՝ խանութներ, տուներ ու դիւնեատուն ունէին՝ զանոնք վարձու տուած էին։ Անոնց հոգածութիւնը ժողովուրդին կողմէ ընտրուած եւ հինգ անդամներէ բաղկացած հոգաբարձութեան մը յանձնուած էր, որուն նախագահն էր Աստիճ Վարդերես կարապետ Փոն Փրունդուլ. ան նաեւ գաղթականութեան ներքին ազգային գործերուն պատասխանատուն էր։ Սուչաւայի Ազգային Սնոտուկի եւ եկեղեցւոյ եկամուտը վեցչն եօթը հազար ֆլորինի կը հասնէր եւ եկեղեցւոյ ու վարժարանին համար կը ծախսուէր։

Ցիշենք, որ Սուչաւայի մէջ անցեալին եղած են Սուրբ Երրորդութիւն, Սուրբ Աստուածածին եւ Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիները, որոնք ԺԹ. դարուն արդէն գոյութիւն չունէին եւ անոնց հետքն իսկ չէր մնացած։

Յայտնենք նաեւ, որ Փրունդուլեաններ 1904–ին կառուցեցին Սուրբ Յարութիւն մատուռը՝ հայկական դեղեցիկ ոճով. անիկա այնուհետեւ Փրունդուլեաններուն տոհմական դամբարանը դարձաւ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

յութեամբ մը 1912ին յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ (Պալքանեան պատերազմ) եւ գայն (գրեթէ) վտարեցին Եւրոպայէն, 558 երկար տարիներու տիրակալութեան մը վերջ դնելով։ Եւրոպայի տարածքին այսօր Թրքական հող կը մնայ միմիայն արեւելեան Թրակիան Խմթանպուլով, չուրջ 27·000 քառ. քմ.։ Տարածութիւն մը որ Թրքական Հանրապետութեան ամբողջութեան 3,5 տոկոսը միայն կը կազմէ։ Սակայն, կը բաւէր որ ֆէսը գլխարկով եւ արաբական այբուբենը լատինականով փոխարինած Թուրքը յաւակնի գալ դարնել Եւրոպական Միութեան դուռը։ Փոխառնելով Հիթլէրի տխրահռչակ խօսքերը, ըսենք՝ ո՞վ կը յիշէ այսօր ոչ միայն Նիւի Քեղլէ Քուէյն, այլեւ դեռ հազիւ 25 տարի առաջ կատարուած հիւսիսային կիպրոսի գրաւումը, բազմահազար կիպրացի Յոյներու «անհետացումով»։ Մանաւանդ երբ այդ անդամակցութեան «կնքահայրութիւնը» ստանձնած է ամենակրող Ընքըլ Սէմը...։

Ս. Պ.

Դեկտ. 20

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ժ.

Իր տղաքը պերճ ու փայլուն կեանք մը կը վարէին եւ իրենց համբաւը, չնորհիւ դիզուած ոսկիներուն, օրէ օր կը մեծնար, կը տարածուէր։ Սեդրակ հեռուէն հանդիսատես կ'ըլլար իր ազգականներուն յաջողութեանց ու փառաւորութեան, եւ նիւթական խեղճութիւնը կը բաղդատէր անոնց ճոխութեան հետ ու նախանձի հուրը կը վառէր ներսիդին։

Իր դպրոցական մրցանակները, ոսկեայ լեզուներն ու պիտուքիւնը մեծ բանի մը չէին ծառայած կեանքի ասպարէզին մէջ։ Առանց դրամագլխի, առանց պաշտպանի, օրական ապրուստը ճարելու ստիպուած, Սեդրակ պարտաւոր էր ոչինչ ամաչկոտով մը իրրեւ երկրորդական դրպիր ծառայելու վաճառականի մը քով։ Իր մտային բնական կարողութիւնը եւ յամառ աշխատանքով մը ձեռք բերուած գիտութեան պաշարը այսպէս անգործածելի ու անպէտ կը մնար, մինչ ինք հաւատացեր էր թէ պիտի կրնար անոնց չնորհիւ փայլուն ու նախանձելի դիրք մը գրաւել եւ այդ կերպով վրէժ լուծել։

Տարիներով Սեդրակ աշխատեցաւ իր մէջ ակութիւնէն վեր բարձրանալ, անձանօթ ու արհամարհուած վիճակէն ինքզինք փրկել, բայց, ափսո՛ս. նիւթական անյաղթելի դժուարութիւններ միշտ իր դէմ գոյութեան անողոք գոյնէութեամբ մը։

Եւ սակայն, Սեդրակ երկաթէ կամք մը ունէր, ընկճուիլ չէր գիտեր եւ չէր ուզեր երբեք ինքզինք պարտուած խոստովանիլ։ Ամէն նոր ձախորդութեան դէմ նոր կորովով մը կը պինդուէր։

– Դրա՛մ, դրա՛մ, պէտք է որ անպատճառ դրամ ունենամ, ոեւէ միջոցա, ոեւէ կերպով... Այս էր ահա իր դաւանանքը, իր սեւեռուն գաղափարը։

Տառապանքի ու պայքարի այդ օրերուն էր որ Սեդրակ ծանօթացաւ Սիմոնին։ Եբիտասարդ յեղափոխականը չուտով նըշմարեց իր նոր բարեկամին՝ Սեդրակի՝ հոգեկան վիճակը, տեսաւ թէ զրկուած մը, զառնացած մըն էր ան եւ միանգամայն ըմբոստ մը, կռուող մը։

– Ահաւասիկ լաւ խմոր մը յեղափոխական մը չինելու համար, մտածեց ինքնիրեն, այս տղան կրնայ մեծ ուժ մը ըլլալ մեզի համար։

Երբ առաջին անգամ Սիմոն խօսք բացաւ Սեդրակի դիտաւորութիւնները հասկընալու համար յեղափոխական գործունէութեան մը մասին, երիտասարդը վարանեցաւ եւ ժամանակ ուզեց խորհելու՝ վերջնական որոշում մը տալէ առաջ։ Յեղափոխական չարժումով երբեք չէր հետաքրքրուած ինք՝ գերազանցապէս դրական մարդ, եռասէր ու փառասէնչ, բնաւ չէր ունեցած գաղափարային ճգտումներ, այլասերական անձնազոհութեան հակումներ, ազատականդեղձ Սիմոնի պարզած տեսութիւնները եւ գինքը յեղափոխական դարձնելու առաջարկը չատ տարօրինակ էճուեցան իրեն։ Անմիջապէս տարաբնկայացուց գայն Աբրամին եւ ուրիշ մէկ քանի ընկերներու, որոնք չերմ ընդունելութիւն մը ըրին անոր, Սիմոնի իր մասին նախապէս ըրած դովեստներէն ազդուած։

Մեր պատմութիւնը սկսած տեսեր Սեդրակ արդէն երեք տարիէ ի վեր մտած էր յեղափոխական գործունէութեան մէջ եւ յաջողած էր իր ընկերներուն յարգանքը գրաւել։ Ամէնքն ալ կը գնահատէին իր խելքը, պատարիւնութիւնը եւ օրինապահութիւնը։ Եւ սակայն Սեդրակ, իր նոր միջավայրին մէջ, ուր փոխադարձ սէրն ու անվերապահ մտերմութիւնը կը տիրապետէր, նոյն մեկուսացած, կասկածոտ եւ դժուարահաղորդ դիրքը պահած էր։

– Խորհրդաւոր տղայ մըն է աս Սեդրակը, գոր կարելի չէ ամբողջովին ճանչնալ կ'ըսէր Աբրամ տարտամ կասկածանքով մը։

Բայց Սիմոն միշտ կը պաշտպանէր զայն.

– Ես գիտեմ իր անցեալը, կը պատասխանէր, դժբախտ ու զրկուած կեանք մը ունեցած է, ծնողական սէր չէ վայելած եւ այդ բանը ազդած է իր նկարագրին վրայ, բայց սիրտը բարի է։

Գալով Սեդրակի, երեք տարուան յեղափոխական կեանքը պատրանք մը եղած էր իրեն համար։ Իր յոյսերը չէին իրագործուած։ Առաջնակարգ դիրք մը գրաւելու համար իր ըրած չանքերը ապարդիւն մնացեր էին։ Արամի եւ Սիմոնի գերակչիռ ազդեցութեան քով իր դիրքը փոքր ու աննչան մնացեր էր եւ նախանձը կրկին բոյն դրեր էր իր սրտին մէջ, ընկերակիցներուն դէմ, որոնց հետ սիրով եւ հաւատարմութեամբ գործելու ուխտ ըրած էր։

(Շար. 30)

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ ԵՒ ՍՔԱՆՉԵԼԻ

Ս. Ծննդեան Տօնն է դարձեալ։

Քանի դարերու անջրպետէ մը մեզի հասնող աւետիս մը, որ Հայ Ժողովուրդի տառապագոծ պատմութեան վերեւ, կը փայլի իբրեւ աստղը Բեթղեհէմի եւ կ'առաջնորդէ Անոր քայլերը, ուղղութիւն կու տայ Անոր կեանքին դէպի բոլոր այն անչջուելի սրբութիւնները որոնք սկիզբ առին խոնարհագոյն մսուրի մը մէջ։

Պատահականութեան արդիւնք չէ երբեք որ պատմութեան մէջ, Հայը առաջին ազգը եղաւ որ պետականօրէն ընդառաջեց քրիստոնէութեան Աւետարանչին եւ Աստուածատուր սկզբունքներուն եւ պաշտօնականացուց զանոնք իբրեւ Պետական կրօնք։

Անվտանգ եւ դիւրաստահ չեզան յաջորդող դարերն ու ժամանակները։ Իր ընդունած, իր նուիրեալն ու հոգեկան աշխարհը լիացնող կրօնքին պաշտպանութեան համար, Ան, դարերով տառապեցաւ, արիւն ու քրտինք թափեց, ժայռեր փորեց ու ժայռերէն եկեղեցիներուն մէջ, աշխարհէն ու մարդոցմէ հեռու, պլպլացող կանթեղի մը լոյսին տակ, աղօթեց իր պաշտած Աստուծոյն։

Ու յաճախ այնքան դաժան եղան իր կեանքի պայմանները, այնքան ծանր ու արիւնոտ եղաւ անհաւատ թշնամիին հալածանքը, եթէ օրը անցնէր առանց լացի ու արցունքի, առանց բռնութեան եւ չարչարանքի, երեկոյեան ժամերգութեան ձեռքերը կը տարածէր դէպի երկինք եւ ի խորոց սրտի կը մրմնջէր։

«Փառք քեզ Տէր Աստուած մեր, որ պարգեւեցեր զօրս պայ բարեաւ եւ խաղաղութեամբ անցուցանել»։

Ու այսպէս դարերով։

Սակայն, միշտ հաւատարիմ Բեթղեհէմի Աստղին ու անկէ ցոլացող Աստուածային անկորնչելի պատգամներուն։

Ս. Ծննդեան տօնն է դարձեալ։

Ու հայութիւնը ամէնուրեք, Հայրենիքին նեղ թէ ի Սփիւռս աշխարհի, պահ մը կանգ կ'առնէ իր առօրեայ հեւքին մէջ, յարգանքով խոնարհելու համար ոչ միայն մարդեղինացած Աստուծոյ յայտնութեան խորհուրդին առջեւ այլ նաեւ հաղորդուելու համար իր պատմութեան մշտանորոգ չունչով։

Պէտք է հաւատալ այդ չունչին զօրութեան, պէտք է ամուր պահել Քրիստոսի Ծննդեան խորհուրդէն բխող հաւատքը, պէտք է հաւատալ զօրաւոր ըլլալու համար, վանդի առանց հաւատքի ապրը պահող բոլոր պարիսպները կը խորտակուին ու բերդը կ'ինյայ դարանակալ սպասող թշնամիներուն ձեռքը։

Ս. Ծննդեան տօնին կապուած մեր տոհմիկ աւանդութիւններու, եկեղեցական արարողութիւններու եւ հնաւանդ այլ իւրայատուկ սովորութիւններու անաղարտ պահպանումով մենք ամուր կանգնած կը մնանք Բեթղեհէմի Աստղէն ցոլացող ճըշմարտութեան ճամբուն վրայ, եւ ուղիղ գծով կը չարունակենք մեզ կանխող սերունդներուն սրբազան գործը։

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

(Շար. Ա. էջէն)

ըէն պահելով մեր ժողովրդի ընթացքը դէպի Աստուած:

Այսօր մենք վերապրում ենք անցեալի մեր սուրբ յիշատակները եւ մեր կոչին զգում իրական ներկայութիւնը մեր նախնեաց, որ ապրել ու պոլծել են հոգու իրենց հայեացքի առջեւ քրիստոսապրոշմ մեր այսօրը ունենալով: Ներանք՝ յայտնի ու անյայտ անուններով, բիւր վկաներն են Քրիստոսի՝ հոգ հայրենին պաշտպանող զինուոր ու զօրավար, հոգ հայրենին չէնացնող վինական ու արհեստաւոր, երկիր կառավարող արքայ ու նախարար, հնարհալի կաթողիկոս, քերթող վարդապետ ու Ղեւոնդ Երէց, որ երկնային իրենց բարձունքներից աղօթակից են մեզ, որպէսզի Հայոց ազգային կեանքի մեծագոյն իրագործութեան դարագարձը նոր եւք դառնայ անհաւատութեան ու թերահաւատութեան խոր ու խաւար վիրապից, Աստուածային էջքի նոր տեսիլքով նոր դարձ դառնայ դէպի Քրիստոս:

Ազատութեան յուսարեր չունչն է թեւածում հայրենի մեր եզերքներում: Հայաստանի նոր անկախութեան հաստատումով, Արցախի ազատութեան նուաճումով հայութեան հոգուց թօթափուել են Եդեռնի մխացող վիշտը, խորհրդային անաստուածութեան տառնամեակների ճնշող բեռը, աւերիչ երկրաշարժի կոծտանների ցաւը, եւ ինքնարթնութեան ու ազգային մեր իրաւունքների պաշտպանութեան առաջին յաղթանակների բերկրանքով հառաջացել են լաւատեսութիւնն ու վստահութիւնը: Վերապրած անտեսական ու քաղաքական կեանքի փորձութիւնների տագնապներ, մենք կանգնած ենք հոգեւոր ու ազգային – հասարակական մեր կեանքի վերաշինութեան հանապարհին:

Մեր պատմութեան որոշիչ այս շրջանում հարկ է, որ հաւատով ու քրիստոնէական ճշմարիտ արժէքներով իմաստաւորենք մեր կեանքը: Գիտակցենք Հայ Եկեղեցու դերակատարութիւնն իր կոչման բարձունքում, որպէսզի հասարակական մեր կեանքում Հայ Եկեղեցին իրապէս դառնայ խիղճը եւ երաշխաւորը բարոյականութեան, ժողովրդի կամքի արտայայտիչը պետութեան առջեւ եւ պետութեան ազակիցը ժողովրդին ծառայելու սրբազան կոչման մէջ:

1700ամեակի միաւորող ոգով եւ հաւատակերտ խորհրդով ընդառաջ գնանք ու վճիռներ դանենք հոգեւոր – ազգային մեր կեանքի հրատապ խնդիրներին ու մարտահրաւէրներին: Սրբագրենք մեր պատմութիւնը ազճատումներից ու չըստկենք ժամանակների հարկադրանքները: Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնների միջեւ տարաձայնութիւնների հարթումով ձեռնամուխ լինենք Հայ Եկեղեցու ներքին բարեկարգութեանը, 2000–ամեայ քրիստոնէական ժառանգութեամբ գործուն մասնակցութիւն բերենք ազգերի, կրօնների ու եկեղեցիների համեղբայրութեանը: Ջանանք նուիրական մեր լոգերի իրականացման վճռակամութեամբ՝ որպէս մէկ եկեղեցի, մէկ պետութիւն եւ ազգ:

Տիրաւանդ սիրով, Սուրբ Ծննդեան եւ Հայոց Մեծ Դարձի 1700–ամեայ յոբելեանի Աւետիսներով ողջունում ենք Հայ Եկեղեցու նուիրապետութեան Աթոռների Գահակալներին՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանին, Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Մութաֆեանին, Հայ Եկեղեցու վինուորեալ ողջ հոգեւոր զասին:

Հայրապետական Մեր ողջոյնն ենք բերում Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետութեանց Նախագահներին, պետական այրերին եւ բարեպաշտ հաւատացեալ մեր ժողովրդին ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս:

Հայրապետական պատգամ մը ու յորդոր ենք ըղում աշխարհատիւռ մեր զաւակաց 2001 թուականի ողջ ընթացքում արժանիօրէն ոսնակատարել պանծալի յոբելեանը՝ արժեւորելով նրա խորհուրդը ազգային եւ համաքրիստոնէական կեանքում: Իւրաքանչիւրս վառենք մեր մոմը Հայոց միաոնականութեան խորհուրդ Տաճարում՝ Միածնաէջ Սուրբ Խորանի առջեւ: Հայ Եկեղեցու սուրբ աւազանը դարձնենք մեր հոգու ծննդավայրը: Քրիստոսապրոշմ կնքենք մեր զաւակները՝ ունկնդիր լուսարնակ Վազգէն Ա. ժողովրդին ի Հայաստան: Յարցախ եւ ի է, ձեզ է ապատում»:

Քրիստոնեայ առաջին պետութիւնն ու ազգը լինելու իրողութիւնն այսօր սոսկ հպարտութեան առիթ չպէտք է լինի մեզ համար, այլ պատասխանատուութեան

CAMP DE SKI POUR FAMILLES

à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :

M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 64. 58**

MEILLEURS VŒUX 2001

Pour une Année de
SOLIDARITÉ
GÉNÉROSITÉ
et d'**ENTRAIDE**

Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue - 75009 Paris ● ☎ 01 40 24 46 57 ● e-mail: cbaf@wanadoo.fr

քալելերդ ու ոգեղէն կոչ: Պարտք ունենք մեր Հաւատն ու Հայրենիքը պահպանած ու մեզ ժառանգած մեր նախնեաց, այս հողը մեզ չնորհած ու Միածնի էջքով այն սրբացրած Աստծոյ առջեւ: «Եւ մի լիցի մեզ» ակարտնալ ու ընկրկել մեզ վիճակուած հրամայականների առջեւ, թերանալ առ Հայրենին մեր պարտքի ու պատասխանատուութեան, առ Աստուած մեր սուրբ ուխտի մէջ: Թող մեր եռանդը կորովի փոխուի, ու մեր սէրը՝ անձնազոհողութեան, թող հոգու, մտքի ու ձեռաց մեր հաւատաւոր ու հայրենանչէն գործերը լայնահուն բացեն Հայութեան կենաքի նոր հազարամեակի ուղին եւ անցաւոր ժամանակի մեր այսօրը կապեն յաւերժին:

Փա՛ռք քեզ, հայրենաբնակ իմ ժողովուրդ, որ հակառակ կրած փորձութիւնների եւ ներկայ կեանքի բազում դժուարութիւնների, ձեռնամուխ ես Հայրենիքի սուրբ ու նուիրական գործին: Փա՛ռք քեզ, Սփիւռքի իմ ժողովուրդ, որ հաւատաւոն ու ամուր կամքով սատար ու զօրավիգ ես Մայր Հայրենիքի վերակառուցմանը, եկեղեցաշինութեանը, քաղաքների բարեկարգմանը, բանակի զօրացմանը, կրթութեան ու դիտութեան առաջընթացին՝ արդար քրտինքդ չազախելով Հայաստանի ու Արցախի հարազատ քոյրերի ու եղբայրների մաքառումներին ու ազնիւ աշխատանքին: «Եկայք չինեսցուք սուրբ պիտրանն լուսոյ» Հայոց նոր ուխտի, ամենայն Հայոց գալիքի:

Բեթղեհէմեան Աստղն է պայծառ չողում երկնքում եւ առաջնորդում մեր ճանապարհը դէպի Ծննդեան այրը Մանուկ Յիսուսի: Թող մեր սրտերը այսօր տրոփեն Հայոց Բեթղեհէմ Սուրբ Էջմիածնի աւետաբեր զանգերի կանչով զօրանալով եւ առ Աստուած ձայնեն մեր հոգում հնչած բիւր աղօթքների երկնահաս խոսքով: Թող մեր մտքերը թափանցեն խորքը ժամանակների՝ իր մեծութեան մէջ ամբողջապատկեր տեսնելու համար յաւերժահայեաց Սուրբ Մաշտոց վիմայ հրաշակերտուած խորին խորհուրդը Հայոց Մեծ Դարձի՝ նորոգ հաւատով եւ նորոգ կեանքով այն փոխանցելու նոր սերունդներին: «Այսօ՛ր է, զոր արար Տէր եկայք ցնծասցուք եւ ուրախ եղիցուք» (Սղ. 117.24), «քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ
Մեզ, Զեզ մեծ Աւետիս:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Կռնգակս ի Յունուարի 6–ն
ի Տօնի Սուրբ Ծննդեան
Յամի Տեառն 2001 եւ ի թուիլ Հայոց ՌՆԾ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 34

ՎԱՂՁ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (266) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Հայաստանը Միջին Դարուն
Հ. Յ. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Ամլութիւն / ստեղծում
ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ

Լոյսի ցաւեր (Հատուած)
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 2000 Ֆրանք իր եղբօր Թոռան՝ Սթեֆանի պատուհեան տոքթորայի (ախտագիտութիւն) յաջողութեան առթիւ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 13, ոտն է անուանակոչութեան:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Ընծայնէքը կը կատարուի:

Dans le cadre de l'Opération
«La Mairie de Paris vous invite
au concert. Prenez une place,
venez à deux»

RECITAL DE PIANO

Vardan MAMIKONIAN

Mercredi 10 Janvier à 20 heures 30

— Salle Gaveau —
45, rue la Boëtie — 75008 Paris

Bach — Chopin

Prix des places :
300 — 250 — 180 — 150 — 95 F

Réservations :
☎ 01.49.53.05.07 / 01.42.29.10.24

Փարիզի Քաղաքապետարանի
«Մէկ տոմսակ երկու հոգիի համար»
համերգաշարի ծրագրի շրջանակին մէջ

ԳԱՇՆԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Պ ա խ – Շ ո փ է ն

Չորեքշաբթի, Յունուար 10,
ժամը՝ 20·30–ին

կավօ Սրահ
45, rue la Boëtie — 75008 Paris

Գին՝ 300 – 250 – 180 – 150 – 95 Ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար՝
☎ 01.49.53.05.07 / 01.42.29.10.24

Spectacle

L'Ecole hebdomadaire de la Maison de la Culture Arménienne de Décines et de la Croix Bleue invite ses élèves ainsi que tous les enfants à participer à un spectacle de clown et de magie offert pour le Noël Arménien, à la salle des fêtes de Décines :

le Dimanche 7 Janvier à 15 heures

L'entrée est de 30 F pour adulte, gratuite pour les enfants.

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
DIMANCHE
7 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 266

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·074 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.074

ԱՄԼՈՒԹԻՒՆ / ՍՏԵՂԾՈՒՄ

Լոյսի, ցաւոց, ցաւնոց լոյսի խնդիր մը գոյութիւն ունի Սարաֆեանի գործին մէջ, որուն պիտի անդրադառնամ այս տեղ: Զայն պիտի առընչեմ ամլութեան ու առեղծումին: Այսինքն՝ լոյսի ցաւերը պիտի փորձեմ հասկնալ իբրեւ առեղծուածային ստղնապ մը: Ընելիքս ի հարկէ երկին «բացատրութեան» չի միտիր, անոր հարուստ թեմաներու ճիւղաւորումին բաշխումը չի մտադրեր:

Քանի մը խօսք՝ հատորին մասին, որ Լոյսի ցաւեր խորագիրը կը կրէ[1]: Հատորին մէջ խմբուած երեք գրութիւններէն, ամէնէն ընդարձակին, երկրորդին խորագիրն է անիկա, որմէ անցած է ընդհանուրին: Որքան ինծի ծանօթ է նման խորագիրով երկի մը հրատարակութիւնը նախատեսուած չէ Սարաֆեանի կողմէ: Երեք գրութիւնները՝ «Մէկերկրականն ու Հայը», «Լոյսի ցաւեր» եւ «Էքս–էյ–Պէնի մէջ», արտաքնապէս հասարակաց գոնէ մէկ եղր ունին, երեքն ալ տպուած են Պէյրութի «Ակօս»ին մէջ, յիսունական թուականներուն: Անոնցմէ առաջին երկուքն ալ, ինչպէս խմբագրական նօթը կ'ըսէ, կարծէք թէ անաւարտ մնացած են, քանի որ խոստացուած մասերը չեն տպուած (ըստ իս չեն գրուած): Ասիկա ոչինչ կը պակասեցնէ մեզի առաջարկուած գրքի կարեւորութենէն: Եւ արդէն որքան Սարաֆեանի արտադրութիւնը կամաց–կամաց կ'ելլէ մեր մամուլի պահեստէն կամ գերեզմաննոցէն, այնքան կը գոնէ իր մեծութիւնը, կը գառնայ անչրջանցելի, անխուսափելի, իր ժամանակաչրջանը բնորոշող, մեզ հարցաքննող անհրաժեշտութեամբ մը:

Մեր առջեւ ունինք հատոր մը, որ իր ներքին միութիւնը ունի: Ծանօթ է որ երբ յիսունական թուականներուն Սարաֆեան յօդուածներով եւ զեղարուեստական դրութիւններով կ'աշխատակցէր «Նայիրի»ին ու «Ակօս»ին, արդէն իր եռին ունէր չորս բանաստեղծական հատորներ[2], «Վէնոսէնի անտառը», երեք ընդարձակ վէպեր եւ մեծ թիւով մանծոդական էջեր: Իսկ 1959–էն ետք, ան տակաւին պիտի գրէ «Մէկերկրական» քերթուածը, գեղարուեստական չարք մը գրութիւններ «Յառաջ»ի մէջ: Մէկ խօսքով՝ «Ակօս»էն հանուած այս հատորը խորքին մէջ լոյս կը սփռէ Սարաֆեանի արտադրութեան այն մասին վրայ, որ կ'երկարի Վէնոսէնի անտառը[3]էն Միջերկրական, կարելի է ըսել նոյնիսկ վէպի փորձերու աւարտին (Մանուկ Դուիճեան վէպը տպուած է 1948–ին, «Նայիրի»ի մէջ) եւ վերջին չրջանի բանաստեղծական արձակին միջեւ:

«Մէկերկրականն ու Հայը» որոշ հանդիսութիւններ ունի «Մէկերկրական» քերթուածին հետ, իսկ «Էքս–էյ–Պէնի մէջ»ը կը պատկանի ճամբորդական արձակի ձեւին: Երկուքն ալ զուրկ են պատմողական տարրէն: Մինչդեռ «Լոյսի ցաւեր»ը, որուն մասին պիտի խօսիմ այստեղ, երկդիմի հանդամանք մը ունի: Մէկ կողմէ պատումի մաս մը կայ հոն, բայց պատում՝ որ բերուած է իր նուազագոյնին: Անոր ներկայութիւնը կրնայ տեսակ մը երկարաձգումը ըլլալ Սարաֆեանի վիպային կառուցուածք ունեցող արձակին: Միւս կողմէ կարելի է այնտեղ գտնել տրամախօսական միջոց մը, ուր կը ճակատին երկու դէմքեր: Մեզի կը ներկայացուի Տիգրան Ժիրայրեան մեծ վաճառականը Ֆրանսայի լեռնային նահանգներէն մէկուն մէջ, ուր եկած է իբր թէ դղեակ մը դնելու· անոր դիմաց՝ կը դանենք Նիկոլը, բանաստեղծ Նիկոլը, հեղինակ «Հրահաւը» քերթուածին:

Դժուար չէ, նոյնիսկ չափազանց դիւրին է այդ Նիկոլը նոյնացնել Սարաֆեանին հետ, որուն Միջնաբերդ քերթուածներու հատորին մէջ, ամբողջ բաժին մը կայ «Հրահաւ» (Oiseau de feu) խորագիրը կրող, այն որուն գովեստը կ'ընէ Տիգրան Ժիրայրեան[4]: Որքան ալ իր չատ մը կէտերով «Լոյսի ցաւեր»ուն Նիկոլը նմանակը կարելի է նկատել Նիկողոսին, թոյլ պիտի չտամ ես ինծի նոյնացնելու նոյնանուն անդամ հեղինակ ու պատմասան, դրութիւնը վերածելով խոստովանութեան / կամ իրական դէպքի մը, ինչպէս կ'ըսեն, պարզ արտադրումին: Սարաֆեան ոեւէ դրողէ աւելի դիտէ խոստովանութեան մը յարուցած յարակարծիքները, թէ օրինակ մարդ կրնայ իր իսկ անունը գործածել իբրեւ կեղծանուն կամ հերոս մը կը յօրինէ անոր վերագրելով իր իսկ անձը[5]:

Նոյնը կարելի է ըսել Տիգրան Ժիրայրեանին մասին, որ Սարաֆեանի կողմէ կը ներկայացուի իբրեւ «իրական» տիպար մը: Նախկին պոլսահայ մը, ուսուցիչ ու դրող, որ Փարիզ հաստատուած եղած է վաճառական, բայց տակաւին չէ կորսընցուցած գիրքին հանդէպ սէրը, ոչ միայն սէրը այլեւ կարծէք չէ հրաժարած դրելու ցանկութենէն, քանի որ պատմական աշխատանք մը սկսած է Տիգրան Մեծի մասին: Ան նոյնիսկ կ'ուզէ գնել դրոշակ մը, որպէսզի հայ դրողներ երթան այնտեղ դրեն: Կը պատահի նոյնիսկ որ իր աջակցութիւնը չի զլանար դրողի մը դործին հրատարակութեան[6]:

Սարաֆեան կու տայ ոչ միայն տիպարը, այլեւ չրջանակը, Պարոն Աբգարը, որ բանաստեղծ կը դառնայ եւ հատոր մըն ալ կը հրատարակէ, կը ներկայացնէ մեզի երկրորդ պատերազմի դերմանական դրաման չրջանի փարիզահայ կեանքը, գոնէ անկէ չերտ մը, ապա ներդաղթը, եւայլն: Գրութեան այս «իրական», քիչ մը երզիծական չեչտով տրուած մակարդակը ոչ արհամարհելի է, ոչ ալ անբաւական: Կարելի է խորհիլ որ այս հատորին մէջ դրականութեան կը հասնի մէ-

ԳՐԵՑ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ղի քիչ ծանօթ եւ ֆրանսահայ գրականութեան մէջ մութ մնացած ժամանակաչրջան մը:

Նոյնիսկ եթէ ինքնակենսագրական չատ կարեւոր մաս մը կայ գրութեան մէջ, Սարաֆեանի ձեռնարկը պատմութիւն պատմել չէ: Արդէն պատում կոչածս քանի մը դրուագներու չուրջ կը գառնայ· Նիկոլին ժամանումը, սենեակի փնտռտուքը, Ժիրայրեանի հետ քանի մը պատյաններ, վերջին պահ մը, երբ Նիկոլ կը փորձէ Տիգրանը լուսանկարել եւ Տիգրան նոյն պահուն կ'ինչայ չուրը: Այս բոլորը կապուած են իրարու երկխօսութիւններու չարքով մը, որուն համար դժուար է որոշել թէ իսկապէս ե՞րբ տեղի կ'ունենան, այնքան ժամանակի ընկալեալ ընթացքը խախտած է եւ պատումի մը համար չարունակական միջոց մը չի կազմեր: Կարեւորն ալ ատիկա չէ:

Իրական, մեզի համար հիմա պատմական կոչուած տուեալները, թերեւս նոյնիսկ ինքնակենսագրական մանրամասնութիւնները Սարաֆեանի նման դրողի մը համար մեկնակէտ են: Այստեղ պիտի չխօսիմ այն հարցին մասին, ըստ որուն դրութեան մը նիւթը անոր առարձը չէ: Արձակի մէջ պատումը, երկխօսութիւնը, նկարագրութիւնը պատրուակներ են, որոնց եաին կը դրուի, կը մատածուի ուրիշ բան: Եւ պիտի ուզէի խօսիլ այդ միւսին մասին, առանց դրութիւնը նկատելու տեսակ մը փոխարերութիւն կամ այլաբանութիւն:

ՍԱՏԱՆԱՆ

«Լոյսի ցաւերը» ունի ենթախորագիր մը, որ ինքնին բաւական խօսուն է եւ կրնայ առաջնորդել գրութեան խորքին· «Տիգրան Մեծ կամ ամլութեան սատանան»: Ըսի՝ Տիգրան Ժիրայրեան պաշտամունք մը ունի Տիգրան Մեծի հանդէպ եւ սկսած է աշխատանք մը դրել մեր արքային մասին: Այնտեղ կ'ուզէ սրբագրել արքային մասին եղած թիւր կարծիքները, զայն ներկայացնելով իբրեւ ծունկի չեկող թագաւոր մը: Աչխատանքը անաւարտ է, եւ երբ անկէ մասեր կը կարդայ Նիկոլին, վերջինս բաւական յուսախաբ կ'ըլլայ: Արդէն տարբեր հակազդեցութիւն սպասելի չէր: Չեռաքրքրականը պատմական, աւելի ճիշդ առասպելական մակարդակին միջամտութիւնն է գրութեան մէջ, քանի որ Տիգրան Ժիրայրեան ոչ միայն կը կրէ իր պաշտամունքի առարկային անունը այլեւ որոչ չափով զայն կը ներկայացնէ: Այս համանունութիւնը ի հարկէ կարեւոր կէտ մըն է: Սարաֆեան կը գրէ· «Մոլորած վիճակ մը կը մատնէր· տկարութիւն մը ցոյց կու տար բարեկամներու խրատներուն դիմելով, բանալով իր սիրտը, իր ցաւերը պատմելով: Մեծն Տիգրան մը կը չարունակուէր իր մէջ: Դարեր կտրած հոգին նոյն հոգին էր կարծէք (120): Իսկ քիչ մը անդին, քանի մը տող վար· «Մեր ամբողջ ժողովուրդին խտացումն էր, որ կը տեսնէր իր մէջ» (նոյն): Տիգրան Ժիրայրեան փաստօրէն փոխն ի փոխ Մեծն Տիգրանն է, եւ քիչ մըն ալ խտացումը մեր ժողովուրդին: Ինչ որ լաւագոյն կերպերէն մէկն է ըսելու, որ անիկա առասպելային տիպարէ մը չատ տարբեր չէ եւ իրեւ այդ դեր մը ունի կատարելիք, տեսակ մը նախահօր դեր մը: Առասպելի այս մակարդակին կը կապուի տակաւին Կէօթէի Մէֆիսթոֆէլէսին զացող չղումը (136), որ որոչ չափով կը լուսաբանէ Տիգրանի նկարագրին սատանայական կողմը· եւ այս առթիւ Սարաֆեանի Նիկոլը կը յիշէ «սատանան, որ մանկութեան օրերուս՝ Բարեկենդանի թափօրի մը մէջէն կը քաշէր վսեմութեամբ...»[7] (56):

Առասպելային ու իրական, վիպային ու վաճառական, խեղկատակ ու ողբերգակ, Տիգրան Ժիրայրեան խառնուրդ մըն է

(Շար·ը Գ· էջ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱԿԻՐՁ ԳԻԾԵՐ —

Նիկողոս Սարաֆեան ծնած է Վառնա 1905 Ապրիլին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է նախ Վառնայի Ճիէրնեան, յետոյ Ազգ· Վարժարանը եւ շուտով անցած է Ֆրէրներու Վարժարանը: Առաջին Աշխարհամարտին, մեծ եղբօրը հետ կ'անցնի Ռումանիա, այնուհետեւ Պուքրէշէն կ'ապրի Օտեսա, Ռոստով, Նովորոսիսկ, երբ կը պայթի Ռուսական Յեղափոխութիւնը: Ճալելով կը կտրէ Ռումանիան, ծնողքը կը գտնէ Վառնայի մէջ, բայց, շուտով կ'անցնի Պոլիս, կը մտնէ կեդրոնական Վարժարան, զոր կ'աւարտէ 1922–ին եւ դարձեալ կ'անցնի Պուլկարիա, ապա՝ Ռումանիա եւ 1923–ին կը հաստատուի Փարիզ:

Գրած է արձակ եւ բանաստեղծութիւն: Աշխատակցած է «*Հայրենիք*» ամսագրին, «*Մենք*»ի, «*Զուարթնոց*»ի, «*Անահիտ*»ի, «*Նայիրի*»ի, «*Ակօս*»ի, «*Բագին*»ի եւ մանաւանդ «*Յառաջ*»ի:

Իր առաջին գործն է բանաստեղծութեան հատոր մը՝ «Անջրպետի մը գրաւումը» (Փարիզ, 1928), «14» (ֆերթուած, 1933), «Իշխանուհին» (վիպակ, Փարիզ, 1934), «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն» (1939), «Միջնաբերդ» (1946), «Մէկերկրական» (բանաստեղծութիւն, 1971):

Ցետ մահու հրատարակուած են՝ «Զափազոյ երկեր» (Անթիլիաս, 1982), «Վէնոսէնի անտառը» (Փարիզ, 1988), «Երկեր» (Երեւան, 1988), «Տեսարանները, մարդիկը եւ ես» (Երեւան, 1994), «Լոյսի ցաւեր» (Անթիլիաս, 2000):

Սփիւռքի գրականութեան այս ամէնէն վաւերական ներկայացուցիչներէն՝ Նիկողոս Սարաֆեան քիչ կ'արտադրէր: Զափազանց բծախնդիր, դժուարահաճ, իր ոչ մէկ գրութիւնը վերջնական կը նկատէր: Երբ տասնեակ տարիներու չարաչար աշխատանքէ ետք, տողաշար մեքենային առջեւ, Նիկողոս Սարաֆեան հանգստեան կը կոչուէր 1970–ին, կ'որոշէր նաեւ իր օրերն ու ժամերը նուիրել գրականութեան: Առաջին առթիւ, «*Յառաջ*»ի մէջ 1972 Օգոստոսին, լոյս կը տեսնէր իր մէկ յօդուածը երեք մասով· – «Քաց, բարձր տրտունջ եան մէջ», որ կը մնար հրատարակուած իր վերջին գրութիւնը, քանի մը ամիս ետք, Դեկտեմբեր 16–ին, կը կնքէր իր մահկանացուն փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ, յետ անողոք հիւանդութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտ· 23–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին, մարմինը առժամապէս թաղուեցաւ Թիէի գերեզմանատունը, յետագային փոխադրուելու համար Գանն Լա Պոռֆայի գերեզմանատունը, Միջերկրականի ափին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒՆ(*)

ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Հեղինակ՝ Ժան–Միշէլ Թիէրի

Հրատարակութիւն՝ Զ ո տ ի ա ֆ

23×30, բաղկացած 345 էջերէ

Բազմաթիւ գունաւոր նկարներ եւ միագոյն յատակագիծեր, քարտէսներ

Առաջին տեսքով չքեղ հատոր մը, հատոր, սպիտակ թուղթի վրայ տպուած, նոյնիսկ ծանր իր 345 էջերուն համար, բազմաթիւ ծանօթ եւ նոյնքան անծանօթ յաջող լուսանկարներով, հանրութեան կը ներկայանայ բժիշկ մը, զբաղած հայ արուեստի, յատկապէս ճարտարապետութեան «մասնագէտ», բազմաթիւ օգտակար ճամբորդութիւններ կատարած ըլլալով արեւմտեան Հայաստան, հրատարակիչ՝ մենապրութիւններու, պէտք է խոստովանիլ թէ չնորհիւ Թիէրիի եւ Փաոլօ Գունէօ (վերջերս մահացած) իտալացի ճարտարապետին, Արեւմտեան Հայաստանի, մասնաւորապէս Վասպուրականի եւ Տարօն–Տուրուբերանի հայկական ճարտարապետական յուշարձանները, ձեւով մը փրկուեցան լուսանկարուելով, չափագրուելով եւ արուեստի աշխարհին հրամցուելով։

Այս տեսանկիւնէն դիտուած՝ Թիէրիի այս վերջին գործը, ոչինչ կ'աւելցնէ։ Իր երկար տարիներու ճամբորդութիւններուն եւ աշխատանքին արդասիքն է որ կը ժողովրդականացնէ չքեղ հատորով մը։

Եթէ միայն սալոնի զարդ ըլլար եւ հիւրերուն ներկայացուէր սուրճի կամ կարկանդակի մը միջեւ, անցեալ պիտի ըսէի... բայց ես ծայրէ ծայր կարդացի զայն, մեծապէս դնահատեցի անոր հմտութիւնը, խոր ծանօթութիւնը հայ եկեղեցական պատմութեան, անձերու, յուշարձաններու, վանական համալիրներու ևայլն...։ 316–317 էջերուն մէջ տրուած մատենադիտութեամբ, Թիէրի ցոյց կու տայ թէ տեղեակ է Հայոց պատմութեան եւ արուեստին նուիրուած հրատարակութիւններու մեծագոյն եւ կարեւորագոյն բաժինին։

Հատորին վերջաւորութեան, կը յիշուի որ Նիքոլ Թիէրի, հեղինակին կինը, օգնած է իրեն, յատկապէս որմնանկարներու չափագրութեան եւ ձեւաւորումի մէջ։

Տիկին Նիքոլ Թիէրի Սիրարիի Տէր–Ներսէսեանի բիւզանդագիտական ամպիոնին խմբակին մաս կը կազմէր 70–ական թուականներուն, Սորպոնի մէջ հետեւած եմ իր դասախօսութիւններուն եւ մեծապէս օգտուած։ Այդ տարիներուն արդէն կը նկատէի որ ընդհանրապէս «Բիւզանդագէտ»ներու մեծ ընտանիքին մէջ, չեզտուած ճգտում մը գոյութիւն ունի, չըրջանի բոլոր քրիստոնեայ ազգերուն արուեստի ակունքը նկատել Բիւզանդիոնը, ներառեալ Սիրարիի Տէր–Ներսէսեանն ու Ն. Կարսոյեանը եւն.։ Որպէս հակազդեցութիւն Սորպիկովսկիի տեսակէտներուն, որ դարուս սկիզբը, պատմական 2 հատորով (Տի Պաուդունոթ տէր Ա–մինիէր ունի Օյրոբա – Վիէննա 1918) Հայաստանի եւ Պարսկաստանի մէջ կը փնտռէր արեւմտեան աշխարհին (նաեւ բիւզանդականին) ճարտարապետական ոճերու ծագումը եւ զարգացումը։

Կարդալով բովանդակութիւնը (էջ 4–5) չատ ճոխ եւ մանրամասնուած, այն արպաւորութիւնը կ'ունենաս որ ընթերցումիդ վերջաւորութեան ամբողջական եւ կատարեալ գաղափար մը պիտի ունենաս Հայաստանի աշխարհագրական, ծագումնային, լեզուական, նախամիջնադարեան, միջնադարեան եւ ուշ–միջնադարեան արուեստներուն մասին, մանաւանդ որ հատորը լեցուն է մեզի համար բարդ եւ անմատչելի ճարտարապետական եզրաբանութիւններով։

Այնպէս չէ։

Ժան–Միշէլ Թիէրի, Հայ Արուեստին կը մօտենայ մեծամիտ օտարականի մը հոգեբանութեամբ, կարծես չհանդուրժելով որ այս կտոր–կտոր եղած ազգը ինքնուրոյն մշակոյթ մը ունենայ։ զարմանալիօրէն յանդուգն հաստատումներ կը կատարէ, առանց բացատրութիւններ տալու, եւ –«Հայերը կը կարծեն որ ... բայց այնպէս չէ–» ակնարկներն ալ անպակաս են այս «չքեղ» հատորին մէջ։

Տեսնենք անոնցմէ քանի մը հատը։

Էջ 12, Բ. սիւնակ, Նոյի տապանը նախապէս կանգ առած է եղեր Ճուտի անուշնով լեռնապադաթի մը վրայ, բայց քանի էջմիածնի դէմը բարձր լեռ մը տեսեր են Հայերը, զոր ինք Աղրի Տաղ կը կոչէ, անունը զրեր են Արարատ..., եւ որուն չուրջ նոյն Հայերը հնարեր են բազմաթիւ աւանդավէպեր...։

Էջ 36, Ա. սիւնակ, հեղինակը կը ներկայացնէ իր տեսակէտը հայ արուեստի մասին եւ այնուհետեւ 345 էջ կը մրոտէ զայն փաստելու համար։ Հոն ըսուած է՝ «Որպէս եզրակացութիւն, կրնանք ընդունիլ որ հայ արուեստը իր սկզբնական էութիւնը գտած է հելլէնացած Արեւելքի մէջ բայց հաղիւ ծնած, կրած է դրոշմը բիւզանդական և սասանեան արուեստներու»։

Հեղինակը կը նկարագրէ ուրարտական քաղաքակրթութեան տուեալները հայ հողին վրայ, բերդաքաղաքներ, ջրանցքներ, ճամբաներ, սակայն, հակառակ հայ դիտնականներու տեսակէտին, չընդունիր որեւէ կապ հայ–ուրարտական յարաբերութիւններու (էջ 36, սիւնակ Բ.)։

Հեղինակը, ինքնատիպ ըլլալու մարմաջէ մը տարուած յաճախ տարօրինակ ենթադրութիւններ կը կատարէ· օրինակ (էջ 47, Ա. սիւնակ) գմբէթի ծագումը կը վերագրէ Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքին որ Վիրապէն ելլելով, հրաշալի դմբէթ մը կը տեսնէ, չորս սիւներու վրայ կանգնած, որուն ներքեւ կը հանդիսէին Հռիփսիմեանց մարմինները եւ այնուհետեւ, – կ'ըսէ, – գմբէթը դարձաւ Երկինքի խորհրդանիշ... Հայերուն համար։ Մոռնալով որ Հայերը հազարամեակներէ ի վեր հազարաշէն կոչուած փայտեայ հանգոյցներով կը գմբէթաւորէին իրենց տուները, օդի եւ լոյսի համար։

Նոյն տեղը, կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ Հայերը Քրիստոս չեն քանդակեր խաչափայտին վրայ, քանի որ խաչը Քրիստոսի չարչարանքները չի խորհրդանշեր... բայց միաժամանակ նկատելով որ մանրանկարչութեան մէջ խաչելութիւնը սակայն կը հանդիպի(*)... –«Ահռելի հեռաւորութեան է հայ արուեստի եւ մանրանկարչութեան բիւզանդականէն կախումնաւորութեան»...–։

Ինծի համաձայն, Թիէրի, մեծապէս կը չփոթէ խաչելութիւնն ու խաչքարերը։ «Խաչն կենարար» ստէպ յիշուած մեր շարականներուն մէջ, ոչ մէկ կապ ունի խաչքարերը չրջապատող տերեւներուն եւ ծառի ոստերուն հետ, որոնք ընդհակառակն, խորհրդանիշն են «Կենաց ծառին», որ գոյութիւն ունի բոլոր հին ժողովուրդներու աւանդութիւններուն մէջ, ներկայացուած տոլմէններով, վիշապաքարերով եւ միայն Հայաստանի, Իրլանտայի եւ աւելի ուշ Պրըթանների մէջ՝ վերածուած խաչքարերու կամ դողգոթաներու։

Հեղինակը առիթ չի փախցներ հակաճառելու Թորամանեանի դէմ ալ առանց յիշելու զինք, Տեկորի տաճարին տարընթացութեամբ, կասկածի տակ դնելով անոր Առաջին գմբէթաւոր կառոյց ըլլալու հանգամանքը։ Ինչպէս նաեւ ծիծաղելի կը գտնէ որ կարդ մը հայկական հրատարակութիւններու մէջ, Փարիզի Սէնթ Շափէլի քանդակին մէջ ներկայացուած Զուարթնոցատիպ տաճարը, ո՛րեւէ կապ ունենայ Հայոց Զուարթնոցին հետ...։ Անդին, ամենայն բնականութեամբ կը հաստատէ որ Լոռիի լեռներուն մէջ, Օձունի Է. դարու եկեղեցիին բակին մէջ, տակաւին կանգուն, այդ բացառիկ յուշակոթողը, կառուցուած է Սերմատայի–Գաթուրայի (Սուրիոյ հեռաւոր անապատներուն մէջ) մահարձանին ուղղակի ազդեցութեան ներքեւ... (էջ 85, Բ.)։

Հայկական հնագոյն ձեռագիրներէն մին ալ Երեւանի թիւ. 2374, կ'արժանանայ նոյն ճակատագրին։ Հոն պատկերուած մանրանկարները կ'ըսէ, կը յիշեցնեն բիւզանդական պարթեւական եւ սասանեան ազդեցութիւններ...։

Շատ աւելի զուարճալի կը գտնեմ երբ Երուսաղէմի մէջ յայտնաբերուած 78 մ. տարածութեամբ Զ. դարու խճանկարին ծագումը կը վերագրէ պատահական «տեղացի» արհեստաւորի մը որ կարծես թէ զուարճանալու համար հայերէն արձանագրութիւն թողած է՝ վասն յիշատակի եւ փրկութեան Ամենայն Հայոց զորոց անուանս Տէր գիտէ, որ ցարդ ծանօթ առաջին նահատակաց յուշարձանը կը համարուի։

Անցեալ դարուն, Երուսաղէմի Զիթենեաց պարտէզին մէջ նման եօթը խճանկարներ յայտնաբերուեցան, հայերէն արձանագրութիւններով, մին՝ ոմն Տէր Յակոբի անունով, ուրիշ մը՝ Շուշանիկ Արտաւանի մօր անունով եւայլն, կարելի՞ է այս ամէնը պատահականութեան վերագրել...։

«Բիւզանդախտ»է չեն փրկուիր մեր մշակոյթի ամէնէն թանկագին ձեռագիրը մատեանները։ Ս. Ղազարի մատենադարանի դանձը նկատուած Մլէի թաղուհիի Աւետարանը (Զ. դար) ԺԱ. դարու Կարսի Աւետարանը եւ 1060 թուականի Մուղնիի ձեռագիրը, բոլորն ալ «ենթակայ» են բիւզանդական կամ մակեդոնեան ազդեցութիւններու եւ հայկական նկատուած՝ սխալմամբ, հայերէն լեզուով գրուած ըլլալնուն համար...։

Շարունակելով ազդեցութիւններու թուարկումը, Թիէրի կարսի Ժ. դարու Ս. Առաքելոց եկեղեցիին խորաքանդակները

> Գրեց՝
>
> **Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ**

դուռ արաբական ազդեցութիւն, քանի Գագիկ հոն ներկայացուած է մօրուքով եւ կը կրէ փաթթոց մը որպէս պէլեսրկ։ Գալով Ս. Փրկիչ ուղղափառ հրաշալի կառոյցին, անոր ալ ծնող մը կը գտնէ, յանձին՝ Եուկոսալուիոյ Սիլիքի քաղաքի Դիոկղէտիանոս հռոմէացի կայսրին դամբարանին...։

Զուտ հայկական ծնունդ ունեցող խաչքարերն ալ զերծ չեն մնար «ազդեցութիւններ»է։ Եթէ անոնց ծայրերուն քանդակները Անիի դպրոցին դիւրը կը համարի, անոնց վերջաւոր գօտին ներչընչուած է, կ'ըսէ, Երուսաղէմի ժայռի Գմբէթի մզկիթէն։

Ախթամարի Ս. Խաչ հրաշալիքին համար եւս հարկ էր բան մը ըսել։ Հոն միայն որմնանկար մը կամ քանդակ մը չէ որ ներկայացուած են, այլ քանդակներու եւ որմնանկարներու պատմաշարք մը որ անուոր է Հայոց արուեստին մէջ։ Գագիկ նման բան չէր կրնար յղանալ եթէ «չառաջնորդուէր արաբական մչակոյթէն»...։

Անհասկնալի պատճառներով, չես դիտեր ինչո՛ւ հեղինակը Հայաստանի մէջ դտնուող կարգ մը վանքերուն հայկական անունին կ'աւելցնէ նաեւ անոնց «ադերներէն» կոչումը...։

Ինծի այնպէս կը թուի որ Պ. Թիէրի թիւրիմացութեան մը մէջ ինկած է, երբ Ֆրանսացի՛ կը համարի, Ստեփանոս Օրբելեան պատմիչին յիշատակած «փրանկ արուեստագէտներ»ը, որոնք Տաթեւի Ս. Պետրոս–Պօղոս տաճարին դեղազարդութիւնը մանրակրկիտ են եւ անմիջապէս կապեր կը տեսնէ յես–կարոլոսեան Հռոմի, Ֆուլտայի դպրոցներու եւ Տաթեւի միջեւ(*) ... Հոս «Ֆրանկ» բառը, զգլխադնդիկ Հայերը միայն կը նշանակէ, մինչեւ օրերս գործածուած՝ հիւսիսային Հայաստանի մէջ։

Զորրորդ բաժինին առաջին էջին վրայ (էջ 177, Ա.) անհասկնալիօրէն Քրտական ծագում կու տայ Իւանէ եւ Զաքարէ եղբայրներուն, որոնք չուրջ 1000 թուին, գլուխը անցած Բագրատունեաց վերջնական ճիւղի բանակներուն մի առ մի ազատագրեցին հայկական հողերը Սելճուք Թուրքերէն, քաղաքական եւ մշակութային նոր վերածնունդի մը սկիզբ տալով։

Զաքարեանները ոչ թէ հայացած Քիւրտեր էին, ինչպէս կը հաստատէ դիրքին հեղինակը, այլ Մեծ Հայքի Կորդուայ նահանգի Կարթունիք գաւառէն Հիւսիսային Հայաստան գաղթած քրտացած Արծրունիներ, ինչպէս կը վկայէ Ամբերդի մէջ յայտնաբերուած արձանագրութիւն մը։

Էջ 235 Ա–ի մէջ ալ Օրբելեանները Վրացի կը կոչէ, մինչ անոնք ունեցած են զոյգ ճիւղեր վրացական եւ հայկական, սերած ըլլալով Մամիկոնեան ազգատոհմէն, քաղկեդոնիկ հակումներով, կայք հաստատած են Տայքի մէջ, Կիւրիկէի Բագրատունիներուն մօտ, եւ ըստ Ստեփանոս Օրբելեան տոհմային պատմիչին, Վրաստանի մէջ Օրբելի ամրոցը նուէր ստանալով, կոչուեր են Օրբելեան։

... Եւ այսպէս չարունակելով բզկտել դարաւոր հայ մշակոյթի գանձերը, մաս մը տալով Սելճուք Թուրքերուն, ուրիշ մը՝ Պարթեւ–Սասանեաններուն, խոշոր պատառ մը Արաբներուն եւ առիւծի բաժինը՝ Բիւզանդացիներուն, կը հասնինք Անի, Տիգրան Հոնենց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին, ուր հատորին հեղինակը՝ Պ. Ժան–Միշէլ Թիէրի, հիացած՝ որմնանկարներու եւ խորաքանդակներու ճոխութեան, նրբութեան եւ կատարելութեան վրայ եւ հաւանաբար անկարող նկատելով հայ արուեստագէտները նման գործի մը համար, կը համարի որ Տիգրան Հոնենց իսկամ արուեստագէտներ վարձած ըլլայ իր քրիստոնէական տաճարը դեղազարդելու։

Հայոց պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպիմ նման վարկածի մը։ Հայ եւ օտար պատմիչներ, ընդհակառակն, կը պատմեն թէ ինչպէս, դարերու ընթացքին խալիֆաները, պէկերը, Բիւզանդիոնի կայսրերը եւ յետագային Օսմանեան սուլթանները եւ Պարսից չահերը, անոյշ լեզուով կամ բռնի ուժով, հարիւր հազարաւոր հայ արուեստագէտներ կուտակած են իրենց մայրաքաղաքներուն եւ արքունիքներուն մէջ մշակոյթ մտցնելու համար իրենց անտաչ ժողովուրդին մէջ։

Միջին եւ Մերձաւոր Արեւելքի չուկաներուն վրայ, մինչեւ այսօր հայ տղաք են որ ոսկիի եւ արծաթի լուսագոյն ըստեղծագործութիւնները կը կատարեն։

Բիւզանդիոնի գահին չքեղագոյն եւ հզօրագոյն կայսրերէն եւ կայսրուհիներէն քանիը Հայեր էին, չըրջապատուած

ԱՄԼՈՒԹԻՒՆ / ՍՏԵՂԾՈՒՄ

(Շար. Ա. էջէն)

բազմաթիւ մակարդակներու, նոյնիսկ բազմաթիւ տիպարներու: Սկիզբէն Սարաֆեան կ'ըսէ թէ «իր մէջ կային բազմաթիւ անձեր... բայց այդ անձերէն յաջողած էր իրագործել միայն այն որ ձգտած էր դրամին» (29): Իրագործումը տիպարին կատարումն է, բայց տիպա կա չի նշանակեր որ անիկա միատարր է: Ընդհակառակն, Տիգրան մեզի կը ներկայանայ բաւական ընդգծուած հակասական եղերով, ոչ միայն կը սիրէ հակաճառել (39), այլեւ կը սիրէ, դիւային մոլուցքէ մը տարուած, դիմացինի մը տածման դիրքերը խախտել ու քանդել: Անիկա ոչ թէ զաղափարները կը սիրէ, այլ անոնց հետ խաղալը, կարծէք անկարող ըլլար զանոնք բաժնելու, անոնց հաւատալու եւ արուելու: Մէկ կողմէ կը զատապարտէ ու կը հալածէ բանաստեղծը, միւս կողմէ կը թելադրէ որ «աւելի լաւ է արուեստին դերին ըլլալ, քան թէ պոռնիկ դրամին» (30–31): Անիկա հին դրող մըն է (Գոլանճեան–Խաճանեան տեսակէն), որ զգրած է դրելէ, տեղ մը սակայն տակաւին կը չարունակէ դրել:

Մէկ խօսքով՝ Տիգրան բարդ տիպար մըն է, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, զանազան ձայներու բարդ, աններդաշնակ, զարտուղի ամբողջ մը, քիչ մը մըտախաղով տարուած հիներուն sophiste–ը որ Սարաֆեան paradoxal կը կոչէ (52): Յաբակարծիքը սուտին ու ճշմարիտին հակադրութիւնն է որ կը խախտէ: Պէտք չէ մոռնալ սակայն որ doxa–ն նաեւ փառքն է, այսինքն՝ լուսաւորը, լուսապսակը: Ցունարան հայերէնը զայն պիտի թարգմանէր «յարափառութիւն», այսինքն՝ փայլին քովը, անով գուցէ փայլատակողը, անոր տեղ անցնողը, զայն կեղծողը: Ժիրայրեան հաճոյք մը կ'առնէ յարակարծիքներու ձեռնումէն. «սուտեր կան որ ճշմարտութենէն աւելի ճըշմարիտ, աւելի օգտակար են եւ աւելի հանճարեղ են... Աբուեսոը դեղեցիկ սուտ մըն է, իրականութեան նմանող սուտ մը... Ստեղծագործութիւն չկայ առանց սուտի» (35): Յարակարծիքը ոչ միայն ընկալեալ կարծիքին դէմ կը բանի, այսինքն doxa–ին, այլեւ կը հաճոյանայ եղերու հակադրութեան բախումէն նոր բան մը հանելու րոպէական հաճոյքով: Որեւէ չարունակական, «տրամաբանական» կառուցուածք մը փնտռել Տիգրանի մէջ կը նշանակէ չհասկնալ այդ հաճոյքին ապակառուցողական հանդամանքը: Որոշ չափով անիկա անկայուն մտածում մըն է, որ Նիկոլ «խաղ» կը կոչէ, րոպէական փայլ մը, փայլատակում մը: Այս խաղը սատանայական է, «կախարդական»: Անիկա Սարաֆեանի հիմնական մտածումներէն մէկն է: Աբուեսոին մէջ կայ զօրութիւն մը, ուժ մը, հակակշռէ դուրս դացող եւ իրրեւ այդ խանգարող, սարսող ինչպէս համայող ինչ մը, առեղծուած մը, յարափառային փայլ մը. անոր չնորհիւ ճշմարիտը կը զառնայ սուտ, սուտը ճըշմարիտ, դեղեցիկը ոտղ, եւ հակառակը, առանց տիալէքթիք միջարկումի. արուեսոին այլափոխող եղրն է ասիկա, անոր դիւային հանդոյցը[8]: Աբուեսոին խնդիրն ալ, զոնէ Սարաֆեանի համար, ճիշդ այդ յարափառութիւնն է, անոր հակադիր տարրերուն կազմածը, որ բանաստեղծը կը ջանայ ի զուր լուծարկել, երբ թերեւս պէտք էր միայն ջանք մը ճանչնալ, անոնց միջեւ դծիկ մը դնելով:

Ենթախորագրին երկրորդ մասը «կամ ամլութեան սատանան» բնորոչումը կը կոչէ սատանան իրրեւ ամլութիւն: Տիգրան «ինկած մըն էր ի վերջոյ, լոյսէն դրկուած մը: Ան կը չանար առաւելութիւն մը նկատել իր ամլութիւնը: Ստեղծագործներէն աւելի անկեղծ, իմաստուն կը զանէր ու կը յայտարարէր ինքզինք» (58): Տիգրան ամլութեան սատանան է: Ես կամովին կարճեցի Սարաֆեանի աւելի ընդարձակ նշումը, որ է. «Մեծն Տիգրան կամ ամլութեան սատանան»: Սարաֆեանի համար ամլութիւնը կը վերաբերի նաեւ առասպելին, արքային, հզօր նախահօր՝ այն որուն ղէմքն ու գործը Ժիրայրեան կը չանայ օրթագրել կամ նորովի գնահատել: Գուցէ, իրրեւ այդ, առասպելը կը կատարէ հակաթոյնի դեր մը:

ՁԱԿԱՏՈՒՄԸ

Սարաֆեանի գրութիւնը ճակատում մըն է Նիկոլին եւ Տիգրանին, բանաստեղծին ու ամլութեան սատանային միջեւ: Այսինքն՝ Սարաֆեանի նիւթը, նիւթերէն մին զոնէ, ստեղծումի, արուեստի խնդիրն է, ինչ որ կարելի է զանել հատորին միւս երկու գրութիւններուն մէջ ալ: Գրութեան սկիզբը Նիկոլ չատ ընդհանուր խօսքեր կ'ըսէ ժամանակաչրջանին մասին, կը թելադրէ որ այլեւս ոչինչ կը սպասէ ոչ ոքէ: Կը յայտնուի երբեք տողնոց քերթուած մը.

«Լոյսերու մէջ եմ այսօր
Եւ կը բալեմ աւոր պէս,
որ տէգ մ'ունի իր հզօր
Ողնայարին մէջ խրած» (26):

Այս երեք տողերը կարճ, բայց թելադրական քերթուած մը կը կազմեն, եւ կը խորհիմ թէ «տէգ»ը, լոյսերուն մէջ քալող ողնայարին մէջ խրած տէգը, կապ մը ունի Տիգրանի սատանայութեան, լոյսի ցաւերուն հետ: Պէտք չունիմ ըսելու որ տէգն ու լոյսի ճառագայթը պատկերային նոյնութիւն մը կը թելադրեն, մինչ թէ տէգը կը վիրաւորէ, կ'արիւնէ, կ'արդիլէ ներքաշնակ քալուածքը: Արդէն անմիջապէս հաք Սարաֆեան կը թելադրէ որ բան մը կը սպասէ սակայն, կարօտ մը ունի, «ցաւերն ու դեղեցկութիւնները խաւարէն առաջ ժայռերուն վրայ փոխադրելու փափաք, պոռթկում ամէն հմաստափութենէ, զգուանքէ ու ընկերկումէ վերջ... Անսպառ ու յամառ է ստեղծագործութեան սէրս, հրայրք մը՝ փիւնիկին պէս» (23): Հարցը, ինչպէս կը տեսնուի, դրելուն կը վերաբերի, ասոր կըրակով այրուելուն, առթած տագնապին: Այս չրջարկին մէջ է որ Նիկոլ կը յիշէ իր բարեկամը, երախտապիտութեամբ, թէեւ «վայրագ ու քայքայիչ էր» բայց կ'աւելցնէ «Ոչ ոք օգտակար եղաւ ինծի անոր չափ» (նոյն): Կարելի չէ մտածել նիւթական օգտակարութեան մը մասին, այլ դերի մը, որ Տիգրան Ժիրայրեան կը կատարէ Նիկոլին համար, ճիշդ այն պահուն երբ բանաստեղծը տարուած է ստեղծագործութեան հրայրքէն: Փիւնիկը պիտի յառնէ կրկին իր մոխիրներէն, եւ հարց է թէ ո՞ր չափով Ժիրայրեան այդ մոխիրին հետ կապ չունի: Ցամենայն դէպս՝ փիւնիկի առասպելը արդէն կը թելադրէ որ ստեղծագործութեան համար ամլութեան տագնապը ոչ թէ պարագայական խնդիր մըն է, հոգեբանական ժամանակաւոր անձկութեան մը մէկ արդիւնքը, ըսենք, այլ տեւական: Աւարտած գործ մը երբեք գրաւականը չէ յաջորդին, ոչ ձախողութեան ոչ յաջողութեան: Աբուեսոի մէջ ամէն երկ ինքնին առանձին, ինչ-ինչ, մերթ բացայայտ մերթ անյայտ դժուարութիւններու գումարն է, որ երբեք չի կրնար ապահովել նախկինին: Աւսոր համար արուեստագէտ մը, որքան ալ ճարպիկ ու ճարտար մէկն ըլլայ, անզօր կը մնայ, եթէ ոչ անկարող, նախորդին արկածախնդրութիւնը կրկնելու: Աբուեսոի գործերը մինակ են, եւ անկրկնելի:

Սկիզբէն լոյսին ցաւը կը վերաբերի ստեղծումի տագնապին: Ժիրայրեան, ճիշդ այն պահուն երբ կը հրաւիրէ Նիկոլը գալու եւ ներչնչուելու բնանկարով, կ'աւելցնէ. «Հրաժարէ՛ լոյսէն. ցեխ է. աւելորդ տառապանք... կամ գրէ յաղթելու համար, կեանքին համար, ապրողներուն համար...» (46): Եթէ մտածենք որ արդէն Տիգրան ինք լոյսէն զրկուած մըն է, կրնանք եզրակացնել որ Տիգրան կը ներկայանայ իբրեւ չզրելուն փորձութիւնը կամ դրելուն ապառնիին մէջ յետաձգումը: Սառյդ է որ Նիկոլ կ'ուզէ դրել եւ կը բախի որոշ դժուարութիւններու, ասոնք այնքան ալ յստակ չեն: Կ'ըսէ. «Հաւատք չունէի ըրածիս ու ընելիքիս վրայ: Ցուսախաբ էի չատերէն ու կեանքը պատռած էր սիրտս այդ օրերուն» (59): Առանձնութի՞ւն: Ընելիք չըկայի մտայնութի՞ւն: Նման արտաքին պատճառնե՞ր, թէ թերեւս աւելի ներքին, աւելի հիմնական արդելքներ:

Այսքն բան չատ պարզ պիտի ըլլար, ըսել կ'ուզեմ ստեղծագործութեան աշխատանքը պարզ բան մը պիտի ըլլար եթէ փորձութիւնը երկդիմի չըլլար, այսինքն՝ եթէ դոյութիւն չունենար չզրելուն հըրայրքը: Այդ երկդիմութեան նշանին տակն է Նիկոլին եւ Տիգրանին յարաբերութիւնը: Սարաֆեան կը զրէ. «Ժիրայրեան յուսադրիչ[9] էր այս ուղղութեամբ, իր ամլութեամբ: Ցուսադրիչ էր ան նոյն առեն՝ հակառակ եզրի մը վրայ: Իր խելքն ու հայրենասիրութիւնը, կը խորհէի, իր թելադրանքներն ու համակրանքը կրնային օգտակար ըլլալ ինծի, զործին, զոր կը փափաքէի տալ կատարելութեամբ, զիս զոհացնող դեղեցկութեամբ, տալ եւ լռել ընդմիշտ: / Այսպէս ան փորձիչ մըն էր երկու ուղղութեամբ: Եւ այս էր, որ կը կապէր զիս իրեն: Արժէք մը պիտի չներկայացնէր եթէ միայն ոգեւորիչ ըլլար կամ միայն յուսալքիչ»: Ամլութիւնը՝ օգտակա՞ր: Ահա զարմանալի եւ մտածելի մտածում մը: Կա՞յ արուեստագէտ որ չուզէ խուսափիլ ամլութենէն, ասոր ստեղծած անդոհէն, որ սովորաբար ստեղծումին հակադիր եզրն է, այն ոըրուն դէմ կը պայքարի, որմէ կը պաշտպանէ ինքզինք եւ որուն սարսափը երբեմն այնքան չլսուիչ ու կորստաբեր կրնայ ըլլալ եկրին: Ձեմ խօսիր երկ մը աւարտելուն, վերջակէտելուն այլապէս դժուար փուլին մասին, որ նոյն տագնապին չբունակումն է:

«Լոյսի ցաւերը» չկարենալ դրելուն, ամլութեան արձակն է, բայց այնպէս մը որ այդ ամլութիւնը ոչ թէ անմիջապէս մերժուած, զուրս նետուած հարց մըն է, այլ արուեստին, դրելուն իսկ հարցն է, անոր մէջ եղող խնդիր մը, որ Սարաֆեան կը փորձէ «բեմականացնել», ի գործ դընելով վհատրման (mise en abîme) սկըզբունք մը: Շահեկան է Նիկոլը Տիգրանին կապող յարաբերութիւնը, որ փորձիչ կոչեց Սարաֆեան եւ որ բազմաթիւ ուրիչ հակադրական մակարդակներու վրայ կը չարունակուի: Նախ՝ Նիկոլ մեծ հաճոյքով կ'ընդառաջէ Տիգրանի հրաւէրին: Զայն համակրելի կը զտնէ (52): Կ'ըսէ որ հին կը հաւէր, հին զրականութիւն, լաբախաղաց էր, հետս կը խաղար (39): Աւելին՝ «Թոյն մըն էր... պէտք էր հեռու մնալ» անկէ (38): Անիկա «անկարողութեամբ խանդավառուած մըն էր» (91), աւելի «մեծութեան սէր մըն էր քան թէ իրական մեծութիւն մը» (93), «մերթ հաճելի մերթ տհաճելի» մըն էր (130), «դժուար էր քալել նման մարդու մը հետ» (130 եւ 138): Հակառակ ընդվզումին, հեռանալու իր ցանկութեան Նիկոլ համայուած է այս ամլութեան սատանային, որ ինչպէս կարելի է նկատել, միանշանակ ու միատարր չէ եւ ունի բոլոր դիծերը իսկական Մէֆիսթոյի մը, որով բանաստեղծը կը զառնայ Ֆաուստ մը: Ան «կ'ամլացնէր զիս» կը զրէ Նիկոլ, բայց միւս կողմէ «Թոյնն էր, որ կը փըսորդի...» (154): Տակաւին՝ «Դուրս զալու համար ամլութենէն բարեկամիս պէտքը կը զգայի» կը զրէ (38): Ամլութիւնը՝ թոյն ու պէտք, թունաւոր պէտք մը, օգտակար թոյն մը. զե՞զ մը: Իրենց առաջին իսկ հանդիպումէն Տիգրան «մերթ ամլութեան եւ մերթ ստեղծագործութեան» կը մղէ Նիկոլը (151): Նիկոլ թէ՛ կը մերժէ այս ամլացումը, որ Տիգրան կը կոչուի, թէ ալ կը մնայ անոր հրապոյրի աղդեցութեան տակ: Կարծէք թէ կախարդուած է: Եւ կը խորհիմ՝ կախարդական չղթայ մը կայ որ զինք կը պահպանէ ամլութեան սատանայի ճերմակ էջին վրայ: Կարելի է նոյնիսկ ըսել, որ Նիկոլ կ'ախորժի ամլութեան հետ հանդիպումէն, անոր հետ ճակատումէն, եւ արդէն օր մը պիտի պոռայ Տիգրանին. «Ամուլ ես անապատին պէս» (84): Աւանդական հասարակ տեղիքէն անդին նըշանակութիւն մը ունի այս ամուլ անապատը, տարագրութեան ու ոճիրին աղէտաւայրը. ասոր չերթա՞ր արդէն Տիգրանի մէկ խօսքը. «"Մեռնելու մօտ ժողովուրդ մըն ենք, վերջին Հայերն ենք» (58): Ոչինչ աւելի ամլացուցիչ է արուեստագէտի մը համար որքան նման յայտարարութիւն, որ երբեմն զուչակութեան նմանող... հրաման մըն է: Մեր զրողները այնքան լսած են այդ խօսքը, որ իրենց կարզին չաճախ իրենք զիրենք կը նկատեն վերջին պոէտը, վերջին վիպասանը, վերջին... եւայլն: Թէ ամլութիւնը վերջի մը վախը կը չարուցանէ սառյդ է, քանի որ անիկա դաժար մըն է, անզօրութիւն մը սկսելու կամ աւարտելու երկ մը, որմէ եառ ոչինչ պիտի ըլլայ եւ ոչ ոք զայն ժառանգելու սահմանուած: Վերջինը ըլլալու չաճախանքը աղէտին խակ չառաւիղն է, եթէ կարելի է ըսել, եւ ամլութիւնը՝ կրկնակ աղէտ մը, որ կը զրկէ աղէտեալը ոչ թէ միայն խօսքի մակարդակէն, այլեւ զայն առզործելու հնարաւորութենէն: Վերջէն ազատելու ճիղը, չամենայն դէպս, մեզ ազատ չի կացուցաներ վերջի ժամանակը մտածելէն, որ պարզ ժամանակին վերջը չէ, ոչ ալ վերջացող կեանքը, այլ դեռ ուրիչ դալիք մը:

Տիգրանի ամլութեան մօտեցում մըն է Նիկոլին փորձը, այնպէս մը սակայն որ այդ ամլութիւնը փորձութիւն մըն է նաեւ իրեն համար: Կարելի չէ անմասն մընալ այդ ամլութենէն, կարելի չէ զուրսէն մօտենալ անոր, առանց տեղ մը, հրապուրուելու այդ թոյնէն: Արդ՝ հոս կը զտնուի Սարաֆեանի մտածումի հանգոյցը. այդ թոյնը կ'ապրեցնէ: «Թոյն մը կու տար իր կարզին ինծի: Բայց ինծի կը թուի թէ այդ թոյնն էր, զոր կը փնտռէի արդէն: Թունաւորման մէջ կը տեսնէի բարձրացումը: Պէտք է որ թունաւորեն մեզ մեր տեսչերն ու երազները, մեր խանդերն ու վհատութիւնները, որպէսզի կորովի քայլեր առնենք: Պատգամներու պէս կը հնչէին իր կարզ մը խօսքերը, այն մանաւանդ զոր կը կրկնէր յաճախ. "Երբեք ծունկի չգալ"» (154): Նիկոլ, որոշ հաճոյութեամբ մտիկ կ'ընէ Տիգրանի չարակարծային խօսքերը, զանոնք նոյնիսկ կ'իւրացնէ իրրեւ պատգամներ, կարծէք կ'ուզէ կորզել այդ դիւային զօրութիւնը որ ամլութիւնը թէ՛ կը խափանէ թէ՛ կը բանեցնէ: Եթէ Տիգրան կը սիրէ դերասանութիւն ընել, մեծութիւն խաղալ, զրողի կերպար մը կեղծել կամ անկեղծ զառնալ, Նիկոլ այդ խաղը դիտող, զննող, անոր տիրապետող ու անտեսող աչքն է, այն չափով որ կը ձգէ որ ամլութիւնը խօսի ու չարժի ու

(*) L'ARMENIE AU MOYEN-AGE, Jean-Michel Thierry, Ed. Zodiaque.

հայ իչխաններով, արուեստի եւ մտքի մարդերով: Հայ էին զարձեալ Իտալիոյ կարեւորագոյն վոխ–արքաները Ներսէս եւ Սահակ որոնց իչխանութեան առեն կանգնեցան Ռավէննայի եւ Վենետիկի ղուխս–գործոց եկեղեցիները: Հայ էր Ս. Սոփիայի գմբէթը վերականգնող ճարտարապետը Տրդատ: Դարձեալ Հայեր են որ բազմաթիւ ատորագրութիւններ ձգած են Սելճուքեան լաւագոյն մզկիթներուն վրայ, որպէս ճարտարապետ, ինչպէս Հայ էր բոնի իսլամացած Սինան ճարտարապետը, օսմանեան ճարտարապետութեան Միքէլ–Անճելոն, եւ այսպէս կրնամ չարունակել հասնելով մինչեւ Փիթիվիէի Օթոն Հայկազնին, կամ Ռումանիոյ, Թրանսիլվանիոյ, Լէոպոլսոյ կամ Ղրիմի հայ ճարտարապետներուն:

Հակառակ երեւոյթին, դեռ չեմ հանդիպած մեր պատմութեան մէջ որ Բիւզանդացիներ Հայոց դահին վրայ բազմած ըլլան, կամ սելճուք ճարտարապետներ եկեղեցիներ կառուցած ըլլան Հայոց համար, կամ պարսիկ արուեստագէտներ «Նոր Ջուղա» մը հիմնած ըլլան Հայաստանի մէջ, կամ եգիպտացի Մամլուքները խաչքարեր կանգնած՝ Հայ Հողին վրայ եւ հեղինակին հայրենակիցները՝ մադաղաթեայ ձեռագիրներ լուսազարդած եւ մանրանկարած Տաթեւի կամ Գյաձորի վանքերուն մէջ:

Ժողովուրդի մը պատմութեան բոլոր ծալքերը ուսումնասիրել, անհրաժեչտ կը նկատեմ, անոր մշակոյթին մասին խօսելու համար. մանաւանդ հայ ժողովուրդի նման դարերու խորերէն եկող հաւատքականութեան մը որուն սիրուռքը միչտ ալ մեծ կարեւորութիւն ունեցած է որքան Մայր Հողը:

Կարելի չէ 345 էջեր լուսանկարներով զեղազարդել ըսելու համար միայն որ սա մէկը ուրարտական է, միւս պարթեւական–սասանեան, երրորդը արաբական կամ սելճուքեան, չորրորդը բիւզանդական եւ այլն... Նրբօրէն արժեզրկելով հինէն եկող ժողովուրդի մը հազարաւոր յուչարձաններն ու արուեստի գործերը:

Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ որ, մանրակրկիտ կարդալով, բազմահմուտ Պ. Թիէրիի սոյն հատորը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած է հայ միջնադարեան արուեստին եւ մշակոյթին, անկարող եղայ հասկնալու թէ ո՞րն է իսկականին մէջ Հայը այս բոլորին մէջ...:

«ԼՈՅՍԻ ՅԱՒԵՐ»

(Հատուած)

ԿԸ ՔԱԼԷԻՆՔ, դղեակը չէր երեւար միշա: Բայց կը քալէինք եւ դղեակի մը ճամբուն վրան էինք կարծէք: Կ'երթայինք անտառի մը մէջէն. հետեւելով միշա գետին: Կ'անցնէինք դարաւոր ծառերու տակէն: Արեւը լուսարձակներ կ'երկարէր ճիւղերէն վար եւ դիւթական կանաչ լոյս մը կը տարածէին տերեւները· կը փայլէին մեր գլխուն վրայ: Կը փայլէին լուսարձակներուն տակ ինկող ծառերուն բուներն ու խոտերը: Ճառագայթները կը թրթռային: Շուքեր կը խաչաձեւէին իրար եւ տեղ-տեղ սոուերները լոյսերուն կը զարնուէին: Ծառերը կը բարձրանային ծառերուն կատարներէն վեր, երկու զառիթափներէն վեր, որոնց միջեւ կը տարածուէր անտառը: Զառիթափներուն վրայ կ'երեւէին ծառախիտ պատչգամներ ,որոնցմէ վար կը կախուէին հողերէն դուրս եկած արմատներ: Կատարներէն դլորած, կանդ առած ապառաժներ կ'երեւէին ծառերուն տակ: Կ'երեւար պայծառ, կապոյտ երկինք մը՝ գետին վրայ, բայց տարածութեան միջեւ: Կը տեսնուէին ճիւղերը հեռաւոր զառիթներուն:

Կը հոսէր գետը, կ'որոտար: Թռչուններ կը սլանային ծառէ ծառ, կ'երգէին, կը սուլէին: Բայց անսահման լռութիւն էր եւ յաւիտենական բան մը կար կարծէք գետին հոսումին մէջ· յաւիտենականէն կու գար իր արձագանդը: Խաղաղութիւն էր ամէն կողմ: Խորանային վեհութիւն: Ժամանակը կանդ էր առած կարծէք· յաւիտենական ներկայ մըն էր, որուն մէջ կը միանային անցեալն ու ապագան:

Մանկութեան օրերուն տեսած ծառերս էր որ կը տեսնէի կրկին: Մանկութեան օրերուս թռչուններն էին, որ կը լսէի: Կը վերագտնէի այն բոլորը, զոր ժամանակը տարած, ցրուած, անհետացուցած էր: Կախարդական աշխարհի մը մէջ էի: Կը վերագտնէի այդ բոլոր, կանաչ լոյսը տերեւներուն, անոնց խարշափը, խոտերն ու մամուռները, ոսկեզոյն ճիւղերը եւ անթիւ, անոյշ յիշատակներ կը տեսնէի: Ու տեսնելով այս բոլորը, կը տեսնէի յաւիտենականը· այն՝ զոր կը զդանք նայելով հոսող, անցնող, անհետացող ուրախութիւններուն եւ ցաւերուն: Բաներ ահա՝ որոնց կարեւորութիւն կու տայինք եւ կարեւորութենէ զուրկ կ'երեւան այլեւս: Կարեւորութենէ զուրկ նաեւ անոնք, որ պիտի զան, անցնին: Կը տխրինք: Եւ սակայն, նայելով այդ բոլորին, որ վաղանցիկ, սին ու անիմաստ կ'երեւան, կը զդանք, թէ կարեւոր բան մը կայ: Կը զդանք, թէ բոլոր էակները կը քալեն այդ կարեւորին եւեւէն:

ՈՒՂԵԿԻՑՍ կը խօսէր: Հալածելէ վերջ գիս՝ վհատեցուցիչ խօսքերով, կը խօսէր ծնելիք թոռան մը մասին: Մեծ ոգեւորութեան մէջ էր: Այդ թոռը մեծ երջանկութիւն մը պիտի բերէր կարծէք իրեն:

Ժիրայրեան չէր ըսեր, թէ ուրախ էր իր չարունակութիւնը տեսնելով այդ թոռան մէջ: Չէր ըսեր, թէ ան օր մը կրնար չարունակել իր կէս ձգած գործը: Բայց կը զդայի իր այդ յոյսը· յոյսը մարդոց, որ կու գան աշխարհ, կը մաքառին, կ'անցնին, միշտ կէս ձգելով իրենց գործը, զոր ուրիշներ պիտի չարունակեն եւ պիտի անցնին կէս ձգելով դարձեալ:

Երբ պզտիկ էի, կ'երթայի, կանդ կ'առնէի յաճախ նկարներ ծախողի մը առջեւ: Նկար մը կը դրաւէր ուշադրութիւնս: Կը ներկայացնէր կեանքը: Երախայ մը, բարձրանալով սանդուխին մէկ կողմէն, մեծնալով աստիճանաբար, վար կ'իջնէր րուրդին կատարը հասնելէ վերջ: Ծերացած մէկն էր արդէն, երբ կը հասնէր սանդուխին վարի աստիճանը: Ծերունի մըն էր, որ առընչութիւն չունէր այլեւս երախային հետ, որ եղած էր: Ուրիշ անձ մըն էր կարծէք այդ երախան: Այսօր, կ'ըմբռնեմ, թէ կ'անցնինք, բայց բան մը կայ մենէ առաջ եկողներէն:

Ամէն անհատ պէտք է տայ իր տալիքը ժողովուրդին:

Ժիրայրեան կ'ուզէր, որ իր թոռը մեծնայ Հայ· չըլլայ այն տղոց պէս, որ օտարութեան մէջ մեծցած՝ կորսնցուցին իրենց հայութեան չնորհը: Եւ իր այս փափաքը արձագանդ մը կու տար մեր հայրենիքը յիշեցնող այդ լեռներուն վրայ, անտառին մէջ: Բարեկամս կ'ըսէր, թէ գիրքերուն կէսը կ'ուզէր կտակել այդ թոռան եւ միւս կէսը՝ Հայաստանին:

Կը խօսէր եւ ուրախութիւն կու տար ինծի: Դարերու խորէն եկող ազգային ըզգացումի հոսանուտ մը կը փոխանցէր ինծի: Ուրախ էի այդ լեռներուն վրայ, որոնց տեսքը, կատարներուն ճիւները, գոյները, ապառաժները, լիճերը, ծառերը, սերունդներու յիշատակներ՝ չարժման մէջ կը զնէին արիւնս, մազնիսական զօրութեան մը պէս:

Կը զդայի մեր ամբողջ անցեալը: Կը զդայի, թէ մեր ժողովուրդը կը քալէր մարդկութեան հետ, զոհուելով, տառապելով, ճգնելով, կերտելով իր մշակոյթը: Իր յաւիտենականութիւնը կը զդայի:

Կ'ըսեն, թէ առաքինութիւնները կ'աճին օտարութեան մէջ, մինչ կը մեռնին անոնք ճոխութեան, երջանկութեան եւ ապահովութեան մէջ: Անշուշտ: Այդպէս եղած էր նաեւ մեր ժողովուրդը: Սիրած էր գաղթը, հեռաւորը եւ քարէն հաց հանած, հարստացած էր: Այդպէս էր մեր մտաւորականը: Այդ գաղթերը մեծ կորուստ մը բերած էին մեզի: Եւ կորուսած էին օտարութեան մէջ անոնք, որ քարէն հաց հանած, տունի եւ կառքի տէր եղած էին: Բայց օտարութիւնը կը զօրացնէ մեզ:

Անձէն վեր բան մըն էի այդ առաւօտ, վաղանցիկ էութենէս անդին տեւող բան մըն էի: Այդպէս էր նաեւ ինք, հակասական, տարօրինակ բարեկամս, երբ կը խօսէր մեր ճարտարապետութենէն, մեր երաժշտութենէն, մեր լեզուէն: Մեր ժողովուրդին ու մեր հայրենիքին յաւիտենականութեան մէջ էինք:

Կը քալէինք: Ու կը քալէին կարծէք մեզի հետ մեր հնամեայ քանդակներէն դուրս եկած արծիւներն ու խաչերը, բերդերն ու մեր լեռները...

Մեր ուշադրութիւնը դրաւեց յանկարծ ժայռերու խումբ մը, որ կը յառաջանար մինչեւ գետին կէսը: Ժիրայրեան «պաշտելի», «զմայլելի» դառ տեսարանը՝ լուսանկարուելու համար: Ու լուսանկարին գործիքը յանձնելով ինծի՝ քալեց դէպի ժայռերը: Անցաւ անոնց վրայէն· յառաջացաւ, հասաւ ու կանգ առաւ քարի մը վրայ, որուն կը զարնուէին վերէն եկող ալիքները, կը պայթէին, կը ժայթքէին չատրուանի նման: Ժիրայրեան զըտած էր իր ուզած դիրքը եւ ապառաժին վրայ թառած կայտրի մը կը նմանէր· փառաւոր ու հզօր էր իրապէս: Ժայռը, որուն վրայ կեցած էր, խոյացող արծիւի պէս թեւաբաց ալիքները, առատ լոյսը աբեւուն, եղեւիններու նման փայլող ճիւղերը՝ արտակարգ գեղեցկութիւն մը կու տային իրեն:

Աչքերս սեւեռեցի գործիքին պզտիկ ապակիին վրայ: Պիտի լուսանկարէի: Բայց ո՞ւր էր ան... Տեսայ վերջապէս: Մրջիւն մըն էր: Տարօրինակ չարժումներու մէջ էր: Ջուրին մէջ կ'երեւար, փոխանակ ժայռին վրայ ըլլալու: Երբ բարձրացուցի գլուխս, նայեցայ, տեսայ՝ թէ Ժիրայրեան ջուրէն վեր զալու ճիգեր կը թափէր, կը մաքառէր, կառչելով ժայռին: Լոյն պայքար մը կը մղէր հոսանքին դէմ, որ խլել, տանիլ կ'ուզէր զինք: Ու պահ մը այն վախը ունեցայ, թէ պիտի տարուէր: Բայց հազիւ քանի մը քայլ առած էի, երբ Ժիրայրեան բարձրացաւ, կեցաւ քարին վրայ իր պարթեւ հասակով: Ջուրը արդէն քիչ վերջը· ծփդուռնած էր, բայց կը ժպտէր: Կը պահէր իր կորովն ու հպարտութիւնը: Թրջած էր ծունկերէն վար: Ջուր կը վազէր կօշիկներէն ու գուլպաներէն: Հանեց զանոնք խկոյն, դրաւ արեւուն տակ: Կը խնդար քիթին տակէն: Վախէս յաջորդած էր արտակարգ, բարի ուրախութիւն մը եւ չէի կրնար զսպել զիս, կը խնդայի:

– Ծունկի եկայ հիմա, պիտի խորհիս, – ըսաւ Ժիրայրեան, – ա՛յ չեկայ... Այո՛, ծունկի չեկայ... Ծունկի չեմ զար մանանդ այս լեռներուն վրայ... Կեցի՛ր որ դղեակս գնեմ... Կը տեսնես, թէ ինչպէս կը զրեմ, կ'աւարտեմ պատմութիւնս... Հայոց Պատմութիւն մը՝ աւետարանի պէս բան մըն է... Պիտի զրեմ...

Այս էր մարդը:

Նամակով մը կը կանչէր զիս առաւօտ մը իր քով: Աստենէ մը ի վեր չէի հանդիպած իրեն, կ'ուզէր տեսնել զիս, անպայմա՛ն...

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

քալէ, զառնայ տիպար ու ձայն, վերածուի սքանչելի հրապոյրի, զառնայ երկի բաղկացուցիչ տարր: Տաղնապը առզործուի: Երկը երկնուի: Տիգրան անգիտակից չէ այս կացութեան եւ անոր նշանակութեան: Գրութեան աւարտին՝ ինքն է որ կ'ըսէ· «Կը կերտուիս իմ չնորհիւս... օգտակար եմ քեզի» (150):

Այս կերտումը, քանդելով կերտումը, դաս մըն է կարծէք «ազատագրուելու ,անկախօրէն ստեղծագործելու միջոցներու» (151.): Ազատագրումը անշուշտ ամլութեան վախէն, ոչ թէ անկէ փախուստով, այլ անոր հետ ճակատումով: Բայց այդ ազատագրումը տեւական, մշտական պայքարի պէս բան մըն է, որուն համար Տիգրան կը թելադրէ «երբեք ծունկի չգալ»: Ատիկա կը թուի ըլլալ արքային պատգամը: Եւ հոս է որ առասպելը կը միջամտէ ամլութեան հարցին, կ'ընդարձակէ անոր ծիրը· ամլութիւնը, բանաստեղծին լոյսի ցաւը, անոր ողնայարին խրած ատկը կու գայ ամուլ անապատէն, եւ անոր առջեւ է որ Տիգրան–Մէֆիսթօ կը թելադրէ ծունկի չգալ, երբեք: Բանաստեղծին խօսքը կը փոխանցէ մեզի ամլութեան մէկ պատգամը, նախահայր արքային պատգամը· երբեք ծունկի չգալ, մանաւանդ ամլութեան ազդակին առջեւ: Ատոր համար է որ ամուլը օգտակար է բանաստեղծին: Եւ բանաստեղծին կը մնայ ըսել իր խօսքին մէջ խակ ծուարած, իր ողնայարին մէջ խակ խրած ամլութեան տէգը:

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէ՞ս կ'ըսէ:

Գրութեան աւարտին՝ յարացուցական դէպք մը կը պատահի, գրութեան միակ դէպքը· Տիգրան լուսանկարչական մեքենան կու տայ Նիկոլին, ինք կը պատրաստուի նկարուելու, լեռներու խորքով, արծիւի մը դիրքը կ'որդեդրէ· բայց երբ Նիկոլ աչքը կը դնէ մեքենայի ապակիին, Տիգրան ինկած է վարը հոսող գետի ջուրերուն մէջ, մրջիւնի մը պէս փոքր կը թուի: Բարեկենդանի խեղկատակութեան՝ խնդուք ու ծիծաղ յառաջացնելու սահմանուած: Որքան սովորական այնքան ալ թելադրական դրուագ մըն է ասիկա, անկումի պատկեր դուցէ, որմէ վեր կու գայ ինկողը, հաստատելու համար իր հին կամքը, դրելու Հայոց պատմութիւն մը, որ «աւետարանի պէս բան մըն է» (159), սրբազան խօսք մը, որ կը զետեղուի անորոշ ապառնիի մը մէջ, իբր այդ նպատակադրուած՝ սրբագրելու անցեալը: Յամենայն դէպս՝ դրութեան ծայրագոյն կէտին վրայ կը յայտնուի խոստումը կամ կամքը ուրիչ խօսքի մը, բացարձակ խօսքի մը, փրկարար բանի մը, որ պիտի զայ աւարտել սկսուած դրութիւնը (եւ պատմութիւնը, Տիգրան Մեծի պատմութիւնը), այն որուն մասերը Տիգրան փորձած է դրել: Գրութեան աւարտը կը դառնայ այսպէս աստուածային լոյսին կամ խօսքին ձգտող աւարտ մը: Տիգրան Ժիրայրեան պիտի ունենայ վերջապէս իր փնտրած դղեակը, որ զարմանալի նմանակն է նոր Թագաւորութեան: Ա՛ռ հասարակ Յայտնութիւնները այդպէս կը դրուին:

Յատկանշական է տեսնել որ Սարաֆեանի դրութիւնը կ'աւարտի անաւարտ աւարտով մը: Ոչինչ կը թուի գտած ըլլալ իր վերջնական լուծումը: Տիգրանէն նամակ մը Նիկոլը կը հրաւիրէ նոր հանդիպումի մը, նոր տեսութեան մը: Ուրեմն՝ դրութիւնը կրնայ չարունակուիլ, բանաստեղծն ու վաճառականը կրնան տեսնուիլ: Ուրիշ դրուագներ, ուրիշ դէպքեր կը մնան կարելի: Ո՛չ դրութիւնը, ո՛չ ըստեղծումի հարցը, ո՛չ Հայոց պատմութիւնը, ո՛չ ամլութեան զանգուած փակուած են: Ա՛ստ՞ր համար արդեօք Սարաֆեան եռամաս դրութենէն հրատարակութեան կը յանձնէ միայն առաջինը, միւս մասերը ձգելով ի լինելութիւն: Երկ մը, որ իր մէջ ու իր աւարտին ունի յայտնութենական դրուած–չդրուած մաս մը, բայց գործ մը՝ ինչպէս կ'ըսէ Ումպերթօ Էկօ, հակառակ անոր որ խոստացուած հանդիպումները պիտի երբեք չերակատնանան: Նիկոլ ըսած էր արդէն, դրութեան առաջին էջին վրայ, որ բարեկամը մեռած էր, երբ կը ձեռնարկէր դրութեան: Անշուշտ, դրութիւնը կը սկսէր այդ մահէն անդին, անոր վրայով, տեսակ մը անոր բերած ամլութեան նշանակում–զանգումով: Եւ այդ կանխայայտ մահուամբ յայտնութիւնը կը դառնայ աւելի՛ բացայայտօրէն մեսիական անհրաժեշտութիւն մը:

Սարաֆեան բեմադրած է ստեղծագործական աշխատանքին երկու ձայները կամ երկու երեսները· ամլութիւնն ու ստեղծումը, ոչ թէ իբրեւ երկու տարբեր ,իրարմէ անջատ դէմքեր ու ձայներ, այլ մէկ ու միակ արկածախնդրութեան ներքին երկու persona–ները, իրարմով ապրող, իրարու զարձած, զիրար ժխտող ու հաստատող դիմակները: Տէգն ու լոյսի ճառագայթը: Ա՛ստ՞նք կը կազմեն դրութիւնը: Երկը երկխօսութիւն մըն է զինք անկարելի զարձնող միւսին հետ, զինք խընդրական զարձնող, իր մէջ զինք վտանգող փառահեղ Միւսին, որ Սարաֆեան ամլութեան սատանայ կը կոչէ, զայն ներկայացնելով հակադրելով դուցէ, վերին լոյսին, որուն կիրքը ներկայ է իր արտադրութեան մէջ այլեւս: Սատանան կը տառապի վերին լոյսէն, բայց նոյն ատեն ինքն է որ կը կազմէ երկի ներքին միջոցին զսպանակն ու ձգումը: Անոր գործութի՞ւը: Անոր յարափոփոխութիւնը: Առանց սատանայականին՝ ոչ մէկ տպշնապ, ոչ մէկ հակադրութիւն, ոչ մէկ հատուածում: Անով է որ երկը կ'ըլլայ ինքզինք: Նոյն ատեն երկը լոյսին կը բերէ սատանայական ամլութիւնը, որ իրն է:

Այս է թերեւս ցաւը, լոյսի ցաւը:

ԳՐ. ՊՐԼՏԵԱՆ

---

(1) *Լոյսի ցաւեր* «Մաշքոց մատենաշար», թիւ 6: Փակագիծի մէջ գրուած թիւերը կը յղուին այս հատորի էջերուն:

(2) Տե՛ս· *Զափածոյ երկեր*, խմբ· Յ· Փիւրֆիեան, Ալֆիլիաս, 1982:

(3) Տե՛ս· *Վէնսէնի Անտառը*, մատենաշար Արդ, Փարիզ, 1988: Գոյութիւն ունի թարգմանութիւնը՝ Le Bois de Vincennes, trad. A. Drézian, Parentheses, 1993: Ընթերցողը կրնայ կարդալ նաեւ Ժ· Ալթունեանի յօդուածը, տե՛ս· La Survivance, Dunod, 2000.

(4) *Միջնաբերդին* (1946) ֆերթուածը գրուած է, հէֆեաթի ձեւին տակ, ուր մարդ մը, բանաստեղծը, սպաննելէ ետք ամլութեան հրէշը, կը բարձրանայ հրաշագործ թռչունի կռնակին ու կը սուրայ դէպի անծանօթը:

(5) Սարաֆեան ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ունի «Խոստովանութիւնը գրականութեան մէջ», տե՛ս· (*Տեսարաններ, մարդիկը եւ ես*, Երեւան, 1994, էջ 242–266), տպուած «Ակօս»ի մէջ: Կը գրէ· «Կան խոստովանութեան բազմաթիւ ձեւեր: Գրողը կը խօսի իր մասին: Կը խոստովանի ուրիշներու մասին ունեցած իր կարծիքները: Ան ինքզինք կը դնէ երբեմն իր հերոսներէն մէկուն մէջ: Ուրիշ անձ մը կը դնէ երբեմն իր անձին մէջ: Կը խոստովանի սուտ խօսելով, հակառակը խօսելով: Ու կայ խոստովանութիւն ընելու կեղծիքը, ճշմարտանմաան սուտերով: Ճշմարտութիւն մը տալու կեղծիքը», նոյն, էջ 23:

(6) Ինծի այնպէս կը թուի որ Սարաֆեան նման տիպարի մօտեցած է արդէն «Գիրքերն ու մենք» գրութեան մէջ (*Տեսարաններ*, էջ 163) ուր ներկայացուած է նման վաճառական–գրքի սիրահար բարեկամ մը, Հայոց պատմութեան պրպտող մը, որ նմանցուած է Մէֆիսթոյի մը: Տիգրանի նման կը գրէ տարիներէ ի վեր, սակայն «կ'երկարի գործը ու չաւիր» (նոյն):

(7) Էջ 56: Գրութեան մէջ Սարաֆեան կը խօսի սատանայի մասին, բայց պէտք է նկատի ունենալ որ դիւայիքը (démoniaque) էական դեր կը կատարէ ոչ միայն *Վէնսէնի անտառին* մէջ, այլեւ *Հրահանգի*:

(8) Տե՛ս· իմ «Կախարդանքը գրութեան», ԿԱՄ Ա·, 1980:

(9) Ինծի այնպէս կը թուի թէ այս «յուսադրիչ»ը պէտք է ուղղել «յուսալքիչ»· բառը կը յայտնուի արդէն քիչ մը անդին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
MARDI
9 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·075 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N°. 20.075

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ _ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԵԹԷ ԸՆՏՐՈՒԻ, ՇԱՐՈՆ Կ'ՈՒԶԷ ՑԵՏԱՋԳԵԼ ՈՐԵՒԷ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Ձեռնասպէմ փոսք» թերթին համաձայն, վարչապետութեան աջի թեկնածու Արիէլ Շարոն կ'ուզէ պահպանել սթաթու քուօ եւ ցնոր անօրինութիւն յեռաձգել որեւէ կարգադրութիւն Պաղեստինցիներուն հետ։ Իր ծրագիրն է նախ ոչ – պատերազմական չրջան մը հաստատել անորոշ ժամանակի համար եւ յետագային միայն քննել վերջնական լուծումի մը հարցը։ Իր վկայմանկիցներուն լսդունդներն են. _ «Միայն Շարոն խաղաղութիւնը պիտի բերէ», «Շարոն զօրաւոր է, զօրաւոր Իսրայէլի մը համար»։

Ի դէպ, իր ընտրապայքարին դէմ հանրապետ մը հանած են աշխատաւորականները, ինչ որ սուր բանավէճի նիւթ եղած է։ Արդարեւ, Նաթարէթի «Էլ Մխան» չաթաթաթերթին մէջ հրատարակուած այդ ազդը կը յիշեցնէ Արիէլ Շարոնի դերը պէյրութի պաղեստինեան գաղթականներու՝ Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդերուն մէջ եւ նկարներ ալ կը կցէ, սա նախադասութեամբ՝ «Գիտէք թէ ո՞վ է Ա. Շարոն»։ Շարոն բողոքած է զրպարտութիւն որակելով եղածը եւ ըսած թէ պարագի գործակիցները հեռաձայնած էին ներողութիւն խնդրելով, բայց, աշխատաւորականներու ընտրապայքարի պատասխանատուն արաբական չրջաններու մօտ, ճղած է.– «Պատճառ չկայ ծածուկ պահելու Արիէլ Շարոնի պինուրական ատելութիւնն ատրաւիելի երեւոյթներու»։

– Հեկրոնի մէջ, 20–ամեայ պաղեստինցի պարմանուհի մը սպանուած է, երբ պատչգամը լաթ կը փռէր։ Իսրայէլ ներողութիւն խնդրած է։

– Ե. Պարագ միաք չունի հատ – նութիւն տալու Պ. Գլինթընի ծրագրին։ Ան չեչտած է.– «Կ'ուզեմ կըրկին չեչտել որ որեւէ մնայուն համաձայնութեան մէջ, մեր նպատակն է միանգամընդմիչտ, աւելի մեծ երաւաղէմ մը քան որեւէ առեն մեր պատմութեան մէջ, հրեայ բնակչութեան ամուր մեծամասնութեամբ մը»։

ՀԱՅՑՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ԱՒՐՆԶՈՒԹԵԱՄԲ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒ ԳԱՅ «ԽՕՍՔ ՀԱՍԿՑՆԵԼ»ՈՒ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ

Յունուար 7–ին, Փարիզ կը ժամանէր Թուրք խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէ ԱՆԱՓ (Մայր Հայրենիք) Կուսակցութենէն Պիւլէնթ Ա-քարճալը եւ որու մաս կը կազմեն Հաքքը ճերահօդլու (Ազգ· Շարժում), Նեւզաթ Եալչընթաչ (Առաքինութիւն), Հիւսէյին Զէլիք (Արդար Ուղի), Թայիպէ Կիւլէք (Ձախ Ժողովրդավար)։ Պատուիրակութեան կ'ընկերանայ վրոփ· Հասան Քոնի։

Այս առթիւ, Պ· Աքարճալը յայտարարած է որ Ֆրանսա պէտք չէ կարեւորութիւն տայ հայկական լոպիին խաղին, տալտպէս Թուրքիոյ Ֆրանսական շահերը կրնան տուժել։ Նշած է նաեւ որ այս երկրորդ պատուիրակութիւնն է որ Փարիզ կուգայ։ Եթէ բանաձեւը ընդունուի, Թուրքիա այլեւս երրորդ պատուիրակութիւն մը պիտի չղրկէ, բայց, Թուրքիա պատժամիջոցներու կը դիմէ։ Ան դիտել տուած է նաեւ որ Ֆրանսական Ազգային Ժողովը որ լիազօրուած չէ այս հարցին մէջ, ինքզինք արտօնուած կը զգայ վիճարկելու այդ մասին։ Երբ ակնարկութիւններ եղան Ալժերիոյ չարչարանքներուն Ֆրանսական բանակին կողմէ, հարցը փակուեցաւ կառավարութեան որոշումով, այն առարկութեամբ որ պատմաբաններու կը վերաբերի։ Պատերազմական մէկ անգամը՝ Նեւզաթ Եալչընթաչ ալ յայտարարած է որ այդ բանաձեւը պէտք չէ նկատի առնուի որպէս պարզ թուղթի կտոր մը, այն միջազգային ճանաչում կը պահանջէ այսպէս կոչուած ցեղասպանութեան եւ անկէ եաք հատուցում եւ հոգային պահանջ պիտի դրուի։ Աւելցուցած է որ, Լոնտոնի Հայաստանի դեսպանատան ցրուած մէկ քարտէսին վրայ արեւելեան Թուրքիոյ մէկ մեծ չրջանը կը ներկայացուի որպէս Հայաստանի պատկանող։ «Կը յուսամ, ըսած է, որ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը կը պարպանները Թուրքիոյ բանտերուն մէջ։ Երկուքն ալ կը պահանջեն «Թրքական պատժական դրութեան անմիջական բարենորոգումներ»։ Վկայութիւններ հաստատած են որ բանտարկեալները չարչարանքի ենթարկուած են բանտ փոխադրուելէ առաջ, բանտին մէջ կամ տեղափոխման ատեն, կը ճչդեն զեկոյցով մը եւ կ'աւելցնեն թէ պատասխանատուն Թուրք Պետութիւնն է։

ՊՈԼՍՈՑ մէկ դատարանը արգիլած է, Յունուար 4–ին, ծայրայեղ ձախ բանտարկեալներու կապուած կազմակերպութեան մը գործունէութիւնը։ Թայսատ կազմակերպութիւնը արգելք հանդիսացած էր խուզարկութեան մը իր վեդրոնատեղիին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴՐԱՄ փոխադրողները ընդհանուր գործադուլի պիտի դիմեն Հինգշաբթի, Յունուար 11-ին, այն օրը երբ պիտի կատարուի իրենց սպանուած ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը։ Միւս կողմէ, Յունուար 8–էն ի վեր կը մերժեն դրամ հայթայթել վառնզատար վայրեր դանուղ բաշխիչ մեքենաներուն, որոնց պատճառով հազարաւոր ատրամատներ եւ որոշում մը չի տար որ իր խրատատութենէն դուրս է»։

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՕՏԱՐԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Տօնական այս օրերուն, Հայաստանի ազգային հեռատեսիլը կը դիտեմ։ Կը հանդիպիմ յայտագրի մը, կազմակերպուած՝ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակին ծիրէն ներս։ «Տօ–ՌԷ–Մի երգի միջազգային մասկա - պատանեկան առաջին փառատօն»ն է։ Բեմը կը զարդարէ դէպի յաւերժութիւն սլացող հսկայական խաչ մը։ Եւրոպայի զանազան երկիրներէն ժամանած են 5–էն 12 տարեկան «երիտասարդներ», ներկայացնելու համար երգիչի իրենց ձիրքերը։ տարբեր ոճի երաժշտութիւններ, աւանդականէն մինչեւ ժամանակակից ամենագոեհիկ երեւոյթները։

Յաջորդաբար ելոյթ կ'ունենան տարբեր երկիրներու մասնակիցներ։ Գերմանացին, Ուկրանացին, Լիտվացին, որոնք կերգեն իրենց լեզուով։ Զարմանքով կը տեսնենք նաեւ Ղազախ պարմանուհի մը, որ իր ազգային տարազով կը մեկնաբանէ հայկական հին մեղեդի մը, մինչ վրան պատկերացուած կ'երեւի Արարատ լերան ձիւնածածկ գագաթը։ Ապա, Ռուսիոյ Ֆետերացիայէն ներկայացուած երգչուհի մը կը հնչեցնէ Առնօ Բաբաճանեանի «Ազգ Փառապանծ»ը··· Իսկ մերինները՞ը։ Հայաստանի բազմաթիւ ներկայացուցիչները, պապէն աւելի պապական, գրեթէ առանց բացառութեամբ պանծացուցին անգլերէնը ու ամերիկերէնը··· Այդ ալ, միջազգային դատակազմի մը առջեւ։

Ինչպէ՞ս բացատրել այս օտարամոլութիւնը։ Ո՞ւր մնաց մեր ազգային հպարտութիւնը։ Սոյն ընթացքով, ի՞նչ պիտի ըլլայ հայերէնին ճակատագիրը։ Կ'երեւի թէ օտարները աւելի լաւ հասկցեր են աւոր արժէքն ու գեղեցկութիւնը եւ··· այլեւս անոնց պիտի վստահիմ մեր ռակեղիներին ապագան։ Եւ ըսե՛լ որ այս երեւոյթը կը պարզուի 1700–ամեակին ձօնուած փառատօնի մը առթիւ։

Յաջորդ օրը, Դեկտեմբերի 31–ն է։ Հայաստանի վարչապետը ելոյթ կ'ունենայ նոյն հեռատեսիլէն ամանորեայ իր բարեմաղթանքներով։ Պարոն Անդրանիկ Մարգարեան կը խօսի պատմական Հայաստանի մեծ բարտէսի մը առջեւ բազմած· հայրենասիրութեան եւ ազգային պատկանելիութեան վառ դրսեւորում մը։

Անգլերէն երգերով եւ պարերո՞վ է որ մեր վաղուան սերունդը պիտի իրականացրնէ Պարոն Մարգարեանի բարտէսին երազանքը։

ՀՐԱՅՐ

Communiqué du COMITE DU 24 AVRIL

Les organisations arméniennes de France se félicitent que le 21e siècle débute, dès le 18 janvier 2001, par l'examen et le vote, en dernière lecture, de la proposition de loi portant sur la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

En effet, le groupe UDF de l'Assemblée Nationale a saisi l'opportunité de sa fenêtre parlementaire pour inscrire le texte sénatorial déjà adopté le 8 novembre 2000, et qui reste en tous points identique à celui voté, le 29 mai 1998, par l'Assemblée Nationale à l'initiative du groupe socialiste. Ainsi, sur la question de la reconnaissance du génocide arménien, qui appartient à l'humanité toute entière, il est démontré par le Parlement français, s'il en était besoin, qu'il ne pourrait y avoir de clivages politiques.

Aussi, le Comité du 24 Avril demande à tous les députés, élus du peuple, d'être présents au rendez-vous du 18 janvier avec l'Histoire et de confirmer le premier vote de l'Assemblée Nationale et celui du Sénat. Après des années de travail et de lutte, est venu le temps de donner à la reconnaissance par notre pays du premier génocide du 20e siècle toute la solennité et le caractère historique qu'elle mérite.

Les Français d'origine arménienne, les démocrates et républicains, les organisations des droits de l'homme, ainsi que les syndicats, formations politiques et organisations communautaires sont invités à être présents, nombreux, le 18 janvier 2001, à partir de 9 heures, Place Edouard Herriot (côté Assemblée Nationale) pour participer à un rassemblement de soutien et d'accompagnement des députés. Des autocars seront disponibles à partir des banlieues.

Renseignements : 01. 45. 07. 93. 00

Paris, le 5 janvier

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հիւսիս–արեւմտեան չրջանը, ողողումներն ու տեղատարափ անձրեւները աւեր գործեցին վերջին չաբաթները եւ կը չարունակեն գործել Սէն – Նիքոլա տը Ռոտոն (Լուառ Աֆըլանթիքի նահանգ), որ բոլորովին կզմփացած էր Յունուար 8-ին։ Արդարեւ, փողոցները գետակներու վերածուած են եւ բնակիչները կը հաստատեն թէ ինչ որ պատահած է աննախընթաց է։ Դպրոցներմ փակ են, երթեւեկի որեւէ միջոց չկայ։ 300 կամաւորներ կը ջանան օգնութեան հասնիլ, ողողուած տուներէն բնակիչները տեղափոխել եւ վերկել ինչ որ կարելի է։ Ջուրերու բարձրութիւնը հասած էր 3 մեթր 40–ի եւ վախ կար որ Յունուար 9–ին նոր անձրեւներ աւելի ծանրակչիռ դարձնեն վիճակը, թէեւ քաղաքապետը՝ Ալէն Մատըլէն կը ջանայ մխիթարտը հանդարտեցնել։

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ Պաչտպանութեան երկու կազմակերպութիւններ՝ Էմնըսթի Ինթէրնէչընըլ եւ Հիւմընն Ռայց Ուաչ, Յունուար 6–ին, դատապարտած են չարչարանքի եւ զէշ վերաբերումի

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կը յայտնենք ի գիտութիւն, որ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ – Փարիզի Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, որ անցեալ չաբաթ, մասնակցեցաւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի կողմէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Վիրապէն հանուած լոյսի արարողութեան, այս առաւօտ, 2001, Յունուար 5 Ճրագալոյցի օրը, իր հետ բերած կանթեղը, Փարիզեան Շրջանի Հոգեւորականներու եւ Մայր Եկեղեցւոյ Պաշտօնէութեան ներկայութեամբ, յատուկ արարողութեամբ մը զետեղեց Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին Խորանին վրայ՝ ի տես եւ ի մխիթարութիւն Հաւատացեալոց։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ, Յունուար 5

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԱԳԻՐ

«ԱՐԻՒՆՈՏ ՕՐԵՐ»ՈՒ

Հայաստանի անկախութեան ստեղծած պետական ալիքները տակաւին ամբողջութեամբ հանգարտած չէին երբ 90-ական թուականներու սկիզբը հայութեան ուշադրութեան կեդրոնը դարձաւ Ղարաբաղը: Շատ չատերու համար որոնք նոր կը յայտնաբերէին հայկական այդ հողը, կը տեղեկանային անոր դիրքին, տարածութեան, ունեցածին ու չունեցածին, կը փորձէին միտք պահել անոր չորս-հնգեռն, դիւղերուն, սարերուն, տաճարներուն անունները, ան յանկարծ դարձաւ այժմէականութեան կեդրոն: Խորհրդային տարիներուն քար լռութեան մէջ պահուած այդ երկրամասին ընակիչներն կեանքի պահանջին որպէս պատասխան որուած պատերազմը սկսաւ վարել այդ այժմէականութիւնը: Լուրերը ո՛րոնք կը հասնէին, որոնք կը փոխանցուէին Սահմանակերտէն Երեւան, անկէ՝ Փարիզ, Պէյրութ, Աթէնք, Լոս – Անճելըս ու հայութեան բնակավայր դարձած բոլո՛ր անկիւնները, լեցուն կ'ըլլային դիւղերու անուններով զրոս յաճախ առաջին անգամ կը լսէինք. մէկը զրաւուած էր թշնամիին, ուրիշ մը ետ առնուած. շատեր անոնց տեղը կը ստուգէին քարտէսի վրայ որ չուտով անբաւարար կը թուէր, չունենալով զոհացուցիչ մանրամասնութիւններ: Յետոյ, օր մը Երեւանէն եկող մը նոր հրատարակուած քարտէս մը կը բերէր, աւելի կատարեալ, աւելի մանրամասն:

Այսօր Ղարաբաղի պատերազմը արդէն անցեալ է, հակառակ հայութեան հոգիին վերջնականապէս ջնջուած չըլլալուն: Ու ամէն պատերազմի պէս, զոհին, վերապրողին, կորուստին ու չահուն վրայ իջած յուշի պատառը ծակ – ծակ է անարդարութիւններով, անհատատարութիւններով. ցաւով ու ընդվզումով: Նըւիրումի, անձնազոհութեան, խիզախութեան բազմաթիւ օրինակներու հետ մօտիկ զրացնութեան մէջ են հետաքրքրութեան պակաս տառապող հաշմանդամները, որոնք ու անոնց հետ իւրացումներու, այլասերումներու, մրցակցութիւններու տակաւին չզգացուած թղթածրարները: Հաւանօրէն, մխամտութիւն է կարծել եւ յուսալ որ ժամանակը օր մը պիտի հարթէ ամէն բան, կամ պատմութիւնը պիտի ամէն կատարուածի ամենաճիշդը:

Կա՛յ, սակայն, ինչպէս այլ պարագաներու եղած է, ընդհանրացումի դիւրին, բայց մակերեսային հոլովոյթին մէջ ապրուածը պեղելու ջանքը: Ապրուածը որ բազադրութիւն մը եղաւ ապրելու ապառութեան տենչին, հերոսականին ու սարսափին, խժդուժութեան, անզօրութեան, նաեւ՝ բորբոքումին, յուսաբեկութիւններու, կատաղութեան: Այս բոլորը դրեթէ ժամ առ ժամ բեւեռած հատոր է «Արիւնոտ օրեր. Մարտակերտ 92»ը որ լժիւկ Ազգայն Բունիաթեանի պատերազմական օրագրին մէկ մասն է, ընդգրկող՝ 1992 Ապրիլ 24 – Հոկտեմբեր 10 շրջանը: Շուրջ 400 էջի մէջ տըրուած է այդ հինգ – վեց ամսուան առօրեան, վիրաբոյժին գրիչով: Այդ էջերը իրենց անմիջականութեամբ, նաեւ անմշակութեամբ կ'ըսեն բացայայտօրէն թէ մրոտուած են արդէն առաւելապոյն չափով կրճատուած քունի պահերու հաշուոյն, «արկերի, գնդակներու մահագուշակ սուլոցի երաժշտութեան տակ, յաճախ մոմի լոյսով, սեղանի փոխարէն օգտագործելով ծնկերս ու իմ ուղեկիցներն են եղել հառաչաձիները, ցաւը, արիւնը, խեղդուած մարմինները, հարազատի կորուստը ողբացող տղամարդու անզուսպ հեկեկոցը»:

«Ասողիկ» հրատարակչութեան կողմէ 500 տպաքանակով լոյս տեսած հատորը ներկայացուած է որպէս «վաւերագրութիւն»: Ա. էջէն հեղինակը կ'ըսէ թէ այն պատմաններուն մէջ ուր գրի առած է օրագրութիւնը, կարելի չէ որ սխալներ չըրած չըլլայ, ներողութիւն կը խնդրէ անոնց համար, աւելցնելով առկայն. «երբեք չեմ դաւաճանել իմ իմն»:

Պատերազմի համամայնապատկերին մէջ ուր իմէալականացումի մղումը ամէնէն աղնիւը, մաքուրը պեղելով կ'ուզէ, հեղինակը, առաջին էջերէն, իրապաշտ ըլլալու հրաւէրի նման կը խօսի վիրաւորի մը մասին որուն «գանգատները աւելի «ոռխ» էին, քան վէրքն էր». յետոյ միայն կը տեղեկանայ որ իր վիճակը դիտմամբ կը ծանրացնէ, որպէսզի զինքը երեւան զըրկեն. տարիկ արդէն փոխանցիկ երեւոյթ դարձած է հոն. «բոլոր պաշտօնատրները մի կերպ ցանկանում են դուրս գալ Արցախից, իրենց ընտանիքները տարել էին ապահով վայրեր, տղաներին հանգիստ ծօղարկել էին, իսկ այնտեղ՝ խըրամատներում կոտղները հասարակ մարդիկ էին: Այսպէս կոչուած «վերնախաւից» ոչ մէկի զաւակը չէր կուռւմ»:

Կարելի՞ է չհակադրել այս երեւոյթը քիչ անդին ըսուածին ու չնոզկալ, կարդալով. «Սկսեցին պարկերը հող լցնել եւ ձկուղի պատի ուղղութեամբ շարել: Աշխատողների մեծ մասը կանայք էին: Հոլու – հնազանդ, անտրտունջ ինչպէ՞ս էին աշխատում: Կանայք, Արցախի կանայք, բուժաշխատող կանայք, որոնք բացի իրենց գործը, տարիներ շարունակ մասնակցել էին քամպակահաւաքին, խաղողաքաղին: Զարմանալի էր նրանց ասըսպառ եռանդը, ուժը եւ դրա հետ՝ կանացիութիւնը...»: Կինը նաեւ կ'ըլլայ ռազմանութեան, յոյսի աղբիւր երբ նկուղին մէջ միայն եօթը ամսուան յղութեամբ տղայ մը կը ծնի. պատահարը իրաւունք կուտայ զգացական զեղումի փակագիծի մը որ զրել կուտայ. «կեանքը յարատեւում է, եւ ոչ մի բռնութիւն ի վիճակի չի կասեցնելու հայ մօր արգանդի հրաշք պտղաւորութիւնը: Ծնուել էր այս հողի իսկական տէրը, որ ևախճան ծնունդը սնուել էր «գրադի» երաժշտութեամբ: Նա աշխարհին շատ ասելիք պիտի ունենար...»:

Բնականաբար, հատորը տիրապետուած է մռայլին զոյներով, յատկապէս երբ հեղինակը Երեւանէն հոն զացած վիրաբոյժ մըն է որ ամէն ժամ մահէն կեանք խլելու մրցումին մղուած է: Պէտք էր փրկել սրունք, ոտքի, ձեռքի մատներ, աչք, փչրուած գանկ, դուրս թափած փորոտիք, մինչ անդին անհեթեթը անհատական բաներ գրել կուտայ ի տես թալիշեան երիտասարդի մը որուն ձեռքին մէջ պայթած է ռումբը. «Թշնամին ի զօրու չի այդքան վնաս տալու, որքան մեզ: Անզգուշութիւն, անկարգապահութիւն, փառամոլութիւն, պարծենկոտութիւն, զէնքի հետ վարուելու անկարողութիւն: Դեռ ֆանիսի՞ն կը կորցնենք»:

Կարելի՞ է իրաւունք չտալ «պատմութիւնը կրկնութիւններու չարան է» հաստատումին որուն օրինակները մեզ մոտացած չեն մինչեւ Ղարաբաղի պատերազմը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՏՈՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀ

ՐԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՕՐ

Թարգմանեց՝ Պ. Գէորգեան

Տպագրութիւն եւ հրատարակութիւն՝ Հայ Դպրոց, Պ.Նեէն եւ Ժընեւ

⁂

ԱՆԱՀԻՏ ԹԱԳՈՒՀԻՆ
LA REINE ANAHIT
(Bilingue, arménien [occidental] — français)

Conte de GHAZAROS AGHAYAN
Adaptation de Rousane Gureghian
Illustration de Gaguik Soghomonian
avec le concours de Karine Gureghian
traduit en français par *Jean Gureghian*
Ed. L'Harmattan, Paris 2000

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ» ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Իր տասնըչորրորդ տարին թեւակոխող Պէյրութի «Խաչեր Գալուստեան» մանկավարժական կեդրոնի կեանքին մէջ կան քնորոշ նորութիւններ:

Գլխաւոր նորութիւնը տեղի փոփոխութիւնն է: Կեդրոնը միշտ կը գտնուի Անթիլիասի մայրավանքի շրջափակին մէջ, բայց նախկին Մարտիկեան մանկապարտէզին չէնքը, վերահասնի եղին: Այս տեղափոխութիւնը անհրաժեշտ դարձած էր նախորդ կայքին չինարարական աշխատանքներուն պատճառով: Նոր դասարանները աւելի մեծ են, աւելի լուսաւոր եւ կեդրոնը աւելի մեկուսի դիրք ունի վանքին մէջ:

Երկրորդ նորութիւնը կը վերաբերի ուսանողութիւններու թիւին եւ դասարանային բաշխումին: Հիմնումէն ի վեր բարձրադոյն թիւն է այս. 34: Այս ուսանողութիւններուն մեծամասնութիւնը կազմուած է նախկին շրջանաւարտուհիներէ, որոնք վերադարձած են կեդրոն պետական քննութիւն պատրաստելու համար, կամ ալ T.S.–ի, այսինքն մանկավարժական համալսարանական մակարդակի ուսում ստանալու: Կան նաեւ միջնակարգը նոր աւարտած ուսանողուհիներ, որոնք կը պատրաստուին B.T.–ի պետական քննութեան, այսինքն կը ստանան մանկավարժութեան երկրորդական մակարդակի արհեստավարժ ուսում: Ներկայիս կեդրոնը ունի T.S.–ի երկու եւ B.T.–ի երկու դասարան: Գալ տարեշրջանի աւարտին պիտի ունենայ համալսարանական մակարդակի համապատասխանող իր առաջին շրջանաւարտուհիները:

Այս ամէնը հետեւանքն է շրջադարձային այն փոփոխութեան որ տեղի ունեցաւ երկու տարի առաջ: Կեդրոնը որդեգրեց պետական ծրագիրը եւ սկսաւ իր շրջանաւարտուհիները ներկայացնել պաշտօնական քննութեան: Յաջողութեան տոկոսը 100% է մինչեւ հիմա: Կրթական երկբաժին ծրագիրը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

1· – B.T.–ի եռամեայ ծրագիր + հայկական երեք նիւթ՝

Ա· Հայերէնի բարելաւում

Բ· Հայերէնի դասաւանդումի կերպ մանկապարտէզի մէջ

Գ· Թուաբանութեան դասաւանդումի կերպ մանկապարտէզի մէջ:

2· – T.S.–ի եռամեայ ծրագիր + հայկական չորս նիւթ՝

Ա· Հայերէնի բարելաւում

Բ· Հայերէնի դասաւանդումի կերպ նախակրթարանի մէջ

Գ· Հայոց պատմութեան դասաւանդութեան կերպ նախակրթարանի մէջ

Դ· Կրօնքի դասաւանդութեան կերպ նախակրթարանի մէջ:

Վերջին կարեւոր մանրամասնութիւնը կը վերաբերի պետական արտօնագրին. արդէն ներկայացուած դիմումը սառեցած է ժամանակաբար, թղթածրարը ամբողջացուելու համար նոր կայքին վերաբերող երկրաչափական տուեալներով:

Գալ տարեշրջանի վախճանին «Խաչեր Գալուստեան» մանկավարժական կեդրոնը աւարտած կ'ըլլայ ներկայ հոլովոյթը եւ կը թեւակոխէ իր պատմութեան նոր մէկ հանգրուանը:

Գ· ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ
«Խ· Գալուստեան» կեդրոնի

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԵՑԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՒԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ 1700 ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Յունուար 3–ին, Երեւանի Հանրապետութեան Հրապարակին վրայ, քաջօթեայ բեմով ներկայացուեցաւ այն թատերականը – պարային ներկայացումը, որ պատրաստուած էր Քրիստոնէութեան 1700-ամեակի քայման առիթով: Այս ներկայացումը պիտի սարքուէր կազանդի գիշերը, բայց թանձր մշուշը արգելք եղած էր: Տասնեակ հազարաւոր երեւանցիներ Հանրապետութեան հրապարակին վրայ ամբողջ երկու ժամ տեւողութեամբ հետեւեցան վառաւոր ներկայացումին, որ պատմական ու ազգային տուեալներով համեմուած էր: Կենդանի հաղորդումով ամբողջ ներկայացումը սիրուեցաւ նաեւ Հայաստանի Պետական հեռատեսիլին կողմէ: Հայց. Եկեղեցիին ու հայ ժողովուրդին 1700 տարուան պատմութիւնն էր որ հրապարակին վրայ կառուցուած առժամեայ բեմին վրայ կը ներկայացուէր պարէի, երաժշտութեան, երգի, դրամականութեան ու արտաստանութեան օրակներով կազմուած չքնաղ մը մէջէն: Հայաստանի երիտասարդ կամ երէց արուեստագէտները, ամէն մարզէ ներս իրարու ձեռք տալով, այս հանգրուանը կը փառաւորէին ազգային բարձր արժանապատուութեամբ ու ճաշակով:

Ներկայացումը պարէի ու արտաստանութիւններու ընդմէջէն կը պատմէր հայ ժողովուրդին պատմութիւնը Հայկ Նահապետէն սկսեալ: Գեղարուեստական դրուագներով իրերայաջորդ չքեղ պատկերներ կը փոխանցուէին Տիգրան Մեծէն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն, Մեսրոպ Մաշտոցէն մինչեւ Կոմիտաս, Եղիշէ Չարենց եւ մինչեւ մեր օրերը: Պատմութեան տխուր կամ գուարթ զարգացումներուն զուգահեռ, բեմապրութիւնը մերթ կը մտնէր տխուր պատմումներու մեկնամաղճոտ մթնոլորտէն ներս, մերթ ալ կը դառնար ուրախ եւ ցնծագին պար, վալս կամ պարէ: Եւրն դրուած հսկայ պատառներու վրայէն կը ցուցադրուէին, ո՛չ միայն ներկայացման դրուագները, այլ նաեւ պատմումները ամբողջացնող փաստանկարներ ու գոմփոզիսիոններ: Գունագեղ տարազներու մէջ աղջիկներ ու տղաներ կը պարէին հետեւելի պատկերներ կազմելով, մինչ մեր դրականութեան ամէնէն ընտիր էջերէն կատարուած արտասանութիւններով այդ պատկերները իրենց իմաստն ու նշանակութիւնը կը գտնէին: Քանի կը յառաջանար, այնքան տպաւորիչ կը դառնար պատմութիւնը: Կոմիտասի ձայնով ու կոմիտասեան երգեցողութիւններով կը պատմուէին հայ ժողովուրդին տխուր եւ «անտունի» օրերը, երբ չխտում մը բեմին վրայ կառուցուած հսկայ խաչին տակէն արդիական հնչիւններով կ'ամբողջացնէր կոմիտասեան հնչիւնները, ապա Եղիշէ Չարենցի «Ելեւէջառուած ամբոխները» բեմ կու գային ու պարերու ընդմէջէն կու տային մարտունակ ու յեղափոխական պատկերներ: Այդ բոլորին կը յաջորդէին անկախ Հայաստանի վերածննդը խորհրդանշող գուարթ ու գունագեղ պատկերներ, ներկայացումը հետզհետէ կը մօտենար մեր օրերուն եւ կը սկսէր յուշել 1700-ամեակի առաջին պատգամները: Նախ կը տեսնուէր Վազգէն Ա· Վեհափառ Հայրապետը, որ առաջին աւետիսը կու տար մօտալուտ 1700-ամեակին ու կառուցելի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիին, ապա կը տեսնուէր Գարեգին Ա· Կաթողիկոսը, որ կ'օծէր Մայր Եկեղեցիին հիմնաքարերը ու յուզիչ չեշտերով կը յայտնէր թէ թեր եւս լինք պիտի չտեսնէր, բայց հայ ժողովուրդը օր մը ցնծագին պիտի բանար այս Մայր Եկեղեցին, ապա կը տեսնուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Կաթողիկոսը որ կ'օծէր Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոս Գարեգին Բ· Հայրապետին ճակատը: Երեք Կաթողիկոսներու այս իմաստալից յաջորդականութենէն պարզուած գեղարուեստական պատկերներով, բեմին վրայ կը սկսէր Արամ Խաչատուրեանական գունարթ ու առինքնող վալսը, վարագոյրները կ'իջնէին,

ԴԱՂՈՒԹԻՒՆ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ պատրիարքարանին մէջ, Յունուար 1-ին կազմակերպուած է վերջին տարիներուն աւանդութիւն դարձած, երիտասարդական հաւաքոյթը Ամանորի առթիւ, տեղի ունեցած է Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ յարակից «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ: Ներկայ եղած է երիտասարդներու խանդավառ բազմութիւն մը: Նախ գործազրուած է պեղարւեստական յայտագիր մը Թարգմանչաց վարժարանի եւ Պէզճեան Մայր վարժարանի աշակերտներուն կողմէ: Հաւաքոյթը վարած է Զաքէոս Արեւոյ Օհանեան: Հաւաքոյթի աւարտին, պատրիարքը իր խօսքը ուղղած է երիտասարդներուն, ըսելով, իր խօսքը պատգամ չէ եղած, այլ քրիստոնէական տպաւորիչ ուսուցում մը: Մեծարող Արք. չատ մատչելի ձեւով պատմած է թէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին աշխարհի ամէնէն հին եկեղեցին է, ծանրացած է Ցիսուսի վերքին վրայ, ապա հարցումներ ուղղած է աշակերտներուն, անոնցմէ պատասխաններ առանալով:

⁂

ԳԱՏԼԳԻԻՂԻ Ս. Թագաւոր Եկեղեցին, Յունուար 1-ին, ընդունած է Մեսրոպ պատրիարքի 1700-ամեայ յոբելեանի անդրանիկ հովուապետական այցելութիւնը: Տէրունական աղօթքէն առաջ, քարոզած է Պատրիարքը որպէս բնաբան առնելով Ս. Ներսէս Շնորհալիի առաւօտեան երգերէն հատուած մը՝ «Զարթիք նոր ժողովուրդք, նոր երգս առեալ նորոգողին ալելուիա»: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Դեկտեմբեր 22) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է հայկական այն նիւթերուն որոնք տեղ գտած են Թրքական պարբերական մամուլի Դեկտեմբերի թիւերուն մէջ: Առաջինը, «Պատմութիւն եւ ընկերութիւն» ամսաթերթին մէջ, Վանայ լիճին վրայ Հայերու կողմէ կատարուած փոխադրութեան մասին է: Սալիհ Մէրճան կը գրէ թէ լիճին վրայ ժ. դարու ընկերին 20 – 30 հոգիանոց 70 նաւ կը բանէր. բոլորն ալ Հայերու կը պատկանէին: Այդ նաւերը կ'երթեւեկէին ճաշոցիանոցներուն, կղզիներուն միջեւ: Նաւատէրերն մաքսատուրք կը գանձուէր: Շրջանին մէջ ազած ճուկի առեւտուրն ալ Հայերը կ'ընէին, Իրանի, Ադրբեջանի, Նախիջեւանի հետ:

Նոյն ամսուան «Ընկերային պատմութիւն» թերթն ալ հայկական երկու նիւթ ունի. մէկը «Հանճարեղ լուսանկարիչներ» խորագրուած էջով արուած Ապտուլլահ եղբայրներուն մասին է, միւսը Ե. Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ին: Առաջինին մասին գրած է Եավուզ Սէլիմ Գարագըշլը. Ապտուլլահ եղբայրները չառաւիղներն են Ալեքսան կեսարացիի որ 1610-ին կեսարիայէն Պոլիս գաղթած է: Անոր գերդաստանէն Ատուածատուր Հիւրմանեան, գոնէ մասամբ ընդառաջելու համար մահմետական դառնալու Սուլթանին պընդումներուն, առած է Ապտուլլահ մականունը: Այդ մականունով 1792-ին ծնած Աբրահամի որդիները՝ Վիչէն, Յովսէփ եւ Գէորգ, «Ապտուլլահ եղբայրներ» անունով համբաւի տիրացած են: Անոնք իրենց առաջին լուսանկարչատունը բացած են 1858-ին, յետոյ Վիչէն եւ Գէորգ Փարիզի մէջ կատարելագործած են իրենց մասնագիտութիւնը: 1863-ին անոնց կը տրուի «արքունի լուսանկարիչ» պատուանունը: Սակայն, երբ օսմանեան – ռուս պատերազմին կը լուսանկարեն ռուսական բանակի հրամանատար Նիքոլա դուքսը, Ապտիւլհամիտ իրենցմէ ետ կ'առնէ այդ պատուանունը եւ իրենց գործածած լուսանկարչական քարտերուն վրայ արքայական կնիքը դնելու իրաւունքը կը կորսընցնեն: Յետագային, 1890-ին ներքոմի կ'արժանանան, վերտին տիրանալով արքունական տիտղոսին: Մինչ այդ, 1886-ին, Գէորգ եւ Յովհաննէս Դահիրէ այցելելով հոն մասնաճիւղ մը կը բանան, 1890-ին ստանալով «Բրիտանական արքունի լուսանկարիչ» տիտղոսը: 1900-ին անոնք կուտակուած իրենց պարտքերուն պատճառով կը ստիպուին ծախել իրենց լուսանկարչատունը ու ապարէգին քաշուիլ:

Ամսաթերթը նոյն թիւով տեղ տուած է Օ. Գէօգչըի էջին ուր ան դրուատանքով կ'արձագանգէ «Ընկեր Փանջունի»ի թրքերէն թարգմանութեամբ հրատարակութեան, կատարուած՝ «Արաս» հրատարակչականին կողմէ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԴԱՀՈՑԿ

ՎԱՆԵՍԱ ՌԱՔԻՃԵԱՆ՝ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԴՐՕՇԱԿԻՐԸ

Ձմեռնային յառաջիկայ ոլիմպիականներուն, որոնք տեղի պիտի ունենան 2002-ին Սոլթ Լէյք Սիթի (ԱՄՆ), Հայաստան եւս պիտի ունենայ իր ներկայացուցիչը, յանձին՝ Ֆրանսահայ Վանեսա Ռաքիճեանի: Ան պիտի մասնակցի ալպեան ոճի դահուկի «Սփէսիալ» եւ «ժէան» մըրցումներուն: Մինչեւ այդ թուականն ալ, հայ մարզուհին հայկ. եռագոյնը պիտի կրէ միջազգային բազմաթիւ մրցաշարքերու, ի չարս որոնց համաշխարհային ախոյենութեան, Փետր. 7–9-ին, Ս. Անթոն (Աւստրիա): Պիտի հաղորդուի «էօրօպափոր» հեռատեսիլի մարզական կայանէն. երեւոյթը անմոռանալի է Դահուկի Հայաստանի Դաշնակցութեան համար, զոր պիտի ներկայացնէ Վանեսա: Ան արդէն խոստմնալից առաջին արդիւնքներ ձեռք ձգած է, ինչպէս վերջերս Ռիպուլի (Իտալիա) մէջ նուաճած Գ. տեղը, Դահուկի միջազգային դաշնակցութեան կազմակերպած մրցաշարքին. և ա՛յս, բարձր մակարդակի ասպարէզէն հինգ տարուան բացակայութենէ մը եաք ու առանց մարզիչի ու առանց հովանաւորութեան...:

Զօրակցութեան միութեան հասցէն է՝

Vanessa Rakedjian; JO 2002

27, boulevard Charles Zeytountzian,
13013 MARSEILLE

e-mail : vanessa.jo2002@laposte.net

ԸՍՓՈՓ ՊՈՒԼԵՓՍ

ՏԱՂԱՆԴԱԽՈՐ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՄԸ՝

ԼՕՐԻՍ ՍԵԻՅՕՆՔԵԱՆ

Վերջերս հրապարակ եղած է Լօրիս Սեյօնքեանի խոստացեալ սալը, որ կը ներկայացնէ դաշնակահարին մեկնաբանած Շոփէնի էթիւտները:

Զուիցերական մամուլը մեծ գովեստով կ'արտայայտուի արուեստագէտին մասին, չխնայելով ածականները: Լիպերթէ Թերթը Դեկտ. 7-ի իր թիւին մէջ անդրադառնալով սալին, կը չեչտէ Լ. Սեյօնքեանի արուեստագիտութիւնը, նրբազգին յատկութիւնը որ խորապէս կը տպաւորէ: «Շոփէն, կը գրէ յօդուածագիրը, կոչումով մեծ մանկավարժ մըն էր եւ կրցաւ այս յօրինումներուն տալ երբեմն խանդավառ, երբեմն թրթռուն կամ ներամփոփ բանաստեղծութեան մը չունչը որուն լաւագոյն թարգմանը կ'ըլլայ Լ. Սեյօնքեան իր վերջին սալով»:

24 ժամ թերթին մէջ Մ. Շէնալ գինքը կը ներկայացնէ որպէս խիզախ արուեստագէտ մը որ յանդգնած է նախապէս երեք մարտահրաւէր դիմագրաւել, սալի վրայ կատարեալ յաջողութեամբ արձանագրելով Լիսթի Սոնաթը, Մուսորսկիի Ցուցահանդէսէ մը պատառները եւ զուիցերական արդի երաժշտութեան յատուկէր մը: Ինչ կը վերաբերի վերջինին, պատասխանելով լրագրողին Լ. Սեյօնքեան կ'ըսէ. «Այս սալով կ'ուզէի թափ մը խորտակել. շատեր կ'ըսէին ինծի թէ այս էթիւտներուն արձանագրութիւնը պիտի նշանակէր մեծագոյններուն հետ համեմատուելու նկրտումը ունենալ: Այլ խօսքով՝ այն պատճառաբանութեամբ թէ ճիչեր ձեռնարկած են նման քանի, ըսուածը այն էր որ անոնց դպելու իրաւունք չկար գրեթէ: Ինչո՞ւ իրաւունքը պիտի չունենայիմ մեր անձնական գաղափարները, ճաշակը, փափաքը ունենալու եւ զանոնք ուրիշներու հետ բաժնել ուզելու»: Ապա կ'աւելցնէ թէ Շոփէնին էթիւտները պարտադիր կտորներ են դաշնակի բաժնի բոլոր ուսանողներուն համար եւ ինք ալ ուրիշներու կարգին բաւական չարչարուած է անոնց պատճառով: Ցետոյ, ուսանողութեան շրջանին աւարտէն ետք, որպէս դաշնակահար, հարկը զգացած է զանոնք կրկին սերել սորվելու:

Լ. Սեյօնքեանի նոր սալը ապացոյցը կու տայ որ ան յաջողած է իր նպատակին մէջ, արժանանալով լրջագոյն գնահատականներու:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Ժ.

Դրամական տագնապը նոյն անողոք ճակատագրականութեամբ կը շարունակէր նեղել զինքը, մինչ ապրելու, վայելելու տենչը հետզհետէ կը զօրանար, կը բռնանար իր մէջ: Ու կը դառնար, անդիմադրելի կերպով, իր սեւեռուն գաղափարին՝ անպատճառ դրամ ունենալու պահանջքին:

Սիմոն որ դիտէր իր բարեկամին վրան տեսակ մը ճգնաւորական, մենակեաց կեանքը, յաճախ զայն կը տանէր իր բնական տունը, գոնէ առեն առեն ընտանեկան մթնոլորտը տալու համար իրեն: Նարդիկ սիրալիր, մտերմական ընդունելութիւն մը կ'ընէր երիտասարդին, թէ իբրեւ իր նշանածին բարեկամը եւ թէ իբրեւ յեղափոխական ընկեր մը նկատելով զայն: Սեդրակ առաջին տեսակցութենէն իսկ տեսակ մը անդիմադրելի հրապոյր զգացած էր դէպ ատի աղջկան խօսակցութենէն: Անոր համարձակ ու անկեղծ վարմունքը, յատնած խիզախ գաղափարները ու մանաւանդ չնորհալի կերպարանքը եւ աղուոր սեւ աչքերը զինքը դիւթեր էին:

Սկիզբները, Սեդրակ իր բարեկամներուն ստիպումներուն վրայ եւ գրեթէ բռնի կ'երթար Նարդիկենց տունը, բայց, կամաց կամաց, այդ այցելութիւնները այնքա՛ն հաճոյք պատճառեցին իրեն որ ինքնաբերաբար, առանց հրաւէրի սպասելու, չատ առեն կ'երթար ժամերով վայելելու Նարդիկի ընկերակցութիւնը: Եւ երբ դիչերը կը վերադառնար իր ամուրիի անչուք խցիկը, սրտի տարօրինակ սեղմում մը կը զգար, իր առանձնութիւնն ու լքումը անտանելի կը թուէին եւ յուսահատ կատաղութեամբ մը անկողին կը մտնէր:

Ժամերով անքուն՝ կը մտածէր Նարդիկի վրայ. անոր պատկերը երեւակայութեանը առջեւ կը ցցուէր, անվանելի կերպով ու կը լկկէր իր ամբողջ էութիւնը: Մինչեւ այդ օրը, Սեդրակ երբեք չէր սիրած. սիրային տագնապները գոնէ խըճայած էր ինքզինքին. ու ահա՛ հիմա, յանկարծ, բուռն կիրք մը կը խռովէր ու կը տանջէր զինքը: Գիտէր թէ որչա՛փ կը սիրէին զիրար Սիմոն ու Նարդիկ, գիտէր նաեւ որ Սիմոն հարուստ պատասխանի մը գաւակն էր, թէ քիչ առենէն երկու սիրահարները պիտի ամուսնանային, առանձին տուն պիտի կազմէին, երջանիկ պիտի ըլլային...

– Ա՛խ, եթէ դրամ ունենայի, եթէ Սիմոնը չըլլար, ե՛ս կրնայի ամուսնանալ Նարդիկի հետ, ես ալ կրնայի երջանիկ ըլլալ, կը խորհէր:

Ու իր կիրքին բռնութենէն վարուած՝ Սեդրակ ամէնէն դժոխային, ամէնէն անլուր ծրագիրները կ'երկնէր մտքին մէջ:

ԺԱ.

35-ի գալը Ալիի յոյգէն եաքը, Օգոստոսի մէջ իրիկուն մը Սեդրակ, Շիլլիի կողմը, Նարդիկի եւ Սիմոնի հետ պտոյտ մը վերադառնալով, գնաց նստելու Թաքսիմի պարտէզին խորը դանուած սըրճարանը:

Անկիւն մը առանձնացած, խորին մտածութեան մէջ, Սեդրակ յայտնապէս հոգեկան տագնապի մը մատնուած կ'երեւար: Ժամանակ ժամանակ ջղաձգական չարժումով մը ժամացոյցը կը հանէր գրպանէն ու կը նայէր, նայուածքը չորս կողմ ժուռ ածելով: Կարծես անհամբեր կը սպասէր ժամադիր եղողի մը որ ուշ մնացած էր:

Իր յուզումը ծածկելու համար անընդհատ կը ծխէր:

Ամէն անգամ որ նոր յաճախորդ մը ներս մտնէր սրճարանէն՝ Սեդրակ նստած անկիւնէն ընդոստ վեր կը ցատքէր, կարծելով թէ իր սպասածն է եւ յուսախար կրկին կ'իյնար աթոռին վրայ:

– Արդեօք ինծի խաբեցի՞ն, խա՞զ մը կը խաղան կոր, սկսաւ մտածել:

Բայց ահա նոր անձ մը երեւցաւ դրան սեմին վրայ: Երիտասարդը գայն տեսնելուն պէս ցնցուեցաւ.

– Ինքն է, ըսաւ մտովի:

Նարդիկը չարաչուք երեւոյթով մարդ մըն էր, թաւ ու սեւ մօրուք մը կը չրջանակէր իր ժժգոյն դէմքը, կոր ու խոշոր քիթը եւ վհանահչորակ աչքերը, իրենց ցուրտ ու դաժան նայուածքով, առաջին վայրկեանէն իսկ զինքը հակակրելի, անհանդուրժելի կը դարձնէին: Գլուխը խոշոր փէս մը դրած էր որ մինչեւ ծնկները կ'իջնէր:

Հակառակ սակայն իր անախորժ վերաբերմունքին՝ Սեդրակ ուրախութեան չարժումով մը ոտքի ելաւ զինքը հրամցնելու համար:

– Ուշ մնացիք, վախցայ որ ժամադրութիւնը մոռցաք, ըսաւ Թրքերէն լեզուով:

– Միթէ կարելի՞ էր մոռնալ այսպիսի կարեւոր ժամադրութիւն մը, պատասխանեց նորեկը նոյն լեզուով, թէեւ հընչումը կը մատնէր իր հայ ըլլալը:

– Բերի՞ք, հարցուց Սեդրակ որ յայտնապէս յուզուած կ'երեւար եւ կասկածոտ նայուածքը անընդհատ ժուռ կ'ածէր չորս բոլորտիքը:

– Հարկաւ բերի, ահաւասիկ... մենք այս տեսակ գործերու մէջ վերջին ծայր ուղղամիտ ենք եւ ամենայն պատուաւորութեամբ կը գործենք... արդէն ասկէ ետքը փորձով ալ պիտի տեսնաս:

Եւ մարդը գրպանէն քսակ մը հանելով՝ կամացուկ մը սահեցուց Սեդրակին ձեռքը: Երիտասարդը անոր հպումին աղդեցութեան տակ բոլոր մարմնովը սարսռաց, գոյնը նետեց եւ դողահար ձեռքով մը քսակը խօթեց բանթալօնին գրպանը: Իր վրդովումը ծածկելու համար փորձեց խօսք մը գտնալ, գրուցել դիմացինին, սակայն այնքա՛ն բուռն էր իր յուզումը որ պահ մը կարող չեղաւ ոեւէ բառ արտասանել. ի վերջոյ հզօր ճիգ մը ընելով ինքն իր վրան խեղդուկ ձայնով մը հարցուց.

– Ձի՞չղ է...

– Օ՛, ի՞նչ կ'ըսէք, Սեդրակ էֆէնտի, պատասխանեց միւսը, իր դէմքը ծամածռելով, գուցէ ժպտելու դիտաւորութեամբ, – ի՞նչ կ'ըսէք Սեդրակ էֆէնտի, դիտցի՛ր որ գործդ պարկեշտ մարդերու հետ է, բայց քանի որ կը կասկածիս, կրնաս համրել:

– Չէ՛, չէ՛, հարկ չկայ, կը հաւատամ, փութաց պատասխանել Սեդրակ, որ կարծես սարսափ կը զգար քսակը չօշափելէ:

(Շար. 31)

ՎՐԻՊԱԿ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ծնընդեան քարոզին վերջին մասին մէջ («Ծառաջ, Յունուար 6 – 7, Դ· էջ, Ա· սիւնակ), նախավերջին երկու պարբերութիւնները պէտք է ըլլան,

ա) 5–րդ տող՝
ժողովրդին ի Հայաստան, Լիբացոս եւ ի

բ) Վարչն Բ· տողը՝
Հայրապետի հրաւէրին· «Միւռոնը տաք

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge

Jeudi 11 janvier à 20 heures 45

Conférence avec projection de diapositives

VILLE ET TERRITOIRE DANS L'ARMENIE ANCIENNE

par GIUSTO TRAINA
Professeur à l'Université de Lecce
Spécialiste de l'Antiquité

— Entrée libre • Cocktail —

ASSOCIATION ARMENIENNE MEMOIRE ET JUSTICE **(AAJM)**
organise sous le patronage du
COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
une
CONFERENCE
(en français)
sur les thèmes
«LES MASSACRES D'ADANA DE 1909», «LES RELATIONS ENTRE LES ARMENIENS DE CILICIE ET LA FRANCE, DE 1919 A 1921»
donnée par
Raymond KEVORKIAN, Professeur à l'Université Paris III, Conservateur de la Bibliothèque d'Arménologie Nubar de l'UGAB
et
Vahé TACHDJIAN, Doctorant à l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales
le samedi 13 janvier à 20 heures
au Foyer Arménien de Bruxelles
— Entrée libre —

(Շար· Ա· էջէն)

Տիկին Տանիէլ Միթերանը կը հրջապատէին հարազատներ եւ բարեկամներ: Ճաշին կը մասնակցէր նաեւ Մազարին, բայց, նախագահին անդրանիկ զաւակը՝ Ժան – Գրիսթոֆ առաջին անգամ իյալով բացակայ էր, քանի Սանթիէլ բանտն է:

ՓԱՐԻԶԻ Մէջ մեռած էր քիւրտ ժողովըրդական երգիչը՝ Ահմեթ Գայա, 43 տարեկանին: Քենառալ Նեզան նամակով մը «Լիպերասիոն»ի մէջ (Յունուար 8) կ'ողջունէ անոր յիշատակը, ցաւ յայտնելով որ իր մահը անտեսուեցաւ, թէեւ 15 հազար Քիւրտեր, եկած նաեւ այլ երկիրներէ, համախմբուած են Փէռ – Լա – Շէզ իր թաղման օրը: Իր գրութեան վերջաբութեան Նեզան կը գրէ· – «13 տարի բանաբարկութեան սպառնալիքի տակ Թուրքիոյ մէջ, կարծիքի յանցագործութեան համար, պարտաւորուեցաւ արտագաղթել եւ աշխերտութիւն ընել, ինչ որ Թուրք բանաստեղծը՝ Նազըմ Հիքմէթ կը կոչէր՝ Ազատի դժուար արհեստին»:

ՀՌՈՄԻ համար յոբելենական տարին (2000) չատ բարենպաստ եղած է: Սրբազան տարւոյն ընթացքին յաւիտենական քաղաքը այցելած են 25 միլիոն ուխտաւոր եւ զբօսաշրջիկ:

ՊՈԼՍՈՑ Մէջ վաճառատուն մը կողոպտած ըլլալու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած են հինգ Հայաստանցիներ: Գլխաւոր ամբաստանեալը կը կոչուի Էմիլ Գարակէօզեան· ան առեւտուրի կեդրոնէ մը չուրջ 150·000 Ֆր· արժէքով էլեկտրոնիկ գործիքներ գողցած է, յետոյ երբ չորս մեղսակիցներու հետ ջնջացած է ծախել գողնը, ձերբակալուած է:

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA
ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՂ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ
Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures
Հայ Ուսանողական Ընտան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր·

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «D. MISSAKIAN»
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
ouvre les portes de la Maison de la Croix Bleue tous les vendredis après-midi de 14h30 à 18h30.
Au programme : jeux de société — Lecture de la presse arménienne — Musique — Recettes de cuisine.

Nous vous invitons tous à venir partager ces moments de détente et d'échange autour d'une tasse de thé.

Pour tous renseignements, contacter Madeleine Papazian :
☎ 01.43.83.87.68.

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու ասկագիրը

Մահապդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Մնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· դումարը):

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինաշեի Մէկ ՔԱՌՈՐԴ Սիինակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie
PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

Ս· ՑԱԿՈՔ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 13, ժօն է անուանակոչութեան:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէքը կը կատարուի:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ASTRIG
organise une
SOIREE CABARET DANSANTE
AU PROFIT DE SON ECOLE HEBDOMADAIRE
Animée par la F.R.A. NOR SEROUND
avec lancement de jeunes talents arméniens
Samedi 10 février à partir de 21h 30
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier —
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Renseignements & Réservations :
☎ **01.39.85.39.54/01.39.90.63.89** (le soir)

ՏՕՆԱԿԱՆ 2001

La traditionnelle fête annuelle de l'arbre de Noël de l'«**Ecole L. Shant**» de l'Association Cultuelle de Chaville se déroulera :

le dimanche 14 janvier à 15 heures dans la salle Balabanian de l'Eglise.

Parents et amis, nous vous attendons nombreux à cette matinée afin d'encourager nos jeunes élèves et.. accueillir tous ensemble le Père-Noël.

PROGRAMME DES MANIFESTATIONS CULTUELLES ET CULTURELLES DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX EN 2001, A L'OCCASION DU 1700e ANNIVERSAIRE DE LA CHRISTIANISATION DE L'ARMENIE

COMMUNIQUÉ DE PRESSE

JANVIER :
Regards sur l'Arménie chrétienne.
Exposition de 3 artistes: Dibar Apartian, Dir Vahaken, Wojtek Buss.
FEVRIER :
«*Vartanantz*» :
Pièce en 2 actes, en langue arménienne. (Traduction en français).
MARS :
Yerk Yèrkotz : groupe vocal et musical d'Arménie.
AVRIL :
Voyage en Arménie : berceau de la foi du peuple arménien.
MAI :
Colloque international, dans le cadre du synode de réflexion :
«*La contribution de l'Eglise Evangélique Arménienne à l'essor de la foi chrétienne en 2001, en diaspora et en Arménie*».
JUIN :
Tournoi sportif pour la jeunesse arménienne :
«*Sport — Foi — Arménité*».
JUILLET :
L'éducation chrétienne et arménienne des enfants et adolescents : Centres de vacances de la Source et La Fontanelle, colonies et camps de l'été.
AOUT :
Commémoration internationale du 1700e anniversaire en Arménie : pour jeunes et adultes.
SEPTEMBRE :
Semaine de la culture arménienne à Issy-les-Moulineaux, avec la communauté arménienne et la municipalité.
Conférence :
«*Grégoire de Nareg*».
OCTOBRE :
Quinzaine d'évangélisation avec les pasteurs de l'Union + fête des enfants :
«*Vivre Jésus-Christ aujourd'hui*».
Conférence : Pasteur Jinbachian
NOVEMBRE :
Concert de la chorale de l'église d'Issy.
Conférence : Faisons connaissance avec l'Eglise Apostolique Arménienne.
DECEMBRE :
Conférence : Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10
MERCREDI
10 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·076 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.076

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԵՐՈՒՍԱղԷՄԸ ՄԵՐՆ Է» ԿԸ ԲԱՑԱԳԱՆՉԵՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՋԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐ

Յունուար 8–ի իրիկունը, իսրայէլեան ամբ յայոդած էր աւելի քան հարիւր հազար Հրեաներ համախմբել Երուսաղէմի մէջ (քառ կազմակերպիչներուն յուցաբաններու թիւը 250 հազար էր) բողոքելու համար Գլինթընի ծրագրին դէմ եւ Պարաքի հաւանական հաւանութեան այդ ծրագրին նկատմամբ: Յուցարարները ոչ մէկ ձեւով կ'ուզեն բաժնել Երուսաղէմը Պաղեստինցիներուն հետ եւ չատ լուռն կերպով կ'արտայայտեն իրենց այդ վըճռակամութիւնը: Պաստառները, բոլորն ալ, նոյնիմաստ լոզունգներ կը կրկնեն. – «Երուսաղէմ, կ'երդնում որ, հաւատարիմ կը մնամ քեզի», «Երուսաղէմը չենք լըքեր», «Երուսաղէմը Իսրայէլացիներուն կը պատկանի», եւ այլն, եւ այլն:

Ամէն ինչ մանրամասնօրէն կազմակերպուած է: Ռուսահայ Իսրայէլ պ'Ալիա կուսակցութիւնը, կազմակերպիչներու դինակից, ամէն բան նախատեսած է: Մանուկներուն ջահեր բաժնուած են, երբ մութը կ'իջնէր, անոնցմէ մէկը, ութ տարեկան, Ֆիփան գլուխը կ'արտասանէ. – «Երուսաղէմը չեմ ուզեր Արաբներուն տալ, որովհետեւ իրենց չի պատկանիր»: Քիչ անդին, Նոմի Շէմէր կ'երգէ «Երուսալայմ» Երուսաղէմի փառերգը: Խումբ մը աղջիկներ հաւաքուած են անկիւն մը, ու ջազպրդութեամբ կը հաստատեն. – «Զենք ուզեր լքել Երուսաղէմը: Այս երկիրը միակն է զոր ունինք: Արաբները չատ երկիրներ ունին...»:

***

Պաղեստինցի մը սպաննուած է Յունուար 8–ին, Նապլուսի հարաւային շրջանը:

***

Ամերիկացի բանագնացը՝ Տէնիս Ռոս նոր փորձ մը կ'ընէ, Մերձաւոր – Արեւելքի խաղաղութեան հաստատման համար: Յունուար 10–ին, Մերձաւոր – Արեւելքը կը հանի տեսնուելու համար կողմերուն հետ: Պաղեստինցիք մերժեցին Գլինթընի ծրագիրը: Գահիրէի մէջ, Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներուն խօսակցութիւնները սպասողութեան հարցերու շուրջ, մանակցութեամբ Սէ – Ի – Ա-ի (Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութիւն) անօրէնին վերջ գտած են ձախողութեամբ, ըստ պաղեստինեան աղբիւրներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ժողժ փոնպիտու հիւանդանոցին սրտի վիրաբուժութեան բաժանմունքին մէջ 75–ամեայ կին մը մեռած է, Դեկտեմբեր 24–ին, լեժիոնէլդէ: Այդ բաժանմունքին մէջ եօթը պարագաներ յայտնաբերուած են, բայց, անօրէնութիւնը կը մերժէ համաճարակի մասին, խօսիլ, թէեւ ուրիշ հիւանդ մըն ալ մահամերձ է: Պատճառները դեռ ճըշդուած չեն, մեայն տաք ջուր պարծածելը արգիլուած է մէյտ: Քննութիւններ կը կատարուին տաք ջուրի բաշխումի գրութեան մէջ, արդիւնքները 10 օրէն մեայն ծանօթ պիտի ըլլան: Ոչինչ կ'ապահովէ, որ յետագային պիտի չկրկնուի, երբ ձեռք առնուած միջոցներու անմիջական բարելաւումին արդիւնքները չբանան: Լեժիոնէլդէը կը ծաւալի այս վերջին չորրջանին եւ Ֆրանսայի մէջ, հիւանդանոցներու պլխաւոր մղձաւանջն է, քանի կարելի չէ վարակումներու առաջքն առնել: Մնաց որ, փոնպիտու հիւանդանոցին պարագային միակ հարցը լեժիոնէլդէ չէ: Շինութեան ծրագրին ակիզքէն իսկ, թեթիները, յապաղումները, ջուրի հարցերը եւ այլն, եւ այլն, դիզուեցան եւ վերջն ալ չի տեսնուիր:

Ալ ժիէին 400 քիլոմեթր արեւելք, Անդրէզիէն 100 քիլոմեթր հարաւ, Ռոնի գետակին ափերուն, Ռոնի գետակին ափերուն, Ռոնի գետակին ափերուն

ՕՐԱԳԻՐ «ԱՐԻՒՆՈՏ ՕՐԵՐ»ՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Արիւնոտ օրեր»ու չրջանակէն դուրս կրնա՞ր մնալ բարբարոսութեան այն տարբերակը որ մահը նախընտրել կուտայ կեանքէն եւ որ մեր պատմութեան մէջ ունեցած է զլխաւոր նոյն ազդիւրը: Չարիք նէ Պօղոսեան 28 տարեկան «գեղեցիկ, կենսախինդ մի կին». Մարաղայի եղեռնին ամէնէն դժբախտ զոհը, ապահովաբար, որ տեսնելէ եւս չատերու սպանութիւնը, մորթուիլը, պատանդ տար – ւած է Ադրբեջանցիներու կողմէ: Միջոց մը եւս փոխանակուելով վերադարձած է, բայց գինքն ու իր բախտակիցները փոխադրող թրաֆիքէօրը անցած է ականի վրայէն ու պատճառ եղած որ ծանրօրէն վիրաւորուի ան. այդ մասին պատմող Ա. Բունիաթեանի տղերը չատ հասկնալի կը դարձնեն 1915–ին Եփրատը, կամ անանուն վիհ մը նետուողներու մահը նախընտրելու արարքը: «Ես պիտի մեռնիմ. չեմ կարող ապրել, մահն ինձ կը փրկի տառապանքից» կ'ըսէ ան երբ կը հասցնեն հիւանդանոց: Պատմած է թէ Թուրքերը «ինչպէս ես իրեն մերկացրած մանուկ գիւղերով, ծաղրել, անարգել. քառերով հնարաւոր չէ դա պատմել: Իսկ փոխանակումից առաջ, անասնական բռնազգով տասնեակ Թուրքեր կենակցել են նրա հետ»... ու անմարդկայինին նկարագրութիւնը կը չարունակուի, մինչեւ որ ընթերցումը կը հասնի անոր մահուան սիրտը հանգրուանին: Ու աւելի' դժոխք է անվստահութեան թոյնը որ կը կաթի չայորդ տղերուն վրայ ուր Ա. Բունիաթեան կ'ըսէ. - «Զարիհէի Ազգը, որի անդարտ դաւստրն էր նա, երբեմ չէր նեբելու, նրա պատիժը զօրաւոր ու դաժան էր լինելու»:

Անլուր տառապանքներու ենթարկուած ուրիչ պատանդներու «ապրած»ները եւս կան գիրքին մէջ. Հրաչիկը, Միքայէլը անոնցմէ են: Հետեւեալ տողերը առնուած են անոնց պատմածներէն. «Զինուորականների խրախճանքի ժամանակ նրան ենթարկել էին կոտանէրների, ստորին ծնօտից հանել էին ատամները, սուր գործիքներով կտրտել ականջները: Ծխախոտի մնացորդ հանգցրել դէմքին ու խմել էին թուրք օմոնականները, երաժշտութեան տակ յագեցրել իրենց անասնական բնազդները...»: ...«Երեք շաբաթը մէկ էին զուգարան տանում: Ոտքով խփել եւ թափել են ատամները, – Պատմում էր ու արտասուում, – 11 ամիս է քաղնիքի երես չեմ տեսել, մարմինս հոտել է, բոր էր գալիս եւ բորածս տեղը թարախային վէրք էր առաջանում»...: Քանի մը տող անդին ընթերցող աչքը վերջապէս կաթիլ մը մխիթարանք դըտնելու յոյսով կը հանգիպի «Գիտութիւն» բարեսիրական կազմակերպութեան առնուներին. սակայն, ըսուածը վէրքին վրայ աղ ցանելու արարքին կը նմանի. «Գիտէի, որ «Գիտութեան» մասնաճիւղ կար, եկեղեցական թեմումով, կապուած էին Խաչիկ Ստամբոլցեանի հետ: Ստացած ապրանքները, թէ ինչ էին անում, ում էին տալիս, անյայտ էր...» կ'ըսէ Ա. Բունիաթեան...:

Նոյն գլուխին տակ, թէեւ աւելի ծանօթ չրջանակի մէջ ու նուազ դառնութեամբ կ'արժէ անդրադառնալ «հայեւ վրացի եղբայրութիւն» տարազով պարտկուած իրականութեան ալ. Ապարանէն Հրաչիկը գերի ինկած, կամ պատանդ առնուած չէ. գործով Թիֆլիս գացած է ընկերներու հետ. վերադարձին անզգուշանալով որ «պարենային ժամ» է, փողոց ելած է. Վրացիները գինքը բռնած են ու «նուիրել Թուրքերին»: Տեղին չէ՞ հարցումը թէ «մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այդ ծոպարկուած թշնամութիւնը, մի ազգի հանդէպ առանձին անձանց ծոպարկուած թշնամութիւնը, երբ մեր մտաւորականները յայտարարում են, որ եղբայրներ ենք, ընդհանուր արմատներ ունենք»:

Պատերազմին օրագրութեան մէջ մեծատուն միւս երեսը գոյց տուող անցքերէն կան ուրիշներ ալ. Մայիս 27 Թուականիր էջին մէջ կը կարդանք. «Արդէն երեւացել են առաջին գործարար մարդիկ: Գինին, օղին, միսը գնում են այստեղ սահմանուած գներից բարձր, որը, սակայն, շատ է էժան Հայաստանում եղածից: Հաբուստների խաւ է ձեւաւորւում: Նրանք սուր հոտառութիւն ունեն, իսկ Արցախը անարատ, կոյս տարածք է»:

Դժուար չէ արցախեան պատերազմին խանգկաբէն բերել ու գործարարին քով պետեղել քարոզիչ Համլէթը: Ան «լաւ մտաւորականի տպաւորութիւն էր թողնում, բայց պարզուեց որ հեռու էր ազգի հոգսերից. մշակած ֆաբրիկնակ նպատակներ ուներ եւ ծառայում էր այդ նպատակներին, որոնք կարող էին անգամ նրա համար տհաճ լինել, բայց ինքը գլուխ էր խանութում նրանց հառաջ, որովհետեւ այդ նպատակները այն կերակրուող խոզերն էին որոնք յետոյ մորթելու էր, վաճառելու հարստանալու»:

Ու պատերազմական կեղծ սուրբերու նչումին քով կը գոյան պատկերը չորս տարեկան Լիլիթին որ ձեռքը զոհաբերած էր Արցախի ազատութեան: Եւ խորհիլ որ «Լիլիթի նմաններից, ցաւօք, շատ էին: Շատ էին նրանք՝ այն մանուկները, որոնց իրենց կեանքն էրն նուիրում»: Կարելի՞ է յուսալ որ անոնք տարբեր ճակատագիր ունենան, քան այն ֆիտայիները որոնք «զոհւում են, բառասուն օր յետոյ մոռացւում: Ոչ մի օգնութիւն»: Ա. Բունիաթեան կը վկայէ. «Եթէ Ղարաբաղի քննութիւնը, հողը, աշխատասէր ժողովուրդը չլիներ, մենք կորած էինք... Այո՛, ես այստեղ էի եւ ականատես էի որ ոչ մի օգնութիւն տեղ չի հասնում...»:

Վկայութեան գլխուն տակ ամփոփելիներուն կարգին վկայ աւելի ծանրակչիռն ալ. Յունիս 15–ին վիրաբոյժ վկայողը կը գրէ. «Շահումեանը մի ակնթարթում նուիրեց Թուրքերին: Շահումեանը չկայ: Թւում է, թէ ի զուր էր թափուել ազատամարտիկների՝ Սամուէլ Վարդանեանի, կամօ Յովհաննիսեանի, Թաթուլ Կրպէեանի եւ այլոց արիւնը: ... Ականազերծել էին Շահումեանը, խոսելով թէ յարձակւում են Գետաշէնի վրայ, եւ այդ ականազերծ տարածքները թշնամին, առանց ռեէ կորստի, մտել, գրաւել էր ամբողջ Շահումեանը: Մի՞թէ դրա մէջ հօդարկուած դաւաճանութիւն չկայ»:

Ֆրունզիկը այդ նոյն չրջանին մէկ դիտղէն է. կը վերադառնայ, առանց պիտանալու թէ Թուրքեր գրաւած են տարածքը: Պատմածը կը կրկնէ 1915–ի չաճախադէպ անցքերէն մէկը: Թշնամիին կրակոցներէն ինկածներու մէջեւ ողջ մնացած է, ապա փրկուած ու մխացած խոյս տուող բնակչութեան. «Անտառը լի էր փախստականներով, կ'ըսէ ան. մի կին երեխային, որին ի վիճակի չէր կերակրել, ժայռի գլխից ներս ցած: Յետոյ երկար ժամանակ լալիս էր. Մեծահասակ մի կին կմահացաւ: Հարազատները մի փոս փորեցին, թաղեցին ու շարժուեցին առաջ: Մեծահասակները կային, որ ի վիճակի չէին բայլել: Խնդրում էին որ իրենց թողնեն, փախչեն, փրկուեն»:

Շահումեանի «յանձնումը», ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը, փիզիքական տառապանքէն զատ, խորտակած է մարդոց հաւատքը. սկսած են մտածել թէ «ի՞նչ իմաներ, այսքան արիւն է հեղուում, հերոսների արիւն, Մարտակերտն է՞լ չէին վերեւներում որոշել Թուրքերին յանձնել»: Այդ «վերեւները»ը միայն Ղարաբաղի ղեկավարութեան ակնարկութիւն չեն, այլ նաեւ Հայաստանի:

Վիրաբոյժ Արցախ Բունիաթեանի պատերազմի օրագրութեան այս հատորին 400 էջերը կը կարդացուին մէկ չունչով, ընթերցողը առաջնորդելու համար սարսափներու, հպարտութեան, զոհաբերութեան, դաւերու, հրաչքներու իրերայաջորդ ուղիներով: Այդ բոլորէն մարդ կ'ուզէ պահել «ճուտօ»ներուն պատկերը եւ ուներալ Գանձասարէն թելադրուած հաւատքը:

Առաջիններէն այն պատանիներն են որոնք զացած են կամաւոր մասնակցելու պատերազմին. «Ներքին Հոռաթաղից Աշոտ Բեգլարեանը՝ «ճուտօ»ն, արդէն բաւական ժամանակ էր որ կուռւմ էր, իսկ Սեպտեմբերի 14–ին լրանալու էր նրա 16 տարին: Աղջկական գեղեցկութիւն, անարատ, անմեղ, ապրելու կարօտ աչքեր ունէր: Մտահոգուած էր հայրենի գիւղի ազատագրմամբ. ոչ մի կասկած չունէր որ յաղթելու էր ... պատմում էին որ ուրիշ ջոկատներում 13 տարեկան, կատաղի կռուող «ճուտօ»ներ կային, որ հազիւ էին գերազանցում ատրճանակի երկարութեանը, բայց կուռւմ էին...»:

Արցախեան պատերազմ. իր հպարտութեամբ ու դաւերով, զոհերու ցաւով ու յաղթանակներու խանդավառութեամբ առկախուին վերջնապէս չփակուած էջ որ պրուեցաւ դերութենէն ազատագրուած Գանձասարին հակող աչքին տակ: Գանձասար՝ «Աշունների յիշողութեան մի գանձարան է նա: Վատ ու լաւ օրեր տեսած վանքը միշտ կանգուն է եւ կանգուն պիտի մնայ իրեն կեանք տուած ժողովրդի հետ...»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԷՆ ԱՆԴԻՆ

Պատմութեան ընթացքը կ'արագա՞նայ:

Հայկական հարցը կը թուի անկիւնադարձային նոր հանգրուան մը մտած ըլլալ, Յեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ յաչորդական քայլերէն ետք, Եւրոպայի, ԱՄՆ–ու եւ Ռուսաստանի մէջ առնուած կամ հետապնդուած, պետական բարձր կամ նուազ մակարդակներու վրայ:

Ըստ եղած բարձրաստիճան կարգ մը ուղղակի կամ յարակից, պաշտօնական կամ անպաշտօն արտայայտութիւններու, կը ցցուի իրողութիւնը թէ, աւելի քան երբեք, Յեղասպանութեան ճանաչման հարցը դարձած է խաղաքարտ. իսկ չատերու համար, հայ կամ ոչ, հասարակ տեղիք. Յեղասպանութիւնը որ մարտիրոսութիւն է, արդարութեան նուաճում եւ իր յիշատակը՝ անպղծելի: Եւ ի՛նչ հակասութիւն, երբ Յեղասպանութիւնը, խորքին մէջ, ամէն օր կը չարունակուի, արեւմտահայուն նահանջով...:

Արդ, հակառակը երեւոյթներուն կամ կարծուածին, ամէնէն վտանգուած հայ պանդուածը՝ լեզուն, մշակոյթն ու ինքնութիւնը նկատի առած, արեւմտահայը կը մնայ, որուն դէմ ցցուող գլխաւոր հարցը գոյատեւմանն է, որովհետեւ ան չունի երկիր մը ուր ինքզինք վերածնի, իր լեզուն ու մշակոյթը առանց նահանջի ապրեցնէ եւ անոնցմով ապրի: Այս կացութեան մէջ, արեւմտահայուն համար, դէթ առայժմ, Սփիւռքն է այն վայրն ու «հող»ը՝ ուր ան կրնայ առաւելագոյն չափով ինքզինք կերտել: Այսպէս, եթէ արեւմտահայուն գոյատեւումը պիտի ապահովուի, լրիւ նոր մօտեցում եւ գործելակերպ պէտք է որդեգրուի, քանի որ ցարդ որդեգրուածը չէ չաջողած եւ չի չաջողիր առաջքը առնել իր հիւծումին, ուծացման, նօսրացման եւ աստիճանական անհետացման:

Իտէալի մը, նոր ժամանակներուն ատակ կառոյցներով և մտայնութեամբ արդիապաչտ հաւաքականութիւն մը դառնալու անհրաժեչտութիւնը կայ. գոյատեւման իտէալ մը՝ որպէս հաւաքականութիւնը իրարու զօդող տարր, որպէս հասարակ յայտարար, առանց մոռնալու կամ անտեսելու Յեղասպանութեան հարցն ու արդարութեան նուաճումը, Հայաստանի բարօրութեան համար գործելը կամ անոր նպաստելը: Սակայն, Յեղասպանութեան ճանաչումը եւ արդարութիւն ձեռք բերելը իտէալ մը չեն այլ՝ հարցի մը լուծումը: Եւ ատոնք պէտք չէ մոռցնել եւ աչքի թողլ ընել տան հիմնականը, որ է՝ արեւմտահայուն գոյատեւումը, որպէս ինքնին գլխաւոր ապացոյց Եղեռնի ձախողութեան: Այլապէս, անոր անհետացումով, Յեղասպանութեան ճանաչումը, հատուցումներն ու իրաւունքներ ձեռք բերելը, եթէ տեղի ունենան, պիտի չկարենան գարմանել հայ ժողովուրդի մէկ մասին եւ մարդկութեան այս մէկ մասնիկին կորուստը եւ ոչ ալ յաղթանակի մը վերածուիլ ոեէ դիտակից եւ արժանաւոր Հայու կամ մարդու համար: Մինչ կանգնուած եւ ծրագրուած յուշակոթողները անոր, արեւմտահայուն չիրմաքարերը պիտի դառնան, եթէ ան առ յաւէտ սրբուի աշխարհէն եւ եթէ ասոր առաջքը առնելու համար արագ, անմիջական, հաւաքական ու համահայկական գործնական քայլեր չառնուին:

Գոյատեւման մարտահրաւէրին ընդառաջելու գիտակցութիւն եւ փափաք կա՞յ, լեզուն, մշակոյթը եւ ինքնութիւնը զերազանցելով որեէ բանէ վեր, որպէս գերադոյն նուաճում: Ապրիլ 24 Կոմիտէն, գործունէութեան եւ վերակազմութեան իր խրախուսիչ ծրագրով, նկատի պիտի ունենա՞յ այս պարագան: Կրնա՞նք յուսալ:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ Է. ՊՈՆԷՐԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Էլէնա Պոնէր ծանօթ փիլիսոփայ Հանննա Արէնտի անունը կրող մրցանակը ըստանալուն առիթով արտասանած ճառին նիւթ ըրած է Ռուսաստանի ներկան ուր կը տիրէ, կ'ըսէ, աւտարիտարութիւն մը, որ խորհրդային ծանրագոյն ժառանգութիւնն է: Այդ ռազմավարութեան առաջին փաստը կը նկատէ պնդումը թէ Ռուսաստան ժողովրդավար պետութիւն մըն է: Իր տեսակէտը կը հիմնէ Չէչնիոյ առաջին պատերազմին (1994–96), Ելցինի ընտրութեան մէջ ըրբամին կատարած կարեւոր դերին. իսկ Ելցինի կողմէ որպէս յաջորդ Պուտինի նչանակումը իրեն այն տպաւորութիւնը կը դործէ որ Ռուսաստան մենաւորական կարգերու ակը երկիր մըն է:

Անոր վարչական նոր կարգադրութիւնները, ինչպէս՝ երկրին եօթը չրջանի բաժանումը, դեղային հանրապետութիւններու սահմանադրութեան մխրճնակումը, Դաչնակցային ժողովին բարձրադոյն պալատին կազմին փոփոխութիւնը, իր՝ նախագահի առանձնաչնորհումներուն կրճատումը եւ Պետական խորհուրդի մը ստեղծումը ներկայացուեցան պետական կառոյցին աչխատանքի լաւագոյն պայմաններ ստեղծելու նպատակով. մինչդեռ, կ'ըսէ Պոնէր, ատիկա պիտի ծառայէ նախագահին անսահման իչխանութիւն ունենալուն եւ երկիրը պիտի վերածէ բռամագգեան Ռուսաստանի մը որ մինչեւ այսօր դաչնակցային էր, այսուհետեւ պիտի ըլլայ վերջին ծայր կեդրոնացած, մխատարրուած:

Այս ընթացքին, ՔՈ – կէ – Պէ–ի եւ բանակի նախկին անդամներ օրէ օր աւելի բարձր պաչտօններու կը տիրանան եւ իրենց ազդեցութիւնը կը մեծնայ: Վերջին տարիներուն յատուկ երեւոյթ է նաեւ ապօրինի ձերբակալութիւններու, դատավարութիւններու բազմացումը: Ատոնց վրայ կ'աւելցնէ լրատուական վերապետականացումի երեւոյթը, որոնց համար կ'ըսէ թէ կը գործածուին կաչառակերութեան դէմ պայքարի, ըրբամական ապօրինութիւններու պատրուակները: Կը յիչէ Բերեզովսկիի, Կուսինսկիի պարագաները որոնք ըսել կուտան իրեն թէ կարճ ժամանակ ետք Ռուսաստանի մէջ անկախ որեւէ լրատուիւ մնացած պիտի չըլլայ:

Սակայն, Ռուսաստանի մեծագոյն դըժբախտութիւնն ու ամօթը, Է. Պոնէրի համար, Չէչէններու դէմ մղուած պատերազմն է ու կիւրարկուած ցեղասպանութիւնը: Կ'ըսէ թէ առաջին պատերազմը հարկաւոր էր նախագահ Ելցինի, որպէսզի ժողովրդականութեան տիրանար: Այն, պատերազմը, առիթ տուաւ անոր չրջապատին որ միլիառներ գողնան ու մեծ հարստութիւն դիզեն: Նաեւ կործանեց մէկ միլիոն բնակչութեամբ Գրոզնին ուրկէ 300 հազար հոգի խոյս տըւաւ: Հոն, ռուս զինուորականներու գործած բարբարոսութիւնները նոր Նիւրընպէրկի մը արժանի կը դատէ Է. Պոնէր: Կը մեղադրէ արեւմուտքի ղեկավարները ալ որոնք չեն առարկած 120 հազար զոհ պատճառած այդ պատերազմը որպէս «սահմանադրական կարգերու վերահաստատում» ներկայացնելու Կրեմլինի չանքին:

Չէչէնիոյ երկրորդ պատերազմը ան կարեւոր կը նկատէ Ռուսաստանի առաջին նախագահին պահաժառանգին համար: Այս անգամ «միջգդային ահարեկչութեան դէմ պայքար» մկրտուած պատերազմը կրկին չհատպորձուեցաւ. Պուտինի նկարագրին ու ընդունակութիւններուն շնորհիւ ան կրցաւ ամրապնդել իր դիրքերը եւ ստանձնել Ռուսաստանի ղեկավարութիւնը:

Ռուսաստանի ներկայ ղեկավարութիւնը, Է. Պոնէրի կարծիքով, ունի ինքնավստահ ոճ մը որ կը հակադրուի Ելցինի ոճին որ ցոյց կուտար թէ ինքնավստահ չէր: Ռուսաստանի ներկայ ղեկավարութիւնը կը հաւատայ թէ ինքը կրնայ ստեղծել ուժեղ պետութիւն մը որ կրնայ ինքնուրոյն որոշումներ առնել եւ ինքնուրոյն գործել: Ռուսաստանի ներկայ ղեկավարութիւնը կը հաւատայ թէ ինքը կրնայ ստեղծել ուժեղ պետութիւն մը որ կրնայ ինքնուրոյն որոշումներ առնել եւ ինքնուրոյն գործել: Ռուսաստանի ներկայ ղեկավարութիւնը կը հաւատայ թէ ինքը կրնայ ստեղծել ուժեղ պետութիւն մը որ կրնայ ինքնուրոյն որոշումներ առնել եւ ինքնուրոյն գործել:

Երեքշաբթի, Յունուար 10, 2001, Թ 3

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԹԵՐԹ

ՀՈՒՆՎԱՐԻ 13-Ի ԵՐԵԿՈՅԱՆ

Ս. Յակոբ Պարթևյան Ա. Ա. – Կարգի եւ պատուհանների ապակեպատման աշխատանքներ կատարող 23–25 տարեկան երկու երիտասարդ, որոնք Ա.Ս.Ա.Ծ. – կայարանում 24–րդ հերթապահությունն էին անցկացնում, գիշերվա ժամը 2–ի սահմաններում, ինչպես միշտ, ուշադրություն չդարձնելով ոստիկանական պատասխանատուների կողմից իրենց ուղղված նախազգուշացումներին, ինչպես նաեւ ոչ ոքի չհարցնելով, ներխուժել են կայարանի շենքի տանիքը, որտեղ գտնվող ջրամբարի ներսում ապակեպատման աշխատանքներ են կատարել: Ինչպես հետագայում պարզվեց, ջրամբարի ներսում գտնվել է նաեւ 100 կիլոգրամ տեսակարար կշռով 1,3 գրամ/սանտիմետր խիտ հեղուկ, որի մասին նախապես նախազգուշացվել էին նշված անձինք: Ջրամբարի ներսում գտնվելու ընթացքում նրանք ծխել են, ինչի հետեւանքով էլ տեղի է ունեցել պայթյուն, որի հետեւանքով էլ Ս. Պարթևյանը ստացել է ծանր, իսկ Ա. Ա.–ն՝ միջին ծանրության մարմնական վնասվածքներ: Ա. Ա.–ն տեղափոխվել է Ա.Ս.Ա.Ծ. – կայարանի հիվանդանոց, որտեղ էլ նրան մահացել է հունվարի 13–ին: Ս. Պարթևյանը մահացել է հունվարի 9–ին, 40 րոպե եւ 50 վրկ: Մեկնաբանելով դեպքը, ՀՀ ՔԿ Ա.Ս.Ա.Ծ. – կայարանի ՔԿՀ պետ Ա. Ա. Ա.–ն հայտնել է, որ ինքը ոչ մի կերպ չի կարող մեղադրել իր ենթականերին, քանի որ նրանք ոչ մի կերպ չեն կարող ենթարկվել ոչ մի հրահանգի

(*Suite de la Première Page*)

été entachées d'irrégularités administrative et judiciaire.

L'affaire Beleyan

Des informations concordantes émanant notamment d'observateurs au procès, ainsi que d'ONG arméniennes, confirment que le fondement de l'accusation n'a pu être étayé lors du procès intenté contre Monsieur Beleyan. Aucune des preuves à charge présentée par l'Accusation n'a, en aucune façon, démontré la culpabilité du détenu. Dans ces conditions, le verdict rendu courant décembre 2000, condamnant M. Beleyan à 7 ans de prison et ses deux co-accusés à 6 et 2 ans de prison, paraît disproportionné et jette un peu plus le doute sur les intentions véritables qui ont conduit à sa mise en accusation.

L'affaire Arkady Vartanian

La mise en détention puis l'inculpation le 9 novembre 2000 de M. Arkady Vartanian, citoyen russe d'origine arménienne, à la suite des manifestations publiques qu'il a organisées pour demander la démission des dirigeants actuels de la République marque également un détournement du pouvoir judiciaire. M. Vartanian a été officiellement inculpé en premier lieu d'organisation de manifestations sur la voie publique sans autorisation administrative préalable, et deuxièmement pour «appel au renversement du pouvoir par la force». Sur ce dernier point, les avocats de la défense soutiennent qu'il n'existe aucune expression écrite et orale de M. Vartanian qui s'inscrit dans le champ d'application de l'article de loi retenu contre lui (art. 65 du Code pénal).

Tout porte à croire que ces procédures ne visent qu'à restreindre l'exercice des libertés fondamentales telles que notamment les libertés d'opinion et de manifestation.

La FIDH condamne l'instrumentalisation à des fins politiques de l'appareil judiciaire qui a prévalue pour ces deux affaires.

La FIDH appelle les plus hautes autorités de la République d'Arménie à veiller à ce que le droit à un procès juste et équitable soit garanti à tous les détenus et ce, dans toutes les circonstances.

La FIDH demande plus largement aux autorités arméniennes de s'engager à poursuivre les réformes nécessaires afin que l'Arménie se conforme aux principes internationaux et régionaux de protection des droits de l'Homme et notamment dans le cadre de son processus d'adhésion au Conseil de l'Europe. La FIDH demande en particulier aux autorités d'assurer par une réforme constitutionnelle et législative l'indépendance de la magistrature, l'indépendance du procureur général et des services et le contrôle juridictionnel de leurs actes; d'assurer l'exercice plein et entier des droits de la défense et l'indépendance des avocats ainsi que l'égalité entre la défense et l'accusation; et enfin de dégager les moyens nécessaires pour offrir une véritable formation à tous les intervenants de l'institution judiciaire.

Paris, le 8 janvier 2001

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՕՄԵՆԻԼ. – *Պ. Նէբսէս Մխճեան* 600 *Ֆր.*:

⁂

ՎԷԼԻՋԻ. – *Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան* 500 *Ֆր.*:

⁂

ՓԱՐԻԶ. – *Մաուլէն եւ Ժապ Գարփանթիէ* 300 *Ֆր.*:

EXPOSITION

Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19 au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Vernissage le vendredi 19 janvier à 18 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իբենց սիրելի բարեկամին՝ վահէ Չիլինկիրեանի թաղմ. յիշատակին Տէր եւ Տիկին Սուրէն եւ Մէյրի Գոթճունեան 1·000 *Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին*:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իբենց զաւմուհիներուն՝ Լուիզ Գասպարեանի եւ Շահէ Յակոբեանի մահերուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան կը նուիրեն 500 *Ֆր. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին*, 500 *Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին*, 500 *Ֆր. Մկնիկ Կրթարանին (ատանայ «Յառաջ»էն) եւ* 500 *Ֆր. «Յառաջ»ին*:

ԿԱՑՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Համբի Կրօնապետի «Անի» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի Ծննդեան առթիւ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ կիրակի, Յունուար 14, ժամը 15–ին *Սէն Մարթէն տ'Էրի Սալ ատ Ֆէթին մէջ*:

Աշակերտութեան կողմէ պատրաստուած ճոխ յայտագիրը՝ արտասանութիւն, երգ, պարեր: *Կազանդ Պապան պիտի ուրախացնէ սրտի բոլոր երախաները իր նուէրներով*:

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge

Jeudi 11 janvier à 20 heures 45

Conférence avec projection de diapositives

VILLE ET TERRITOIRE DANS L'ARMENIE ANCIENNE

par GIUSTO TRAINA
Professeur à l'Université de Lecce
Spécialiste de l'Antiquité

— Entrée libre • Cocktail —

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար* 13, *ասն է անուանակոչութեան*:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–*ին պատարագ կը մատուցուի*: *Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէքը կը կատարուի*:

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՂ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 *Ֆր.*

ՏՕՆԱԿԱՌ 2001

La traditionnelle fête annuelle de l'arbre de Noël de l'«**Ecole L. Shant**» de l'Association Cultuelle de Chaville se déroulera :

le dimanche 14 janvier à 15 heures dans la salle Balabanian de l'Eglise.

Parents et amis, nous vous attendons nombreux à cette matinée afin d'encourager nos jeunes élèves et.. accueillir tous ensemble le Père-Noël.

A L'OCCASION DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE L'ARMENIE

GRAND PELERINAGE A ROME

DE TOUTES LES PAROISSES
DE L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE DE FRANCE

DU JEUDI 15 AU LUNDI 19 FEVRIER

Prix : **4200 F**

Pour s'inscrire, téléphoner à l'Eparchie : 01 40 51 11 90.

Il nous reste encore quelques places !

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :
M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ASTRIG
organise une
SOIREE CABARET DANSANTE
AU PROFIT DE SON ECOLE HEBDOMADAIRE
Animée par la F.R.A. NOR SEROUND
avec lancement de jeunes talents arméniens
Samedi 10 février à partir de 21h 30
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier —
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Renseignements & Réservations :
☎ **01.39.85.39.54/01.39.90.63.89** (le soir)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
JEUDI
11 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·077 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.077

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսուար 9 / 10)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ԲԱՓՈՒ ԱՃԸՂ

Ռուսաստանի նախագահը Վլատիմիր Պուտին Յունուար 9–ին երկօրեայ պաշտօնական այցելութեամբ մը Բաքու հասած է։ Խորհրդային կարգերու անկումէն ի վեր Ռուսաստանի նախագահի մը առաջին այցն է ան, որուած՝ Ազրբէյճանի։ Այցին գլխաւոր գրաւարկը կազմեց ծովու քարիւղն է, նաեւ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը։ Ազրբէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ ըսած է թէ Պուտինի Բաքու այցը նոր հաղարամեակին սկիզբի այս օրերուն, յատկանշական դէպք մըն է։

Երկու նախագահներու աւելի քան երկու ժամուան տեւակցութեան նախագահ վ. Պուտին ըսած է թէ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման մէջ Ռուսաստանի նպատակն է օգնել որ կռիւը կանգին առանց պարտեալի ու յաղթողի ձեռք ձգուած հաշտութեան մը։ Ան համոզում յայտնած է որ Հայաստանի ու Ազրբէյճանի դեկավարները կը յաջողին լուծել հարցը եւ ատկէ ետք մինչեւ մէնորդ կողմերը դեր կը ստանձնեն։ Պուտին աւելցուցած է թէ եթէ երկու կողմերը համաձայնութիւն գոյացնեն, իր երկիրը կրնայ հանդէս գալ որպէս միջնորդ ու երաշխաւոր։ Սակայն, ան անհրաժեշտ նկատած է ամէն բանէ առաջ Հայաստանի ու Ազրբէյճանի միջեւ ուղղակի երկխօսութիւնը։

Վ. Պուտին ու Հ. Ալիեւ ստորագրած են Բաքուի հռչակագիրը ուր ըսուած է թէ Ռուսաստան եւ Ազրբէյճան հանդէս կուգան Ղարաբաղի հակամարտութեան քաղաքական լուծում բերելու ուղղութեամբ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին բանաձեւերուն եւ Օ.Ե.Ա.Սէ.Ը.-ի որոշումներուն հիման վրայ։

Ինչ կը վերաբերի Կասպից ծովու հարցերուն, երկու կողմերը համամիտ գըտնուած են որ անոր նոր կարգավիճակը մշակելու գործը պէտք է կատարուի մերձկասպեան պետութիւններու կողմէ։ Իսկ ռուսեւազրբէյճանական յարաբերութիւններու մասին նախագահ Պուտին չեզոած է թէ իրենք մեծ նշանակութիւն կուտան անոնց եւ թէ երկու երկիրները ունին բոլոր պայմանները, բոլոր ուղղութիւններով նոր էջ մը բանալու համար։

Բաքուի յայտարարութեան մէջ կասպից ծովուն առնչուած կէտերէն զատ տեղ գտած են Կովկասի ապահովութեան եւ գործակցութեան գործակցման ակզբունքները։

Երկու նախագահներ ստորագրած են նաեւ միջկառավարական համաձայնագրեր, ինքնաշարժի միջպետական ճամբաներու, լրատուական թղթակիցներուն կարգավիճակին, հարկային օրէնսդրութեան, եւ այլնի չուրջ։ Իսկ «Լուկօյլ» ընկերութեան եւ Ազրբէյճանի քարիւղի պետական ընկերութեան միջեւ համաձայնագիր ստորագրուած է, կարգ մը նաւթահորերու հետախուզման, մշակումին եւ արդիւնահանումին բաժնեմասերուն վերաբերեալ։

Նախագահ Պուտինի գլխաւորած պատուիրակութեան մասնակից ԻՒՄԸ – ԹՈՄ գործակալութեան ներկայացուցիչները այն կարծիքը յայտնած են թէ նախագահ Պուտին կրնայ 2001–ի ընթացքին Հայաստան այցելել, թերեւս 1700–ամեակի նշումներուն առիթով։

ՅՈՒԹՊՈՂ

Մոսկուայի «Լոկոմոտիւ» ակումբի Փութպոլիստ եւ Հայաստանի հաւաքականի խաղացող Ալպէր Սարգսեան յառաջիկայ մրցաշրջանին այլեւս հանդէս չի գար ռուսական այս հռչակաւոր ակումբին կազմէն ու կը փափաքի իր բախտը փորձել «հեռաւոր արտասահման»ի մէջ։ Ինչ կը վերաբերի ապր· հաւաքականի մէկ այլ կարեւոր բաղկացուցիչ՝ պաշտպան խաղացող Սարգիս Յովսէփեանին, ան կը պահպանէ Ռուսաստանի «Զէնիթ»ի իր տեղը։ Նոյն խումբի բերդապահը՝ Ռոման Բերեզովսկի որ նաեւ Հայաստանի ազգային խումբին ալ բերդապահն է, դեռ որոշում չէ գոյացուցած իր ճակատագրին մասին։ Կ'արժէ յիշել, որ ան Հայաստանի հաւաքականի մարզիչ Վարուժան Սուքիասեանի հետ տարակարծութիւններ ունի եւ կը մերժէ հաւաքականի իր տեղը վերագտնել այնքան ատեն որ Սուքիասեան կը մնայ այդ պաշտօնին գլուխը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը ջանայ համոզել որ իրաւիմ կրող հրթռնդները վտանգաւոր չեն, բայց եւ այնպէս կը զգուշացնէ իր զինուորները։ Ըստ իրեն, իրար անցնելու որեւէ պատճառ չկայ եւ իր բանբերը՝ Քէնէթ Պէյքըն անգամ մը եւս կրկնած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին որ վտանգ չկայ առողջութեան համար։ Այդ պահուն լրագրող մը հարց տուած է. – «Քէն եթէ առողջութեան վրայ չազդեր, ինչո՞ւ համար այդ զէնքերը զործածող զինուորները հրաւիրուած են զիմակ կրելու»։ Բանբերը չուարած է եւ կրցած է միայն ըսել. – «Եթէ չատ կուր խմկը, կը հիւանդանաք»։ ԱՄՆ, սակայն, այլ տեղեկագիրներու մէջ, կը չեշտեն վտանգը, բայց, չեն խօսիր հետեւանքներու մասին։ Բոսովոյի գործողութեանց ատեն, յուշագիր մը հրապարակուած է, որ խորհրդուած էր՝ «Գիտակցիլ վտանգներուն» եւ կը թելադրէր զինուորներուն չզպչիլ զինամթերքին եւ պաշտպանել դէմքը եւ մարմինը իրաւիմի փոշիներէն։ Այլ խօսքով, Ուաշինկթըն չատ լաւ գիտէ վտանգը, բայց կը ջանայ քօղարկել առաջքն առնելու համար մեծ դայթակղութեան մը։ Առաջին գոհը եղած է Իտալիա, ուր ութ մեռեալ կայ եւ տասը հիւանդ։ Հռոմի դատախազը քննութիւն մը բացած է 18 ուրիշ կասկածելի պարագաներու վրայ։ Կը պարզուի որ Բոսովոյի գործողութիւններուն մասնակցող ուժերուն ամէնէն ծանր հետեւանքները կրողը Իտալացիներն եղած են։ Այդ ալ պատճառած է որ համաչնաւոր օրաթերթը՝ «Իլ Մանիֆէսթօ», որ դարնա այս հարցը հրապարակ հանած էր, խմբագրականով մը հարց տայ. – «Սիրելի Օթան, ինչո՞ւ մենք Իտալացիներս ամէնէն վտանգաւոր գօտիները պտնուեցանք»։ Բանավէճը չի զար ռուսական այս հռչակաւոր ականմբին կապմէն ու կը փափաքի իր բախտը փորձել «հեռաւոր արտասահման»ի մէջ։ Ինչ կը վերաբերի ապր· հաւաքականի մէկ այլ կարեւոր բաղկացուցիչ՝ պաշտպան խաղացող Սարգիս Յովսէփեանին, ան կը պահպանէ Ռուսաստանի «Զէնիթ»ի իր տեղը։ Նոյն խումբի բերդապահը՝ Ռոման Բերեզովսկի որ նաեւ Հայաստանի ազգային խումբին ալ բերդապահն է, դեռ որոշում չէ գոյացուցած իր ճակատագրին մասին։ Կ'արժէ յիշել, որ ան Հայաստանի հաւաքականի մարզիչ Վարուժան Սուքիասեանի հետ տարակարծութիւններ ունի եւ կը մերժէ հաւաքականի իր տեղը վերագտնել այնքան ատեն որ Սուքիասեան կը մնայ այդ պաշտօնին գլուխը։

ԼՂՀ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ ԹՈՂՆԱԲՈՒԾԱՐԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Պետութեան տրամադրած վարկերով եւ Հայաստանի Լուսակերտի հաւաքուժարանին աջակցութեամբ վերջերս Ստեփանակերտի մէջ թոնաբուծարան մը հիմնուած է։ Բացումը կատարուած է Յունուար 8–ին նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ։ Ըստ նախատեսութիւններու, գործառնութը կարճ ատեն ետք օրական մօտ 9 հազար հաւկիթ կ'արտադրէ։ Հեռանկար կայ նաեւ թռչունի միս արտադրելու։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յունուար 18–ին Ազգային Ժողովին մէջ ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին քննարկումին համար Փարիզ հասած Թրքական պատուիրակութիւնը Յունուար 9–ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, հրաւիրելով տեղական մամուլը։ Պատուիրակութեան նախագահ Պ. Աքարճալը ըսած է թէ Ֆրանսայի երեսփոխանները մինչեւ այսօր ոչ վիճարկում ունեցած են իրենց Թուրք պաշտօնակիցներուն, պատմաբաններուն, ակադեմականներուն հետ, ոչ ալ անոնցմէ որեւէ տեղեկութիւն պահանջած։ Ան աւելցուցած է թէ օրէնքը եթէ նոյնիսկ քաղաքական, իրաւական, գաղափարական կամ անտեսական ոչ մէկ հետեւանք պիտի ունենայ, սակայն Թուրք հանրային կարծիքին մօտ Ֆրանսայի մինչեւ այսօր յարգանք վայելող պատկերը եւ ընկերային կապերը պիտի վնասուին։

Ան բանաձեւին քուէարկութեան մէջ նկատելով Ֆրանսական մօտալուտ ընտրութիւններուն ազդակին դերը, ըսած է թէ այդ պատճառաբանութիւնը ընդունելի չէ իրենց համար, քանի որ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշ ծանրութիւն մը ունի Խորհրդարանին մէջ։ Ապա պատասխանելով հարցումներու, կրկնած է Ա. Աչառարհամարտին ընթացքին Հայերու ոտնձգան կողմը անցնելու, Թուրքերուն վրայ յարձակում գործելու տեսակէտները, արդարացնելու համար Պոլսոյ կառավարութեան ապստամբ Հայերը դէպի հետախ աքսորելու որոշումը։

Թրքական պատուիրակութիւնը հանդիպումներ կ'ունենայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի խմբակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ ալ, ջանալով արգելք լլալ բանաձեւին քուէարկութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԿԱՅՔԷԶԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18–ԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԵԼՈՒ ԿՈՉ Կ'ՈՒԶՂԷ

Համացանցին վրայ Թուրքիոյ բարեկամները կայքէջ մը հաստատած են, ուրկէ Յունուար 8 Թուականը կոչ մը ուղղուած է գործի անցնելու, Յունուար 18–ին Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին քուէարկութեան առթիւ։ Կոչին հեղինակները Թուրքիոյ բարեկամները կը հրաւիրեն մինչեւ այդ թուականը ճնշում բանեցնելու Ֆրանսայի երեսփոխաններուն վրայ եւ նոյնիսկ աւելի եւս քով ալ, բողոքի նամակներ, խմակներ ղրկելով։ Կայքէջին մէջ ըսուած են նման դիմումներու օրինակներ։

Բողոքներու գլխաւոր թիրախ ցոյց կը տրուի Ազգ· Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին փոխ – նախագահ Ֆրանսուա Ռոչլուանը որ ԻՒ – ՏԻ – ԼՖՖ-ի Լուառի երեսփոխան է։

Կոչին հեղինակները որպէս վերջին պահու լուր, կը տեղեկացնեն թէ Ֆրանսայի Հարկական լոպին Յունուար 18–ին Ազգային Ժողովին առջեւ համախմբումի հրաւէր ուղղած է. աչալուրջ եւ խոհեմ գալ եւ թելադրուի Թուրքիոյ այն բոլոր բարեկամներուն որոնք նոյն օրը պիտի համախմբուին Փալէ Պուրպոնի առջեւ, բողոքելու համար Հայամէտ այդ բանաձեւին դէմ։ Կոչին հեղինակները կ'լսեն թէ մոլեռանդ Հայերու վոզմէ դրգռութեան վտանգը իսկական է, ուստի Թուրք քաղաքացիներու եւ անոնց բարեկամներուն հաւաքը տեղի պէտք է ունենայ խաղաղութեան եւ հանդարտութեան մէջ։

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Communiqué de Presse

Le 18 janvier 2001, les députés auront de nouveau à se prononcer sur la proposition de loi par laquelle **«la France reconnaît publiquement le génocide des Arméniens»*.**

Dans ce cadre, le Comité du 24 Avril et le Comité de Défense de la Cause Arménienne appellent les Français d'origine arménienne ainsi que tous les défenseurs des droits de l'homme à venir soutenir les élus de la République qui veulent rendre justice au peuple arménien, devant l'Assemblée Nationale le 18 janvier 2001 à partir de 9h.

A l'heure où la Turquie exerce des pressions inacceptables sur un Etat et un Parlement souverain et refuse d'entendre les appels lancés par la communauté internationale pour qu'elle assume son histoire en reconnaissant le crime commis par ses prédécesseurs, les défenseurs des droits de l'homme se doivent de soutenir l'action engagée par les élus de la Nation.

Pour notre part, nous sommes convaincus que les députés seront fidèles à leur parole donnée le 29 mai 1998 et qu'ils feront de cette proposition de loi, une loi de la République.

Le Président du C.D.C.A. A. KRIKORIAN

Le Président du Comité du 24 Avril A. GOVCIYAN

Paris, le 9 janvier

* *La proposition de loi votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998 n'a pas été inscrite à l'ordre du jour du Sénat. Le 8 novembre 2000, le Sénat a adopté dans le cadre de la procédure de discussion immédiate un texte identique dans les termes mais formellement différent. C'est ce texte qui doit aujourd'hui être voté par l'Assemblée Nationale pour devenir une loi de la République.*

ՏՒՐՈՒՆԻ

ԳԷՈՐԳ ԳԱՊԱՌԱՃԵԱՆ

Յաւով խմացանք որ Յունուար 8–ին, Լիոնի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ արուեստագէտ՝ Գէորգ Գապառաճեան։

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1916–ին, յաջորդաբար յաճախած Փանկալթիի Մխիթարեան, Սէն–Ժոզէֆ վարժարանները, ապա, Գոնսէրվաթուարի թատերական բաժանմունքը, աշակերտած էր Մաատթեանի։ Կանուխէն նուիրուած է բեմին եւ բեմադրութիւններ կատարած Պոլսոյ մէջ։ մեծ հիացող մըն էր Շէյքսփիրի եւ ներկայացուցած ու խաղացած է Համլէթ, նաեւ Օթէլլօ, իր ազգկան հետ։ Իր բեմադրութիւնները ներկայացուցած են նաեւ Ռումանիա, ուր արժանացած է առաջին մրցանակի մը։

1980–ական թուականներէն հաստատուած էր Ֆրանսա։ Նիսի մէջ կարգ մը ներկայացումներ տուած է։ Իր ծանօթ գործերէն են՝ «Դրամօժիտը պարտն է», «Կապելլա»ն։ Յովհ. Չիլինկիրեանի հետ հեղինակած է դիրք մը նուիրուած Նահատակ բանաստեղծ՝ Ռուբէն Սեւակի։ Ունի անտիպ գրութիւններ։ Յիշենք նաեւ որ 15 տարի (1980–1995) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետը եղած է։

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն։ Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տե՛ս. Դ. էջ։

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Ա.

«ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՆԻՒՆԵՐԸ»

Կեանքիս մէջ բնաւ չէր պատահած օդային ճամբորդութիւն մը, որուն ընթացքին չարունակ մտածած ըլլայի պիս աշխարհագրական տարբեր գօտի մը առաջնորդող սա երկաթեայ վիթխարի փոխադրամիջոցին «ինքնաթեան» մասին: Ճամբորդութեան առեն՝ նման մտածումներ անտեղի ու աւելորդ պերճանք մը կը նկատուին առհասարակ: Եւ արդէն, քանի՞ ուղեւոր, զորօրինակ, յանձն կ'առնէ միտք չարչարել զինք ամպերուն վերեւ բարձրացնող օդանաւին լայնածիր թեւերուն, ճամպրուկներու մթերանոցին կամ պարզապէս անոր հրաշալի փոքրակազմ անիւներուն մասին:

Հալէպ – Պոլիս սաւառնակին թռիչքը, որ նուազ քան 1½ ժամ տեւող հանդստաւէտ ու անճանձրոյթ երթ մը կ'ապահովէ ճամբորդներուն, ինծի համար դարձաւ խոհումի եւ փորձառութիւններու հաստատման անսովոր պահ մը:

Ձիւղ ա՛յն օրերուն, երբ պատրաստութիւններ կը տեսնէի այցելելու «մերին սիրելի Պոլիսը», ծանօթ դրագէտ եւ վաստակաշատ խմբագիրը թարեկամս՝ Ռոպէր Հատտէճեան «Մարմարա»ի մէջ սկսած էր լոյս ընծայել իր համբաւաւոր «Ցուշատետր» սիւնակին երկարաշունչ չարք մը, «Օդանաւին անիւները» խորագրեալ: Աքանչելի դրուագիւն մըն էր ասիկա, զոր յափշտակութեամբ կարդացած էի օրը – օրին, անգամ մը եւս վերահաստատելով, թէ հեղինակը ինչպիսի ճարտարութեամբ մը կը յաջողի զուգորդել դիտութիւն եւ դրականութիւն, դանոնք մէկտեղելով հոգեբանական ու փիլիսոփայական բազմատատ տուեալներով բանած մեռաքանչեայ չարչիի մը տակ: 42 մասերէ բաղկացած յօդուածաշարք մըն էր ասիկա, որուն մէջ, օդային ճամբորդութեան ձեռնարկող ոեւէ ընթերցող դէմ յանդիման կը մնար այն բոլոր պիտակից թէ անպիտակից ապրումներուն որոնք անպայման պիտի ուղեկցէին իրեն՝ ժամանակաւորապէս թողած իր մնայուն բնակավայրին չեմին՝ մինչեւ այն միւս վայրը, ուր պիտի փոխադրէր զինք սաւառնակը, 1, 2 կամ 10 ժամուան թռիչքէ մը յետոյ: Ճամբորդութեան մը նախօրէին ապրուած անցկալի հոգեվիճակէն եւ յուզումէն մինչեւ ճամպրուկներու կարգաւորումը, օդակայանի մը դունատեղ աշխարհէն մինչեւ անցագրային լսուտզում, սիրելիներու հետ ողջագուրում, սրտի տրոփ, սաւառնակին մէջ ապրուած հանգիստ կամ անհանգիստ պահեր, չնաշխարհիկ մտորումներ, իրական կեանքէ մէջբերուած մանրապէպեր, հուսկ այն ճակատագրական պահը՝ երբ օդանաւին անիւները գետին զարնուելով՝ չփման մէջ կը դնեն զայն հողին հետ, իրենց վրայ կեդրոնացնելով վայրէջքին յառաջացուցած ամբողջ ճնշումն ու ահաւոր պրկումը՝ այնքա՛ն փափկօրէն ու հեզասահ կերպով...:

Օդանաւին անիւնե՛րը:

«Մենք՝ օդանաւի ճամբորդներս, շատ երախտապարտ ենք օդանաւին անիւներուն, կը գրէր Ռ. Հատտէճեան: Գիտենք որ երբեմն մարդիկ, ֆրկիր իջնելէ վերջ, մանաւանդ եթէ իջած են կարօտալից հայրենի հողի մը վրայ, օդանաւին սանդուխէն իջնելէ ետք ծունկի կուգան եւ հողը կը համբուրեն: Իրականութեան մէջ կ'արժէ որ մենք երբեմն ալ սա անիւները համբուրենք: ... Մեր մտէն անտեսանելի համբոյր մը դրոշմենք օդանաւներու սա փոքրիկ անիւներուն» («Մարմարա», Սեպտեմբեր 22, 2000):

Այս ծաւալուն յօդուածաշարքը այնքան խոր տպաւորութիւն էր թողած վրաս, որ տակաւ սեմէն մինչեւ Եչիլգիւղի (մեզի ծանօթ պատմական Սան – Սթեֆանօն) «Աթաթիւրք» զերարդիական պերճաղեղ նորակառոյց օդակայանին ելքի դուռը՝ ամէն բոպէ հանդիսութիւններ կը փնտռէի հոն պատմուածներուն ու ճի՛շդ այդ պահուն իմ տեսածներուս և զգացածներուս միջև: Ու միշտ ալ դիւրաւ կ'անդրադառնայի, թէ ամէն ինչ, կատարելապէս, հո՛ն՝ «Ցուշատետր»ին մէջ նկարագրուածին պէս էր, – հոսթեանեերուն նախազգուշական «անհամաստ» բացատրութիւններէն մինչեւ սաւառնակին թիկնաթոռները, նեղլիկ պատուհանէն դէպի վար տարածուող անսահման հողերու խճանկարային տեսարաններէն մինչեւ... եռեւի կարելերէն ականջիս հասնող երախային լացը:

Միայն թէ, ինծի համար անկարելի եղաւ վերապրիլ ու «բռնել» յօդուածաշարքին մէջ նկարագրուած սա՛ պահը.

«Ինչպէս որ լա՛ւ գիտեն բոլոր անոնք որոնք գոնէ մէկ անգամ գիշեր ատեն վայրէջք կատարած են քաղաքի մը վրայ, անյագուրդ կերպով հաճելի է դիտել այդ քաղաքը՝ գիշերային լոյսերու մէջ: Օդանաւը քանի ցած կ'իջնէ ու կը մօտենայ քաղաք, քաղաքը այնճան աւելի յստակ կերպարանք կը ստանայ: Տուները, տուներուն լուսաւոր պատուհանները, ճամբաներուն լապտերները եւ ճամբաներուն վրայէն գացող ինքնաշարժներուն սպիտակ կամ կարմիր լոյսերը, գովազդներու գունաւոր լոյսերը, եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչեր կը ստեղծեն պատկեր մը՝ որմէ չես կրնար մինչեւ անցագրային լսուտզում, սիրելիներու հետ ողջագուրում, սրտի տրոփ, սաւառնակին մէջ ապրուած հանգիստ կամ անհանգիստ պահեր, չնաշխարհիկ մտորումներ, իրական կեանքէ մէջբերուած մանրապէպեր, հուսկ այն ճակատագրական պահը՝ երբ օդանաւին անիւները գետին զարնուելով՝ չփման մէջ կը դնեն զայն հողին հետ, իրենց վրայ կեդրոնացնելով վայրէջքին յառաջացուցած ամբողջ ճնշումն ու ահաւոր պրկումը՝ այնքա՛ն փափկօրէն ու հեզասահ կերպով...:

Օդանաւին անիւնե՛րը:

«Մենք՝ օդանաւի ճամբորդներս, շատ երախտապարտ ենք օդանաւին անիւներուն, կը գրէր Ռ. Հատտէճեան: Գիտենք որ երբեմն մարդիկ, ֆրկիր իջնելէ վերջ, մանաւանդ եթէ իջած են կարօտալից հայրենի հողի մը վրայ, օդանաւին սանդուխէն իջնելէ ետք ծունկի կուգան եւ հողը կը համբուրեն: Իրականութեան մէջ կ'արժէ որ մենք երբեմն ալ սա անիւները համբուրենք: ... Մեր մտէն անտեսանելի համբոյր մը դրոշմենք օդանաւներու սա փոքրիկ անիւներուն» («Մարմարա», Սեպտեմբեր 22, 2000):

Այս ծաւալուն յօդուածաշարքը այնքան խոր տպաւորութիւն էր թողած վրաս, որ տակաւ սեմէն մինչեւ Եչիլգիւղի (մեզի ծանօթ պատմական Սան – Սթեֆանօն) «Աթաթիւրք» զերարդիական պերճաղեղ նորակառոյց օդակայանին ելքի դուռը՝ ամէն բոպէ հանդիսութիւններ կը փնտռէի հոն պատմուածներուն ու ճի՛շդ այդ պահուն իմ տեսածներուս և զգացածներուս միջև: Ու միշտ ալ դիւրաւ կ'անդրադառնայի, թէ ամէն ինչ, կատարելապէս, հո՛ն՝ «Ցուշատետր»ին մէջ նկարագրուածին պէս էր, – հոսթեանեերուն նախազգուշական «անհամաստ» բացատրութիւններէն մինչեւ սաւառնակին թիկնաթոռները, նեղլիկ պատուհանէն դէպի վար տարածուող անսահման հողերու խճանկարային տեսարաններէն մինչեւ... եռեւի կարելերէն ականջիս հասնող երախային լացը:

Միայն թէ, ինծի համար անկարելի եղաւ վերապրիլ ու «բռնել» յօդուածաշարքին մէջ նկարագրուած սա՛ պահը.

«ՄԻ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

Արեւելահայ արձակագիր Ստեփան Զօրեանի ինքնակենսագրական համբաւաւոր վէպին այս պարզունակ խորագիրը կրնայ փոխ առնուիլ մեզմէ ոեւէ մէկուն կողմէ: Արդարեւ, որո՞ւն ապրած կեանքը, ինքնին, «պատմութիւն» մը չէ:

Բայց հայուն ընտանեկան պատմութիւնը քիչ մը անհոգով կը թուի ինծի: Ճակատագիրը ընդհանրապէս խիստ պտնուած է հայ մարդուն նկատմամբ՝ ցրուումի եւ տարտղնումի առաջնորդելով մեր ընտանիքները: Բաժանման լեղին չճաչակած քանի՞ հայ ընտանիք կայ մեր չուրջ: Ու հիմայ երբ հայրենաբնակ հայ ընտանիքներն ալ չարունակական ու անկատելի դաղթերով կոտորումի եւ քայքայումի կը մատնուին դժբախտօրէն, անրուժելի այս ախտը առացած կ'ըլլայ այլեւս համատարած ու համընդհանուր բնոյթ: Ճաճախ կը յիշեմ Լ. Ակնունիի նշանաւոր մէկ խօսքը, արտատանուած դեռ 1910–ին, եւ որ սակայն, ցայսօր, նո՛յն ուժգնութեամբ կը պահէ իր ամիմէականութիւնը. «Ամէն տեղ Հայը որոնում է ապաստան, բացի այն երկրից որ կոչւում է Հայաստան»:

Այս քիչ մը տհաճ նախադասութիւնը՝ պարզապէս ըսելու համար որ պապենական ընտանիքս ալ զերծ չէ մնացած բաժանումի ցաւէն: Մեծ հայրս՝ Լեւոն, որուն անունով կնքած են զիս, ծնած է դարասկիզբին՝ Սասնոյ Սեմալ գիւղը: Գիւղին անունը օտար չի հնչեր բոլոր անոնց, որոնք կարդացեր են Րաբէնի (Տէր – Մինասեան) համբաւաւոր «Ցուշեր»ը, ուր բազմաթիւ անդամներ յիշատակութիւնը կ'ըլլայ այս գիւղին՝ մերձակայ Շէնիկ եւ Կէլէկուզան պիւզօրէկից զուգահեռ: Մեծ Եղեռնի արիւնոտ օրերուն, քիչ բան մնացած է մեր տան երէց՝ Սեթալայ Քէաթիկ Մանուկի (այս մարտիկին անունն ալ յաճախ կը յիշատակուի Րաբէնի կողմէ) դերդաստանէն: Վերապրող մնացորդացը, լքելով Տարօնի պատմական աշխարհը, լաո բախտ ուղղութիւն վերցուցած է դէպի արեւելք (Ռուսահայաստան), Հաբաւ (Սուրիա) եւ արեւմուտք (Պոլիս):

Ուշադիր ընթերցողը դուշակեց թերեւս, թէ ո՛ւր կ'ուզեմ հասցնել այս տհմադրական պատումը: Արդարեւ, Պոլսոյ իմ հարազատներս, որոնք հիմա օդակայան վերածուած էին դիմաւորելու զիս, ուղղակիօրէն չառաւիղներն էին Սեմալայ մեր նահապետական տան...:

Հիւրընկալս՝ Օր. Ե. Մուշեղեան սիրուած ու մեծապէս յարգուած անուն մըն էր յատկապէ՛ս Պոլսահայոց կրթական շրջանակներուն մէջ: 1949-ին շրջանաւարտ ըլլալով կեդրոնական վարժարանէն, տասնամեակներ չարունակ ուսուցչագործած էր Խասեան, Մխիթարեան, Պէզճեան ու Սամաթիոյ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարաններուն մէջ, իսկ հանգստեան կոչուելէ ետք՝ վարչական պատասխանատուութիւններ ստանձնած՝ Թրքահայ Ուսուցչաց Միութենէն ներս:

Աւելի քան 15 տարի առաջ, երբ սակաւին պատանի մըն էի, համակապրական կանոնաւոր կապ մը հաստատեցի իրեն հետ: Այդ տարիքին, ինծի համար քիչ մը արտասովոր բան էր Թուրքիայէն նամակներ առնել, որոնք բոլորն ալ լեցուն կ'ըլլային դորովալից տողերով...: Բայց այդ նամակներուն մէջ կար կէտ մը, որ ամէն անգամուն ալ կը գրաւէր ուշադրութիւնս, – Օր. Մուշեղեան իր փոլոր նամակներուն վերի աջ անկիւնը իր ապրած բնակավայրին անունը կը նշէր ո՛չ թէ որպէս Իսթանպուլ կամ Պոլիս, այլ՝ Կ. ՊՈԼԻՍ: Աննշան այս մանրամասնութիւնը աւելի եւս կ'ոգեւորէր զիս, «հին, հին դարուց յիշատակ»ներ կ'արթնցնէր մէջս, խորհրդանիշ մը ըլլալ կը թուէր:

Նամակագրական փոխանակութիւնը ընթացած էր այսպէս, տարիներ չարունակ, մինչ նամակագիրներէն մէկը, բնականաբար, ալեւորած էր, ու միւսը՝ չափահաս դարձած: Եւ սակայն, բնաւ պիրար չէինք տեսած: Հիմա, նոր է որ ողջագուրուեցանք, երկարօրէն նայեցանք մէկզմէկու դէմքին ու հարազատ արիւնակից մը վերագտած ըլլալու գոհունակութիւնը ապրեցանք միասնաբար:

***

«Մարմարա»ի բանիբուն խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան, որուն գրականութեան երդուեալ ու կատաղի սիրահար մըն եմ չատ կանուխ ժամանակներէ, եւ որ չարունակ կը կրկնէ թէ իմ մէջ ողջունած է իր լեռնակուտակ գրականութեան երկու մասնագէտներէն մին (առաջին տեղը վերապահելով երեւանաբնակ փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանին), եկած ու գտած էր զիս փութով, Թէշվիքիէի մեր հարազատներուն տանը մէջ:

Միշտ ատոր, որեւէ ծառայութեան պատրաստակամ, նոյն չէնչող մարդը: Տեսակէտով մը՝ «գրական կնքահայր»ս է ան, որուն ուղղուած իմ առաջին նամակս՝ դեռ այն օրերուն երբ ուսանող էի Հալէպի Քարէն Եփէճ Ազգ. ձեմարանի միջնակարգի բաժինը, պատուհան մը բացաւ, որ ես ներս ցատքեմ պոլսահայ գրականութեան պարտէզին, պտտիմ այնտեղ անձանձրոյթ, կաւչիմ պոլսոյ, սիրեմ զայն յաւերժօրէ՛ն: Այդ բախտաորոշ նամակին յուզիչ պատմութիւնը պատմած ենք երկուքս ալ, առանձնաբար, ինք՝ իր «Ցուշատետր»երէն մէկուն («Թանթիկս մեռաւ...»), իսկ ես՝ ձեմարանի 50-ամեակի յուշամատեանին մէջ: Ջամանալին այն էր սակայն, որ ամբողջ 18 տարի (1981 – 1999) մենք բարեկամութիւն մը չակեցինք լոկ նամակագրական կապով ու մամուլի միջոցաւ, առանց երբեք կարենալ սեղմելու մէկզմէկու ձեռքը:

1999–ի ամառը, երբ ան Պէյրութ եկաւ բանախօսութիւն մը սարքելու տարաբախտ թանաստեղծ Պարոյր Սեւակի մասին, վարմակերպիչները («Դիտակ» ամսագիրը) զիս ալ հրաւիրեցին Հալէպէն՝ հանրութեան ներկայացնելու համար օրուան հիւր բանախօսը: Հոն, Պէյրութի մէջ է որ առաջին անգամ ողջագուրուեցանք ես ու Հատտէճեան: Նուազ քան տարի մը յետոյ, 2000–ի Մարտին, Հատտէճեան բանախօսութիւններ սարքեց նաեւ Հալէպի մէջ: Ու հիմա, նոյն տարեան աշնան, այս անգամ ե՛ս է որ Պոլիս թռայ՝ Հատտէճեանին եւ հայ գիրի պոլսահայ միւս պատասխանատուներուն հետ չարունակելու համար մեր անվերջանալի զրոյցը կարօտի գրականութեան մասին...: Սա կը նշանակէ, որ մէկուկէս տարուան նման կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին Հատտէճեան ու ես կրցանք մէկտեղուիլ 3 անգամ, 3 տարբեր վայրերու մէջ, այսպիսով՝ վրէժը լուծելով 18 տարիներու վիհ ու խրամին եւ բառնալով զանոնք միանգամընդմիշտ: Ճակատագի՛ր, բա՞խտ, թէ դիպուած: Պարզապէս՝ բոլորը միասեղ:

Նուազով, Հատտէճեանին յիշեցուցի, թէ ճամբորդութեանս ամբողջ տեւողութեան՝ մնացած էի իր «Օդանաւին անիւները»ուն ազդեցութեան տակ: Նոյնիսկ խորհած էի, թէ որքան օդանակար պիտի ըլլար՝ եթէ «Ցուշատետր»ի այդ երկարաշունչ չարքը աշխարհի ամենատարածուն դիմաւոր լեզուներուն թարգմանուելով՝ օդանաւային ընկերութեանց կողմէ գերքաշի ձեւով ձրիարար բաժնուէր տաւտանակ բարձրացող խրատաքնչիւր ուղեւորի, որպէս «զրպանի նուէր»: Բայց դիտեմ, որ Հատտէճեան կամովին ու գիտակցաբար կոմակ դարձուցած էր նման հատանակահանութեանց: Կարճ ժամանակ առաջ, 1999 Նոյեմբերին, իր գիրքերուն չնորհահանդէսին առթիւ, հրապարակաւ արտայայտուած էր հետեւեալ ձեւով. – «եթէ ուզէի, կեանքիս մէջ շատ կանուխէն կրնայի գրել նաեւ անգլերէն կամ փրանսերէն լեզուներով: Բացարձակապէս չմտածեցի այդ մասին, որովհետեւ ես ի՛մ ժողովուրդիս համար կը գրեմ, ի՛մ մայրենի լեզուով կը գրեմ»:

(Շար. 1)

ԿԱՐԷՆ «ՇԻՆԱՐԱՐԸ»

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Էրէկ լաւ էր բանց վար էսօր
ՍԱՑԵԱՔ – ՆՈՎԱ.

Առաջին տարուան ուսանող էի, ան Առաջին քարտուղար էր:

Համալսարանի դահլիճի նախագահութեան մէջ նստած՝ Կարէն Դէմիրճեան աչխոյժ զրոյցի մը բռնուած էր ներկաներուն հետ: Հայրենի ապրանքներուն պովքը կը հիւսէր կրկնելով թէ արտահամեան ապրանքը տեղականին բաղդատելով չէ, որ երկիրը կը չէնցուի, այլ տեղականին յարգը գիտնալով:

– Նայէ՛ք, – կ'ըսէր, – կաստիւմս տեղական կտորից է, ինչ է, լաւը չի՞:

Շուրջիններս՝ ուսանող թէ դասախօս բացի այն երկրից որ կոչւում է Հայաստան»:

Այս քիչ մը տհաճ նախադասութիւնը՝ պարզապէս ըսելու համար որ պապենական ընտանիքս ալ զերծ չէ մնացած բաժանումի ցաւէն: Մեծ հայրս՝ Լեւոն, որուն անունով կնքած են զիս, ծնած է դարասկիզբին՝ Սասնոյ Սեմալ գիւղը: Գիւղին անունը օտար չի հնչեր բոլոր անոնց, որոնք կարդացեր են Րաբէնի (Տէր – Մինասեան) համբաւաւոր «Ցուշեր»ը, ուր բազմաթիւ անդամներ յիշատակութիւնը կ'ըլլայ այս գիւղին՝ մերձակայ Շէնիկ եւ Կէլէկուզան պիւզօրէկից զուգահեռ: Մեծ Եղեռնի արիւնոտ օրերուն, քիչ բան մնացած է մեր տան երէց՝ Սեթալայ Քէաթիկ Մանուկի (այս մարտիկին անունն ալ յաճախ կը յիշատակուի Րաբէնի կողմէ) դերդաստանէն: Վերապրող մնացորդացը, լքելով Տարօնի պատմական աշխարհը, լաո բախտ ուղղութիւն վերցուցած է դէպի արեւելք (Ռուսահայաստան), Հաբաւ (Սուրիա) եւ արեւմուտք (Պոլիս):

Ուշադիր ընթերցողը դուշակեց թերեւս, թէ ո՛ւր կ'ուզեմ հասցնել այս տհմադրական պատումը: Արդարեւ, Պոլսոյ իմ հարազատներս, որոնք հիմա օդակայան վերածուած էին դիմաւորելու զիս, ուղղակիօրէն չառաւիղներն էին Սեմալայ մեր նահապետական տան...:

Հիւրընկալս՝ Օր. Ե. Մուշեղեան սիրուած ու մեծապէս յարգուած անուն մըն էր յատկապէ՛ս Պոլսահայոց կրթական շրջանակներուն մէջ: 1949-ին շրջանաւարտ ըլլալով կեդրոնական վարժարանէն, տասնամեակներ չարունակ ուսուցչագործած էր Խասեան, Մխիթարեան, Պէզճեան ու Սամաթիոյ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարաններուն մէջ, իսկ հանգստեան կոչուելէ ետք՝ վարչական պատասխանատուութիւններ ստանձնած՝ Թրքահայ Ուսուցչաց Միութենէն ներս:

Աւելի քան 15 տարի առաջ, երբ սակաւին պատանի մըն էի, համակապրական կանոնաւոր կապ մը հաստատեցի իրեն հետ: Այդ տարիքին, ինծի համար քիչ մը արտասովոր բան էր Թուրքիայէն նամակներ առնել, որոնք բոլորն ալ լեցուն կ'ըլլային դորովալից տողերով...: Բայց այդ նամակներուն մէջ կար կէտ մը, որ ամէն անգամուն ալ կը գրաւէր ուշադրութիւնս, – Օր. Մուշեղեան իր փոլոր նամակներուն վերի աջ անկիւնը իր ապրած բնակավայրին անունը կը նշէր ո՛չ թէ որպէս Իսթանպուլ կամ Պոլիս, այլ՝ Կ. ՊՈԼԻՍ: Աննշան այս մանրամասնութիւնը աւելի եւս կ'ոգեւորէր զիս, «հին, հին դարուց յիշատակ»ներ կ'արթնցնէր մէջս, խորհրդանիշ մը ըլլալ կը թուէր:

Նամակագրական փոխանակութիւնը ընթացած էր այսպէս, տարիներ չարունակ, մինչ նամակագիրներէն մէկը, բնականաբար, ալեւորած էր, ու միւսը՝ չափահաս դարձած: Եւ սակայն, բնաւ պիրար չէինք տեսած: Հիմա, նոր է որ ողջագուրուեցանք, երկարօրէն նայեցանք մէկզմէկու դէմքին ու հարազատ արիւնակից մը վերագտած ըլլալու գոհունակութիւնը ապրեցանք միասնաբար:

***

«Մարմարա»ի բանիբուն խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան, որուն գրականութեան երդուեալ ու կատաղի սիրահար մըն եմ չատ կանուխ ժամանակներէ, եւ որ չարունակ կը կրկնէ թէ իմ մէջ ողջունած է իր լեռնակուտակ գրականութեան երկու մասնագէտներէն մին (առաջին տեղը վերապահելով երեւանաբնակ փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանին), եկած ու գտած էր զիս փութով, Թէշվիքիէի մեր հարազատներուն տանը մէջ:

Միշտ ատոր, որեւէ ծառայութեան պատրաստակամ, նոյն չէնչող մարդը: Տեսակէտով մը՝ «գրական կնքահայր»ս է ան, որուն ուղղուած իմ առաջին նամակս՝ դեռ այն օրերուն երբ ուսանող էի Հալէպի Քարէն Եփէճ Ազգ. ձեմարանի միջնակարգի բաժինը, պատուհան մը բացաւ, որ ես ներս ցատքեմ պոլսահայ գրականութեան պարտէզին, պտտիմ այնտեղ անձանձրոյթ, կաւչիմ պոլսոյ, սիրեմ զայն յաւերժօրէ՛ն: Այդ բախտաորոշ նամակին յուզիչ պատմութիւնը պատմած ենք երկուքս ալ, առանձնաբար, ինք՝ իր «Ցուշատետր»երէն մէկուն («Թանթիկս մեռաւ...»), իսկ ես՝ ձեմարանի 50-ամեակի յուշամատեանին մէջ: Ջամանալին այն էր սակայն, որ ամբողջ 18 տարի (1981 – 1999) մենք բարեկամութիւն մը չակեցինք լոկ նամակագրական կապով ու մամուլի միջոցաւ, առանց երբեք կարենալ սեղմելու մէկզմէկու ձեռքը:

1999–ի ամառը, երբ ան Պէյրութ եկաւ բանախօսութիւն մը սարքելու տարաբախտ թանաստեղծ Պարոյր Սեւակի մասին, վարմակերպիչները («Դիտակ» ամսագիրը) զիս ալ հրաւիրեցին Հալէպէն՝ հանրութեան ներկայացնելու համար օրուան հիւր բանախօսը: Հոն, Պէյրութի մէջ է որ առաջին անգամ ողջագուրուեցանք ես ու Հատտէճեան: Նուազ քան տարի մը յետոյ, 2000–ի Մարտին, Հատտէճեան բանախօսութիւններ սարքեց նաեւ Հալէպի մէջ: Ու հիմա, նոյն տարեան աշնան, այս անգամ ե՛ս է որ Պոլիս թռայ՝ Հատտէճեանին եւ հայ գիրի պոլսահայ միւս պատասխանատուներուն հետ չարունակելու համար մեր անվերջանալի զրոյցը կարօտի գրականութեան մասին...: Սա կը նշանակէ, որ մէկուկէս տարուան նման կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին Հատտէճեան ու ես կրցանք մէկտեղուիլ 3 անգամ, 3 տարբեր վայրերու մէջ, այսպիսով՝ վրէժը լուծելով 18 տարիներու վիհ ու խրամին եւ բառնալով զանոնք միանգամընդմիշտ: Ճակատագի՛ր, բա՞խտ, թէ դիպուած: Պարզապէս՝ բոլորը միասեղ:

Նուազով, Հատտէճեանին յիշեցուցի, թէ ճամբորդութեանս ամբողջ տեւողութեան՝ մնացած էի իր «Օդանաւին անիւները»ուն ազդեցութեան տակ: Նոյնիսկ խորհած էի, թէ որքան օդանակար պիտի ըլլար՝ եթէ «Ցուշատետր»ի այդ երկարաշունչ չարքը աշխարհի ամենատարածուն դիմաւոր լեզուներուն թարգմանուելով՝ օդանաւային ընկերութեանց կողմէ գերքաշի ձեւով ձրիարար բաժնուէր տաւտանակ բարձրացող խրատաքնչիւր ուղեւորի, որպէս «զրպանի նուէր»: Բայց դիտեմ, որ Հատտէճեան կամովին ու գիտակցաբար կոմակ դարձուցած էր նման հատանակահանութեանց: Կարճ ժամանակ առաջ, 1999 Նոյեմբերին, իր գիրքերուն չնորհահանդէսին առթիւ, հրապարակաւ արտայայտուած էր հետեւեալ ձեւով. – «եթէ ուզէի, կեանքիս մէջ շատ կանուխէն կրնայի գրել նաեւ անգլերէն կամ փրանսերէն լեզուներով: Բացարձակապէս չմտածեցի այդ մասին, որովհետեւ ես ի՛մ ժողովուրդիս համար կը գրեմ, ի՛մ մայրենի լեզուով կը գրեմ»:

(Շար. 1)

լեզուաբան է, եւ Դէմիրճեան կանոնէն չէր զարուղած. չ՛որ ժողովուրդին պէտք է հասկցնել տարբերութիւնը տա-կաւին պատրաստ չեղած չինուհեան ծա-ղիկ – քայլերով պաշտօնական քացման եւ գործածելի դառնալու՝ շահագործման յանձնառու մէկու:

(Միայն լեզուաբան չէր, այլեւ գրա-քննադատ. ձայնասփիւռը Շանթի մէկ թատերակը կը բեմադրէր: Կարճ հեռա-ձայն մը.

– Էդ դաշնակցականի անունը չլսեմ. – եւ բեմադրիչը մոխիր կը ցանէ թէ՛ իր, թէ՛ Լեւոն Շանթի գլխուն):

Սակայն լսածներէս աւելի տեսա՛ծս պատմեմ. Նախագահութեան մէջ նստած է՝ քիչ մը կքած յաղթանդամ իր անձին վրայ ու անընդհատ կը ծխէ սեւ գոփիով հայրենական գլանիկները, որոնք խա-նութներու մէջ անպատանելի էին նոյնիսկ «տակից»: Առջեւը մոխրաման չկայ. երբ գլանիկը սպառած կ՛ըլլայ, Դէմիրճեան առանց գլուխը դարձնելու ձեռքը ուսին վրայէն եաեւ կ՛երկնցնէ, եւ իր չքախում-բին մէջ վխտացող փողկապաւոր անդի-մադիծ երիտասարդներէն մէկը անմիջա-պէս կ՛անհետացնէ կոթուկը:

Դէմիրճեանի հայրենասիրական խը-րատները բազմապատկուած եւ պատկե-րազարդուած՝ լսած եմ յետպային չա-տերու բերաններէն:

Սակայն խրատները չէին դարմաներ օտարամոլութիւնը Հայաստանցիին, որ ամերիկեան գլանիկներ չդտած՝ Պուլկա-րականները կը ծխէր, ձեռք մը չէխական կամ ֆիննական հազուստ գնելու համար մինչեւ Մոսկուաները կ՛երթար եւ կ՛ու-ակր հոլանտական կարագը (ամսական 300 կրամ անձ - գլուխ, վասն զի հայրե-նի կովերուն կաթիկը միայն կառավա-րութեան կը բաւէր):

Եօթը տարի եաքն է, որ Դէմիրճեանը տեսայ երես – երես: Մոսկուայի Լա-զարեան ճեմարանի չէնքին մէջ տուն – տեղ ըլլալիք Հայոց Թանգարանի բացումն էր խնդրոյ առարկայ: Այսինքն մեր խում-բը զայն պիտի շահագործման յանձնէր, իսկ Դէմիրճեան պիտի կատարէր բացու-մը՝ կտրէր կարմիր երիզը: Ինչեւէ. Առա-ջինը շահագործման յանձնողներուս քովէն կ՛անցնի առանց մեր բարեւը առնելու. հաւանաբար՝ իմ ոչ – հայաստանեան վը-րայ – գլուխիս պատճառաւ:

Սեւ ամպերը արդէն կը կուտակուէին «Շինարարին» գլխուն: Նոյն տարուան աշնան, արցախեան փոթորիկին՝ ծով բազմութիւնը կը վանկարկէր. – «Դէ-միր-ճեան դա–ւա–ճան»:

– Դուք որ գործադուլ էք անուում, – աչքը հեգնաբար կկոցելով կ՛ըսէր Առա-ջինը, – քա ո՞վ ա ձեզ փող վճարելու:

- Մի–ա–գում, - կը վանկարկէր ժողո-վուրդը:

– Ղարաբաղը ճչ՞պա ա, որ հաւեմ ձեզ տամ, – կ՛ըլլար պատասխանը:

Իրականին մէջ թէ՛ ժողովուրդը յոլ-նած էր օրէցօր վատթարացող պայման-ներէն, անվերջ տուներէն, առած – քալած պաշտառակերութենէն, իրաւանց բռնա-բարումէն թէ՛ Մոսկուան՝ Հայաստանը «վերակառուցելու» հետամուտ՝ Դէմիր-ճեանը չափազանց հասած եւ քիչ մըն ալ վտած դերան կը նկատէր: Շատ ժամա-նակ չանցած՝ յարմար չափի ու մանա-ւանդ՝ ռուսական խարտոցով յղկուած տախտակ մը մէջտեղ հանուաւ էր յանձին Սուրէն Յարութիւնեանի, որ կրթութեամբ անատնաբոյժ էր: Մնաք բարովի փոխա-րէն Դէմիրճեան կը նետէ.

– Բա ձեզ պէս հայվանները տէնց դե-կավար ա պէտք:

Շուքի մէջ «Շինարար»ին ապրած տա-րիներու մասին չատ քիչ գիտեմ: Գոնէ մինչեւ 1995-ի Ծնունդի նախօրէն, երբ Պրիւսէլեան պանդոկիս մուտքին յանկարծ կը բուանի իր մեծդի կերպարանքը:

– Շատ ուրախ եմ, որտեղի՞ց էք, – ձեռքս վտիտ չուղ մը կը թուի հակայ իր ափին մէջ:

– Ինչ լա՛ւ է, – կ՛ըսեմ, – հիմա գոնէ բարեւի մը արժանի կ՛ընէք:

– Էդ ե՞րբ բարեւ չեմ տուել: Ես ի՞նչ է, երեխա՞յ եմ: Մոսկուայու–ո՞ւմ: Կա-րող ա պատահի՝ լաւ չեմ լսել: Գիտէք, ականջս ծանր է, ներող կ՛ըլլէք:

Գործատէրս, որ մինչ այդ առանց բառ մը հասկնալու լռելեայն կը դիտէ մեզ՝ կ՛ժպտեցնայ ու ակնածանօք կը ձեռնուի Դէմիրճեանին հետ: Ու քիչ մը եաք կը հարցնէ ինծի. – Ո՞վ է այս պարոնը. պատկառազդու հով մը ունի:

– Հայաստանի նախկին թագաւորն է, – կը պատասխանեմ:

– Իրա՞ւ: Չէի գիտեր միապետութիւն ըլլալը...

Միապետութիւն կամ հանրապետու-թիւն՝ Դէմիրճեան քայլ առ քայլ կը մօ-տենար նախագահի աթոռին, եւ անկաս-կած վրան պիտի քաղմէր, եթէ... մեզմէ առաջ մէկը նշմարած չըլլար անխուսա-փելի օրինաչափութիւնը, որուն համա-ձայն նախկին Առաջիններէը կրկին Առաջին կը դառնային: Եւ վերլուծող նոյն ուղե-ղին մէջ պիտի չծագէ՞ր բնական հետե-եալ հարցումը. ինչո՞ւ սպասենք վարչա-պետը, որ վաղը – միւս օրը դրչահար-ւածի մը զոհ պիտի երթայ եւ որու պաշ-տօնն իսկ է քաւութեան նոխազ ըլլալը:

Հոկտեմբեր 27–ի հեղինակներուն զգա-ւեցաւ այլեւս տրամաբանելու կարողու-թիւնը: Որովհետեւ այլապէս դուրս կը ցցուէր թենճուկին մէկ տուտը. հսկայ դահլիճին մէջ անոնց առջեւ միմիայն մէկ թիրախ կար. Կարէն Դէմիրճեանը...

Սակայն ի՞նչ կը փնտռես դուն, որ քուէդ պիտի տայիր Դէմիրճեանին:

Այսօրուան աւերածութիւնը կարէն «Շինարարի» գահակալութեան օրերէն չէ՞ որ կը սկսի:

Երկկուան զառնուելիներդ աւելի ա-նո՞յշ են այսօրուաններէն:

Կամ ալ հաւատարմութի՞ւն սորված էր ան, որուն երեան ի վար դուն երկկ «դա-ւա–ճան» կը պոռայիր:

Այն օրե՞րը կը փնտռես, երբ սովետ-բէնով աչխատավարձ, իսկ ժողովուրդի իսկ լեզուով՝ աղքատավարձ կոչուող բուռ մը թղթադրամ, աւելի ճիշդ՝ դրա-մաթուղթ կը բաւէր մինչեւ ամսոյն վեր-ջը:

Հարկա՛ւ կը բաւէր, որովհետեւ դի-մացը ապրանք չկար: Չկար ոչ թէ այն պատճառաւ, թէ կովն իր կաթը, իսկ ոչ-խարն իր բուրդը միմիայն համաչխարհ ջոջերուն համար կը պահէին: Արաքս գե-ղը ու խողովակ վնտղ հակայ գործարա-նը ունեցող երկիր մը ոտքման ջո՞ւր պիտի չունենար: Կամ լեռնային ագրիւր-ներու վճիտ ջուրը արդիւնաբերութեան համա՞ր պիտի գործածէր՝ ծարաւ ճգե-լով քաղաքները:

Ղեկավարներուն անճարակութիւն կար-ծուածը իրականին մէջ դիւային մտա-յղացում մըն էր:

«Դժուար է ղեկավարել 365 տեսակ պա-ներ ունեցող երկիր մը»,– կը հառաչէր գօր. տը Կօլ: Խորհրդային վարչակարգը ինքնիրեն խնայած էր այդ դժուարու-թիւնը: Դէմիրճեան ղեկավարած էր մէկ տեսակ՝ «չանախ» կոչուած պանիրի եր-կիրը: (Անունը միտքս դալուն պէս ախ-տագին կծկտմներ կ՛ունենամ ներսի-դիս): Միւս բոլոր տեսակները ղեղչուած էին՝ ժողովուրդը դիւրաւ չհագործելու համար: Ձեղչումին վտիտ աւելցուքը «տակից» կը վաճառուէր, քանի որ սեւ չուկան չատ աւելի հնազանդ է քան ա-զատ չուկան:

Ժողովուրդը տակայն կը տոկար: Մա-հացու հեգնանքը չտեսնել «Շինարար» վերադիրին մէջ՝ Հայաստանի ժողո-վուրդը չիմար կարծել է:

Շինարա՞ր: Անչուչա. Ո՞վ տնկած է երիտասարդական պալատը եւ Մարզահա-մերգային համալիրը: Այդչափ չատ էին հոն մատը լզողները, որ առաջին «հրա-չակերտը» առանց չարժատանդուխի մը-նացած է. իրաւ որ միայն երիտասարդ մէկը կրնայ մագլցիլ մինչեւ մուտքի դուռը: Երկրորդը ընդհանրապէս կիսատ պիտի մնար, եթէ դասերու փոխարէն ուսանողներս չղրկուէինք օգնելու ... բանտարկեալներուն, որոնք կ՛աչխատէին հոն ի չգոյէ շինարար գործաւորներու: Վերջիններէը ի չգոյէ գործէ՝ զանգուա-ծարար Ռուսաստան եւ այլուր կը մեկ-նէին:

Դէմիրճեանի սովետական փոխարքա-յութեան չրջանին Հայաստանը ի չգոյէ-ներու անսպառ չտեմարան մը դարձած էր:

Թող հայրենասէր մը ելլէ ու ըսէ թէ սուտ կը խօսիմ, թող երգէ՛ հպարտու-թեամբ.

Ծարաւ ես, Սեւան
Շունչ քաշիր, Սեւան
Քո գիրկն է շտապում Արփան

Թող երգէ՛, չլսելու համար թէ ես Ար-փայի ցամքած հովիտն ալ տեսած եմ...

Հա՞րկ է ըսել թէ իւրաքանչիւր «կո-թողը» ծովածաւալ գեղծարարութեան առիթը կ՛ըլլար, եւ Դէմիրճեան տեղեակ էր ատոր՝ աւելին չըսելու համար:

Ինչո՛ւ չէ. ժողովուրդին համար ալ տուներ կը չինուէին, հոգ չէ թէ լուցկիի տուփի ձեւով... ու չափով: Հոգ չէ, թէ բնակարանի տարնտպ կար, թէ երեք սե-րունդ չամախ նոյն յարկին տակ կը բը-նակէին, թէ երեւանի մէջ յարկաբաժին մը ձեռք բերելէն աւելի դիւրին էր եր-թալ տուն մը չինել... Ամերիկայի մէջ: Այս ամէնը թերեւս միայն երգիծանքի նիւթ հայթայթէր, եթէ 1988 անողոք թուականը մէջտեղ չհանէր կարէն «Շի-նարարի» գործածած չինանիւթերուն բա-զադրութիւնը եւ որակը, իսկ աւելի լայ-նօրէն՝ իր պահակալութեան ամբողջ էու-թիւնը:

Մեռածներու մասին կամ բարին կամ ոչինչ, – կ՛ըսէին Հռոմէացիք: Սակայն մինչեւ այս տողը ես աւելի ողջերու մա-սին խօսած եմ, կամ ալ՝ երեւոյթներու մասին, որոնք չեն չքացած Դէմիրճեանի մահով:

Բուն անարդանքն էր Դէմիրճեանի յի-շատակին զազաղին վրայ փռուած տեսնել այն դրօշը, որուն դէմ հայհոյանքը կը կազմէր իր երբեմն ղլխաւորած կուսակ-ցութեան զարտափարախօսութիւնը եւ գո-յութեան նպատակը:

Ե. Լ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԺԱ.

Տե՛ս, այս իրիկուն դուն երջանիկ մարդ մըն ես, գրպանդ քսակ մը լեցուն ոսկի ունիս, ուզածդ կրնաս ընել... ահա՛ քե-զի ազատութիւն... հիմա տուր նայինք սա թուղթը, որովհետեւ ժամանակը ուշ է եւ վաչան ինծի կը սպասէ:

Սեդրակի դէմքը կրկին նետեց, վճռա-կան վայրկեան հասած էր, գրամին փո-խարժէքը կը պահանջուէր իրմէ՝ մատ-նութիւնը:

Ոսոխականութեան նախարարը ուզած էր հաստատ գործ տեսնել եւ խոստացած էր հարիւր ոսկի տալ այն պայմանաւ որ Սեդրակ իր ստորագրութեան տակ եւ գրաւոր կերպով հաղորդէր իրմէ ուզուած տեղեկութիւնները: Հիմա գլխանն էր այս գրութիւնը, պէտք էր տալ իր տիրոջ:

Երիտասարդը կը վարանէր, տակաւին կրնար քսակը եաւ դարձնել, թուղթը պատռել եւ ձգել երթալ... տակաւին կրնար անարգութեան ճամբէն եաւ դառ-նալ, անջնջելի մուրը չքսել ճակատին...

Լրտեսը նշմարեց Սեդրակին ներսիդին անցածը:

– Ի՞նչ զարմանալի մարդ ես, տակաւին կը վարանի՞ս, ըսաւ. երբ բախտը իր ոտ-քովը քեզի եկած է. եթէ այսօր չուզես առիթէն օգտուիլ, վաղը ձեր մէջէն ուրիչ մէկը պիտի գայ դրամի փոխարէն ամէն բան մէջտեղ հանելու եւ այն ատեն դո՛ւն պիտի երթաս բանտերուն մէջ պարապ տեղը չարչարուիլ... Երիտասարդը պե-րապոյն ճիգ մը ըրաւ, ձեռքը արագ չարժումով մը գրպանը տարաւ, թուղթը հանեց, խօսակցին յանձնեց ու մէկէն ոտ-քի ելլելով «մնաս բարով» ըսաւ ու դուրս ելաւ սրճարանէն:

Ա՛լ ամէն ինչ կատարուած՝ ոճիրը գոր-ծուած էր:

ԺԲ.

Սեդրակ այլեւս կանգ չառաւ ազեսա-ւոր ճամբուն վրայ. մատնութիւնները հետզհետէ չարունակէց, ամէն անգամին կարեւոր դումարներ առանալով: Եւ սա-կայն իր ապրելու ձեւը չէր փոխած բը-նաւ, իր ընկերներուն մտքին մէջ կաս-կած չյարուցանելու համար: Նոյն ան-չուք սենեակին մէջ կ՛ապրէր, անճուկ օրերու զրկանքներուն ենթարկելով ին-քզինքը, այնպէս որ առած դրամները բա-ւական պատկառելի դումարի մը, քանի մը հարիւր ոսկիի հասած էին:

Եւ սակայն մեծագոյն հարուած մը կը մնար զարնելիք, խոշոր վճռական եղեռն մը, որով ընդ միշտ եւ անդառնալիօրէն կորուստ պիտի մատնէր իր ընկերները:

Շիշլիի կողմերը, թրամվայի ճամբէն հեռու, պարտէզներու մէջ կորսուած տուն մը կար, զոր Արամ վարձել տուած էր իրրեւ ապահովագոյն թաքստոց իրենց գաղտնի գործունէութեան: Հո՛ն էր որ ծանրակչիռ պարագաներուն, ընկերները կը հաւաքուէին խորհրդակցելու համար: Հո՛ն կը պահուէին բոլոր վաճառաւոր թուղթերը, յեղափոխական թերթերու ծրարները եւ դէնքերը: Վերջերս հոն բերուած էր նաեւ հազարումէկ զգուչու-թիւններով ու տպնդալի դժուարու-թիւններով, երկու անտուկ ուժանակ, մօտաւոր ապագայի մը մէջ գործադրուե-լիք ծրագրի մը համար:

Ոսոխականութիւնը, ձերբակալուած յե-ղափոխականներու հարցաքննութիւննե-րէն կրցած էր իմանալ այդ երկու սըն-տուկներու գոյութիւնը: Այս յայտնու-թիւնը ահռելարարի ափսած էր ամէն կողմ, Ելըտզի պալատէն մինչեւ ոստի-կանութեան նախարար Նազըմ փաչայի ապարանքը: Ընդհանրապէս կը կարծը-ւէր՝ թէ այդ ուժանակները պիտի գոր-ծածուէին Նազըմ փաչայի, Հիւսնի պէյ-ի եւ Հայաստեաց բարձր պաշտօնեանե-րու դէմ:

Տեղեկութիւնը առնուած էր պատանիէ մը որ բանտի չարչարանքներուն չկրնա-լով տոկալ՝ այդ խոստովանութիւնը ը-րած էր Հիւսնի պէյի, հաւատալով անոր խօսքին որ ըսած էր իրեն.

– Եթէ կարեւոր յայտնութիւն մը ընես, քեզ ազատ կը թողում:

Ու միամտօրէն ան պատմած էր բոլոր պէտքածը: Իր բանտարկութենէն ամիս մը առաջ, օր մը, Ալօ անուն ընկերոջ մը հետ, գացած էին Ղալաթիա խան մը: Հոն մութ սենեակի մը մէջ մեծ սնտուկ մը կար: Ալօ յանձնարարած էր իրեն երթալ այդ սնտուկին վէս մեծութեամբը երկու սնտուկ պնել ու անմիջապէս բերել: Պա-տանին գործադրած էր պատուէրը: Ձե-ռոյ, երկուքը առանձին, սենեակին դու-ռը կղպելէ եաքը, մեծ սնտուկը բացած էին: Մինչեւ բերանը լեցուած էր ուժա-նակներով:

Ալօ ըսած էր իրեն որ ուժանակները ուրիչ տեղ մը պիտի փոխադրուին պահ-ւելու համար եւ ինք որոշած էր երկու սնտուկի մէջ տեղաւորել գանոնք, որպէս զի փոխադրութեան միջոցին, եթէ մին կռնուէր, գոնէ կարելի ըլլար միւսը ա-զատել: Այս յայտարարութենէն եաքը, միտքին, ուժանակները մեծ զգուչու-թեամբ դրած էին երկու սնտուկներուն մէջ եւ գանոնք դամելով մեկնած էին:

Ահա՛ իր ամբողջ դիտցածը:

Ոսոխականութիւնը արդէն կը ճանչնար այդ Ալօն իրրեւ ամենավտանգաւոր յե-ղափոխական մը, սակայն դժբախտաբար պիտի չէր թէ բաւական ժամանակէ ի վեր հետացած էր Պոլսէն:

Ի գո՛ւր ստիպեցին պատանին աւելի մանրամասնութիւններ տալու, խեղճը իր ամբողջ դիտցածը խոստովանած էր ու ա՛լ ուրիչ բան չէր գիտեր երկու սնտուկ-ներու մասին:

(Շար. 33)

ԸՍՓԱ ՊՐԱՆՔ

«Հայկական Սաղոր»

Ժրնեվիլիէի Թատրոնը (*) Յունուար 20–էն Փետրուար 11 կը ներկայացնէ «Փրինիւս Ամենիքա» խորագրուած խաղ մը որ թատրոնի ու պարի խառնուրդով մը իրագործուած է: Ան ձօնուած է Պա-րաճանովի: Ներկայացումը պատրաս-տած են բեմադիր Կզավիէ Մարշան եւ պարադիր Օլիվիա Կրանտվիլ. դեր ըս-տանձնած են հինգ հայ երիտասարդ դե-րասաններ ու երաժիշտ մը ու նոյն թի-ւով Ֆրանսացի դերասաններ ու պարող-ներ: Գործածուած են հայերէնը, Ֆրան-սերէնը եւ ռուսերէնը: Ներկայացումի թղթածրարին մէջ կ՛նշուի թէ բեմադիր-ները նիւթը քաղած են Պարաճանովի Երեւանի տուն – թանգարանին մէջ թե-ւածող անոր յորդուն հրաչալի երեւա-կայութեան տուեալներէն. այդ տուն – թանգարանը մոգական կղզեակ մը կը նկատեն արիւնաքամ ու մեկուսացած երկ-րին մէջ:

Ներկայացումը կազմուած է խճանկա-րով մը, բաղկացած՝ եօթը մանրանկար-ներէ, որոնք խորագրուած են. Աճուրդը, Մանկութիւնը, Աւատպելը, Դատավարու-թիւնը, Արգելափակումը, Ողբը, Կողո-պուտը:

(*) 41, avenue des Grésillons
92230 Gennevilliers
Հեռաձայն. – 01 41 32 26 26

Տէր եւ Տիկին Արման եւ Թամար Շէրէֆ,
Պ. Արնօ Շէրէֆ,
Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Լեոնա Տէմիրճի
եւ զաւակները՝ Ալէքսանտր եւ Արթիւր,
Պ. Նուպար Գարագաշեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Օննիկ եւ Այտա Արաս (Ֆիլատելֆիա),
Տիկին Հռիփսիմէ Պօչնաքօղլու
Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
արաւ խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԳԱՌԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 15, ժամը 14·45-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին
40, rue d'Arménie
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի
Parc Communal de Bron
գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Յաւակցութիւն տոմարով:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին, փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Լիոնի Մարգարեան-Փափազեան գպրոցին:

(Շար. Ա. էջէն)

սուր բնոյթ առած է Եւրոպացիներուն եւ ԱՄՆ-ու մէջ եւ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ կառավարութեան երկու նախարարներ, Առողջապահութեան եւ Գիւղատնտեսութեան, հրաժարած են վիտակից իրենց սխալներուն եւ պատասխանատուութեան «խենթ կով»ու հարցին կապակցութեամբ: Երկու նախարարներն են՝ Անտրէա Ֆիչէր եւ Քարլ - Հայնց Քունքը որոնք, դեռ ամիս մը առաջ, յայտարարած էին որ Գերմանիա ամէնէն ապահով երկիրն է այդ առընչութեամբ:

Ժ. Գ. ՄԻԹԵՐԱՆ, ոգբացեալ նախագահին անդրանիկ զաւակը, միտքը փոխեց եւ որոշեց վճարել 5 միլիոն ֆրանքի բաշխուորային, զոր գատաւորը կը պահանջէր իր առժամեայ ազատ արձակման փոխարէն: Յանօթի է, որ սկիզբը մերժեց առարկելով թէ նման գումար չունի եւ չուզեր որ իր հարազատներն կամ քարեկամները հատցնեն նման գումար մը: Սկզբունքով Ժ. Գ. Միթերան բանտէն պիտի ելլէր Յունուար 11-ին:

Է. ՊԱԼԱՏԻՒՐ հրապարակած է այլ միացեալ կուսակցութեան մը ծրագիր - կրանոնագիրը: Նախկին վարչապետը կ'ուզէ անպարման, եւ ա՛յս տարի, մէկի ընտրածել այլ պանազան հոսանքները, կուսակցութիւն մը հիմնելով, զոր մկրտած է ԻՒ - փէ - էՒ, այսինքն՝ Միութիւն տարեվորոգումներու համար: Պարատիւր յաւատես է այս ուղղութեամբ, մինչ իր հիմնած չարժումը կրնայ, պարզապէս, այլ յաւելեալ կուսակցութիւն մը ըլլալ:

ԼԻՈՆի կեդրոնը, Գրուա - Ռուս, Յունուար 9-ին, բեռնատար կառք մը, առանց վարորդի, սահած է զառիվարէն եւ բախած չորս ուսանողներու: Առնցմէ մէկը, 17 տարեկան մեռած է: Մաքրութեան ընկերութեան մը բանուորն է որ կառքը կեցուցած էր, բայց, ձեռքի արգելակը թուլցած է եւ կառքը ճամբայ ելած: Երեք ուսանողներ ալ վիրաւորուած են:

ՀՆԴԻԿ աւելի քան մէկ միլիոն ախտաւորներ ակսած են լուացուիլ Գանգէսի

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. Օր Ծննդեան:
Աւուրանակոչութիւն Տեառն
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Աւագնորպարանի Տնօրինէ-ը կը կատարուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՁԵԱՆ

*
**

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
Ա. Կիրակի Զկնի Ծննդեան
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին Աւուրանակոչութեան վաղուան առթիւ, յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն Բարերար՝
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
հոգեհանգիստներուն համար:

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

մէջ, Ալլահապատի մօտ, իրենց մեղքերը քաւելու համար, կրօնական մեծադոյն համախմբման առաջին օրը: Կը սպասուի 70 միլիոն հոգիի այս ապարոզութեան համար, որ տեղի կ'ունենայ 12 տարին անգամ մը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի արեւելեան չրջանը, Սիպիր, յուրտը կը կոտրէ բոլոր մրցանիչները: Կրասնօյարսկ, ջերմաչափը դէրյէն վար 57 աստիճանի հասած էր Յունուար 8-ին: Մէկ հոգի մեռած է եւ 30 ուրիշներ ալ հիւանդանոց փոխադրուած: Շրջանները ելեկտրական հոսանքէ եւ ջերմութենէ ալ զրկուած են: Խողովակները պայթած են:

ԺԱՆՆ ՄՕՐՕ, Յանօթ դերասանուհին, առաջին կինն է որ մուտք կը գործէ Ֆրանսական Գեղարուեստից ակադեմիա, ուր են արդէն Ռոման Փոլանսքի, Փիէր Շէօնտէօրֆէր, Իերար Ուոլֆ եւ վերջերս՝ Անրի Վէրնէօյլ (Աչոտ Մալաքեան): Կանոչ պդեսը պատրաստած է Փիէր Գարտէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :

M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 13, ժօն է անուանակոչութեան:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէքը կը կատարուի:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie
PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

75-ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 - 8:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Ծ Ր

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «Անի» մանուճիւղի միօրեայ վարժարանի Ծննդեան առթիւ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐը
կիրակի, Յունուար 14, ժամը 15-ին
Սէն Մարթէն տ'Էրի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:
Աչակերտութեան կողմէ պատրաստուած ճոխ յայտագիր՝ արտասանութիւն, երգ, պարեր: Կաղանդ Պապան պիտի ուրախացնէ սրահի բոլոր երախաները իր նշէրներով:

ՏՕՆԱԾԱՌ 2001

La traditionnelle fête annuelle de l'arbre de Noël de l'**«Ecole L. Shant»** de l'Association Cultuelle de Chaville se déroulera :

le dimanche 14 janvier à 15 heures dans la salle Balabanian de l'Eglise.

Parents et amis, nous vous attendons nombreux à cette matinée afin d'encourager nos jeunes élèves et.. accueillir tous ensemble le Père-Noël.

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge

Jeudi 11 janvier à 20 heures 45

Conférence avec projection de diapositives

VILLE ET TERRITOIRE DANS L'ARMENIE ANCIENNE

par GIUSTO TRAINA
Professeur à l'Université de Lecce
Spécialiste de l'Antiquité

— Entrée libre • Cocktail —

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30-ին
SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — 75009 PARIS

Յ Ա Յ Տ Ա Գ Ի Ր

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...
բ) Ծպտուկի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:
գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

Եկէ՛ք ծպտուած • Եկէ՛ք ձեր ծնողքներուն հետ

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION:
3 février - fin juin

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, de 3e, et de 4e niveaux continuent.
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 550F + 50F port

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01.47.50.97.51.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12
VENDREDI
12 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·078 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.078

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Նախքան Ազգային Ժողովի քննութիւնը, Յունուար 10–ին, Ժողովին արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբն է որ քննեց ծանօթ առաջարկը, զոր քուէարկած էր Մերակոյտը (Նոյեմբեր 8) եւ միաձայնութեամբ վաւերացուց պատն։

Յունուար 18–ին է, ինչպէս յայտնի է, որ Ազգային Ժողովը պարտի կրկին արտայայտուիլ օրէնքի առաջարկին մասին, հակառակ անոր որ Մերակոյտի քուէարկածը ճիշդ նոյնն էր, այսինքն ոչ մէկ տարբերութիւն ունէր Ազգային Ժողովի 1998 Մայիս 29–ին քուէարկածէն, բայց, տարբեր կը նկատուի իրաւական դեմնի վրայ։ Այս անգամ ալ, ինչպէս 1998 Մայիս 29–ին եւ 2000 Նոյ· 7–ին, խորհրդարանականները, իրենք է, որ օրակարգի դրին հարցը եւ ոչ՝ կառավարութիւնը։ Օրէնքի առաջարկը, իր բուսական չէզոք բնոյթով իսկ, կը խանգարէ Թուրք Պետութիւնը, որ կրկին իրար անցած է։ Փարիզ ղրկուած պատուիրակութենէն զատ (համոզելու համար երեսփոխանները որ նման «ախալ քայլի» մը չդիմեն), Խորհրդարանն ալ հարկ տեսած է յայտարարութիւն մը հրապարակելու Յունուար 9–ին։ Հոն կը չեշտուի որ «այդ առաջարկին ղրկապատճառը քնտրական է։ Նախապաշարումներու վրայ հիմնուած է եւ կը ձգտի խեղաթիւրելու պատմական իրողութիւնները»։ Այս յայտարարութիւնը պատրաստուած է Ազգային Ժողովի մէջ ներկայացուած հինգ կուսակցութիւններու կողմէ։

«Ֆրանս – Սուար»էն (Յունուար 10) աւելի, «Լը Մոնտ» (Յունուար 11) կ'արձագանգէր լուրին, աւելցնելով որ, Նոյեմբերին Մերակոյտը ընդունած էր օրէնքի առաջարկ մը, որ որպէս ցեղասպանութիւն կը ճանչնար 1915–էն 1917 Օսմանեան կայսրութեան օրով գործուած ջարդերը, որոնք մէկուկէս միլիոն մահ պատճառած են քառ Հայերուն։ Թուրքերուն համար, կը դրէ «Լը Մոնտ» ազդիւր ունենալով Ա – Էֆ – Փէ-ն, որոնք վճռականօրէն կը ժխտեն ցեղասպանութեան տեսակէտը, զոհերու թիւը 250–էն 500 հազար է։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՑ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑՈՒՄԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԿՈՒ ԳԱՅ

Թուրք մամուլը առաջին էջի ուշադրաւ խորագիրներով բուռն հակազդեցութիւններ ձեւակերպած է Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովի արտաքին յանձնախումբին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին։ Յունուար 10–ի վաւերացութիւն։ կը չեշտուի թէ բանաձեւը Յունուար 18–ին Ազգ· Ժողովի նիստին ալ քուէարկուելու պարագային, Ֆրանսայի մէջ յանկանք պիտի համարուի ըսել թէ Հայերու ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած չէ։

Թերթերը կոչ կ'ուղղեն իրենց ընթերցողներուն որ բողոքի նամակներ յղեն Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերուն, յատկապէս անոնց որոնք ծանօթ են բանաձեւին զօրաւիղ ըլլալու կեցուածքով· այս առումով դլխաւոր թիրախ ցոյց կը տրուի Փր· Ռոչպլուան։ Թուրք մամուլի անուններդ տուած են բողոքի նամակի օրինակներ, քաղաքական դէմքերու, Ֆրանսական մամուլի պատասխանատուներու հասցէներու ցանկեր։ Ընդհանուր է համոզումը թէ Յունուար 10–ի քուէարկութենէն ետք կասկածի տեղ չի մնար բանաձեւին Յունուար 18–ի Ազգ· Ժողովի նիստին ետ վաւերացումին մասին։

Թուրք մամուլը, ըստ սովորութեան, կը կրկնէ թէ վերջնական վաւերացումի պարագային Անգարա մէկոցներու պիտի դիմէ Ֆրանսայի դէմ ու արդէն այդ ծրագիրը պատրաստ է։ Հետաքրքրական է, այսուհանդերձ, տեսնել թէ հակառակ տեղեկութիւններ ալ կան այս մասին. մինչ «Միլլիյէթ» կը գրէ թէ ձեռք առնուելիք միջոցները ծրագրուած են, «Ճումհուրիյէթ»ի համաձայն (Յունուար 11) այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ նախատեսութիւն կայ։

ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թրքական հակազդեցութիւններու զլխաւոր մէկ մասն ալ կը կեդրոնանայ Անգարա – Երեւան յարաբերութիւններու ապագային վրայ։ Թուրք մամուլը կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը լծուած է երկրին համար վըրդովմունքի մեծագոյն այս խնդրին արտաքին լուծում մը փնտռելու։ Այդ իմաստով կարեւոր կը նկատուի Երեւանի նկատմամբ մինչեւ այսօր կիրարկուած քաղաքականութեան վերաքննութիւնը։ Նախարարութիւնը կառավարութեան յղած է այս մասին մշակուած տեղեկագիր մը ուր կը նախատեսուի որ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն բնականոնացումը կրնայ օգտակար ըլլալ հայկ· Սփիւռքին գործունէութիւնը կասեցնելու համար։ Ծանօթ է որ Թուրքիա մինչեւ այսօր այս բնականոնացումը եւ Երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը պայմանաւորած էր Ղարաբաղի խնդրին լուծումով։ Նոր մօտեցումին մէջ կ'ըսուի թէ պէտք է վերջ տալ այդ պահանջքին ու Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումին համար պայման չնկատել Ղարաբաղի խնդրին լուծումը։

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը կը նախատեսէ նաեւ ցեղասպանութեան նիւթը քաղաքական չէզոնակէն դիտանկիւնին փոխադրելու ուղղութեամբ ջանքերը չարունակել։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսուպ 10 / 11)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Ա· ԲԱԶԻԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Յունուար 10–ին, Երեւանի քաղաքապետը՝ Ալպէր Բազիեան իր հրաժարականը ներկայացուցած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի։ Այս լուրը հաղորդած է քաղաքապետարանի աշխատակազմի դեկավարը՝ Ս· Սուրէնեանց։ Ան յայտնած է որ նախքան քաղաքապետի հրաժարականը, հրաժարական ներկայացուցած էին նաեւ քարտուղարը՝ Ա· Մկրտչեան, խորհրդական Գ· Մելքումեան, քաղաքապետ օգնականը եւ նոյնինքն՝ Ս· Սուրէնեանց։

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ԲԱԿՈՒ ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ Է

Նախագահ Պուտին Յունուար 10–ին ելոյթ ունենալով Ազգրբէյճանի Խորհրդարանին մէջ, ըսած է թէ աւելի բարձր մակարդակ պէտք է ունենան երկու երկիրներու տնտեսական կապերը եւ թէ Ռուսաստան պատրաստ է զործակցելու վառելիքի ուժանիւթի մարզին մէջ։

Բաքուէն մեկնելէ առաջ ան լրագրողներուն յայտարարած է թէ գոհ է Ազըրբէյճան կատարած առաջին այցին արդիւնքներէն։

Նոյն այցին Ազրբէյճանի ընդդիմութիւնը բուռն թերահաւատութեամբ արձագանգած է։ «Մուսաւաթ» կուսակցութիւնը այսուհանդերձ, կարեւոր քայլ նկատած է պայն, ծանրանալով Պուտինի յայտարարութեան վրայ թէ Ռուսաստան կ'ուզէ խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն հաստատել չրջանին մէջ։ Մինչ աւելի արմատական կեցուածքի տէր «Ժողովրդական ճակատ»ը ապաթղթին որակած է Ռուսաստանի նախագահին այցը։

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԳՈՀ Է ՌՈՒՍԵԽԱԴԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԷՆ

Սերժ Սարգսեան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ ռուսեւադրբեջանական յարաբերութիւններուն մէջ որոշ բարելաւում մը կ'օգնէ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին, քանի որ Ազրբէյճանցիները վատահութիւն կ'ունենան Ռուսերու նկատմամբ։ Նախարարը յայտնած է նաեւ թէ հայեւռուսական համագործակցութեան ծրագրով կը նախատեսուի երկու երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներուն վոխադարձ այցելութիւնները։

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆ ԼԱՒԱՏԵՍ Է ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ռուսաստանի նախագահը կարելի կը նկատէ Ղարաբաղի խնդրին լուծումը, քանի որ կայ Ազրբէյճանի դեկավարութեան տրամադրութիւնը եւ հայկական կողմին ցանկութիւնը։ Ան ըսած է թէ լուծումը Հայաստանի, Ազրբէյճանի, Ռուսաստանի յարաբերութիւններու հիմնական հարցն է եւ սխալ է այն կարծիքը թէ Մոսկուա չհետաքրքրուած է այդ երկու երկիրներուն ճակատումով։

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ ԲԱԿՈՒԻ ԶՕՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԼԻՐԸ

Ռուսաստանի նախագահը Բաքուի այցին երկրորդ օրը այցելած է 1990–ի Յունուարեան իրադարձութիւններուն եւ Ղարաբաղի զոհերուն յուշահամալիրը ու ծաղկեպսակ զետեղած։ Ան արձանագրութիւն մըն ալ ըրած է յուշամատեանին մէջ։

***

ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

2000 տարուան ընթացքին Հայաստանի մէջ 635 քիլոմեթր երկաթուղեամբ ճամբայ նորոգուած է եւ աւարտած 1,8 քիլոմեթրնոց Պուչկին լեռնանցքի աշխատանքը։ Ճամբաներուն նորոգութեան համար գործածուած են Համաշխարհային դրամատան վարկերը։ Կլիմայի աննպատակ պայմաններուն պատճառով անաւարտ մնացած է Երեւան – Գորիս – Կապան եւ Ճամբարակ – Դրախտիկ ինքնաշարժի ճամբաներուն նորոգութիւնը որոնց համար հարկաւոր դումարները կան եւ աշխատանքը այս տարի կ'աւարտի։

***

ԼՂՀ

ՆԱՅԻՐԱ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին գործերու նախարար Ն· Մելքումեան դրական որակած է Բաքուի մէջ Պուտին – Ալիեւ հանդիպումին ընթացքին զարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման մասին քննարկումին արդիւնքները։ Ան ըսած է թէ կարեւոր է որ Ղարաբաղի ճակատագիրը կանխորոշող յարաբերութիւն կառարուած չէ։ Աւելցուցած է թէ պատմութեան մէջ երբեք չէ եղած որ առանց յաղթանակի ու պարտութեան արդիւնքը նկատի առնելու որեւէ լուծում գտնուի։

ԹԱՐՄ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱԽԵՐԹՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Ա.

ԵՐԳԻԶ ՊԱՐԹԵԻԻՆ ՀԵՏ՝
ՀԱՑ ԵՐԳՈՎ ԽԱՆԴԱՎԱՌ

Թաքսիմի հրապարակէն դէպի Շիշլի ընթացող ուղղաձիգ մայր պողոտան այնքան երկար է որ՝ որոշ հանդրուանի մը վրայ անուանախոհումի կ'ենթարկուի, – ձումհուրիյէթ ճաւտէսին կը զառնայ Հալասքեարկապի ճաւտէսի: Այս պողոտային երկու ափերուն վրայ լայն տարածքներ կը զբաւեն Տոլափտէրէի, Հարպիյէի, Նշանթաշի կամ Օսմանպէյի նման ծանօթ թաղամասեր: Ճարտարարուեստականացած փարթամ ոստանի մը մանրանկար հայելին, ուր դէմ – յանդիման կամ կողք – կողքի դէպի երկնքի կապոյտին մերձենալու անկարելի ճիգ մը կ'ընեն բազմայարկ չքեղ պանդոկներ, պետական կառոյցներ, գործատեղիներ ու առեւտրական «հոլտինկ»ներ: Պողոտան դերծ չէ նաեւ հայկական ներկայութենէ: Արդարեւ, նոյն այս դիծին վրայ են «Ս. Յակոբ» կաթողիկէ Հայոց հիւանդանոցը, կեդրոնական Սանուց Միութեան հաւաքատեղին, Բանկալթըի Մխիթարեան վարժարանն ու Սանուց Միութիւնը, բանաստեղծներ՝ տոքթոր Վարդ Շիկահերի եւ տոքթոր Իդնա Սարըասլանի գրքամատուները, «Ակօս» չաքթաթերթի խմբագրատունը, Ուսուցչաց Միութեան կեդրոնը եւ ... Քափթան ճաչարանը: Այս սիրուն, փոքր ու կիսամութ ճաչարանը հայկական ինքնութիւն ստացած է չնորհիւ Պոլսահայոց ամէնէն սիրուած ու ժողովրդային երգիչին՝ Պարթեւ Կարեանին:

Զուգադիպութիւնն այնպէս բերած էր, որ Պոլիս հանելուս առաջին դիչերն իսկ հրաւիրուէի Քափթան-ի մէջ սարքուած հայկական տոհմիկ կոչունքի մը: Նախկին պոլսահայ դանատարնակ պատուական զոյգ մը՝ Ցակոբ-Իրմա Աչըճեան, սարքած էին իրենց բարեկամներուն ի պատիւ: Տիկին Աչըճեան, որ երկար տարիներ ուսուցչութիւն էր ըրած Ֆէրիքէօյի Հայոց վարժարանին մէջ ու ներկայիս ալ վարչական պատասխանատուութիւններ ունէր Մոնրէալի Պոլսահայոց «Մէկ» Մշակութային Միութեան մէջ, այդ դիչեր հոն հրաւիրած էր 1949ին կեդրոնականէն չրջանառարած իր բոլոր դասընկեր – դասընկերուհիները՝ իրականացնելով պատմական մէկհաւաք մը: 50 տարուան անցեալ մը վերապրեցնելու, անոյշ յիչատակներ վերակոչելու ի'նչ բարեպատեհ առիթ:

Պոլսահայերու անօրինակ փարումը՝ իրենց վարժարանային պատկանելիութեան, անձանօթ երեւոյթ մը չէր ինծի: Գիտէի, թէ ազգային եկեղեցւոյ եւ իր քրիստոնէական հաւատքին նկատմամբ ցուցաբերած չերմեռանդութեան քովն ի վեր, իւրաքանչիւր պոլսահայ անհատ՝ հոգեկան չատ ամուր կապուածութիւն մը ունէր իր թաղային վարժարանին հանդէպ: «Կեդրոնականցիներ», «Խասեանցիներ», «Մխիթարեանցիներ», «Ալթամեանցիներ», «Գալֆայեանցիներ», կամ «Գարակէօզեանցիներ», ամէն մէկը առանձին կուսակցութիւն մըն է կարծէք, այս բառին ամէնէն անմեղ ու ապաքաղաքական բացատրութեամբը: Վարժարաններու չրջանառարանները կազմուած Սանուց Միութիւնները, որոնք 40–ական եւ 50–ական թուականներէն ի վեր իրենց ուսին առած են համայնքին մչակութային – գրական եռուզեռին ամբողջ բեռը, ոչ միայն յաջողած են չրջանառարա նոքահաս երիտասարդները մէկտեղել հաստատակաց երդիքի մը տակ, այլեւ՝ անոնց մէջ ազգնել թաղային դպրոցին նկատմամբ նիւթապաշտական հետաքրքրութիւնը մի'չտ արթուն պահելու դաղտնիքը...:

Կեդրոնականցիներու այդ օրուան հաւաքոյթը եւս, որքան ալ զուտ անձնական նախաձեռնութիւն մը չըլար, վկան էր այս կապուածութեան եւ միասնութեան:

Հիւրընկալ Տիկին Իրմա Աչըճեան այդ օր կը ցուցաբերէր նաեւ խիտ գնահատելի արժանիք մը, – պերճախօս հանդիսաւոր մը ըլլալու իր անսակարկելի կարողութիւնը: Մեղմանոյշ ձայնով մը մէջընդմէջ կարճաչունչ եղոյթներ կ'ունենար ան, նպաստելով տոհմիկ ու չերմ մթնոլորտի մը զոյացումին: Ցայտնի էր որ ունէր գրական մչակուած ճաշակ մը, որուն չօչափելի մէկ ապացոյցն ալ՝ այն զոյգ յօդուածներն էին, որոնք ուչադրութիւնս գրաւած էին Հալէպէն, «Մարմարա»ի Սեպտեմբերեան թիւերուն մէջ, մին՝ գեղանկարիչ Ֆիլիպ Էմմոքեանի, միւսը 19–րդ դարու մեր ֆէմինիստ վիպագիրներէն Սրբուհի Տիւսապի մասին: Եւ արդէն, գրականութեան հանդէպ իր մեծ սէրն էր անկասկած, որ մղած էր տիկնոջ այդ դիչեր մեկուսի սեղանի մը չուրջ հրաւիրելու նաեւ պոլսահայ գրականութեան ընտրանին: Արդարեւ, կըրնայի՞ երեւակայել, թէ այդ դիչեր սեղանակից պիտի ըլլայի ոչ միայն Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Սիւզան Հատտէճեանին, այլեւ՝ Տէր եւ Տիկին Զարեհ – Անայիս Եալտըզճեանին (Զահրատ), Տէր եւ Տիկին Արթօ – Մարլէն Ճիմպիւչեանին (Զարեհ Խրախունի), ամուսնքի վարպետ՝ Տիկին Սիլվա Կոմիկեանին ու «Մարմարա»ի փոխ – խմբագրուհի՝ Օր. Մաքրուհի Յակոբեանին: Ոմանց հետ նոր է որ կը ծանօթանայի, տարիներ չարունակ պոլսահայ մամուլին ընդմէջէն իրենց անուան ու գրական աչխատանքին իրազեկ ըլլալով հանդերձ: Զարմանալիօրէն, անունք ալ նոյնը կը կրկնէին ինծի համար: Ցայտնապէս, Ռ. Հատտէճեանի հալէպեան ուղեւորութեան ու ապաւորութիւններու պատկերազարդ չարքը («Մարմարա», 2000, Ապրիլ 12 – Մայիս 17) կատարած էր իր բարերար դերը: Սեղանակիցներուն բոլորին ալ կարծիքն այն էր, թէ այդ յօդուածաչարքը Պոլսահայոց համար առաջինն էր՝ որ լուսարձակ կը բանար սահմանակից այլ գրեթէ անծանօթ դաղութի մը վրայ, որ Հալէպն էր: Նոյն բանը կը հաստատէր նաեւ Տիկին Աչըճեան, որ իրրեւ ապացոյց այդ ուղեդրութենէն ստացած իր խոր տպաւորութեան, անվրէպ կը յաչողէր որոչ անուններ, դէպքեր եւ պարբերութիւններ յիչատակել անկէ...:

Ես ի՞նչ իմանայի, թէ գրավան մեր այս պատուական խրախճանքը ժամերու սահանքին հետ տակաւ պիտի վերածուէր երգ ու ձափի փառաւոր խնճոյքի մը:

Պարթեւն էր, որ մեղի պիտի շահեցնէր այդ անմոռանալի ոգեւորութիւնը:

Պարթեւ Կարեան: Երիտասարդ ու խիստ համակրելի այս համբաւաւոր երգիչը, անկասկած, պոլսահայ համայնքին նորահաս արժէքներէն մէկն էր: Տարիներու ընթացքին, իր սարքած երդահանդէսներով չայոզած էր սիրտ գրաւել զանգուածներուն, չմոռնալով երբեք ի'ր արմէն ալ բուռ – բուռ ոգի ու խինդ փոխանցել այդ նոյն զանգուածին:

Դեռ հազիւ ամիս մը առաջ, «Մարմարա»ի մէջ լոյս տեսած էր Պարթեւին առաջադրութեամբ երախտապիտական գողտրիկ նամակ մը, ուր կը չնորհաւորէր Թերթին 60–ամեակը ու վը դրէր.

«Ինծի համար շատ դժուար է բանի մը տողով շնորհակալութիւն յայտնել «Մարմարա» օրաթերթին: «Մարմարա»ի չնորհիւ է որ անունս պանծացուեցաւ: Հպարտ կը զգամ ինքզինքս, որովհետեւ 22 տարիներու աշխատութենէ ետք հասած եմ նշանակալի հանգրուանի մը եւ այս բոլորին մէջ իր նպաստը ունի նաեւ իմ սիրելի օրաթերթը» (տե'ս Թերթին 2000 Սեպտեմբեր 7–ի թիւը):

Քանի մը տողնոց այսօրինակ նամակ մը, հաւանաբար, չատերու կողմէ նկատի իսկ չառնուելու: Այնտեղ սակայն, չատ Թափանցիկ կերպով, ի վեր հանուած են դէթ երկու կարեւոր իրողութիւններ.

Ա.) – *Հայատառ Թերթի մը ցուցաբերած հետեւողական քաջալերանքն ու նպաստը՝ նորահաս արուեստագէտի մը փորձումին, խթանումին ու ծաղկումին մէջ (չմոռնալով բնաւ որ առիկա բացառապէս կախեալ է խմբագիրին չինչ մերձեցումէն կամ պատրաստակամութենէն):*

Բ) – *Արուեստագէտին երախտապարտ կեցուածքը հայ մամուլին նկատմամբ ու դիտակցումը՝ անոր վերցուցած իւրայատուկ եւ անփոխարինելի դերին:*

Սփիւռքի մերօրեայ անկումային պայմաններուն մէջ, այլեւս ցանցառ կարելի է համղիպիլ նման խրախուսիչ երեւոյթի: Մամուլ – արուեստագէտ կապը, նո'յնիսկ մամուլ – ժողովուրդ կապը, աւա՛ղ, իյած է իր ամենացած մակարդակին: Մեր թերթերուն մէջ ի զուր պիտի փընտռէք ընթերցողներէ արձագանգներ թերող «Նամականի»ի բաժին մը: Չկայ: Բարեբախտաբար, պոլսահայ մամուլը, ի տարբերութիւն սփիւռքեան այլ օջախներու իր պաչտօնակիցներուն, դեռ կը չարունակ ժողովրդային զանգուածին հետ պահպանել տեսանելի պորտակապ մը, որքան ալ անիկա անբաւարար սեպուի մամլոյ չրջանակներուն կողմէ: Չատաճեանն էր գրգռեալ, որ առիթով մը հրապած էր նաեւ ա'յս նիւթին. – «Մենք, որպէս մամուլ, որքան լաւ կ'ընենք երբ մեր արուեստագէտներուն ձայնն ու դէմքը կը հասցնենք մեր ժողովուրդին: Եւ կ'ենթադրեմ որ մեր արուեստագէտներն ալ որքա՜ն երախտապարտ ու շնորհակալ են մեզի՝ մեր այդ առաքելութեան համար: Վա՜յ արուեստագէտին, որ կը գործէ, կը գործէ, կը գործէ, ու իր գործը ուրիշներուն ծանօթացնող մամուլ մը չի գտներ իր դիմաց» («Մարմարա», 1999 Նոյեմբեր 16):

Այդ դիչեր, Պարթեւ անօրինակ ապրումներ արթնցուց զարձեալ իր ունկընդիրներուն մօտ: Հայկական ժողովրդական ու էստրատային ընտիր ու բիւրեղ երգերէ կազմուած իր երգացանկը կ'ոգեւորէր ներկաները՝ հեչտալուր ու թովիչ ձայնի մը ալիքներուն տակ: Ամէն մէկ երգ՝ կը գերազանցէր միւսը, թոյլ չտալով որ ներկաները... զամուած մնան աթոռին վրայ: Անձնապէս, պիտի խոստովանիմ որ կեանքիս մէջ միայն երկու անգամ խորապէս տպաւորուած եմ նման ժողովրդային երգահանդէսներէ: Մին, երբ Հայաստանի անկախութեան անմիջական նախօրեակին ռազմաչունչ երգերու փառահեղ ելոյթ մը ունեցած էր Հայաստանեան «Մարաթուն» համոյթը, միւսը՝ երբ ունկնդրած էի Ռահան Մկըրտչեանի խառատային մենահամերգը, երկուքն ալ Հալէպի մէջ: Պարթեւ յաջողեցաւ նո'ր տարողութեամբ գրաւել սիրտս: Ու աւարտին, երբ չնորհաւորելու համար ողջագուրուեցայ իր հետ, չմոռցայ աւելցնել.

– Հալէպի գրօսարաններուն ու ճաչարաններուն մէջ պաչտօնի կոչուած երգիչներու 90 տոկոսը հայ ազգ են: Ասիկա թերեւս միակ առպարէզն էր, ուր մեր երիտասարդները դա վերջին մէկուկէս տասնամեակին նահանջ չարձանագրեցին բնաւ, չարունակ ամեցնելով իրենց թիւը: Բայց վստահ եղէք, որ այդ մեծաթիւ «երգիչ»ներէն ոեւէ մէկը չունի ո'չ ձեր ատինքնող ձայնը եւ ո'չ ալ ընտիր երգացանկը, զոր կը մեկնաբանէք այնքան հարտարօրէն:

Հատտէճեան, որ կողքիս կանգնած էր, աւելցուց.

– Ինչ որ չա'տ աւելի կարեւոր է՝ Պարթեւին ոգին է...

Գիշերուան ուչ ժամուն, երբ կեդրոնականցիները փակած էին իրենց հաւաքոյթը՝ միաբերան երգուած վարժարանին ձօներգովը, յիչեցի Զահրատին դիրքերէն մկկուն այլաբանական խորագիրը՝ «Մէկ էարով երկու գարուն»: Իսկապէս «երկու գարուն» վար բերած էի այդ օր, – պոլսահայ գրագէտներուն սեպհականացութիւնը եւ երգիչ Պարթեւը ունկնդրելու եզակի հանգոյքը:

(Շար. 2)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՎ ԷՐ ԶԱՐԵՆՑԸ, ՈՐՏԵՂԻՑ ԷՐ ԳԱԼԻՍ ԵՒ ՈՒՐ Է ԳՆՈՒՄ

ՕՄԱՐԻ ԽԵԶՈՑԵԱՆ

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՅՈՑՍ...

Յախուռն, դիւրաբորբոք, բռնկուն, չատ ոգեւորուող մարդ է եղել Զարենցը: Զարենցը մի դիչերում մի պոէմ կարող էր գրել: Նա իր սիրած էակին սէր կարող էր բացատրել՝ ատրճանակից նրա վրայ կրակելով: Երկիր Նայիրիով հեծեծող մարդ էր: Այսպիսի մարդը կարո՞ղ էր դէյատեւել Խորհրդային Միութեան պայմաններում, թէ նա դատապարտուած էր ու անժամանակ պիտի մահանար:

«Այդպիսի մարդիկ պիտի զոհուէին, ոբովհետեւ ժամանակը նրանցը չէր», – *ասում է Դաւիթ Գասպարեանը եւ աւելացնում է, –* նրա ապրելը պատահականութիւն պիտի լիներ: Զարենցի ժամանակը "երկաթէ վարագոյրի" փակուելու հետ վերացաւ»: *Քիչ յայտնի մի մանրամասն պատմեց Դաւիթ Գասպարեանը: Բանն այն է, որ Զարենցի համար փրկուելու հնարաւորութիւն է ստեղծուել 1936–ին: Նրան պատրաստուել են բուժման նպատակով ուղարկել արտասահման: Պատրաստ են եղել բոլոր թղթերը: Բերիան ստորագրել է դրանք: Անգամ տարադրամն է դուրս գրուած եղել: Բայց Խանջեանի սպանութիւնը՝ Բերիայի կողմից 1936թ. Յուլիսին, այդ ամէնը ի չիք է դարձնում:* «Արդէն 1936թ. օգոստոսին սկսուեցին հայ մտաւորականութեան ձերբակալութիւնները – *չարունակում է Դ. Գասպարեանը, –* իսկ սեպտեմբերի 24–ին Զարենցին տնային կալանք տուեցին: Եթէ Զարենցը մեկնէր արտասահման, ապա դա փրկութեան յոյս էր: Բայց բանտում Զարենցի մահուանից յետոյ կատարուած հերթական արդիւնքում կազմուած դատաբժշկական եզրակացութեան մէջ բազմաթիւ հիւանդութիւններ են նշուած, որոնցով նա տառապել է: Եթէ անգամ Զարենցին բանտարկութիւնից յետոյ ազատ արձակէին, ապա նա այդ հիւանդութիւններով այդ պայմաններում երկար չէր ապրի: Նա հոգեպէս էր ընկճուած: 20–30ական թուականներին դաժան գրապայքար կար: Բայց 1936թ. Զարենցը նոյնիսկ իր թշնամիներին էր բարեացակամ նայում, որովհետեւ տեսնում էր, որ Հայոց երգի սերմն է: Ասում էր. "Ողջը քչեցին վերաբան...": Բոլորին տարան, ջարդեցին, ոչնչացրին: Հոգեբանական այդ պայմաններում Զարենցը երկար չէր ապրի: Այնպէս, ինչպէս Պարոյր Սեւակն իր շուրջ ստեղծուած հոգեբանական վիճակում չապրեց...»:

Ալեքսանդր Միասնիկեանը դուրդուրանքով ու գորովանքով աչխարհն տարբեր ծայրերից ժողովեց հայ մտաւորականութեանը, նրանց մէկտեղեց Հայաստան հողի վրայ: Սակայն չատ չանցած՝ նրանց հիմնական մասը ենթարկուեց հալածանքների, աքսորի, բանտի ու մահապատժի... Այստեղ հետաքրքիր էր ճըշդել՝ Զարենցի ողբերգութիւնն առանձին երեւո՞յթ էր, թէ նոյն այդ մտաւորականաջարդութեան տարբեր օղակներն էին պարզապէս: Այս առթիւ Դաւիթ Գասպարեանը միանչանակ ու կարուկ նչեց. «Այդ ամէնը Հայոց ազգային ոգու սպանդի միտում ունէր: 20–ական թուականների սկզբում հայ գրականութեան մէջ զատորոչուեց երկու ուղղութիւն, այսպէս կոչուած, պրոլետարական գրողների ասոցիացիան: Այդտեղ էին Նայիրի Զարեանը, Ցակոբեանը, Արազին, Ոսկերչեանը, Դաբաղեանը: Դրանց պարագլուխը Նայիրի Զարեանն էր, պարագլուխներից մէկն էլ՝ Ազատ Վշտունին: Միւսն ազգային գրողների խումբն էր՝ Զարենց, Բակունց, Մահարի, Մկրտիչ Արմէն, նրանց յարում էին Նորենցը, Դաշտենցը, նրանց հետ էր մեր լաւագոյն բննադատներից մէկը եւ իրեն հերոսաբար պահած Յարութիւն Սուրխաթեանը: Այս անճիւճ հայ գրականութեան մէջ տանում էին ազգային գիծը: Պայքար սկսուեց գրականութեան պրոլետարական եւ ազգային ուղղութիւնների միջեւ: Պրոլետարական ուղղութեան հովանաւորը բոլշեւիզմն էր, բոլշեւիզմն էլ իշխանութեան գլուխ էր: Պրոլետարական գրողները հովանաւոր-

ւում էին, իսկ ազգային գրողները՝ հալածւում, հալածւում, հալածւում... Ալեքսանդր Միասնիկեանն ուժեղ մարդ էր եւ երկիր էր կառուցում: Նա հասկանում էր իր արածի գինը: Քանի Միասնիկեանը կար, օժանդակում էր ազգային գրողներին: Նրա մահը (օդային ադէտը) պատահական չէր: Մեզ՝ Հայերիս ուժեղ ղեկավար ունենալը չի ներւում: Նրանց միշտ սպանել են: Յիշենք 5-րդ դարից՝ Արշակին Անոյշ բերդում Շապուհը ըսպաննեցին, Արշակին Անոյշ բերդում Շապուհը ըսպաննեցին, այսպէս շարունակելու դէպքում գալու ենք հասնենք մինչեւ հոկտեմբերի 27-ը:

Ջարենցի ողբերգութիւնը ոչ թէ անհատի ողբերգութիւն էր, այլ մի ամբողջ ազգային գծի: Բոլշեւիկեան գիծը աճեց, ապրեց, ձագեր տուեց, իսկ չարենցեան գիծը սպանեցին: Այսօր էլ չարենցեան եւ զարեանական գծերի կռիւը շարունակւում է: Բակունցին գնդակահարեցին, Մահարուն ախտրեցին, Ջարենցը բանտում մահացաւ, Մկրտիչ Արմէնին ախտրեցին, Յարութիւն Սուրխաթեանն ախտրի ճանապարհին մահացաւ, մոսկուայաբնակ մի շատ լաւ գրող ենք ունեցել՝ Կարէն Միքայէլեան, նրան ախտրեցին՝ ճանապարհին կորաւ, որոնում էին, այդպէս էլ չգտան, Վահան Թոթովենցին գնդակահարեցին, Ներսէս Ստեփանեանին գընդակահարեցին, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանին գնդակահարեցին, Զապէլ Եսայեանն ախտրի ճանապարհին կորաւ... Պատահական չէ, որ Ջարենցը, նկատի ունենալով Ստալինին, գրում էր. *"Լափում է որձակը մաքի..."*, իսկ մի ուրիշ տեղ. *"Հողմը քշում է նայիրեան սերմը, որ չընկնի, չամրանայ հողին..."*:

1921թ. *փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ հայ մտաւորականութեան հիմնական մասը ստիպուած լքեց Հայաստանը: Այն կարծիքը կայ, թէ նրանց փոխարինելու եկած միասնիկեանական մտաւորականութիւնը չկարողացաւ կատարել հայ մտաւորականին վերապահուղ դերը: Այստեղ բնական հարց է առաջանում. չկարողացա՞ւ, թէ չթողեցին կարողանալ: Այս մասին հարցնում եմ Դաւիթ Գասպարեանին.* «Ձնայած եղած պայմանաւորուածութեանը՝ դաշնակցութեանը փոխարինած բոլշեւիկները սկսեցին կացնահարել հներին, այդ թուում և՝ մտաւորականութեանը: Հայերի կարգադրութեամբ, հայ մտաւորականութեանը գլխատում էր մի թուրք մսագործ: Փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ այստեղից մեծ թուով մտաւորականութիւն փրկուեց ու գնաց: Յիշենք թէկուզ նրանցից երկուսի անունը՝ Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Ադրալեան: Եթէ պայմաններն այնպիսին լինէին, որ նրանք կարողանային համագործակցել չարենցեան ազգային գծի հետ, ապա շատ ուժեղ կը լինէին:

Մենք ասում ենք սփիւռհայ գրականութիւն, բայց մոռանում ենք, որ ունենք նաեւ վտարանդիական գրականութիւն: Վտարանդիական գրականութեան մէկ ուրիշ լաւագոյն ներկայացուցիչ էր Ռէնը (Ռուբէն Վարդանեան): Այս գրողի մասին շատ էչերը գիտէին: Նա հասաւ Արգենտինա եւ այնտեղ գրեց "Գնդակահարուածները" վէպը: Այդ վէպի մէջ դեռ 20-ական թուականներին Ռէնը կանխագուշակում էր ստալինեան 37 թուականը:

Սփիւռքում այդ ժամանակ նոր-նոր ձեւաւորւում էր սփիւռհայ գրականութիւնը արեւմտահայ գրականութեան կտրած նիւղի վրայ: Այո՛, Միասնիկեանն այստեղ մտաւորականութեան կորիզներ էր ստեղծում: 1926թ. ժամանակաւորապէս Հայաստան եկաւ Ատոմիք Խահակեանը: Եկան Շիրվանզադէն, Ալեքսանդր Թամանեանը, Մարտիրոս Սարեանը, ապագամ Մարիէտա Շահինեանը, պիտի հայանար, հայ գրող դառնար: 1927-30թթ. նա այստեղ էր ապրում: Գրեց "Հիդրոցենտրալ" վէպը: Մարիէտա Շահինեանը եթէ մնար, նրան էլ պիտի սպանէին: Փախաւ, փրկուեց... Այդ ժամանակուայ մեր ամենամեծ ձեռքբերումներից մէկն էլ այն էր, որ երեւանը դարձաւ Հայոց հոգեւոր հայրենիք: Բայց հայ մտաւորականութեան միասնական շաղախի գալը չեղաւ: Միասնիկեանին սպանեցին, մտաւորականութեան մի մասը գնաց, միւս մասի մէջ ներքին կռիւ սկսուեց: Բռունցքուելը չեղաւ, եթէ բռունցքուէր մեր մտաւորականութիւնը, ապա շատ հզօր կը դառնայինք: 15 թուականը եղել էր, 37 թիւն էլ եկաւ որպէս երկրորդ 15 թուական, երրորդ 15 թիւն էլ 49-ին եղաւ: Մեր ժողովուրդն ինչքա՞ն կարող է իր միջից սերուցք տալ...

Այդ ընթացքում ձեւաւորուեց խորհրդային միջակութիւնը՝ որպէս դրութեան տէր: Նրանք էին որոշելու, թէ Ջարենցն ինչ գրի, ինչ տպի, Բակունցն ինչ գրի, Սեւակն ինչ գրի... Մեծը, հանճարը օրինականացուած միջակութեան ձեռքին էր»:

ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ԱՆՑԱԾ
ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՈՒՐԸ

*Մտաւորականութիւնը, ինչպէս, մարդկութեան ամենանողկալի ձեռքբերումներից մէկն է, առաւել եւս, որ մարդն անարդարացի-օրէն է մտաւորականութիւնը կատարում: Իր միջակութիւնը զգալո՞ւ, սեւ նախանձին յաղթուող տալո՞ւ, թէ չզիտես մօրից այդպիսին ծնուած լինելու պատճառով մի սրիկայ կարող է զարի ամենամեծ հանճարին կործանել, ազգին զրկել նրա տաղանդի արդասիքները տեսնելու հաճոյքից: Այնուամենայնիւ, եղել են մարդիկ, ովքեր մատնել են Ջարենցին: Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս, ովքե՞ր են եղել դրանք... Դաւիթ Գասպարեանը, ով երկար տարիներ զբաղւում է Ջարենցի կեանքի ու ստեղծագործութեան ուսումնասիրութեամբ, արդէն առիթ ունեցել է դրելու այս մասին, բայց մէկ անգամ եւս ասաց, որ այդ ժամանակ Ջարենցի հեղինակութիւնը շատ բարձր էր եւ նա դուրս էր գալիս մխրճենական ասպարէզ, յատկապէս 1934թ. ՄՍՀՄ գրողների միութեան համագումարից յետոյ: Պատրաստւում էր Ջարենցի գրքերի ռուսերէն հրատարակութիւնը: Դէպքերի ընթացքը եղել է հետեւեալը. 1936թ., Յանջեանի սպանութիւնից յետոյ, նոյն թուականի օգոստոսեան մի գիշեր, ողջ հայ մտաւորականութեանը ձերբակալում են եւ յետոյ դնդակահարում: Սեպտեմբերին Ջարենցին տալիս են անային կալանք: Նոյեմբերի 16-ին Ջարենցին ենթարկել են դաժանագոյն հարցաքննութեան: Մեր մեծ սրտէն այդ հարցաքննութեան ժամանակ իրեն պահել է տղամարդու նման: Հարցաքննութեան ժամանակ ասում են, որ այսինչը քո մասին այսպիսի բան է ասել, Ջարենցն ասում է, որ այդպիսի բան չի կարող պատահել եւ որ իրենք հարցաքննողներն են այդ բանը հնարել: Կամ ասում են՝ այսինչը քո մասին այսպիսի բան է գրել, նա պատասխանում է, որ նրանք սուտ են ասում եւ այդ ամէնը զօռով է կորզուած մարդուց: 1937թ. ապրիլի 19-23-ը տեղի ունեցաւ Հայաստանի գրողների ընդհանուր ժողով, որին մասնակցում էր Մոսկուայից՝ Հայաստանի գրողներին կցուած, քննադատ Վալերի Կիրկոռովը: Նա մի դաժան ելոյթ է ունենել եւ ասել է. «Մենք թշնամու ձեռքից փրկեցինք, բերեցինք Խահակեանին, թշնամին բռնեց Ջարենցի ձեռքը»:

ՕՄԱՐԻ ԽԵԶՈՑԵԱՆ

«Իրաւունք», 2000 Դեկտ. 9

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ
ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԹՈՐԳՈՄ ԱԲԵՂԱՑ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
1939 Յուլիս 22-էն Օգոստոս 14

Սրբոց Յակոբեանց տպարան
Երուսաղէմ 2000

⁂

ՍԻՈՆ
Ամսագիր կրօնական – գրական – քաղաքական
Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան
Յուլիս – Օգոստոս – Սեպտեմբեր
Թիւ 7 – 8 – 9, 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎՀՌ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԺԲ.

Հիւանի, փոխանակ՝ ըսած իր խոստումին՝ պատանին ազատ թողլու, աւելի խիստ չարչարանքներու ենթարկեց զայն, բայց անկարելի եղաւ նոր բան մը իմանալ:

Ոստիկանները պատանիին ցոյց տուած խանը պաշարեցին, օտապաշին բանտարկեցին, բոլոր վարձաւորներու զբաղեցուցիչները տակնուվրայ դարձուցին, բայց անօգուտ: Նոր լոյս մը, նոր յայտնութիւն մը երեւան չեկաւ:

Սուլթանը կատաղի հրամանները կը չարունակէր, ահռելի սպառնալիքներ կը տեղար Նազըմ փաշայի գլխին, ու կը պահանջէր որ ամէն միջոց ի գործ դրուի ուժանակները երեւան հանելու համար:

Ձեզ նախարարը, խելքը կորսնցուցած, չէր գիտեր թէ ի՞նչպէս պիտի կրնար դոհացնել իր տէրը: Կը զգար որ եթէ կարելի չէլլար անտուկները դտնել, ո՛չ միայն պաշտօնանկութիւն, այլ գուցէ աքսոր ու բանտ կը սպասէին իրեն:

Ամէն դնով պէտք էր ուժանակները դտնել:

Նազըմ փաշա իրիկուն մը, Զապթիէի մէջ, երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Մարզարի՝ այսինքն այն հայ լրտեսին հետ, զոր տեսանք Թաքսիմի պարտէզը, Սեդրակի ընկերակցութեամբ:

Նազըմ ենթադրէն կը վկրատառնար, ուր պոմպաններու խնդրին համար յատկապէս կանչուած էր եւ Սուլթանին ներկայացած: Վճռական հրահանգներ ստացած էր եւ չափազանց յուզուած կ'երեւար:

Երբ Մարզար դուրս ելաւ փաշային քովէն, իր դէմքը տարօրինակ կերպով աւրուած էր, ճաճպարանքով վար իջաւ ոստիկանատան սանդուխէն ու կառք մը նետուելով Բերա ուղղուեցաւ:

– Այս ի՞նչ փորձանք եղաւ անտուկներուն գործը, կը մտածէր կառքին մէջ... եթէ որոշ տեղեկութիւն մը չբերեմ մինչեւ վաղը՝ մինչեւ Աքիա աքսորուելու հաւանականութիւն կայ... փաչան լրջօրէն սպառնաց եւ յայտնի էր որ կատակ չէր ըսածը: Իսկ եթէ յաջողի՛մ... այն ատեն ապագան ապահովուած է... բայց ինչպէ՞ս, և ո՛ւր քանի՛ քանի՛ անդամ տիպեցի Սեդրակը որ դիտցածը ըսէ այս խնդրին մասին... երդում ըրաւ որ ուժանակներէն բնաւ տեղեկութիւն չունի, թէ ոտուն ըսածները երեւակայական բաներ ըլլալու են, ինքզինքը քանդէն ազատելու համար հնարուած...: Բայց ես չեմ հաւատար իր երդումներուն. Սեդրակ ամէն բան գիտէ, միայն թէ սուղ ծախել կ'ուզէ... լաւ, առևտրականութեան մասին բացարձակ իշխանութիւն ունիմ, ուզածը պիտի տամ, միայն թէ անտուկները դտնուին...

Կառքը կանգ առաւ Ամալը Մէճիտ փողոցը յոյն նպարավաճառի մը խանութին առջեւ: Մարզար կառապանը ճամբեց եւ խանութէն ներս մտաւ:

Նպարավաճառանոցին եռեւի կողմը պզտիկ պարտէզ մը կար ուր երեք սեղան դրուած էր յաճախորդներու համար: Ընդհանրապէս խռնչացի կամ յոյն նաւագներ կուգային այդ կորսուած անկիւնը, աչքէ հեռու անարգել եւ հանդարտօրէն խմելու եւ գինովնալու համար: Սեդրակ ու Մարզար իրենց ժամադրավայր ըրած էին հոն՝ ուր վստահ էին թէ ոեւէ ծանօթ մէկու մը, նոյն իսկ Հայու մը չպիտի պատահէին:

Հազիւ թէ քառորդ մը անցած էր, Սեդրակ եկաւ գտաւ Լրտեսը.

– Ի՞նչ լուր, ըսաւ քմծիծաղով մը, ինչպէս անտուկները, երեւան հանեցիք ու հանդստացաք:

– Կ'աղաչեմ, կատակի ժամանակ չէ, պատասխանեց Մարզար ողորմելի դէմքով մը, փաչային քովէն կուգամ, կրակ ու բոց կտրած էր... Սուլթանը գինքը կանչեր է ու սոսկալի սպառնալիքներ ըրեր է...

– Բայց ի՛նչպէս տղու մը խօսքին այսչափ կարեւորութիւն կուտաք:

– Տղան սուտ խօսած չէ, անտուկները հոս են ու տեղ մը պահուած, ասոր ամէնքս ալ վստահ ենք, ու դուն ալ դիտես պահուած տեղը...

– Ե՞ս, զոչեց Սեդրակ կէս մը ոտքի ելած, այդ ի՞նչ զրպարտութիւն է, դիս կրնանգե՞լ կ'ուզես այդպիսի խօսքերով ... եթէ դիտնայի՝ մինչեւ այսօր չէի լսեր... միթէ քի՞չ ծառայութիւն մատուցի ոստիկանութեան, նոյնիսկ այդ պատանին իմ չնորհիւս չէ՞ր որ ձերբակալեցիք... ու հիմա այդ ամէնուն փոխարէն դիս անիրաւ տեղը զրպարտե՞լ կ'ուզէք:

Մարզար երիտասարդին յուզումը տեսնելով լեզուն փոխեց եւ մեղմ, բարեկամական շեշտով մը, ձեռքը կամաց մը անոր ուսին զարնելով՝ ըսաւ.

– Սեդրակ, տղա՛ս, կ'ուզե՞ս որ երկուքս ալ ազատինք այս ազատա ու վտանգաւոր զործերէն, տեղ մը քաչուինք ու ազատ մը քէյֆ կերթնիս նայինք ... ահա՛ առիթը իր ոտքովը եկաւ. եկո՛ւր անկեղծ խօսինք, ի՞նչ կը պահանջես սընտուկներուն պահուած տեղը ցոյց տալու համար... քանի՞ ոսկի.

– Իրա՛ւ որ չեմ գիտեր. պնդեց Սեդրակ:

(Շար. 34)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԱԶՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ԻՐ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՉԷՉԷՆԻՈՑ ՄԱՍԻՆ

Ռուսական «Նեզավիսիմայա գազեթա»ն իր գլխաւոր խմբագրին Վ. Տրետիակովի կողմէ նախագահ Պուտինի հետ կատարուած հարցազրոյց մը հրատարակած է, նոր տարուան սեմին: Հոն, Ռուսաստանի նախագահը կ'արտայայտուի երկրին ընթացքին, Չէչէնիոյ խնդրին, մամուլի ու խօսքի ազատութեան, իրեն վերագրուած անձի պաշտամունքի երեւոյթին մասին.

Ինչ կը վերաբերի դէպի իշխանափոխութիւն հակումին մասին յայտնուած վախերու, նախագահ Պուտին կ'ըսէ թէ այնքան ատեն որ օրէնսդիր իշխանութեան հաստատած օրէնքներուն նկատմամբ յարգանքը կայ, ժողովրդավարութեան տարածման վախը պէտք չէ ըլլայ ընկերութեան մէջ. իսկ ներկայի կացութիւնը նման վախ արդարացնելու պատճառ չունի:

Երկրին մէջ ապօրինի ընդդիմութեան մը ներկայութեան մասին Պուտին կ'ըսէ թէ դատելով Նիքոլա Բ. ցարին արձանին դէմ արձակուած ռումբէն, կարելի է մըտածել նման բան, բայց ան ոչ մէկ հաւանականութիւն ունի յաջողելու: Իսկ օրինաւոր ընդդիմութեան հարցը աւելի բարդ է, քանի որ երկիրը իր մեծութեան համեմատական կանոնաւոր կուսակցութիւն չունի: Անոնց մեծ մասը քաղաքական տակումբներու կը նմանի:

Չէչէնիոյ երկրորդ պատերազմը տեղի պիտի չունենար, ըստ նախագահ Պուտինի, եթէ իրենք աւտր պարտադրուած չըլլային: Առաջինին, հարցը Չէչէնիոյ անկախութիւնն էր որուն Ռուսաստան ի վերջոյ համաձայն դանուեցաւ, կ'ըսէ ան, իսկ յետոյ, տեսաւ որ ամբողջ տարածքը աւազակներու սիրակալութեան ենթարկուած է: Եւ երբ Տաղստանի դէպքը ու Մոսկուայի չէնքերուն դէմ պայթուցիկներով ահաբեկչական արարքները կատարուեցան, Մոսկուա այն եզրակացութեան յանգեցաւ որ Չէչէնիայէն պէտք է մաքրել ահաբեկիչներու խումբերը: Ամէնէն լաւ պատրաստուած զօրագունդերը դրկուած են հոն եւ Պուտին կ'ըսէ թէ մինչեւ գարնան վերջը հոն ամէն լաւ պատրաստուած զօրագունդերը դրկուած են հոն եւ Պուտին կ'ըսէ թէ վճռութիւնը աստիճանաբար կը բարելաւուի: Գործադիր եւ վարչական մարմիններ կը ստեղծուին. կը մնայ ընկերային եւ տնտեսական մարզերը առողջացնել: Ներկայիս Մոսկուա նախագահ մը նշանակած է հոն. ան կը կոչուի Ահմատ Կատիրով, կրօնաւոր է: Պաշտօնը պիտի վարէ մինչեւ որ հանրապետութեան համար դեկավար մը ընտրուի:

Հարցազրոյցին ընթացքին լրագրողը սեղան կը բերէ նիւթ մը որ վերջերս հետաքրքրութիւններու առարկայ է. ըսելէ ետք թէ քանդակագործ մը պրոնզէ արձան մը քանդակած է արդէն Պուտինի դիմանկարով, կը հարցնէ. «Չէ՞ք վախնար որ օր մը ռուսական քաղաքի մը կեդրոնական հրապարակին վրայ ձեր արձանը կը կանգնի, դէպի լուսաշող ապագան երկարած ձեռքով մը»: Նախագահը կը պատասխանէ թէ երբեք նման բանի մասին մտածած չէ: Կը հաւատայ որ այդ քանդակագործը զարի տրամադրութեամբ զրած է, չնորհակալութիւն կը յայտնէ, բայց կը նախընտրէ որ այդ կարգի արձաններ չկանգնուին: Կ'ուզէ որ իր երկրին քաղաքացիները զինքը նկատեն մէկը որ գործի առնուած է, որոշ ժամանակով, որոշ պարտականութիւն մը կատարելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը· Օր Ծննդեան:
Աւուրացակոչութիւն Տեառն

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Առաջնորդարանի Տնօրինէ֊ը կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ԿՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
Ա· Կիրակի Զկնի Ծննդեան

Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին Անուանակոչութեան վաղուան տօնին առիթով, յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաչէն Բարերար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
Հանգչեցեալներուն համար:

«ՓՐԻՆԻՒՄ ԱՐՄԷՆԻԿԱ»

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կգաւիէ ՄԱՐՇԱՆ-ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ-ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին

Ժընվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համագգային»ի *մօտ՝*
☎ 01· 48· 24· 63· 89

(Շար· Ա· Էջէն)

Իր այդ առնչութեամբ իր թղթածրարը պարապ է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ չիլի քարձրագոյն խորհուրդի նախագահը՝ Շէյխ Շամսեւտինին մեռած է Յունուար 10–ին, 66 տարեկանին: Երկու չաբաթ առաջ է միայն, որ Լիբանան վերադարձած էր, քանի մը ամիս փարիզի հիւանդանոց մը անցընելէ ետք, խմորդի պատճառով: 1978–էն ի վեր է որ Շիլի խորհուրդի գլուխն էր եւ ծանօթ էր իր չափաւոր եւ դիւանագիտական նկարագրին համար:

ԹՂԹԱՏԱՐԸ ՊԷՏՔ է ԲԱՐԵԼԱԻԻ թերթերու ցրուումը, կ'ըսէ ԷՍ-ՓԷ-ՓԷ-ԷՄ-Օ-ի (պարբերական եւ տեսակէտի մամուլի արհեստագիտական սենթիքա) նախագահը՝ Ֆրանսուա տ'Օրսիվալ: Արդարեւ, սենթիքան, անգամ մը եւս բողոք ներկայացուցած է թղթատարի նոր նախագահին՝ Մարթէն Վիալի եւ յայտնած իր խորմատնոդութիւնները թղթատարի սպասարկութեան օրէ օր վատթարացման: Թղթատարը պիտակից է կացութեան եւ քննութիւն բացած է հատատաւոր համար թերթերու առաքման եւ ցրուման յապաղումներուն: 35 ժամերու դրութեան հատատաման ալ պատճառներէն մէկը կը նկատուի անկանոնութեանց եւ կ'ըսուի թէ 2001–ին բարելաւումներ պէտք է ըլլան:

ՔԻՒՐՏ քաղաքական պարագլուխ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան նախագահ Ճ· Թալապանի Անգարայի մէջ հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ վարչապետ Պ· Էճեվիթի, Սպարտակոյի նախագահին հետ ու խոստացած որ պայքարը կը չարունակէն ՓՔՔ-ի ուժերուն դէմ: Թէ՛ ինք, թէ թուրք պատասխանատուները յայտնած են թէ մեծապէս գոհ մնացած են հանդիպումներէն որոնց ընթացքին Անգարա ընդունած է տնտեսական ու արհեստագիտական միջոցներու օժանդակութիւն տալ Թալապանիի:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, ոտիկանութիւնը երեք տարեկան աղջնակ մը բռնած է, որ թմրեցուիչ կը ծախէր ծնողքին հաշուոյն: Միալրապրոյի մէջ, առանց համապրեստի ոտիկաններ նկատած են որ Տէմի Հորիկոն իրենց ապապրանքը առած է, վազած իր տունը եւ վերադարձած հերոյինով եւ դանապիսով: Մայրը ձերբակալուած է:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար* 13, *ոօն է անուանակոչութեան:*

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնէ֊քը կը կատարուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր· Ս· Նազարեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին ներսէս Գապալաֆի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՏՕՆԱԾԱՌ 2001

La traditionnelle fête annuelle de l'arbre de Noël de l'«**Ecole L. Shant**» de l'Association Cultuelle de Chaville se déroulera :

le dimanche 14 janvier à 15 heures dans la salle Balabanian de l'Eglise.

Parents et amis, nous vous attendons nombreux à cette matinée afin d'encourager nos jeunes élèves et.. accueillir tous ensemble le Père-Noël.

EXPOSITION

Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19 au dimanche 28 janvier de 16h à 19h

Vernissage le vendredi 19 janvier à 18 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ժողովները Շրջանային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30–ին
SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — 75009 PARIS

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...
բ) Վպտուռմի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:
գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

Եկէ՛ք ծպտուած ● Եկէ՛ք ձեր ծնողքներուն հետ

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION:

3 février - fin juin

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, de 3e, et de 4e niveaux continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre

Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 550F + 50F port

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01.47.50.97.51.

ԿԱԹՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ժողովները Խաչի Կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի Ծննդեան առթիւ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
կիրակի, Յունուար 14, ժամը 15–ին
Սէն Մարթէն տ'Էրի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:
Աչակերտութեան կողմէ պատրաստուած ճոխ յայտագիր՝ արտասանութիւն, երգ, պարեր: Կաղանդ Պապան պիտի ուրախացնէ սրահի բոլոր երախաները իր նուէրներով:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section ASTRIG
organise une
SOIREE CABARET DANSANTE
AU PROFIT DE SON ECOLE HEBDOMADAIRE

Animée par la F.R.A. NOR SEROUND
avec lancement de jeunes talents arméniens

Samedi 10 février à partir de 21h 30

à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier —
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Renseignements & Réservations :
☎ **01.39.85.39.54/01.39.90.63.89** (le soir)

*
**

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահագր	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·079 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.079

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Անգարայի հաշիւներուն սառնակոծը

Բաւական անսպասելի էր լսուիլը թէ այլեւս յայտնապէս համոզուած որ ցեղասպանութեան ճանաչումի նախաձեռնութիւնները արդիւնաւէտ իր չանքերը ապարդիւն են, Անգարա ակնարկները կը դարձնէ Երեւանի կողմը: Աւտոր Հիմնական մեկնակէտը այն է որ Երեւանի համար առաջնային չըլլալով հանդերձ, Սփիւռքէն ունեցած ակնկալութիւններուն սիրոյն ան ձայնակից կը յայտնուի 1915ի ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումի պահանջքին: Այս հաշիւով ալ Անգարա կը ծրագրէ վերթել իր տասնամեայ ընթացքը, հրաժարիլ Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնները ադրբեջանական –զարաբաղեան– գործօնին կապելու քաղաքականութենէն:

Կ'ենթադրուի որ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հետ երկու երկիրներու սահմանը երբ բացուի, Հայաստանի չրջափակումը վերջ կը գտնէ ու ներկայի անտեսական ճգնաժամը գոնէ կը թեթեւնայ, Երեւանը փրկելով Սփիւռքէն ակնկալութիւններու ենթակայութենէն: Այլ խօսքով՝ կը ստեղծուի կացութիւն մը ուր Երեւան այլեւս պարտաւորութիւնը չի դրար Սփիւռքին որոշած ուղղութեամբ չարժելու եւ կրնայ, օրինակ՝ չէզոք դիրք բռնել ցեղասպանութեան ճանաչումին հետամուտ ընթացքին մէջ:

Բաւական տարօրինակ կը հնչէ բնութագրումը, բայց ծրագրուածը ուրիչ բան չէ եթէ ոչ Անգարա – Երեւան դաշնակցութիւն մը, ընդդէմ Սփիւռքին:

Անգարայի այս մարտավարութեան մէջ առաջին նշմարելին, բնականաբար, նեղը մնացողի ընթացքն է որ մէկ օրէն միւսը այլընտրանքի կը վերածէ տասը տարի առանց այլեւայլի մերժուածը: Ուժի կեդրոնին տեղափոխումի դասական այս արտայայտութիւնը չէ սակայն մեղի համար հարցին հիմնական մասը:

Ան լռութեան մէջ թաղուած այն մեծ բաժինն է ուր կ'ամփոփուին Անգարայի չհրապարակուած հաշիւները: Ոչ ոք կըրնայ կասկած ունենալ թէ թրքական քաղաքական մարզը չատ լաւ ծանօթ է մեր իրականութեան. ձգտումներուն, հզօրանալութեան, նախասիրութիւններուն, հաւնութեան կամ տհաճութեան աստիճանին: Այս ծանօթութեան մէջ իր որոշ տեղը ունի մեր գոնէ մէկ հատուածին «աանդրական» տկարութիւնը որով Հայաստանի նպաստաւոր փչրանքի մը կը գոհանայ Սփիւռքի չահոյն չման չերտերը: Օրինակները բազմաթիւ են թէ՛ երկուքնէ, թէ՛ ներկայէն:

Կրնա՞նք ապահովութիւնը ունենալ որ Անգարա Երեւանի նկատմամբ ժխտական իր քաղաքականութիւնը փոխելու պարագային, ներկայի մեր միամտական նուիրեան վրայ անմիջապէս ճեղքեր պիտի չգոյանան. կրնա՞յ ըլլալ որ գնդողներ չբուռնին աչ ու ձախէն, թէ կարեւորը Հայաստանի բարօրութիւնն է, արտաքաղքին կասեցումը եւրն. ու անհեռատես, անիրապաշտ Հայու սովորամոլութեամբ իրար խառնեն ծուռն ու չիտակը:

Այս հանդրուանին տանող հաշիւներուն համար կրնա՞յ չանցաւոր նկատուիլ Անգարան որ իր բնական դերին մէջ է, եթէ մէկդի ձգենք անցեալին տէր կանգնելու, նախնիներու ժառանգութիւնը ըստանձնելու նման վիպականութիւններ: Աւտոնք բաներ են որոնց առընչութեամբ ոչ մէկ երկիր, ոչ մէկ ժողովուրդ բացարձակ բարոյականութեան փաստը կուտայ, առանց պարտադրանքի:

Ամբողջ հարցը անգամ մը եւս հոն է որ մենք այնքա՛ն «դաս»երէ ետք, պատրա՞ստ ենք, տիրացա՞ծ ենք հարկաւոր հատուածին, որպէս միասնական ամբողջութիւն այս կարգի հաշիւներ ի դերեւ հանելու, մեր ճակատին վրայ ճեղքեր չթոյլատրելու համար: Եթէ պատասխանը անդամ մը եւս ժխտական յայտնուի, Հայաստան – Սփիւռք նոր տարակարծութիւններուն, պառակտումներուն պատասխանատուն ո՛չ ճապկողը պիտի ըլլայ, ոչ ալ անոր մեզի երկարած փայտուն, այլ ըզրծուն գեհինը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 11 / 12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՂՈՎԱԿԱՇԱՐԻՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ

Ադրբեջանի նաւթի պետական ընկերութեան փոխ-նախագահ Ի. Ալիեւ անդրադառնալով արտասահմանեան լրատուիներու տեղեկատուութեան թէ ԱՄՆ-ու նախագահի խորհրդական էլփզպէթ Ճոնս, բանակցութիւններ կը կատարէ Պաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարին Հայաստանի տարածքէն անցնելուն մասին, յայտարարած է թէ այդ տարբերակը բացարձակապէս անընդունելի է իրենց: Ան աւելցուցած է. «Ադրբեջանի կեցուածքը անփոփոխ է եւ Հայաստանը ոչ մէկ պարագայի կրնայ այդ ծրագրին մէջ ներգրաւուիլ: Մենք չենք կրնար եւ կամուտի նոր ադրիւրներ ստեղծել Հայաստանի համար»:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ ՌՈՊԻՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նախագահ Ռոպէր Քոչարեան ընդունելէ ետք Ալպէր Բազէեանի հրաժարումը, Երեւանի քաղաքապետ նշանակած է Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ՝ Ռոպէր Նազարեանը: Ան ծնած է 1956–ին, Երեւան: Աւարտած է տեղւոյն Կ. Մարքս Բազմաբնեւեսիէ Հիմնարկը որպէս ճարտարապետ – շինարար:

1990 – 1996 աշխատած է քաղխորհուրդի գործկոմը որպէս շինարարութեան պետական վարչութեան պետ, նախագահի տեղակալ, իսկ այնուհետեւ Երեւանի քաղաքապետարանը որպէս հանրային անտեսութեան բաժնի պետ: 1997 - 2000 Փետրուար, եղած է Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ, Փետրուարէն Մայիս Փոխադրութեան եւ կապի նախարար եւ Մայիսէն ի վեր կրկին Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ էր:

⁂

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՊՈՒՏինի ԲԱԶՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան յայտարարած է թէ Ռուսաստան – Ադրբեջան յարաբերութիւններու բարելաւումը կրնայ դրական ազդեցութիւն ունենալ չրջանին վրայ, խաղաղութեան եւ կայունութեան տեսակէտէ: Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստան – Ադրբեջան ռազմական դործակցութեան, նախարարը հակառութիւն մը կը տեսնէ, դիտել տալով որ, մինչ Ադրբեջան կը ձգտի ՕԹԱՆ-ի անդամակցիլ, միւս կողմէ Ռուսաստանի հետ ռազմական դործակցութեան կը ձեռնարկէ:

Վ. Օսկանեան հատկնալի կը գտնէ Պուտինի կողմէ չրջանին ամբողջականութեան պահպանման կարեւորումը եւ կը նկատէ որ Ռուսաստան այդ հարցին մէջ իր ներքին խնդիրներն ունի, ի մասնաւորի՝ Չէչէնիա: Նախարարը կ'աւելցնէ սակայն որ տարածքային ամբողջականութեան պահպանման սկզբունքը ընդհանրացնելը եւ կիրառելը, բոլոր, յատկապէս զարաբաղեան հակամարտութեան լուծման պարագային, դրական արդիւնքներու չի յանդիլը: Ան կը չեշտէ. – «Կարծում ենք, որ դրա ժամանակն արդէն անցել է: Մինսկի խմբի նախագահները հանդէս են եկել "Ընդհանուր պետութեան" առաջարկութեամբ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓէն փոքրիկ նուէր մը կ'ընէ ամէնին յաճախատաղանդ սատպողներուն: Սահմանադրական Խորհուրդը մերժած ըլլալով, ինչ որ կատաւարութիւնը նախատեսած էր ՍԷ – ԷՍ – ԺԷ-ի (Ընկերային Ընդհանրացած Օժանդակութիւն) համար (որոչ հատուցում մը), ժոսփէն այլ ձեւ մը գտաւ, որ սկիզբը «տուրքի վարկ» մկրտուած էր, բայց, տարացը չատ ազատական նկատուելով, դարձաւ «պարզեւ աչխատանքի համար»: Նոր կարգադրութիւնը այնքան բարդ է, որ ժոսփէն, Յունուար 11–ին մամուլը ընդունելով, թելադրեց որ սպասեն Յունուար 16–ի Փապիւսի եւ Տիկին Կիկուի մամուլի ասուլիսին մանրամասնութիւններուն համար: Սեպտեմբերին իսկ պէտք է հատուցուին կանխաւ եղած պահումները: Առաջին բողոքողները եղած են տուրքերու ապատարկութեանց պաշտօնեաները, որոնք սարսափած են կատարուելիք բարդ աչխատանքէն:

ՄԻԱՅԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆը որոչեց զադրեցնել Չէչէնիա կատարած մարդասիրական իր առաքելութիւնը, իբրեւ հետեւանք Ամերիկացիին առեւանգման: Ծանօթ է որ Քէյնի կլիւք առեւանգուած էր Գրոզնիէն 20 քիլոմեթր հարաւ գինեալ խմբակի մը կողմէ: Անկախապաչտ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով յայտարարած է որ որեւէ դեր չունին այդ առեւանգման մէջ եւ թէ հրահանգ տուած է իր «յատուկ ապատարկութիւններուն» որպէսզի գտնեն Ամերիկացին: Կ'ըսուի թէ ան կը գտնուի Չէչէնիոյ հարեւան՝ անկախապաչտ կայանը: Ռուս պինուորականները կ'ամբաստանեն պատերազմիկ՝ Ռամզան Ախմադովը որ դեր ունեցած է այդ առեւանգումին մէջ: Չէչէնի նախագահութեան մամուլի սպասարկութեան համաձայն, Ախմադով պատած կ'ըլլայ որ պիտի գտնէ առեւանգողները եւ պատնէչ:

«ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆ պէտք է ազատ արձակուի, 90–ամեայ մարդու մը արդելափակումը որեւէ իմաստ չունի» կ'ըսէ Ռոպէր Պատէնթէր, Արդարութեան նախկին նախարարը: Այս յայտարարութիւնը վրդոված է անոնք որոնք «տուժող» կողմը կը նկատուին Ժիրոնտի նախկին ոստիկանապետին նախկին կցորդին (Վիչիի օրով): Պատէնթէրի համար պահ մը կայ, երբ մարդկայնութիւնը պէտք է նախապատուութիւն ունենայ ոճրին վրայ: Փափոնի փաստաբանները դիմած էին Սթրազպուրգի Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին, բողոքելով «անմարդկային եւ նուաստացուցիչ վերաբերումին դէմ»: Փափոն տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է «մարդկութեան դէմ ոճիրի» համար, Շիրաք երկու անգամ մերժած է ներում չնորհել:

Ժ. ՊԱԼԱՏԻՒՐի աչքի միացումի ծրագիրը քննադատուեցաւ աչքի իսկ հոսանքներուն կողմէ: Ներկայի չորս կուսակցութեանց ղեկավարներէն միայն Տիկին Միչէլ Ալիօ – Մարի հակազդած է, մերժելով «հռչակուող միութիւնը» եւ նախընտրելով «ամէնօրեայ միութիւն» մը: Միւսներն ալ, հարցապնդումներու կամ խօսակցութեանց ընթացքին, զանազան ձեւերով կը ձագկեն զգալափարը, նոյն – իսկ ծիծաղելի դանելով: Ֆ· Սեկէն ալ վերապահ է եւ դիտել կուտայ որ բազմատարրութիւնը չվնասեց ձախին երեսփոխանական ընտրութիւններու առեն:

ԺԱՆ – ԳՐԻՍԹՈՖ ՄԻԹԵՐԱՆ ելաւ բանտէն, Յունուար 11–ին, երբ մայրը վճարեց 5 միլիոն ֆրանքի երաչխաւորագինը, զոր Տիկին Միթերան «փրկագին» որակեց: Ժ. Գ. Միթերան կը չարունակէ պատանել դատաւոր Ֆիլիփ Գուռուան, որու մօտ միայն ատելութիւն կը տեսնէ: Այս վերջինն ալ ենթակայ է մահուան սպառնալիքներու, հեռաձայնային տարօրինակ կանչերու եւ ոստիկանական պաչտպանութեան տակ պահուած է: Տիկին Միթերան չնորհակալութիւն յայտնեց անոնց (ազգական, բարեկամ, «Միթերան սերունդ») որոնք հաւաքած են «վերկադինին» դումարը եւ ան պէտք եղածէն աւելի է:

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՊԻՐ ԿԻՏԻԿԵԱՆի ՔԱԱՆԱՄԵԱՅ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԸ

Իր նոր ժապաւէնին «Քաղաքը հանդարտ է»ին առթիւ ֆրանսական թերթեր կ'անդրադառնան թեմադիր Ռ. Կէտիկեանի 20 տարուան դործունէութեան որ ուչադրութիւն դրաւեց «Մարիւսն ու Ժանէթը»ով: Արուեստագիտին ամէնէն լայն տեղը յատկացուցած է Յունուար 11–17-ի «Նուվել օպսերվաթէօր» չաբաթաթերթը որ նոր ժապաւէնը անոր լաւագոյն դործը կը նկատէ:

Փառքալ Մէրիկօ արուեստագիտին 20 տարուան աչխատանքը կ'ամփոփէ, անջատ – անջատ կանդ առնելով ամէն մէկ ժապաւէնի վրայ· առաջինը՝ «Անցեալ ամառ»ը ցուցադրուած է Գանի 1980–ի փառատօնին: Այսօր իրեն հետ են նոյն դերակատարները· Արիան Ասքարիտ եւ ժեռար Մէյլան: Այդ առաջինին յաջորդած են ինը ժապաւէններ, որոնցմէ են «Դրամը երջանկութիւն կը բերէ»ն (1992), «Կեանքի՛ն, մահուա՛ն»ը (1994), «Սրտին փոխարէն»ը (1998), եւ այլն:

Կէտիկեանի թեմադրական աչխատանքին 20–ամեակին յատկացուած էջերուն մէջ արուած է կենսագրականն ալ· Ծնած է 1953–ին Մարսէյլ, 14 տարեկանին մտած Համայնաւար կուսակցութեան չարքերը: Ուսանած է Փարիզ: Իր թեմադրութիւններէն «Մարիւսն ու Ժանէթը» 1998–ի լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակը ապահոված է դերասանուհի Ա· Ասքարիտի:

«Քաղաքը հանդարտ է» ցուցադրութեան կը դրուի Յունուար 17–ին:

ԹԱՐՄ ՏՊԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՈՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՑԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿՈԼՈՏ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

«2000 Հոկտեմբեր 14, Շաբաթ, ոտն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մեծոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսէսի Կլայեցւոյն, Ներսէսի Լամբրոնացւոյն եւ այլոց վարդապետաց սրբոց»:

Սոյն մէկ քերուածքով կ՚ուզենք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել Մշակոյթի Ամառան առթիւ մատուցանուելիք պատարագին ու եկեղեցական ծոմապահութեան:

«Թարգմանչաց»ը ծոմապահել պոլսոյ մէջ, քիչ մը անսովոր ապրումներ կրնայ յառաջացնել իւրաքանչիւր պիտակից քրիստոնեայ մօտ: Եթէ կ՚անդրադառնաս, թէ պատմական Բիւզանդիոնը եւս սերտօրէն աղերս ունեցաւ Ե. դարու թարգմանչական բախտորոշ չարժումին հետ ու Մաշտոցի աշակերտներէն ոմանք (Կորիւն, Եղնիկ, Յովսէփ Պաղնացի, Յովհան Եկեղեցացի եւ այլք) հո՛ն ուզարկուեցան մշակութային առաքելութեամբ, – անպայման քան մը պիտի խըլըրտի ներսդ: Գէթ պիտի մտաբերես Աստուածաչունչի «Եօթանասնից» ընտիր օրինակը, զոր Բիւզանդիոնի Մաքսիմիանոս պատրիարքը բարի եղաւ զրկել Հայոց Սահակ Պարթեւ Հայրապետին, ուր պէտք կարելի ըլլայ Տիրոջ խօսքին անվրէպ հայացումը: Այսպէս է որ ծնունդ առաւ «Թագուհի Թարգմանութեանց»ը:

Գրեթէ 16 դարեր կը բաժնեն մեզ պատմական անկիւնադարձային այդ թուականներէն: Այս վիճակի ժամանակամիջոցը, որուն ընթացքին քաղաքակրթութիւններ հուն փոխեցին ու երկրագունտը դիմագեղումի ենթարկուեցաւ ամբողջովին, Թարգմանչաց աւանդը, զրեթէ ամանց մաշումի, նաւարկեց ու հասաւ մեր օրերուն: Ու դերը, զոր խաղաց Պոլիս այդ աւանդին անեղծ պահպանման ու ծաղկումին մէջ, եղա՛ւ չատ մեծ, անփոխարինելի:

Հոկտեմբեր 14–ի այդ առաւօտուն, երբ հասայ Ղալաթիոյ (Գարաքէօյ) Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղամասը, հեռուէն անմիջապէս նշմարեցի տաճարին էջմիածնատիպ հայկական սրածայր գմբէթը: Պոլսոյ մեր 33 եկեղեցիներուն մէջ միակն էր ասիկա, որ չինուած էր հայկական հարուստ գաղութի դասական ոճով: Մնացեալ բոլոր եկեղեցիները ունէին տափարակ ու հարթեալ տանիք: Բայց այս բացառութիւնը ոչնչէր իր տխուր պատմութիւնը: Ղալաթիոյ Հայոց պատմական այս սրբատեղին կառուցուած էր Ֆաթիհի Կ. Պոլիս մուտքէն ալ առաջ, 14–րդ դարու վերջերը, Ղրիմէն եկած հայ առեւտրականներու ձեռնտուութեամբ: Բազմիցս ենթարկուած էր վերանորոգութիւններու, մասնաւորաբար 1731–ի մեծ հրդեհէն ետք, երբ Կոլոտ Պատրիարք ի հիմանէ վերականգնած էր զայն: 1958–ին պետութիւնը ապասեփականացուցած էր դեղեցկաչէն ու ընդարձակ այս եկեղեցին ու քանդած հիմնովին՝ գոհելով զայն այդ թաղամասին համար նախատեսուած քաղաքաշինական նոր ծրագիրներուն: Համայնքը կորսնցուցած էր իր ամէնէն պատմական սրբավայրերէն մէկը: Սաոր փոխարէն սակայն, պատկան իշխանութիւնները խոստացած էին նոյն վայրին մնացեալ չերտին վրայ հաւատացեալ Պոլսահայոց՝ չինելու նոր եկեղեցի մը, հայ համայնքին փափաքած ձեւով ու ոճով: Ու այսպէս, ճարտարապետ ու լրագրող Պետրոս Զօպեանի (այժմ՝ ի Գանատա) նախագիծով կեանքի կոչուած էր գաղութին նորագոյն այս աղօթատեղին, հնագոյն աղօթատեղիին լոկ հիմերուն վրայ, միշտ իր կուչերին ունենալով Աղպիւրին կեդրոնական վարժարանի պատմական դպրոցաշէնքը: 1965–ին պաշտօնապէս ծնունդ առած՝ պաշտամունքի բացուած էր Շնորհք Պատրիարքի ձեռամբ:

Հիմա մէկէն եմ տաճարին, ուր Թարգմանչաց վարդապետաց յիշատակին պատարագ կը մատուցանէր Թուրքիոյ Հայոց երիտասարդ պատրիարքը՝ Մեսրոպ Արք. Մուրադեան:

Բայց ես նախընտրած էի ամէն բանէ առաջ իջնել եկեղեցւոյ գետնափոր ուխտատեղի – մատուռը, ուր, լսած էի, թէ իր յաւիտենական հանգիստին մէջ կը ննջէր 18–րդ դարու մեր առաքեալ հոգեւորականներէն մին՝ Յովհաննէս կոլոտ Բաղիշեցի պատրիարքը: Արդարեւ, հոն էր անոր չիրխմը, զեղակերտ տապանաքարի մը տակ ամփոփուած:

Ահա, ըսի պատմութեան զրկել նետող այլ առիթ մը եւս, – Կոլոտ Պատրիարք:

Ուսումնասէր ու մշակութասէր վարդապետ մըն էր ան, հասակ առած՝ Բաղէշի (Պիթլիս) մերձակայ Ամրատու վանքին մէջ: Մշոյ Ս. Կարապետի պարտքերը հատուցանելու նպատակով նիւթական աղբիւրներ որոնելու եկած էր Պոլիս, երբ Ազգը պատրիարքական Աթոռ բարձրացուց զինք, 37 տարեկանին (1715 թ.): Ինքն ալ պատմած դրաւ, որ նիւթապէս թշուառ կացութեան մատնուած Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Աթոռին պատրիարք հռչակուի իր հոգեկիցն ու զաղափարակիցը՝ Գրիգոր Շիրվանցին (յետագային համբաւուած՝ Ղեւթասակիր ախտաղտով): Ու Ամրատու «Ջուխտակ վարդապետանեը», ասպէս, ձեռք – ձեռքի, ո՛չ միայն յաջողեցան իրենց նուիրաբաւաք առաքելութեան մէջ, այլեւ՝ մշակութային ու կրթական զարթօնքի մը ռահվիրաներն եղան իրենց դարուն:

Կոլոտ 26 տարի մնաց Աթոռի վրայ: Սկիւտարի մէջ հիմնեց հայկական լուրջ ուսումնարան մը՝ հասցնելով որակաւոր աշակերտներ: Կեանքի կոչեց Պոլսոյ առաջին մատենադարանը: Տպարաններ հաստատեց ու աննախընթաց չարժում մը ծաւալեց թարգմանչական ու հրատարակչական կալուածներուն մէջ: Ու երբ վախճանեցաւ 1741–ին, զինքը տարին թաղել Ղալաթիոյ եկեղեցին, որուն դըրան մօտ սովոր էր կենալ՝ արցունքոտ աչքերով իր ժողովուրդին լումաները հաւաքելու՝ Գրակայ եւ Սաղիմայ վանքերուն պայծառութեան համար:

Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ այդ օր մատուցուած ապաւարագը, անձնապէս քանի մը նորութիւններ ալ կը բերէր ինծի: Նախ, կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ հանդիսատես կ՚ըլլայի պատրիարքական պատարագի մը եւ ունկնդիր՝ պատրիարքի մը կենդանի ձայնին: Հոլիպ, քանի մը առիթներով վայելած էր թէեւ կիլիկիոյ կաթողիկոսներուն հովուապետական այցելութիւնը, սակայն Երուսաղէմէն կամ Պոլսէն հայ պատրիարք մը, զո՛հ սա վերջին 50 տարիներուն, չնորհք չէր բաժնած այցելելու Բերիոյ թեմը (թէեւ պիտի, որ Եղիշէ Պատրիարք բազմիցս անպաշտօն ու զաղտագողի այցելուն եղած էր մեր քաղաքին...): Երկրորդ կէտը, որ ուշադրութիւն էր գրաւած, Մեսրոպ Պատրիարքին արտասանած քարոզն էր՝ իրրեւ բովանդակութիւն թէ իրրեւ ոճ: Դիւրըմբռնելի, հանրամատչելի, «մատը վէրքին վրայ դնող» ու զիպուկ մատնանշանելով ճոխացած սրտախօսիկ պատգամ մը: Գրեթէ հակապատկերը դէս ու դէն մեր լսած «պերճախօսլ» քարոզներուն, որոնք յաճախ զուրկ են միջուկէ ու բարեմիտ համեստ ունկնդիրին կարծել կուտան թէ... ազուոր քարոզ մըն էր: Իսկ երրորդ կէտը, այն յուզիչ ու խորհրդաւոր պահերն էր, որ կը պարզուէր պատարագի աւարտին, հոգեհանգստեան աւարտուելէն առեն: Պոլսոյ աւանդական մէկ սովորութիւնն էր ասիկա, երբ մէկ – մէկ մոմ կը բաժնուէր տաճարին մէջ գտնուող բոլոր հաւատացեալներուն անխտիր, ու անոնք կը վառէին զայն երկուածօրէն, մէկզմէկու ձեռքէն, Ս. Խորանէն վտիտանգուած բոցով մը: Անյագուրդ ախորժակով մը զիտեցի այդ տեսարանը, որմէ միտանութեան ի՛նչ խորհուրդ մը հանած էր սիրելի Հատուածնը, իր «Յուշատետր»երէն մէկուն մէջ.

«Մէկ վայրկեանի մէջ խորանին վտիտ մումէն առնուած փոքրիկ բոցը բաժնուած է հարիւրաւոր բոցերու: կարծես մայր մըն է ան, որ մէկ վայրկեանի մէջ ծնունդ տուած է հարիւրաւոր երախաներու: Այդ պահէն սկսեալ ես չեմ կրնար մոռնալ, որ մատներուս արանքէն պլպլացող մումին բոցը ծնունդ առած է ո՛չ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՎ ԷՐ ԶԱՐԵՆՑԸ, ՈՐՏԵՂԻՑ ԷՐ ԳԱԼԻՍ ԵՒ ՈՒՐ Է ԳՆՈՒՄ

ՕՄԱՐԻ ԽԵԶՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Զարենցը նամակ է գրում Ամատունուն, բացատրում է իրավիճակը: Դա էլ ոչինչ չի փոխում: Ամբանն ընտանիքին տանում է Ծաղկաձոր հանգստանալու: Մի քանի օր անց կինը՝ Իպպոլիտա Զարենցը լուր է տալիս ամուսնուն, որ իրենց տանի այդտեղից: Զբաղեցրած սենեակից Զարենցի ընտանիքին դուրս էին չպրտել, իսկ սենեակը յատկացրել էին «Սովետ էրմենիստան» պրրբելչանալեզու թերթի այդ ժամանակուայ խմբագիրը, կենակոմի անդամ Սաֆար Հուսէյնզադէ Ալի Մամեդուին: Զարենցը գնում է ընտանիքին բերելու, սայլ է վարձում, նուագածուները տխուր եղանակ են նուագում, Զարենցը, ինչպէս ինքը կ՚ասէր, ցաւից մի թաս օղի է խմում: Կինն ասում է. «Զարե՛նց, ժողովուրդը նայում է՝ այդ ի՞նչ ես անում, ամօթ է...»: Զարենցը պատասխանում է. «Թող ժողովուրդը տեսնի, թէ ինչպէս է Հայոց բանաստեղծը անցնում իր վերջին ճանապարհը»: Զարենցն այդտեղ հայհոյում է Պրրբելչանցուն: Երեւան հասնելուց յետոյ Զարենցին մեղադրանք են ներկայացնում, որ նա հայհոյել է ոչ մի՛ւսն այդ մարդուն, այլեւ ՀԿ(բ) կենտկոմին: Զարենցն ընտանիքին տանում է Նորք: Յուլիսի 26–ի առաւօտեան Զարենցը երեխաների հետ գնում է առուի ափը: «Սեւ ագռաւ» մեքենայով գալիս են այդտեղ եւ Զարենցին ասում են, որ նա պէտք է գնա իրենց հետ, դործ կայ: Զարենցն ամէն ինչ հասկանում է: Այդ օրը, Մուղդուսու տաորագրութեամբ տրուել էր Զարենցին ձերբակալելու իրաւունքը: Զարենցը պահանջում է, որպէսզի ընտանիքին նոյնպէս տեղափոխեն: Ուղեկցողները ճանապարհին նրանից գիրք են ուզում, Զարենցն իր մակագրութեամբ ընծայագրում–տալիս է այդ գիրքը: Տանն արդէն ձերբակալելու իրաւունքը:

ժիններով թմրադեղեր է ընդունում, որ նրա օրգանիզմը հիւծուած է եւ որ նա բանտում մնալով՝ երկար չի դիմանայ: Դրանից մի քանի օր անց ձերբակալում են Զարենցի կնոջը՝ անտէրութեան մատնելով Զարենցի երկու զաւակներին՝ Արփենիկին եւ Անահիտին: Կնոջ ձերբակալութիւնից յետոյ Զարենցն այլեւս այցելուներ չունէր, թմրադեղեր ոչ ոք չէր բերում: Այդ պայմաններում Զարենցը, եօթ օր ուշակորոյս մնալուց յետոյ, մահանում է 1937թ. նոյեմբերի 27-ին:

Իմ այն հարցին, թէ տեղեկատուներում նշուած է, որ Զարենցը մահացել է նոյեմբերի 29-ին եւ չի սխալւում Դաւիթ Գասպարեանը, նա կարուկ ու հաստատ պատասխանեց. «Ո՛չ, դա սխալ է, Զարենցը մահացել է նոյեմբերի 27-ին, 28-ին կատարուել է հերձումը եւ ըստ որոշ տուեալների՝ թաղուած է Նգ նախարարութեան պանսիոնատի բակում, Զանգուի ձորի լանջին»:

Այդտեղ փորձեցի յիշեցնել «Երեւանի ուղղիչ տնից» յուշ-ակնարկը, որտեղ Զարենցն ինքն է ասում, որ ծանր յանցանքի համար իրեն տարան Երեւանի ուղղիչ տուն: Ըստ որոշ տուեալների, այդ յանցանքը բռնաբարութի՞ւն է, թէ բռնաբարութեան փորձ է եղել, Դաւիթ Գասպարեանը ծիծաղելով ասաց. «Ոչ թէ բռնաբարութիւն, այլ սիրահարութիւն...»: 1926թ. Զարենցի առաջին կինը՝ Արփենիկը մեկնում է Լենինգրադ: Ինքը բանաստեղծը սիրահարւում է Մարիաննա Այվազեանին (Արտեմի Այվազեանի քոյրը): Բայց Մարիաննան մերժում է Զարենցին: Զարենցը նրան խոստանում է դրա համար պատժել եւ մի օր խմած (նրա հետ եղել է նաեւ Ակսէլ Բակունցը) տարճանակից կրակում է Մարիաննայի վրայ՝ վնասելով յետոյքի փափուկ մասերը: Զարենցին դատում են, տալիս են ութ տարի բանտային խիստ ռեժիմ, բայց նոյն դատարանում իջեցնում են երեք տարուայ եւ տեղափոխում Երեւանի ուղղիչ տուն: Արտարգանդային թունաւոր յղութեան պատճառով Զարենցի կնոջը՝ Արփենիկին, վիրահատում են, եւ նա վիրահատութեան սեղանի վրայ մահանում է: Զարենցին ուղղիչ տնից արձակուրդ են տուել, որպէսզի գայ կը-նոջը թաղի: Ականատեսները պատմում են, որ նա աղիողորմ, ուշագնացութեան աստիճան լաց է եղել Արփենիկի չիրմի վրայ: Վեց ամիս բանտում մնալուց յետոյ՝ նա ազատւում է բանտից:

Հետաքրքրւում եմ, թէ ինչպէ՞ս է Զարենցը դարձել թմրամոլ: Պարզւում է՝ 1928թ. Զարենցին վիրահատել են, հեռացրել են երիկամներից մէկը: Բայց մինչ վիրահատութիւնը, ուժեղ ցաւերի դէպքում, նրան թմրադեղեր են ներարկել, ինչը յետոյ սովորութիւն է դարձել: Շուրջ տասը տարի Զարենցը թմրադեղեր է օգտագործել, եւ մարմինը հիւծուել է նաեւ դրանից: Կնոջ յուշերում կայ, որ նա վերջում 150 կրամ թմրադեղ է օգտագործել, ինչը չատ մեծ չափաքանակ է:

Զարեանն ահաւոր մահացու յօդուածներ է գրել նաեւ Ակսէլ Բակունցի դէմ, իսկ Բակունցն այդ ժամանակ բանտում էր եւ չէր կարող պատասխանել: Հիմա որոշ մարդիկ ասում են, թէ Նայիրի Զարեանը Զարենցի դէմ յատուկ ծառայութիւններին ոչինչ չի գրել, բայց նա, ինչ որ պիտի գրէր, հրապարակել է մամուլում, յետոյ նա այնտեղ, կարող է, գրել է ուրիշի անունով, մեզ՛ չգիտեմ՛, յաջորդը՝ տեղեակ մարդիկ են ասում, որ Նայիրի Զարեանը չի վտահել Հայաստանի ՉԿ-ին եւ իր գրութիւնները ուղարկել է Անդրեր-կոմի ՉԿ-ին: Նայիրի Զարեանն իր գործունէութեամբ բաղաբական գիծ էր անցկացնում եւ բոլշեւիզմի գաղափարախօսութեամբ ուզում էր ոչնչացնել Զարեցին ու Բակունցին: Այդպիսի մի առիթով Բակունցն ապտակել է Նայիրի Զարեանին, ինչը Նայիրի Զարեանը չներեց մինչեւ մահ»:

*Այն, որ օրինականացուած միջակութիւնը, իրօք, դարձաւ դրութեան տէր, փաստ է, բայց եկաւ մի պահ, երբ Զարենցն արդարացուեց, նորից տպեցին նրա գրքերը: Ինչպիսի՞ն է եղել այդ միջակութեան վերաբերմունքը: Դաւիթ Գասպարեանը մի հեռաքրքիր մանրամասն ասաց, ըստ որի, դեռեւս 1947թ. փորձել են ռեապիլիտացնել Զարենցին: Հրաչեայ Գրիգորեանը եւ Նայիրի Զարեանը «Հայ գրականութեան քրեստոմատիա» գրքում տպագրեցին նաեւ Զարենցի բանաստեղծութիւններից հատուածներ: Յետագայում, երբ 1954թ. Զարենցը վերջնականապէս արդարացուեց, նոյնիսկ այդ ժամանակ նա ընթերցողներին ներկայացաւ միակողմանի՝ որպէս յեղափոխական բանաստեղծ: Նա յեղափոխական բանաստեղծ է նաեւ, բայց յեղափոխութեան առաջին օրերն էին նրան ոգեւորում, իսկ յետոյ նա գրել է. «Սեւ աղջամուղջն այնքան ըղձալ այգաբացի, կէսօրին փոխուեց արիւնալոյծի»: Այսինքն՝ յեղափոխութիւնը զարձաւ արիւն: Ժամանակներն էին այդպիսին: Զարենցին երկար ժամանակ այդպէս էլ ճանաչում էին, բայց երբ յետագայում տպագրուեց Անահիտ Զարենցի հաւաքած «Անտիպ եւ չհաւաքուած երգերը», 1996թ. լոյս տեսած իմ կազմած «Նորայայտ էջերը»: Լոյս տեսան բազմաթիւ այլեւայլ գրքեր, պոէմներ, բանաստեղծութիւններ եւ երեւաց Զարենցն իր ամբողջ փայլով՝ ժամանակի ոգիան... «Ա՛ռ այսօր մեր գրականագիտութիւնը Զարենցին յարմարեցնում է իր ըմբռնումներին, իր ճաշակին, – *չեչտեց Դաւիթ Գասպարեանը*, – այդ դէպքում հանճարը դառնում է մեզանից իւրաքանչիւրի չափին ու չափսին յարմարեցուած, այնինչ գրականագիտութիւնը պիտի գնայ դէպի Զարենցը»:*

– Մի՞թէ չարժեր մի խումբ ստեղծել, որը կը գրաղուէր Զարենցի աճիւնի մնացորդներին որոնումներով, – մի վերջին հարցով դիմում եմ Դաւիթ Գասպարեանին:

*«– Ձեր ասածին մի բան էլ ես աւելացնեմ ու պատասխանեմ հարցին, – ասաց Դաւիթ Գասպարեանը, – ոչ միայն մնացորդները, այլեւս ժառանգութիւնը պէտք է ուսումնասիրուի: Ռուսաստանում ամէն տարի տասնեակ ասպիրանտներ են ընդունւում Պուշկինի ժառանգութիւնն ուսումնասիրելու համար Պուշկինի, որի բոլոր տառերն ու ստորակէտերն են ուսումնասիրել... Ցաւօք, Զարենցի ժառանգութիւնն ուսումնասիրելու համար ոչինչ **ստեղծուեց**, բայց կան նրանով զբաղուղներ, հանճարն իր նանապարհը հարթում է: Ինչ վերաբերում է Զարենցի աճիւնին, ապա ասեմ, որ տարիներ առաջ՝ 1988թ. հեռուստատեսային "Նաւատարդ" հաղորդման ժամանակ մի անձնաւորութիւն ելոյթ ունեցաւ եւ ասաց, որ Զարենցը թաղուած է Նգ նախարարութեան պանսիոնատի տարածքում: Զարենցի թաղման վայրի մասին պաշտօնապէս տեղեակ չի պահւում, որովհետեւ հարազատները դէմ են, իսկ այդ հարցում հարազատների կամքն օրէնք է»:*

ՕՄԱՐԻ ԽԵԶՈՑԵԱՆ

«ԳԱԶԱՆԸ ԼՈՒՍՆԻ ՎՐԱՑ» ԿԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ «ŒUVRE»Ի ԹԱՏՐՈՆԸ (*)

Փարիզի ծանօթ «Իօվրի» թատրոնին մէջ է այս անգամ, որ կը ներկայացուի Ռիչար Կալինոակիի «Գազանը լուսնին վրայ» ծանօթ թատերգութիւնը, որու նիւթը կը վերաբերի 1915-ի հայկական ջարդերուն:

Թատերգութիւնը երկար տարեն ներկայացուելու Պոպինեերի Մշակոյթը Տունը, մեծ յաջողութիւն դանելով և դրուատալից տողերու արժանանալով ֆրանսական թէ հայկական մամուլի մէջ: Առաջին ներկայացումները տեղի ունեցան 1998 Յունուար 8-էն Փետրուար 8, ապա կրկին նոյն տարուան Սեպտեմբերին (տես «Յառաջ», 1998, Յունուար 27): Այդ առթիւ կը գրէինք ի մէջ այլոց. – Մէկուկէս ժամուան ընթացքին այս ներկայացումը որ հոգի ցնցող ապրումներու մէջ կը պահէ դիտողը, միայն 1915-ին կապուած ծանօթ եղելութենէն չատներ այդ յատկանիշը: Տպաւորիչ ազդեցութիւն կը գործեն գլխաւորապար թատերգութիւնը ու խաղարկութիւնը. ապա նաեւ բեմադրութիւնը, բեմայարդարումը: Լուսանկարի մըն է թատերգութեան հիմնաքարը: Ի՞նչ պիտի ունենար ուրիշ վերապրող երիտասարդ Արամը, հետը տանելու համար մինչեւ Ամերիկայի մէկ անկիւնը որ վայրը պիտի ըլլայ յետագայ իր կեանքին: Տարածքը ընտանեկան խմբանկար մըն է որուն միակ փրկուածն է ինք: Ու արհեստաւոր լուսանկարիչի արդէն բարեկեցիկ անոր ամերիկեան կեանքին մէջ լուսանկարը կը ստանայ ոչ միայն անցեալի յիշողութեան պահակի, այլ նաեւ ապագան ծրագրող հիմնական ազդակի անջնջելի դեր:

Այդ դերը, սակայն, օրուան իրականութիւնը մերժելու աստիճան ինքնախաբէութեան ոլորտի մը մէջ կը բանտարկէ գլխաւոր հերոսը. ան երկմակարդակ նպատակներ հաչտեցնելու ջանքին մէջ, մէկ կողմէն ամերիկեան իր միջավայրէն դնահատանք գտնելու կը ձգտի, ինչպէս իրեն ճակատագրակից հազարաւորները, միւս կողմէն անհամբեր է լուսանկարին բացակաները «նոր» Թումմասեաններով փոխարինելու: Այս թիրախին հասնելու համար իրեն կին կ'ընտրէ Պոլիսէն որբուհի Սեդան: Սակայն իր կարգադրութիւնը չի զօրեր աղէտը չէզոքացնելու ու անխուսափելի պայթումը ի վերջոյ կը թողէ Արամին լուսնին ու անոր ընդունել կուտայ դառն իրականութիւնը: Այդ իրականութեան մէջ անկարելի է լուսանկարին բացակաները փոխարինել. Արամին ու Սեդային կը մնայ միայն իրենց պատասխանը «փոխ առնել», զաւակ դարձնելով ընտանեզուրկ օտար մանչուկ մը՝ Վէնսանը:

1915-ի նման նիւթ մը խժդուժութեան նախնական մակարդակէն հանած ու արուեստի գործի մը վերածած թատերգութիւնը յաջողութեան կարեւոր տոկոս մը ի յառաջագունէ ստանձնելով, ծանրագոյն պարտականութիւն մըն ալ կը դնէ խաղին հերոսներուն վրայ: Ու յատկապէս Արամի դերով Սիմոն Աբգարեանի անմոռանալի մարմնաւորումը լայնօրէն կը կատարէ այդ «պարտքը»: Տեղական լեզուին ներմուծուած արեւելքցիի անոր չեչտերը, փոքր ձայնարկութիւնները, դիմախաղերն ու ձեռքի չարժումները տիպարին կատարելութեան հետ կը վկայեն Սիմոն Աբգարեանի բծախնդրութեան»: (Ա. Թ.):

Անպայման պէտք է տեսնել այս թատերգութիւնը, հիմա որ ներկայացման վայրը աւելի մատչելի է:

* **Théâtre de l'Oeuvre,** 55, rue de Clichy, Paris. Du mardi au Samedi à 21h. Réservations: 01.44.53.88.88

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԺԲ.

ՄԻՋԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՆՃԱՐԻ ԿՌԻՒԸ

*Այնուամենայնիւ, Զարենցն ո՞ւմ էր վըճռաւ տուել, ի՞նչ էր արել, որ կործանեցին այդ մեծ հանճարին: Դաւիթ Գասպարեանը, խոր չունչ քաչելով, ասաց. «Այստեղ գործում է Մոցարթ-Սալիէրի կոմպլեքսը: Տուեալ դէպքում Սալիէրին Նայիրի Զարեանն է: Այդտեղ դեր են ունեցել նաեւ Ոսկերչեանը, Վշտունին, Դաբաղեանը եւ ուրիշներ, բայց Նայիրի Զարեանի անունը ասում ու հոլովում ենք. ինչո՞ւ, որովհետեւ Նայիրի Զարեանը տաղանդաւոր մարդ էր, ոչ թէ հանճարեղ, որը համեմատելի է Զարենցի հետ, այլ տաղանդաւոր: Ժամանակակիցներն ուզում էին Նայիրի Զարեանով փոխարինել Զարենցին: 1935թ. դեկտեմբերի 30-ին Հայաստանի խորհրդայնացման 15-ամեակի առթիւ, Ստալինի մօտ՝ Կրեմլում, տեղի ունեցաւ հայ աշխատաւորների պատուիրակութեան ընդունելութիւն: Հայ գրողներից ներկայ էր Ստեփան Զօրեանը: Նայիրի Զարեանը նախատեսուած չէր: Նա, ինչ-ինչ հնարքների դիմելով, ներթափանցում է Կրեմլ, որտեղ հաւքն իր թեւով, օձն իր պորտով չէր կարող թափանցել: Այդտեղ, Ստալինի առաջ կարդաց իր "Ստալին" բանաստեղծութիւնը եւ մէկ շաբաթ չանցած՝ արժանացաւ Լենինի շքանշանի: Զարենցը մի երկու տեղ վրդովուել է, որ այդ շքանշանը նախատեսուած էր իր համար: Հարցն այստեղ շքանշանը չէ, այլ այն, որ դա կարող էր փրկել Զարենցի կեանքը: Միջակութեան ու հանճարի կռիւն էր: Նայիրի Զարեանի ներկայացրած տեսակէտը, որ Զարենցը ինքնասպան է եղել, ինչպէս նաեւ Ակսէլ Բակունցի մահը, ինքնասպանութեան տեսակէտը, որ ինքնասպան է եղել Ակսէլ Բակունցը, ինչպէս նաեւ Զարենցի մահը, ինքնասպանութեան տեսակէտը, որ ինքնասպան է եղել Զարենցը

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ամմենուհի Գաւաֆեան 1·000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրելի ծնողաց՝ Սարգիս եւ Մարիամ Սելթեֆեանի եւ ամուսնուն՝ Պերճ Գաւաֆեանի յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիս տը Պէնոյի «Անահիտ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները զպրոցին ի նպաստ· – Տիկին Օտէթ Մաոէը 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Շառլ Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գրիգորեան 500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Շաքարեան 300 Ֆր·, Տիկին Մարիամ Մարգարեան 200 Ֆր·։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section ASTRIG
organise une
SOIREE CABARET DANSANTE
AU PROFIT DE SON ECOLE HEBDOMADAIRE
Animée par la F.R.A. NOR SEROUND
avec lancement de jeunes talents arméniens
Samedi 10 février à partir de 21h 30
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier — 95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Renseignements & Réservations :
☎ **01.39.85.39.54/01.39.90.63.89** (le soir)

⁂

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février
La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).
Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!
Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ
Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA
ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՂ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ
Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16-ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures
Հայ Ուսանողական Ասոցան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր·

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմոյի «Լէօլա Սաուսնի» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Իվ Աճեմեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Աճեմեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սիմոնեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պօղոսեանի եւ զաւակներուն, Գրիգորեան ընտանիքներու, Ալեմանա ընտանիքներու, Գոլէթ Աճեմեանի եւ հարազատ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, քրոջ եւ պապական՝ Պրիժիթ Աճեմեանի (ծննդ՝ Շահրիկեան) մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԼԷՍԻ – ՌՈՊԻՆՍՈՆ· – Տիկին Ամմենուհի Գաւաֆեան 1·100 Ֆր·, թերթին 75-ամեակին առթիւ։

⁂

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԽ

ԳԱՇԱՆ· – Հին համակիր մը 1·000 Ֆր·։

⁂

ՄՈՆԱՔՕ· – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալֆեան 950 Ֆր·։

⁂

ՎԱԼԱՆՍ· – Մէն 100 Ֆր·։

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տիկին Արպոյեան 100 Ֆր·։

⁂

ԳԼԵՐՄՈՆ-ՖԵՐԱՆ· – Պ· Հայկ-Ժան Եորկի 100 Ֆր·։

«ՓՐԻՒՆԻՒՄ ԱՐՄԷՆԻՔԱ»

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կզաւիէ ՄԱՐՇԱՆ-ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ-ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30-ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16-ին

Ժընվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons — 92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համագգային»ի մօտ՝
☎ 01· 48· 24· 63· 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

75-ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30-ին
SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — 75009 PARIS

ՅԱՅՏԱՓԻՐ

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...
բ) Ծպտումի մրցում։ Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ։
գ) Խամանիկներու ներկայացում։

ԵԿԷ՛Ք ԾպտուԱԾ ● ԵԿԷ՛Ք ձեր ծնողքներուն հետ

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)
DU 10 AU 17 FEVRIER
AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
Renseignements :
M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise
1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION:
3 février - fin juin
L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris
2) Les cours de 2e, de 3e, et de 4e niveaux continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.
3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 550F + 50F port
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01.47.50.97.51.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
MARDI
16 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·080 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.080

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ եւ մասնաւորաբար Սալվատորը ծանր երկրաշարժի մը ենթարկուեցան Շաբաթ, Յունուար 13–ին: Սալվատորի մէջ, ցնցումին ուժգնութիւնը 7,9 եղած է Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Պարզ է որ զոհերու թիւը մեծ է, բայց, Յունուար 15-ին տակաւին վերջնական չէր: 409 մեռեալ կար եւ հազարաւոր անհետացածներ: Ցնցումներ զգալի եղած նաեւ ղրացի երկիրները:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ նախագահ վերընտրուեցաւ ընկերվարական Մորկէ Սամբայօ ձայներու 55,8%-ով: Այլ իր մրցակիցը հազիւ 25% ստացաւ, բայց, մեծ էր ձեռնպահութեան համեմատութիւնը որ 49%–ի հասած էր:

ՊԵՐՆԱՐ ՔՈՒՇՆԷՐ փարիզ վերադարձաւ Քոսովոյի իր պաշտօնը վերջ տած ըլլալով: Կարծիքները կը տարբերին իր առաքելութեան արդիւնքին մասին, ընդհանուր ձեւով զրական կը նկատուի: Իր տեղը նշանակուեցաւ Դանիացի մը: Հաւանական է որ ինք ալ Առողջապահութեան ենթանախարարութիւնը ստանձնէ:

ԳԱԶԱՅԻ ՄԷՋ, երկու երիտասարդ պաղեստինցիներ դնդակահարուեցան որպէս դաւաճան: Տեղեկութիւններ տուած էին Իսրայէլացիներուն:

ՓԱՄՓՈՒՆ ԵՒ ԹԻՊԵՐԻ վինակցեցան Թաղապետական ընտրութիւններուն համար: Փասքուալի Թեկնածուները ցանկերու գլուխ պիտի ըլլան Փարիզի 6 Թաղամասերու մէջ: Ժոսփէն ալ իր զօրակցութիւնը արտայայտեց, Շաբաթ, Յունուար 13–ին, Տըլանոյէի, անոր հետ չրջելով զանազան Թաղամասեր:

ՑՈՑՆԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ սկսած են մահմոդուլ Թրաւիհամի հարցով: Արգելարեւ, յունական «Թա Նէա» օրաթերթը, Յունուար 8-ի իր թիւին մէջ հաղորդած է որ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի ծովային ուժերն ալ – տասը տարի է – իւրաքնիամ կրող պինամթերք կը զործածեն եզէականի իրենց ռազմախորձերու առեն: Այդպէս, քանի մը Թոն հրազունտ կայ ծովուն խորը, Կիւկլադեայի եւ Մոռէայի միջեւ: Այս կացութիւնը մեծ վախ ստեղծած է ամբողջ չրջանը: Միւս կողմէ ՔՖիորի (Քոսովոյի խաղաղութեան ուժեր) 1500 յոյն զինուորներէն 140–ը զինամբ ըրած են որ Յունաստան վերադառնան:

ՎԻՐԱՆՇԷՀԻՐԻ ՄԷՋ (Թուրքիա), Յունուար 9–ին, Թուրք ատիկանութիւնը 29 մանուկներ ձերբակալած է, 9–էն 16 տարեկան, որոնք իրենց զօրակցութիւնը արտայայտած էին ՓՔՒՔ-ին: Մարզկային երաւանց Թրքական լիկան յայտարարած է այս առթիւ, «մանուկները տարին զիչերը, ձեռնակապերով հարցաքննելու համար»:

ԹՈՒՐՔԻԱ. ալ աւելի բնական կազ պիտի ստանայ Ռուսաստանէն: Այս վերջինին կազի արտածման ընկերութեան բանբերը յայտարարած է որ զալ տարի 13 միլիառ խորանարդ մեթր կազ պիտի հայթայթէ Թուրքիոյ: Այդ նպատակաւ Ուկրանիային, Մոլդաւիային, Ռումանիային եւ Պուլկարիային անցնող կազատարները տարողութիւնը պէտք է աւելնայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՁԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ 2000-ին մեռեալներու թիւը 5,5% նուազած է, ինչ որ աննախընթաց կը նկատուի: 1999–ին մեռեալներուն թիւը 8029 եղած է եւ 7600՝ 2000–ին:

ԼԻԲԱՆԱՆ չատ մտահոգ է որ պաղեստինցի գաղթականները վերջնապէս Լիբանան հաստատուին, վերադարձի իրաւունքէն զրկուելէ ետք եւ խախտեն յարանուանական հաւասարակշռութիւնը: Լիբանանի բնակչութիւնը 3,9 միլիոն է, որու 40%-ը քրիստոնեայ է, 55%-ը՝ մահմետական (30% շիի, 25% սիւննի) եւ 5% տիւրզի: Քաղաքական իշխանութիւնը պրիաւոր համայնքներու միջեւ կը բաժնուի: Հանրապետութեան նախագահը պատրաստգրաբար քրիստոնեայ է, նախարարապետը պարտադրաբար սիւննի մահմետական եւ Խորհրդարանի նախագահը պարտադրաբար՝ շիի: Գլխինքնի ծրագիրն է որ կը նախատեսէ պաղեստինցի գաղթականներու վերադարձի իրաւունքին ջնջումը, որու փոխարէն արեւելեան երուսաղէմի մէկ մասը պաղեստինեան իշխանութեան կը յանձնուի: Ներկայիս, ըստ աղբիւրներու, 230–էն 375 հազար գաղթական կայ Լիբանան: Միւս կողմէ, տեղւոյն վրայ, փորձեր կ'ընդան միշտ եզք մը գտնելու, թէեւ ամերիկացի բանագնացը՝ Տէնիս Ռոս հրաժարեցաւ Մերձաւոր – Արեւելք երթալէ:

ՍԻԲԵՐԻՈՑ անհանգիստ ցուրտը անդամալուծած է ամբողջ չրջանը: Ելեկտրական հոսանք դրեթէ չկայ, արդէն 20–է աւելի մեռեալներ կան եւ բազմաթիւ անդամահատումներ: Ցուրտը հասած է նաեւ Մոսկուա, ուր 7 հոգի մեռած է Յունուար 13–ին: Ցուրտին սկիզբէն աւելի քան 100 հոգի մեռած է, Սիբերիա եւ Ծայրագոյն – արեւելքը ցուրտը մինչեւ զերոյէն վար 50 աստիճանի իջած է:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ արքունիքին վիճակը չատ դէշ է ամէն տեսակէտով: Թագուհիին քոյրը՝ Լէյհանուհի Մարկրէթ կրկին հիւանդանոց մտած է ուղեղային արիւնախտնոմի հետեւանքով, անդրանիկ զաւակը ձիէն ինկած ու ուսի բեկում ունեցած է, բայց այս բոլորէն աւելի, մամուլի մէջ լոյս տեսած զրութիւններն են որոնք կը խռովեն էլիզապէթ Բ·: Այսպէս, ամէնէն խիստ եւ անարգալից տողերը լոյս կը տեսնեն թապլոյիտներու մէջ, ըստ որոնց «էլիզապէթ ապուշ մըն է» (բառացի՝ fրիւշ մը), գալով Մարկարէթի «այնքան ուիսքի խմած է, որ պատրան մը կրնայ բանալ» (թող մըն): Դեռ կայ էլիզապէթի զաւակներուն պարագան: «Սընտէյ Թայմզ»ի խմբագիրն ալ կը զրէ՝ «Տայանայի մահէն ի վեր, երեք տարի կ'ընէ, արքայական ընտանիքը երբեք այսքան քարկոծեան առիթ չէր տուած: Հետզհետէ մարդիկ աւելի հարց կուտան թէ ի՞նչ բանի կը ծառայէ ան»: «Կուարտիըն», ազատական օրաթերթը, ամիս մըն է, բայէ ի բաց արշաւ մը բացած է ի նպաստ Հանրապետութեան հաստատման:

ԹՈՒՐՔՈՒԱԶԻՆ (Նորի նահանգ) Մէնսէս – Ֆրանս վարժարանի 14–ամեայ աշակերտ մը զաշունահարած է իր դասատուն (երկու անգամ կռնակէն եւ երրորդ անգամ մըն ալ ձեռքէն), որովհետեւ ան քանի մը անգամ յանդիմանած էր զինքը, հետեւողական յապաղումներուն համար: Ենթական ձերբակալուած է, իր արարքը արդարացուցած է յայտնելով թէ ան հետեւանք էր վրէժի զգացումի մը: Պատանին ծանօթ էր ատիկանութեան, քանի 2000ի սկիզբը, երբ 14 տարեկան ալ չկար, դաշունահարած էր իր խորթ հայրը եւ այն առեն անպատասխանատու նկատուելով, չէր դատապարտուած:

ՑԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ 1,7% յաւելում կրած է 2000-ին, քաղդատմամբ նախորդ տարուան: Ըստ ատիկանութեան 22%–ի յաւելում կայ անտեսական եւ ֆինանսական պետնի վրայ: Փարիզի մէջ միայն 295·655 յանցագործութիւն արձանագրուած է:

ՑՈՒՆԱՄՏԱՆԻ վրայ զօրաւոր փոթորիկ մը աւեր գործած է կիրակի օր, Յունուար 14–ին: 10 մեռեալ կայ եւ վեց հոգի ալ անհետացած են: Զիւնամրրիկը կըզգլիացուցած է քաղաքներ եւ ճամբաներ կտրած երկրին հիւսիսը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 13/15)

ՋԱԻԱԽՔԸ ՄԵՍԽԵԹՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻՆ ԴԷՄ

Ախալքալաքի երեսփոխան Մելիք Ռափիսեան մտահոգութիւն յայտնած է 1940-ական թուականներուն այդ չրջանէն ազատուած մեսխեթցի Թուրքերուն վերադարձի հեռանկարին առջեւ. այդ վերադարձին յանձնառու եղած է Վրաստան, Եւրոպական Խորհուրդին հանդէպ: Մ. Ռափիսեանի կարծիքով անոնց վերադարձը դիմակայութեան կը մղէ չրջանին ներկայ բնակչութիւնը, քանի որ ժամանակին Թուրքերու պատկանող հողը այսօր սեփականաշնորհուած է, անոնց տուներուն տեղ նորերը կառուցուած եւ կայ կրօնական տարբերութիւնը: Այս բոլորէն զատ, աքսորուած մօտ 40 հազար հոգիին տեղ ներկայիս 400 հազար է վերադառնալ ուզողներու թիւը:

Պատասխանելով յայտնուած մտահոգութեան, Վրաստանի հայրենադարձութեան զեկավար Գ. Մամուլիա բացատրած է տեղայիներու եւ մեսխեթցի Թուրքերու միջեւ դիմակայութեան հաւանականութիւն մը, վերջիններուն վերադարձին պարագային. ան աւելցուցած է թէ հայրենադարձութեան դէմ արտայայտուղ քաղաքական գործիչները կը վնասեն Վրաստանի միջազգային հեղինակութեան:

*
**

ԲՈՂՈՔԻ ԱԼԻՔ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Հեռուստատեսութեան եւ ռատիոյի մասին» օրէնքի կարգ մը յօդուածները փոխելու Սահմանադրական դատարանի որոշումը եւ անոնց Ազգ· Ժողովի վաւերացումին ներկայացուիլը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է Հայաստանի ռատիոհեռատեսիլի ընկերութիւններուն մօտ: Անոնք Յունուար 12, ժամը 20–էն 20·45 որպէս բողոքի արտայայտութիւն դադրեցուցած են իրենց հաղորդումները: Շարժումին միացած են «Ա1+», «Արմենիա», «Նոյեան Տապան» եւ այլ զանգուածային լրատու միջոցներու ու Մամուլի Ազգ· Ակումբի ներկայացուցիչներ: «Նոյեան Տապան» գործակալութեան տնօրէն Տիգրան Յարութիւնեան այս մասին «Արմենփրէս»ի թղթակիցին ի մէջ այլոց ըսած է· – «Օրէնքի այդ նախագիծում կան 20–30 վտանգաւոր յօդուածներ, որոնք կը խոչընդոտեն հեռուստատեսութեան նորմալ աշխատանքին: Օրինակ, արտօնագրման հետ կապուած ժամկէտը՝ 5 տարին, շատ քիչ է ... զարգացած տնտեսութիւն ունեցող երկրներում այդ ժամկէտը 9–10 տարի է»: Ազգ· հեռատեսիլը եւս, որպէս բողոքի նշան, քանի մը վայրկեան զադրեցուցած է հեռասփռումը:

*
**

ՕԹԱՆ-Ի ԸՆԴՀ· ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երկօրեայ այցելութեամբ Երեւան գացած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ· քարտուղար՝ լորտ Ճորճ Ռոպըրթսըն: Յունուար 15–ին ան հանդիպումներ կ'ունենար Հայկ· ատլանտեան միութեան ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ Արտաքին նախարար Վ· Օսկանեանի հետ: Ցաջորդ օրը՝ Յունուար 16–ին հանդիպումներ նախատեսուած էին նախագահ Քոչարեանի, Գարեգին Բ· Կաթողիկոսի, Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանի հետ: Նոյն օրը Երեւանի համալսարանը ելոյթ մը եւ անոր յաջորդող մամուլի ասուլիսէ մը ետք կը մեկնի Երեւանէն:

*
**

ՄԱՐՏ 22–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի դէմ մահափորձի (Մարտ 22–ի գործ) ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը չարունակուած է Յունուար 12–ին: Ունկընդրուած են փորձագէտ–քիմիագէտ Նորա Պօղոսեանի բացատրութիւնները, որոնք կը վերաբերէին պլխաւոր մեղադրեալներէն Լեւոն Միրզոյեանի հագուստներուն վնասուածքներու դատա–բժշկական տըւեալները: Օրուան երկրորդ կէսին հրապարակուած է Ս· Բաբայեանի բանտարկութեան գործընթացը: Փաստաթուղթին համաձայն, ան դիմադրած է եւ ներքին գործերու աշխատակիցներ կիրարկած են ազդեցութեան միջոցներ, որոնք սակայն որեւէ վնաս չեն հասցուցած ենթակային: Ս· Բաբայեանի փաստաբան Ժ· Շաքարեան հակառակը ապացուցանող բժշկական փաստաթուղթ ներկայացնելու դիմում կատարած է, որ ընդունուած է: Ամբաստանեալն ալ ժխտած է դիմադրած ըլլալու պնդումները: Դատավարութեան հրապարակուած է նաեւ մահափորձի անմիջական կատարմամբ մեղադրուող Սասուն Աղաջանեանի հրամանատարութեան ենթակայ զօրամասէն ապօրինաբար դուրս հանուած զէնքի, զինամթերքի, ռազմական հանդերձանքի գրաման արարքը:

Դատը կը չարունակուի Յունուար 15–ին:

ՄԱՄՈՒԼ

«UNITE»(*)

(Janvier 2001, n° 121)

L'ARMENIE CHRETIENNE CELEBRE SON DIX-SEPTIEME CENTENAIRE (301 - 2001)

Եռամսեայ պարբերականը չահեկան թիւ մը նուիրած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին, բազմաթիւ յօդուածներով զոր ստորագրած են. – Ներսէհ Ծ· Վրդ· Բապուճեան, Գեղամ Թորոսեան, Մեսրոպ Արք· Գրիգորեան, Հ· Շաւղ Ռըճու, Հ· Իրէնէ Տալմէ, Հ· Յովսէփ Քելէքեան, պատուելիներ Ժան-Տանիէլ Սահակեան եւ Ժիլպէր Լեւոնեան, Ռեմոն Գէորգեան, պատուելի Մարք Կէօրց: Խմբագրականը («Քրիստոնեայ Հայաստանը») ստորագրած է Հ· Քրիսթիան Ֆորսթէր:

(*) **Unité des Chrétiens,**
80, rue de l'Abbé Carton, 75014 Paris.
Tél. : 01.53.90.25.50.

ՓՈՒԹԳՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Բաժակի Խաղեր

Փարիզեան Շրջան

ԻՒ·ԺԻ·Ա· Ալֆորվիլ – Լըվալուա 4 – 2
(երկարաձգումէ եռմ)
Հ·Մ·Ը·Մ· Ֆրանս – Օլէնփիմ Նէօյի 4 – 3

Ախոյենութիւն

Փարիզեան Շրջան

Մօ – Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն (Իսի) 2 – 0

Պուէ-ալս-Ռոնի Շրջան

Հ·Մ·Ը·Մ· Արծիւ (Մարսէյլ) –
Վալ Սէն Թ'Ան'ուտրէ 2 – 2

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԹՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ԳՈՒԲՈՒՀԷՇՄԷ ԵՒ
90-ԱՄԵԱՅ ԵՐԳԱՀԱՒՈՒՄԲ ՄԸ

Պոլսոյ հայկական 33 եկեղեցիներուն մեծամասնութիւնը (աւելի քան 3/4-ը) կը գտնուի քաղաքին եւրոպական ափին վրայ: Իոլորն ալ պատմական կառոյցներ են, առնուազն 150, 200 կամ 300 տարւան փառաւոր անցեալով: Անոնցմէ եօթին չվնասած են վատփորի արեւմտեան եզրին ու սովորաբար հանրութեան ծանօթ են իրենց թաղին անունով. – Պէշիկթաշ (Ս. Աստուածածին), Օրթագիւղ (Ս. Աստուածածին), Գուրուչէշմէ (Երեսման Ս. Խաչ), Ռումելի Հիսար (Ս. Սանդուխտ), Պօյաճըգիւղ (Ս. Երից Մանկանց), Ենիգիւղ (Գիւտ Տփոյ Ս. Աստուածածնայ) եւ Պէյլիքթէրէ (Ս. Հռիփսիմեանց), որ կը նկատուի ամէնէն հեռաւոր արուարձանը, տակաւ մերձենալով Սեւ ծովու ջուրերուն: Այս չարքին մէջ Օրթագիւղն է միայն որ դեռ կը պահէ հայկական վարժարան մը:

՝ Եթէ լաւնք՝ թէ Պոլսահայոց համայնքային ու մշակութային կեանքը առաւելաբար ծուարած կը մնայ եկեղեցիներու երդիքին տակ կամ անոնց անմիջական չրջանակին մէջ, սխալած չենք ըլլար: Եւ որովհետեւ չատ է թիւը եկեղեցիներուն, ուստի, գրեթէ ամէն կիրակի թաղերէն մէկուն կամ միւսին մէջ անպակաս են անուանակոչութեան, տարեկան մատաղ – օրհնութեան, զարց զասերու տարեդարձներու եկեղեցական ու աշխարհիկ ծօնակատրութիւնները: Ասոնք բաղմալի առիթներ են, պարզապէս քով-քովի բերելու համայնքին անդամները ու միասնութիւն մը ստեղծելու անոնց միջեւ: Պոլսահայոց համբաւաւոր «Սիրոյ սեղան»ները չաճախ այդ միասնութիւնն է որ կ'ապահովէն, որքան ալ անոնցմէ չատեր այլեւս իրենց միակ ու բացարձակ նպատակը զարձուցած ըլլան սոսկ նըւիրահաւաքման աշխատանքը՝ ի նպաստ սա կամ նա զպրոցին: Եկեղեցին հովանաւորն ու տնտուն է այս բոլոր ձեռնարկներուն, փորձելով մնալ «անառիկ բերդն հայ հոգւոյն», ի հեճուկս այն խորթ պատմանեներուն՝ որոնց մէջ ստիպւած է չնչել գալուէթը:

Այդ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15-ին, ուր մթնոլորտ մը կը տիրէր Գուրուչէշմէի մէջ, որուն եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» զպրաց զաս երդչախումբը պիտի նչէր իր հիմնադրութեան 90-ամեակը:

Առտուան պայծառ եւ անամպ երկինքն ու կազդուրիչ արեւը գատկական տրամադրութիւն մը ստեղծած էին մէկու, երբ հասայ Գուրուչէշմէ: Շրջանը, ամբողջովին, կանաչապարզ պիւղաւանի մը տըպաւորութիւնը ունէր: Չանդարտ ու խաղաղաէտ միջավայր մը կը մուէր ջլալ, ուր բազմայարկ ու վարթամ չէնքեր նըշմարելի չէին, գէթ Հայոց եկեղեցիին չուրջ – բոլորը:

Դժբախտաբար, այս սիրուն թաղը գրեթէ լրիւ հայալքուած էր: Հայութեան կենդանի միակ վկան եկեղեցին էր մնացած, որ գործօն էր տակաւին եւ ուր տեղւոյն կամ հանդիսաւոր առիթներով պատարագ կը մատուցուէր: Մայր զրան վերեւ արձանագրուած թուականը՝ 1681, կը յուչէր արդէն թէ որքան հին աղօթավայր մըն էր ասիկա:

Երեք համբաւաւոր դէմքեր՝ պատրիարք մը, բարեգործ ամիրա մը ու վարդապետ մը, իրենց անունը ամբօրէն կապած էին Գուրուչէշմէի եկեղեցիին: Անոնցմէ առաջինը Զաքարիա Պատրիարք Կաղզուանցին էր, Կոլտոի բոցավառած զարթօնքի չահը արժանապէս վառ պահող հոգեւոր-լական մը, որ Կ. Պոլսոյ Աթոռին վրայ դահակալած էր մինչ – դաւանական վէճերու ամէնէն թէժ մէկ չրջանին (1773 – 1799), կրթական ու զպրոցաչինական իր աչխոյժ գործունէութեան զուգահեռ պարատւորութեամբ պայքարիլ նաեւ կաթոլիկ ու բողոքական ազդեցութեանց ներթափանցումին դէմ: Վախճանումէն չատ կարճ ժամանակ առաջ, իր իսկ ծախքով, հիմնովին վերանորոգել տուած էր Գուրուչէշմէի այս զպրոցիկ եկեղեցին, յատոյ իր յաւիտենական հանգիստը գտած՝ զարերու խաւնկը ծծած անոր որմերէն մինչ չուքին տակ: Երկրորդը, Յարութիւն ամիրա Երկանեանն էր, որ 1834 – 1835-ին թէ՛ կրկին վերանորոգած էր եկեղեցին, թէ՛ ալ անոր կից բարձրացուցած էր վայտաչէն երկյարկանի զպրոց մը, որ վաղո՛ւց իր զռները փակած էր արդէն: Երրորդը, մեր երդի նահապետն էր, Կոմիտասը, որ 1910-ին քարոզիչ վարդապետ նչանակուած էր այս եկեղեցիին եւ ուր հիմնած էր քառմանդամ երդչախումբ մը, որ յետագային մկրտուած էր իր անունով, գալ հանելու համար մի՛ր օրերուն, 90 տարուան վաստակով մը բեռնաւոր:

Այդ օր «Կոմիտասեան»ներն ու Գուրուչէշմէցիները իրենց եկեղեցիին մէջ պատրաստ մատուցանելու հրաւիրած էին Պատրիարքական Աթոռոյ լուսարարապետ Արամ Եպիսկոպոս Աթէչեանը: Նոր-հաստատ պաչտօն մըն էր լուսարարապետութիւնը որուն կոչուած էր Արամ Եպիսկոպոս, դեռ հազիւ քանի մը ամիս առաջ, Ս. Էջմիածնայ մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ (1999 Դեկտ. 19) անմիջապէս յետոյ, Պոլիս դարձին: Ան մէկն էր Մեսրոպ Պատրիարքին չուրջ մըտացած քանի մը ամենաարժէք վեղարաւոր միաբաններէն, որոնք հոգեւոր ծառայութեան լծուած էին Թուրքիոյ Հայոց ծոցին մէջ:

Յընթացս պատարագի, երբ ունկնդրեցի Արամ Եպիսկոպոսին արտասանած հայերէն խնամեալ ու պերճախօսիկ քարոզը ու երբ իմացայ՝ թէ քարոզիչը ընիկ պոլսեցի իսկ չէր, այլ զաւառէն հասած համեստ տարր մը, առատօրէն ազգային տըպաւորութիւնս իսկոյն կրկնապատկուեցաւ: Անհատական մէկը, մոռցեցի, որ իր աչքերը լոյսին բացած ու հասակ առած էր Տիգրանակերտի Սիվլան գաւառակը՝ մայրենի լեզուէն փրթած ու ամբողջովին քրտինքս մէջտեղը մը մէկ: Թրքերէնն իսկ ուչ սորված էր: Ամէնէն եռքն ալ տակաւ ուրապետած էր հայերէնին՝ Պոլիս գալով ու այնտեղ աչակերտելով Ս. Խաչ Դպրեվանքին: Ապագիտով, հայութեան համար թերեւս իւ սպառ կորուսած տարր մը, չահուսած էր մեր եկեղեցիին կողմէ եւ արժեւորուած: Եւ երբ Շնորհք Պատրիարք պաչտօնապէս եկեղեցւոյ ծառայութեան կոչած էր զինք, ինք ալ անկեղծօրէն յայտնած էր թէ՝ «իմ ուրուրութիւններուս դիտակցութիւնը ունիմ, ըսայ պիտի ընեմ լաւագոյնը»: Հիմա, ինք կ'աչխատէր իր «լաւագոյն»ը տալ համայնքին, մինչ համայնքն ալ ուրախ էր որ անցեալ գարասկիզբին բարձրատիճան կղերականներով այնքա՛ն հարուստ Պոլիսը, զո՛նչ կրցած էր չահիլ 3-րդ եպիսկոպոս մըն ալ...:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ մասնակցելու յարակից սրահին մէջ տարքուած աւանդական հացկերոյթին, զոր Պոլսեցիք կը կոչեն «Սիրոյ սեղան»: Թէ ո՞վ առաջին անգամ կեանքի կոչած ու կիրարկութեան դրած է «Սիրոյ սեղան» սիրուն բացատրութիւնը, չեմ գիտեր: Բայց սա երկու բառերը՝ «սէր» ու «սեղան», որոնք զուգորդուած են իրարու, կատարելապէս կ'արտայայտեն միասնութեան այն ոգեւոր մթնոլորտը, որ կը թեւածէ ճաչասեղաններուն վերեւ կամ չուրջ:

«Սիրոյ սեղան» բացատրութիւնը մասնայատուկ է Պոլսոյ մէջ, ոչ միայն որպէս բնորոչիչ ըսելաձեւ մը, այլեւ իբրեւ կիրարկութիւն, պարունակութիւն, չունչ եւ նպատակ: Արտասահմանի մեր միւս գաղութները, բոլորն ալ, կրնան տարբել իրենց փարթամ կամ անպաճոյճ «ճաչկերոյթ»ներն ու «հացկերոյթ»ները, առանց երբեք յաջողելով նմանիլ Պոլսոյ Սիրոյ սեղանին: Այդ գաղութներէն ոմանք, եթէ նոյնիսկ, վերջերս, վարանոտ փորձեր կ'ընեն իրե՛նք եւս գործածելու «Սիրոյ սեղան» տարազը իրենց հացկերոյթներուն համար, ապա պէտք է խոստովանիլ թէ ... «չի սազցուած»: Իսկապէս, տարբե՛ր է «մերին Պոլսոյ» Սիրոյ սեղանը:

«Կոմիտաս» երգչախումբի 90-ամեակին առիթ տարքուած Սիրոյ սեղանին վրայ հաւաստարապէս տիրական էին երկու լեզուներն ալ՝ հայերէնն ու թրքերէնը: Մինչ երէց սերունդը յամառօրէն կառչած էր հայերէնին, երիտասարդները յայտնապէս դժուարութիւն ունէին արտայայտուելու իրենց մայրենիով: Ծորունկ ցաւ մըն էր ասիկա Պոլսոյ պէս աւանդապաչտ գաղութի մը համար, որուն զպրոցներն իսկ, գէթ այլեւս ի վիճակի չէին արմատապէս կասեցնելու այս նահանջը:

Տասնամեակ մը յետոյ երգչախումբին 100-ամեակը տօնախմբելու երազը վայելող «Կոմիտասեան»ները ունէին սակայն լուրջ մտահոգութիւն մը: Երկար աւեներ ի վեր՝ թարմ ու նորահաս ուժեր չէին միացած իրենց: Թիւերնին նօսրացած էր: Այդ էր պատճառը որ անոնցմէ ոմանք, իրենց եղբայրներուն մէջ, չարունակ չորցած ծառի մը կը նմանցնէին իրենք զիրենք, աւաղելով որ այդ ծառը այլեւս նոր ճիւղեր չէր արձակեր: Ռ. Հատտէճեան, որ Պոլսոյ մէջ զլխաւոր ընկերակիցս էր ամէն տեղ ու ամէն առիթով, հարկ տեսաւ բեկանել Սիրոյ սեղանին տրամանդյ ու թախծոտ այս մթնոլորտը եւ խրախուսել «Կոմիտաս»ի անդամները՝ պոյտաբերելու ու եկեղեցիին ծառայելու իրենց պատրաստակամութեան մէջ: Յետոյ առաջարկեց, որ «սրտի խօսք» մըն ալ ես արտասանէի: Դիտել տուի, թէ տարիներէ ի վեր «Մարմարա»ի միջոցաւ որքան մօտէն կը հետեւէի Պոլսահայոց չնչաւորութեան, միշտ այն համոզումն ունենալով՝ թէ Պոլիսը «գաղութ» մը չէր բառին սովորական իմաստով, այլ գաղութէ մը աւելի բան մը, – տեսակ մը հայաչխարհ՝ հայ հոգեն հեռու: 90 տարեկան երգչախումբի մը գոյութիւնը ապացոյցն էր ատոր:

Եւ իրապէս, Հայաստանէն մինչեւ ըսփիւռքի ամենաարեւահաւն անկիւնը պիտի կարենաինք գտնել իր 90-ամեակը տօնախմբող երկրորդ երգչախումբ մը...:

ԿԱՐՊԻՍ Ե. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԱՐԽԻՒԸ

«Մարմարա» օրաթերթի Բ. էջին ալ անկիւնը տարիներէ ի վեր մնայուն սիւնակ մը կայ, որ ստորագրուած կ'ըլլար «Արծիւ» գրչանունով: Կարճ ժամանակ առաջ, երբ այդ սիւնակին տէրը փոխեց իր ոտտոմսը ու որդեգրեց Կ.Ե.Մ. սկզբնատառերը ինձի (ու չատերու) համար ալ պարզ զարմանք եղաւ, թէ «Արծիւ»ը ուրիշ մէկը չէր՝ եթէ ոչ Կարպիս Մուրատեանը:

Մուրատեանին անունը ծանօթ էր ինծի «Սուրբ Փրկիչ» ամսաթերթի հին թիւերէն, որոնցմէ բազմաթիւ օրինակներ երբեմն ձեռք կ'անցընէի Հալէպի հնավաճառ – գրախանութէ մը: Ցայտնի էր որ 60-ական եւ 70-ական թուականներուն Կ. Մուրատեան չատ գործօն դեր վերցուցած էր Պոլսահայոց Գիմութեան Ցարկին՝ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, թէ՛ իբրեւ խմբագիր համանուն ամսաթերթին, թէ ալ իբրեւ հաստատութեան ընդհանուր քարտուղար:

Պոլսոյ ասիական ափին գտնուող Գատըգիւղի «Արամեան» վարժարանէն չըրջանաւարտ էր ան, արձակագիր Զաւէն Պէրբէրեանի ու բանաստեղծ տոքթոր Իշխան Սարըասլանի նման: Անընդմիջ աչխատակցած էր պոլսահայ մամուլին եւ ուսուցչագործած՝ հայկական զպրոցներու մէջ: Հիմա հանգստեան կոչուած էր: Բայց այդ «հանգիստ»ը լոկ ֆիզիքական էր, քանի որ հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ փափուկ առողջութեան՝ դեռ կը չարունակէր զբչի պարապմունքները օր – օրին, երբեմն ալ անխուսափելիօրէն թաղուելով հինն ու անոյչ յուչերու ովկիանին մէջ...:

Այդպէս պատահեցաւ, երբ այցելութիւն մը տուի Կ. Մուրատեանի Շիշլիի բնակարանը, ուր ան ժամեր չարունակ իմ առջեւ փռեց հինգ տասնամեակներու վրայ երկարող լրագրական ու հանրային իր հարուստ կեանքին լուսանկարներու արխիւը: Սեւ – ճերմակ այդ լուսանկարները, որոնց հերոսները կա՛մ ալեւորած էին հիմա եւ կամ արդէն հրաժեչտ տուած այս կեանքին, ամբողջ աչխարհ մը կը պարփակէին իրենց մէջ: Վարդկն Կաթողիկոս, Խաչատուրեան Պատրիարք, Ուիլլըամ Սարոյեան, Սփիւռքէն ու Հայաստանէն գրական եւ մչակութային բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր, չարք – չարք, անվերջանալիօրէն կը տողանցէին այդ պատկերներէն: Կ. Մուրատեան մէկ կողմէ հպարտութեամբ կը ցուցնէր համբաւաւոր դէմքերու հետ քաչուած իր այդ լուսանկարները (որոնք անկասկած արժէք մը կը ներկայացնէին այլապէս ալ), միւս կողմէ ալ կ'ափսոսար, որ այդ դէմքերուն մեծամասնութիւնը անդարձ մեկնած էր արդէն այս աչխարհէն ու հրապարակները պարպուել ստած էին եւ ամայացած...: Սիրտ խոցող ու յուսարեկութեան առաջնորդող տխուր զգացում մըն էր ասիկա, որ ենթակայական պատճառներէ անդին՝ թափ կը ստանար բոլորիս ծանօթ թանձրացեալ իրականութենէն: Ի՛նկապէս ամայացած էին հրապարակները: Հայ Մչակոյթի հրապարակը խճողած չէր անցեալի նման: Քիչեր կը ժամադրուէին այնտեղ կամ քիչեր կ'երեւեւկէին հոնկէ:

Մինչ Կ. Մուրատեանին պահապան հրեչտակը՝ Տիկին Ովահաննան կը պատմէր իր ամուսնոյն վերջին գրքին առթիւ անցեալ ամառ Գլենտէյլի մէջ սարքուած չնորհահանդէսին մանրամասնութիւնները, Կ.Ե.Մ. գեղեցիկ մակագրութեամբ մը ափին մէջ կը դնէր այդ նորատիպ գիրքէն օրինակ մը, – «Սկսայ ձանչնալ Մարդիկը»:

Կարճ ակնարկներու 350 էջնոց ժողովածու մըն էր ասիկա, տպուած՝ Պոլիս, 1999-ին, Մեսրոպ Պատրիարքին նախաձեռնութեամբ: Հեղինակը զայն ձօնած էր իր կնոջ՝ «որ իրաւ պաչտամունք մը նկատեց հայ գիրն ու գրականութիւնը: Ինոր, որուն գորովին ու մեծութեան ապաւինած եմ միչտ: Ան է, որ միչտ փրկած է գիս հոգեկան նաւաբեկութիւնէ»:

«Մարդիկը ճանչնալ»ու փորձ մըն ալ է՛ս գրի այդ գիրերը, կարդալով Կ. Մուրատեանի նորատիպ ժողովածուն: Հոն տեղ գտած «ակնարկ»ները, որոնք թեթեւ ընթերցանութեան պահեր կրնան չընորհել մեզի, ընդհանրապէս կը կրէին ընկերային ու իրատեսական բնոյթ: Երբեմն, այնտեղ կարելի էր հանդիպիլ նաեւ արդարին – գրական հպարտներու, ինչպէս օրինակ հետեւեալ պարբերութեան մէջ, որ Պոլսահայոց մերօրեայ բարքերը բացայայտող ճչգրիտ մատնանչում մըն էր:

«Երկար ժամանակէ ի վեր հայերէն գիրքը ձեղնայարկ ելած է: Վարը մնացած են հայերէն օրաթերթերը, – այն ալ հասկնալու համար թէ ո՞վ մեռեր, ո՞վ նչանուեր կամ ամուսնացեր է, ո՞վ քանի տուրուրեր է գաւակով, այս շաբաթավերջին կա՞յ հոգեհանգիստ, ո՞ր ժամուն, ո՞ւր: Սանուց միութիւններուն կամ այլ կազմակերպութիւններու կողմէ թերթերուն տրուած մշակութային ձեռնարկներու ծանուցումներն անգամ կը կարդացուին մահագդներէն կամ հոգեհանգստեան ծանուցումներէն վերջ, եթէ... կարդացուին անշուշտ»:

(Շար. 4)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Մխայեալ Ժողովական եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, նշուած է Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 125–ամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Անահիտ Մարտիրոսեան: Բանասեղծին Թոռը՝ Աւիկ Իսահակեան, յուշերու ճամբով ներկայացուցած է Իսահակեանի կեանքը: Գեղարուեստական այլապէս ճոխ յայտագրին մասնակցած են Լոս – Անճլըլըս հաստատուած հայաստանցի երգիչներ Արտաշէս Աւետեան, Գէորգի Մինասեան, Ռազմիկ Մանուկեան, պարբախումբեր եւ Սիլվա Եուզբաշեան՝ արտասանութեամբ:

*
**

ԶՈՅԳ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Վազգէն Սարգսեանին նուիրուած «Ոգու փորձութիւն» եւ Կարէն Դեմիրճեանին նուիրուած «Կարէն Դեմիրճեան» գիրքերու շնորհահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի հիւպատոսութեան եւ «Հայաստան» հիմնադրամի վարչութեան: Բացումը կատարած է աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան: Զոյգ գիրքերու մասին խօսած է «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեան: Խօսք առած է նաեւ Ժաննա Գալստեան, ԼՂՀ նախագահի խորհրդականը:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտ. 24–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է կրթական մշակ, Պէզճեան վարժարանի նախկին տնօրէն, բանասեղծ Օննիկ Ֆէրճեանի յիշատակին, անոր մահուան 25րդ տարելիցին առթիւ: Նախագահած է Մեսրոպ Աբգ.: Բացումը կատարած է Արթօ Սէմէրճեան, որ քեմ հրաւիրած է Պէզճեան վարժարանի հայերէնի ուսուցչուհի տիկին Ժանէթ Ներկիզը: Ան բացատրած է հաւաքոյթին նպատակը եւ տուած է Ֆէրճեանի կենսագրութիւնը, ապա, խօսքը տուած է Սամաթիոյ վարժարանի հայերէնի ուսուցիչ՝ Փասքալ Թէօրէնլիի: Արտասանութեան բաժինէ մը եւս, քեմը գրաւած է դերասան Հերման Օզինեան, որ կարգացած է Օննիկ Ֆէրճեանի երգիծական մէկ էջը: Արտասանութեան երկրորդ բաժինէ մը եւս, խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան որ վերլուծած է Ֆէրճեանի գրական վաստակը: Վերջին խօսողը եղած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ նախ անդրադարձած է 1700–ամեակին, ապա, ըսած որ թէեւ չէր ճանչցած Ֆէրճեանը, բայց չատ լսած ու կարդացած էր իր մասին: Շնորհակալութիւն յայտնած է կրթական ատենադպրի նուիրակագործութեան վրայ:

*
**

ՊԻՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտ. 26–ին, Պատրիարքարանի չքանչանով պարզեւատրուած է «Մարմարա»յի աշխատակից եւ հանրային գործիչ՝ եղուարդ Գովան: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, աշխարհիկ հանդիսութեան բացումը կատարած է Պէյօղլուի դիւանապետ՝ Վազգէնակ Չիլճեան, որու յաջորդած է պատրիարքական թաղական խորհուրդի ատենապետ՝ Աբիկ Հայրապետեան: Այնուհետեւ, ելոյթներ ունեցած են Գրիգոր Տէօչմէճեան, Նազարէթ Պալ, Ռազմիկ Մկրտչեան, Արմէն Զաքարեան, Թիլպէր Բարունակեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ խօսք առած է եղուարդ Գովան եւ չնորհակալութիւն յայտնած Պատրիարքին եւ բոլորին: Վերջին խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքը, Դեկտ. 24–ին, այցելութիւն մը տուած է Մխիթարեան վանատան, ուր դիմաւորուած է Հ. Ցակովբոս Վրդ. Զօհրաբեանի եւ Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնները՝ Շահին ըՋնարի եւ Գարեգին Պարսամեանի եւ այլոց կողմէ: Պատրիարքը նախ այցելած է մատուռը, ապա, վանատան մէջ չնորհաւորած է կաթողիկէ համայնքին Ծնունդը:

*
**

ԿԻՏԻԿՓԱՇԱՅԻ (Պոլիս) Ս. Ցովհաննէս եկեղեցին, երկրաշարժի աւերներէն վերջ վերանորոգուած Դեկտ. 24–ին ծայրէ ծայր լեցուած է: Այդ օրը կատարուած են անուան տօնախմբութիւնը եւ մատաղօրհնութիւն: Արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Բայց, կարելի չէ եղած սիրոյ սեղան սարքել, քանի որ այլեւս փակ է եկեղեցւոյ կից Մեսրոպեան վարժարանը:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ «ձէմալ Րէչիտ Րէյ» համերգասրահին մէջ, Դեկտ. 23–ին, պարի եւ երաժշտութեան խրախճանք մը հրամցուցած է Պէզճեան Սանուց Միութեան ֆոլքլորի խումբը: 28 տարուան պատմութիւն ունեցող խումբը, տարի մըն է որպէս պարուսոյց ունի Հայաստանէն եկած արուեստագէտ՝ Վահէ Մելքումեանը եւ պոլսահայ ուսուցչուհի եւ պարուսոյց՝ Թալին Նալչին: Երեկոյթը նուիրուած էր Պէզճեան Սանուց Միութեան հիմնադրութեան 50–ամեակին: Ցայտագրին ընթացքին ներկայացուած են նոր պարեր:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ «ձէմալ Րէչիտ Րէյ» թատերասրահին մէջ, Նոյ. 25–ին, Խաչեան Սանուց Միութեան «Մարալ» պարախումբը նոր ելոյթ մը ունեցած է, խանդավառելով ներկաները: Ներկայ եղած է Մեսրոպ Պատրիարք, կողքին ունենալով Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց առաջնորդը՝ Տիրայր Աբգ.ը: Պարախումբին իրենց նպաստը բերած են երգչախումբն ու նուագախումբը: Ներկայացման աւարտին, Պատրիարքը խօսք առած է եւ յայտնած իր գնահատանքը:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Սիւխս պանգոկի սրահներուն մէջ, Դեկտ. 31–ին, տեղի ունեցած է ամանորեայ աւանդական պարահանդէսը ի նպաստ Գարակէօզեանի: Կազմակերպիչ՝ Արա Էլակէօզ ուղերձով մը բացած է երեկոյթը, որ վերջ գտած է առաւօտեան մօտ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԻՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԺԲ.

– Այո՛, այնպէս ըսի, աւելցուց երիտասարդը, որովհետեւ Մարզար էֆէնտի չէր ուզեր համոզուիլ թէ ես անտուկներուն մասին բան մը չեմ գիտեր ու անպատճառ կը պնդէր որ ծածկուած տեղը ցոյց տամ. ուստի ուզեցի գալ ձեզ անձամբ տեսնել համոզելու համար ձեր վսեմութիւնը թէ՝ ես այդ խնդրին մասին ո՛եւէ տեղեկութիւն չունիմ:

– Պարապ յոդնութիւն յանձն առեր ես ուրեմն, ես բացարձակապէս վստահ եմ որ ամէն բան գիտես եւ պէտք է որ ըսես մանաւորապէս քո՛ւ ազկութեանդ համար: Այդ անտուկներուն գտնուիլը, ինչպէս ըսի, ազգիդ համար բարիք մը պիտի ըլլայ եւ միանգամայն քու ալ ապագադ պիտի ապահովէ... քեզի մինչեւ երկու – հազար ոսկի նուէր մը որոշուած է. եթէ այս նուէրը մեծցես, ալ չեմ գիտեր գլխուդ գալիքը...:

Եւ փաչան այս խօսքերը արտասանելով, չարաչուք ժպիտ մը ձեւացուց դէմքին վրայ:

– Բայց փաչա էֆէնտի, փորձեց խօսիլ Սեդրակ ... սակայն նախարարը դինքը ընդմիջեց.

– Կ'ուզեմ պարապ խօսքերով աւելն չանցընենք. վաղը պէտք է որ անտուկները պտտուին. 500 ոսկին այժմէն կուտամ քեզի եւ 1500–ն ալ անտուկները երեւան հանուելէ ետքը:

Ամերիկանութեան նախարարը գրաւանէն դարակներէն մին բացաւ եւ կանխաւ պատրաստուած ու հոն պահուած ծրար մը պանքնօթ հանեց ու Սեդրակին երկնցուց:

Երիտասարդը ահռելիօրէն ժպտնած կը դողդղար, ուզեց խօսիլ, սակայն վայրկեան ձեռքի չարժումով մը լռեցուց զինքը եւ ըսաւ.

– Նախ ա՛ռ նայիմ սըտոնք ու դրպանդ դի՛ր:

Սեդրակ անշարժ կը մնար: Փաչան ոտքի ելաւ մօտեցաւ իրեն, ժաքէթը բացաւ եւ մէջի դրպանը տեղաւորեց պանքնօթները:

– Վատահ եղի՛ր, ճիշդ հինգ հարիւր ոսկի է, ըսաւ խնդալով... յետոյ ժամացոյցը նայեցաւ եւ գոչեց.

– Օ՛, չատ ուշ է եղեր, եւ ես տիպտւած եմ անպատճառ Երզտըզ վերադառնալ. ուրեմն մնաք բարով, դուք երկուքնիդ վազուան համար պէտք եղած կարգադրութիւնը ըրէ՛ք, ես հիմա Սուլթանին պիտի ըսեմ որ վաղը ցերեկ անտուկները Զապթիէ փոխադրուած պիտի ըլլան, ըլլայ որ ցերեկէն ուշ մնայ, յետոյ ձեռքէն չենք կրնար ազատիլ հա՛, ամէնուս ալ գլուխը փորձանք կուգայ:

Ու փաչան աճապարանքով մեկնեցաւ սենեակէն, Մարզարն ու Սեդրակը առանձին թողլով:

– Ի՞նչ բախտաւոր մարդ ես, գոչեց Մարգար Սեդրակին, մէկ օրուան մէջ ապագադ չինեցիր, կեանքդ ապահովեցիր ... երկու հազար ոսկի՛ ... իմ ձեռքս տակաւին այսպիսի առիթ մը չանցաւ:

– Երթա՛նք, ըսաւ Սեդրակ, առանց պատասխանելու լրտեսին խօսքերուն:

Ու երկուքը միասին, լուռ ու մունջ, գողերու պէս՝ ոտիկանատունէն դուրս սպրդեցան:

Վերը պատմուած բանակցութիւններուն հետեւեալ առտու կանուխ, Արամ Եէնի – Շէհիրլի, Թաթաւլայի ու Ֆէրի – Քէօյի խորտուբորտ փողոցներէն կ'ուղղուէր Շիշլի, մեր ակնարկած թաքստոցը, ուր պահուած էր օրերէ ի վեր Սուլթանն ու ոստիկանութիւնը տակն ու վրայ ընող երկու անտուկ ուժանակը:

Արամ գերադրպիւ վիճակ մը ունէր քալած միջոցին, արաբական նժոյգի մը պէս որ հեռուէն եկող վտանգը կը հասուստէ ու կը նախապատրաստէ, խորին յուզումի մը մատնուած կ'երեւար:

Նարդիկի ու Սեդրակի անյայտացումը իր միտքը կը տանջէր ու չէր կրնար որոշ բացատրութիւն մը տալ այդ դէպքին, ո՞ւր ծածկուած էին, եւ ինչո՞ւ համար...

Ամէն պարագայի, իրաւ մտահիչ Սեդրակի մասին ունեցած կասկածները հիմնաւոր չէին թուեր իրեն, մանաւանդ Նարդիկի հետ անյայտանալէն ի վեր: Վերջին օրուան Սեդրակի տարօրինակ ընթացքը կը մեկնէր իրաւ սիրահարական խենթութիւն մը, որովհետեւ ապահով էր թէ սէրն էր որ մղած էր իրենց վտիտ ընկերը Նարդիկը իր ծնողքին տունէն հեռացնելու եւ ի վերջոյ բոլորովին անյայտացնելու, երբ Սիմոն անակնկալ կերպով բանտէն ելած էր:

– Բայց, կը խորհէր, ինչպէ՞ս Նարդիկ տեղի տուած ու հաւանած էր Սեդրակին: Անկարելի էր կասկածիլ այդ աղջկան պատգամներուն՝ Սիմոնի մասին ունեցած սիրոյն վրայ ... ուրեմն ի՞նչ դիւային հնարքով յաջողած էր մոլորեցնել զայն, սպառնալիքո՞վ, խաբէութե՞ամբ:

Արամ այս բոլոր մութ խնդիրներուն վրայ կը մտածէր եւ ինքզինքը բարկութենէն կ'ուտէր, որով եզրակացութեան մը չկրնալ հասնելուն համար:

Պօմօնթիի դարեջրատունը տանող փոչոտ ուղիէն անցնելէ ետքը, Արամ չարունակեց ճամբան, ամայի արահետներէ, եւ վերջապէս կանգ առաւ խոշոր ծառերով հովանաւորուած պարտէզի մը փայտէ դրանը առջեւ ու երեք անգամ դաւազանովը զարկաւ:

Կէս վայրկեան մտածելէ ետքը դուռը բացաւ:

(Շար. 36)

«ՓՐԻՆԻՒՄ ԱՐՄԷՆԻՔԱ»

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կգաւիթ ՄԱՐՇԱՆ–ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ–ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին

Ժընըվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համագգայինի» մօտ՝
☎ 01·48·24·63·89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ-ի Փարիզ Ա. Թագէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 20, ժամը 16-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 rue Պլէօ, Փարիզ, 9–րդ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայց· Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը եկեղեցւոյ պայծառութեան համար չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·–

Կարօ Իպիւպէյեան/Հելէն Կաճըրօ *պըսակագրութեան առթիւ՝ Պ· Միշէլ Կանյըրօ 3·000 Ֆր·: Ալիս Սիսեռեանի մահուան առթիւ՝ Պ· Կարապետ Կարապետ 300 Ֆր·: Ռոմէն–Կարօ Շիֆի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր և Տիկին Հոի Ադամեան 4·000 Ֆր·: Անահիտ–Լօլա Նիկողոսեանի մըկրտութեան առթիւ՝ Պ· Շառլ Նիկողոսեան 1·000 Ֆր·: Վահէ Չիլինկիրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր և Տիկին Ժ.–Գ. Լաֆոն 600 Ֆր·, Տէր և Տիկին Ռընէ Զապըճեան 300 Ֆր·: Ամանորի առթիւ՝ Փարիզի Գալուստ Կիւլպէնկեան Մշակութային Կեդրոն 1·500 Ֆր·: Տէր և Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր·, Պ· Ռոպէր Ուանեան 100 Ֆր·, Տէր և Տիկին Դանիէլ Քիւրքճեան 1·000 Ֆր·, Տիկին Ժաննն Տէր–Մանուկեան 2·000 Ֆր·, Աւետիքեան ընտանիք 1·000 Ֆր·, Տիկին Սիլվա Սերոբեան 1·000 Ֆր·, Պ· Տիգրան Զապչեան 500 Ֆր·, Տէր և Տիկին Ժան–Փիէր Խաչիկեան 4·000 Ֆր·, Մ· Մխէլ Ասլանեան 700 Ֆր·, Օրիորդ Մաւիլէն Սիսակեան 400 Ֆր·, Պ· Վահան Թոզաթլեան 100 Ֆր·, Պ· Տիգրան Տէյիրմէնճեան 500 Ֆր·:*

ԸՆԹՐՕՒԹԻՒՆ

Երբեմն սենեկային երաժշտութեան համերգ մը կու տայ Հինգշաբթի, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին(*) որու մասնակիցներն են.– Անթոն Մաթալաէվ (ջութակ), Էմմանիւէլը Թուլիս (ալթօ) եւ Անրի Ալեսեան (թաւջութակ): Ցայտագրին մէջ՝ Պախ, Մոցարթ, Շուպէրթ, Պէթհովէն:

(*) **Ancien Hôtel de Ville de Courbevoie.**
Réservations : 01.43.33.62.52.

TRIO PROSGENIUM

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

***

Section ASTRIG
organise une
SOIREE CABARET DANSANTE
AU PROFIT DE SON ECOLE HEBDOMADAIRE

Animée par la F.R.A. NOR SEROUND
avec lancement de jeunes talents arméniens

Samedi 10 février à partir de 21h 30

à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier —
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Renseignements & Réservations :
☎ **01.39.85.39.54/01.39.90.63.89** (le soir)

EXPOSITION
Regards sur l'Arménie chrétienne
PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:
— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19
au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Vernissage le vendredi 19 janvier à 18 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պանէօյի «Սխամանթօ» դպրոցին
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Մարտ 3,
ժամը 20–էն առաւօտ:

***

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

2001 *Մայիս* 12 – 25-ամեակի *հացկերոյթ*:

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA
ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՉ. ԳՈՒՍՏԱՆԱԿԱՆ

կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 *Ֆր·*

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30–ին
SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — 75009 PARIS

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր···
բ) Ծպտուքի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:
գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

ԵԿԷ՛Ք ԾպտուԱԾ ● ԵԿԷ՛Ք ՁԵՐ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

A L'OCCASION DU 1700ème ANNIVERSAIRE
DU BAPTEME DE L'ARMENIE

GRAND PELERINAGE A ROME

DE TOUTES LES PAROISSES
DE L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE DE FRANCE

DU JEUDI 15 AU LUNDI 19 FEVRIER

Prix : **4200 F**

Pour s'inscrire, téléphoner à l'Eparchie : 01 40 51 11 90.

Il nous reste encore quelques places !

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION:

3 février - fin juin

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, de 3e, et de 4e niveaux continuent.
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 550F + 50F port

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01.47.50.97.51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
MERCREDI
17 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·081 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.081

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 15 / 16)

ԼՂՀ

ՄԱՐՏ 22-Ի ԴԱՏԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄԱԾ

Յունուար 15-ի նիստին ներկայացուած են մեղադրեալներու դատաբժշկական քննութեան արդիւնքները: Անոնց համաձայն գլխաւոր ամբաստանեալ Ս. Բաբայեան չի տառապիր հոգեկան որեւէ հիւանդութենէ. վերլուծումին մէջ նըշուած է նաեւ ենթակային ձգտումը՝ լիխանութեան, ինչպէս նաեւ իր հրահանգներու չենթարկուելու անհանդուրժողութեան գիծը: Ս. Բաբայեան քացարձակապէս մերժած է այս պնդումները եւ գիմում կատարած որպէսզի գինքը քննութեան ենթարկած յատուկ յանձնաժողովի անդամ մը դատարանին առջեւ վկայէ այս մասին. դատարանը ընդառաջելով որոշած է այդ յանձնաժողովին նախադահը հրաւիրել վկայելու համար: Ապա հրապարակուած են այլ ամբաստանեալներ՝ Սասուն Աղաջանեանի, Դաւիթ Ղուկասեանի, Վարուժան Մելքումեանի, Էրիք Փարամազեանի եւ Լեւոն Մխրտչեանի քննութեան արդիւնքները: Անոնց մօտ եւս չէ նշմարուած հոգեկան վիճակի որեւէ խանգարում: Փորձաքննութեան եզրակացութեան մէջ անդամ մը եւս յիշատակուած է Ս. Աղաջանեանի այն մասին յայտարարութիւնները թէ ինք կատարած է Ս. Բաբայեանի հրամանը: Սակայն նիստի ընթացքին խօսելով Ս. Աղաջանեան ըսած է թէ այդ ըսուածներէն ոչինչ կը յիշէ: Մինչ Դ. Ղուկեան եւ Վ. Մելքումեան հաւաստած են արդիւնքներուն, է. Փարամազեան ժխտած է իր վեսայ՝ Ս. Բաբայեանէ առաջադրանք ստացած ըլլու առընչուող որեւէ վկայութեան պնդում: Լ. Մխրտչեան ալ կը չարունակէ ժխտել իր առընչութիւնը ահաբեկչութեան հետ: Դատարանը արձարձած է նաեւ ամբաստանեալներու ինչքերու գըրաման, Մարտ 22-ի ահաբեկչութեան զոհերէն մէկուն հօր՝ Հմայեակ Յարութիւնեանի նամակը թղթածրարին կցել – չկցելու հարցերը: Կարդացուած է նաեւ լրագրողուհի Շուշանիկ Աբրահամեանի (որ չէր ներկայացած) վկայութիւնը:

Դատը կը չարունակուէր Յունուար 16-ին:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ – Ճ. ՌԱՊԸՐԹԸՐՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան Յունուար 15-ին ընդունած է երկօրեայ այցով Երեւան գտնուող ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղար Ճ. Ռապըրթըրնը: Տեսակցութեան ուշադրութեան կեդրոնացած են Հայաստան – ՕԹԱՆ յարաբերութիւններու ընդլայնման կարելիութիւնները, օժանդակութեան հըրնարաւորութիւնները: Արտաքին նախարարը ներկայացնելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին լուծման ներկայի վիճակը, ընդգծած է տարածքաշրջանի համագործակցութեան կարեւորութիւնը, որ բարելաւելով ընդհանուր մթնոլորտը, կրնայ նպաստել լուսաղդն պայմաններու ըստեղծման, փոխզիջումներու յանգելու համար: Վեր առնուած է նաեւ տուեալ շրջանին մէջ Թուրքիոյ դերը. նախարարը պիտի տուած է որ ղեւանագիտական յարաբերութիւններու բացակայութիւնը, ատոր աղբրեջանամէտ կեցուածքը եւ շրջափակումը միայն մէկ քանին են ժխտական այն գործօններէն որոնք բարդացուցած են իրավիճակը:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻԱՅՆ «ԼՒՊԻՒՍ»ՈՎ

Եւրոպական օդակայաններու որոշումով 2001 Յունուար 1-էն պէտք է արգիլուէր խորհրդային ժամանակէն օդանաւերու գործածութիւնը, ազմուկի եւ արտանետումներու արտօնուածէն աւելի քանակութեան պատճառով: Այսուհանդերձ, արտօնութիւն տրուած է օրուան ընթացքին որոշ ժամերու անոնց գործածութեան: Դէպի Ամստերտամ, Փարիզ, Ֆրանքֆուրթ թռիչքները կը կատարուին միայն «Լուֆթհանզա – 310» օդանաւերով: 1700-ամեակի առթիւ պաշտօնական հիւրերու եղթաղրելի մեծ թիւը նկատի առնելով կը ծրագրուի այլ ընկերութիւններէ քանի մը օդանաւ վարձել:

*
**

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ի ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԻՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

«Նայիրիտ» գործատան նախկին տնօրէն Գագիկ Ներսիսեան եւ քանի մը ընկերութիւններու նախագահ Համբարձում Սարգսեան կարեւոր գումարներու իւրացումին, հարկային ու ապահովագրական պարտադիր վճարումներէ խուսափելու սմբատաւանութեամբ մեղադրուած էին անցեալ Օգոստոս 9-ին: Իրենց գատը աւարտած է Յունուար 15-ին. Գ. Ներսիսեան դատապարտուած է 7 տարուան բանտարկութեան, 2 միլիառ 124 միլիոն 483 դրամ տուգանքի, իսկ Հ. Սարգսեան 4 տարուան բանտարկութեան եւ 2 միլիառ դրամ տուգանքի: Մեղադրեալներուն փաստաբանները ըսած են թէ վերաքննիչ ատեանին կը դիմեն:

*
**

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Հայեւադրբեջանական սահմանին Տաւուշի մարզին կայան զիւղին մօտը Յունուար 14-ին ռազմապերիներ փոխանակուած են: Զինուոր Արա Մանուկեան որ անցեալ Դեկտեմբեր 20-ին մահախուղի մէջ մոլորած եւ ադրբեջանական տարածքը անցած էր, փոխանակուած է երեք ադրբեջանցի զինուորի հետ:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԼԱԻԱԳՈՅՆԵՐԻՆ ԵՐԵՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ԵՆ

Ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը հրապարակած է աշխարհի 100 լաւագոյն խաղացողներուն տարեկան ցուցակը: Հոն տեղ գտած են երեք Հայաստանցիներ. Վլատիմիր Յակոբեան, Սմբատ Լպուտեան եւ Ռոֆայէլ Վահանեան:

Լոս – Անճելըսէն Յարութիւն Քէչիչեան ալ մինչեւ 9 տարեկան ճատրակ խաղացողներու ԱՄՆ-ու ախոյեան դարձած է:

«ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՎԻՃԵԼԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Է, ԱՆՇՈՒՇՏ ՀԱՐԿ Է ՁԱՆԶՆԱԼ» կ'ըսէ Նախարար Մոսկովիչի

Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը Յունուար 16-ի թիւով կը յայտնէ թէ Ֆրանսայի Եւրոպական հարցերու նախարար Փիէռ Մոսկովիչի նոր տարուան առթիւ արուած ընդունելութեան մը թիրախ եղած է թուրք լրագրողի մը հետեւեալ հարցումին. – «Երբ ցեղասպանութեան բանաձեւը օրէնքի կարգ ստացայ, Ֆրանսայի կառավարութիւնը քաջութիւնը պիտի ունենա՞յ Սահմանադրական Ատեանին դիմելու, զայն չեղեալ ճիատել տալու համար»: Նախարարը պատասխանած է. «Քոլորս գիտենք թէ Հայերը ցեղասպանութեան մը ենթարկուած են. անշուշտ հարկ է ճանչնալ այդ ցեղասպանութիւնը: Թերեւս ալելորդ էր զայն օրէնքի վերածել, սակայն թէ՛ Ազգային ժողովը, թէ Ծերակոյտը այսպէս վճռեցին»: Լրագրողը հարց տուած է նաեւ թէ Ֆրանսա ինչո՞ւ Ազգերու Խնդիրները Մորհրդարանի օրակարգին չի բերեր. Մոսկովիչի պատասխանած է. «Այժերիոյ մէջ ցեղասպանութիւն չէ՛ գործուած»:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ այլեւս անվիճելի կը նկատուի Յունուար 18-ին Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին Ազգային Ժողովէն ընդունուելու պարագան:

Նոյն թերթին Յունուար 16-ի համարին մէջ ալ կ'ըսուէր թէ Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանատան պլխաւոր քարտուղարը Ֆ. Նօքտի նախորդ օրը այց մը տալով Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի երիտասարդ երեսփոխաններուն, ըսած է թէ Յունուար 18-ի Ազգային Ժողովի քուէարկութենէն զրական արդիւնք ըսպասելի է ու յանուն Ֆրանսայի կառավարութեան յաւ յայտնած է: Թերթը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ֆ. Նօքտի ճանապարհով բացատրած է Ֆրանսայի մօտալուտ ընտրութիւններով:

*
**

Նոյն օրուան Թրքական «Սապահ» թերթն ալ արտայայտութեան ազատութիւնը կաշկանդելու յանգանքով կ'ամբաստանէ «Փիկառօ»ն. այս թերթը խորհրդատած է «Բաց նամակ երեսփոխաններուն» խորագրուած ծանուցումի մը հրապարակումը իր էջերուն մէջ. ծանուցումը ուղած է տալ «Ֆրանսայի Թրքական միութիւններու ընկերակցութիւն»ը:

ԳՈԼՍՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Երեքշաբթի, Յունուար 16-ին, տեղւոյն ժամով առաւօտեան 6·10-ին թեթեւ երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Պոլիս, հազիւ զգալի: Ուժգնութիւնը 4,2 եղած է Ռիխթերի բաց ստիճանակարգին վրայ, զոհ եւ վնաս չկայ, ինչպէս հաստատեցնք հեռաձայնային կապ հաստատելով մեր պաշտօնակիցին՝ «Մարմարա»ի հետ: Ցնցումներու կեդրոնը եղած են Կզիլները եւ Պոլսոյ բնակիչները ցնցումներէն արթնցած են, առանց այլ հետեւանքներու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՒՎԱՏՈՐԻ երկրաշարժին զոհերու թիւը պղալի յաւելում մը կրեց, ինչպէս կը նախատեսուէր: Յունուար 16-ի տուեալներով, մեռելներու թիւը 600-էն աւելի է, 2000 վիրաւոր կայ եւ առնուազն 4000 անհետացածներ: Նախագահը կոչ ըրաւ միջազգային օգնութեան եւ արդէն ամէն կողմէ լայն օժանդակութիւն կը հասնի: Ֆրանսայէն ալ վերկարար ջոկատներ մեկնեցան, թայց մեծ յոյս չկայ որ ողջ մարդիկ գտնուին աւերակներուն տակ:

ՔԷՊՔԻ վարչապետ եւ քէպէքեան կուսակցութեան պետ՝ Լիւսիէն Պուշարի հրաժարումը գոյց կուտայ գանատացի անկախապաշտներու ձախողութիւնը: Քէպէք 7-ուկէս միլիոն բնակիչ ունի եւ տարեկան 30 հազար գաղթող կ'ընդունի: Քէպէքեան կուսակցութիւնը հիմնուած է

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(16 Janvier)

Génocide(s): SINGULIERE ABSENCE DU PLURIEL

Գլօա Հիւրիէ եւ Լուի տը Պրուսախա, առաջինը Մէօրթ-է-Մոզէլի ծերակուտականն եւ թիպէթի տեղեկատուութեան խումբի նախագահ, երկրորդը՝ Գոթ տ'Օռի ծերակուտական եւ պատուիրակ նախագահ նոյն խումբին, վերնչեալ խորհրդը կրող յօդուածի մը մէջ (լոյս տեսած՝ վիճարկումներ եւ կարծիքներ բաժնին մէջ) գաւ կը յայտնեն որ մէկ ցեղասպանութիւն (Հայոց) կը ճանչցուի եւ գանց կ'առնուին միւսները: Կը յիշեն որ Նոյեմբեր 7-էն 8 լուսնալիք գիշերը, խորհրդարանական բուսական արտակարգ գործընթացի մը աւարտին, Ազգային Ժողովէն երկու ու կէս տարի եաք, Ծերակոյտը վաւերացուց 1915-ի ցեղասպանութեան ճանչցումը: Ճշմարտութեան բոլոր պաշտպանները պէտք է գոհ ըլլան: Դժբախտաբար կ'աւելցնեն, «Ճիշդութեան պարտականութեան հանդէպ մեր պոհտնակութիւնը, որ արտայայտուեցաւ այդ օր, բոլոր հոգանքներով, կրկնակի յուսախարութիւն մը կը կրէ»: Որովհետեւ, կ'ըսեն, Բարձր Ժողովը այն տպաւորութիւնը թողուց որ ճճապարեց թադպետական ընտրութեանց նախօրեակին: Այդ առընչութեամբ, Հայերը պատրեալ չէ յանկարծ նկատել, ընտրութիւնները հինգ ամիս առաջ, որ տարիներէ ի վեր, արժանաւորութեամբ պաշտպանած իրենց դատը, օրինական եւ սահմանադրական է: Ցուսախարութիւն նաեւ որովհետեւ քուէարկուած բանաձեւը չատ սահմանափակ է: Երկար գրութեան մէջ, յօդուածագիրներուն գտածն այն է որ պէտք է աւելցուէին իրենց առաջարկած յաւելումները, ինչ կը վերաբերի այլ ցեղասպանութիւններու (Գամպոճ, Թիպէթ, Ռուանտա եւ այլն): Ցաւ կը յայտնեն որ Ծագումով հայ իրենց հայրենակիցները սկսայ մեկնարանած են իրենց դիմումը: Դէմ չէին այդ ճանաչումին, այլ ուզած էին խորհրդանշական խմաստ մը տալ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, չեշտելով թէ այն միայն առաջինն էր երկար չարքի մը:

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԵՐԴԻՔԻՆ ՏԱԿ

Սփիւռքահայ օրաթերթերու ընտանիքին մէջ «Մարմարա»ն միշտ ալ մասնայատուկ դրաւչութիւն մը ունեցած է ինծի համար: Թերթին արեւմտահայերէնը բիւրեղեայ լեզուն, լրատուական ճոխութիւնը, այդ լուրերը չարադրելու իւրայատուկ ոճը, նո՛յնիսկ զանոնք ամպհովանիի տակ առնող խօսուն խորագիրները ոչ – ընթացիկ կաղապարները, էջադրումը, եւ տակաւին՝ Ա. էջի ամէնօրեայ «Յուշատետր»ները ու ներքին էջերու տոհմիկ բոյրը կատարեալ զոհացում մը կուտան մամուլի սիրահար ընթերցողին:

Պոլիս ժամանումէս քանի մը օր առաջ, երբ հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած էի «Մարմարա»ի խմբագիր Ռ. Հատտէճեանի հետ, կէս լուրջ – կէս կատակ խնդրած էի իրմէ որ «օդնական խմբագիր»ի սեղան մը պատրաստէ ինծի՝ «Մարմարա»ի երդիքին տակ· ինք ալ բացայայտ խանդավառութեամբ պատասխանած էր որ ոչ միայն սեղան – աթոռ մը, այլեւ առանձին աշխատասենեակ մը տրամադրելու պատրաստ էր···:

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 16–ի կանուխ առաւօտուն նոր «պաշտօն»իս ձեռնարկելու առաջին օրն էր: Ննոտովանիմ որ հինէն ի վեր, դեռ դպրոցական օրերէ, խմբագրական աշխատանքը, մանաւանդ օրաթերթի մը հրատարակելու առօրեայ հեւքը հրապուրած է զիս, կախարդած: Ու միշտ ալ հարց տուած եմ ես ինծի, թէ ո՞ւրկէ ծլած է մէջս այդ անօրինակ (ու տարօրինակ) ախրը, մանաւանդ որ անոր զործնական հաճոյքն ալ չեմ ապրած բնաւ: Այդ ապարդիւղ չեմ կիրարկած: «Երազային Հալէպը» երբեւիցէ այդ կարելիութիւնը չէ ընձեռած մեզի: Եւ արդէն, վերջին 40 տարիներուն, հայկոծ մեր քաղաքը միշտ ալ զրկուած մնացեր է իր սեփական մամուլը ունենալու բախտաւորութենէն ու սնած է պէյրութէն հասնող «Ագդակ» – «Զարթօնք» – «Արարատ»ով (Հալէպահայոց վերջին օրաթերթը՝ «Արեւելք», դադրած է լոյս տեսնելէ 1963–ին): Մէկ խօսքով՝ մամլոյ աշխարհն ու այդ աշխարհին բարիքները, դժբախտաբար, օտար մնացած են մեծաթիւ Հալէպին ու Հալէպահայ նորահաս սերունդներուն: Հետեւաբար, ինծի նման «զրչի հանաքներ»ով պարապող ցանցառ մարդոց համար ուրիշ լաստ չէ մնացեր՝ եթէ ոչ արտասահմանը, – զոհանալ մամուլի սա կամ նա օրկանին հետ հաստատուած հեռակայ կապերով, թղթակցութիւններով:

Որքան ալ ժամանակաւոր ու խիստ անցողակի ըլլար, «Մարմարա»ի մէջ խմբագրական որոշ դեր մը ստանձնելու ցանկալի հեռանկարը անտարբեր չէր կրնար թողուլ զիս: Այդ առաւօտուն, երբ ճամբայ ելայ դէպի Պէյօղլու, նախորդ օրերու խանդավառ տպաւորութիւններէս պատ՝ զրպանիս մէջ պատրաստ ունէի արդէն «Մարմարա»ին յանձնուելիք առաջին տեղական թղթակցութիւնը: Խմբագրատան վայրը ճշդորօրէն չէի գիտեր, սակայն բացատրուած էր ինծի թէ անիկա կը գտնուէր Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ անմիջապէս քովը, կապած՝ անոր կուշտին: Գունատիպ քարտէսի մը օգնութեամբ դժուար չեղաւ ինծի հասնիլ փնտռուած հասցէին: Թաքսիմի հրապարակէն թեքած էի դէպի «Խութիքլալ ճատէսի» (երբեմնի Բերայի համբաւաւոր ուղղաձիգ պողոտան), քանի քալելէ ետք հասած էի «Զիչէք Փասաժ»ի (cité de Péra) կապեալներուն մօտ ու քալդ մը անդին՝ նշմարած «Սոլաքչատէ» քովնտի փողոցին ցուցանակը: Այս էր ահաւասիկ «Մարմարա»ի հասցէն:

Երբ զարկի խմբագրատան մայր դրան զանգը, այդ րոպէին յանկարծ յիշեցի պատմական լուսանկար մը, առընին տրպռած «Մարմարա»ի մէջ, ուր Շնորհք Պատրիարք բացումը կը կատարէր խմբագրատան եռայարկ այս չէնքին (1986), կանգնած՝ ճիշդ այն նոյն կէտին վրայ, ուր կը գտնուէի ես հիմա: Ցետոյ, իր օրհնութեան խօսքին մէջ Պատրիարքը մասնաւորաբար չեշտած էր· – «Մարմարա հայ սփիւռքի լաւագոյն թերթերէն մէկն է թէ՛ իբրեւ տպագրութիւն եւ թէ՛ մանաւանդ իբրեւ ոգի եւ բովանդակութիւն»:

Վերը, «պաշտօնակիցները»ս զիս կը սպասէին ակնդէտ: 10 հոգինոց անձնակազմի մը, Ռ. Հատտէճեանի գլխաւորութեամբ յառաջ կը տանէր հայերէն տիպ ու տառով բեռնաւոր 60–ամեայ այս նաւը: Ու ինչպէս գրած էր Թերթը անցնող Օգոստոս 31–ի յոբելենական իր թիւով, լրագրին ամբողջ աշխատակազմը եռանդուն «կ'ընթանար դէպի այն նոր կայաններ, որոնք պատմութեան կողմէ պըլուած էին իր առաքելութեան յայտագրին մէջ»:

Հատտէճեան «Մարմարա»ի անձնակազմին մէջ ներդրուած էր նաեւ իր երկու որդիները՝ Այգն ու Արին, որոնք ստանձնած էին վարչական ու թէքնիք պատասխանատուութիւններ: Զուտ խմբագրական աշխատանքով կը զբաղէին լոկ երեք հոգի, – ինքը՝ Ռ. Հատտէճեան, փոխ – խմբագրապետուհի Օրիորդ Մաքրուհի Յակոբեան եւ Հայաստանէն Պոլիս հաստատուած երիտասարդուհի մը՝ Նայիրա Մկրտչեան, որ արդէն լաւապէս իւրացուցած էր մեսրոպեան ուղղագրութիւնն ու արեւմտահայերէնի նրբութիւնները եւ չնորհակալ պործունէութիւն կը ցուցաբերէր այնքան խանդավառօրէն:

«Մարմարա»ի խմբագրական աշխատանքը կ'ընթանար զլխաւոր չորս ուղղութիւններով·

– Թուրք մամուլէն Հայոց վերաբերող յօդուածներու թարգմանութիւն, որ կը կատարուէր օրը – օրին եւ որմէ կ'օգտուէր արտասահմանի ամբողջ հայ մամուլը:

– Պոլսահայ զանազան կրօնական, մշակութային եւ համայնքային կեանքին անվրէպ արձագանգը, մանրամասն նկարագրականներով եւ դիպուկ մեկնաբանութիւններով:

– Հայաստանի եւ Սփիւռքի գլխաւոր լրատարածութիւնները:

– Ներքին զոյգ էջերու պատրաստութիւն, ուր առաւելաբար տեղ կը գտնէին սփիւռքահայ մամուլէն քաղուածքներ կամ սեփական աշխատակիցներէ հասած յօդուածներ:

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ Ս. էջի ալ անկիւնը յարատեւ վերանորոգուող նորադիւտ նիւթերով ընթերցողներուն կը ժպտէր Ռ. Հ.–ի «Յուշատետր» սիւնակը, որ 1981–էն ի վեր զարճած էր այս թերթը յանկուցիչ ընծայող լուսեղէն դրամանդ մը: Ու տակաւին, ժամանակէ մը ի վեր, Ռ. Հ. Թերթին մէջ հաստատած էր «Ցեսաւիֆ – Լսեցիւիֆ» խորագրեալ Բ. սիւնակ մըն ալ, ուր անհաւասարելի ճարտարութեամբ սեղան կը բերուէին ու կը քննարկուէին պոլսահայ համայնքը յուզող հրատապ բազմաթիւ հարցեր:

Մէկօրէի մօտ էր, երբ իր անհրաժեշտ պարտաւորութիւններն հաղիւ աւարտած՝ Հատտէճեան առաջարկեց ինծի «հետազոտական» արագ պտոյտ մը՝ խմբագրատան մերձաւորապոյն թաղերուն մէջ: Թաղեր, որոնք կը յիշենէին Հալէպի Սալլխէն, Քառասուն Մանկանց Առաջնորդանիստ եկեղեցի տանող հնադարեան փողոցները: Առաջին հերթին իջանք «Թոքաթլեան» հայապատկան խանը, որ առեւտրական վաճառաշահ կեդրոն մըն էր: Հոն տեղակայուած էր նաեւ «Մուրատ Օփսէք» տպարանը, որ սեփականութիւնն էր «Մարմարա»ին եւ ուր կը տպուէին հայերէն դիրքեր ու պարբերականներ ալ: Այդ օր, ժամը ճիշդ 13–ին, հոսկէ է որ լոյս աշխարհ կուգար «Մարմարա»ն, 3 – 4 ժամ յետոյ հասնելու համար պողարտնակ իր բաժանորդներուն ձեռքը: Այս արագ սպասարկութիւնը կ'ապահովուէր անհատ գրուիչներու եւ հայախոս թաղերու լրագրավաճառ կրպակներու միջոցաւ: Օրուան թերթը ընթերցողին հասցէ՝ պատրաստելու ամէնէն դործնական ու արդիւնաւէտ ձեւը այս դրութիւնը, որ առհասարակ յատուկ է Միջին – Արեւելքի մեր դաղութներուն (Սուրիա – Լիբանան), նոյն յաջողութեամբ կիրարկութեան դրուած էր Պոլսոյ պէս ընդարձակածաւալ քաղաքի մը մէջ: «Մարմարա»ի խմբագրապետն այն համոզումը ունէր, թէ օրաթերթ մը երբեք օրաթերթի լրիւ դիմագիծին չի կրնար ունենալ, եթէ թղթատարութեան կամ նամակաբերին միջոցաւ առտուն հասնի: Ատիկա յապաղում կը նշանակէր: Օրաթերթը առտու պէտք է հասնէր լրադրավաճառին կրպակէն կամ ուղղակի ցրուիչին ձեռքով:

Ցետոյ անցանք «Զիչէք Փասաժ»էն, որուն կապերներն ու գարեջրատուները հոչակ առած էին անցեալին՝ իրենց բազմազան սեղաններուն չուրջ մէկտեղուող թուրք (եւ հայ) մտաւորականներէն կամ բանաստեղծներէն: Հիմա, ուրիչ բաներու նման, այն ալ դիմագիծ փոխած ու կոլոնցուցած էր իր երբեմնի հմայքէն շատ բան: Անոր պատկից նոյնքան համբաւաւոր «Պալըք Փազար»ը սակայն յաջողած էր պահպանել իր դիմագիծը: Սմէն տեսակ ձկնեղէններ, բանջարեղէններ, արեւելեան ուտելիքներու, համեմներու չնաչխարհիկ տեսակներ աչք կը չոքէին այստեղ՝ բուրմունքներու դժուար հանդուրժելի խառնուրդ մը տարածելով օդին մէջ: Ու այս ադմկոտ նեղլիկ թաղին ճիշդ մէջտեղը, երկաթեայ սեւ դարպասի մը եռին, անպատեհլիօրէն մեր առջեւ կը բացուէր Պէյօղլուի Հայոց Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցին, իր ներքին ակնախիթ ամբողջ չքեղութեամբը···:

Պոլսոյ հայկական եկեղեցիներուն ամէնէն ընդարձակներէն մէկն էր այս՝ Գումգարուի Աթոռանիստ, Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ եւ Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցիներուն հետ մէկտեղ: Թրքական չըրջանակներուն մէջ ծանօթ էր «Իւչ Չօրան» (3 Խորան) անունով ու կ'ենթադրուի որ դոյութեան կոչուած էր 16–րդ դարուն սկիզբը: Տաճարին այժմու չէնքը կառուցած էր 1836 – 1838–ի չրջանին, Ստեփանոս Աղաւնի Պատրիարքին օրով, կարապետ ամիրա Պալեան եւ Յովհաննէս ամիրա Սէրվէրեան արքունի ճարտարապետներուն հսկողութեամբ: Ցարակից չէնքերով միասին՝ կը դրաւէր 1000 քառակուսի մեթր տարածք մը:

Երբ ապշահար կը դիտէի աշտանակներու լոյսերով ողողուած եռախորան բեմին չլացուցիչ պեղեցկութիւնը, անմիջապէս մտաբերեցի, որ անցեալ դարուն այս եկեղեցիին համար քարոզիչ նշանակուած էին Գարեգին Սրուանձտեանցի եւ Խորէն Նարպէյի նման պերճախօս ու ոսկեհատագ եպիսկոպոսներ: Եւ նոյն այս եկեղեցիին խորանին դիմաց է որ վախճանած էր արմաչական վերջին պատրիարքը՝ Գարեգին Տրապիզոնցին, 1961 Յունիս 22–ին, Սահակ – Մեսրոպի տօնին օրը, ազօթքն ու երգը չրթներուն···:

*
**

«Մարմարա»ի խմբագրատունը բարձրանալու համար, պաշտօնական դռնէն զատ կար երկրորդ «անպաշտօն» դուռ մը եւս, որ ուղղակի կը բացուէր Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ չրջափակին վրայ: Այս դուռը անձնակազմին կողմէ առաւելաբար կ'օգտագործուէր ելքի նպատակաւ: Թերթին տրուած ամէնօրեայ այցելութիւններուս ընթացքին, է՛ս ալ սովորութիւն ըրի օգտագործելու քովընտի այս դուռը, որ դիս եկեղեցւոյ բակը կը հանէր ու անկէ ալ՝ «Պալըք Փազար»ի ձկնավաճառներու չուկան: Րոպէական այդ անցքիս ընթացքին բան մը կար սակայն, որ կը սուիպէր դանդաղեցնել քայլերս, միշտ ու միշտ մնալով ուշադրութեանս կիզակէտին մէջ: Ատիկա վանդակապատ ու խոշոր այն չերմաքարն էր, որ գետեղուած էր եկեղեցւոյ բակին մէջ: Անհուսափելիօրէն նայուածքս կ'ուղղուէր դէպի այդ կողմ: Մարմարէ նախչուն այդ դամբարանին տակ ամփոփուած էին ոսկորները մեր պատմութեան միջին դարաչրջանի ամէնէն համբաւաւոր կաթողիկոսներէն մէկուն՝ Յակոբ Դ. Զուղայեցի Հայրապետին, որ ժողովրդային չրջանակներու մէջ ծանօթ էր «Հոգեւոր Տէր» տիտղոսով:

Զուղայեցին միակ կաթողիկոսը չէր որ թաղուած էր իր Աթոռէն դուրս, օտար ու հեռաւոր հողի տակ: Հալէպի մէջ իսկ, Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ պատերուն չուքին տակ թաղուած ունէինք Սոյ Աթոռէն 3 կաթողիկոսներ, որոնցմէ մին՝ Ազարիա Զուղայեցին (1584 – 1601) համաքաղաքացին էր «Հոգեւոր Տիրոջ»: Այս անուննները բոլորն ալ նեռուած էին սակայն մոռացութեան պերկը: Յակոբ Դ. Զուղայեցին միակ հովուապետն էր, որ պանդխտութեան մէջ վախճանելէ եառ՝ չնաւ չէր մոռցուած իր ժողովուրդին կողմէ. ընդհակառակն՝ ժողովուրդը սրբացուցած էր անոր դերեզմանը, աւելի քան 300 տարիէ ի վեր չարունակ կը փառաւորէր այդ անունը, խորհրդանիչի մը վերածելով զայն:

Մեր պատմութեան մէջ, Զուղայեցի ամէն բանէ առաջ կը ցցուի իր մշակութասէր դիմագծութեամբը: Ան էր, որ Եւրոպա յղեր էր Ոսկան Վրդ. Երեւանցին ու պաշտօնապէս հովանաւորեր Աստուածաշունչի հայերէն անդրանիկ տպագրութեան աշխատանքները (1666, Ամստերտամ): Աւելի ուշ, մշակութանուէր իր գործունէութեան միացուցած էր քաղաքական նախաձեռնութիւն մըն ալ՝ գըլուխն անցնելով Արեւելեան Հայաստանը պարսիկ խաներու դաժան լուծէն փրկելու գործին: Նախապահած էր Ս. էջմիածնի մէջ գումարուած գաղտնի ժողովին (1677) ու անկէ լիսած եօթնանդամ պատուիրակութեան մը գլուխն անցած՝ Պոլիս եկած էր, հոնկէ Եւրոպա անցնելու ու տատապեալ իր ժողովուրդին ցաւերուն նկատմամբ Արեւմուտքի խղճմտանքն արթնցնելու միամիտ հեռանկարով: Բայց իր առաքելութեան կէս ճամբուն վրայ, Օսմանեան մայրաքաղաքին մէջ, ծերունի Հայրապետը վախճանած էր (1680), կնտակ մը թողլով իր յետնորդներուն: Այդ օրէն ասդին, «Հոգեւոր Տիրոջ» գերեզմանը ուխտատեղիի մը վերածուած էր Պոլսոյ հայ զանգուածներուն համար, մանաւանդ այն հրաշալի դէպքէն ետք, երբ գիշերանց ճառագայթ մը փայլատակած էր անոր չիրխին վերեւ: Բարի ու հաւատացեալ մարդիկ կանթեղ մը բերած կախած էին դամբարանին պլխուն՝ լնադիր մնալով որ անոր լոյսը չմարի բնաւ:

3 դարեայ այդ կանթեղին լոյսը կը չբունակէր պլպլալ մինչեւ այսօր···:

(Շար. 5)

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԿԱՎՈՑԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՑ

Փարիզի համերգասրահներուն ամէնէն ծանօթն է «Կալօ»ն, նաեւ աւանդականի չունչով մը օժտուածը: Երաժիշտ ու երաժըշտախընդիր բազմաթիւ սերունդներու արուեստին, խանդավառութենէն, հաւատարմութենէն փչուրներ կը թեւածեն անոր քիչ մը հնաբոյր մթնոլորտին մէջ ուր հետքերը կան ամէնէն մեծերուն: Հնաբոյրէն հինցած, մաշածը նորոգելու աչխատանքներու պատճառաւ սրահը փակ էր մէկոյգ մը ի վեր: Նոր տարուան տօնական օրերէն անմիջապէս առք, Յունուար 8 – 13 վերատացումի չարք մը համրնկերով ան կրկին ոկսաւ հիւրընկալել երաժշտասէր գանդուածը:

Այդ համերգներէն Յունուար 10–ինը յատկացուած էր դաչնակահար Վ. Մամիկոնեանի: Ան ներկայացաւ Պախի ու Շոփէնի գործերով կազմուած յայտագրով մը· նուագեց առաջինէն երեք «Ինվանիոն»ներ, իտալական քոնչերթօն, ապա Պախ – Պիւզոնիի Շաքոնը, իսկ երկրորդէն էթիւտներ, թիւ 4 պալլատը եւ Անառանթէ Սիխանաթօն եւ կրանտ Փոյնէզը: Ամէն մէկ կտորէ ետք սրահը լեցուցած հայ եւ ֆրանսացի ունկնդիրներու բազմութիւնը հիացումի, գոհունակութեան կանչերով, մեծ խնդաղաւառութեամբ կը ծափահարէր արուեստագէտը որ անգամ մը եւս փաստը տալէ զատ փայլուն տաղանդին ու չարքաշ աչխատողի յատկանիշին, յայտնուեցաւ որպէս ժամանակի ընթացքին լուրջ ճամբայ կտրած դաչնակահարը· աւելի հասունցած, աւելի խորացած իր մեկնաբանութիւններուն մէջ ու բեմին, դաչնակի հետ մտերմութիւնը բերած հանդստութեան անդառնալի մակարդակի մը:

Յայտագրին աւարտին այնքան մեծ էր անոր երաժչտութեան համբյռը որ բազմութիւնը ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կուտար մեկնելու: Ու Վ. Մամիկոնեան, հետեւ՝ քամյքներու տէր, դժուարահամ արուեստագէտի տիպարէն, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ ինք եւս չի փափաքիր դիւրին – դիւրին փակել երեկոյթը, նուագեց Ա. Աչխատեանի Թոքաթթան, Տէպիւսիի «Լոթամպիները»ը ղոռս ձօնեց Փիէռ Փըթիի թարմ յիչատակին եւ Լիսթի «Քամփանէլլա»ն:

Նորոգուած «Կալօ»ն նոր յարկարումով նոր չրջան մը բացած է այսօր իր պատմութեան մէջ: Պատմութիւն որուն դեղեցկագոյն էջերէն պիտի մնայ դաչնակահար Վ. Մամիկոնեանի ամէն մէկ երեւումը իր բեմին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԱՐԱԳՈՒՇԵԱՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ՊԷՏ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Անտարակոյս՝ պատմութեան համար նշանակելի պիտի մնայ անցնող տարին, ո՛չ միայն իբրեւ կամրջապուլտ մը երկու հազարամեակներու մէջեւ, այլ նաեւ չաղկապ մը՝ Բամազանի Տօնը եւ Ամանորը, անոր կողքին Հայոց Ս. Ծննդեան Տօնը միացնող, իսկ այս ընդհանուր թոհուբոհին վրայ կու գայ մէկ ալ աւելնալ, Թուրքիոյ յաւուրդ եղական պատգայ մը, որ՝ մօտ չիսուն հազար բանտարկեալներու ազատ արձակումը, այնքան խռնափնթոր պայմաններու տակ, որ չահագրգիռներուն իսկ խելքը չհասաւ բառին իսկական առումով:

Օսմանեան Արդարութեան Օրինագիրքին մէջ իրեն յատուկ տեղ մը ունի «Գարագուչեան վճիռներ» կոչուած բացատրութիւն մը, հիմնուած՝ Գարագուչ անուն «գատը»ի մը կողմէ արձակուած վճիռներու եւ անհեթեթ տրամաբանութեան մը վրայ, որ սակայն, հակառակ ատոր՝ կիրարկուեր է երկար ժամանակ իբրեւ ... պետական արդարութիւն:

Բազմապիսի եւ անհնար են «Գարագուչեան վճիռները», որոնք սակայն գատեր ու գատապարտեր են մարդիկը յանուն արդարութեան: Այսօրուան պայմանները այդ գատաստանին նմանցնողներ կան, բազմաթիւ օրինակներ ալ ցոյց տալով, երբ ճուի գողը բանտը կը մնայ եւ ճիու գողը ազատ կ'արձակուի, արդար մտահոգութեան մը մատնելով ողջամիտ ու բանիմաց հայրենակիցները, որոնք կը վախնան պետութեան կողմէ կատարուած այդ կարզադրութեան ժխտական հետեւանքներէն, քանի որ, ըստ չատերուն՝ տրամաբանական ո՛չ մէկ չափ եւ ոչ մէկ կշիռ նկատի առնուած է չահագրգիռներուն կողմէ:

Անգամ մը, հիւսն մը հայրենակիցի մը համար տուն մը կը չինէ, բայց առաջին օրն իսկ երբ մարդը իր նոր տունը կը մտնէ, տունը կը փլի եւ տանտէրը տակը մնալով կը մեռնի: Մարդիկ հիւսնը կը բռնեն ու կը տանին Գատը Գարագուչի մօտ ու կը պահանջեն որ արդար պատիժը տայ: Գարագուչ կը հարցաքննէ զայն ու արուած տեղեկութիւններուն լոյսին տակ կ'արձակէ իր վճիռը. «Հիւսնը կախել իր չինած փտուկ տունին դրան մէջ, որ մի-ակ կանգուն մնացած մասն էր չէնքին»:

Մարդը կ'առարկէ սակայն այդ վճիռին դէմ ու կը պնդէ թէ ինքը անմեղ է եւ բուն պատասխանատուն թաղին նպարավաճառն է, որ կարճ գամ տուեր է իրեն ու տան-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԴՐԱՄԱՆԻՇ ՄԸ, ԲԱՑՁ ՈՋ ՄԻՕՐԻՆԱԿ ԳԻՆԵՐ

Եւրոյի գօտիին նպատակն է ստեղծումը միացեալ չուկայի մը ուր միացեալ դրամանիշ մը պիտի գործածուի: Սակայն, այդ չուկան տակաւին քաւական ճամբայ ունի կտրելիք, մինչեւ որ հոն դիներու միօրինակութիւն մը հաստատուի: Այսօր, օրինակի համար ոգելից ըմպելիները Գերմանիոյ մէջ աւելի կամ պիներ ունին, քան՝ Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ: Գերմանական դրամատուն մը եւրոյի չրջանակին վեց պիւաւոր երկիրներուն մէջ (Պելժիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Սպանիա) տիրոջ մահուան պատճառ դարձեր:

Գատը Գարագուչ ազատ կ'արձակէ հիւանդը եւ կը հրամայէ չուտով գատարան բերել թաղին նպարավաճառը, որ սակայն իր կարգին կ'առարկէ եւ կ'ըսէ թէ ցոյց տուած էր գամերուն հասակը, բայց հիւանդը վիճասլով հանդերձ գնած էր այդ կարճ գամերը: Գարագուչ չի բաւարարուիր եւ կը հրամայէ որ վճիռը գործադրուի օրը իրիկուն չեղած ու նպարավաճառը կը տանին փլած տան դրան մէջ կախելու:

Երբ կը կարծուի թէ ամէն ինչ լմնցած է եւ արդարութիւնը տեղը բերուած, հետեւեալ օր կու գան ու կ'ըսեն թէ մարդուն հասակը բարձր ըլլալուն՝ չուանը չէ պրկուած, այդ պատճառով չէ մեռած եւ առաւօտուն տեսած են որ հոն ոտքի կը սպասէ դրան մէջ: Գատը Գարագուչ չատ կը բարկանայ, երբ կը տեղեկանայ թէ օր մը անցած է դէպքին վրայէն եւ արդարութիւնը տեղը չէ գտած տակաւին: Կը հրամայէ բարկացած. «Ասիկա մեծ արատ մըն է մեր արդարութեան համար: Շո՛ւտ, գացէ՛ք եռեւի փողոցին կարճահասակ նպարավաճառը տարէք կախեցէք անոր տեղ, որպէսզի անարդարութիւն մը գործած չըլլանք»:

Ասիկա, անցեալին պատկանող ծիծաղելի պատմութիւն մըն է դուցէ, բայց այսօր անհամար նման պատմութիւններ կը պատմուին՝ բանտէն արձակուողներուն ու բանտը մնացողներուն մասին, իրրեւ իրական պատահարներ եւ ճշմարիտ Գարագուչեան արդարութիւն, երբ աշխարհ ոտք կը դնէ 21-րդ դարու սեմէն ներս ...:

«Ակօս»

աւելի քան 200 տեսակ ապրանքի գիները համեմատած է եւ յանգած այն եզրակացութեան որ թէեւ տարբերութիւնները պակսած են միացեալ դրամանիշին ստեղծումէն ի վեր, սակայն, տակաւին կարեւոր աստիճանի են:

Ընդհանուր առմամբ ամէնէն ցած գիները ապառնականներն են, ամէնէն բարձրերը՝ իտալականները: Կան, սակայն, ուշագրաւ զանազանութիւններ ապրանքներու միջեւ: Ամէնէն փոքր տարբերութիւնը տնային գործիքներու մարզին մէջ է, ամէնէն մեծը՝ դիրքերու եւ պարբերականներու: Լուրջ տարբերութիւններ կան նաեւ մանկան չարժանկարի տոմսերու գիներն ալ:

Կատարուած ստուգումներուն վերաբերող տեղեկագրին մէջ կը նախատեսուի որ ներկայի տարբերութիւնները պիտի նուազին յետագային, քանի որ միացեալ դրամանիշի մը գործածութիւնը պիտի դիւրացնէ բաղդատութիւնները: Կը կարծուի որ սննդեղէնի, ալքոլի եւ ծխախոտի տուրքերուն տարբերութիւնները պիտի մնան, որքան ալ եւրոն հարկային միօրինակութիւն պահանջէ: Նոյնն է պարբերական պղտային նախընտրութիւններու արդիւնք տարբերութիւններուն. օրինակ, չիշով ջուրը կարզ մը երկիրներու մէջ սպառումի հիմնական նիւթերէն է, ուրիշ երկիրներու համար պերճանք կը համարուի:

Գիրքերու եւ պարբերականներու գիները տարբերութիւն ալ կը բացատրուի տեղական պահանջքով: Օրինակ, դերմանական պարբերական մամուլին արտաքին չուկան չատ սահմանափակ է, մինչդեռ «Էքոնոմիստ»ը որ միջազգային ընթերցողներու լայն չրջանակ մը ունի, զանազան երկիրներու մէջ կրնայ նոյն գինով կը վաճառուի:

Որքան ալ լսուի թէ գիներու տարբերութիւնները աստիճանաբար պիտի նուազին յետագայ տարիներուն, ոչ ոք կ'անտեսէ այդ ընթացքին մէջ աշխատավարձի տարբերութեան ազդեցութիւնը: Ստոյգ կը նկատուի որ մեծ սպառումի ապրանքներուն գիները պիտի նուազին, իջնելու համար մինչեւ ամէնէն ժամանի մակարդակին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԸ ՄԽԱՑՈՂ

ՅԱԿՈԲ Յ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՄՆ, 2000

H. Asadourian,
P.O.Box 353, Tenafly
N..J 07670-3004, U.S.A.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլենտէյլի «Վէրտուգօ Հիլզ» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8 – 9–ին, տեղի ունեցած է 1700–ամեակին նուիրուած ցուցահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Մաշտոց Գոլէճին: Բացման խօսքը արտասանած է գոլէճին նախագահը՝ Կարպիս Տէր – Եղիայեան: Դրուատանքի խօսքեր հանդէս եկած են փրոֆէսէօրներ Վահագն Մկրտչեան եւ Վլադիմիր Սթեփանեան: Ցուցադրուած են Երեւանի գեղարուեստա – թատերական հիմնարկի նախկին սաներու գործերը:

*
**

«ԵԹԷ ԴՈՒՔ ԸԼԼԱՑԻՔ, ԻՆՉ ԿԸՆԷԻՔ»
ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Նորթրիճ համալսարանի թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 16-ին, տեղի ունեցած է Պոլսէն հրաւիրուած՝ Մխիթարեան Սանուց Միութեան թատերախումբին կողմէ՝ Ռէյ կերթընի եւ ձան Էնթրոպսի գրած «Եթէ դուք ըլլայիք, ի՞նչ կ'ընէիք» թատերախաղին ներկայացումը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Թատերախաղը թարգմանած է Արաքսի Պիւլիւք Թաչճեան եւ զայն բեմադրած է Հերման Վարիչ: Ներկայացումը մեծ ընդունելութեան արժանացած է ներկաներուն կողմէ:

*
**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ
20–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ օծման 20–ամեակը նչուած է Դեկտեմբեր 10–ին: Առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Ճաւարտ պատարագի, յարակից «Կարապետեան» սրահին մէջ հոգեբարձութիւնը տուած է ճաշ մը, որուն ընթացքին խօսք առած են հոգաբարձութեան առենապետը, հոգեւոր հովիւը եւ Առաջնորդը: Գործադրուած է զեղուրեական յայտագիր մը: Հոգաբարձութիւնը յուշանուէրով մը պատուած է եկեղեցւոյ բարերար Վահէ Կարապետեանը, որ այս առթիւ 20 հազար տոլար նուիրած է եկեղեցւոյ: Նաեւ 20 հոգի 1000–ական տոլար նուիրելով մասնակցած է մոմավառութեան:

*
**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ
ԿԻՐԱԿՈՍՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՀԱՆԴԷՍԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, տեղի ունեցած է Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցի ծննդեան հանդէսը: Հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն Քահանայ Վասիլեան, զննահատանքի խօսքեր ուղղած է դպրոցի տեսչութեան, ուսուցչական կազմին եւ ծնողներուն: Բացումը կատարած է տեսուչ Բաֆֆի Թորոսեան, անդրադառնալով Քրիստոսի կեանքին եւ վարդապետութեան: Գործադրուած է Ծննդեան երգերէ եւ սաղմոսներու արտասանութիւններէ բաղկացած յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԺԲ.

– Բարեւ, Տիկին Մարիամ, ըսաւ Արամ, մեր ընկերները եկա՞ն:

– Դեռ մէկայն Սիմոնը հոս է, պատասխանեց կինը Պարսկահայի հնչումով:

– Լա՛ւ, ես ալ մտանաւորապէս գինքը տեսնել կ'ուզէի:

Եւ պարտէզին դուռը գոցելով՝ երկուքը միասին ուղղուեցան դէպի միայարկ ու քարաչէն տունը որ ծառերուն մէջ ծածկուած էր:

Սիմոն իր ընկերը տեսնելով, ուրախութեամբ ընդ առաջ վազեց: Ինքզինք երիտասարդը՝ երկու օրէ ի վեր, յորմէհետէ Նարդիկը անյայտ եղեր էր, ընկճուած ու յուսահատ երեւոյթ մը ունէր, մաքին չէր անցներ զատապարտել Նարդիկը, բայց եւ այնպէս տարօրինակ ու անբացատրելի կը գտնէր անոր ընթացքը: Ի զո՛ւր հոս ու հոն դիմումներ ըրած էր անոր հետքը գտնելու համար, բոլոր փնտռտուքներն ալ արդիւնք մը չէին ունեցած եւ եթէ Ա-

բամի ներչնչած յոյսն ու քաջալերութիւնները չըլլային՝ ապահովաբար իր յուսահատութեան թելադրանքներուն անսալով՝ երիտասարդը աղէտալի արարքի մը պիտի դիմէր:

– Կ'երեւայ որ տակաւին մինակ ես, ըսաւ Արամը:

– Այո՛, ես ալ արդէն հիմա եկայ, բայց կը յուսամ որ ընկերները չեն ուշանար... Նոր տեղեկութիւն մը ունի՞ս Նարդիկի մասին:

– Տակաւին ո՛չ, բայց կը սպասեմ կոր, ինչպէս պիտես՝ գործը Երկայն Մարտիկին յանձնեցինք, ան չատ վարպետ է այս տեսակ փնտռտուքներու համար եւ վըստահ եմ որ անպատճառ լուր մը պիտի բերէ հիմա:

Նոյն միջոցին կրկին երեք անգամ պարտկի դրան զարնուեցաւ:

Մարիամ դնաց բանալու: Երկայն Մարտիկն էր որ ուրախ ու բարձրաձիզ, իր երկար մօրուքը չոյելով կը յառաջանար դէպի երկու ընկերները որոնք տան բակը, դրան առջեւ նստած էին:

– Անպատճառ լուր մը կը բերէ կոր, ըսաւ Արամ խնդալով, ճակատամարտէ յաղթական դարձող զօրավարի մը կեր-պարանքը ունի:

– Ի՞նչ լուր, հարցուց Սիմոն անհամբեր՝ երբ Մարտիկ իրենց մօտ եկաւ:

– Աղէկ լուր, հետքը գտանք, բայց չան պէս յոգնեցայ, պատասխանեց Մարտիկ ափոռի մը վրայ փռուելով. ու Մարիամին դարձած՝

– Խնդրում համ, տիկին, մի սուրճ եւ մի ջուր, ըսաւ... դուն ալ «մի պապիրոս» տուր, աւելցուց Սիմոնին դառնալով:

Սիմոն որուն դէմքը սկսած էր ճառագայթել, անմիջապէս սիկառէթի տուփը հանեց եւ իր նորեկ ընկերոջը ներկայացուց:

Երկայն Մարտիկ ամէն անգամ որ Մարիամի ներկայութեանը զանուէր, կը ջանար Թուսահայի լեզուով խօսիլ, յարմարելու համար անոր խառնուածքին, ասիկա իրեն համար կնամեծարութեան ձեւ մըն էր:

Երբ իրեն մատուցուած սիկառէթը վառեց, Սիմոն որ անհամբերութենէն կ'ևռուզեռար, ըսաւ.

– Է՛, չուտ խօսէ՛ տեսնենք, ի՞նչ է զըտած հետքդ:

– Հէ՞տք մի... միթէ ես միայն հետքով գոհ կ'ըլլա՞մ:

– Հապա ուրիշ ի՞նչ գար:

– Բուն իսկ Նարդիկը գտայ, պատասխանեց Մարտիկ գոհունակութեամբ, ուժով մը սիկառէթը քաչելով:

Սիմոն նստած տեղէն վեր ցատկեց, մինչ Արամ պապարիւնով ըսաւ.

– Եթէ կատակ կ'ընես, լաւ է որ կարճ վարես, իսկ եթէ լուրջ է՝ չարունակէ:

– Գիտես որ ծանրակչիռ խնդիրներու մէջ բնաւ կատակ չեմ ըներ, պատասխանեց Մարտիկ ազա վիրաւորուած չեչտով մը, Նարդիկը տեսայ եւ հետը խօսեցայ. Ղալաթիա քարափին մօտ, հոռոմ ընտանիքի մը տունն է... Սեպրակը գինքը հոն տարեր է, ապահովութեան համար... անպատճառ ձեզի տեսնել կ'ուզէ կոր:

– Հիմա կ'երթանք, գոչեց Սիմոն:

– Աւելի կարեւոր բաներ ունինք ընելիք հոս, բաւ Արամ, եւ քանի որ այժմ գիտենք Նարդիկին տեղը, հանգիստ սրտով կրնանք քիչ մըն ալ սպասել:

– Իրաւունք ունիս, Արամ, պատասխանեց Նարդիկի նչանածը, նախ այստեղի գործերնիս լմնցուննենք, ան ա՛լ աւելի կարեւոր է:

Երրորդ անգամ պարտէզին դուռը զարնուեցաւ:

– Անոնք են, գոչեց Արամ, սկսած էի մտատանջ ըլլալ ուշ մնալնուն համար:

Մարիամ վազեց դուռը բանալու:

(Շար. 37)

(Շար. Ա. Էջէն)

1968–ին Ուքնէ Լըվէնքի կողմէ, բայց, անկախութեան համար տեղի ունեցած երկու հանրաքուէներն ալ ձախողած են (60%՝ ոչ 1980–ին եւ 50,6%, 1995–ին)։ Պուչարի հրաժարականը պոհունակու – թեամբ ընդունուած է պաշնակցայիններու կողմէ, որոնք կը պահեն որ լաւ բան մըն է Գանատայի միասնականութեան համար։ Պուչար չի ծածկեր իր ձախող հաշուենկշիռը եւ իր յայտարարութեան մէջ խոստովանեցաւ թէ չէր յաջողած «բոցը ալծաքծել» եւ կ'ուզէ որ վիճաբանում մը ըլլայ զեկավար մը պահելու համար, որ կարենայ լրմէ լաւ առնիլ ինքնիշխանութեան դասը։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՒՀՈՒՐԴԸ պատուիրակութիւն մը Չէչէնիա զացած է եւ այցեյած Զնամէնսկոյէի գաղթականաց կայանը, որ երկրին հիւսիսը կը գտնուի։ Պատուիրակութիւնը տեղեկագիր մը պիտի պատրաստէ Եւրոպայի Խորհուրդին համար, որ պիտի որոշէ Ռուսաստանի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներու ջնջումը, եթէ տեղեկագիրը հաստատէ որ մարդկային իրաւանց բռնաբարում չկայ այլեւս։

ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏ ԹՈՒՐՔԵՐ Սթրազպուրկի մարդկային իրաւանց Ատեանին դիմած են, Յունուար 16–ին, բողոքելու համար իրենց կուսակցութեան՝ Ռեֆահի արգիլքին դէմ։ Կուսակցութիւնը արդիլուած էր Սահմանադրական Ատեանին կողմէ, այն մեղադրանքով որ Շարիաթի (կրօնական օրէնք) հաստատումը կը քարոզէր։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ արդարադատութիւնը կը բազմացնէ դատապարտումները մահուրականներու չրջանակներուն մէջ։ Բանեորոզիչ լրագրող՝ Աքսար Կանճի 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է յեղափոխական դատարանին կողմէ, որմէհետեւ, անցեալ տարի, հակիխամական համագումարի մը մասնակցած էր Պէրլին։ Տասը տարի բանտարկութենէն եաք հինգ տարի ալ կ'ապրուի Պաշկարտ, Հորմոզկանի գատաստը, երկրին հարաւը։ Ինք ուրիշներ 4–էն 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են նոյն դրգռապատճառներով։ Այս դատապարտումները պատճառ եղած են որ Գերմանիոյ վարչապետը՝ Կերհարտ Շրէօտէր հրաժարի Իրան կատարելիք իր այցելութենէն, պարնան։ Կը կարծուի որ այս խուսափումը կը միտի տարհամոզելու նախագահ Խաթամին կրկին ներկայանալու նոյն պաշտօնին, հինգ տարի եաք տեղի ունենալիք ընտրութեան։

ԿԱՄՊԻՒ ԾՈՎՈՒ դրացի երկիրներու նախագահները վեհաժողով մը կը գումարեն Փետրուարի վերջ կամ Մարտի սկիզբը Աչխարադ, Թիւրքմենիստանի մայրաքաղաք։ Լուրը հաղորդեց ռուս բանագնացը՝ Վիկտոր Կալիւժնի։ Մասնակցող հինգ պետութիւններն են. – Ազրպէյճան, Ռուսաստան, Ղազախստան, Թիւրքմենիստան եւ Պարսկաստան, որոնք չեն յաջողած հասկացողութեան գալ ծովուն եւ անոր կապարին եւ քարիւղային ադբիւրներուն բաժանման շուրջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Գաթրին Թասքա, լաղէր սալերէն եաք, կ'ուզէ տուրք մը դնել համակարգիչներուն վրայ։ Տրուած դրգռապատճառն է՝ հատուցանել արուեստագէտներն ու հեղինակները։ Կը նախատեսուի մէկ միլիառ Ֆրանքի մուտք մը։ Սկզբունքով պիտի պահուի վաճառորդներէն, որոնք այդ տուրքը պիտի բարդեն գործիքներու վերուն վրայ։ Պիտի բաշխուի հետեւեալ ձեւով. – 50% հեղինակներուն, 25% արտադրողներուն եւ 25% մեկնաբաններուն։ Նման ծրագիր մը խոտոր կը համեմատի կառավարական որոշումին, զոր որուն տուրքերը պէտք է նուազին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 3,8 միլիառ տոլարի դիմաց թիւրեմբէ ծախած է 2000–ին, ինչ որ մարդանիչ մըն է։ Նախորդ տարին, 1999–ին, 3,3 միլիառ տոլարի հասած էր նոյն վաճառքը։

ՓԱՐԻԶի քաղաքապետին կինը՝ Կլաւիէտ Թիպերի երրորդ անգամ ըլլալով փրկուեցաւ Յունուար 15–ին, երբ Փարիզի վերաքննիչ ատեանի 9–րդ սենեակը հաստատեց 1997–ի եւ 1999–ին վճիռները, զոր որոնց իրաւական թերիներ պատճառ էին որ Տիկին Թիպերի չհետապնդուի։ Այս «ինքնատիպ» որոշումով, Կլաւիէտ Թիպերի ոչ անմեղ է, ոչ ալ դատապարտուած։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ փոխ – վարչապետը՝ Իուլիա Տիմոչենկօ, որ ուժանիւթի պատասխանատուն էր, ամբաստանուեցաւ արդարադատութեան կողմէ «մաքսանենգութեան, փաստաթուղթերու կեղծարարութեան» համար։ Կը մեղադրուի նաեւ որ 1,1 միլիառ տոլար երկրէն դուրս հանած է։

ՈՒՕՑԻԻ կրկէսի մէկ ներկայացման առեն, կիրակի, Յունուար 14–ին, ողբերգական արկած մը պատահած է, երբ կէտամ Թելի նման, դերասանը նետ մը կ'արձակէր դերասանուհիին գլուխը զարդարած խնձորին վրայ։ Նետը չեղած է ու ծակած է կնոջ աչքը, դրեթէ մինչեւ ուղեղը։ Ծանր վիճակի մէջ է եւ վիրաբուժական գործողութիւնն ալ առ այժմ կարելի չէ։ Նետը արձակողը, որ ամուսինն էր, խորապէս ցնցուած է։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

présente

CONCERT

«DES JEUNES TALENTS»

MOURAD AMIRKHANIAN
(*Basse*)

LAURE CAMBAU-GAGNEUX
(*Piano*)

Au programme :

Haendel, Verdi, Bellini,
Beethoven, Schubert
Hagopian, Komitas, Spendiarian

Dimanche 21 Janvier à 17 heures
au Centre Culturel
« Alex Manoogian »
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro: Courcelles)

Prix d'entrée :
Membre: 50 F *Non-membre: 70 F*

«ՓՐԻՆՒԻՍ ԱՐՄԷՆԻԿԱ»

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կլաւիէ ՄԱՐՇԱՆ–ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ–ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին

Ժընեվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համազգայինի մօտ՝
☎ 01·48·24·63·89

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

PROJECTION DIAPOSITIVES

«YERGUIREN»
de MARZEVAN à TCHENGUILER
de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 29 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages
contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

2001, Հինգշաբթի 22 Թուականին, Փարիզի Թրինիթէ Եկեղեցւոյ մէջ, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, Նուագախումբի անկերակցութեամբ՝

ԲԱՅԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ պիտի տայ, ուր առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ, պիտի մեկնաբանուին ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի ԵՕԹ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ։

ԾՈՒՇԱՑԵՑՔ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ–ի Փարիզ Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 20, ժամը 16–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պէօ, Փարիզ, 9–րդ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչէ Իսկի Տիրուհի Սէբէնկիւլեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 2000 Ֆր. Սանարին Մկրտիչեանէ (Société Unit Finance Conseil):

11ÈME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՂ. ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30–ին
SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — 75009 PARIS

Յ Ա Յ Տ Ա Գ Ի Ր

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...
բ) Ծպտումի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:
գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

Եկէ՛ք ծպտուած ● Եկէ՛ք ձեր ծնողքներուն հետ

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :

M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

A L'OCCASION DU 1700ème ANNIVERSAIRE
DU BAPTEME DE L'ARMENIE

GRAND PELERINAGE A ROME

DE TOUTES LES PAROISSES
DE L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE DE FRANCE

DU JEUDI 15 AU LUNDI 19 FEVRIER

Prix : **4200 F**

Pour s'inscrire, téléphoner à l'Eparchie : 01 40 51 11 90.

Il nous reste encore quelques places !

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
JEUDI
18 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·082 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.082

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 16 / 17)

Ա. ՏԷՐ - ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎՃԻՌԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԸ ՄՆԱՅ

Արմէն Տէր – Սահակեան եւ վեց մեղադիւները որոնք կը պատուէին Աչտարակի չրջանին գործկոմի նախկին նախագահ Յ. Սուքիասեանի եւ երկաթուղիի վարչութեան նախկին պետ Հ. Ղանտիլեանի սպանութեան, մահափորձերու, ապտակային յարձակումներու, զրպարտութեան մեղադրանքով, դատապարտուած էին մահապատիժի եւ 8 – 11 տարուան բանտարկութեան պատիժներու: Բողոքելով անոնք դիմած էին վերաքննիչ ատեանին որ Յունուար 16–ին հաստատած է որոշած պատիժները: Ա. Տէր – Սահակեանի պաշտպան փաստաբանը ըսած է որ դիմումը կը ներկայացնեն վճռաբեկ ատեանին:

⁂

ՕԹԱՆ–Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՕԹԱՆ–Ի գլխաւոր քարտուղար Ճ. Ռափըթըն Յունուար 16–ին Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի, Գարեգին Բ·ի, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի ու Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ: Նկատ եղած է «Գաղձընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին դերը չրջանին մէջ ապահովութեան եւ կայունութեան հաստատումին համար: Քննութեան առնուած են նաեւ չրջանի ապահովութեան, Կովկասի ռազմական յարաբերութիւններուն հարցերը, կարծիքի փոխանակում տեղի ունեցած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի ընթացքին չուրջ: Ճօչափուած է Թուրքիոյ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու խնդիրը եւ անոր ազդեցութիւնը չրջանի ռազմա-քաղաքական կացութեան վրայ:

Ճ. Ռափըրթըն նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումին խօսելով Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին, ըսած է թէ անոնք պէտք չէ ազդեն Հայաստան – ՕԹԱՆ յարաբերութիւններուն վրայ· չեշտած է որ Կովկասը աչխարհի համար առանցքային կարեւորութեան տէր տարածք է ու անոր հակամարտութիւնները պէտք չէ արգելք ըլլան մարդկային մեծ ներուժին ու զարգացման հեռանկարներուն:

Գլխաւոր քարտուղարը հանդէս գալով Ազգային Ժողովին մէջ, ըսած է թէ եթէ Հայաստանի ու ՕԹԱՆ–ի անդամ երկիրներու մէջեւ անլոյծ խնդիրներ կան այսօր, ատիկա չի նչանակեր որ կազմակերպութիւնը չի փափաքիր գործակցիլ Հայաստանի հետ:

Ճ. Ռափըրթըն նոյն օրը Երեւանէն մեկնած է Բաքու:

⁂

Ա. ԲԱԶԻԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Երեւանի նախկին քաղաքապետը Ա. Բազիեան, Յունուար 16–ին, արձագանգելով Մամուլի Ազգ· Ակումբի հրաւիրին, պարզած է իր հրաժարականին դրդապատճառները:

Ա. Բազիեան կ'ըսէ թէ հարցը հինէն գոյութիւն ունէր: Օգոստոսին, վարչապետը իրեն նախարարական պաչտօն առաջարկած է, բայց ինք մերժած է, նախընտրելով կարգ մը ծրագրեր իրենց աւարտին հասցնել: Ուրեմն, այն առեն արդէն զժգոհութիւններ կային իր մասին: Ըստ իրեն, իր պաչտօնանկութիւնը աւելի անձնական պատճառներ ունի քան քաղաքական: Ինք համաձայն չէ աչխատանքի այն ոճին որ կը կիրարկուի Հանրապետութեան մէջ եւ ցաւով կը նկատէ այդ, որովհետեւ ինք ալ նախագահին կողմնակից եղած էր եւ հաւատացած էր որ օրինականութեան հաստատման գործընթացը կը սկսի:

⁂

ԼՂՀ

ՄԱՐՏ 22–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 16ի նիստին, հրապարակուած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի եւ իր վարորդ–թիկնապահ Սերգէյ Սարգսեանի վճռակայութիւնները: Նախագահին համաձայն իր կառքին ուղղուած առաջին կրակոցներէն՝ իսկ երկու ոտքերը վիրաւորուած են եւ ինք պառկած է կառքի նստարանին վրայ, ինչ որ առաջքն առած է յետագայ վնասներու: Վարորդին վկայութեամբ, առաջին իսկ կրակոցներէն ծանրօրէն վիրաւորուած է, գիտակցութիւնը կորնցուցած եւ կառքը բախած է ճամբու ծառին: Այս վկայութիւններու հրապարակումէն ետք, Ս. Բաբայեանի պաչտպան փաստաբան Ժ. Շաքարեանի միջնորդութեամբ կարգացուած են կարգ մը նիւթեր որոնք կը վերաբերէին Ս. Բաբայեանի կառքերուն եւ թանկարժէք իրերուն: Շաքարեան եւ Բաբայեան բողոքած են որ բարեկամներու վրայ ձեւակերպուած ունեցուածքի վրայ կալանք դրուած է: Այս առընչութեամբ Ս. Բաբայեան յայտարարած է որ արտասահմանեան մակնիչ ունեցող եօթը կառքերը ձեւակերպուած են իր ծնողքին, կնոջ եւ անչափահաս երախաներուն վրայ: Բողոքած է նաեւ որ կալանք դրուած է դրամատունը եղած իր մօր 17 հազար տոլարի վրայ: Նիստին երկրորդ բաժնին, պատուոր Սուրէն Ալեքսանեան յայտնած է որ վկայ Շուչանիկ Աբրահամեան բողոք ներկայացուցած է, առարկելով որ նախորդ օրուան հրապարակուած իր վկայութեան մէջ սխալներ կան որոնք վ. Թաչճեանին կը վերաբերին: Այդ պատճառաւ, Շ. Աբրահամեան կրկին դրած ու ստորագրած է իր վկայութիւնը: Ապա, Ժ. Շաքարեանի միջոցաւ կարգացուած է Ս. Բաբայեանի Ապրիլ 6–ի յայտարարութիւնը, ուր ան կը բողոքէր որ Մարտ 29–ին իր մեկուսարանին մէջ, դիմումներ կրող 7–8 անձեր ծեծած են զինք:

⁂

ՀԱՅԵՒՎՐԱՅԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԻԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 16–ին Թիֆլիսի մէջ Արտաքին գործերու նախարարութեան յարկին տակ բացուած է հայկական եւ վրացական յանձնաժողովներու հանդիպումը որուն օրակարգին նիւթն է որոշել երկու երկիրներու պետական սահմանին կարգ մը հատուածները: Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը գոհունակութիւն յայտնած է որ Հայաստանի հետ սահած են սահմանի 206 քիլոմեթրնոց դիծին մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան նուիրուած բանակցութիւնները:

⁂

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Որոչուած է Յունիս 25 – 29 Թոքիոյ մէջ կազմակերպել Կովկասի 3 հանրապետութիւններու ապրանքներուն միասնական ցուցահանդէսը: Հայաստան կը ներկայցնէ ռակերչական առարկաներ, քոնեակի նմոյչներ, սննդեղէնի տեսակներ, եւ այլն: Ցուցահանդէսը առիթ մը կը նկատուի զբօսաչրջական առումով հետաքրքրութիւն արթնցնելու Հայաստանի նկատմամբ:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Յունուար 18-ի նիստին նախօրեակին, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման քուէարկութեան արդելք ըլլալու ճիգերը չարունակած են մինչեւ վերջին պահը: Ճնշումին դէմ նամակով, հեռապատճէնով հակադրելու լրատուականներու կոչերուն զուգահեռ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, Ազգային Ժողովի նախագահը եւ Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին նախագահը նման բովանդակութեամբ նամակներ ղրկած են Ֆրանսայի իշխանութեան դէմքերուն, սկսեալ՝ Նախագահ Ժ. Շիրաքէն: Բոլորն ալ վրդովում կը յայտնեն Ճանաչումին առընչութեամբ, պնդելով որ ատիկա Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն լուրջ հարուած կուտայ: Ինչպէս վարչապետ Էճեվիթի նամակին մէջ, կը կրկնուի նիւթը պատմաբաններու ձգելու տեսակէտը, քանի որ «պատմական պատահար մը զործածել սորեայ քաղաքական չահերով, մեծ սխալ կ'ըլլայ»: Թուրքիոյ վարչապետը կ'եզրակացնէ. «եթէ քանաձեւը քուէարկուի, Թուրքիա պատասխանատու պիտի չըլլայ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն կրելիք վնասէն»:

⁂

ԱՄՆ–ՈՒ ՄԷՋ ԵԻՍ

Ուաչինկթընի ժամանակայ Մէրիլէնտ նահանգին Ներկայացուցչական ժողովին մէջ սկսած է քննարկուիլ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը: Կը ծագումի որ յառաջիկայ օրերուն ան պնդհանուր ժողովին օրակարգին վրայ տեղ գրաւէ: Տեզոյն Թուրքեւամերիկեան միութիւնները գործի անցած են, չրջանի Թուրք բնակիչները մղելու որ հակազդեն այդ բանաձեւին քննարկումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՒՆԿԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՀԱՆԸՆՏԻՒԵՑԱՒ

Գունկոյի Ժողովրդավար Հանրապետութեան նախագահը՝ Լօրան – Տէզիրէ Քաղիպը ապանոնած է Յունուար 16–ին, պետական հարուածի մը փորձի ընթացքին: Լուրը հաստատած էր, առաջին առթիւ, Պելժիոյ Արտաքին նախարարը, բայց յետոյ չէր թէ որո՞ւ գործն էր: Ըստ ոմանց, ապանողը իր իսկ թիկնապահն էր, բայց, յաջորդ օրն ալ, Քինչասայի մէջ ոչինչ հաստատուած էր: Պետական հարուածէ մը աւելի, կը կարծուի որ հաչուեյարդարի մը զոհ գացած է ան, որ չորս տարի առաջ քշեց մենատէր մը՝ Մոպուտուն, ինք ալ իր կարգին մենատէր մը դառնալով: Իչխանութեան գլուխ եկած 1997–ին, յուսախաբ ըրաւ բոլորը: Ապատարար մը կը նկատուէր եւ բռնատէրի վերածուեցաւ: Քանի մը ամսուան ընթացքին, իր ձեռքը համախմբեց բոլոր իչխանութիւնները, օրէնսդրական, դրամատիրը եւ զինուորական: Արդիլեց քաղաքական կուսակցութեանց գործունէութիւնը, անձամբ մասնակարարեց երկրին հարստութիւնները, մինչ ժողովուրդը թչուառութեան մէջ էր: 2000–ին, գրամի հոսքը 520%–ի հասած էր եւ յուսահատ ժողովուրդը իր յոյսը դրած էր Ատուծոյ եւ ապտնդներու վրայ: Յունուար 17–ին, չփոթութիւն կը տիրէր Քինչասայի մէջ, զինուածները փակուած էին, լուսարձակ հաստատուած էր, բայց, ամէն ինչ հանդարտ կը թուէր: Այս դէպքը կը պատահէր Ֆրանքեւտրիկեան վեհաժողովի նախօրեակին: Ժողովը կը բացուի Յունուար 18–ին, եաունտէ (Գամերուն): Քաղիլայի ապանութեան մէջ, դէպերը որոչ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PARISIEN»

(17 Janvier)

ASSEMBLEE
LES DEPUTES FACE AUX ARMÉNIENS

Թերթը կ'անդրադառնայ Ազգ· Ժողովի Յունուար 18–ի նիստին, դրելով թէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը կրկին օրակարգի վրայ է: Օրէնքի առաջարկը, կ'ըսէ, քուէարկուած Ծերակոյտին կողմէ (հակառակ կառավարութեան ընդդիմութեան) կը քննուի երեսփոխաններու կողմէ: Եթէ քուէարկուի, օրէնքը կրնայ միայն Թուրքիոյ բարկութիւնը սաստկացնել: Արդարև, Թուրք կառավարութիւնը կրնայ չատ բուռն կերպով հակադրել, ինչպէս ըրաւ արդէն 1998–ին, ապա, անցեալ տարի: Այն առեն էլիզէ եւ Մաթիւնեոն չեչտած էին թէ «խորհրդարանական նախաձեռնութիւն մըն է»:

Թերթը կ'աւելցնէ, թէ առանց անհաճոյ ըլլալու Անգարայի կառավարութեան եւ առանց յուսախաբ ընելու հայ կարեւոր համայնքը, Ֆրանսա չի յաջողիր վճռել իր դիրքորոշումը 1915 Ապրիլ 24–ի ջարդերու նկատմամբ: Այդ չրջանին, ըստ Երեւանի իչխանութեանց 1,5 միլիոն Հայ սպանուած կ'ըլլայ: Թուրքերը կ'ուրանան որ ցեղասպանութիւն է, գանելով որ միայն 300–էն 500 հազար զոհ կար:

ՆՈՐ ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՀԱՄՐԻՋԷՆ

«Յառաջ»ի 1995 Նոյեմբեր 30–ի թիւին մէջ «Վերապրող համրիչ»ի մը խորհուրդով հարուստ պատմութիւնը դրուած էր այս նոյն սիւնակը: Բաւին խակաս առումով նուիրական մասունք մըն էր ան, որ վուզար ուղղակի Զանկըրիի բանտէն. այն վայրէն որ վերջին կայքը եղաւ ամբողջ ժողովուրդի մը հանճարի խումբին, դէպի մահուան վերջակէտը:

Համրիչը բաղկացած՝ մէկ գնդաձեւ եւ 99 համաչափ գլանաձեւ հատիկներէ, հոն չինուած էր, այդ խումբին լսնկերակից նահատակ Վարդերես Աթանասեանի ձեռքով: Առաջին գնդաձեւ հատիկին վրայ փորագրուած էր «Զանկըրի, 1915 Ապրիլ 11, Ցիշատակ» արձանագրութիւնը: Ան, 1965-ին, զայն չինողին աղջկան Հօժէնի Աթանասեան – Կիւլպէնկեանի կողմէ նուիրուած էր Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին ուր կը պահուի ՆՊՖ 948 թիւով:

Համրիչին գոյութեան ու անոր կապուած պարագաներուն տեղեկացած էինք «Գարուն» ամսագրին մէջ (1995 Օգոստոս) կարդնէ Աւագեանի «Անզուգական ցուցանմոյշ կամ վերագտնուած մասունք» խորագրուած էջէն: Կ. Աւագեան ըլլալով նոյն թանգարանին դիտաշխատողներէն, հաւանօրէն առաջին ծանօթացողներէն էր այդ մասունքին ու նաեւ այդ ծանօթութիւնը ընդհանուր դարձնելու մտահոգութիւն ունեցողը:

«Յառաջ»ի վերոնշեալ թիւին մէջ այս համրիչին նկարով գրուած տողերը կ'ուարտէին սպասումով մը. սպասում, "յետագայ էջերու, ունենալու համար յաւելեալ տեղեկութիւններ, լուսաբանող Զանկըրիի աֆսորեալներուն վերջին օրերը":

Այդ էջերը հասած են քանի մը ամիս առաջ, նոյն՝ Կ. Աւագեանի սոսրագրութեամբ: Անոնց կցուած նամակ մը կ'լսէ թէ անցեալ Ապրիլ 18 – 21 Գիտութեան ակադեմիային ու ցեղասպանութեան թանգարանին ջանքերով կազմակերպուած «ԻԱ. դարը առանց ցեղասպանութիւններու» դիտաժողովին ներկայացուցած զեկուցումին նկարը եղած է նոյն համրիչին վրայ կատարուած լրացուցիչ աշխատանքը:

Զեկուցումին լուսապատճէնուած մէկ օրինակն ալ կ'ընկերանայ նամակին: Աւելորդ է ըսել որ զեկուցումը եւ անոր հրապարակումին փափաքը նոյն գլխաւոր նպատակը կը հետապնդեն. հասնիլ Զանկըրիի աֆսորեալներուն չառաւիղներուն, այդ հարիւրեակ մը անձերուն մասին յաւելեալ տեղեկութեան ակնկալութեամբ:

Կ. Աւագեան համրիչին մասին առաջին հրապարակումէն ետք ունեցած է արձագանգներ, որոնք որոշ մանրամասնութիւններ հաղորդած, լուսանկար եւ այլն արտադրած են: Մինչ լրացումի մղումով ինք թերթատած է Հ. Մկրտիչ Պօտուրեանի «Հայ հանրապետակ»ը, Գառնիկ Սահակեանեանի կենսագրական բառարանը, Հայաստանի Սովետական հանրապետութեան եւ «Հայկական հարց» հանրագիտարանները: Վերջինը իրեն կը յայտնուի «եղեռնի, աֆսորի ու աֆսորականիներուն վերաբերեալ մակերեսային տեղեկատուութեամբ, վրիպումներով, անգամ խեղաթիւր շփոթով»: *Որպէս օրի՛նակ, ան կ'ուտայ Ռ. Սեւակի պարագան.* հոն կ'ուտած է թէ, ան աքսորի ճամբուն վրայ (Այաշ) ձերբակալուած, զազանքար սպանուած է այն խումբին հետ որուն մէջ էին Սիամանթօն ու Վարուժանը: Կ. Աւագեան կը ճշդէ. «Սիամանթօն Այաշի աֆսորական էր. հրապարակուած են մօրը, բրոջն ու եղբօրը յղած նրա նամակներն այնտեղից: Սեւակն աֆսորուել է ոչ թէ Այաշ, այլ Զանկըրի եւ ոչ իսկ առաջին խմբի հետ, այլ՝ առանձին, ինչպէս տեղեկանում ենք Թէոդիկի «Յուշարձան նահատակ մտաւորականութեան» առանձնատիպից»:

Համրիչին հարիւրեակ մը անուններուն ճակատագիրները մէկ – մէկ սոսկելու աշխատանքին ընթացքին Կ. Աւագեան Թէոդիկի Տարեցոյցներէն զատ կը մատչ բազմաթիւ հրատարակութիւններ: Անոնց մէջ են Գրիգորիս Վրդ. Պալաքեանի (որ համրիչին 99–րդ հատիկն անունն է) «Հայ Գողգոթան», Բիւզանդ Քէչեանի (համրիչ – 33) «Դրուագ մը աքսորի չրջանէն», Միքայէլ Շամատեանեանի (համրիչ – 41) «Զանկըրըէն վերյիշոմներ», «Հայ մտքին հարկը եղեռնին», Օհաննէս Թերլէմէզեանի (համրիչ – 87) «Պոլիս մատուռականներու ձերբակալութիւնը եւ աքսորը», Յովհան Վրդ. Կարապետեանի (համրիչ – 2) «Էջ մը աքսորականի յիշատակներէս»ը:

Ցեղոյ զանազան լրացուցիչ այս աղբիւրներուն տուեալներուն հետ համեմատելով Կ. Աւագեան վրը ստուգէ համրիչին անուններուն ճակատագրին մասին վկայութիւնները: Կը տեղեկացնէ երեւանեան թանգարաններու մէջ պահպանուած փաստաթուղթերու, վկայութիւններու մասին, ինչպէս օրինակ Վահրամ Թորգոմեանի (համրիչ – 11) թրքերէն երկտողներն, գրուած՝ Մեթթեւհանեցիներ ու Զանկըրիէց, կնոջն ու զաւկին պատասխաններըը ու ազատ արձակումի հրամանագիրը: Տրուած են նաեւ փաստաթղթերու անուններ, արձանագրութեան թիւեր որոնց մէջ նշումներ կան Զանկըրիի Ապրիլ 11-ի աքսորեալներուն մասին:

Հետաքրքրական տուեալ մըն է այն որ Հայաստանի նախագահին 1995 Մարտ 6–ի հրամանագրով «կացութեան յատուկ կարգավիճակ» արուած Սիփիւռքահայերու ցուցակին չուրջ 286 մականուններէն 20–ը առընչութիւն կը մատնեն Զանկըրիի աքսորեալներուն անուանացանկին: Այս երեւոյթը կը յուսադրէ Կ. Աւագեանը որ համրիչին անուններուն մասին նոր արձագանգներ կրնան ըլլալ, քանի որ նամակագրական կապը ի սիրտս աշխարհի է:

Զեկուցումին վերջին էջերով դիտաշխատողը անգամ մը եւս կու տայ Զանկըրիի բանտէն վերապրած համրիչին 99 անուններըը, անոնց մասին ձեռք բերած լրացուցիչ տեղեկութիւններով: Պրպըտողի, աշխարհի չորս ծագերէն արձագանգ սպասողի անոր անհամբերութեան թերեւս օգտակար ըլլայ ցանկին արտասպումը որ նաեւ լրացուցիչ տուեալներու տեղեկանալու առիթ է ամէնուն համար:

1. Կոմիտաս Վրդ. Սողոմոնեան – *Քէօթահիա* (1869 – 1935): Ձերբակալուել է Պոլսոմ՝ Ապրիլ 11–ին (հին տոմար) առաջման հրամանով դիմումով աքսորավայր է հասել նոյն ամսուայ 26–ին: 28–ին մեկնելով Պոլիս է վերադարձել Մայիսի 2–ին, միջնորդութեամբ Մեճիտ իշխանի եւ ամերիկեան դեսպան Մորկընթաուի:

2. Յովհաննէս Վրդ. Կարապետեան – *վերապրող, վերադարձել է պինադաղարին՝ Ուշակիէ, ուր հասել էր Զանկըրիէ:*

3. Քաջունի Քհնյ. Յուսիկ – (1851 – 1916), *արաբկիրցի է, դաշնակցական, վախճանուել է Տէր – Զօր քշուելիս, Մէսքէնէի մօտակայքում՝ Համմամ կայանում:*

4. Ձէվահիրճի Մխսոֆ – *կեսարացի է* (1852 – 1924), *դատաստանական խորհըրդի անդամ, բժիշկ: Աքսորից ազատուել է արքունի կանոնց բժիշկ եւ իր գործընկերոջ Պէհիմ փաշայի միջնորդութեամբ:*

5. Ռ. Սեւակ Զիլինկիրեան – (1885 – 1915), *բանաստեղծ, բժիշկ, հանրային գործիչ: Նահատակուել է Զանկըրիի եւ Ամասիոյ ճանապարհին՝ Թիւնէ կոչուած վայրում* (1915, 13/26 – 08):

6. Միսքճեան Ստեփան – 1852 – 1915, 16?), *կայս. բժշկանոցից վկայուած բժիշկ, մանկաբարձ եւ վիրաբոյժ, Օրթաքէօյի բնակիչ, որի կաթոլիկ եկեղեցու թաղային խորհրդի անդամն էր: Նահատակուած է Էնկիւրիի մօտ:*

7. Թօփճեան Յակոբ – *ամկամաբ, հանրային գործիչ, խմբագիր, վերապրող:*

8. Վարդան Քհնյ. Գարակէօզեան – *Ծէրիքէօյի քահանայ, վերապրող:*

9. Գ. Ճէլալ Գրիգոր – *հին հնչակեան գործիչ, վերապրող:*

10. Գազագեան – *բժիշկ – դեղագործ, հանրային գործիչ, վերապրող:*

11. Թորգոմեան Վահրամ – (1858 – 1942) *բժիշկ, հանրային գործիչ, վերապրող: Աքսորից ազատուել է Մեճիտ իշխանի միջնորդութեամբ՝ Սայիդ Հալիմին (իշխանի) անձնական բժիշկը լինելով:*

12. Պօղոսեան – *այս ազգանունը կայ Գրիգորիս Մայրագոյն Վարդապետի Աքսյալի աքսորելոց ցանկում. Ջլախտոյժ, վերապրող. պարզաբանման կարիք կայ:*

13. Տիւնեեան Բարսեղ – *բժիշկ, հանրային գործիչ, վերապրող* (1919, *Ապրիլ 11 – 24–ի սպահանդէսի յանձնախումբը*):

14. Միրզա Քէթէնեեան – *դաշնակցական գործիչ, վերապրող, 1920–ին Ուրֆայում օթուրքերի դէմ ժողովրդի պայքարը ղեկավարողներից էր:*

15. Ալթունեան Վահան – *առաջնորդ, վերապրող: Դիմումով ազատուել է: 1915թ. Օգոստոսի 6–ին, ճանապարհին՝ բանտարկուել Էնկիւրիում, քշուել Տարսոն, որտեղից Պոլիս է հասել Սեպտեմբեր 22–ին:*

16. Կիւլիստան – *առաջնորդ, վերապրող որի հաւանարար ազգականը, Մեքքոն անունով, Այաշ էր աքսորուել (դարձեալ Պոլիս դարձած):*

17. Զարեհ – *համրիչն այս անձը վկայող միակ աղբիւրն է դեռ:*

18. Եզնիկ – *համրիչը դեռեւս միակ աղբիւրն է եւ այս անձի համար:*

19. Աստուր դեղագործ. Վահրամ Աստուրեան – *կէսիկ փաշայից, դեղագործ, վերապրող, Սէսքէնէում ծառայելով որպէս բժշկի օգնական մեծապէս օգնում է այդտեղից անցնող հայութեան:*

20. Մանիկեան Պետրոս – *դեղագործ եւ հանրային գործիչ, վերապրող:*

21. Զաքիֆեան Աւետիս – *դեղագործ եւ հանրային գործիչ, վերապրող:*

22. Միսքճեան Գրիգոր (1865 – 1915), *դեղագործ, նահատակուած բժիշկ եղբօր՝ Ստեփանի հետ* (համրիչ – 6), *Էնկիւրիի մօտ:*

23. Հաճեան – *յայտնի է անուան առաջին տառը՝ Գ. դեղագործ, Զինադադարին վերադարձել է:*

24. Ղազարոս – *համրիչն այս աքսորականի մասին վկայող միակ աղբիւրն է:*

25. Թէրզեան Յակոբ – (1879 – 1915), *համբնցի, դեղագործ, հնչակեան գործիչ, նահատակուած Էնկիւրիի մօտ (ճշդման կարիք կայ):*

26. Նշան Գալֆայեան – (1865), *ճարտարապետ, երկրագործ, հանրային գործիչ, վերապրող: 1924 թ. տեղափոխուել է Յունաստան, 1927–ին՝ հրաւիրուել Իրան, որպէս չհի կալուածքների գիտական ճիւղի պետ: Ընտրուել է Ֆրանսիական ակադեմիայի թղթակից անդամ:*

27. Նարկիլէեան Յակոբ – *զինուորական դեղագործ, հանրային գործիչ, վերապրող:*

28. Արսէնեան Ասատուր – *դեղագործ, նահատակուած Տէր – Զօրի կողմերում:*

29. Դանիէլեան Պօղոս – *փաստաբան, դաշնակցական գործիչ, եոզղատցի?, նահատակուած Տէր Զօրի կողմերում:*

30. Ջերազ Գասպար – (1850 – 1928), *փաստաբան, մեծանուն եղբօր՝ Մինաս Ջերազի փոխարէն աքսորուած, Զինադադարին՝ Ուշակից վերադարձած (Հայրը՝ Վահան Ջերազի), Ջարզարարների դատավարութեան վկայ, ապա՝ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը կորցրած:*

31. Մովսէս Պետրոսեան – *ուսուցիչ, դաշնակցական գործիչ, պուլկարահայ լինելով ազատուած եւ Սոֆիա մեկնած:*

32. Քէլէկ – *խմբագիր – Տիգրան, Տիգրան* (1862 – 1915), «Սպասի» *թերթի խմբագրապետը, ամկամաբ ատենապետ, նահատակուած՝ Սեբաստիոյ Ալիս կեսրի Գալբզլ ըրմաք վամրջի մօտ, իբր պատերազմական ատեան տարուելու ճանապարհին (ջրամոյն է արուել):*

33. Քէչեան Բիւզանդ – (1860 – 1928) «*Բիւզանդիոն*»*ի խմբագրապետը, դիմումով Պոլիս վերադարձած առաջին խմբից:*

34. Թօփճեան – *հաւանաբար կրկնութիւն է N. 7–ի, կամ՝ երկրորդ նոյն ազգանունակրի համար համրիչը դեռ միակ աղբիւրն է:*

35. Անտոնեան Արամ – (1881 – 1952), *Զանկըրըից Էնկիւրի՝ ապանդ տարուող խմբից միակ վերկուածը՝ ոտքը կոտրելով ճանապարհին թողնուելու պատճառով: Գրող, հրապարակախօս, խմբագիր. «Մեծ ոճիրը» վաւերագրքի հեղինակը, Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկաներից:*

36. Թօլայեան Երուանդ – (1883 – 1937) *երգիծաբան, «Կաւոչ» թերթի խմբագիրը, դիմումներով ազատուած առաջին խմբից, պինադաղարից յետոյ ունեցել է եւ թատերական գործունէութիւն* (1918–1922–ին):

37. Շահնուր Ներսէս – *կեսարացի, Բեւրայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կաթողիկէ վարժարանի երիտասարդ ուսուցիչ, նահատակ:*

38. Ս. Սրբոց. Սարգիս Գըլճեան – *դերասան, ուսուցիչ, խմբագիր, դաշնակցական գործիչ, վերապրող: Աքսորավայրից փախել է Գոնիա, ապա՝ Պոլիս:*

39. Խօճասարեան Հայկ – *բազմավաստակ ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ, ազգային երեսփոխան, վերապրող:*

40. Վարուժան Դանիէլ – (1884 – 1915), *բանաստեղծ, Բեւրայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վարժարանի տեսուչ, դաշնակցական, նահատակուած 13/26. 08. 1915–ին, Թիւնէում, որդու ծնունդը օրը:*

41. Շամտանճեան Միքայէլ (1874 – 1926), *ուսուցիչ պրպտիչ, խմբագիր «Ոտան»ի թարգմանիչ, հանրային գործիչ, վերապրող, զինադադարին Ուշակից Պոլիս դարձած:*

42. Չավուշեան Երուանդ – (1867 – 1916), *ուսուցիչ, վերակազմեալ հնչակեան, հիւանդութեամբ վախճանուած Համմամում (կայան՝ Եփրատի եզերքին, Մէսքէնէի եւ Տէր Զօրի միջեւ) Ցուսիկ Քաջունիի քահանայի հետ նոյն օրը, նոյն վրանում:*

43. Թապագեան Միհրան – (1878 – 1915), *ուսուցիչ, պրպտիչ, դաշնակցական, նահատակ:*

44. Տխրունի – Արիս Իսրայէլեան – (1885 – ?), *ուսուցիչ բանաստեղծ, դաշնակցական, 1916–ի դրութեամբ ծուատած էր Գոնիայում:*

45. Աղապապեան Լեւոն – (1887 – 1915) *Բաղէշցի, Թուպդճի, խմբագիր, նահատակ:*

46. Բարսեղեան Արմենակ – *Ներսիսեան ճեմարան ուսարտած, Պէրլինում փիլիսոփայութիւն ուսումնասիրած ուսուցիչ, Բեւրայի բնակիչ, դաշնակցական, վերապրող:*

47. Տօրեան Արմէն (Հրաչեայ Սուրէնեան) – (1892 – 1915), *բանաստեղծ, ուսուցիչ, Զանկըրի է բերուել երկրորդ խմբի հետ, որտեղից էնկիւրի սպանդ է քշուել առաջին խմբի հետ ու նահատակուել:*

48. Եսայեան տաղարտը Գրիգոր?:

49. Գոչօ Արթին Բեհմեզեան – *Օրթաղէօյի հայավաճառ, նահատակուած Թիւնէում, 13/26. 08. 1915–ին:*

50. Երջանիկ Արամ. «Երջանիկ» – (1865 – 1915), *գաւառացի ձեռներէց, գուարթ մարդ: Սեփականատէրը՝ Պահճէ Գափուի համանուն ճաշարանին, ուր հաւաքւում էին մտաւորականներ եւ այլ գործիչներ (այդ պատճառով էլ՝ աքսորուած): Նահատակ:*

51. Ջեւոր – *համրիչը դեռ միակ աղբիւրն է այս աքսորականի վերաբերեալ:*

52. Խաչիկ Պարտիզպանեան?, Պէրպէրեան?:

53. Հրանդ Մելոճոն Կիւրճեան?:

54. Երեւում – *Մխախոտի մաքսանենգ, իր համարձակ կերպարով վարուժանին այնքան դրաւած մէկը, որ քերթուածք էր ուզում նրան նուիրել. «Եւ խակապէս կ'արժէր», – նկատում է Արամ Անտոնեանը* (համրիչ 35):

55. Լեւոն–2 Պարտիզպանեան եւ Գայլգճիեան – *առաջինը* (1887 – 1915)՝ *բժիշկ, Օսմ. բանակում հարիւրապետի աստիճանի իր համապդեստով ձերբակալուած եւ աքսորուած: Հանրային գործիչ, դաշնակցական, վերապրող: Երկրորդը՝ վաճառական, իր Միհրան եւ Գէորգ եղբայրների հետ նահատակուած Էնկիւրիում:*

56. Ագրիկ Քէրէսքէեան – *ծնուած Գարքիալում* (1845 – 1915), *դիւղի «չօրպաճի»ն եւ «Մէճլիսը Իսարէ»ի անդամ, առաղճավաճառ, անկուսակցական:*

57. Գանճաբեան – *համրիչը դեռեւս միակ աղբիւրն է:*

58. Կոզմոս – *համրիչը դեռեւս միակ աղբիւրն է:*

59. Պէյլէրեան Յակոբ – *վաճառական, հանրային գործիչ, վերապրող, աքսորւել են հայր եւ որդի:*

60. Թաշճեան Կարապետ – *դաշնակցական?:*

61. Հաճէսեան – *համրիչը դեռեւս միակ աղբիւրն է:*

62. Արամ – *հաւանաբար՝ Օհնիկեան որդիներից մէկն է՝ տարրապետ, վերապրող:*

63. Մելիք – *համրիչը դեռեւս միակ աղբիւրն է:*

64. Տէօվլէթեան կարապետ – *փողերանոցի պաշտօնեայ, հանրային գործիչ:*

65. Քէհէեան Վահան – *արհեստաւոր (Տէօքմէճի Վահան), Ուրֆացի, (1874 – 1915), Զէյթուն Պուրնիի գործարանի ճուլիչ, հնչակեան, ամբաստանուել է ուժանակ պատրաստելու կասկածով, դատապարտուել պատերազմական ատեանից, բանտից ազատագրուելով՝ աքսորուել Զանկըրի, նահատակուել Թիւնէում 13/26. 08. 1915–ին:*

66. Մադազաեան Օննիկ – (1878 – 1915) *Պապը Ալիի «Վաթան» («Հայրենիք») կազմատան տէրը: Գումգափուի «Ճառագիմասէր ընկերութեան» ատենապետ,*

նահատակուած Թիւնէլում 13/26 · 08 · 1915–ին :

67 · Պասմաճեան Մանուկ – *ճարտարապետ, մտաւորական եւ հանրային գործիչ, վերապրող :*

68 · Մելոեոնեան Սիմոն – *Օրթագիւղէն, ճարտարապետ, վերապրող :*

69 · Զպեր – *ճարտարապետ, կաթոլիկ? :*

70 · Արպաճեան – *առեւտրական? :*

71 · Վարդերես մուխթար Աբգանասեան – (1874 – 1916), *Բեբա, Ֆէրիկէօյի «Մուխթար», վերակազմեալ հնչակեան, համբիւը փորագրող աքսորականն է, նահատակ Մէսքէնէի կողմերում :*

72 · Ֆէրուխան Բարունակ – (1884 – ?), *Ելեմտական նախարարութեան Մապրիքէօյի մասնաճիւղի պաշտօնեայ, ջութակահար :*

73 · Սարաֆեան Կարապետ? :

74 · Ալթունեան – *կամ Կրկնութիւն է կամ՝ նոյնանուն ազգանուամբ երկուսն են եղել, մէկն առամնաբոյժ, միւսը՝ բժիշկ խմբագիր . . .*

75 · Ճամպազ Աբիկ – *Հայ-Հոմէական՝ Բեբայից, առեւտրական :*

76 · Հրաչ Հայկ Թիրեաճեան – (1871 – 1915), *ազգային երեսփոխան, դաշնակցական, նահատակուած Էնկիւրիւմ, իր իսկ դիմումով փրկելով իր փոխարէն Ա-յաչ աքսորուած իր անուն–ազգանուանակից ծերունի նպարավաճառին :*

77 · Մոմճեան – *ռուս հիւպատոսարանի թարգմանիչ, նահատակուած Էնկիւրիի մօտ :*

78 · Գալէնտէր · Արամ Գալէնտէրեան – *Օսմ. դրամատան պաշտօնեայ, հանրային գործիչ, դիմումով դարձած վերապրող :*

79 · Վաղինակ Պարտիզպանեան – *Շիրքէթի Մայրիէի պաշտօնեայ, հանրային գործիչ, վերապրող :*

80 · Գալփայեան Յարութիւն – (1870 – ?), *պաշտօնեայ, հօրեղբօրորդին՝ Համբիկ 26–ի, մինչ աքսորի օրը Մապրիքէօյի Թափուղութեան նախագահն էր, հասարակական գործիչ, յայտնի դաշնակցական :*

81 · Պէյլէրեան – *աքսորուել են Հայր եւ որդի, վերջինիս վերաբերեալ տեղեկութիւն կայ դիմումով ազատուելու մասին (հօր մասին տե՛ս · Հայրիկ 59) :*

82 · Պարոյր Արզումանեան? :

83 · Նոյիկ Տէր–Ստեփանեան – *յանձնախումբ, երդնակից, ուր գերդաստանի քառասուն անդամները նահատակուել են : Աքսորուել է կուսակցականներին զինք հայթայթելու մեղադրանքով, վաճառական, վերապրող :*

84 · Թաթարեան – *յայտնի են Սո · անունատուները, հաւանաբար՝ Ստեփան, վերադարձել է պինդադարից յետոյ Զանդրի – Կեսարիա – Հալէպի ճանապարհը կարելով, առեւտրական :*

85 · Քէօլեան Գէորգ կամ Յովհաննէս – *Օհնիկեաններէի գործակիցը. նահատակուած Էնկիւրիի մօտ :*

86 · Օհնիկեան 4 – *Հայր եւ երեք որդի · ա) Հայրը՝ Գրիգոր, 75–ամեայ, Զանդրիում հիւանդութեամբ վախճանուած, բ) Արամ, տարրապէտ, վերապրող, գ) Յովհաննէս՝ հիւանդութեամբ վախճանուած Պէյէմէտիկի մօտ՝ Հաճքըրի, դ) Մկրտիչ՝ նահատակուած՝ Տէր Զօրում :*

87 · Թէրլէմէզ սեղանաւոր Օհաննէս – *վանեցի, դիմումով ազատուել է Օգոստոսի 6–ին, Էնկիւրիւմի բանտարկուել, քշուել Տարսոն, Պոլիս է հասել 1915–ի Սեպտեմբեր 22–ին :*

88 · Տէր–Գրիգորեան Ներսէս – *վաճառական :*

89 · Պասմաճեան Մկրտիչ :

90 · Գայըգճեան Միհրան – *վաճառական, նահատակուած Էնկիւրիւմ, աքսորուել են երեք եղբայրն իրար հետ · Լեւոնը, հաւանաբար, Համբիկ 55–ի անանձնակիցներից մէկն է, Գէորգը՝ Համբիչին չի արձանագրուած, վերջիններիս վախճանը նոյնն է՝ նահատակուած Էնկիւրիւմ :*

91 · Ինճիճեան Գառնիկ – *հանրային գործիչ, դիմումով աքսորազատ :*

92 · Գարակէօզեան Թագուր? :

93 · Մուճեճեան Աստուածատուր – *վաճառական, վերապրող :*

94 · Ղոճէկիվլ – Խոճեճկիվլեան – *ակնոցի վաճառական, մեռած Մէսքէնէի կողմերում :*

95 · Փարիսեան Արտաշէս – *վաճառական, վերապրող :*

96 · Յ · Գորեան Յակոբ · *Եօթանասունամեայ ակնոցի վաճառական, երբեմնի ուսուցիչ, աքսորից ազատուելու հրամանը հասել է 1915–ի Օգոստոսի 6–ին, Էնկիւրիւմ բանտարկուել, քշուել Տարսոն, որտեղից՝ Պոլիս է հասել Սեպտեմբեր 22–ին :*

97 · Քերոբեան պատուելի – *յուշագրութիւններում հանդիպում է միայն ազ-*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին վերջերս իմաստասէր Հրանդ Տինք Յունուար 5–ի գրեթէ ամբողջ վերջին էջը գրաւած դրութեամբ մը ձեռք առած է Թուրքիոյ Հայերուն թիւի խնդիրը : Ըսելէ ետք թէ այդ թիւը ստոյգ կերպով տալու անհրաժեշտ վիճակագրական տուեալներ չկան, կը չեշտէ թէ այդ մասին կը խօսուի մօտաւոր արժէքներու հիման վրայ :

Նախ կ'ամփոփէ ամբողջ աշխարհի հայութեան թիւերը · ընդհանուրը կը նկատէ 7,5 – 8 միլիոն որուն 3,5 միլիոնը կ'ըսէ թէ կ'ապրի Հայաստանի մէջ, 1,5 միլիոնը Ռուսաստանի եւ նախկին խորհրդային երկիրներու մէջ, կէս միլիոնը Եւրոպա, 1,5 միլիոնը ԱՄՆ, 1,5 միլիոնն ալ Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ : Վերջին տարիներուն արձանագրուած լրոզութիւն է որ Հայաստանի բնակչութիւնը իջած է 2 միլիոնի ու արտագաղթողներու զանգուածը պատճառ է եւելնալու Սփիւռքի չրջաններուն հայութեան վրայ :

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հանրապետութեան նախորդած չրջանին, Հայերու թիւը վճռի նկատի է, թրքական եւ հայկական աղբիւրներու տարբեր տուեալներուն պատճառով : Առաջինները կը մնան 300 հազար – 1 միլիոն 200 հազարի միջեւ, երկրորդները 2,5 – 4 միլիոն կուտան · իսկ երկուքին համադրումին հիմնուած աղբիւրներու համաձայն, այդ թիւը կը դնուի 1,5 – 2,5 միլիոնի միջեւ :

Հանրապետական չրջանին սկիզբը Հայերու թիւը 300 հազարի չուրջ է · ատոր 130 հազարը կեդրոնացած է Պոլիս, 170 հազարն ալ ցրուած է Անատոլուի չրջաններու : Այսօր միչտ անորոշ է ստոյգ թիւը · հայկական աղբիւրներ կ'ենթադրեն 60 հազար որուն գրեթէ ամբողջութիւնը կ'ապրի Պոլիս : 60 հազարը ենթադրուած թիւ մը ըլլալով հանդերձ, ընտրական մարմիններէ ստացուած ցանկեր, մկրտութեան վիճակագրութիւններ, դպրոցներու աշակերտութեան թիւերը նկատի առած հաչիւ մը գրեթէ նոյն արդիւնքին կը յանդի :

Հ · Տինք կը գրէ թէ մինչեւ 1965–ի մարդահամարը հայրենակիցներու ինքնութիւնն ալ կ'արձանագրուէր : Այդ մարդահամարը մօտ 70 հազար հայ ցոյց տուած է : Իսկ յետագային ոչ մէկ ստոյգ վիճակագրութիւն կատարուած է : Այսօր հանգերձ, 1983–ին վարչապետ Թ · Իոզալ ԱՄԱՀ-յի առընչուած յայտարարու – թեան մը մէջ խօսելով Թուրքիոյ Հայերուն մասին ալ, առանց աղբիւր նչելու, հաւանօրէն հիմնուելով վիճակագրական պետական հիմնարկին տուեալներուն, չուրջ 86 հազարի խօսք ըրած է : Այս զանազան աղբիւրները եզրակացնել կու տան թէ մինչ Թուրքիոյ ընակչութիւնը աւելի քան 65 միլիոն է, Հայերու թիւը ամէնէն լաւատես արժեւորումով 80 հազարի իջած է :

Հանրապետութեան չրջանին անընդմէջ չարունակուած է Հայերու Անատոլուէն Պոլիս, անկէ ալ դէպի Արեւմուտք գաղթ : Այս երեւոյթին մէջ քաղաքացումի ընթացքը դեր ունենալով հանդերձ, բուն պատճառներն են Անատոլուի եկեղեցինեերուն ձեռք մեկնելու Պոլսոյ Պատրիարքարանին անզօրութիւնը, այդ տարածքին վրայ հայկական գաղոյ մնացած չըլլալը, Ընեւորութեան տարբին, Սեպտեմբեր 6–7–ի պատահարներուն նման պարբերաբար յայտնուող ժխտական կէտեր : Անատոլուէն Պոլիս գաղթը թափ ստացած է 50–ական թուականներուն երբ Գարեպին Խաչատուրեան պատրիարքը խթանած է զայն : Այդ չրջանին Սահակ Վրդ · չրջելով մինչեւ եւ արեւելեան Անատոլուն, Սկիւտարի մէջ նոր հիմնուած Սուրբ Խաչ Դպրեվանքին համար աշակերտ կը հաւաքէ : Իրենց զաւակները Պոլիս ղրկելէ ետք ծնողները եւ հարազատներն ալ կը փոխադրուին : Այդ հոլովոյթը կը չարունակուի յաջորդ, Շնորհք պատրիարք Գալուստեանի օրով ալ : Պիթլիսէն, Սասունէն, Տիյարպէքիրէն, Սղերդէն, Մարտինէն, Թոքաթէն, Սիվասէն, Կեսարիայէն, Մալաթիայէն, Էլազիզէն նախ աչակերտները, ապա անոնց ընտանիքները կուգան Պոլիս :

Պոլսոյ մէջ արմատացած Հայերը ժամանակի ընթացքին հետզհետէ մեկնած են դէպի Եւրոպա եւ ԱՄՆ, իսկ պաղութին տիրող տարրը դարձած է Անատոլուի Հայը : Պոլսոյ որոչ թաղերուն մէջ կեդրոնացած հայութիւնը աւանդաբար ունի մշակութային իր ինքնութիւնը պահպանելու սովորութիւնը որ միանութիւն մը կը ստեղծէ, նոյն ատեն դուրսի աշխարհին փակ ապրելակերպ մը կը թելադրէ : Այսօր Հայերու մեծամասնութիւնը դադրած է խիտ ներկայութիւն ունենալէ Գումքափուի, Սամաթիայի, Ֆէրիդիւղի, Պագըրդիւղի մէջ, կը նախընտրէ Գատըգիւղը, կղզիները, Վոսփորը եւ չարք մը նոր թաղեր : Այսօր Պոլսոյ մէջ կը գործեն չուրջ 35 հայկական եկեղեցի եւ 18 դպրոց :

Հայկական վարժարաններու աշակերտութեան ներկայի թիւը 4 հազարի չուրջ է : Կ'ենթադրուի որ նոյնքան մըն ալ կը յաճախէ ոչ հայկական վարժարան : Հայութեան թիւին համար վիճակագրական կարեւոր աղբիւր են պատրիարքարանի մկրտութեան, ամուսնութեան արձանագրութիւնները որոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ թէ մկրտութիւնները կը պակսին, խառն ամուսնութիւնները կ'աւելնան : Վերջին 20 տարուան մէջ Պոլիսէն գաղթը կայուն վիճակ կը պարզէ, սակայն աւելցած է ձուլումի թափը : Այնքանօք է նաեւ թիւը այն գաղթողներուն որոնք կը չարունակեն պահել Թրքական իրենց անձնաթուղթը :

Անատոլուի մէջ «չէ մնացած» ըսելու չափ սակաւթիւ է հայկական ներկայութիւնը : Սվասի, Կեսարիոյ, Մալաթիայի, Սղերդի, Տիյարպէքիրի նման կեդրոններու մէջ 3 – 5 ընտանիք հազիւ կայ : Հաւաքական ներկայութիւն կը պահուի միայն Մուսա Լերան Վաքըֆ գիւղին մէջ որուն ընակչութիւնը միայն Հայերէն կը բաղկանայ եւ ամրան եղանակին կը հասնի մինչեւ 300–ի :

ՀԱՄՇԵՆՑԻՆԵՐԸ, ԿՐՕՆԱՓՈԽՆԵՐԸ

Հ · Տինք ինքզինքը որպէս հայ ներկայացնող զանգուածէն դուրս մնացած երկու խումբ ալ նկատի կ'ունենայ իր դիտութեան մէջ : Առաջինը Սեւ Ծովու չըրջանի Համշէնցիներն են, երկրորդը՝ կրօնափոխները :

Համշէնցիները Սեւ Ծովու արեւելեան ծովեզին մէջ կ'ապրին · կը խօսին հայերէնի արմատով լեզու մը : Հ · Տինք կ'ըսէ թէ այդ լեզուն կարելի է հայերէնին սեւծովեան բարբառը նկատել : Արագ արտասանուղ բարբառ մըն է որուն բառերուն մէջ ձայներ դեղչուած են ու ժամանակի ընթացքին բառերը փոփոխութեան ենթարկուած : Այսուհանդերձ, հայերէն դիտցող մէկը կրնայ խօսակցիլ համշէնցիի մը հետ ու հասկցուիլ : Համշէնցիներու մասին հետազօտութիւնները նոր – նոր սկսած են Թուրքիոյ մէջ · առ այժմ հայերէնէ թարգմանուած «Համշէնի խորհուրդը» հատորը որ այդ զանգուածին պատմական անցեալը լուսաբանող ամէնէն կարեւոր աղբիւրն է :

Միւս զանգուածը կ'ընդգրկէ կրօնափոխները : Աքսորի չրջանին Անատոլուի բոլոր չրջաններու կիները եւ 14 տարեկանէն վար տղաքը ենթակայ եղած են Թրքացումի ու իսլամացումի քաղաքականութեան մը : Զարդերէ եւ աքսորէ փրկուելու համար առաջնորդուածը իսլամանալն էր եւ մահմետական Թուրքի մը հետ ամուսնանալը :

«Կրօնափոխներու հարցը» աշխարհի չորս ծագին գրուած Հայերու համար մօտ դարու մը լուրջ վէրքն է որ չէ սպիացած, կ'ըսէ Հ · Տինք : Տարագրութեան ընթացքին իրենց հարազատները կորսնցուցած այսօրուան տարեց մարդոց յաւակսպէս Պոլսոյ հայ մամուլին տրուած քոչը կամ եղբայրներ փնտռելու ծանուցումները կրնան անջատ – անջատ ծառայուն վէպերու նիւթ կազմել :

Ծանօթ իրողութիւն է թէ աքսորի ընթացքին մեծ թիւով երախաներ չրջանի բարեսիրտ Թուրք, Քիւրտ եւ Ալեւի դրացիներուն կողմէ պահուած, խնամուած են, ապահովով որ անոնց ընտանիքը վերադառնայ : Սակայն երբ մեկնողները չեն վերադարձած, այդ երախաները խնամակալ ընտանիքին անդամ նկատուած են · չատ պատմուած է թէ այդ երախաներուն որպէս հօր անուն, արձանագրուած է Ապտուլլահ, որ կը նշանակէ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած :

Այդ անձերը ժամանակի ընթացքին զիրենք որդեգրած ընտանիքին մէկ անդամին վերածուած են, իրենց ծագումին մասին բնաւ չէ խօսուած այլեւս : Իսլամացած այդ աղջիկները ծերանալով դարձած են ընտանիքին առաջապելական մեծ մայրիկը : Նոյն չրջանակէն կու գայ թէեւ «նորէն հայկական ջիղը բռնեց» ասացուածքն ալ :

Հ · Տինք այս պատկերին կը հակադրէ Թրքական քաղաքական չրջանակին վերաբերումը որ ճիշդ հակառակին օրինակը տուած է : Կ'ըսէ թէ իրենց ընտանիքին մէջ կրօնափոխներ ունեցողներ քաղաքականն իրենց հակառակորդներուն կողմէ «Հայու ձգ» կ'անուանուին :

Կրօնափոխներու նիւթը Թուրքիոյ մէջ տակաւին զգուական աշխատանքի մը հիմը չէ կազմած : Ոչ ծանօթ է անոնց ստոյգ թիւը, ոչ ալ երկրին մէջ ցրուումի պատկերը :

ԵԼՅԻՆԻ ՇՐՋԱՆԸ ԱԻԱՐՏԱԾ Է

Պուտինի վերջին քայլերուն մէջ չատեր կը նչմարեն Ելչինի ըրածներէն եռգործ մը դէպի կաղապարներու Ռուսաստանը : Ճիշդ է որ յետխորհրդային Ռուսաստանի առաջին ընտրեալ նախագահին պաչտօնավարութեան չրջանը հիւանդութենէ ու ախալներէ տիրապետուած չրջան մը եղաւ : Սխալներուն դէմաւորները կը նըկատուին Խորհրդարանին վրայ կրակելու հրահանգը, Չէչնիոյ պատերազմը եւ անոնց մարզոյ կուտակումը իր անմիջական չրջապատին մէջ : Այսուհանդերձ, անոր նպատակն էր ստեղծել նոր Ռուսաստան մը · ժողովրդավար, ազատ մամուլի ու մարդկային իրաւունքներու յարգանքի տէր, համայնավարական լուծէն ազատած : Այս նպատակին հետեւանք կը համարուին ախալներէն ամենք · ան ամէն գնով կ'ուզէր պատմութեան մէջ ձգել անունը նախագահի մը որ օգնած էր երկրին դէպի ազատ դառնալուն :

Ներկայի ձախողութիւնը կը կապուի Ելչինի վերջին սխալին · իրեն որպէս յաջորդ իշխանութեան թերած անձը քանդող մը կը թուի Ելչինի կառուցածին : Խօսքը չի վերաբերիր Կրեմլինի մօտիկ սահմանապահներու փոփոխութեան, Դաշնակցութեան քանդուման : Երեւութապէս այսօր երկիրը աւելի կեդրոնացած է, բայց չրջանային ընտրանիին զսպուած կատաղութիւնը գոյն աւելի անկայուն կը դարձնէ :

Այս մտահոգութիւնը ընդլով, «Վերսիա» թերթին գլխաւոր խմբագիր Ռ · Արիֆճանով կարեւոր կը նկատէ ամէն գնով առաջ անհատին մասին մտահոգութիւնը, քանի որ երկիրը անհատներուն եւ խորհրդանիչներուն ամբողջութիւնն է : Այն հաց ու ջուր չի պահանջեր · մինչեղեռ անհատը ուժել, խմել կ'ուզէ : Պէտք է առաջ ըլլայ, չմսի, գաւակներու ծնունդ տայ, զանոնք մեծցնէ, դաստիարակէ, երջանիկ ապրի : Իսկ երբ անհատը դժբախտ է, ոչ մէկ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն հոյակապ դրօչակ մը, պինա-նչաններ, ազգային փառերգ, պերճաչուք Կրեմլին մը, եւ այլն :

Լրագրողը կ'ըսէ թէ Ելչին Ռուսաստանէն քաչած, հանած էր խորհրդային անցեալը, Պուտին հոն կը վերադառնայ : Ելչին սխալած է երիտասարդ չեկիստ մը ընտրելով գոր համակրելի կը գտնէր : Մոռցաւ իրեն հարցնել թէ նուիրուած պիտի մնար ոչ իրեն, կամ իր ընտանիքին, այլ՝ իր գաղափարին, նպատակին, առաքելութեան : Այլեւս ուշ է : Ելչին ու ժողովրդավարները կարծեցին թէ Նոր Ռուսաստանի իրագործումը այլընտրանք չունէր, համայնավարները ետ պիտի չդային, փակուած էր խորհրդային չրջանը : Մինչդեռ, Պուտինի ըրածներով այդ անցեալը ետ կուգայ, ըրիւտ հարուած մը տալով Ելչինի հպարտութեան, արժանաւորութեան : Եւ հաւանական է որ այլ հարուածներ ալ յաջորդեն :

ՔԱՂՀԱՆ

բարեսիրտ Թուրք, Քիւրտ եւ Ալեւի դրացիներուն կողմէ պահուած, խնամուած են, ապահովով որ անոնց ընտանիքը վերադառնայ : Սակայն երբ մեկնողները չեն վերադարձած, այդ երախաները խնամակալ ընտանիքին անդամ նկատուած են · չատ պատմուած է թէ այդ երախաներուն որպէս հօր անուն, արձանագրուած է Ապտուլլահ, որ կը նշանակէ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած :

Այդ անձերը ժամանակի ընթացքին զիրենք որդեգրած ընտանիքին մէկ անդամին վերածուած են, իրենց ծագումին մասին բնաւ չէ խօսուած այլեւս : Իսլամացած այդ աղջիկները ծերանալով դարձած են ընտանիքին առաջապելական մեծ մայրիկը : Նոյն չրջանակէն կու գայ թէեւ «նորէն հայկական ջիղը բռնեց» ասացուածքն ալ :

Հ · Տինք այս պատկերին կը հակադրէ Թրքական քաղաքական չրջանակին վերաբերումը որ ճիշդ հակառակին օրինակը տուած է : Կ'ըսէ թէ իրենց ընտանիքին մէջ կրօնափոխներ ունեցողներ քաղաքականն իրենց հակառակորդներուն կողմէ «Հայու ձգ» կ'անուանուին :

Կրօնափոխներու նիւթը Թուրքիոյ մէջ տակաւին զգուական աշխատանքի մը հիմը չէ կազմած : Ոչ ծանօթ է անոնց ստոյգ թիւը, ոչ ալ երկրին մէջ ցրուումի պատկերը :

(Շար. Ա. էջէն)

դեր մը կուտան Ուկրանային: Յիշենք որ Գոնկոյի Ժողովրդավար Հանրապետութիւնը պեժիճական գաղթավայր մըն էր՝ Պեժիճական Գոնկօ անուան տակ, որ անկախ դարձաւ 1960–ին: Զանազան պատճառներու անջատումէն ետք, որոնց մէջ՝ Քաղհանական, քաղաքացիական պատերազմ մը ծայր տուաւ: 1961-ին անկախութեան հերոս եւ երկրին պարագլուխը՝ Փաթրիս Լումումպա կը սպաննուի Մոպութուի կողմէ, այն պատճէն զանակին պետը: 1965–ին զօրավար Մոպութու Սեզ Սեքօ իշխանութեան գլուխ կ'անցնի պետական հարուածով մը: Գոնկօն կը դառնայ Զայիր: Մոպութու աշխարհի ամէնէն հարուստ անձը կը նկատուի մինչ երկիրը տգեղութեան մէջ կը խրի: 1997–ին, Մոպութուի մեկնումէն ետք, Քապիլա իշխանութեան գլուխ կ'անցնի եւ երկիրը կը մկրտէ՝ Գոնկոյի Ժողովրդավար Հանրապետութիւն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԹՐԻՆ ԹԱՄԻԿ, Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարը ատիպուէսյաւ հրաժարիլ համաձարպիչները տուրքի ենթարկելու իր ծրագրէն, Ժոսփէնի խակ դիմումին վրայ: Ըստ երեւոյթին ինքնապլուխ որոշում մը հրապարակած էր եւ Յունուար 16–ին, Ազգային Ժողովի նիստին, յայտնեց թէ կառավարութիւնը չէր նախատեսեր նման տուրք մը:

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ երբեմնի հիւանդանոցին անճնակազմը գործադուլի դիմեց, բողոքելու համար հիւանդանոցին անբաւարար վիճակին դէմ, որ ընդհանուր ձեւով անհայտնացուցած է բոլոր պատասխանութիւնները: 15 օր պոյմանաժամ կը տրուի անօրէնութեան որպէսզի վճռական կարգադրութիւններու դիմէ, այլապէս աւելի ծանրացուն գործադուլ մը ծայր կուտայ: Առաջին օրէն իսկ, հիւանդանոցը, որ կոչուած էր ամէնէն արդիականը լլալու Եւրոպայի մէջ, ծանր կացութեան մը դէմ յանդիման գտնուած է ամէն պետնի վրայ, սկսելով լիժիոնելոզէն որ երկու հոգիի մահուան պատճառ եղաւ:

ՌՈՊԷՐ ԿԷՏԻԿԵԱՆի հետ հարցազրոյց մը կատարած է «Փիկառօ» (Յունուար 17) բեմադրիչին վերջին ֆիլմին առթիւ՝ Քաղաքը հանդարտ է: Հոն, ան կը խօսի իր խառնուածքին եւ նպատակներուն մասին: Կը խոստովանի որ զուարթ եւ ընկճուած է, լաւատես եւ յոռետես: Հարաւի մէջ, կ'ըսէ, դիւրութեամբ կ'անցնինք լոյսէն չուքին: Այս քաղաքականը կատաղ, որովհետեւ իր նոր ֆիլմը «մութ եւ սեւ» կը նկատուի: Քաղաքական պետնի վրայ, միշտ հիմնականօրէն կը քուէարկէ, բայց, 1980–էն ի վեր հեռացած է կուսակցութենէն, թէեւ, համակիրավարութիւնը աչխարհի լաւագոյն գաղափարը կը նկատէ: Նոյն օրուան «Վիպերասիոն»ն ալ էջ մը նուիրած էր Կէտիկեանի եւ իր ֆիլմին: Յօդուածագիրը՝ Ժերար Լոֆոր կը խորհի թէ «շատ հոգիներ» մեղմ պիտի որակեն ֆիլմը, որ գատ իրեն աւելի յունական ողբերգութեան կը մօտենայ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

PROJECTION DIAPOSITIVES

« YERGUIREN »

de MARZEVAN à TCHENGUILER

de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 29 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages
contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

présente

CONCERT

«DES JEUNES TALENTS»

MOURAD AMIRKHANIAN
(*Basse*)

LAURE CAMBAU-GAGNEUX
(*Piano*)

Au programme :

Haendel, Verdi, Bellini,
Beethoven, Schubert
Hagopian, Komitas, Spendiarian

Dimanche 21 Janvier à 17 heures
au Centre Culturel
« Alex Manoogian »
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro: Courcelles)

Prix d'entrée :
Membre: 50 *F* *Non-membre:* 70 *F*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

2001, Հինգշաբթի, Մարտ 22–ին, Փարիզի Թրինիթէ եկեղեցւոյ մէջ, Սիվան – Կոմիտաս երգչախումբը, Նուպարխումբի ընկերակցութեամբ՝

ԲԱՅՈՒՒԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ պիտի ասյ, ուր առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ, պիտի մեկնաբանուին ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի ԵՕԹԸ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ասէլ Երջանկային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30–ին

SALLE ROSSINI

6, rue Drouot — 75009 PARIS

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...

բ) Ծպտումի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:

գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

Եկէ՛ք ծպտուած ● Եկէ՛ք ձեր ծնողքներուն հետ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures

Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, **sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.**

EXPOSITION

Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19
au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Vernissage le vendredi 19 janvier à 18 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. –

Ալիս Սիսեռեանի մահուան առթիւ՝ Մխեռեան ընտանիք 10·000 ֆրանք, Վահէ Չիլինկիրեանի մահուան առթիւ՝ Փասմանեան, Գէորգեան եւ Գոնաւէն ընտանիքները 10·000 ֆրանք:

Վան Իւզափնի. –

Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 3000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արամ Թրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Ամենակ Պազտասարեան 500–ական Ֆր., Օր. Միրէյ Ներսէսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 500 Ֆր., Պր. Հայկազան եւ Օրիորդ Գազանճեան (Մարսէյլ) 100 Ֆր., Տիկին Էլիսան Առաքելեան 150 Ֆր., Տիկին Օֆելիա Թուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Աստատուրեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Առաքելեան 150 Ֆր., Տիկին Անդիկ Լուսէրիսէ, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500–ական Ֆր., Պր. Հանրի Քիւպաբեան 300 Ֆր., Պր. Ժան Ֆորթիւնաճօ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գուլումճեան 100–ական Ֆր., Պր. Ռոպէր Տէր – Մարտիրոսեան 200 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Նազարեան 400 Ֆր., Պր. Կարապետ Մամճեան 500 Ֆր., Պր. Համբարձում Զաւուչեան 100 ֆրանք, Տիկին Վերոնիկ Աւետիսեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պարսամեան 100 Ֆր., Տիկին Տիգ – Ալտա Մամճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան, Տիկին Լուիզ Հիմիկ 200–ական Ֆր., Տիկին Ժապլին Օպէն 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասթր (Տոմիլ) 650 Ֆր., Պր. Ահարոն Պօյաճեան 200 Ֆր., Պր. Տիմիէ Թուրէ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարլ Գարագաճեան 100 Ֆր., Պր. Ալէքսանտր Օկսէնօֆ 300 Ֆր., Տիկին Ֆլորիտա Տիմա 500 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ճընպազեան 400 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան 200 Ֆր.:

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN

LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԽԱՉ. ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16–ին

Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոսպան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 *Ֆր.*

LES AMIS
DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Déjeuner

Au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : Madame **Anaïd DONABEDIAN**

le dimanche 4 février à 13 heures

au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille — 75014 Paris

Réservations : ☎ **01. 47. 81. 28. 66**

Tout don serait apprécié. Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar: 57, Bd Jourdan, 75014 Paris
Un reçu *CERFA* vous sera adressé.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55985

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋ-ի Փարիզ Ս. Թագէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 20, ժամը 16-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 rue Piat, Փարիզ, 9–րդ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19
VENDREDI
19 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·083 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.083

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-Ի ՆԻՍՏԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ՁԱՆԶՅԱՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՕՐԷՆՔԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Հինգշաբթի, Յունուար 18, առաւօտեան ժամը 9-ին սկսաւ Ազգային Ժողովի նիստը, որու ընթացքին չորեքշաբթի խօսք կ'առնէին 18 երեսփոխաններ: Օրակարգին էր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, որ կը ներկայացուէր Ազգային Ժողովին, երկրորդ ընթերցումով: Արդարեւ, 1998 Մայիս 29-ին Ազգային Ժողովը մեծամասնութեամբ քուէարկած էր օրէնքի առաջարկը, ապա, 2 ու կէս տարուան ձգձգումէ ետք, 2000 Նոյեմբեր 8-ին, Մերձկոյտն է որ կը քուէարկէր, բայց, բնազդաբար բառ առ բառ նոյնն ըլլալով հանդերձ խորքին մէջ, իրաւական դեռևս վրայ տարբեր կը նկատուէր եւ հարկ էր որ կրկին քուէակուի Ազգային Ժողովին կողմէ: Օգտագործելով խորհրդարանական «պատուհանը», ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ խումբն է, որ օրակարգի կը բերէր օրէնքի առաջարկը, որու տեղեկագիրը կ'ըլլար Ֆրանսուա Ռոչպլոյան եւ առաջին խօսք առնողը: Իրեն կը յաջորդէր Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւններու նախարարը՝ Ժան – Ժակ Քէյրան, որ կը խօսէր յանուն կառավարութեան եւ բաւական չէզոք ելոյթ մը կ'ունենար, խուսափելով ցեղասպանութիւն բառը գործածելէ, նախընտրելով՝ չարդ որակումը եւ չեչտելով թէ օրէնքի այս առաջարկը խորհրդանշական արարք մըն է եւ չյատարբերութեան արժէք կը ներկայացնէ:

Ձաչորդաբար խօսք կ'առնէին Ժ. – Փ. Ֆուշէ, Ժորժ Սաո, Ռոլան Պլում, Ժան – Փօլ Պրէթ (որ Ազգային Ժողովի օրէնքի առաջարկին առաջին հեղինակն էր 1998 Մայիսին) Փաթրիք Տէվէճեան: Այս վերջինը չնորհակալութիւն կը յայտնէր իր կուսակցութեան (ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ) որ դինք ընտրած էր արտայայտուելու համար, ինք վերապրողներու պատակ, ապա մանրամասնօրէն կը ծանրանար նիւթին վրայ, չսեւով նաեւ թէ եթէ Թուրքիա կ'ուզէ Եւրոպայի անդամակցիլ նախ պէտք է իր արիւնոտ ձեռքերը լուայ: Ճանաչումը պէտք է օրէնք դառնայ եւ ճշմարտութիւնը ցեղասպանութեան վերջին դոհը պէտք չէ ըլլայ: Ձաչորդաբար կ'արտայայտուէին Ռ. Մէյը, Անտրէ Սանթինի, Սիւիլ Անտրիէօ, Ժ. Ժամպիւ, կ'Էսթէ, Ռ. Մուզլիէ, Միշէլ Ռիվալտի, Պ. Սալ, Ժան – Փօլ Պլաղի, Ժան – Պերնար Ռեմոն, Փիէր Լըլուշ եւ ուրիշներ:

Ամէն ու ճախի բոլոր հոսանքները կ'արտայայտուէին նոյն միանակնութեամբ, ժամը 12·06-ին տեղի կ'ունենար քուէարկութիւնը եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՃԱՆԶՆԱՐ ՀԱՅՑ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ:

***

Յիշենք նաեւ որ նիստին ներկայ էին շուրջ 40 երեսփոխաններ (30 էին 1998, Մայիս 29), բայց, թիւը կարեւոր չէ, քանի ներկաները կը քուէարկեն յանուն իրենց խումբին եւ պաշտօնակիցներուն: Ազգային Ժողովը չէնքին դուռը հաւաքուած էին մօտ 1000 հոգի:

ենթարկուած է այն պահէն, երբ տեղեկատու նշանակուած է օրէնքի առաջարկին, որ վերջնապէս պիտի ընդունուի այս առաւօտ: Մէկ նախադասութիւն է. – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը»: Ու յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ «Թուրքիոյ բարեկամները» կազբէջին համագանգին վրայ, Թրքական սպառնալիքներուն, Էլիզէի եւ Մաթինեոնի փորձերուն խորհրդարանական այս նախաձեռնութեան արգելք հանդիսանալու համար եւ այլն, եւ այլն: Հակիրճ պատմականը կ'ընէ գործընթացին, 1998 Մայիսէն ցայսօր: Կը յիշէ այլ խորհրդարաններու ճանաչումը, դիտել տալով թէ կեդրոնի երեսփոխանները նկատի առած են այդ պարագան եւ կը խորհին որ Թուրքիա, օր մը, պիտի համոզուի որ «ճանչնալ ցեղասպանութիւնը պիտի օգնէ իրեն Եւրոպա մուտք գործելու համար»:

Յօդուածին կ'ընկերակցի չափերու նկար մը ուր հայ զոհերու մանուկներ կը ներկայացնէ:

Կից այս յօդուածին, կայ ուրիշ մըն ալ, դոր առորագրած է Գլօտ Լորիէօ եւ որու խորագիրն է. –

LA FRANCE ENTRE LA RAISON ET LE SENTIMENT

Յօդուածագիրը նկատել կուտայ որ ընտրական նկատումներէն անդին, որոնց-

մէ ոչ ոք կրնայ խուսափիլ, ըլլայ հայ, Ֆրանսայի կամ Թուրք, «հայկական ցեղասպանութեան» չուրջ վիճարկումը, ձեւով մը բանականութեան եւ զգացումի միջեւ կախ մըն է: Թէ հայ ժողովուրդին, որ խաչակիրներու վինակիցն եղաւ եւ թէ Թուրք պետութեան հետ, ժառանգորդը օսմանեան կայսրութեան, Ֆրանսայի կապերը պատմական են: Ու կը մանրամասնէ այդ կապերը, նախ Թուրքերուն հետ ու կ'ըսէ թէ 1895-ի եւ 1915-ի ջարդերու առեն էր որ Ֆրանսա կրկին անդրադարձաւ Հայերուն, նախ կոմկամբ, բրիտանական եւ զուիցերիական առաքելութեանց ազդեցութեանց տակ, ապա՝ կլիլիկիոյ, Անատոլուի «Պզտիկ Հայաստանը»: Կը յիշէ Մուսա լեռը, կիլիկիոյ լեռամբ Ֆրանսացիներուն կողմէ 1921-ին եւ այլն, եւ այլն: Ինչ կը վերաբերի վերապրողներուն, կը զրէ թէ ամանք Ֆրանսա հաստատուեցան, կուտայ Անրի Վերնէօյլ անունը, «Մայրիկը», հայրը որ իրեն կ'ըսէ, երբ Մարսէյլ կը հասնին՝ «տե՛ս, աղա, Ֆրանսան է»: Եզրակացութեան մէջ, կ'ըսէ թէ մէկուն եւ միւսին քաղաքական հաշիւները չեն կրնար քօղարկել դժբախտութեան մէջ ձգած այս կապերուն յատկանութիւնը: Հայկական ահաբեկչութեան արարքները 80-ական թուականներուն, որ քանի մը Թուրք դիւանագէտներու կեանքը արժեցին, պղտորեց այս պատկերը, առանց ջնջելու:

«LA CROIX» (18 janvier)

La France reconnait le génocide arménien

Սեւ եւ կարմիր հսկայ խորագիր մը եւ նկար մը լոյս տեսած են Թերթին առաջին էջին վրայ, ապա 4-րդ եւ 5-րդ էջերուն մէջ կան զանազան յրուածներ: Մէկը կը նկարագրէ Հայերու պայքարը այս ճանաչման համար, ուրիշ մը կ'անդրադառնայ Թուրք երեսփոխաններու իրաժանգումին, պատմական քանի մը տեղեկութիւններէ զատ, կայ նաեւ հարցազրոյց մը «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքի հետ: Ան կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, թէ ըլլալով միամտամտակ հայ եւ Թուրք քաղաքացի, կը խորհի որ լուծումը «ժողովուրդներու դիւանագիտութեան ճամբով կ'ըլլայ»: Պէտք է երկխօսութիւն մը ըլլայ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ բոլոր մակարդակներու վրայ: Երրորդ երկրի մը միջամտութիւնը, կ'ըսէ, կացութիւնը կը բարդացնէ: Ի հարկին, աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք:

«LIBERATION» (18 janvier)

Génocide arménien : Ankara menace Paris

Թերթը կ'անդրադառնայ Թրքական պառնալիքներուն, Էճեվիթի ազդարարութեան եւ կարդ մը մանրամասնութիւններ կուտայ անցեալ դէպքերուն եւ խորհրդարանական գործընթացին մասին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Յունուար 18-ի Թուրք մամուլն ալ բնականաբար լայնօրէն կ'անդրադառնար Ազգային Ժողովի քուէարկութեան, մերժողութեան եւ իրարանցումի թացայայտ երանգով, գրեթէ կանխապէս պարտուածի մը տպաւորութիւնը թողլով: «Միլլիյէթ» գրած է Փրոֆ. Պէրնար Լէուիսի վաստաքան Թիէրի Լեւիի գրաւեհակի դատարանական մանդատի վաստաքան Օրլի Ռեալանի, օրէնքի առաջարկի մեկնարանութեան համար: Ան կ'ըսէ թէ քուէարկուելու պարագային կէս օրէնքին մէջ ալ 29-րդ յօդուածի փոքր փոփոխութեամբ օրէնքը յանգանք

ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Կրետէյն Աթէնքի ճամբով Պոլիս վերադարձին Յունուար 17-ին Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան օգտակար պատուախանելով լրագրողներու լսած է. «Այս գլխացաւը պիտի չանցնի: Հարկ է որ Թուրքիա եւ Հայաստան երկխօսութեան ձեռնարկեն ու դէմ դիմաց տեսակցութեան նիւթ ընեն այս հարցը: Հակառակ պարագային, երրորդ կողմեր իրենց շահուն ուղղութեամբ պիտի գործածեն այս խնդիրը»: Հսկել եւս թէ ինչ որպէս կրօնաւոր բարոյապէս իր կարեւին կ'ընէ, չեչտած է. «սրբազան յամառութեամբ մը պէտք է սկիզբ դնել երկխօսութեան հոլովոյթին: Մարդիկ խօսակցելով իրար կը հասկնան: Թուրքիոյ Հայերը այս հարցին մէջ կողմ չեն: Մենք միջանկեալ տեղ մը կը գտնուինք: Ոչ ոք մեզ որպէս կողմ պէտք է ցոյց տայ»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 17 / 18)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ Է

Եւրոպական Խորհուրդի Նախարարներու Պատուիրակներու Կոմիտէին նիստը Յունուար 17-ին միամտութեամբ որո-

(Շար·ը Դ· էջ)

պիտի նկատէ հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը, ինչ որ 1-էն 5 տարի բանտարկութիւն եւ 300 հազար ֆրանք դրամական պատիժ պիտի ենթադրէ: Թրքական կողմը վախ ունի նաեւ որ օրէնքի առաջարկին ընդունման պարագային Ֆրանսայի «դէչ» օրինակը վարակէ նաեւ եւրոպական այլ երկիրներ, զանոնք նոյնը ընելու առաջնորդելով: «Սապահ» օրաթերթը՝ «Կ'ուժէ՞ արդեօք Ֆրանսա» խորագրին ներքեւ կ'անդրադառնայ նաեւ հարցին հակառահմանադրական բնոյթին, նշելով որ Ֆրանսայի Սահմանադրութեան դէմ է որ Խորհրդարանը արտաքին հարցի մը մասին օրէնք արձակէ: Թրքական բոլոր թերթերը կը թուին նաեւ Ֆրանսայի կիրարկուելիք պատժամիջոցներու ցանկը, որ արդէն պատրաստ է. ան կը պարունակէ քաղաքական, ռազմական, առեւտրական, մտաւորական եւ մշակութային միջոցներ: «Հիւրրիյէթ» ալ վեր կ'առնէ Ֆրանսացի երեսփոխաններու ընտրական ակնկալութիւնները, ինչ որ պատճառ եղած է որ իր առաջին էջէն իսկ մեծատառ խորագրէ՝ «երեք – հինգ քուէի սերոյն», սպառնալով թէ՝ երեսփոխանները թերեւս հայկական քանի մը քուէներ պիտի չտեսին սակայն Թուրքիա – Ֆրանսա յարաբերութիւնները անդարմանելի ձեւով պիտի վնասեն:

Վարչապետ Էճեվիթ ալ միջամտութեան վերջին փորձ մը ընելով Յունուար 17-ին Անգարայի մօտ Ֆրանսայի դեսպան Կարսիայի առաջադրած է Շիրաքի եւ Ժոսփէնի փոխանցել Թրք. այն ազդարարութիւնը թէ օրէնքի առաջարկին ընդունման պարագային Ֆրանքեւթրքական յարաբերութիւնները մնայուն եւ ծանրագոյն կերպով վնասներ կը կրեն, լուրջ տագնապ կը ստեղծուի: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ալ յայտարարութեամբ մը բանականութեան հրաւիրած է Ֆրանսայի խորհրդարանականները:

ՆԱԽԱՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տարրական հարցումէ սա ձեւով հրապարակ կը դրուի, – նախամեսրոպեան ժամանակաշրջանին, մենք ունեցա՞ծ ենք իւրայատուկ դիր եւ, ասոր հետեւութեամբ, դրաւոր դպրութիւն:

Հարցումը քանի մը հարիւրամեակներու «հնութիւն» ունի, քանի չլլալով էական, մշատատեւ մտածումով չարաւնակ քննութեան նիւթ կը դառնայ մեր թէ օտար բանասէրներուն կողմէ: Ասոր կը հետեւի, բնական կարգով, այլ հարցում մը: ԱՅՈ կամ ՈՉի վճիռը, այլեւս անդառնալի կերպով արձակուա՞ծ է: Պարտինք մտածել, թէ այո:

Նախ անհրաժեշտ է ընդգծել մէկ – երկու կէտ: Առնուազն թիւրիմացութենէ խուսափելու մտօք: Այն թէ՝ նախամեսրոպեանը պէտք չէ չփոթել նախահայկականին հետ, այն դարաշրջաններուն, երբ մեր նախնեաց հողերուն վրայ կը տիրէին հաղերէն, հիւիւերէն, Խարի – Միտաննի եւ այլ լեզուները:

Ո՛չ ալ այսպէս կոչուած մեհենական տառերուն հետ: Առ հասարակ, բանասէրները համաձայն են հաստատելու թէ՝ հայ տառերու պիտէն առաջ, նախաքրիստոնէական շրջանին, Հայոց մօտ կը գործածուէր, – յայտնապէս քրմական – արքունական շրջանակներ, – Աւեստայի, Զրադաշտական սրբազան պիրքին լեզուն, թիւրիմացաբար կոչուած Զենդերէն, իրողութեան մէջ Պահլաւերէն (միջին – պարսկերէն), մանաւանդ Սասանեան հարստութեան հայոց ակռքի դարերուն: Այնպէս, ինչպէս առօրեականը եւ յունարէնը քրիստոնէական ժամանակաշրջանին: Անշուշտ, հին հայկական նիւթադրեալ նշանագիրներու մասին արտայայտուողներ ալ կան (1):

Այս ենթադրեալ տառերուն գոյութիւնը կը փորձէ հաստատել Ժ. դարու պատմագիր Վարդան Արեւելցի, գրելով թէ՝ Հայոց գիրերէն 22 հատ ի պահ կը մնար ասորի Դանիէլին քով: Ասոնք հին ժամանակներէն հասած էին անոր ձեռքը եւ, ասոր, իր ապագոյց կը մատնանչէ հայ արքաներու գրամներ՝ պտնուած, ըստ լրբեն, Կիլիկիոյ Լեւոն Թագաւորի ժամանակ, կռասպաշտ հայ արքաներու անուններով դրոշմուած:

«Եւ գի լեզ է հայերէն գիր հնոցն՝ վկայեցաւ ի ժամանակս Լեւոնի արքայի Բ., գի գտաւ դրամ ի Կիլիկիա՝ հայերէն գրով դրոշմեալ գանուն կռապաշտ թագաւորացն Հայկազեանց» (*Վարդան Արեւելցիի Պատմութիւնը, տպուած Վենետիկ, 1862*) (2):

Հ. Ղեւոնդ Ալիշան իր ծանօթութիւն Վարդանի այս հատուածին, կը ճշդէ, – «ցանկալի գիւտ եւ հետաքննելի, այլ եւ երկբայելի, գի այդ ոչ ուրեք ցանաչի հայատառ դրամ թագաւորաց մերոց Հայկազեանց եւ Արշակունեաց»:

Կարգաւ, միչա Մխիթարեան Ուխտի վաստակաւորները, կը խօսին այս մասին: Մէկը Հ. Միքայէլ Զամչեան, որ իր հնդկնական մեծարժէք «Պատմութիւն Հայոց» եռահատոր գործին համար (Վենետիկ, 1784 – 1786), իրաւամբ, նոր ժամանակներու Հայոց Պատմահայրը անուանումին կ'արժանանայ, որեւէ չօչափելի փաստ չգտնելով, ըստ ածոյ կը համարի վիճելի:

Երկրորդը՝ Հ. Ղուկաս Ինճիկեան, վաստակաշատ հայագէտ մըն ալ այս մէկը, իր այլապէս մեծարժէք «Հնախօսութիւն հին Հայաստանեայց աշխարհի» եռահատոր աշխատութեան Բ. հատորին մէջ, դեռ 1835–ին, երկար վաստարկութիւններէ եաք կը պնդէ, թէ Հայ գիրեր էին, որ կը գտնուէին Դանիէլի մօտ, յետագային գտնած լրացուց Մեսրոպը: Ըստ անոր, մեր մէջ հին անցեալին գոյութիւն ունեցած է հայ գիր, բայց անոնց ճայնաւորներու: Պոլիս գտնուած անգլիացի գրամագէտի մը մօտ ան տեսած է գրամներ, մէկ երեսին գրոշմուած ատրուշան՝ երկու կողմերը մոգեր, իսկ միւս երեսին՝ արեւելեան սազաւարտով արքայի դէմք, չուրջը չրջանակի գրութիւն. նմանած է Հ, Տ, Պ, Կ, Ճ եւ այլ բազաձայններ: Չէ տեսած ճայնաւորները, հետեւաբար, չէ յաջոդած կարդալ արձանագրութիւնը:

Դանիէլեան գիրերու մասին կարգ մը մանրամասնութիւններ կը գտնենք պատմագրական գործ մը ալ եւս մէկ անգամ անուանելով՝ Հայոց Պատմութիւնը, Ա. դարի, Հին Պատմութիւն:

Մարմարա

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲԱՐԸ ԹԱՐԱՊԻՈՑ ԲԱՑԱՍՏԱՆԻՆ ՎՐԱՑ

Կարծեմ մօտաւորապէս երեսունըհինգ տարի առաջ էր: Այդ տարի որպէս ամբանոց, կ'ապրէի այսօրուան բնակարանիս ճիշդ դիմացը գտնուող այն չէնքին մէջ, որ պղտոտային վրայ արձաններով զարդարուն դեղեցիկ պարտէզ մը ունի: Այդ տարի եղանակը հիանալի էր եւ ես ամառուան դեղեցկութիւններուն մէջէն կը ջանայի բնութեան հետ գլուխ գլխի մնալով ձերբակալել գրական ստեղծագործութեան ներչնչումներ:

Օր մըն ալ յանկարծ լսեցի որ Էսեան Առնուշ Մխիթեան երկսեռ երիտասարդներու ամառնային ճամբար մը հաստատած էին քացատանի մը մէջ, որ կը գտնուէր մեր չէնքէն յիսուն քայլ անդին, դէպի անտառ գացող ճամբուն սկզբնատութեան: Որքա՜ն ուրախացայ որ տարեկից հայ տղաներ ու աղջիկներ եկած էին չէնցնել մեր թաղամասը: Գայլ ու տեսայ: Քով քովի վրաններ լարած էին դաշտին մէջ, այդ վրաններուն չուրջ հաճախմբուած էին, մարզական խաղեր կը սարքէին, կ'երգէին, կը նուագէին, զբաղած միջավայր ստեղծած էին: Անոնց գլուխը կը գտնուէր Երուանդ Աեւանը, որ այդ չրջաններուն այնքան խանդավառ չփոտանք կը տանէր Էսեանի չրջանակէն ներս: Օրուան մէջ ծով կը մտնէին, իրիկունը գնդակ կը խաղային, կամ թաթախոյ պղտոտային վրայ պտոյտի կ'ելլէին կամ կը քալէին դէպի վեր, դէպի «Սիամէր Գորուստ»:

Իրիկունները երբեմն կ'անցնէի վրաններուն առջեւէն, կանգ կ'առնէի, կը խօսէի մէկ երկու ծանօթ երիտասարդներու հետ, բայց աւելի լայն չափով չէի կըրնար մասնակցիլ անոնց արձակուրդին: Անոնք իրենց յատուկ աշխարհն ունէին: Այնուհանդերձ բարի նախանձով կը նայէի անոնց ու երբ կը բաժնուէի հոնկէ, սրտիս մէջ ցաւ կը զգայի որ ես կարելիութիւնը չունէի իրենց հետ դիշերելու սա կամ նա վրանին տակ: Ո՛վ գիտէ ինչ հաճելի էր դիշերել վրանի մը տակ, քարիւղի լապտերի մը ազօտ լոյսին մէջ, դիմացի անտառէն հասնող դիշերային ճայներու ունկնդիր, չաղակրատելով նոյն վրանը բաժնող չնկերներու հետ: Երբ դիշերը կը պառկէի մեր ծովահայեաց յարկաբաժնի հանդիստ ննջասենեակին մէջ, կը մտածէի թէ՛ճմէ քանի մը քայլ անդին ճամբար հիմնած Էսեանցիներուն մասին եւ երանի կուտայի անոնց:

Կեանքիս մէջ միչտ կարօտ մը ունեցայ բնութեան գեղատեսիլ վայրերուն մէջ վրան մը հաստատելու ու կարճ միջոց մը այդ վրանին տակ ապրելու հաճոյքին նըկատմամբ: Միայն ուսանողական չրջանի դինուորական պարտադիր ծառայութեանս ընթացքին է որ մէկ կամ երկու չաբաթ գտիպուեցայ դիշերել վրանի մը տակ: Բայց ատիկա բնաւ հաճելի չէր լինելի համար, որովհետեւ դինուորական կարգապահութեան ու պարտաւորութեան պայմանները չատ աննպաստ էին եւ վրան մը տակ այդ ձեւով դիշերելը չէր

Օգտագործուած աղբիւրներ

1.– Հ. Համայնագիտարան, Ա. հատոր, Երեւան, 1974, գլուխ՝ «Ավեստայի լեզու»:

2.– Մ. Աբեղեան, «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն», Բ. հատոր, 1946, գլուխ՝ «Վարդան Արեւելցի»:

3.– Լէօ, «Երկերի ժողովածու»ի այս հատորը կը բովանդակէ հեղինակին մէկ լայնածաւալ ուսումնասիրութիւնը՝ Հայոց Պատմութիւնը, Ա. բաժին, Հին Պատմութիւն:

4.– Հայ Մշակոյթի Օր, հր. Հայ Գրական Ակումբի:

5.– Եղիշէ Պատրիարք Դուրեան, «Պատմութիւն հայ մատենագրութեան», Ա. հատոր, 1933, Երուսաղէմ:

6.– Մ. Աբեղեան, «Վարք Մաշտոցի», տպ. Յուսաբեր, Գահիրէ, 1954:

7.– Փրոֆ. Եդ. Աղայեան, «Նախամաշտոցեան հայ գրի ու գրականութեան մեսրոպեան այբուբենի եւ յարակից հարցերի մասին», Երեւան, 1977:

Ժ.Մ.

կրնար ինձի պարզեւել այն հաճոյքը, որուն կարօտն ունէի: Իմ ուզածը տարբեր բան մըն էր: Իմ ուզածը՝ բնութեան հետ ազատօրէն նոյնանալ էր, բնութեան հետ պլուպ պլոկի մնալ էր, ըզգայնութիւն մը դեր չեմ կրնար ապրիլ յարկաբաժնէ մը ներս մտնելէ ու չորս պատերու միջեւ արդելափակուելէ վերջ:

Վրանի տակ բնակելով կարճ արձակուրդ մը ապրելու իմ կարօտիս կը միանար ուրիշ կարօտ մըն ալ: Երանի՛ թէ ինքնաշարժ քշելու վարժութիւն ձեռք բերած ըլլայի ու կառքիս ետին կցելով չըլլուն տուն – կարաւան մը, դէպի հեռուները մեկնէի, այցելէի օտար ափեր, եւ դիչերէն հոն ուր սիրտս պիտի ուզէր դիչերել: Ո՛վ պիտի ինչ հաճոյք էր կրնայի մը նման հեռու քաշել – տանիլ իր փոքրիկ տնակը եւ այդ տնակը ամէն օր կանգնեցնել բնական նոր դեղեցկութեան մը դիմաց:

Անդամ մը բարեկամ դոյդի մը հետ ինքնաշարժով չրջեցանք Եւրոպայի զանազան երկիրները: Հիանալի պատյտ մըն էր, որովհետեւ ճամբաններու վրայ կը տեսնէի այն ինչ որ չի տեսնուիր սաւառնակի մը պատուհանէն: Կ'անցնէինք գիւղերու մէջէն, կ'անցնէինք դեղջկական կեանքի բարքերուն քովէն, կ'անցնէինք փոքրիկ դիւղաքաղաքներու հրապուրիչ հրապարակներուն վրայէն եւ ես կը մտածէի թէ երկրագունդը որքան դեղեցիկ էր երբ կը հեռանայիր մեծ քաղաքներէն: Կ'երթայինք հոն ուր քարտէս մը ճամբայ կոտար մեզի, մօթէլ մը կը փընտռէինք երբ մուքը կ'իջնէր: Մօթէլին սենեակին մէջ տեղաւորուելէ վերջ պահ մը պատուհանէն դուրս կը նայէի եւ մօթէլին պարտէզին մէջ կը տեսնէի տունկարաւանով եկած գրօսաշրջիկները, որոնք իրենց չրջուն տնակներուն մէջ դիչերել կը պատրաստուէին: Այն առեն մօթէլին սենեակը ինծի համար կը կորսնցնէր ամբողջ իր հրապոյրը:

Ես այս հաճոյքը երբեք չկրցայ վայելել: Վերջին քանի տարիներու ընթացքին, աչքօրուան բնակարանիս պատուհանին առջեւ նստած, նայեցայ այն երիտասարդներուն, որոնք ոտնատնդակ խաղալու կ'երթային դէպի այն դաշտը, ուր երեսունչհինգ տարի առաջ Էսաեանցինները ճամբար հիմնած էին: Ամէն անդամ որ կը նայէի այդ երիտասարդներուն, որոնց մէջ Հայեր ալ կային, ես կը յիչէի Էսաեանցիներն ու Երուանդ Սեւանը: Աչքերուս առջեւ կը կենդանանային այն վրաններըը, զորս անոնք այդ չրջանին լարած էին այդ դաշտին վրայ:

Այս օրերուն առեւտրական մեծ ընկերութիւն մը սկսած է փարթամ վիլլաներ կառուցանել այդ նոյն դաշտին վրայ: Բան մը եւս վերջացաւ ինծի համար: Հաւանաբար քանի մը ամիս վերջ մեծահարուստներ պիտի գան բնակիլ այդ փարթամ վիլլաներուն մէջ: Անոնք բնաւ պիտի չգիտնան թէ եկած են բռնագրաւել դաշտ մը, որուն վրայ քանիներ ու քանիներ արձակուրդի օրեր ապրած էին բնութեան հետ գլուխ գլխի:

Ռ. Հ.

ԻՏԱԼԱՑԻ ՀԱՑԱԳԷՏ Ճ. ԹՐԱՅՆԱՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Իտալիոյ հայադէտներէն ճուսթօ Թրայնա որ երկու տարիէ ի վեր կը վարէ Լեչչէի համալսարանին հայագիտական ամպիոնը, հին Հայաստանի քաղաքի ու հողային տարածքի ըմբռնումին մասին դասախօսութիւն մը տուաւ Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մաշկոյթի կեդրոնը, Յունուար 11–ին: Զինքը ներկայացնելով, Արմէն Մուրատեան ըսաւ թէ հետաքրքրական երեւոյթ կը հայագիտական ամպիոններու աւելցող թիւը Իտալիոյ մէջ ուր մեծ պատմութիւն մըն ալ ունի: Ներկայացնելու համար երիտասարդ դասախօսը ան ուսերնայի թէ պրոֆեսոր է, Վորենացիի մասնագէտ և հետաքրքրուած է Հայաստանի յունարէն արձանագրութիւններով:

Ճ. Թրայնա չուրջ ժամ մը լուսապատկերներ ցուցադրելով խօսեցաւ հին Հայաստանի մէջ քաղաքներու գոյութիւնը աւուրգելու աչխատանքներու մասին: Ըսաւ թէ «քաղաք» բացատրութիւնը յունարէն «Պոլիս» բառով սահմանուած բնակավայրն էր որ չատերու կողմէ կը նկատուէր ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան չափանիչը: Ծանրացաւ աչխարհագրութեան լուրջ ծանօթութեան պատմութեան համար ունեցած անհրաժարելի կարեւորութեան վրայ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անցեալին, այնքան հարուստ տարբերակներ ունէր այդ երկրին բնական նպաստակերը որ դժուար էր տիպական նկարագիր ունեցող մը ճշդել որպէս Հայաստանի ինքնայատուկ բնապատկերը: Այդ զանազանութիւնը կը դժուարացնէր պատմական իմաստով քաղաքներու դոյութեան հաստատումն ալ, մանաւանդ որ անհրաժեչտ պեղումները կամ չէին կատարուած, կամ կատարուածներուն արդիւնքը տակաւին բաւարար չէր յստակ տեսակէտ կազմելու համար: Նիւթին մասին լուսաբանութիւն բերելու առումով չատ կարեւոր էր որ չարունակէին Էրեբունիի, Մեծամօրի պեղումները, նաեւ Արմաւիրի, Արտաչատի վրայ կատարուող աչխատանքները:

Ճ. Թրայնա դասախօսեց Ֆրանսերէն, Հայաստանի պատմական վայրերէն լուսապատկերներու չարքի մը ցուցադրութեան զուգահեռ: Աւարտին ունկնդիրներու առթի տրուեցաւ հարցումներ ուղղելու, յաւելեալ բացատրութիւն խնդրելու: Ապա երեկոյթը չարունակուեցաւ պատուասիրութեամբ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԼՔԱԾԱ ԱՐԱՒԵՍՓԻ

Անի՝ հազար թուականի Հայաստանի մայրաքաղաքը

Փարիզի Հալերու թատրոնին «Փաւիյոն տէ զ'Արթ»ի (*) սրահին մէջ Փետր. 7 – Մայիս 13 Անի քաղաքին նուիրուած ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ: Ան պատրաստուած է Փարի – Միւզէին կողմէ, գործընկերութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի եւ Հայաստանի պատմութեան թանգարանին, քրիստոնէութեան 1700–ամեակին առթիւ:

Ցուցահանդէսին գիտական պատասխանատուն է Յարութիւն Դէօրդեան, Նոր Սորպոնի մէջ հետազօտութեան վարիչ ու Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն, իրեն գործակից ունենալով Աթէլ Կամսարականը: Հետապնդուած նպատակն է միջնադարեան այս մայրաքաղաքին տրոզջական մէկ տիպարանութիւնը կազմել. ատոր համար ընտրուած են ԺԴ. դարէն ի վեր լքուած քաղաքին 1892–ին միայն սկսած պեղումներէն յայտնաբերուած պղինձէ, պրոնզէ, կաւէ, հողէ, փայտէ, ոսկորէ եւ կիսաթանկագին քարերէ առարկաներ, ձեռագիր մատեաններ (ԺԱ. – ԺԴ. դար), ԺԹ. դարու գծանկարներ, հին (1875 – 1917) ու ժամանակակից լուսանկարներ: Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ տասը մասնաբաժինէ: Ցուցահանդէսի գաղափարին մէջ Անին ներկայացնելու նպատակին հետ դեր կատարած է «միջնադարեան աչխարհին անմրցակից մէկ վկան ըլլալու» անոր յատկանիչը, քանի որ ինչպէս կը գրէ Յ. Դէօրդեան ծանօթագրամի իր յօդուածին մէջ. «Անի բաղաքը կերպով մը սառած մնացած է ԺԴ. դարու վերջաւորութենէն ի վեր ու այդ հանգամանքով միջնադարեան աչխարհին ամբողջական մէկ վկան է, հակառակ անկէ ի վեր կրած ըլլալուն մարդոց ու ժամանակին վէրքերը»:

Փարիզի քաղաքապետարանին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած ցուցահանդէսին առընթեր հրատարակուած է բաթալոգ մըն ալ, նոյնպէս Յ. Դէօրդեանի խմբագրութեամբ: 316 էջնոց հատորին մէջ տեղ գտած են գանազան դրութիւններու կողքին 123 գունաւոր, 139 սեւ – ճերմակ լուսանկարներ:

(*) **Pavillon des Arts,** Les Halles
Porte Rambuteau, Terrasse Lautréamont

Թղթակցութեան հասցէ. –
101, rue Rambuteau, 75001 Paris

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 7–ին, Կրընոպլի Հայ Մչակոյթի Տան Ժան Մարանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական Ծննդեան տօնը որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին տեղւոյն աչակերտները: Հանդիսութիւնը կազմակերպած էին Մշակոյթի Տան նախագահը Պ. Փասքալ Բաբախեան եւ վարչական կազմը:

Բազմաթիւ հանդիսականներու չարքին ներկայ էին կարգ մը պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս քաղաքապետարանի ներկայացուցիչ Պ. Փիլոն եւ տիկին Գ. Գրիֆօ որ կը ներկայացնէր քաղաքապետ Մ. Տեսթօն: Ընդհ. Խորհուրդին կողմէ ներկայ էր տիկին Ֆրանսուազ Փարամէլ:

Հանդիսի առաջին բաժնին ելոյթ ունեցաւ Սէն Թ'Էթիէնէն յատկապէս հրաւիրուած վիպասան տիկին Շողիկ Եբամեան որ իւրայատուկ ոճով պատմեց Ց. Թումանեանի «Քաջ Նազար»ը ֆրանսերէնով, մերթ ընդ մերթ հայերէն երգելով: Ժողովուրդը, մանաւանդ երախաները հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին եւ երկա՜ր ծափահարութիւններով գնահատեցին:

Յետոյ դպրոցին աչակերտները, 5–էն 16 տարեկան, բեմ բարձրացան ներկայացնելու տնօրէն Պ. Ա. Յակոբեանի, Օր. Սոֆի Սիմոնեանի եւ Շ. Մանուկեանի կողմէ պատրաստուած յայտագիրը: Նախ երգեցին հայկական եւ ֆրանսական փառերգները. մոմեր եւ աստղեր բռնած երգեցին նաեւ Խորհուրդ Մեծը, Ամանորի երգեր եւ ներկայացուցին մեր մեծ գրողներու բանաստեղծութիւնները անսխալ եւ մեքուր առոգանութեամբ: Գոռ Պօղոսեան արտասանեց «Մեսրոպ Մաշտոցին», Հելէն Անտոնեան՝ «Ո՞ւր գնացին ծաղիկները», Ֆիլիփ Անտոնեան՝ «Մօր ձեռքերը», Փօլին Սասեան՝ «Մկնիկի երդումը», Վալանթին Սասեան՝ «Թռչուններ»ը, Խոնէսթ Պօղոսեան՝ «Կատուն», Էլիզա Մատէն՝ «Կեանքից թանկ բանը», մեներգեց նաեւ «Կարս»ը. իրեն կ'ընկերանար խումբը՝ գեղեցիկ ճերմակ թի–շըրթներ հագած, որոնց վրայ կարելի էր կարդալ հայկական քաղաքներու անունները՝ Կարս, Մուչ, Վան, Արտահան, Էրզրում, նաեւ Ղարաբաղ եւլն...: Իսկ երբ բարձրացուցին հայկական դրօշը, ժողովուրդը այլապէս խանդավառուեցաւ: Անոնք կատարեցին սէէչներ եւ տիկնիկային թատրոն ալ: Հայկական խմբային երկու պարերէ վերջ, յանկարծ սրահին լոյսերը մարեցան ու պահ մը յետոյ խորհրդաւոր կերպով յայտնուեցաւ ճերմակ ձիւնի նման ալեհեր Ձմեռ Պապիկը: Երախաներէն ոմանք ապչած, ուրիշներ ոգեւորուած, ճոխ երգերով բեմ բարձրացուցին զինքը: Ան բաչխեց կոնդէչքը եւ փոխանցեց իր բարի մաղթանքները: Զինքը բոլորողներու մէջ էին նաեւ Հայ Մչակոյթի Տան 1983–ի առաջին աչակերտները իրենց զաւակներով. յուզիչ էր պահը:

Հանդիսութիւնը տեւեց մինչեւ ուչ իրիկուն. ժողովուրդը սրահէն բաժնուեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

Խորին չնորհակալութիւններ աչակերտներու ծնողքներուն իրենց օժանդակութեան համար, ինչպէս նաեւ ճարտարապետ Պ. Վարդան Մովսէսեանի որ պատրաստած էր բեմայարդարումը:

Չնորհակալութիւն նաեւ Հայ Մչակոյթի Տան նախագահին եւ վարչական կազմին, որոնք ամէն տարի հայ գաղութին կը հրամցնեն ատանդական այս պեղեցիկ տօնակատարութիւնը:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԺԲ.

Երեք երիտասարդներ ներս մտան: Առջեւէն կը քալէր երկչնահասակ, հուժկու, խոչոր պեխերով ու թուխ աչքերով տիտան մը, որուն կը հետեւէր նիհարակազմ, ճղճիմ արարած մը, բոլորովին հակառակը միւսին, ու ամէնուն ետեւէն կուգար կլոր ու կարմիր երեսներով կարճուկ, պէր ու զուարթադէմ մարդ մը:

– Բարեւ, Աչօ, բարեւ, Լազ, ըսաւ Սրամ, ինչո՞ւ այսչափ ուչացաք:

– Ձմարիտը խոստովանի՞մ, ըսաւ Աչօ՝ յաղթամարմին հսկան. ճամբան կորսընցուցի եւ որովհետեւ ընկերներս բնաւ չէին գիտեր այս տունը, պարտաւորուեցանք բաւական թափառիլ, բարեբախտաբար այս կողմերը ամայի է եւ ուչադրութիւն չգրաւեցինք:

– Ինչ որ է, ժամանակ չկորսնցնենք, ըսաւ Արամ. ամէն բան պատրաստ է, պէտք է պոմպաններէն երեք հատը նչանակուած տեղերը տանինք եւ վաղը առնոտմէ առաջինը նետէք Զապթիէ Նազարիի կռնքին տակ...

– Այդ մասին բոլոր պատրաստութիւնները տեսած ենք արդէն, պատասխանեց Աչօ ամենայն անտարբերութեամբ, իբր թէ արուեստ հրահանգը ամենապարզ բան մը ըլլար... ո՞ւր է պոմպաններու անտուկը:

– Եկէ՛ք միասին ըսաւ Արամ ոտքի ելլելով:

– Միտներդ է՞ր պիտի գործածենք, հարցուց Աչօ որուն աչքերը տարօրինակ ուրախութեամբ մը սկսան փայլիլ, մտածելով յաչորդ օրուան քաչագործութիւնը:

– Կամաց կամաց, նախ ասիկա յաչողցընենք:

– Պարոն Արամ, ասիկա եղածէն սեպէ՛, ըսաւ կարճուկ ու զուարթադէմ մարդը որուն Լազ անունը տուած էր երիտասարդը:

Նոյն միջոցին պարտէզին դուռը դարնուեցաւ:

– Ո՞վ է արդեօք, գոչեց Սիմոն, ա՛լ դալիք մարդ չմնաց:

Ամէնքը չփոթած՝ իրարու երես նայեցան:

Դուռը կրկին զարնուեցաւ, այս անգամ աւելի ուժգին եւ երկարատեւ:

Մարիամ ուզեց երթալ տեսնել թէ ո՞վ էր եկողը, սակայն երիտասարդները թող չտուին:

– Գուցէ մէկը սխալմամբ զարկաւ, յանկց Արամ, քիչ մը սպասենք, կարելի է կ'առնէ կը քալէ...

Խօսքը չէր ուսարած՝ երբ ոտքի զօրաւոր հարուած մը դռնակի վրայ բացաւ պարտէզին փայտէ դուռը եւ վեց ոտքան մէկէն ներս խուժեցին, ըչխլուվէրը ձեռքերնին բռնած:

– Մատնուեցա՛նք, գոչեցին Արամ եւ Սիմոն միաբերան:

– Պարտէզին միւս կողմէն, պատին վրայէն ցատքելով կրնաք փախչիլ, ըսաւ Երկայն Մարտիկ դէպի խոհանոցին դուռը ուղղուելով, ուրկէ դուռ մը պարտէզի ետեւի մասին հետ կը հաղորդակցէր:

Ամէնքը հետեւեցան իրեն: Մարտիկ իր երկայն սրունքներուն չնորհիւ ամէնէն առաջ հասաւ պատին քով ու մէկ ոստումով վրան ցատքեց. թայց յանկարծ ետ չնկրկեցաւ.

– Ամէն կողմէ պաչարուած ենք, մրմռաց յուսահատ չեչտով մը:

Արդարեւ պարտէզի կողմէն ալ խումբ մը ոտիկաններ պահակ կը պահէին ըչխլուվէրը ձեռքերնին:

– Ամէն ընդդիմութիւն անօգուտ է, մճռեց Մարտիկ, պատէն վար, պարտէզը ցատքելով:

Կէս ժամ ետքը ամէնքն ալ ձերբակալուած էին:

– Ամէնուն ալ ձեռնակապերը անցուցէ՛ք, հրամայեց ոտիկաններուն ընկերացող քոմիսէրը:

Հրամանը իսկոյն գործադրուեցաւ:

Ցետոյ, բոլոր երիտասարդներն ալ կառքերը դրուեցան ամենախիստ հսկողութեան ներքեւ ու փոխադրուեցան ոստիկանատուն:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Նաթալիի տրտում տխուր նստած էր այն սենեակը ուր փոխադրած էր զինքը Սեդրակ: Ինչպէս Մարտիկ ըսած էր իր ընկերներուն, Ղալաթիա, քարափին մօտ, Ցոյնի մը բնակարանին մէջ կը գտնուէր մանկամարդ աղջիկը:

Իր նստած սենեակէն կ'երեւային քարափին մօտ կեցած չոգենաւերը եւ ուեւէի հեռուն, Մարմարան:

(Շար. 38)

(Շար. Ա. էջէն)

չած է Հայաստան ու Ադրբեջանը ընդունել որպէս իսկական անդամ: Այսպէսով, Հայաստանը կը դառնայ այդ կազմակերպութեան 42-րդ անդամը: Յունուար 25-ին Սթրազպուրգի Եւրոպական պառլամէնտական ասոցիացիան կը բանայ Հայաստանի դիւանակը: Ադրբեջանի ներկայ կ'ըլլայ նախագահ Ռ. Քոչարեանի պլխաւորած պատուիրակութիւնը:

⁂

ԱԼԻԵԻ ՕԹԱՆ-Ի ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒՋԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Երեւանէն Բաքու անցնելով ՕԹԱՆ-ի պլխաւոր քարտուղար Ճ. Ռասմուսըն հանդիպում ունեցած է նախագահ Հ. Ալիեւի հետ. ան խօսելով Ղարաբաղի մասին, ըսած է թէ ՕԹԱՆ պէտք է մեծ ուշադրութիւն դարձնէ այդ հարցին: Կոմիտէի ապահովութեան պատասխանատուն ամէնէն կարեւորը նկատած է ան չբջանին հակամարտութիւններուն կարգաւորումը: Անոնցմէ յատուկ դիրքի տէր նկատած է Ղարաբաղեանը, ըսելով որ արդէն 13-ամեայ հակամարտութիւնը չի կրնար յաւերժ չարունակուիլ:

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Գերագոյն դատարանը Յունուար 17-ի նիստին աւարտած է Մարտ 22-ի ընտրարշաւին նիւթերուն քննարկումը: Նիստը կը չարունակուի Յունուար 29-ին երբ մեղադրող կողմը եզրը կ'ունենայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՀՄԱԴԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ կայ Փարիզի եւ Սթրազպուրգի վրայ եւ պատմական ժամանակ մրուած էր Ֆրանսայի մինչեւ Փեար. 1: Մանօթ է որ գորսիքական Արմաթա գորսայ կազմակերպութիւնը վերջնապէս մը տուած էր Ֆրանսայի, որպէսզի ձերբակալէ Ժան – Միշէլ Ռոսիի մարդասպանները: Ան հիմնադիրն էր կազմակերպութեան եւ սպաննուեցաւ անցեալ Օգոստոս 7-ին: Ահա առընչութեամբ, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մը հրատարակած է Յունուար 18-ին կազմակերպութեան մէկ ներկայացուցիչին հետ եւ կը բացատրէ իր ընթացքին դրդապատճառները: Այդպէս ահաբեկիչի մը հետ հարցազրոյց մը հրատարակել փափուկ հարց է թերթի մը համար, բայց, «Ֆիկարօ» կը գտնէ որ չէր կրնար պաղտնի պահել անոր խօսքերը ո՛չ Ֆրանսացիներէն, ոչ ալ իշխանութիւններէն: Արմաթա գորսա համոզուած է որ Ժոսփէնի կառավարութիւնը ծանօթ է Ռոսիի մարդասպաններուն եւ որոչ մեղսակցութիւն մը կը տեսնէ Ընդհանուր Տեղեկատուութեանց (ԷՌԺԷ) կարգ մը տարրերուն: Այդէն, վեկոյով մը, Յունուար 3-ին, առաջին սպառնալիք մը լրած էին («Յառաջ», Յունուար 5), բայց, Արմաթա գորսայի «Ֆիկարօ»ի խօսակիցը կ'ըսէ թէ գարգ որեւէ պատասխան չեն տուած եւ եթէ այդ յամառութիւնը չարունակուի, հարցը պիտի առնին միջազգային դեռնի վրայ, այլ խօսքով Փարիզն եւս, պիտի հարուածեն Սթրազպուրգ, ուր է Եւրոպայի Խորհուրդի կեդրոնատեղին: Արմաթա գորսա ահաբեկչական խմբակ մըն է, որ առաջին անգամ երեւան եկած է 1999 Յունիս 24-ին եւ տակէ ի վեր բազմաթիւ ռճբախորճներ գործած է:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՊՕՏԻՈՒ, Թուլուզի ԻՒ – Տէ – Էճ երեսփոխան – քաղաքապետը Սէ – ԷՄ – Ա-ի (Լատեռոպական Բարձրագոյն Խորհուրդ) գլուխը նշանակուեցաւ նախագահ Շիրաքի կողմէ, յաջորդելու համար Հերվէ Պուրժի: Ան նշանակումը պատրաստ բառնալու ճակէ կողմէ, նախ Մշակոյթի նախարար՝ Գաթրին Թասքայի, ապա Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղար՝ Ֆ. Հոլանտի եւ ուրիշներու: Այդ հանգիպին պատկանող անձի մը, թէեւ նախկին լրագրող, տեղը չէ, բան իրենց Սէ – ԷՄ – Ա-ի նախապատմութիւնը: Եւ ուրեմն, Շիրաք դէշ ընտրութիւն մը ըրած է, քաղաքականացնելով գործը: ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի բանբերը՝ Փ. Տէվէճեան կ'ուտարկէ որ ճախերը նշանակած են Սահմանադրական Խորհուրդի դատախլ եւ նման այլ մարմիններու եւ բնական նկատուած է: Տ. Պօտիա ապահովութիւն ուզած որ իր պաշտօնը պիտի վերջ տարկայօրէն: Տոմինիք Պօտիա ծնած է 1947-ին եւ 1974-էն իսկ իր ապարդիւ ախած է մեռիանները հետ, երբ Մերձաւոր – Արեւելքի ԹղթակիցՆշանակուած է հեռատեսիլի Ա. կայանին կոչմէ: «Լիպերասիոն»ի խմբագրականը որոչ կեղծաւորութիւն մը կը տեսնէ ճախ քննադատութեանց մէջ, երբ անոնք կը ճաղկեն նշանակումին քաղաքական բնոյթը: Արդարեւ, երբ Խորհուրդին անդամները կը նշանակուին Հանրապետութեան, Ազգային ժողովի եւ Սենատոյի նախագահներուն կողմէ, կարելի չէ խուսափիլ քաղաքականացումէ:

ԳԱԶԱՑԻ ՄԷՋ սպաննուած է պաղեստինեան հեռատեսիլի անօքէնը՝ Հիշամ Մշտքէ, որ Արաֆաթի մօտ անճանաչութիւն մը էր: Այս սպանութիւնը մեծ յուզում առեղծած է եւ Պաղեստինեան Իշխանութիւնը զայն կը վերագրէ «դաւանանութեան եւ գործակիցներու վնդակներուն»:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

PROJECTION DIAPOSITIVES

« YERGUIREN »

de MARZEVAN à TCHENGUILER

de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 26 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Երկրային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով ձեզ կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 14·30-ին

SALLE ROSSINI

6, rue Drouot — 75009 PARIS

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ա) Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր...

բ) Վպտուճի մրցում: Բոլոր երախաները կրնան մասնակցիլ:

գ) Խամաճիկներու ներկայացում:

Եկէ՛ք ծպտուած ● Եկէ՛ք ձեր ծնողքներուն հետ

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

présente

CONCERT

«DES JEUNES TALENTS»

MOURAD AMIRKHANIAN
(*Basse*)

LAURE CAMBAU-GAGNEUX
(*Piano*)

Au programme :

Haendel, Verdi, Bellini, Beethoven, Schubert Hagopian, Komitas, Spendiarian

Dimanche 21 Janvier à 17 heures
au Centre Culturel
« Alex Manoogian »
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro: Courcelles)

Prix d'entrée :
Membre: 50 F *Non-membre: 70 F*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures

Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

EXPOSITION

Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19 au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN

LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԽԱՂ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16-ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ասան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ԾԱՒԱՋ»Ի ՏՈՂԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթաղոկ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋ-ի Փարիզ Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 20, ժամը 16-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ, 9-րդ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 JANVIER
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·084 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76' ANNEE — N° 20.084

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ 2001 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18

ԱՆԳԱՐԱ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐ Կ'ԱՌՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Ազգային ժողովին 120-րդ նստաշրջանին Յունուար 18-ի առաւօտեան 3 ժամ-ուան նիստը փակող միաձայն քուէարկութեամբ տասնամեակներ սպասուած վերջակէտին յանգեցաւ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին խնդիրը: Երկրին բարձրագոյն ատեանէն կատարուած յայտարարութեամբ Ֆրանսա պաշտօնապէս ճանչցաւ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը· օրէնքը կը յղուի Հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի պաշտօնապէս հրատարակէ զայն 15 օրուան ընթացքին:

Այս քանի մը տողերով կ'ամփոփուին Յունուար 18-ի պատմական օրուան կարեւոր դիծերը: Անոնք, որոնց պատմութիւնը – ֆրանսականն ու հայկականը – պիտի անդրադառնայ հարիւրը ամէն առիթի, մէկդի ձգած՝ զգայականին չատ լայն բաժինը որ Ֆրանսահայերու հոծ բազմութիւն մը խառնած էր Ազգային ժողովի մուտքին առջեւ, նիստին ժամէն բաւական առաջ· մէկդի ձգած՝ նաեւ չուրջ երեք տասնեակ եզրյթները որոնք արտասանուեցան պանագան հոսանքներու ներկայացուցիչներուն կողմէ որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը որպէս յապաղած պարտքի մը հատուցումը ողջունեց նախաձեռնութիւնը: Նոյնպէս, նիստի ատենապետութեան վերջին տողերու փակագիծերուն մէջ պիտի նշուին ունկնդիրներու բաժանեակներէն եաք լրագրողներու յատկացուած բաժինն ալ մէկ մասը ամբողջութեամբ լեցուցած Հայերու յոյնկայա երկարատեւ ծափերը որոնք յաջորդեցին քուէարկութեան արդիւնքին յայտարարութեան:

Այս սիւնակներուն մէջ, սակայն, պարտք է կարելի մանրամասնութեամբ տալ Ազգային Ժողովի Յունուար 18-ի առաւօտեան նիստին մթնոլորտը որ յատկանշուած էր հանդիսաւորութեան ու պզտուած խանդավառութեան տարբերէն: Ունկնդիրներու բաժանեակին մէջ էին հայ երեք յարանուանութեան պետերը՝ Գիւտ Աբբ· Նազգաչեան, Գրիգոր Ե-պիսկոպոս Կապրոյեան եւ վերապատուելի Ժիլպէռ Լեւոնեան, Հայաստանի դեսպանը Է· Նալպանտեան, Ապրիլ 24-ի կոմիտէին ու Հայ Դատի Յանձնախումբին նախագահները Ալէքսի Կէօվճեան եւ Արա Գրիգորեան, պատմաբան Ի· Թէրնոն, կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչները, պաղտէէն դէմքեր: Ուշադրաւ էր Թուրք լրագրողներու կարեւոր խումբի մը ալ ներկայութիւնը:

Արտասանուած եզրյթները, իրենց մեծ թիւով, բնական է որ չէին կրնար կրկնութիւններ չունենալ: Այս մասին կ'արժէ յիշել աջի թէ ձախի երեսփոխաններու կողմէ յայտնի զոհունակութեամբ չեշտուած միասնականութեան երեւոյթը, պատմական ծանօթ անցքերու անդրադարձը, (ինչպէս՝ 1915-ի բարբարոսութեան առընչուած անցքերը, Հիթլէրի յայտնի հարցականը ու մանաւանդ Ֆրանսայի կողմէ չատ յապաղած պարտքի մը հատուցումին պատճառած ուրախութիւնը: Զեկուցաբերներէն վերջապէս Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին օրակարգին բերուած ճանաչումի քանաձեւին մէջ կը չեշտէին հայ համայնքին յամառ յարատեւութեան փաստը, մարդկային իրաւունքներու հայրենիքի կոչումին արդարացումը: Մէկէ աւելի անգամներ մէջբերուեցաւ նախագահ Ռ· Փոչարեանի մատնանշումը թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը միայն հայ ժողովուրդին առընչուած խնդիրը չէր, այլ՝ ամբողջ մարդկութեան: Անոր նուիրուած նիստը առիթ կ'ըլլար զարը բացող սարսափին յիշատակումին հետ ազգային յիշողութիւնը պահպանած ժողովուրդին ու պաղտէին ուղղուած յարգանքի, մեծարանքի արտայայտութիւններու: Այս առումով յատկապէս կը յիշուէին Ապրիլ 24-ի կոմիտէն եւ Հայ Դատի յանձնախումբը:

Յայտնապէս աւարտած էր այն երկար, չատ երկար ժամանակաշրջանը երբ Ֆրանսական քաղաքական դէմքեր կը խուսափէին «ցեղասպանութիւն» բառը գործածելէ, կամ հրապարակումներ կը չարտէին զայն:

Այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ որոշ պարտաւորութիւն մը քերաւ Որհրդարանի հետ յարաբերութիւններու նախարար Ժ· – Ժ· Քերանի ելոյթը որ կ'ուզէր անդամ մը եւս յիշեցնել արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատուներուն, կամ ենթադրելի հետեւանքներու նշումը այնքան ալ իրատեսի չէր, քանի որ ոչ իսկ Արտաքին գործերու նախարար Հ· Վեբրինի, այլ՝ Մ· Օլբրայթի պատճառաբանութիւնը կը կրկնէր: Աւելցուց թէ Ֆրանսա 1915-ին պատահածին մէջ մեղսակցութեան բաժին ունէր Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի հետ, ապա յիշեցուց Կիլիկիոյ պարպումը, Հայերուն համար ծանօթ հետեւանքներով: Բաներ որոնք արդարութեան, ճշմարտութեան հատուցումի պարտք կը դնէին Ֆրանսայի վրայ, հայ ժողովուրդին նկատմամբ:

Ա· Սանթինի իր կարճ խօսքով սիրոյ եւ յոյսի պատգամներ ուղղեց հայութեան որ կոչեց «այս մեծ ժողովուրդը որ այնքան բան տուած է ամբողջ մարդկութեան քաղաքակրթութեան»: Իսկ Ռ· Սայ ճանչումին իր ամբողջական համաձայնութիւնը արտայայտեց, Շ· Ազնաւուրի օրինակին մէջ խտացնելով ամէն բան· «Ֆրանսական խօսքին ու երգին մեծագոյն դեսպանն է ան աշխարհի հինգ ցամաքամասին վրայ որ այնքան զգայուն կերպով ազեկոչեց իր ժողովուրդին տառապանքը, երգելով՝ "Ils sont tombés"ն» ըսաւ ան, խօսքը ուղղելով նոյն երգին բառերուն վերջին մասին արտասանութեամբ:

Ինչպէս չատ մը ելոյթներու մէջ արտայայտութիւն գտած նշումը թէ 1915-ը ի· գարուն առաջին բարբարոսութիւնն էր, յանգիպ կրկնուած զոհունակութեամբ նշուեցաւ որ Յունուար 18-ի ճանաչումը Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Իմ· գարու առաջին քուէարկուած օրէնքը եղաւ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախատեսուածէն աւելի երկար տեւած նստաշրջանը հազիւ կէս ժամ ձգած էր ծրագրուած մամուլի ասուլիսին որ տեղի ունեցաւ Ազգային Ժողովի փոքր սրահներէն մէկուն մէջ: Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահ Ա· Կէօվճեան չնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ երեսփոխանները՝ Ֆ· Ռոշըլուսանի, Ռ· Ռուքէի, Ժ· – Փ· Պրէմի եւ բոլոր միւսներուն որոնք չանք չէին խնայած ճանաչումի երկարատեւ հոլովոյթը աւարտին հասցնելու համար: Ուրախութիւն յայտնելով քուէարկուած ճանաչումին, կոչ ուղղեց Թուրքիոյ որ հայ ժողովուրդին հետ երկխօսութեան նստի, վերջ տալով մինչեւ այսօրուան կեցուածքին: Խօսք առաւ նաեւ Հայ Դատի յանձնախումբի նախագահը Արա Գրիգորեան որ Եւրոպական միւս պետութիւնները եւ ԱՄՆ-ը հրաւիրեց հետեւելու Ֆրանսայի օրինակին: Ապա ներկաներէ ուղղուած քանի մը հարցումներով փակուեցաւ ասուլիսը:

Ա· ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիա անընդունելի կը գտնէ Ֆրանսայի այս դիրքը եւ նոյն օրն իսկ, Յունուար 18-ին, քուէարկութենէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, առաջին քայլը առաւ ետ կանչելով Փարիզի իր դեսպանը «խորհրդակցութեանց համար» ինչպէս կ'ըսուի սովորաբար: Նման քայլ մը առած էր 1973 Փետրուարին Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ քարձրացած յուշարձանին բացման արարողութենէն եաք, որմէհետեւ այդ արարողութեան մասնակցած եւ խօսք առած էին Երիտասարդութեան եւ մարմնամարզութեան նախարար՝ Ժողէֆ Գոմիթի եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կաստըռ Տէֆէր:

Կառավարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը կը չեշտէ որ «այս օրէնքը լրջօրէն եւ տեւականօրէն պիտի վնասէ թուրք եւ ֆրանսական յարաբերութիւններուն»: Թուրքիա կը մաղթէ որ Սահմանադրական Խորհուրդը չեղեալ համարի այս օրէնքը:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա· Ն· Սեզէր պատասխանելով լրագրողներու, յատկ է· «բացարձակապէս անհիմն են կարծեցեալ ցեղասպանութեան մը մասին բոլոր պնդումները: Ֆրանսական Խորհրդարանին այս որոշումը անընդունելի է եւ խորապէս ցաւալի»: Իսկ վարչապետ Պ· Էճեվիթ խոսիւ հակազդած է Յունուար 18-ի ճանաչումին, յայտնելով որ միջոցներու կը դիմեն «անընդունելի» այս որոշումին դէմ:

Լրատուիւնները տեղ կուտան նաեւ Թուրք Արտաքին նախարար Ի· Ճէմի արտայայտութեան: Ան «Խորհրդարանական ժողովրդավարութեան ծաղրանկար մը» որակած է Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկութիւնը որ իր կարծիքով՝ քաղաքական մարդոց քաղաքական շահերէն մեկնած արարք է: Կրկնելէ եաք թէ Ֆրանսայի դէմ զինամթերքի գնումի մարդին մէջ կարելի է որոշ քայլերու դիմել, աւելցուցած է թէ օրէնքին քուէարկութիւնը «յայտնապէս» կը բարդացնէ դրացի Հայաստանի հետ իրենց յարաբերութիւնները: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններուն, Ի· Ճէմ ըսած է թէ անոր մէկ անդամին դէմ գայրոյթը չի նշանակեր թէ Թուրքիա գայրացած է բոլորին դէմ:

Թուրքիա մտահոգ է մանաւանդ որովհետեւ հայկական ցեղասպանութեան «միջազգայնացումը» կը տեսնէ: Առաջին առթիւ կը սպառնայ պատժամիջոցներու դիմել բոլոր մարզերուն մէջ եւ դվխատրարար առեւտրական: Անգարայի Առեւտրական Սենեակի նախագահը՝ Սինան Այկիւն կ'առաջարկէ ամպարկոյի ենթարկել Ֆրանսական բոլոր ապրանքները: Ուրիշներ, սակայն, ինչպէս Թուրք եւ Ֆրանսական Գործերու Որհուրդի համանախագահ՝ Ալտո Քաալովսկի, դէմ են փոխ – վրէժ ի անմիջական միջոցներու չեշտելով· – «Շատ դիւրին է յարաբերութիւնդ վնասել, բայց, աւելի դժուար է վերահաստատել»:

Թուրքիա կը մեղադրէ Ֆրանսական կառավարութիւնը որ արդելք չեղաւ այս քուէարկութեան: Մամուլը դիտել կուտայ «կարելի է հասկնալ որ Որհրդրանը հանրային կարծիքին հետեւի, բայց, ինչո՞ւ կառավարութիւնը չմիջամտեց զազրեցնելու համար գործընթացը: Ինչո՞ւ այս «քաղաքական լուսաթիւնը» Ժոսփէնի կառավարութեան»: Թուրքերուն կատաղութիւնը անկէ է նաեւ որ Ֆրանսայի երեսփոխանները ՕՐԷՆՔ մը քուէարկեցին եւ ոչ Պելժիոյ Ծերակոյտին, Եւրոպական Որհրդարանին, Ռուսական Դումային եւ Իտալիոյ Որհրդրանին պէս ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ, անդիտանալով որ Ֆրանսական Սահմանադրութիւնը նման բան թոյլ չի տար:

Յունուար 19-ի Թրքական Թերթերու առաջին էջի խորագիրներն ալ խօսուն են անշուշտ· –

«ՄԻԼԼԻԵԹ»· – «Փարիզի վերջին խայտառակութիւնը»

«ՀԻՒՐԻԵԹ»· – «Երթաս բարով Ֆրանսա»

«ՍԱՊԱՀ»· – Վերջին փամփուշտը Փարիզէն»

«ԹԻՒՐՔԻԵԹ»· – «Ամչցիր Ֆրանսա»

*
**

Ֆրանսա կը չանայ մեղմացնել մթնոլորտը, յայտարարելով թէ ինչ որ կատարուած է ուղղուած չէ Թուրքիոյ դէմ բայց, կը թուի թէ օգուտ չունի: Թուրքիա կը յիշեցնէ որ Ֆրանսայի հետ կապերը Ֆրանսուա Ա·էն են: Ֆրանս – Էնֆօ, որ լայն տեղ կուտայ այս լրատուութեան կ'ըսէ նաեւ թէ այս քուէարկութիւնը երկու հարցում յառաջ կը բերէ· –

Ա· – Աղեօ՞ք Որհրդրանին կը պատկանի նման հարցեր դատել:

Բ· – Նուազ խոստովանելի, արդեօ՞ք երեսփոխանները քաղաքականութիւն չեն խաղար մեռելներով, ձեռք ձգելու համար ողջերու քուէները:

*
**

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ողջունած է Ֆրանսայի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ցոյս կը յայտնուի որ պատմական արդարութեան հաստատումը անհրաժեշտ մթնոլորտը կը ստեղծէ հայ-եւ Թրքական յարաբերութիւններու բարելաւման համար: Ակնարկելով Թուրքիոյ իշխանութիւններուն դժգոհութեան, ըսպառնալիքներուն, նախարարութենէն հաղորդում յայտնած են թէ ատիկա ժամանակաւոր է եւ ճշմարտութիւնը աստիճանաբար կը յաղթանակէ:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական կազմակերպութիւններու, Հ·Յ·Դ–ն Ֆրանսայի ճանաչումին մէջ ցեղասպանութեան անժամանցելի ըլլալուն փաստը կը տեսնէ: ԱԺՄ–ի վարչութենէն Ֆ· Բերիկեան կարեւոր կը նկատէ Ֆրանսայի նման լուրջ կշիռ ունեցող պետութեան մը կեցուածքը, ՍԻՄ–ի նախագահ Հ· Խաչատրեան Յունուար 18-ի ճանաչումը «նշանակելի իրագործութիւն» կը նկատէ, իսկ Հան-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՋԷՆՔԵՐ ԸՆԴԴԷՄ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

Վերի խորագիրով չահեկան գրութիւն մը լոյս տեսաւ «Պոսթըն Կլոպ» օրաթերթի Յունուար 13–ի թիւով, իր սիւնակագիրներուն էջին մէջ:Ստորագրողն է Քէվին Մըքիրնըն, որ ասպարէզով վաւերական չարժանկարներու արտադրիչ է, եւ իր այդ հանգամանքով քալիֆոռնիոյ Թուրքիոյ ներքին կացութեան: Ան հեղինակն է նաեւ «Լաւ Քիւրա, Գէշ Քիւրա» վաւերագրականին:

Յօդուածին չարժառիթը կը կազմէ ամերիկեան Պէլ Թէքթրոն, ռազմական ուղղաթիռներու չինութեան ընկերութեան 4 միլիառ տոլարի համաձայնութիւնը Թուրքիոյ հետ, «որ պատմութեան մէջ մէկ ամենամեծ համաձայնութիւնն է առանձին գէնքի մը վերաբերեալ»: Համաձայնութիւնը կը վերաբերի «Թագաւոր Գոպրա» տեսակի 146 զրոհային ինքնաթիռներու չինութեան: Ամերիկեան Գոնկրէսէն կը սպասուի արտածումի արտօնութիւնը – եւ կամ մերժումը:

«Թուրքիոյ զինարանին չուրջ 80 տոկոսը, կը դրէ հեղինակը, ամերիկեան է, եւ թրքական բանակը վառահեցաւ Սիքորսքի Պլէքհոուքներու եւ Ապաչ եւ Գոպրա ուղղաթիռներով՝ չահելու համար երկար (եւ թեր – տեղեկացուած) պատերազմը քիւրտ մարտոնիներու դէմ, Հարաւ – Արեւելքի մէջ:

1997–ին, Գլինթընի վարչութիւնը Պոյինկ–ի եւ Պէլ–ի արտօնութիւն տուաւ չինելու զրոհային ուղղաթիռներ, զանոնք առնելով մարդկային իրաւանց առարկութիւնները՝ Էմնըսթի Ինթերնէյշընըլի եւ Մարդկային Իրաւանց Հակողութեան, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ զբաղարժութեան հանդէպ իր փոքրամասնական բնակչութեան:

Նախագահ Գլինթընի 1992–ին պաշտօնի կոչուելէն ի վեր, աւելի քան 6 միլիառ արժէքով գինամթերք յանձնուեցաւ Թուրքիոյ: Հիմա որ Պէլ–ը չահեցաւ ուղղաթիռներու հաճախնութիւնը, Պուչի վարչութիւնը կրնայ Գոնկրէսը հաւանեցնել անոնցմէ մարդկային իրաւանց մտահոգութիւնները այս վաճառքին կապակցութեամբ:

Ամերիկեան ուղղաթիռները քիւրտերուն դէմ կը գործածուին: Յաճախ հանդիպած եմ Հարաւ – արեւելեան Թուրքիոյ քանդուած գիւղերու դաղթականներուն, որոնց պատմածները անգլերէնները կ'իմանային Սիքորսքի եւ Գոպրա: Գիւղացիները կ'ըսեն թէ գիւղերնին, որոնք հրոյ ճարակ դարձուցին իրենց տուները, եկան Պէլ Թէքթրոնի ուղղաթիռներով, որոնք չինուած են Գլինթընի նահանգը հաստատուած Սիքորսքի ընկերութեան կողմէ: Եւ անոնք դիւրաւ կը ճանչնան հրթիռաթափակ Գոպրաները, որոնք չինուած են Պէլ Թէքթրոնի կողմէ Թէքսասի մէջ:

Թրքական Գիւրտիստանը խորտուբորդ, լեռնային շրջան մըն է, եւ ուղղաթիռները փաստը տուին թէ կարելի են թրքական բանակին այրուած հողի արշաւին մէջ: Յայժմ, աւելի քան 3000 քրտական գիւղեր հրկիզուած են, քիւրտ մարտիկները զրկելով իրենց ռազմամարտական նեցուկէն: Տեզափոխուած քիւրտ քաղաքային բնակչութեան թիւը կը գնահատուի 500·000–էն երկու միլիոն:

Գիւրտերը ցրուած են Իրաքի, Թուրքիոյ, Իրանի, Սուրիոյ եւ նախկին Խորհրդային Միութեան կարգ մը մասերուն մէջ: 25 – 30 միլիոն բնակչութեամբ, անոնք կը ներկայացնեն աշխարհի մեծագոյն փոքրամասնութիւնը, որ իր պետութիւնը չունի:

Առաջին անգամ Գիւրտերու հանդիպեցայ Իրաքի մէջ, ուր հեռատեսիլի համար լուրեր կը պատկերահանէի Ծոցի պատերազմի աւարտին: Այնատեն լրատուիներս ախորժակ մը ունէին Սատամ Հիւսէյնի չարագործութիւններու պատմութիւններուն համար (Իրաքի բռնատէրը քանդած էր քրտական հազարաւոր գիւղեր), եւ ես բաւական աշխատանք ունէի այդ ուղղութեամբ: Սակայն երբ սկսայ աշխատիլ Թուրքիոյ մէջ քրտական ապստամբութեան նիւթին վրայ, չկրցայ այդ պատմութիւնները հանրային դարձնել: Ինծի ըսին թէ, ինչ կը վերաբերի լրատուիներու չահագրգռութեան, Թուրքիան պատերազմը ոտտարի վրայ չէր:

Այսօր, Անգարա կը շարունակէ ծաւալել ամերիկեան Էֆ – 16 ռմբաձիգները եւ Գոպրա զրոհային ուղղաթիռները, ոմբակոծելու համար քիւրտ գիւղատեղիները հիւսիսային Իրաքի մէջ, ուր քաշուած են Սպոտուլուսի Խօճալանի մարտիկները, մեծամասնութեամբ: Անցեալ չորքշաբթիին, ըստ թրքական թերթերուն, 100·000 բանակայիններ յատաջացած են մինչեւ 100 մղոն Իրաքէն ներս – ցայսօր ամենախորունկ թափանցումը: Համաձայն վերջին տեղեկութիւններուն, ամերիկեան ռադարային դիտակներով զինուած բանակները կը ջանային չրջասպատել 2500 քիւրտ մարտիկները, որոնք Թաքնուած են Իրաք – Իրան սահմաններուն վրայ:

Տասնըերկու ամիս առաջ, Եւրոպական Միութիւնը քուէարկեց նկատի առնելու թրքական անդամակցութիւնը, պայմանաւ որ ան մաքրէ իր մարդկային իրաւանց թղթածրարը: Սակայն Եւրոպական Միութիւնը հաւանաբար տարբեր մտածումի մըն է որ կ'առաջնորդուի: Քուէարկութենէն անմիջապէս ետք, Թուրքիա արդիլեց որ Եւրոպական Միութեան պատուիրակութիւն մը այցելութիւն տայ Լէյլա Զանայի՝ թրքական խորհրդարանի քանաորկեալ անդամին, որ Եւրոպական Միութեան խաղադութեան մրցանակը ստացած է»:

Ապա յօդուածագիրը կը թուէ Թուրքիոյ մէջ կիրճ մը մարդկային իրաւանց ոտնահարումներու ակնբախ պարագաներ – Քրտական Կրթական Հիմնարկութեան մը ոճրային ջանգանգով պատասխանատուութեան կոչուիլը, որովհետեւ կրթաթոչակ կ'ուզէր յատկացնել քրտերէն լեզու ուսանիլ փափաքողներու, երեք քիւրտ քաղաքապետներու ձերբակալութիւնը անկատարելագործ ամբաստանութեամբ, եւ այլն:

Ամերիկայի մէջ Թուրքիա վարձած է նախկին գեկավար դէմքեր, յանկարդնելու համար Գոպրա ուղղաթիռներու համաձայնութիւնը: Կը սրսուին անուններ:

«Լոպիխթներու չարքին են Գոնկրէսի Օրինաց Յանձնախումբի նախկին ատենապետ Ժերալտ Սոլոմոն եւ նախկին Գոնկրէսմէն Ստիվըն Սոլարց, երկուքն ալ Նիւ – Եորքէն: Աւելի ծանօթն է Ներկայացուցիչներու Տան նախկին նշանակեալ նախագահ Պոպ Լիվինկըըն, Լուիզիանայէն, որ 1,8 միլիոն տոլարի համաձայնութիւն մը կնքեց Թուրքիոյ ի նպաստ լոպիինկի համար»:

(Հետեւս համար, ասկայն, ամէնէն ծանօթն է Սոլարցը, որ սկիզբը չատապոմբ եղած էր Հայկական իրաւունքներուն, գոնէ ինչ կը վերաբերի Գոնկրէսի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին, քանի ինքն ալ Հոլոքոսթէն վերապրող ընտանիքի մը կը պատկանէր, մինչեւ այն օրը երբ հակահայ չրջադարձ մը կատարեց, իր կնոջ գործակցութեամբ: Տիկին Սոլարց առենապետուհին դարձաւ «Թուրք Կիներու Ամերիկացի Բարեկամներ» ընկերակցութեան: Այդ պաշտօնը վերջ գտաւ դրամական գայթակղութեամբ մը, երբ առենապետուհին ընկերակցութեան գանձէն իւրացուց 7500 տոլարի գումար մը...):

Քէվին Մըքիրնընի յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ պարբերութեամբ. –

«Մինչ Թուրքիա արժէքաւոր դաշնակից մըն է, ինչ որ սակայն Միացեալ – Նահանգներ պէտք ունի՝ գէնքի հակակշիռն է, քայց ասկիա դեկավարութիւն կը պահանջէ Ուաչինկթընէն: 146 զրոհային Գոպրա ուղղաթիռներուն վաճառքը կընայ լաւ լուր մը ըլլալ Թէքթրոնի համար, սակայն մարդկային իրաւունքներն ալ մաս կը կազմեն Ամերիկայի ազգային չահերուն: Նոր Սպիտակ Տունը պէտք է իր ազդեցութիւնը բանեցնէ առկախելու 4 միլիառ տոլարի ռազմատուքը, մինչեւ որ Անգարա ցոյց տայ իր պատրաստակամութիւնը վարուելու ժողովրդավարօրէն իր իսկ քաղաքացիներուն հետ»:

Ք.

ՀԱՄԱՅԱՆՑԻ ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ «ԱԼՇԻՄԻՆ»

Համալսարանական երջանիկ տարիներուս, չէք կրնար երեւակայել որքան մեծ հաճոյք կը տառնայի Ռոթհէրտամցի Erasmus (Էրասմ) պործերուն ընթերցումով:

Ժե. եւ ԺԶ. դարերու միջեւ ապրած այս տաղանդաւոր, ինքնատիպ հոլանտացի մտաւորական – իմաստասէրը, մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր իր կենդանութեան, ու միշտ այժմէական մնացած է յաջորդ դարերուն, մինչեւ այսօր:

Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդի արձակուրդներուն, հակառակ ոտնակոս չուկային հրամցուցած հրապուրիչ հրատարակութիւններուն, դրադարանիս մէկ անկիւնէն, դուրս բերի Երասմոսի փոչի կապած ՋՐՈՑՅՆԵՐ հատորը, որմէ այնքան տպաւորուած մնացած էի ուսանողական տարիներուս:

Երասմոս՝ ի միջի այլոց, գրած է հանրածանօթ խենթութեան ներբողեան մը, որ հաւանաբար, ծանօթ է ամէնուդ: Շատ ուրիչ գրութիւններ ալ ունի, օրինակ՝ Առածները, որոնք ոսկեայ բացատրուած առակներ են, որ մեծ հաճոյքով կը կարդացուին: Անոնցմէ մին – Տուլչէ պելլում ինէֆսիպերիս – տիտղոսը կը կրէ, որ կը թարգմանուի «ՓՈՐՁԱՒՈՐԻՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԲԱՂՑՐ ԿԸ ԹՈՒԻ»:

Հապա Զրոյցները՞ ... Հոն Երասմոս երեւակայութեամբ երկու հոգի բեմ կը հանէ, դէմ դիմաց, զանազան նիւթերու մասին վիճաբանելու: Նիւթերէն մաս մը բնազանցական բնոյթ կը կրեն. քաճախ երեւութապէս աւելի պարզ նիւթեր կը մշակէ, օրինակ – Ի՞նչ ուտել կամ ի՞նչ խմել. կին մը ինչպէ՞ս պէտք է վարուի ամուսինին հետ, կամ ամուսինը կնոջ հետ եւ այլն:

Ամենազուարճալիներէն մին Ոջիլաքուրեան նուիրուած զրոյցն է, ուր Ոջիլը փոխաբերաբար գործածուած է, մինչ բուն ակնարկը կերթայ Ալշիմիի (քիմիական մոգութեան), որ իր օրերուն, ամէնէն չատ ծեծուած հարցերէն մին էր, երեւակայութիւնները տաքցնող, անհասանելի յոյսերով օրօրող...:

Ալշիմիի հաւատք ընծայողներուն թիւը այսօր ալ մեծ է, եղրաբանութիւններն են միայն փոխուած: Այսօր, ո՛չ ոք կը հաւատայ կամ կ'ակնկալէ որ մեր օրերու մոգերը, ածուխի կտորը ոսկիի վերածեն... բայց չատ – չատերուն ուղեղները դիմագած են Համացանցի եւ Տեսեսական նոր կառոյցին հրաչալիքներէն...:

Երասմոս, այս կարգի ալշիմիստ–մոգերը գեղեցիկ եւ բարի կեղծարարներ կը կոչէ, պոռոտախօսներ որ մէկ ապատակ կը հետապնդեն, տակարներուն խակը պարպել:

Ճիշդ է. դատապարտներուն մէջ չատին կը գրուի որ Ալշիմին, այս կամ այն ձեւով, ճամբան հարթած է արդի գիտութեան. այդ մէկը, բնականաբար տեղի ունեցած է դարերու ընթացքին, բայց անմիջականին մէջ, ան ուրիշ բան չէր եթէ ոչ չատապար մարդերու քէմին խըմելմը, որոնք մեծ յոյսերով ածուխի կտոր մը կը մատուցանէին «պիտնականներ» ոսկիի վերածելու երազանքով... եւ Երասմոս կը նկարագրէ, թէ այդ քիմիայի մոգերը, ի՛նչ ճարպիկութիւններ կը բանեցնէին իրենց փորձերու ընթացքին, աւելի համոզիչ դարձնելու համար, իրենց ձեռքը լնկած գոհին, ածուխին այլափոխումը ոսկիի... եւ անոր համաձայն ալ վարձատրութիւն չորթելու:

Անցնող Դեկտեմբեր ամսուն 27–ին, լրագիրներն ու հեռատեսիլի ալիքները մեզ «ամբակոծեցին» պոսթընաբնակ Մայքլ Մագ Տրմոթ–ի ոճրային ահաբեկին լուրերով: Ան, երեւութապէս, առանց բանաւոր պատճառի, իր եօթը զործընկերները, տեղն ու տեղը սպանած էր: Աւելի ուշ սկսան մանրամասնութիւններ դուրս գալ եւ յայտնի եղաւ որ Մայքլ Մագ Տրմոթ, Իճվօթր Թէքնոլոճի ընկերութեան պաշտօնեայ մըն է, որ Համացանցի ընկերութիւն մըն է, եւ չարժութիւնը եղած է ամսականի կրճատումը եւ գործազրկութեան սպառնալիքը... Ինչպէս կարելի է նման բան մը պատկերացնել. չէ՞ որ Համացանցը, մէացած ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՌՈՑՑԻՆ ամէնուս բարեկեցութիւն եւ հարստութիւն (դիւրին) պիտի ապահովէր...:

Ինծի նման, ո՞վ դիտէ քանի քանի երջանիկ միամիտներ, արդիական դեղեցիկ բառ մը լսելով, որ նախընտրաբար պէտք է անգլերէն ըլլար կը գործեն որ համայնքի մէջ անցնելով ածուխը ոսկիի վրնա՞ն կերպարանափոխել: Սա ալ Ալշիմիի նոր մոգութեան խարկանքն է, որուն քանիներ հաւատք կ'ընծայեն:

Անցնող Դեկտեմբեր 29–ին, երբ մեզմէ չատեր կատղտի ծառը կը պարզաբէին, լրատուութեան ալիքները կը հաղորդէին որ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՌՈՑՑԻ 130 ընկերութիւններ, Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ՄՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ կը յայտարարէին ... 41 հազար պաշտօնեաներ անգործութեան մատնելով...:

Հ. Ց. Պ.

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս, Հայկական Ծնունդը նչելու ուանդութիւնը յարգելու համար Հայ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը ընդունելութիւններ կազմակերպած էր հանդստեան պոյտ տուներուն մէջ: Յունուար 7–ին Մոնմորանսիի հրաւիրեալներուն մէջ էր չրջանի Ընդհանուր Խորհուրդի փոխնախագահ Ֆ. Լանչամպոն որ նաեւ Մոնմորանսիի քաղաքապետն է. հոն կին նաեւ Մոնմորանսիի եւ Սարթէլի Թաղապետութեան ներկայացուցիչները:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ Աղքատախնամի վարչութեան նախագահ Պր. Ս. Եսիքարատչեան խօսք առաւ, անդրադառնալու համար ծնեական օրերու իմաստին, խօսելու համար ընկերակցութեան ծրագրած ծառայութիւններուն մասին ու նչելու ներկայ գործունէութիւնները որոնց ամբողջական ուչադրութեամբ կը հետեւի պաղտերը. գեղատպանութեան ճանաչումը եւ 1700–ամեակը, նախագահ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնական այցը: Ապա ան չնորհակալութեան խօսքով դիմեց երիտասարդ տնօրէն Վարդան Մելոնեանին եւ հակիրճ վարդապետ Պատէմի, ինչպէս ամբողջ պաշտօնէութեան, իրենց նուիրումի ոգիին համար:

Յաջորդեց քաղաքապետը որ գոհունակութիւն յայտնեց ամէն տարի չնորհակալական օրինակելի այդ միջավայրին տէր հանգստեան տան մէջ ներկայ գտնուելուն, ուր տարեցները ձեռնհաս ու ծառայասէր պաշտօնէութեան մը գուրգուրանքը կը վայելէին: Անդրադարձաւ արդիականացման յարատեւ թափին ու Տան ապրուհոլութեան համար առնուած թէքնիք նոր միջոցներուն: Նաեւ ուրախութիւն յայտնեց, ի վերջոյ գեղատպանութեան ճանաչումի պայքարը թիրախին այնքան մօտիկ տեսնելով:

Շարաթ մը եաք, Յունուար 14–ին հիւրընկալ Տունը Կոնէխինն էր որուն իր առաջին այցը կուտար Հայաստանի դեսպանը Պր. Լ. Նալպանտեան, ընկերակցութեամբ՝ Ս. քարտուղար Պր. Ամթարեկեանի եւ ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուչիչ Ս. Յարութիւնեանի: Հոն ներկայ էին Կոնէխի երեսփոխան քաղաքապետը Պր. Պլապլ, Առնուվիլի քաղաքապետը Պր. Օմա, Գիւտ Աբգ. Նազարեան, վերապատուելի Փիլպէտ Լեւոնեան, քաղաքապետութիւններու ներկայացուչիչներ, Աղքատախնամի վարչականներ:

Ֆրանսայի ու Հայաստանի փառերգները էն եւ Գիւտ Աբգ.ի օրհնութեան խօսքէն եաք տեղի ունեցաւ հայկական եւ ֆրանսական ճաշատեսակներու հիւրասիրութիւնը, ուանդական անուչապուրով:

Նախագահ Ս. Եսիքարատչեան իր ելոյթով չնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութիւններուն, անդրադարձաւ 2001 Թուականին Հայերու համար յատկանչական հանդրուաններուն որոնց գլխաւորներն են քրիստոնէութեան 1700–ամեակը եւ բնականարար ցեղասպանութեան ճանաչումը: Խօսեցաւ հանդրստեան տան առօրեային մասին, չեշտելով անօրէն Արմէն Կարապետեանի եւ բնդհանուր վերակացու Մարօ Պարութճեանի, ապա ամբողջ կազմին տարած դնահատելի աշխատանքը:

Քաղաքապետ Պր. Պլապլ իր խօսքին մէջ գոհունակութիւն յայտնեց հանգըստեան տան մէջ ներկայ գտնուելուն, ուր տարեցները ձեռնհաս ու ծառայասէր պաշտօնէութեան մը գուրգուրանքը կը վայելէին: Անդրադարձաւ արդիականացման յարատեւ թափին ու Տան ապրուհոլութեան համար առնուած թէքնիք նոր միջոցներուն: Նաեւ ուրախութիւն յայտնեց, ի վերջոյ գեղատպանութեան ճանաչումի պայքարը թիրախին այնքան մօտիկ տեսնելով:

Շարաթ մը եաք, Յունուար 14–ին հիւրընկալ Տունը Կոնէխինն էր որուն իր առաջին այցը կուտար Հայաստանի դեսպանը Պր. Լ. Նալպանտեան, ընկերակցութեամբ՝ Ս. քարտուղար Պր. Ամթարեկեանի եւ ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուչիչ Ս. Յարութիւնեանի: Հոն ներկայ էին Կոնէխի երեսփոխան քաղաքապետը Պր. Պլապլ, Առնուվիլի քաղաքապետը Պր. Օմա, Գիւտ Աբգ. Նազարեան, վերապատուելի Փիլպէտ Լեւոնեան, քաղաքապետութիւններու ներկայացուչիչներ, Աղքատախնամի վարչականներ:

Ֆրանսայի ու Հայաստանի փառերգները էն եւ Գիւտ Աբգ.ի օրհնութեան խօսքէն եաք տեղի ունեցաւ հայկական եւ ֆրանսական ճաշատեսակներու հիւրասիրութիւնը, ուանդական անուչապուրով:

Նախագահ Ս. Եսիքարատչեան իր ելոյթով չնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութիւններուն, անդրադարձաւ 2001 Թուականին Հայերու համար յատկանչական հանդրուաններուն որոնց գլխաւորներն են քրիստոնէութեան 1700–ամեակը եւ բնականարար ցեղասպանութեան ճանաչումը: Խօսեցաւ հանդրստեան տան առօրեային մասին, չեշտելով անօրէն Արմէն Կարապետեանի եւ բնդհանուր վերակացու Մարօ Պարութճեանի, ապա ամբողջ կազմին տարած դնահատելի աշխատանքը:

Քաղաքապետ Պր. Պլապլ իր խօսքին մէջ գոհունակութիւն յայտնեց հանգըստեան

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՄԱՆՈՒԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Յունուար 14–ին յաւարտ պատարագի եւ ազօթքի ու հոգեհանդստեան մասնաւոր արարողութեան, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Հոգեւոր Հովիւի կազմակերպութեամբ ու հրաւէրով Եկեղեցւոյ Մշակութային սրահն էին հաւաքուած Ֆրէնկեան ընտանիքի անդամները, պայծառութեան Տիկինոյ Մարմինը, Դպրաց Դասը, Կրթական կազմը, աշակերտ – աշակերտուհիներ, Մնողական Մարմին ու Կիլիկնօրեայ զարոյի մանուկներն ու ծնողները:

Միւռոն Վարպապետ կրկին անգամ շնորհաւորեց բոլորի Նոր Տարին ու Հայկական Ծնունդը մաղթելով ներկաներուն 2001 բացառիկ տարի մը:

«Մեր Եկեղեցին Ապրային Եկեղեցի է: Մեր պարբեր պատմութեան ընթացքին ազօթքի տուն եւ հոգեւոր հաստատութիւն եղած վերջ Հայու տունն է, այն վայրը ուր կերտուած է մեր ազգային նկարագիրը՝ մեր հայկականութիւնը»:

Եթէ նման առիթներով խակապէս մարմին չառնեն ու իրական պատկերի չվերածուին, տեւեալ զարափարները պիտի մնային միայն գրուած խօսքեր ու չիրականացած երազներ: Այն բացառիկ պահերը որ բախտաւորութիւնը կ'ունենանք եկեղեցիի հովանիին տակ ու մշակութային սրահի մը մէջ, անուանելու ուր բարեպաշտ կոչուած անձեր իմաստութիւնը ունեցան մեզի ժառանգ ձգելու ազօթքի տուն մը եւ Մշակութային կեդրոն մը, որ Հոգի, Շունչ եւ Մարմին կը ստանայ երբ տեւակ գաղութի անդամները հոն կը հաւաքուին, հոն իրենց հայրերու Աստուծոյ կ'ազօթեն, հոն ուր Մաշտոցի լեզուն կ'առնդուի, ուր Հայոց պատմութեան կը ծանօթանան ու այս օտար ափերուն բոլորս անխտիր մենք մեզի փոքրիկ Հայաստանի մէջ զգալով, կ'ապրինք անմոռանալի վայրկեաններ:

Ուսուցչուհիներ Հռիփսիմէ եւ Սեդա ու դաշնակի ընկերակցութեամբ Օրիորդ Անիի աշակերտութիւնը յաջորդաբար արտասանեցին Նոր Տարիին ու Կաղանդ Պապային, Մաշտոցին ու Վարդանին, Հայաստանին ու Հայրիկ – մայրիկ եւ ուսուցչուհիին նուիրուած բանաստեղծութիւնները: Երգեցին «Մեր Հայրենիք» եւ «Մարգիկ», «Կաղանդ Պապա» եւ «Զանգակներ», «Լուռ Գիշեր» եւ «Սուրբ Աստուած», «Կապուիկ» եւ «Ծմեռնք Հայրենիք» եւ արտասանեցին «Իմաստութիւն Հօր Յիսուս Քրիստոս – Պահապան Ամենայնի» եւ «Հայր Մեր» Տէրունական ազօթքը:

Ծնողական Մարմինը պատրաստած էր համեղ կերակուրներ, կարկանդակներ ու խմիչքներ, հոգաբարձութիւնը նուէրներ բաշխեց ներկայ բոլոր մանուկներուն, իսկ Ջրաշէնի հաստատութեան հայկական չիրն ու չամիչը անոյշ երանգ տուաւ լեցուն սեղաններուն:

Յանուն հոգաբարձութեան խօսք ըսաւ Մխիթարն Սարկաւագ Էմմայեան եւ շեշտեց կարեւորութիւնը Հայ Եկեղեցիի հովանիին տակ հայեցի դաստիարակութեան անփոխարինելիութիւնը, եւ Հոգեւոր Հովիւին ու հոգաբարձութեան մաղթեց նոր եռանդ ու ոգի իրենց վստահուած առաքելութիւնը յաւազոյնս իրագործելու համար:

Ապա Մշակութային սրահի պարախումբը Օրիորդ Միշլին Այլանեանի ղեկավարութեամբ կատարեց 6 պարեր ու վերջ դրաւ յաջող ձեռնարկ մը:

Յաջող քանի հոգաբարձութեան հովանիին ներքոյ գործող բոլոր մարմինները աշխատեցան ու համագործակցեցան որպէսզի ամէն բան ըլլայ կատարեալ ու ընթանայ գուարթ մթնոլորտի մը մէջ:

Վստահ ենք որ քրիստոնէութեան 1700–ամեակի տօնակատարութեան ծիրէն ներս ծրագրուած հանդիսութիւնները նոր ուժեր եւ նոր պատճառ պիտի ըլլան որպէսզի Հայ Առաքելական Եկեղեցին ու մեր մշակութային սրահները չարունակեն հրապուրիչ վայրեր ըլլալ ուր Հայ Եկեղեցւոյ զաւակները առաւել քան երբեք իրենք զիրենք հայ զգան ու չարունակեն որպէս հայ ապրիլ:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿիի «ԿԱՈՍ»Ը ԱՌԺԱՄԱԲԱՐ ԿԸ ՏԱՐՈՒԻ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի արուեստասէրները առաջին անգամ ըլլալով առիթը պիտի ունենան վայելելու Յովհ. Այվազովսկիի լաւագոյն գործերէն մէկը՝ «Քաոս. աշխարհի ստեղծումը» կտաւը, որ Վենետիկէն առժամապոր Հայաստան կը տարուի: Այդ գործը արուեստագէտին կենդանութեան օրով Վատիկանի համար պատ է Գրիգորիս 16–րդ պապը, ապա 60 տարի յետոյ, 1901–ին պատասաւը նուիրուած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, անոր 200–ամեակին առթիւ: Նկարը Երեւան կը ցուցադրուի հինգ ամիս, 1700–ամեակի նշումներու շրջանակին մէջ «Հայաստանը եւ Հայոց Եկեղեցին» ցուցահանդէսին:

ԱՄԵՐԻԿեԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԻ ԳՈՐԾԻՆ

Հայաստանի եւ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարներու անցեալ Յուլիս 24ին կնքած մէկ փաստաթուղթին համաձայն, ամերիկեան կողմը երեք միլիոն տոլար կը յատկացնէ Հայաստանի, սահմանային անցակէտերու եւ մաքսային հսկողութեան կէտերու արդիական սարքաւորումներով օժտումի, մասնագէտներու պատրաստութեան նպատակին: Այս մասին խօսելով Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան չեշտած է սակայն որ համաձայնագիրը նախապայմաններ բաժին մը ունի որ կը վերաբերի զանգուածային բնաջնջումի, ինչպէս նաեւ հիւլէական, կենսաբանական եւ քիմիական զէնքերու, անոնցմով սպառազինման եւլն. դէմ պայքարի: Սահմանադրական Դատարանն ալ վճռած է թէ այդ պարտաւորութիւնները չեն հակասեր Հայաստանի Սահմանադրութեան:

ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐը ԵՒ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒ ՄԱՀԵՐ

Մարտունիի շրջանը, ուր ծննդաբերութիւններու համեմատութիւնը բարձրագոյններէն է Հայաստանի, կիներու մօտ 14%–ը կը ծննդաբերեն տնային անբաւարար պայմաններու մէջ ինչ որ պատճառ կը դառնայ յաճախ բարդութիւններու եւ դժբախտութիւններու:

Միւս կողմէ, ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի մէջ նկատուած է նորածիններու մահերու որոշ նուազում: Անցեալ տարի, բազդատմամբ 1999–ի, 10%–ի նուազում մը արձանագրուած է նորածիններու մահերու թիւի: Այս բարելաւումը արդիւնք կը նկատուի ԻՒՆԻՍԵՖ–ի գործակցութեամբ Առողջապահութեան նախարարութեան իրագործած խնամքի եւ խաւցեալ բուժումի ծրագրին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՊ–Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Արեւելեան լեզուներու եւ մշակոյթներու Հաստատութեան (ԻՆԱԼԿՕ) յետ խորհրդային պետութիւններու բաժինը պիտաժողով մը կազմակերպած է, ՀԱՊ–ի շրջանակին մէջ լեզուական նոր քաղաքականութեան մասին: Նիւթ պիտի ըլլայ Թրքալեզու աշխարհին մէջ ազգութենի փոփոխութեան խնդիրը, ռուսերէնին դերը, եւ այլն: Տոքթորայի երկու ուսանողներ պիտի ներկայացնեն Թաթարստանի ու Ուզբեկիստանի կացութիւնը: Խորհրդածութեան նիւթ պիտի ըլլան Ուկրանիոյ եւ Կովկասի լեզուական կացութիւնները:

Յունուար 25, Հինգշաբթի, ժամը 17·30–ին, Սլաւական ուսումնասիրութեան կեդրոնին մէջ

9, rue Michelet, Paris 6e

Լուսանկար առաքելական

LES CONCERTS DE RADIO - FRANCE

Այս համերգներու չարքին, Ուրբաթ, Յունուար 26–ին, ժամը 20–ին համերգ մը կը տրուի, (*) մասնակցութեամբ տաղանդաւոր՝ Խիս Թորոսեանի, որու քայլարուեստագիտուհիի տաղանդը ծանօթ է արդէն:

(*) Eglise Notre-Dame des Blancs-Manteaux, 12, rue des Blancs-Manteaux, Paris 4ème; renseignements : 01.56.40.15.16 (concert gratuit, entrée libre dans la limite des places disponibles).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան

Մայիս – Դեկտեմբեր, թիւ 5–12, 2000

Avedik

Patriarcat arménien catholique;
Rue Hôpital Libanais, Geytawi,
Beyrouth, LIBAN

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Դառն մտածումներ պաշարած էին Նարդիկի միտքը: Սեդրակի ընթացքը հետզհետէ անբացատրելի ու տարօրինակ կը դառնար եւ աստն աստն ահռելի կասկած մը վիշքը կը ցնցէր:

– Արդեօք ի՞նքն էր մատնիչը...

Ի զո՞ւր կը ջանար վանել այս սեւ մտածումը, ան կրկին կը ցցուէր իր երեւակայութեան առջեւ:

Հոգեկան այս տագնապալցյզ վիճակին մէջ էր երբ սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Սեդրակ երեւցաւ: Երիտասարդը յուզուած ու մտատանջ կերպարանք մը ուներ:

– Ա՛խ, Նարդիկ, ըսաւ դողդոջուն ձայնով մը, պէտք է ամբողջ հոգեկան կորովդ հաւաքես քանի մը վրայ:

– Ի՞նչ կայ նորէն, հարցուց աղջիկը:

– Ամէն բան կորսուած է եւ այս անգամ վերջնականապէս:

– Բայց խօսէ՛, բացատրէ՛, նոր ձերբակալութիւն մը կայ... ո՞ւր են Սիմոնը, Արամը...

– Ամէնքն ալ, ամէնքն ալ պաշարուած ու ձերբակալուած Շիլլիի մեր թաքստոցին մէջ... Արամը, Սիմոնը, Մարտիկը, Ալօն, Սուրէնը, Լազը, Տիկին Մարիամը...

– Եւ դուն միայն ազատ կը պարտիս, դիտեց Նարդիկ:

– Իմ եւ քու ժամերդ ալ համրուած են... մեզ ալ կը հետապնդեն եւ փրկութեան միակ միջոց մը ունինք:

– Ի՞նչ միջոց...

– Փախչիլ, քանի մը ժամէն ճամբայ ելլող հելլէնական չոգենաւ մը ապահոնել... ամէն բան պատրաստած եմ, տասը վայրկեանէն կրնանք չոգենաւը ըլլալ եւ անդամ մը որ հոն երթանք ա՛լ փրկուած ենք... չո՛ւտ, աճապարէ՛, րոպէ մը չունինք կորնչցնելիք:

– Երբեք, դոչեց Նարդիկ, տեղ մըն ալ չեմ երթար, երբ մեր ընկերները այսպէս պնտանը կը նետուին:

– Բայց պարզապէս յիմարութիւն է այս ըրածդ: Ի՞նչ օգուտ հոս մնալով քանի որ օգտակար չենք կրնար ըլլալ մեր ընկերներուն եւ եթէ մենք ալ ձերբակալուինք, ի՞նչ կը շահին անոնք...:

– Յիմարութիւն կամ ո՛չ ես հոս կը մնամ... դուն եթէ կ'ուզես կրնաս փախչիլ:

– Ես առանց քեզի ո՛ւր կ'ուզես որ երթամ:

– Մենք իրարու հետ որեւէ կապակցութիւն չունինք... դիտես որ ես ուրիշի մը կը պատկանիմ եւ այդ ուրիշը այս վայրկեանիս բանտն է:

– Բայց Սիմոնը ա՛լ ազատում չունի, պօմպաններով միասին բռնուած են խեղճերը, ատ նուազն ցկեանս բերդարգելութիւն է իրենց պատիժը... եւ եթէ մենք ալ ձերբակալուինք նոյն պատիժը սահմանուած է մեզի ալ, իբրեւ անոնց ընկերներն ու գործակիցները:

Աւելի աղէկ ուրեմն, մեր ընկերներուն տառապանքը կը բաժնենք...:

– Ի՞նչ հարկ զոհաբերութիւն մը որ որեւէ օգտակարութիւն չունի...:

Մանկամարդ աղջիկը չպատասխանեց:

– Նարդիկ, մի՛ մերժեր առաջարկս, դոչեց երիտասարդը, փախչինք, հեռանանք, երջանիկ ըլլանք ... կը սիրեմ քեզ:

– Կ'արդիլեմ այս վայրկեանիս այդ տեսակ խօսքեր արտասանելդ... պարզապէս պժգալի կ'երեւաս աչքիս...:

– Մի՛ ըսեր այդ բանը, մրմնջեց Սեդրակ ափսեսւոր ձայնով մը խեղճ պէս կը սիրեմ քեզ, ու ո՛չ թէ հիմա, այլ քեզ տեսնելուս առաջին օրէն... երթանք, հեռանանք, ես հիմա դրամ ունիմ, հարուստ եմ, կրնամ քեզ երջանիկ ընել, այո՛, դրամ ունիմ, շատ դրամ...

– Ուրկէ՞ց չահեցար այդ դրամը, հարցուց աղջիկը սպառնական շեշտով:

– Չեմ դիտեր, չահեցայ, ժառանգեցի, վերջապէս ունիմ... մի՛ տախտը որ խօսիմ, քեզի համար խելքիս եկած է... ամէն բան, ամէն բան ընելու կարող եմ քեզի տիրանալու համար:

– Եւ թերեւս արդէն ամէն բան արիր, դոչեց Նարդիկ դողդոջուն ձայնով մը, խօսէ՛, դուն մատնեցիր մեր ընկերները:

– Չէ՛, հաւատա՛ որ չէ, կ'երդնում որ չէ, պատասխանեց երիտասարդը թոյլ չեշտով մը, երթա՛նք, հեռանա՛նք...:

Նարդիկ հակակշռ սոսկալի իրականութիւնը:

Այո՛, Սեդրակն էր մատնիչը... նախ դրամ չահելու, յետոյ Սիմոնը հեռացնելու եւ այսպէս Նարդիկի տիրանալու համար: Ուրեմն ինքն ալ անուղղակի կերպով մեղսակից էր եղածին, ու իրեն համար զոհուած էին Սիմոնն ու իր ընկերները:

Մանկամարդ աղջկան ամբողջ էութիւնը ցնցուեցաւ այս եղեռնի առջեւ:

– Վա՜ռ, վա՜ռ, վա՜ռ, պոռաց Սեդրակի երեսին, մինչ երիտասարդը կը հեկեկար:

– Ներէ՛, Նարդիկ, սէրը ինծի խենթեցուց, երթա՛նք, հեռանանք...:

Աղջիկը որ ոտքի կեցած էր, խոյացաւ, դէպի անկողինը, բարձին տակէն հանեց փոքրիկ ըլվոլվէրը մը որ Սիմոն իրեն նուիրած էր եւ որ միշտ իր վրայ կը կրէր, դարձաւ դէպի Սեդրակը եւ ըլվոլվէրը անոր ուղղելով գոչեց:

– Սատկէ՛, դաւաճան, մատնիչ...

Երիտասարդը վազեց դէպի Նարդիկը՝ գէնքը ձեռքէն խլելու համար, բայց անոր մօտ չհասած հրազէնը արդէն պայթած էր եւ գնդակը մխրճուած մատնիչին ճակատին:

Երիտասարդը ինքն իր վրայ գարձաւ, ճիչ մը արձակեց եւ փռուեցաւ գետին:

– Սիմոն, վրէժդ լուծեցի, բաւ ազջիկը եւ ինքն ալ ինկաւ անկողնին վրայ:

(Շար. 39 եւ վերջ)

(Շար· Ա· էջէն)

բապետական կուսակցութենէն Ազգ· Ժողովի փոխ–նախագահ Տ· Թորոսեան պոհունակութիւն կը յայտնէ տեսնելով որ կը մեծնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը ընդունող երկիրներու թիւը, ակնկալելով որ մօտ ժամանակէն այլ երկիրներէ եւս նման արձագանգ կը հասնի:

***

ՓՐԱՆՍԻԱՑՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԴԵՍՊԱՆ Է· ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ
Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը
Ֆրանսիայի Խորհրդարանի կողմից
Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման
կապակցութեամբ

Այսօր, 2001թ· Յունուարի 18–ին, Ֆրանսիան դարձաւ աշխարհում առաջին երկիրը, որ օրէնքի ուժ տուեց 1915թ· Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչմանը: Այս տարեթիւը յաւերժ կը մնայ հայ ժողովրդի եւ ողջ մարդկութեան յիշողութեան մէջ:

Այս առիթով ողջունում եմ Ֆրանսիայի Խորհրդարանին, պատգամաւորներին եւ սենատորներին, ողջ Ֆրանսիային, քանզի օրէնքի միաճայն ընդունումը Ֆրանսիայի ժողովրդի, հասարակութեան բոլոր շերտերի, բոլոր քաղաքական ուժերի հաւաքական կամքի դրսեւորումն է:

Շնորհաւորում եմ նաեւ Ֆրանսահայութեանը, այն կառոյցներին եւ կազմակերպութիւններին, առաջին հերթին Ապրիլ 24 Կոմիտէին եւ Հայ Դատի Յանձնախմբին, բոլոր այն անհատներին, որոնց երկար տարիների պայքարի չնորհիւ հնարաւոր եղաւ հասնել այսօրուայ արդիւնքին:

Աչխարհի մի շարք երկրներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ ճանաչել են Հայոց Ցեղասպանութիւնը, միւսները պատրաստւում են դա անել:

Ֆրանսիայի Խորհրդարանի ընդունած որոշումը իր մէջ պատգամ է պարունակում երկրներին եւ համայն մարդկութեանը՝ ազատուել անցեալի ծանր բեռից, պատասխանատու լինել սեփական երկրի ու ժողովրդի պատմութեան համար՝ ինչքան էլ այն ցաւալի լինի, խուսափելու նպատակով յետագայ ողբերգութիւններից եւ կառուցելու արդար եւ խաղաղ ապագայ:

Հայաստանը ողջունում է Ֆրանսիայի այս կարեւոր քայլը, յուսալով, որ այն կը նպաստի Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային, ինչպէս նաեւ հէնց իր՝ Թուրքիայի կողմից ճանաչմանը: Այդ քայլը արտայայտութիւն է նաեւ Ցեղասպանութեան զոհերի եւ նրանց ժառանգների արդարացի իրաւունքների պաշտպանութեան:

Օրէնքի ընդունումը մեծ յաղթանակ է հայ եւ Ֆրանսիայի ժողովուրդների համար, սակայն ոչ ընդդէմ որեւէ մէկի, որովհետեւ դա համայն մարդկութեան յաղթանակն է:

Ցեղասպանութեան ճանաչումը խոչընդոտ չէ Թուրքիայի հետ յարաբերութիւնների զարգացմանը: Հայաստանը բազմիցս յայտարարել է, որ պատրաստ է դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիայի հետ՝ առանց նախապայմանների: Մենք համոզուած ենք, որ միայեալ ջանքերով չրջելով պատմութեան այդ սեւ էջը, կը նպաստենք մեր ժողովուրդների միջեւ փոխվստահութեան վերականգնմանը եւ մեր չրջանում տեւական կայունութեան եւ խաղաղութեան հաստատմանը:

Այս պատմական առիթով կը ցանկանայի վստահութիւն յայտնել, որ բարոյական այս մեծ յաղթանակը կը վերածուի կոնկրետ արդիւնքների եւ իր կարեւոր նպաստը կը բերի ժողովուրդների միջեւ բարեկամութեան ամրապնդմանը:

ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ
Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպան

Փարիզ, 18 Յունուար 2001

***

ՄԵՏՔ

«FRANCE-SOIR» (18 janvier)

«LA GLOIRE DE MON PERE»

Rencontre avec une famille d'Arméniens

Իզաբէլ Ժերար, տեսնուելով Ժան – Վարուժան Կիւրեղեանի հետ, իր գրութեան առաջին տողերով իսկ կուտայ ամբողջ ողբերգութեան մը պատմութիւնը: Ան կը գրէ· – «Ո՞վ կրնայ հնարել նման ճակատագիր մը, եթէ ոչ Հայ մը: Պապ մը սպաննուած Թուրքերուն կողմէ 1895–ին, մեծ - հայր մը զոհ նոյն ճակատագրին 1911–ին, հայր մը, մայր մը, երեք քոյրեր սպաննուած Ուրֆայի 1915-ի քոնի տեղահանութեան առեն: Կիւրեղեան ընտանիքին կեանքն է:

Ու յոգնածացիրը, որուն գրութեան նկարներ կ'ընկերանան, պատմականը կ'ընէ դէպքերուն Ապահ Կիւրեղեանի յուշերուն ընդմէջէն (հատորին լայնօրէն անդրադարձած ենք, երբ Ժան – Վարուժան Կիւրեղեան լոյս ընծայեց գիրքը անցեալ տարի Հարմաթեան հրատարակչատան մօտ): Այս գրութեան տակ լոյս տեսած գրութիւնը թղթակցութիւն մըն է Պոպէն, որ կ'անդրադառնայ Թուրքերու ընդվզումին: Կ'արձագանգէ «Միլլիյէթ»ի տողերուն ու վերջաւորութեան կը գրէ·– «Երկու երկիրներու քաղաքական, պետական, առեւտրական, անտեսականն եւ մշակութային կապերը վնաս պիտի կրեն, կը յարատարէ Սրտաքին նախարարը, ճիշդ այն պահուն երբ, Սոֆի Մարսօ ընդունած է ֆիլմ մը գարձնել Թուրքիա»:

«LE MONDE» (19 janvier)

Arménie, devoir de mémoire

Թերթը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Հայոց ցեղասպանութեան: Լուրը կուտայ Ա. էջէն, 6–րդ էջը լրիւ կը տրամադրէ հարցին գանազան գրութիւններով, խմբագրականն ալ նիւթը կ'արծարծէ վերը նչուած խորագրով (16–րդ էջ), հուսկ 32–րդ էջով կ'արձագանգէ էափրի պարբերականին որ կը վերլուծէ այսօրուան «անորոչ Թուրքիան»:

Խմբագրականը այլապէս չահեկան է, եթէ նոյնիսկ, տեղ մը երկղխի պարբերութիւն մը ունի ինչ կը վերաբերի Ազգային Ժողովի օրինականութեան վճռելու համար քուէարկութեամբ մը պատմական դէպք մը որ, դեռ, խնդրոյ առարկայ է: Վերջին բաժինին մէջ, սակայն, կը քննէ Թուրքիոյ դիրքը եւ անոր ապատնալիքը «լուրջ տաղնապ»ի մը մասին Ֆրանքեւթրքական յարաբերութիւններուն համար: Կը թելադրէ որ Անգարայի իշխանութիւնները լաւ կ'ընեն խորհրդածելու այն օժանդակութեան մասին, զոր իրենք կրնան բերել պատասխանատուութեան ճանաչման այն սարսափներուն որոնք զործուեցան Թուրքիոյ անունով, այնպէս ինչպէս կ'ընեն Թուրք «նոր պատմաբանները» ցնցելով Թապուները: Հայերու ցեղասպանութիւնը, կ'ը գրէ, առաջինը եղաւ 20-րդ դարու: 6–րդ էջին գրութիւններուն առաջինը, զոր ստորագրած է Գլարիս Ֆապր, կը սկսի յիշատակումով Շ· Ազնաւուրի Դեկտեմբեր 13–ի համերգին, երբ Ա· Կէօվճեան հարց կուտայ Շիրաքի·– «Պիտի հռչակէ՞ք Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքը» ու Շիրաք կ'երաչխաւորէ· – «Հանրապետութեան օրէնք մը պիտի լլլայ»: Ապա, երկարօրէն կը խօսի նիւթին մասին, պատմականն ընելով անցուդարձերուն, մանրամասնութիւններ կուտայ Ժոսփէն եւ Շիրաքի նախ ժխտական, յետոյ դրական դիրքերուն մասին:

Միւս գրութիւնները կը վերաբերին մէկը Թուրքիոյ հակազդեցութեան, երկրորդը՝ հայեւթրքական յարաբերութիւններուն, հակառակ անոր որ տահմանագլուխը փակ է, երրորդ մը այն յուշարձանին որ պիտի բարձրանայ Փարիզ եւ որու պատրաստութիւնը յանձնուած է արձանագործ Դաւիթ Երեւանցիի եւ պիտի մարմնաւորէ Կոմիտաս վարդապետը: Քիչ անդին սիւնակով մը կը տրուին կարգ մը պատմական տուեալներ:

«LIBERATION» (19 janvier)

Génocide arménien La fureur d'Ankara

Թերթը, որ Հայերու Ջարդերու նկար մըն ալ հրատարակած է, որու տակ կը գրէ·– «Հալէպ, 1919 Փետրուար 28, Ջարդերէ 1,2–էն 1,5 միլիոն մեռեալ պատճառած կ'ըլլան»: Արդէն քիչ անդին ալ «Թիւերու կռիւ» խորագրուած տողեր ունի ու կուտայ Հայերու եւ Թուրքերու Թիւերը···: Կ'անդրադառնայ քուէարկութեան դոր ամէն բանէ առաջ խորհրդանշական կը նկատէ, ու պատմականը կուտայ գործընթացին: Լայն տեղ կուտայ նաեւ Թրքական վրդովումին:

«LE FIGARO» (19 janvier)

Les députés provoquent la colère d'Ankara

Ամբողջ էջ մը նուիրած է, ուր կայ նաեւ Ազգային Ժողովին առջեւ համախմբուած Հայերու նկար մը: Վեց գրութիւններով կը չօշափէ տարբեր հարցեր: Սոֆի Ռոքէլ կ'արձագանգէ Փարիզի Տէվէճեանի խօսքերուն· – «Դժուար եղաւ, յուզիչ, անվերջանալի, բայց, պոհ եմ, պոհ հօրս համար, ազգքանը կը պարտէի իրեն: Հիմա, կը սպասեմ ամերիկեան կառավարութեան ճանաչման»: Գրութիւն մը կը խօսի «Հայերու ուրախութեան» մասին, ուրիչ մը Թրք· արձանը տիրող «պայթակղութեան»: Ֆօպուռ տիւ Թամփլի ազգ արձանին յաճախորդներու վրդոված են, բայց, Քէնթէլ անուն ընկերան մը դիտել կուտայ՝ «Մոռնանք Հայերու վիշտը, հոգս չէ: Ես մանկութենէս ի վեր ազգ չարդերուն յիշատակով կ'ապրիմ: Կը քննադատեմ Ֆրանսական Խորհրդարանին որոշումը, բայց, նաեւ Թուրք կառավարութեան դիրքը, վախկոտ, վարդապետական, որ կը վախնայ իր անցեալէն եւ ապագայէն»: Դեռ ալ դրութիւններ կը վերաբերին՝ «Ֆրանքեւթրքական մեծ անհատակացողութեան», Ֆրանսայի 500 հազար Հայերուն եւայլն, եւ այլն:

«LE PARISIEN» (19 janvier)

Le bonheur des Arméniens

Գունաւոր նկարի մը հետ, կան զանազան արձագանգներ: Լուրէն զատ, հարցազրոյցներ կան Ժան – Գլօտ Կօսէնի հետ որ կ'ըսէ թէ երջանիկ է: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ չի ծածկեր որ կողմնակից չէ անոր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Հարցազրոյց մըն ալ կայ Թրքական դեսպանատան Ա· խորհրդական Քայա Թիւրքմէնի հետ որ կ'արտայայտէ իր բարկութիւնն ու յուսախաբութիւնը: Այն հարցումին որ՝ բա՞ն մը ունիք ըսելիք Հայերուն, Թիւրքմէն կը պատասխանէ·– «Կը յիշեցնեմ Ֆրանսայի մեր հայ բարեկամներուն, որ չմոռնան թէ Թուրքիոյ մէջ հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ ալ այդ դէպքի զոհեր ունին: Բայց, մեր մշակոյթին մէջ մոռացումը եւ ներումը կը նախընտրենք: Պէտք չէ յիշողութեան պարտականութիւնը վանտէթայի վերածել»: Ըստ իրեն, ցեղասպանութիւն չկայ, քանի որ Ժողովուրդ մը ջարդելու մտադրութիւն չկար ղեկավարներուն կողմէ:

«FRANCE-SOIR» (19 janvier)

ARMENIENS: La Turquie veut boycotter les produits français

Նկարի մը հետ, Թերթը կ'անդրադառնայ իրադարձութիւններուն եւ կ'արձագանգէ «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքի մէկ արտայայտութեան «Պիտի նախընտրէի որ միայն մէկ Թուրք քաղաքացի ընդունէր պատմական իրազութիւնը քան 1000 Խորհրդարան»:

«LA TRIBUNE» (19 janvier)

Ankara brandit la menace économique contre les Français

Կը ծանրանայ գլխաւորաբար Թրքական անտեսական ապատնալիքներուն վրայ, որոնք պէտք է լուրջի առնուին, կը գրէ: Կը յիշէ որ վերջին 3 տարիներու ընթացքին Ֆրանսայի արտածումները եռապատկուած էին (չուրջ 19 միլիառ Ֆրանք 1999-ին), Փարիզ Թուրքիոյ առեւտրական 3–րդ ընկերակիցն ըլլալով: Կուտայ անուններն անոնց որոնք առաւել չափով զործ ունին Թուրքիոյ հետ՝ Ռընօ, Լաֆարժ, Վէնսի, Շնէտէր, Փէշինէ, Տանոն, Աքսա, Ռոտիա, Գլէօպ Մէտիթերանէ:

«IHT» (19 janvier)

France and Turkey spar on Armenians

«Հերըլտ Թրիպիւն»ը մասնաւոր նորութիւն մը չըսեր: Կը ծանրանայ, խորագրէն սկսեալ, Թուրքեւֆրանսական տագնապին վրայ, կ'արձագանգէ էճեվիթի խօսքերուն՝ «Երեւակայական ցեղասպանութեան» մը մասին ու կը կրկնէ՝ «ՀԱՅԵՐԸ ԿԸՍԵՆ ԹէՔ իրենց ժողովուրդէն 1,5 միլիոնը սպաննուած է օսմանեան կայսրութեան չրջանին, դիրենք տեղահան ընելով 1915–էն 1923»: (Ի դէպ, բաւական անախորժ բան մը կայ այս ամէն տեղ կրկնուող «ՀԱՅԵՐԸ Կ'ըսեն»ին մէջ, որ Լէմիւսեան տարազ մը կը յիշեցնէ, այլ ցեղասպանութեան մը պարագային երբեք նոյն տարազը չի գործածուիր):

«LA CROIX» (19 janvier)

La Turquie rappelle son ambassadeur à Paris pour «consultation»

Թերթը չատ կարճ լրատուութիւն մը կ'ընէ, ամփոփ ձեւով անդրադառնալով Թրքական հակազդեցութեան:

***

Հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ լոյն արձագանգներ տուին Յունուար 18–ին իրիկունչ խակ: Ժամը 19·30–ին, առաջին անդրադարձողն էր հեռատեսիլի Գ· կայանը, որ մանրամասն տեղեկատուութիւն մը ըրաւ, անդրադառնալով նաեւ 1919-ի դատավարութեան: Ժամը 20–ին ալ Ա· եւ Բ· կայանները հարկ եղած արձագանգները տուին:

***

Մարք Պլոք Սերքըը զեկոյցով մը իր պոհունակութիւնը կը յայտնէ, նկատելով որ այս ճանաչումը, ձեռք ձգուած՝ հակառակ Թուրքիոյ չուկայական ճնշումներուն, հանրապետական քարոյականի բարձրօրէն խորհրդանչական յուցարերում մըն է:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ցրտնամայ կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիս ը Պէնոյի «Անահիտ» մանուհիւղի ընկերուհիները հանոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ՔԷՕՓԹԷՆԵՐու

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30–ին

հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուխ· – Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զապեան 600 Ֆր·:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մանուհիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 28, Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեճաշ եկեղեցւոյ սրահը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նիւ – Եորքի մէջ, Յունուար 18–ին, ձերբակալուած է Կրեմլինի մատակարարը՝ Պաուել Բորոդին զրամի «օրինականացման» յանցանքով: Անպատ ձգուած էր ռուսական արդարադատութեան կողմէ, բայց, ձերբակալման միջադէպին հրամանատարը մը հանած էին իրմէն զէմ Զուխցերացիները:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԳՈՆԿՈՑի զեկավարին՝ Քապիլայի մահը հաստատուեցաւ պաշտօնապէս եւ թաղումն ալ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 23–ին: Այժմ, որդին՝ Ժողէֆ Քապիլա իշխանութեան գլխուն է:

Ֆարժ, Վէնսի, Շնէտէր, Փէշինէ, Տանոն, Աքսա, Ռոտիա, Գլէօպ Մէտիթերանէ:

«IHT» (19 janvier)

France and Turkey spar on Armenians

«Հերըլտ Թրիպիւն»ը մասնաւոր նորութիւն մը չըսեր: Կը ծանրանայ, խորագրէն սկսեալ, Թուրքեւֆրանսական տագնապին վրայ, կ'արձագանգէ էճեվիթի խօսքերուն՝ «Երեւակայական ցեղասպանութեան» մը մասին ու կը կրկնէ՝ «ՀԱՅԵՐԸ ԿԸՍԵՆ ԹէՔ իրենց ժողովուրդէն 1,5 միլիոնը սպաննուած է օսմանեան կայսրութեան չրջանին, դիրենք տեղահան ընելով 1915–էն 1923»: (Ի դէպ, բաւական անախորժ բան մը կայ այս ամէն տեղ կրկնուող «ՀԱՅԵՐԸ Կ'ըսեն»ին մէջ, որ Լէմիւսեան տարազ մը կը յիշեցնէ, այլ ցեղասպանութեան մը պարագային երբեք նոյն տարազը չի գործածուիր):

«LA CROIX» (19 janvier)

La Turquie rappelle son ambassadeur à Paris pour «consultation»

Թերթը չատ կարճ լրատուութիւն մը կ'ընէ, ամփոփ ձեւով անդրադառնալով Թրքական հակազդեցութեան:

***

Հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ լոյն արձագանգներ տուին Յունուար 18–ին իրիկունչ խակ: Ժամը 19·30–ին, առաջին անդրադարձողն էր հեռատեսիլի Գ· կայանը, որ մանրամասն տեղեկատուութիւն մը ըրաւ, անդրադառնալով նաեւ 1919-ի դատավարութեան: Ժամը 20–ին ալ Ա· եւ Բ· կայանները հարկ եղած արձագանգները տուին:

***

Մարք Պլոք Սերքըը զեկոյցով մը իր պոհունակութիւնը կը յայտնէ, նկատելով որ այս ճանաչումը, ձեռք ձգուած՝ հակառակ Թուրքիոյ չուկայական ճնշումներուն, հանրապետական քարոյականի բարձրօրէն խորհրդանչական յուցարերում մըն է:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
MARDI
23 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·085 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.085

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (20 et 19 janvier)

Appels au boycottage de la France

HEURS ET MALHEURS DE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE

Թերթը, կրկին, լայնօրէն կ'արձագանգէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման եւ անոր հետեւանքներուն: Անդրադառնալով Թրքական հակազդեցութեանց եւ Ֆրանսայի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներուն, դիտել կուտայ որ անոնցմէ գլխաւոր վրայ երկոյսրի սուր մըն է, քանի միայն Ֆրանսայի պիտի չվնասէ այլ նաեւ՝ Թուրքիոյ եւ կուտայ օրինակներ: Եթէ, կը գրէ Էրիք Պիէկալա, Թուրքերը այլեւս Ռենօ կառքեր չգնեն, տեղւոյն ընկերակիցը՝ Օյաք Հոլտինկը որ 48%-ը ունի Օյաք-Ռընոյի պիտի տուժէ: Ան, հիմնաքարն է Թրքական զանակին սպանեալներուն: Նոյնն է պարագան Տանոն ապրանքներուն համար, քանի ան ընկերակիցն է Սապանճըի, որ երկրորդ դիրքի վրայ է Թուրքիա: Ամէնէն աւելի կրնան տուժել դինուորական ծրագիրները:

«Ֆիկարօ» կը ներկայացնէ նաեւ Թուրք մամուլի խորագրերը եւ յօդուածագիրներուն վերլուծումները: Ամէնէն խիստերէն կը նկատէ Օքթայ Էքչիի գրածները: Ան կ'առաջարկէ ապատակ մը տալ Ֆրանսայի, առաջքն առնելու համար ցեղասպանութեան ճանաչման որեւէ ուրիշ փորձի, այլապէս, կը գրէ.– «Եւրոպական միւս երկիրներն ալ նոյնը պիտի ընեն եւ պիտի ուզեն որ մենք ալ ճանչնանք նախքան մեզ ընդունիլը Եւրոպական Միութեան մէջ»:

Լայնօրէն անդրադառնալէ ետք, այս ծանօթ հակազդեցութեանց, կ'արձագանգէ նաեւ Պոլսոյ հայ համայնքին կացութեան: Առաջին խօսք մը կուտայ Պոլսոյ փաստաբանի մը՝ յիշնամեայ Լուիզին, որ կ'ըսէ.– «Օրէնքին քուէարկումը ոչինչով ազդեց վրաս: Մեծ ծնողքս մեռած են, մայրս կուրցած է 1915-ին, օրէնք մը չէ որ քեն մը պիտի փոխէ»: Ապա, կ'անդրադառնայ գաղութին կրած դժուարութիւններուն, կալուածային եւ այլ մարզերուն մէջ:

ARMENIE: histoire et calculs

Նիւթերու առատութիւնը պատճառ եղած էր որ չկարենանք անդրադառնալ նաեւ «Ֆիկարօ»ի Յունուար 19-ի խմբագրականին:

Եթէ լրատուութեան բաժնին մէջ թերթը, եթէ ոչ հայանպաստ, առնուազն առարկայական մօտեցում ունի, տարբեր է դիրքը խմբագրականին մէջ, զոր ստորագրած է Փիէր Ռուսլէն: Ան, թէեւ չափազանցուած կը դտնէ Թուրքիոյ հակազդեցութիւնները, բայց եւ այնպէս կ'արդարացնէ: Որոշ հեգնանքով դիտել կուտայ թէ յիսնեակ մը երեսփոխաններ քրքրած են թէ Սիւլէյմանի եւ թէ Քեմալի ոգիները եւ կրնան հիմա խորհրդածել հետեւանքներու վրայ, որոնք լայնօրէն աւելի հեռու կ'երթան քան իրենց ընտրական յեռին մտքերու սահմանները: Զուրանար որ Հայոց նախնիները ահաւոր անարդարութիւն մը կրած են, որ երբեք չէ հատուցուած միջազգային հաւաքականութեան կողմէ: Ազգային ժողովը նկատի առաւ, բայց ոչինչ կրնայ փոխել: Քննելէ ետք Թուրքիոյ նախատեսելի հակազդեցութիւնը, կ'եզրակացնէ.– «Բայց, Աստուծոյ սիրոյն, խուսափինք Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ իրաւարարի դեր կատարելէ մօտ դար մը հնութիւն ունեցող կռուախնճոյռի մը մէջ: Ազգային մեր ներկայացուցչութեան դերը չէ: Երեսփոխանները պէտք է կարենան քուէարկել իրենց ուզած բոլոր բանաձեւերը, մէկուն կամ միւսին զոհացում տալու համար: Օրինագիծ մը՝ ուրիչ բան է: Պատմութիւնը չի կրնան դատուիլ քաղաքական հաշուեջափերով»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃՈՐՃ ՌՈԼԻՔԸՐ ՊՈՒՇ, պաշտօնապէս Միացեալ – Նահանգներու 43-րդ նախագահը դարձաւ Յունուար 20-ին: Արարողութեան ընթացքին, Աստուածաշունչին վրայ երդում ըրաւ յարգել Սահմանադրութիւնը, ապա իր ելոյթին մէջ հրաւիրեց Ամերիկացիները, որ քաղաքացիները ըլլան եւ ոչ՝ հանդիսատեսներ: Ամէն պարագայի մէջ, յոյցեր եղան իրեն դէմ, ապօրինի նկատելով իր ընտրութիւնը: Հաստատուած է որ Ալ Կոր 500 հազար ձայն աւելի ունէր:

ՓԱՐԻԶի պատժական դատարանին 11-րդ Սենեակին առջեւ, Յունուար 22-ին, բացուեցաւ էլֆ հարցին մէկ երեսակին դատավարութիւնը, որու դիմաւոր դէմքն է՝ Ռոլան Տիւմա, նախկին նախարար, նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդին: Իրեն կողքին կը գտնուին նաեւ իր համանուէին Քրիսթին Տլվիէ – Ժոնքուր, Լօյիք Լըֆլոք – Փրիժան եւ Անարէ Թարալօ: Դատը կը վերաբերի այն 64 միլիոն ֆրանքին զոր էլֆ – Աքիթէն վճարած է Քրիսթին Տլվիէ – Ժոնքուրի 1989-էն 1993 եւ որմէ բաւական օգտուած կ'ըլլայ Ռոլան Տիւմա, որ կ'ուրանայ թէ իր դրդումով էլֆ «աչխատանքի» առած ըլլայ իր բարեկամուհին: Բուն հարցը, սակայն Թայվանի վաճառուած Քրէկօթէներուն կը վերաբերի: Դատավարութիւնը չորս շաբաթ պիտի տեւէ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, 94 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Շառլ Մերիէօ, որու անունը կապուած է պատուատի համաշխարհային մեծ պայքարներուն: Շիրաք չեչտեց թէ Մերիէօ միայն բժիշկ մը եւ մեծ վիտանական մը չէր, այլեւ ազնիւ հոգի մը: Հայրը հիմնած էր իր տարբուլոժարանը, որ յետագային հիմնարկի պիտի վերածէր եւ աչխարհի ամէն կողմը տարածէր պատուատները:

ՓԱՓՈՆի ազատ արձակման ի նպաստ, Ռ. Պատէնթէրի բազմաթիւ ձայնակիցներ կան, սկսելով Փարիզի մեծ ռաբունի՝ Ժիլ Պերնհայմէ մինչեւ Պառ եւ Փասքուա: Պատէնթէրը ըսած էր՝ «եթէ դատապարտուեցաւ մարդկութեան դէմ ոճիրի համար, պահ մը կայ որ մարդկութիւնը պէտք է ներողութիւն խնդրէ»: Ուրիչներ կանխահաս կը գտնեն նման ազատ արձակում մը, Քարլթֆելտ յետին հաւնեներ ալ կը տեսնէ Պատէնթէրի մօտ, որ կ'ուզէ Ֆրանսական ակադեմիա մտնել եւ այ ակադեմականներու ձայները կ'որսայ...:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, 23 հոգի եւս սպանուած են Շէֆֆի շրջանը:

ԿԱԼԱՓԱԿՈՍԻ արշիպելագոզը (Խաղաղական) մեծ վնասներ կը կրէ ընկղմած նաւու մը թափած մազութէն, որ տարածուած է 1200 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ: Կալափակոս պատմական վայր դասուած է, դիմաւորաբար անասնական իր բացառիկ պահեստին համար:

«LIBERATION» (20 janvier)

La Turquie appelle au boycott des produits français

Հոս ալ կը յիշուին Թրքական հակազդեցութիւնները եւ զեկավարներու ջանքերը, որպէսզի Շիրաք հարկ եղածը ընէ եւ օրէնքը անօգուտ դառնայ, բայց, ձեմ չատ յոյս չունի: Կը թուէ նաեւ ձեռք առնուած կարգ մը միջոցներ: Պոլսոյ համալսարանը յայտարարած է որ կը դադրեցնէ դիտական յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ, Տեսուչը՝ Քեմալ Ափեմտաօղլու, յայտնած է որ խզուած են «դիտական բոլոր չփումները» Թուլուզի եւ Սթրազպուրկի համալսարաններուն հետ եւ ջնջուած է Փարիզ – Հարաւի համալսարանականներու այցելութիւնը, որ նախատեսուած էր փոխանակման ծրագրերու շրջագծիին մէջ: Ջնջուած է նաեւ Թուրք եւ Ֆրանսայի բարձրաստիճան դինուորականներու ժողով մը, որ տեղի պիտի ունենար դալ շաբթու, Թուրքիա, ոգեկոչելու համար երկկողմանի համագործակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ՁԱՅՆԵՐ

Թուրք մամուլը, այնքան որքան կարելի է տեսեալ Եւրոպա լոյս տեսնող, կամ համացանցին վրայ կայքէջ ունեցող առնուններէն, մեծ պայրոթով կը հակազդէ Ֆրանսայի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին: Առեւտրական արդելք կիրարկելու, հարկաւոր դասը տալու նման սպառնալիքներ հակազդեցութեան մեծադոյն ձեւը կը կազմեն: Այսոցքով, կան ակայն աւելի բարեխառն կեցուածքներ ալ, որոնք Ֆրանսան, Հայաստանը, Սիւրսքը մեզադրելէ առաջ, կամ առոր հետ, սլաքներու թիրախ կ'ընեն Անղարայի իշխանութիւններուն ընթացքը: Ինքնաքննադատական յայտնի տրամադրութեամբ գրուած այս էջերէն է ծանօթ լրագրող Մ· Ալի Պիրանտին առտրագրածը («Հիւրրիյէթ», Յունուար 19)· ան անդրադառնալով Ֆրանսայի դէմ դրծածուած խիստ լեզուին, եղած սպառնալիքներուն, կ'ըսէ թէ առոնք մասամբ հարկաւոր են հանրային կարծիքին դոհացում տալու համար: Կ'աւելցնէ սակայն թէ Ֆրանսայի դէմ տնտեսական միջոցներու դիմել պլիտւորաբար պիտի վնասէ Թուրքիոյ շահերուն: Որպէս ազդեցիկ քայլ, կը թելադրէ արթննալ ու դիտական ճամբով իրաւունք պաշտպանել: «Ընթիք թէ մեր դիւանները բացած ենք, սակայն, մեր գործին ծառայողներուն աչք փակեցիք, կասկածելիները վարչարարական ծանրութեան տակ ձգելով արգելքի ենթարկեցիք: Մեր դիւանները լրջօրէն բանաք: Ցոյց տանք թէ վախնալիք ոչինչ ունինք: Դիտնականները հրաւիրելով լայն յանձնազումբ մը կազմենք: Հրաւիրենք նաեւ այն պատմաբանները որոնք հայկական թեզերը կը պաշտպանեն· յետոյ, արդիւնքը տարածենք ամբողջ աշխարհին» կը գրէ ան:

Նոյն դաշտահեղին վրայ է Մինէ Քըրըքքանաթլի («Ռատիքալ», Յունուար 19) դրութիւնն ալ ուր նախ թերահաւատութիւն կը յայտնուի 1915-ին պատահածին ցեղասպանութիւն ըլլալ – ըլլալու խընդրին, «հակառակ որ պապերէն երկու գիւղացի Հայերու կողմէ խողխողուած են»· առոր պատճառը ամբողջ աշխարհին պնդումին դէմ Թուրքիոյ կողմէ միօրինակ կրկնութիւնն է թէ ցեղասպանութիւն կատարուած չէ, ու այդքան: «Թուրքիա գործնական ոչ մէկ բայ առաւ ցոյց տալու համար որ ցեղասպանութիւն չէր կատարուած: Բացուած յայտարարուած դիւանները չբացաւ, պատմութեան մասին միջազգային գիտաժողով մը չկազմակերպեց: Չփաստեց թէ ցեղասպանութիւն չէ կատարուած» ըսելէ ետք կը գրէ թէ պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը հարցուցած է դիւաններու առանց այլեւայլի բացուած չըլլալուն պատճառը եւ ստացած հետեւեալ պատասխանը. «որովհետեւ կարգ մը հետազօտողներ փաստաթուղթերը կը պատեհ· ա՛յդ պատճառով»: Լրագրողուհին գրելէ ետք թէ սրտի յաւ կը զգայ ստեղծուած կացութեան առջեւ, կ'եզրակացնէ· «պոռոտախօսութեամբ դեսպան ետ կանչել, իրապաշտ կեցուածք չէ: Իրապաշտութիւնը իրականութիւնը սեղան բերել, ստեղծած հարցը լուծել, կամ իրաւունքը պաշտպանելով կ'ըլլայ»:

Ընդհանուր հոտանքէն տարբերութիւն մը նշելով հանդերձ, վերոյիշեալ օրինակները եւ անոնց նման ուրիշներ, եթէ կան, դժուար է որ ազդեցութեան գօտի մը յալղային ստեղծել Թուրք հանրային կարծիքին ու պաշտօնական շրջանակներու մօտ: Թերահաւատութեան առաջին պատճառներէն է Թրքական հեռատեսիլը որ Յունուար 18-ի իրիկունը լայն տեղ տուաւ եւ Ֆրանսայի ճանաչումը դատապարտող ելոյթներու, շուրջ քառորդ ժամուան «փաստանկար» մը հեռարձակած է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐԱՔՆԱԲԷՍ»

(Յունուար 20 / 22)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄՆԵՐ

Յունուար 17-ին, նախագահ Ռ· Քոչարեան հրամանագրով մը նախագահին առընթեր տեղական ինքնակառավարման հարցերու յանձնախումբի նոր կազմը հաստատած է, զոր կը գլխաւորէ իր խորհրդականը՝ Ալէքսան Յարութիւնեան: Նոյն օրը, ազդէտի գօտիի վերականգնումի հարցերու յանձնախումբի գլուխը նշանակած է Քաղաքաչինութեան նախարար՝ Դաւիթ Լոքեան: Միչտ, նոյն օրը, Ռ· Քոչարեան պաշտօնանկ ըրած է կեդրոնական դրամատան խորհուրդի անդամ՝ Ներսէս Երիցեանը եւ իր տեղը նշանակած է Արթուր Ջաւադեանը մինչեւ 2003 Օգոստոս 31:

***

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՏՆՕՐԷՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Յունուար 19-ին, իր գիմաւին վրայ, պաշտօնէն հեռացուած է Հայաստանի Ազգային Հեռատեսիլի գործադիր տնօրէն՝ Տիգրան Նազդալեանը: Առաջադեայ կերպով, այդ պաշտօնը պիտի վարէ փոխտնօրէն եւ «Հայլուր» հեռատեսիլի գործակատութեան դեկավար՝ Արմէն Արզումանեան:

***

ՁՈՐՍ ՀՈԳԻ ՀՐԴԵՀԻ ՁՈՀ

Յունուար 10-էն 14, Երեւանի մէջ հընդհանի քանի մը պարագաներ պատահած են, որոնց զոհ դացած են չորս հոգի:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հայ Յեղափոխական Դաչնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի կազմը զեկոյցով մը կ'ողջունէ Ազգային Ժողովի միաձայնութեամբ ընդունումը Հայոց ցեղասպանութեան, չեչտելով թէ ան Ժողովրդավարութեան եւ Մարդկային իրաւանց արժէքներու յաղթանակն է:

***

Շաբաթ, Յունուար 20-ին, Լիբանանի Խորհրդարանի անդամ չորս երեսփոխաններ՝ Տոքթոր Եղիկ Ճէրէճեան, Յակոբ Գասարճեան, Սերժ Թուրսարգիսեան եւ Ժան Օզասապեան տեղւոյն մեհրանեղրուն յայտարարութիւն մը ղրկած են ուր ողջունելով Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկութիւնը, կը չեչտեն թէ այս որոշումը հայ ժողովուրդին մօտ կը զօրացնէ պայքարի կորովը յանուն բռնադրաւուած իրաւունքներու վերատիրացման:

Թուրքերու դէմ հայկական վայրագութիւնները ցոյց տալու համար...:

***

14 ՕՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՓԱՐԻԶԻ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Սէզէր յայտնելէ ետք թէ Ֆրանսայի Խորհրդարանին որոշումը ցասումով կը դիմաւորէ, յայտարարած է թէ Շիրաքն եւ Ժոսփէնէն կ'ակնկալէ որ Յունուար 18ի քուէարկութեան յաջորդող 14 օրերու պայմանաժամին մէջ ինչպէս կը նախատեսէ Սահմանադրութիւնը, հարկ

(Շար·ը Դ· էջ)

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր իրականութեան քիչ մը դուրսէն նայողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ պատմական, քաղաքական, ընկերային, անտեսական բոլոր հարցերը հարթած ժողովուրդ է Հայը որուն ամէնէն կարեւոր ընելիքը քրիստոնէութեան 1700-ամեակը արժանի չուքով նչելն է: Այդ դուրսէն նայողին հայերէն չգիտնալը, բարեբախտաբար, պիտի արգիլէ տեսնել թէ այդ «ամէնէն կարեւորն» ալ ի՛նչ մակարդակով ձեռք առնուած է, եւ մանաւանդ ի՛նչ հաշիւներով: Այսուհանդերձ, քիչ մը տարօրինակ է նչմարել որ դուրսէն նայողները – եթէ կան – յոբելեանին արժանի արձագանգի չատ առաղձ չեն գտած հոն:

Այլ խօսքով՝ հայկականներէն զատ դրեթէ ոչ մէկ անկիւնի լրատուական անդրադարձը 1700-ամեակի պատճառաբանութեամբ Երեւանի մէջ կատարուող տաճարին, ուշնակատարութիւններուն սկիզբ նկատուած Դեկտ. 31-ի բեմադրութեան եւ ծրագրուած մնացեալին: Մինչդեռ, քրիստոնէութիւնը աշխարհին մէջ առաջին պետական կրօնք ընդունելու պարագան դիւրին – դիւրին անտարբերութեան մատնուելու բան չէր աշխարհին կողմէ: Անչուշտ, եթէ ազգագոյցը որ Հայաստան եւ մնացեալ հայութիւնը, իրենց մայր հատուածներով, հասած են նման հանդրուան արժանի խորքով ըմբռնելու եւ տէր կանգնելու իւ մատուռն նախնիքներու այդ ժառանգութեան:

Աւտր համար առաջին պայմանն էր պարագայականին փուչին իսկ չթոյլատրել այդ դարաշրջանին վրայ: Ընել այնպէս որ աշխարհ դիտնալով, տեսնելով հանդերձ Հայաստանի նեղ կարելիութիւնները, հիացումով ու յարգանքով հետեւի նչումին: Անդրադառնայ որ քրիստոնէութիւնը եթէ նոյնիսկ վերադարձ մը կ'ապրի համաշնաւարութեան եօթը տասնամեակ ապրած երկրին մէջ, անկեղծ ու դիտակից է այդ վերադարձին թափը: Մինչդեռ, ո՛չ անտէր փառասիրութեան մը մարմաջով կատարուած Երեւանի տաճարը, ոչ ալ կաթոլիկոս – նախապահ դործակցութեամբ կատարուած բացմանոնակատարութիւնը մօտէն, կամ հեռուէն կրնային հիացումի, յարգանքի նման զգացումներ արթնցնել: Առաջինը, այնքա՛ն փառաբանուած տաճարը, կրնար նման տարեդարձի արժանի ձեռնարկ ըլլալ, եթէ աշխարհին բանելու բան ունենար որպէս 1700 տարեկան քրիստոնեայ առաջին պետութեան հատուածին իսկական բաներ: Սակայն, աւտր համար անհրաժեշտ էր նախ այդ հատուածին ապրումը ունենալ, ապա՝ աւտր լաւագոյն արտայայտութեան մտահոգութիւնը: Կարելի՞ է ըսել որ Երեւանի տաճարը «հայկական ճարտարապետութիւն» կոչուած մարդէ մը անչնորհք ու կոպիտ ընդօրինակութեան փաստով կրնայ կառուցի մը պարչելոնային ուղղութեան վրայ դեռեղել Երեւանը: Արեւմուտքը, Արեւելքը գոյն տեսնելու պարագային, պիտի չզարմանա՞ն թէ միջնադարեան այդ ժառանգութենէն ընդօրինակելու կարողութիւնն անգամ կորնցուցած է ներկայի Հայը: Թէեւ, նման հարցականներու վրայ յամենալ ոչ մէկ տեղ կը տանի, երբ արդէն մեկնակէտը ո՛չ ճարտարապետութեան, ո՛չ հատատքի հարցերու քովէն անցած է:

Նոյնը չէ՞ր պարագան «Լուսաւորչի կանթեղ» պիտակուած տօնակատարութեան որ ճարտարապետութեան մարգին օրինակով փաստը տուաւ թէ խորհուրդներու, խորհրդանիշերու բնագաւառն ալ նոյնքան բոպիկ է: «Լուսաւորչի կանթեղ»ով դարեր ամբողջ տեսլականացած է ժողովուրդին հատատքի զօրութիւնը. կը բաւէր Թումանեանը թերթատել այդ խորհուրդին ամէնէն պարզ պատկերացումին անդրադառնալու եւ գոյն մոմերու, չքերթներու, կոյսերու, լոյսերու, նաեւ յոյսերու ճարակ չդարձնելու համար:

Զարմանալին այն է որ անգամ մը եւս չուքին մէջ կը խաղացուի լռութեան ողբերգութիւնը: Աչխարհի ամէն կողմէն էջմիածին հրաւիրուած մեր կրօնական դասուն մէջ գտնուեցան անչուշտ խորհուրդին ու խորհրդանիշին մսխումով տագնապողներ. սակայն ի՛նչպէս հասկնալ երեւոյթը որ անունդմէ ո՛չ ոք ընդվզում յայտնեց, կամ առնուազն հակազդեց արժէքներու այս նուազուրդին դէմ: Վատահաբար, ա՛յս մէկն է ամէնէն ծանրակչիռը, քանի որ 1700-ամեակի յոբելեանական տարին իր ծուռեղով ու չիտակներով ի վերջոյ պիտի աւարտի, սակայն, 1800-ամեակը պիտի սկսի ամէն խորհուրդ պատրաստականին դեղչած կրօնականներու նո՛յն գաստով:

Հայաստանեան մամուլին կանոնաւոր հետեւողի մը համար դժուար չէ նչմարել յոբելեանին բոլորտիքային ազդակները որոնք բաւական բաց կերպով կը մատնեն 1700-ամեակի նպատակներէն ուրիչ պետին մը: Իշխանութեան դէմքեր ամէն առիթով ակնկալութիւն կը յայտնեն զանգուածային դրօսաչրջիկներու Երեւան ժամանումին, ինչ որ հաւատքի փարուելմէն, ազգային զգացումներէն առաջ կը թարգմանուի եկամուտի ոչ արհամարհելի կարողականութիւն: Պանդոկներու շինութեան, նորոգութեան, արդիականացումի աշխատանք կը տարուի ամէն անկիւն ու յայտնի է որ ծրագրողներ լաւատեղեակ են յաճախ խաչապաչտ ու խաչադող, խորան ու բանկալ չփոթելու մեր տկարութեան:

Ո՛չ անպայման մեծ դումարներ, լայն երեւակայութիւն, բայց անպայման հաւատքի անկեղծութիւն ու արժէքներու յարգանք պարտադրող չատ մը ըլլալիքներ կային նման հանդրուանի մը իսկապէս արժանի նկատուելու համար: Կարելի էր օրինակ, առնուազն պահանջ ներկայացնել քաղաքական իշխանութիւններու որ լուրջ միջոցներ ձեռք առնուին աղանդներու ծաւալումին դէմ: Բան մը որ չեղաւ անկախութեան տասը տարուան ընթացքին, հակառակ հայաստանեան մամուլին անթիւ հրապարակումներուն, ահազանգներուն: Իսկապէս, եթէ տրխուր չըլլար, չատ զաւարճալի պիտի ըլլար նոյն չրջանակին մէջ դիտել տասը – քսան տեսակ աղանդներու դիւրին ճարակ ձգուած ժողովուրդ մը որ պատրաստ է պապենական հաւատք, Աստուած, Քրիստոս, խաչ, խորան ծախելու, ապահովելու համար օրական ապրուստ մը: Դատապարտելի՞ է ան այս ընթացքին համար: «Այո՛»ն թող արտասանէ ան որ ինքզինքը անմեղ կրնայ նկատել: Եւ տեսնել այդ նոյն չրջանակին մէջ կրօնական ու քաղաքական իշխանաւորներու պատկառելի թափօրը որ կանթեղի, մասունքի, խունկի, մոմի նեցուկով կը ճգնի փառաչուքի ապաւորութիւն ստեղծելու:

1700-ամեակի նիւթով լեցուն հայատանեան թերթերու մէջ «Աստուա»ի Ցունուար 11-ի թիւին «կեղծ առաքեալները ձեր տան չեմին» խորագրուած փուչը, Հայկուհի Մանուէլեան ստորագրութեամբ, վերնչեալ հակասութիւնները չեչտող ազդակ մը կ'ըլլայ: Լրագրողուհին ո՛վ գիտէ նոյն մամուլին մէջ քանի՛երորդ անգամ ըլլալով կը նկարագրէ ադանդներու «որսորդ»ներուն գործելակերպը. «Աստուածաշունչն անգիր արած իրենց ուզածի պէս կը մեկնաբանեն, ցոյց կը տան Աստուածաշնչում ուզած հատուածը իրենց ձեռնտու տեղից՝ առանց հաշուի առնելու՝ նախադասութեան ընկի՞զր է այն, թէ՞ վերջ: Երբեմն էլ ձայները այնպէս կը բարձրացնեն որ կը կարծես թէ դու ես հիւր իրենց տանը»:

Էջին ամէնէն հակառակ ըսածները հետեւեալներն են. ա) «այս աղանդին անդամագրւում են հիմնականում սոցիալապէս անապահով ընտանիքներ, որովհետեւ նրանց ամսական տասից բսան հազար դրամ "աշխատավարձ" է տրւում»: բ)«"Եհովայի վկաներ" կրօնական կազմակերպութեան գործունէութեան ֆինանսաւորումը կատարւում է մարդու իրաւունքների եւ խղճի ազատութեան ենթախորքին վրայ: Սակայն, կան խնդիրներ որոնք այլ հարթութեան վրայ է հարկաւոր դիտարկել: Յատկապէս գաղտնիք չէ որ կրօնական կազմակերպութիւնների հետ առընչուող խնդիրները կապուած են պետական եւ ազգային անվտանգութեան հետ»:

1700-ամեակի նչումներուն նոյն չրջանակին մէջ պետեղուած է Անի քաղաքին հազարամեակի Փարիզի ցուցահանդէսը. հազարամեակ եկեղեցիներու առասպելին տէր ոտանը արժանի էր անչուշտ այդ յարգանքին. բայց ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ յայդդէր իր փորձառութեամբը հազարամեայ պատգամ մըն ալ յղելու ներկային, ըսելու համար որ տաճարներու բազմութիւնը ոչ մէկ երաչխիք է հաւատքին պահպանումին. նոյնիսկ երբ այդ տաճարները այսօ՛ր ալ հայելին կ'ըլլան վիրենք հրահանգողներուն ու կերտողներուն կրօնական չերմեռանդութեան եւ ճաչակին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԸ

Ո՛վ մեծագործ դու լեզու...

Մենք որ հայերէն կը խօսինք եւ ամէն վնով կ'ուզենք որ մեր զաւակներն ու թոռները եւս խօսին «փափկահնչիւն» մեր լեզուն, մենք գիտե՞նք արդեօք մեր Մեծասքանչին արժէքը, ծանո՞թ ենք անոր առաւելութիւններուն, մանաւանդ տեղեա՞կ ենք թէ ինչ գիրք կը գրաւէ ան աչխարհի բոլոր կենդանի լեզուներու կարգին:

Անչուշտ դժուար է, – եթէ ոչ անկարելի – որակական արժեւորում մը կատարել, – մնաց որ նման բան չատ վեր կը մնայ մեր համեստ կարողութիւններէն–, սակայն, երբեք անկարելի չէ դիտնալ թէ ո՞ւր կը գտնուի հայերէն լեզուն քանակական դեռնի վրայ:

Կարելի է ատուգապէս դիտնալ նաեւ թէ հնութեան կարգով, գէթ աչխարհի մէկ մասին մէջ, ո՞ւր է տեղը մեր «մայրական հեչտ լեզուին»:

Շուրջ երեք տասնամեակներ առաջ, Ֆրանսական Գիտութիւններու Կաճառը, կազմած էր ցուցակը երկրագունտի վրայ խօսուող բոլոր լեզուներուն:

Այս ցուցակէն ի չատ կուգայ որ մարդկութիւնը ատոր կը խօսի 2796 լեզուներով:

Մեր Մեծասքանչը կը գրաւէ աւելի քան մխիթարականն եւ պատուաբեր դիրք մը:

Գիտութիւններու Կաճառը իր դասաւորումը կատարած է մեկնելով այդ 2796 լեզուները. գործածողներու թուական պատկերէն միայն, որովհետեւ, ինչպէս ենթադրենք, կարելի չէ այլ տեսակի դասաւորում կատարել:

Ուրեմն, այդ տեսակէտով, ա՛յսինքն թուական պատկերը նկատի առած, չինարէնը կը գրաւէ ներկայ մարդկութեան կենդանի լեզուներու ցանկին առաջին տեղը, իսկ հայերէնը՝ 38-րդ տեղը:

Շուրջ 7 միլիոն մարդիկ կը գործածեն հայերէն լեզուն:

Թուաբանական պարզ գործողութիւն մը կատարելով պիտի տեսնենք որ 2758 լեզուներ – անչուշտ նաեւ գեղեր, ժողովուրդներ, ազգեր – մեզմէ ետ կը մնան ... թուական – քանակական դեռնի վրայ:

Աւելի հեռու չենք երթար վէճի չբռնուելու համար 2758 լեզուներ խօսող բազմութիւններու հետ...:

Մէկ բան սակայն ապահովաբար եւ վստահօրէն կրնանք պնել. – Գիտութիւններու Կաճառը եթէ իր դասաւորումը կատարէր այսօրուան աչխարհի մէջ խօսուող լեզուներուն նաեւ որակը նկատի առնելով, մեր Մեծասքանչը իր հարուստ բառամթերքով, վերացական դարձուածներու իր թագաւորական կարողութեամբ, բառակերտումի զգայլելի ճկունութեամբ եւ քերականական անթերի կառոյցով, պիտի գրաւէր չատ աւելի առաջաւոր տեղ մը:

Նախկին Խորհրդային Միութեան աւելի քան 190 ցեղերու, ժողովուրդներու եւ ազգերու մեծ խմբաւորումին մէջ, երկուքը հնագոյնները էին, – Հայերը եւ Վրացիները:

Անչուշտ նախ Հայերը, եաքը՝ Վրացիները:

Մենք չատ թերիներ եւ թերութիւններ ունինք, բայց ամենամեծ ու ամենացաւալին թերեւս այն է որ Հայը չի ճանչնար... Հայը, անծանօթ կը մնայ իր ինքնութեան, անտեղեակ է իր պատմութեան եւ իր հանճարեղ զաւակներու մեծագործութիւններուն, եւ չի նայիր գաւեր քաղելու համար իր վաստահեղ անցեալէն, որ արիւնով ու քրտինքով մեզի ժառանգ ձգած են մեր արի, հոգիով հզօր եւ իմաստուն նախահայրերը:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

LIVRES REÇUS

CHURCH - STATE RELATIONS
IN ARMENIA DURING THE ARAB DOMINATION

Manuel M. JINBASHIAN

Armenian Library
of the Calouste Gulbenkian Foundation
Lisbon, 2000

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ, ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԱՖՏԱՆԻՇԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջին օրերու եւրոպական լրատիւներու ղեկէմ ամէն օր նիւթ կ'ընեն Քոսովոյի պատերազմին գործածուած զէնքերուն մահացու հետեւանքները: Եւրոպական երկիրներէ այդ պատերազմին մասնակցելէ ետք վերադարձած զինուորներու մէջ ուչադրութիւն գրաւել սկսած է արեան քաղցկեղի բարձր համեմատութիւն մը որ լուրջ մտահոգութիւններու աղբիւր է: Ամէնէն ծանրը կը նկատուի իտալական պարագան ուր արդէն ութ նախկին զինուոր մահացած է եւ տասը հիւանդ կայ: Կը հետեւին Պելճիան, Հոլանտան, Սպանիան, Փորթուկալը, եւ այլն: Ինչպէս կը գրէ իտալական թերթ մը, ո՛չ զինուորական չրջանակէն, ոչ ալ կառավարութենէն պատասխանատու մը ի վիճակի է բսելու թէ մահացած զինուորներուն պարագային մէջ Պոսնիա կամ Քոսովօ պանուած ըլլալը ուղղակի ազդեցութիւն ունեցա՞ծ է: Նոյն ձեւով, ոչ ոք կրնայ ժխտել նման հաւանականութիւնն ալ: Հարցը աւելի քան ահմէկական է, քանի որ միայն Իտալիայէն 28 հազարի չափ զինուոր մասնակցած է բախտներուն եւ տակաւին հոն 8 հազարի մօտ զինուոր կը գտնուի: Ճիշդ է որ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը բժչկական յանձնախումբ մը կազմած է, լուսաբանելու համար այս խնդիրը. սակայն, շատ սկեպտիկ են, մտածելով որ այդ դիտ. նախնները հաւանօրէն ամենայն ապահութեամբ իրենց տրամադրութեան տակ պիտի չունենան ՕԹԱՆ-ի եւ եւկոսլաւական աղբիւրները, ուստի, յանձնախումբին տեղեկագիրը արժանահաւատ կրնայ չըլլալ:

1995-էն ի վեր ԱՄՆ-ու սպայակոյտն է որ կը կեդրոնացնէ խնդրոյ առարկայ զէնքերուն մէջ գործածուած ուրանիումին մասին թէքնիք եւ բժչկական տեղեկութիւններ: Այդ նոյն մեսաղին գործածութեան հետեւանք են Ծոցի պատերազմէն ետք անոր մանանակից ամերիկացի եւ անդլիացի հազարաւոր զինուորներու առողջական հարցերը: Այս ուղղութեամբ, չատ չատակ չէ եղած ՕԹԱՆ-ի կեցուածքն ալ. Պոսնիոյ պատերազմին չրջանին միչտ ուրանիումով զէնքերու գործածութիւնը, բայց միւս կողմէն կիսապաչտօնական աղբիւրներէ խմացուցած է թէ այդ կէտը ոչ ոքի համար գաղտնիք էր, սկսելով իտալացի զինուորականներէն:

Կան յետագային կապուած հարցականներ ալ. ի՞նչ եղած է գործակցութեան իսկական ատիճանը Պոսնիա զրկուած միջազգային ուժին մասնակից զօրաբաժիններուն միջեւ եւ արդեօք անոնք պիտի ուզե՞ն ապագային կրկին գործակցիլ, երբ Պալքանեան ախտանիչը մղձաւանջի վերածուած է ամբողջ Եւրոպայի համար:

Եւրոպան մտահոգող այս խնդիրը ունի տեղական երեսակ մըն ալ: Այն բնակչութեան մօտ վերջին չրջանին երեւան եկած խիրդի չարժը համեմատութիւնն է: Պոսնիայի, Խրվաթիոյ, Քոսովոյի մէջ գրեթէ 2/3 համեմատութեամբ աւելցած է այդ հիւանդութեան պարագան: Կան մարթի, թոքերու, երիկամներու խիրդի բազմաթիւ օրինակներ: Այս յանկարծական յաւելումն ալ կը վերագրուի ուրանիումով զէնքերու գործածութեան: Աւելցած են արեան խիրդի հիւանդութիւնները ալ: Այս մասին պահուած լռութիւններու, ուրացումներու, պնդումներու իրարանցումին մէջ թերեւս ամէնէն իրաւացին է քոսովոյի մանադէտ բժիչկ մը մօտեցումը որ հարցը կը նկատէ քաղաքական, աւելցնելով որ կարգ մը կառավարութիւններ յատկապէս մատնացոյց կ'ընեն զայն, առիթ չտալ ապահովելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱ ՊԱՏԱՀԱԾ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱ ՊԱՏԱՀԱԾ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ

Հայկական հողի վրա պատահած մեքենայով հայկական հողի վրա պատահած մեքենայով

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի համար

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱՀԵՐԹ ՆԻՍՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նիստի օրակարգը

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

1. ՀՀ քաղաքացիական օդային կոդեքսի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
2. ՀՀ օդային տրանսպորտի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
3. ՀՀ օդանավերի պետական ռեգիստրի մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
4. ՀՀ օդանավերի թռիչքների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
5. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)
6. ՀՀ օդանավերի ինքնաթիռների մասին օրենքի նախագիծ (ՀՀ կառավարություն)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐՄԱՆ. – Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնեանի իրենց ծնողաց՝ Զաբար եւ Մարի Զաքարեանի յիշատակին 600 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

եղածը ընեն ու դիմեն Սահմանադրական Խորհուրդին, ջնջել տալու համար որոշումը: Հակառակ պարագային, Թուրքիա այդ պայմանժամուն ատարտին կը սկսի կիրարկել պատժամիջոցներու ցանկը:

Վարչապետ Լեմկինի ալ որոշ չափով մեղմացնելու համար առեւտրական եւ գործարար շրջանակներու մէջ ստեղծուած դժգոհ մթնոլորտը, ըսած է թէ Թուրքիոյ անտեսութեան վնաս չհասցնող միջոցներ ձեռք պիտի առնուին: Այսպէս, օրինակ, երկրին ամէնէն ծանօթ գործատէրերէն Ռահմի Քոչ ըսած էր թէ Ֆրանսական ապրանքները պոյքոթի ենթարկելու հարց խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ իրենց համար: Ինչպէս տնտեսական դեռնին, այնպէս ալ քաղաքականին որոշ ճեղքեր յառաջացուցած է Ֆրանսական Խորհրդարանին որոշումը: Շատերու մօտ այն համոզումը կայ թէ Թրքական դիւանագիտութիւնը հարկ եղածը չընրաւ արդելք հանդիսանալու համար կատարուածին եւ աւտր որպէս զըլխաւոր նոխազը ցոյց կը տրուի Ատրաքին նախարար Ի. Ճէմ, որ վերջին օրերուն հայեացքը փոխանակ դէպի Ֆրանսա ուղղելու, դէպի Սուսան, Փաքիսան եւ Լիբիա ճամբորդութեան մը ձեռնարկած էր:

⁂

ՄԻ՛ ԳԱՐ ՇԻՐԱՔ

Թուրք մամուլը Ֆրանսայի դէմ որպէս առաջին հակազդեցութիւններէն կը նշէ «Թուրքիա – Ֆրանսա գործակցութեան ծրագրի»ի առկախումը. ան ստորագրուած է 1998–ին նախագահ Ս. Տէմիրէլի օրով Շիրաքի հետ: Թուրք թերթերը կը նշեն թէ այս առկախումով Անգարա կը մերժէ նաեւ այդ ծրագրին մաս կազմող Շիրաքի Թուրքիա այցելութիւնը:

⁂

Թուրքիոյ Ատրաքին նախարարութիւնը յատուկ բանագնաց մը ղրկած է Բաքու բացատրելու եւ համոզելու համար Թուրքիոյ Հայաստանի մերձեցման քաղաքականութեան պատճառներն ու անհրաժեշտութիւնը:

⁂

Յունուար 22–ի «Մլլիյէթ»ը սուր մըն ալ Անգլիացիներէն խորքերին տակ կը տեղեկացնէ թէ Անգլիոյ Խորհրդարանը «Հրեաներու Ողջակէզի յիշատակի օր»ան Յունուար 27–ի իր յայտագրին կըցած է նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ
ԹԱՍՔԱՅԻ ԿՈՂՔԻՆ

ԴԻՄՈՒՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ ԵՆ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Ծանօթ է որ Գաթրին Թասքա, Մշակոյթի նախարարուհին, մտադրած էր տուրք մը դնել համակարգիչներուն վրայ, որպէսզի ստացուած գումարը քաշուի հեղինակներուն (50%) արտադրողներուն (25%) եւ մեկնաբաններուն (25%): Կատաւարութիւնը դէմ կեցած էր եւ ծրագիրը չեղեալ համարուած: Արդ, արուեստագէտները ընդհանուր գօրակոչի մը դիմած են պաշտպանելու համար իրենց շահերը: Դիմումին մէջ («Ֆիկարօ» Յունուար 22) կը գտմանան որ օրէնքի մը գործադրութիւնը դայթակղեցուցիչ նկատուի, երբ ան կը վերաբերի տարբական իրաւունքի մը: Առաջին ստորագրողներն են. – Շ. Ազնաւուր, Միլէն Ֆարմէր, Տաւիտ Հալիոէ, Մօրան, Նուկարօ, Փասքալ Օպիսիօ, էմի Միշէլ եւայլն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Grande Soirée Dansante
AU PROFIT DE L'ECOLE
SAINT-MESROB
D'ALFORTVILLE

sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

dîner dansant

animé par **NERSIK ISPIRIAN** et son orchestre

le Samedi 3 Février à 20 h 30
salle Roger Delmas
rue de Rome, 94140 Alfortville, tél. 01 43 96 18 13

Réservations
Clamart : Eniz
14, rue des Monts, 92140 Clamart, tél. 01 46 45 27 52
Alfortville : Hay Ararat
116, rue Etienne Dolet, 94140 Alfortville, tél. : 01 43 76 27 62
Gonesse : Spitak
15, rue Jean-Laugère, 95400 Gonesse, tél. : 01 39 87 37 50

CAMP DE SKI POUR FAMILLES
à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)
DU 10 AU 17 FEVRIER
AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :
M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION:
3 février - fin juin

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, de 3e, et de 4e niveaux continuent.
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 550F + 50F port

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01.47.50.97.51.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պանեէօլի «Սիամանթօ» ղպրոցին

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Մարտ 3,
ժամը 20–էն առաւօտ:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

2001 *Մայիս* 12 – 25-*ամեակի հացկերոյթ*:

VANIA GRIGORIAN
FLORA BAGHDASSARIAN

Peintres originaires d'Arménie
exposent leurs œuvres à la
Cité Internationale des Arts, Salle 23.

Vernissage: le mercredi 24 janvier de 18h à 22h30

Exposition: du 25 janvier au 3 février tous les jours, de 14h à 19h

Adresse: 18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Métro : Pont Marie / St Paul

— Entrée libre —

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին կիրակի, Յունուար 28, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեճաշ եկեղեցւոյ սրահը:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter
PROJECTION DIAPOSITIVES
« YERGUIREN »
de MARZEVAN à TCHENGUILER
de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 26 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages
contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

« ՓՐԻՆԻՒՍ ԱՐՄԷՆԻՔԱ »

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կգաւիթ ՄԱՐՇԱՆ–ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ–ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին

Ժընըվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համազգայինի մօտ՝
☎ 01· 48· 24· 63· 89

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիս ը Պէնոյի «Անահիտ» մասնաճիւղի ընկերուհիները հաճոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ՔԵՕՖԹԷՆԵՐու

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30–ին

հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
MERCREDI
24 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·086 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.086

ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՉԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Թուրք մամուլին չափաթավերջի թիւերը չարունակած են լայն տեղ տալ Ազգային Ժողովի Ցունուար 18-ի քուէարկութեան հակազդեցութիւններուն: Գլխաւորաբար նիւթ եղած են Ֆրանսայի դէմ պատժիչ միջոցները եւ հայկական հակազդեցութիւնները: Որպէս պատժիչ միջոց, Ֆրանսային ներքաշումներու վերջ տալու, կամ դոնէ անոնց թիւը պակսեցնելու հեռանկարներուն հետ, կան մշակոյթի մարզի սահմանափակումներու ծրագրեր ալ: Կ'ըսուի օրինակ թէ զինամթերք դնելու մերժումին հետ կը նախատեսուի Ֆրանսական հեղուկ վառելանիւթ չգնել, Ֆրանսերէնի դասերը հանել ընդհանուր ժամանակացոյցէն, եւ այլն:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական մարզին, կ'ըսուի թէ Փարիզէն եւս կանչուած Թուրքիոյ դեսպանը կրնայ չվերադառնալ:

Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ճանաչումին Հայաստանի մէջ ստեղծած խանդավառութեան ու յայտնի զայրոյթով կը նշէ ՀՑԴ·ի արժեւորումը, որուն համաձայն 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչումը առաջին քայլ մըն է որ պէտք է յանգի Թուրքիոյ կողմէ վնասներու հատուցումին:

Թրքական հեռատեսիլը նոյն օրերուն բաւական տեղ կուտար Ֆրանսայի դէմ կատարուած ցոյցերուն: Դեսպանատուն եւ հիւպատոսարան գլխաւոր թիրախները եղած են անոնց: Դռներուն առջեւ սեւ պահակներ զետեղուած են, չէնքերուն վրայ հաւկիթ նետուած, տեղ – տեղ ալ ցուցարարներ այրած են Ֆրանսական դրօշը:

***

Վարչապետ Էճեվիթ ալ յայտնած է թէ պէտք չէ թիրախ առնել Ֆրանսայի ժողովուրդը որու մեծ մասը Թուրքիա կ'այցելէ, այլ «անպատասխանատու» քաղաքական քանի մը դէմքեր:

***

Ա. ԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ինքերնէշընըլ Հերըլտ»ը եւ «Ֆիկարօ»ն (Ցունուար 23) կ'արձագանգէին Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովի պատգամաւորութեան Ֆրանսայի– «Հաստատուած է որ այդ որոշումը քաղաքական հետեւանք պիտի ունենայ չրջանին կայունութեան եւ ապահովութեան վրայ: Ան լրջօրէն պիտի վնասէ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւններուն»:

***

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՇՓՈՒԹՆԵՐ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Ցունուար 22-ի իր թիւով «Մարմարա» կարգ մը այլ մանրամասնութիւններ կուտար:

«Ճումհուրիյէթ»ի թղթակից Այհան Շէյմէք այսօր կը հաղորդէ թէ Անգարա դուռը կիսովին բացաւ Հայաստանի դիմաց: Այս լուրը կը հաստատէ այն նախորդ չզուկները, որոնք տարածուած էին Թուրքիա – Հայաստան նոր քաղաքականութիւն մը մշակելու կապակցութեամբ: Արտաքին նախարարութեան կողմէ առաջարկուած ծրագրի համաձայն, Թուրքիա այլեւս նուազ ցրտութիւն ցոյց պէտք է տայ Հայաստանի նկատմամբ, որպէսզի Հայաստանը սիրաչահի եւ այդ կերպով ալ նուազեցնէ Սփիւռքի մէջ տարածուած հայութեան հակաթուրք գործունէութիւնը:

Թղթակցին հաղորդած լուրէն յայտնի կը դառնայ որ առ այժմ այն ինչ որ Երեւանի դիմաց դռները կիսաբաց ընել կը կոչուի, մեծ բան չէ: Այս պծով, Անգարա պիտի արտօնէ որ Հայաստանի Արտաքին նախարարութենէն ու հանրային կազմակերպութենէն ներկայացուցիչներ եւս հրաւիրուին Թուրքիոյ Տնտեսական եւ Ընկերային Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկի (ԹԻՍԻՎ) կողմէ Փետրուար 17-ի համար կազմակերպուած համագումարի մը: Սոյն համագումարը նուիրուած է Կովկասի մէջ կայուն կարգավիճակ ստեղծելու ուխտը իրականացնելու ձեռնարկին: Համագումարին հրաւիրուած են Հայաստանէ զատ, Եւրոմիութեան անդամ երկիրներ, ԱՄՆ, Ռուսաստան, Ադրբեջան, Վրաստան եւ Իրան, բոլորն ալ՝ Արտաքին նախարարութեան մակարդակի վրայ եւ հանրային ընկերային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Անդարա, յիշեալ կազմակերպութեան դիտել տուաւ որ Հայաստանի ուղղեալ հրաւէրը, հակառակ Ֆրանսայի Ժողովրդարանի վերջին որոշումին, ի գօրու կը մնայ:

Անդարայի նոր տեսակէտն այն է թէ, Հայաստանի հետ դիւանագիտական չփումները այլեւս անհրաժեշտ դարձած են եւ դիւանագիտական չփում՝ դիւանագիտական յարաբերութիւն չի նշանակեր: «Ձիչդ ճամբան՝ Հայաստանի հետ հարցերը ուղղակի կարենալ խօսիլ է: Այս կերպով է որ կարելի պիտի ըլլայ նուազեցնել արտասահմանի հայութեան դարձունէութիւնը», կը մտածեն Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան չրջանակները: Այս կերպով է որ, Թուրքիա վերջ պիտի տայ այն յուրա քաղաքականութեան, զոր հինէն ի վեր կը կիրարկէ Հայաստանի նկատմամբ: Անդարա համոզուած է որ Հայաստանի հետ որոշ երկխօսութիւն մը կը նուազեցնէ օտար երկիրներու Ժողովրդարանները միջամտութիւնը ցեղասպանութեան հարցէ ներս: Միայն թէ կ'ուզէ վստահ ըլլալ թէ այս մասին ի՞նչ է կարծիքը Երեւանի: Եթէ Երեւանի կողմէ ժխտական ազդանշան մը չգայ, Թուրքիա որոշ քայլեր պիտի առնէ Հայաստանի հետ դիւանագիտական չփումներ հաստատելու համար: Այս կապակցութեամբ երկու երկիրները պիտի կարենան ցեղասպանութեան հարցն ալ տեղանի վրայ դնել լայնքով – երկայնքով, նաեւ ապահովել որ հարցը քննարկուի պատմաբաններու կողմէ: Արտաքին նախարարութեան կողմէ պատրաստուած ծրագրի հիմնական դիծը այս վերջին կէտն է: 20-րդ դարու սկիզբը պատահած տեղահանութիւնն ու տեղահանութեան ընթացքին պատահածները իսկական տարողութիւնը պէտք է ճշդուի դիտնականներու եւ դիտական հաստատութիւններու կողմէ:

***

ԱԼԻԵԻ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Ցունուար 19-ին, Ադրբեջանի նախագահը՝ Հ· Ալիեւ իր դժգոհութիւնը յայտնած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ, չեչեելով.– «Մենք դէմ արտայայտուած ենք անարդար որոշումներու եւ այն ակնարկութիւններուն ըստ որոնց Թուրքիա ցեղասպանութիւն մը գործած կ'ըլլայ Հայերու դէմ: Այսօր, կըրկին կը բողոքենք: Թուրքիոյ կողքին ենք: Թուրքիոյ երեսին նետուած քար մը մեզ ալ կը վիրաւորէ»:

Հինգշաբթի օր, Ալիեւ Սթրազպուրկ կուգայ իր երկրին եւ Հայաստանի Եւրոպայի Ժողովրդ մուտքին առթիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ՊԱՊԸ 37 նոր կարդինալներ նշանակեց, որոնց մէջ երկու Ֆրանսացիներ կան: Լիոնի Արքեպիսկոպոսը՝ Լուի – Մարի Պիլէ, որ 1996-էն ի վեր Եպիսկոպոսներու Ժողովին նախագահն է եւ Թուրի նախկին Արքեպիսկոպոսը՝ Ժան Հոնորէ: Ծիրանաւորներու Ժողովի նոր կազմին մէջ Եւրոպա փոքրամասնութիւն է այլեւս: Կը սիրապետեն հռոմէական վարչութիւնը եւ հարաւային Ամերիկան: Կորդինալ Աղաճանեանէն ի վեր, որ վախճանեցաւ 1971 Մայիսին, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին կարդինալ չունի:

ԷլՃ–ի մէկ երեսակին դատավարութեան առաջին նիստին, Ցունուար 22–ին, Քրիսթին Տըվիէ – Ժոնքուր խնայեց Ռոլան Տիւման եւ բոլորովին ուրիշ բան ըսաւ: Այլ խօսքով, մինչ քանիցս ըսած է որ Արտաքին նախարարին միջամտութեամբ է որ էլՃ մտած է, այս անգամ նուազեցուց իր նախկին սիրահարին դերը եւ պնդեց որ իր գանձած գումարին (64 միլիոն ֆրանք) փոխարէն աշխատած է, հա – հոն գացած է եւ այլն, եւ այլն: Ռոլան Տիւմա դժուարաւ հրմշտուքներու մէջ կրցած է դատարան մտնել եւ խուսափած է նայիլ իր նախկին հոմանուհիին: Գալով այս վերջինին, կարելի չէ այլեւս դիտալ թէ ե՞րբ ճշմարտութիւնը կ'ըսէ: Մամուլով թէ հատորներով աւելի քան 15 – 20 տարբերակ ներկայացուցած է եւ կարելի է միայն չուարիլ: Ռոլան Տիւմայի նչանակած երկու վկաներն ալ մերժեցին ներկայանալ: Մէկը՝ Միշէլ Ռոքար ըսաւ թէ «ըսելիք չունի» միւսը՝ Միշէլ Շարաս ժամանակացոյցի հարց դրաւ, երկուքն ալ նամակներով ուղղուած դատարանին:

ԱՆՆԸՍԻի (Հօթ – Սաւուա) Արդարութեան պալատին դէմ ռճրափորձ մը դրծուած է Ցունուար 22-ին դիչերը նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով: Ամբողջ քաղաքը ցնցուած է պայթումին ազմուկէն:

ՆԱՒԱԳԱՀ ՊՈՒԾ առաջին որոչում մը տուաւ, հպիւ գործի դլուխ անցած: Անմիջապէս դադրեցնել տուաւ բոլոր նպաստները, որոնք կը տրուին վիժումի կողմնակից եղող կազմակերպութիւններուն:

ՊՈՒՏԻՆ Ապահովութեան պատասխանատուներուն (նախկին ՔՈ – կէ – Պէ, այժմ՝ էՖ – էՍ – Պէ) յանձնած է Չէչէնիոյ «հակահարեկչական գործողութեան» դեկավարութիւնը: Այս ձեւով, կը նուազեցնէ բանակին դերը, հաճոյք պատճառելու համար արեւմտեաններուն, որոնք Ցունուար 25-ին պիտի որոչեն պատժամիջոցներու չնչումը:

ՉԻ ԿԵՎԱՌԱ կրնայ մատնուած ըլլալ Ռեժիս Տըպրէի կողմէ: Այս ցնցիչ նորութիւնը բերաւ չուէտական փաստանկար մը, որ ցուցադրուեցաւ անցեալ չաբթու հեռատեսիլի հանրային էՄ – Վի – Թի 1 կայանին եւ որու կ'ընկերանար Տանլընս Նիհէթը օրաթերթին մէջ լոյս տեսած երկար դրուածը: Ո՞վ մատնեց Չէ Կեվառան խորագրուած, դրուածը մանրամասնութիւններ կուտայ մահուան (1967) պարագաներուն մասին եւ կը ծանրանայ մանաւանդ անոր վրայ, որ Պատմութեան առջեւ պատասխանատուն կը նկատուի, այլ խօսքով՝ Պուսթոս: 1967 Ապրիլին կը ձերբակալուի դրագէտ եւ փիլիսոփայ Ռեժիս Տըպրէի հետ պոլիվեան բանակին կողմէ: Կը դատապարտուի 30–ական տարի արգելափակման, առաւելագոյն պատիժը: Հոկտեմբերին Չէ կը ձերբակալուի Պոլիվիոյ ներուն կողմէ: Յաջորդ օրը կը դնդակահարուի: Շուէտացի լրագրողները կ'ըսեն թէ Պուսթոս զոհ գացած է գրութեան մը, ուր միայն Տըպրէի տարբերակը նկատի առնուած է, ան արդէն միջազգային կարդավիճակ կը վայելէր: Պուսթոս 30 տարի լռած է, հիմա դիրք մը կը պատրաստէ ճշմար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՇԻՐԱՔ - ՔՈՂԱՐԵԱՆ - ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը Ցունուար 23–ի իր թիւին մէջ կը հաղորդէ որ Ուրբաթ, Ցունուար 26-ին, Փարիզի մէջ Քոչարեան եւ Ալիեւ նոր հանդիպում մը կ'ունենան, այս անգամ Շիրաքի հովանաւորութեամբ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 22 / 23)

Հ· ԱԼԻԵԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՀԵՏ ՔՆՆԱՐԿԱԾ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Ցունուար 22–ին Բաքուի մէջ տեղի ունեցած է նախագահ Հ· Ալիեւի եւ Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս· Իվանովի հանդիպումը: Բաքուի քաղաքական մեկնաբանները հաւանական նկատած են որ Իվանովի այցը կապ ունենայ Ալիեւի Ֆրանսա կատարելիք այցին հետ:

***

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿ Օ· ԱՐՇԱԿԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ցունուար 17, Զորեքշաբթի երեկոյեան Տոլյատիի մէջ (Ռուսաստան) սպաննուած է Ռուսաստանի արհեստավարժ կոփածարտիկ Օնիկ Արշակեան: 24 տարեկան մարզիկը անցեալ տարի Ռուսաստանի, ախոյեան դարձած էր մինչեւ 57 քիլօկրամ դասակարդին մէջ: Իր մարդասպանները 26 փամփուշտ արձակած են իր վրայ: Կ'ենթադրուի որ սպանութիւնը մարդկին առեւտրական գործունէութեան հետ կապ ունի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (23 janvier)

DANS UN PANIER A FLEURS

Վիճարկումներ եւ կարծիքներ էջին մէջ, լոյս տեսած է Սթեֆան Տըվնի մէկ քըրոնիկը ուր ան Փափոն, Փէթէն, Հայբը, Լոտովիկոս ԺԴ· եւ Թիւրէնը իրար խառնելով փորձած է «սրամիտ» դրութիւն մը հրապարակել: Ինչ կը վերաբերի այն քանի մը տողերուն որոնք Հայերու կը վերաբերին, որոշ հեգնանքով կ'անդրադառնայ նչելով.– «Այդ միջոցին հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցանք: Հարցը ստիպողական էր: Ֆրանսայի դերը այդ ողբերգութեան մէջ չատ մեծ չի թուիր» եւ այլն, եւ այլն:

ԹԱՐՄ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱԽԵՐԹՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Բ. մաս)

Զ. ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ ՀԵՏ՝
ԲԱԶՄԻՄԱՍՏ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ
ԲԱԽԻՂՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պոլսաբնակ տաղանդաւոր քանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի անունը ծանօթ է հայաշխարհի ամբողջ տարածքին: Խրախունին դասականացած քանաստեղծ մըն է այլեւս, որուն քերթողութենէն նմոյշներ տեղ գտնել ակամայ են դպրոցական դասագիրքերու մէջ իսկ, Դուրեանի, Վարուժանի, Մ. Իշխանի, Տէրեանի կամ Համօ Սահեանի կողքին: Զահրատի հետ մէկտեղ՝ ան խորհրդանիշն է պոլսահայ ժամանակակից արդի քերթողութեան:

Աւելի քան 35 տարիներ առաջ, 1964ին, երբ Պոլսոյ մէջ լոյսին եկած էր Խրախունիի առջինիկ քերթողածիրքը՝ «Քար կաթիլներ», սփիւռքը չոռոմով դիրկ բացած էր անոր ու ջերմօրէն ուղղուհած սրբազան «Լեռն ի վեր» մագլցող այս անունը.

Այս այն լեռն է
Որ ամէնուս բիբին խորն է
բեւեռուած
Որ ամէնուս մորքին տակն է – միս
ոսկոր
Որ ապրում է գոյութիւն է իրական
Ու երազ է առաստղել է անսահման

Այս այն լեռն է
Որմէ կուգայ վճիտ ջուրի ուխտերու
պէս արիւնը մեր երակին
Որուն կ'երթայ օդասլաց համբոյրի
պէս վերջին շունչը մեր
կուրծքին

Այս այն լեռն է
Որմէ որբան կը հեռանաինք այնքան
կը զգանք թէ իրն ենք
Որուն որբան կը մօտենանք այնքան
կը զգանք թէ ինչ ենք

Խրախունիի ու իմ միջեւ նամակագրական կամուրջ մը ստեղծուեր էր բոլորովին վերջերս, 2000-ի ամրան, երբ ան բարեհաճօրէն հաղորդած էր քանաստեղծական իր ժողովածուներէն քանի մը անուն, չմոռնալով անոնց կցել սերտն ու խրախուսիչ նամակ մըն ալ: Իր այդ էջին մէջ, Խրախունի գնահատական տողերով կ'արձագանդէր Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի «Պոլսահայ նոր քանաստեղծութիւնը» (1998) հատորին առթիւ «Յառաջ»ի մէջ երեւցած ըրախոսականիս ու իմ անձին մէջ կ'ողջունէր «խթանպուլահայ գրականութեան իսկական բարեկամ մը»:

Երբ Պոլիս հասայ ու առաջին առթիւ իսկ սեղմեցինք մէկզմէկու ձեռքը, Խրախունի է'նք է որ մտաւ իս ջատագոված «իսկական բարեկամ»ի դերին մէջ՝ վարակիչ անմիջականութեամբ մը, ցուցաբերուած տաքուկ մերձեցումով, բայց մանաւանդ չափազանց ծառայասէր ու հոդածու իր չարժումներով: Քանիցս առիթներ ստեղծեց ան, որ կարգ մը սրբատակից բարեկամներու հետ միասին մէկտեղուինք ընտանեկան իր յարկին տակ ու խօսակցինք մեզ չհաղորդող նիւթերու շուրջ, – մշակոյթ եւ գրականութիւն:

Հաճելի ու երկար ժամեր տեւող մեր յաճախակի զրոյցներէն մէկուն ընթացքին, Խրախունիին յիշեցուցի իր հոգեակալ մէկ բանաստեղծութիւնը՝ «Ընական», որմէ շատ խոր տպաւորութիւն ստացեր էի՝ կարդալէ ետք զայն Պէյրութի «Նիւթակ» գրական պարբերականի 1997-ի թիւերէն մէկուն մէջ: Այրատնական տարրերով ճոխացած վարպետ բանուածք մըն էր այդ բանաստեղծութիւնը, որուն քօղարկեալ խմաստին թափանցած ըլլալու ու զայն ճշգրտօրէն կարողանալ մեկնաբանելու հաճոյքը ապրած էի ատենին:

Հիմա հեղինակին տան մէջ, անապահելիօրէն կը պարզուէր սակայն, թէ «մեկնաբանական» ենթադրութիւններս, կարծուածին չափ, ճշգրտօրէն ճիշդ չէին...: Փաստօրէն, Խրախունիի բանաստեղծութիւններուն ամէնէն էական յատկանիշը եղող բազմիմաստութիւնը զիս առած – քշած էր իր յորձանքին մէջ: Եւ որպէսզի ընթերցողը հարց չտայ՝ թէ «բանն ինչո՞ւմն է», եկէք միասնաբար ականջ տանք այդ «Շարականն»ին.

Մէկ արմատէն, մէկ կոճղէն
երեք բուներ հաստաբեստ
երեք ծառեր բարձրաբերձ –

Հովն է անոյշ կը փչէ
Հեռուէն շունչեր կը քերէ
կը փչէ՞ թէ մեղմ կ'երգէ...
Երեք ծառեր մէկ արմատէն
մէկ կոճղէն
Դանդաղօրէն կ'օրօրուին
Իրենց գրկին խաղաղութիւն
կ'օրօրեն.

Մէկը թեւերն է բացեր
Հազարաճիւղ բազուկներով կարծես
գրկել կուզէ մեզ
Ու կը տեղայ արբայաբար մեր վրայ
կենսապարգեւ ճառագայթներն
յաւերժալոյս երկինքին.

Միւսին ոստերն են խաչաձեւ
մշտադալար մշկահոտ
երբ կը շարժին հոգեցնցող կշռոյթով
Ինծի բեզի եւ ամէնուն
Շնորհ ու սէր եւ օրհնութիւն
կը ցօղեն.

Իսկ երրորդը թռչնաբոյն մէ –
աղաւնատուն ոգեւոր
ուրկէ կ'իջնեն աղաւնիներ
մաքրասպիտակ խնկաբոյր
Ու կը թառին մեր ճակատին մեր
ուսերուն ձեռքերուն...
Հովն է անոյշ կը փչէ
Հեռուէն ձայներ կը բերէ
կ'ը բերէ՞ թէ կ'օրհներգէ...:

Վերեւի քերթուածին մուտքի տողին «արմատ»ն ու «կոճղ»ը ինծի կը յուշէին միակ հասկացողութիւն մը՝ Հայութիւնը, որ արձակած էր «երեք բուներ հաստաբեստ, երեք ծառեր բարձրաբերձ»: Այդ ծառերէն առաջինը մեր հայրենիքն էր՝ Հայաստանը, որ թեւերը բացած՝ «հազարամեայ բազուկներով կարծես գրկել կ'ուզէ մեզ»: Երկրորդը՝ աշխարհով մէկ ցրուած Հայ Սփիւռքն էր, իր «խաչաձեւ մշտադալար չկահոտ» ոստերով: Երրորդը՝ «Թռչնաբոյն» (իմա՝ արծուատոյն») Արցախն էր, «ուրկէ կ'իջնեն աղաւնիներ մաքրասպիտակ խնկաբոյր ու կը թառին մեր ճակատին, մեր ուսերուն, ձեռքերուն»...: Ահա այսքան պարզ ու մեկին:

Զարմանքս մեծ պիտի ըլլար սակայն, երբ Խրախունի կը յայտնէր թէ «Բարձրաբերձ երեք ծառեր» բացատրութեամբ ինք կ'ակնարկէր ո՛չ թէ հայութեան բաղկացուցիչ 3 թեւերուն, այլ պարզապէս... Ս. Երրորդութեան (Հայր, Որդի եւ Ս. Հոգի):

«Շարականը» վերտին ու վերտին կարդալէ ետք, հիմա այլեւս ե'ս ալ համոզուած եմ՝ թէ ճշմարտած էի զրական իմ վերլուծումին մէջ ու գայթած: Բայց Խրախունին յայտնապէս չատ պահ մնացեր էր եւ ուրախացած այդ մեկնաբանութենէն, չարունակ կրկնելով որ «բանաստեղծութեան մը արժէքը իր զգեցած տարրեր մեկնաբանութիւններուն ու քաղմիմաստութեան մէջ կը կայանայ»: Ու ես ալ մասամբ գոհացում գտած էի այդ խօսքէն, մխիթարուելով որ նոր տարածքներ չհերեցուցեր էի «Դիւցազնահանդէս»ի եւ «Ազատերգութեան» երգիչին խորհրդանշաններուն...:

«ՔԱՂԱՔԸ՝ ՈՐ ԿԱՊՐԻ
ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՎ»

Վահրամ Մաւեանի յուզիչ մէկ պատմուածքին խորագիրն է ասիկա, որ կ'ակնարկէ հայկական Պոլսոյ: Քաղաք մը, որ չարունակ ներշնչումներ կը ստանայ իր մեռելներէն ու յաւիտենապէս պիտի յիշուի այդ մեռելներով:

Պոլիսը զարտուղի զարձնող երեւոյթներէն մէկն ալ այս է ահաւասիկ: Ո՛չ մէկ զաղութ այնքան հպարտ է ու հարուստ իր վերեզմանատուներով եւ անոնց հողին խառնուած տիտաններու անուններով, որքան Պոլիսը: Նունչ եւ աւիշ, պատմութիւն եւ քանաստեղծութիւն կը բուրեն Պոլսոյ չիրմատաններէն՝ Շիշլիէն Պալըքլը, Պաղլարպաչէն Պաքըրգիւղ:

Հիւրընկալիս՝ Սանուհիին ընկերակցութեամբ է որ գացի Շիշլի, ամէնէն ընդարձակն ու ամէնէն համբաւաւորը՝ Պոլսոյ հայկական վերեզմանատուներուն: Գիտէի, որ վերջին մէկուկէս զարու մեր մեծերը պատկառելի համախմբում մը պոյացուցած էին այնտեղ: Թերեւս, մեր բովանդակ պատմութեան մեծագոյն համախմբումներէն մէկը, որ այլեւս «խանգարիչ» ոչինչ ունէր չրջապատին համար...:

Պոլսահայոց հնադարեան կարգ մը վերեզմանատուներուն ապատեվկանացուելէն ետք, համայնքին հոգածութեան գըլխաւոր թիրախը մնացեր էր Շիշլին: Շրունակ խնամեր ու բարեկարգեր էին դայն՝ անհատաբար թէ հաւաքաբար: Մաքրութեան, կարգապահութեան եւ ճաչակի կատարեալ խտացում մը, որ 50·000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ այս հսկայ հողաչերտը վերածած էր կանաչադարդ բացօթեայ թանգարանի ու երթպային ճեմապարտէզի: Շիրմաքարերուն վրայ կատուցուած անհամար արձաններն ու արձանիկները, հոյատեսիլ մատուռ – դամբարանները, քանդակազարդ տապանաքարերը դլխու պտոյտ կը պատճառէին այցելուին, վզացնել տալով անոր՝ ժողովուրդի մը նկարագիրը, բարոյականն ու ոգին:

Շրջեցայ այնտեղ՝ պարտադիր երկիւղածութեամբ ու խորհուրդներու մէջ թաղուած, մահուան մթին առեղծուածով ծփացող մթնոլորտին, ծառերու սօսափին ու ծաղիկներու անհօս աչխարհին դիմաց դդալու համար թէ ի՛նչ կը նշանակէ ՅԱՐԳԵԼ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ:

Թախիծն ու տրամութիւնը, որոնք անպայման կը կլանեն քեզ գերեզմանատուն այցիդ, երբեմն սակայն կը հաւատարակչուին ընդերքէն եկող լուռ պատգամներով, նո՛յնքան հոգեդրաւ ու ազդու: Գերեզմաններու խորհուրդն է ասիկա: Այդ պայծառն ունեցած էի տարիներ առաջ, երբ այցի գացեր էի Փարիզի Փէր Լաչէզի գերեզմանատունը ու հերթով կանգ առած Զօր. Անդրանիկի, Շաւարչ Միսաքեանի ու Շահնուրի, Խաթիսեանի կամ Ահարոնեանի չիրիմներուն առջեւ: Այդ պայծառն մի՛չա կ'ունենամ՝ ամէն անգամ որ կ'անցնիմ Ց. Օշականի չիրմաքարին առջեւէն, – մեծագոյն դէմքը, որ կը ննջէ Հալէպի Հայոց Ազգային գերեզմանատան մէջ:

Շիշլին, ամէն քայլափոխիս այդ պայծառն տուաւ ինծի: Մեր Ազգային Սահմանադրութեան կերտիչներէն Նահապետ Ռուսինեան, տարաբախտ խմաստասէր – քերթող Եղիա Տէմիրճիպաշեան, հրապարակագիր Բիւզանդ Քէչեան, կրթական մչակներ Գեղամ Գալուաֆեան, Ստեփան Կոբրիկեան եւ Պետրոս Ասրունի, բանասէր Թորոս Ազատեան, բանաստեղծներ Զոհափան, Գուրգէն Թրենց, Օննիկ Փչըճեան, Եդուարդ Սիմքէչեան, գոյդ Ցակոբները՝ Մնձուրի եւ Մարթայեան, մինչեւ նորերէն Օննօ Թունչ եւ Արթօ Պէրպէրեան, ու տակաւին բազմաթիւ ուրիշներ, իրենց դամբարաններով իսկ «գործ» կը տեսնէին այս երկրագունտին վրայ, իրենց մահէն տարի մը, 10 տարի, 50 կամ 100 տարի յետոյ ալ, այսպէս, դեռ չարունակելով ճառագայթներ արձակել...: «Ճառագայթը կը թաղուի՞» պիտի ըսէր «Ցառաջ»ի ողբացեալ հիմնադիրը:

Իրականութեան մէջ, Շիշլի ուզած էի երթալ առաւելաբար Օրմանեան Պատրիարքին համար: Տարիներէ ի վեր, մըտնալուն կերպով դրասեղանիս վրայ կը յամենայն իր հատորները՝ «Ազգապատում»ն ու «Համապատում»ը, «Հայոց եկեղեցին», «Խոհ եւ խօսք»ը: Անոր փոթորկոտ կեանքը ուսումնասիրութեան առարկայ դարձուցած էի ինծի՝ ուսանելի ինչ – ինչ դասեր քաղելով աչխատասէր ու զօրեղ կամքի տէր մարդու իր դիմագծութենէն: Ուստի, «Մտաւորականներու և արուեստագէտներու պանթէոն»էն եաք՝ ուղղակի վազեցի դէպի անոր դամբարանը, երջանկօրէն խոնարհելու համար այս եռամեծ հոգեւորականին բարոյական ներկայութեան առջեւ: Ու մտածեցի, թէ նախախնամութիւնը որքան լաւ դասաւորում մը ըրած էր՝ «արտօնել»ով որ Օրմանեան իր վերջին չունչը փչէ Պոլսոյ մէջ ու գայ թաղուիլ ուխտատեղիի վերածուած Շիշլիի հայասպատկան սա հողաչերտին տակ: Արդարեւ, երուսաղէմի մէջ չորս տարուան պաշտօնավարութենէն մը աւարտին, Դամասկոսի ճամբով Պոլիս վերադարձած էր Օրմանեան 1918-ի գարնան: Քաղաքը հազարաւոր հայ որբեւայրիներով լեցուն էր այդ չրջանին: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին ու խանգարուած առողջութեան, ծերունին նախկին պատրիարքը գլուխն անցած էր խնամատարական աչխատանքներու, գիվ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով սրբել փորձելով արցունքը ազգին: Սրտակեղեք ու սրտառուչ քարոզ մը խօսած էր Գատըգիւղի Ս. Թոփալեան եկեղեցւոյ բեմէն ու քանի մը ժամ յետոյ՝ իննած չնչասպառ: Այդ խառնակ օրերուն, դեռ մարդիկ չէին անդրադարձած թէ հսկայ մը կը դրուէր դադարը:

Իսկապէս, իր ապրած քաղաքներէն ո՛չ Հոոմը, ո՛չ Կարինը եւ ո՛չ ալ Երուսաղէմը կրնային փոխարինել Պոլիսը՝ ընդունելու համար դինք իր յաւիտենական հանդիստին մէջ: Ճիշդ է, որ Պոլիսը չատ էր տառապեցուցեր դինք՝ պատրիարքական 12 տարիներու իր գահակալութիւնը վշեպսակի մը վերածելով իրեն համար: Ապերախտ ու անխոհեմ հայ մարդիկ անհեւակայելի խաչակրութեանց թիրախ էին դարձուցեր դինք, ամօթալի ցոյցերով ու դռեհիկ զրպարտութիւններով: Խափաններ էին հոգեւորականի իր տարբական պարտաւորութիւնները կատարելու իրաւունքն իսկ: Սակայն ան քէն չէր ըրած իր ազգին: Մնացեր էր Պոլսոյ հարազատ զաւակ՝ կեանքին բեղուն տարիներէն չատ բան ընծայելով Պոլսոյ, ու մեր մատենագրութեան չահեցուցած զբաղական իր վիթխարի վաստակին մեծագոյն բաժինին համար ալ աչքին լոյսը քամելով նո՛յն այս քաղաքին մէջ, Բերայի Ըմբըռ փողոցի իր բնակարանին դռնեբուն եռին բանտուած...:

Այլեւս «փչեպսակ»ը հանուած էր իր գլխէն: Պատմութիւնը արդարօրէն զայն փոխարինած էր լուսեղէն փառապսակով:

Գերեզմանատան այդ անկիւնը, բարեսիրութեան կղերականներու յատկացուած փոքր տարածութեան վրայ, իր անուններ յաւիտենական դրացնութեան մէջ էին դրուեր: Հոն էին Խորէն Նարպէյն ու Գարեգին Սրուանձտեանցը, Ալչըղեան եւ Արչարունի պատրիարքները, աւելի նորերէն՝ Մեսրոպ Նարոյեանն ու Գարեգին Խաչատուրեանը, անմոռանալի Շնորհք Պատրիարքը...: Քիչ մը անդին, Տաւնի Աչխարհէն Պոլիս եկած պանդուխտ Մշեցիներու եւ Սասունցիներու «Թաղ»ն էր: Այնտեղ էր մեր հարազատներուն՝ Մուչեանններու ընտանեկան դամբարանը ու անոր ճիշդ դիմացը՝ դաւառի զրականութեան «Տատրակ»ը՝ Գեղամ Տէր – Կարապետեան, կողքին՝ հեգ Գիւլիզարով: Քիւրտ աչիրեթապետ Մուսա Բեկին չարաչուք ուրուականը ընդմիչտ հեռացած էր իր քովէն ու ան հիմա հանդիստ կը ննջէր իր սիրեցեալ Գեղամին պահապան շուքին տակ...:

(Շար. 6)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՈՒԹՆԵՐ

ՌՈՒՍԷԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԸ

Պուլկարիոյ Ռուսէ քաղաքին հայկական հին զաղութը պատմութեան ընթացքին զանազան վերիվայրումներու ենթարկուած է. իսկ 1877 – 1878-ի ռուս – թրքական պատերազմէն եւ Պուլկարիոյ անկախութենէն եաք անիկա զարգացման ու բարգաւաճման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց՝ դառնալով պուլկարահայութեան ազգային կեանքի գլխաւոր կեդրոններէն մէկը:

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻ
ԿԱՉՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Ռուսէի հայութիւնը սկիզբէն իսկ առանձին խաչամասի մէջ կեդրոնացած էր, որ Հայկական խաչ կը կոչուէր: Թէեւ ռուս – թրքական իրերայաջորդ պատերազմներու պատճառով Հայեր բազմաթիւ վնասներ կրեցին եւ վերիվայրումներու ենթարկուեցան, բայց զաղութը կը մնար չէն ու կանդուն: Ցիչենք, որ ժ-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 22–ին, իր մահկանացուն կնքած է հանրային ծանօթ գործիչ, ՌԱԿ–ի պետամ՝ վահագն Տէվոյեան, լեզուի բորբոքումէ, 80 տարեկանին: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 24–ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ: Արարողութեան նախագահած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Սրբ. Զինչինեան, որու դամբանականն եղաւ, յանուն «Արեւ» օրաթերթի եւ Հայ ազգային հիմնադրամի վարչութեան խօսք առած է Կարապետ Եազըճեան: Գահիրէի ազգային իշխանութեան կողմէ խօսած է տոքթոր Սուրէն Պայրամեան, իսկ հայկական ընթերցասրահի եւ «Զահակիր» շաբաթաթերթի՝ Պետրոս Մոմճեան: Թաղումը կատարուած է Հելիոպոլոյ Ազգային գերեզմանատունը: Արարողութեան նախագահած է Զաւէն Սրբ., ներկայ եղած է Հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւ Հ. Ժիրայր Անանեան:

*
**

ՊՒԷՐՈՒԹի մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, իր մահկանացուն կնքած է նախկին երեւփոխան, կապտնի մէջ Լիբանանի նախկին հիւպատոս, Ազգային կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ եւ ազգային բարերար՝ Արա Երեւանեան, յետ կարճատեւ հիւանդութեան: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 21–ին, Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ: Ներկայ եղած են Արամ Եպիսկոպոս, նախագահ Լահուտի ներկայացուցիչ՝ նախարար Սեպուհ Յովհաննեան, Խորհրդարանի նախագահ Ն. Պըրրիի, վարչապետ Ռ. Հարիրիի ներկայացուցիչները, նախարարներ, երեսփոխաններ, քարձրաստիճան կրօնական թէ աշխարհական անձնաւորութիւններ եւ հայ համայնքի ներկայացուցիչներ: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, հայերէն եւ արաբերէն խօսք առած է Գերագոյն Եպիսկոպոս Խաչերեան, որ դրուատած է հանգուցեալին կեանքը, անոր իրագործած ծրագիրներն ու իրագործումները: Ապա, Սեպուհ Յովհաննեան Արա Երեւանեանի դագաղին վրայ պետեղած է նախագահ Էմիլ Լահուտի յետ մահու շնորհած մայրիներու չքանչանը, սպայի աստիճանով: Յետ արարողութեան, հանգուցեալին մարմինը փոխադրուած է Ծըրն Շըպպէքի ազգային գերեզմանատունը, ուր դամբանականներ խօսած են Ռոկերբերան Արզումանեան, Փարամազ Տօնիկեան եւ ժագ Զուխաճարեան: («Յառաջ». – յիշենք նաեւ որ Արա Երեւանեան բարերարն է Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարի զրադարանին):

*
**

ՊՈԼՍՈՑ (Թաքսիմ) Ա֊թաթիւրք Մշակոյթի պալատին մէջ, Յունուար 8–ին, Խաչեան Սանուց Միութեան Մարալ պարմուհիները իր երրորդ եւ վերջին ներկայացումը տուած է, կրկին մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Բացումը կատարած է համերգը հովանաւորող Լայընս ակումբի նախագահը: Ապա, հայկական երգն ու պարը մեծ խանդավառութիւն առեղծած են: Պարուհիները են Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Իրիս Զափքան, պետարուեստական ղեկավարները են Տէր եւ Տիկին Արսէն եւ Թալին Փափազեան, ղեկավարն է Յովհաննէս Պանտոյեան:

ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Անկից ի վեր յաճախ կը տեսնէի զինքը: Անդամ մը իրիկնադէմին, իր ջուխտ զոմէշներուն հետ պիւղ կը մտնէր ու ճամբուն վրայ իր խոչոր, ծանր կօշիկներէն արտերուն հողը կը մաքրէր, դըք, դըք, ծառին զարնելով: Ի՜հ, ի՞նչ կօշիկ· այնքան մեծ, որ նապաստակ մը հոն շատ դիւրութեամբ կրնար իր տունը տեղաւորել: Ուրիչ անգամ մը տեսայ չալմաբէն չանչուլի պէս կախուած գաշտի սէգերու հետ եկեղեցի կը մտնէր:

Կ'անցնէին տարիներ: Տափան Մարգար միեւնոյնն էր, երկու զոմէշներով, միշտ բահն ուսին. կարծես միեւնոյն ձեւով եւ միեւնոյն տարազով ծնած ըլլար:

Շատ անգամ կը զարմանայի, թէ ինչո՞ւ թռչուններն անոր բահին վրայ չէին թառեր:

Տափան Մարգար ունէր արեւէն այրըւած դիմագիծ մը: Քիթը, այտերը, երկար ու փոքրիկ անկիւններով՝ կարծես պղինձէ չինուած ըլլային: Ճակատը միշտ փոթփոթ, ինչպէս հերկուած արտ մը: Ունէր տափանի չափ լայն, սերմնացանի թեւեր: Ան միշտ լուռ էր· եթէ պէտք ըլլար, շատ կարճ կը խօսէր: Գիւղացիները, մեծէն պզտիկ, կը յարգէին զինքը, անոր խորհուրդին կը դիմէին: Այս արտին մէջ ցորե՞ն պէտք է ցանել, թէ բամպակ, – Տափան Մարգարին կը հարցնէին: Սերմնցու ցորեններըը անոր կը ցուցընէին: Երբ մանաւանդ անվարժ ցուլ մը պիտի կրթէին, Տափան Մարգարը կը կանչէին: Ան գիտէր, թէ ականջներուն ո՞ր տեղը պէտք էր ջիլել, որ ցուլը գառնուկի պէս հնդկարտէր:

Անոր կինը, Թամար, քառասունի մօտ, կարմրուկ թուշերով, աղուոր հասակով կին մը, իր էրիկէն կ'ակնածէր այնպէս, ինչպէս նոր հարս մը իր կեսրարէն: Օր մը օրանց իր կնոջ երեսին չնդացաց· օր արեւ չտեսաւ Թամար:

«Մի՛ մեղադրէք, քուրիկ», յաճախ կը դանդաղէր Թամար, «դըժար կրակ է, սկսկիկ ըլլողին բըըչակը մրեղի: Աղէսարձան է քուրիկ, աղէսրձան. քարէն ձէն կ'ելլայ իրմէ ձէն չելլար: Նապեղիմ ձեռքերս դայեկի ձեռքեր եղան: Ի՜հ, խուրպան ըլլամ Աստուած, տեսէք նիրոջս բախտը. կուժի չափ պոյ մ'ունի· տեսնես իր էրկան հետ իրարու չողինք կը լղին, դիւեր ցորեկ քսխանին չի հասնիր: Բա՛խտ է, քուրիկ, բա՛խտ»:

Գիւղացի կիներուն համար զաղտնիք մը չէր, թէ Տափան Մարգար իր կինը չի սիրեր, նոյնիսկ անոր հետ մէկ բարձի վրայ չի պառկիր:

Քիչ տարի չէր: Թամար, իր էրկան պուլկար կուռղներ: Ռուսէ Դանուբի ալ՝ հիւսիսային ափին թրքական բանակի համախմբման գլխաւոր եւ ամէնէն յառաջացեալ կեդրոնատեղիներէն էր· անոր դիմաց, դեպի հանդիպակաց ափին, Ճուրճուի մէջ կեդրոնացած էին ռուսական եւ ռումանական յառաջապահ զունդերը:

Ռուսական բանակը Յունիս 15–(28)ին զօրավար Տրակոմիրովի հրամանատարութեան տակ Դանուբը անցաւ Զիմնիցա քաղաքին մօտէն եւ այնուհետեւ երեք մասի բաժնուելով սկսաւ յառաջանալ դէպի հարաւ, արեւելք եւ արեւմուտք: Դէպի արեւելք յառաջացող զօրամասը, որ ամէնէն սուսարաթիւն էր, յարձակեցաւ Ռուսէի վրայ:

Ռուսէ, որ արդէն զինուորական կայանի վերածուած էր, այսպէսով կատաղի կռիւներու թատերաբեմ դարձաւ: Օսմանցիք Ռուսէէն մինչեւ Օսման Պազար երկարող դիծի երկայնքին խրամատներ փորած եւ չըլլանալ հզօր ամրութեան վերածած էին եւ բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին: Թնդանօթները կը գոռային ահաւոր ոստակութեամբ, եւ թաղէ թաղ, դիրքէ դիրք, մինչեւ իսկ տունէ տուն դիրկընդխառն կռիւներ մղուեցան: Այդ օրերուն Հայոց թաղը եւ եկեղեցին մեծ վնասներու ենթարկուեցան եւ քաղաքին հին շինութիւններէն շատեր քանդուեցան ու աւերուեցան:

Մինչեւ Յունիս 25 ռուսական բանակը դրաւեց Թոռնովոն՝ Ռուսէէն հարաւ–արեւմուտք, եւ այնուհետեւ յառաջացաւ դէպի հարաւ եւ դէպի արեւելք զառնալով՝ հասաւ Օսման Պազար, ուր սակայն կանգ առաւ Թրքական ամրութիւններուն առջեւ: Ռուսեր Դեկտեմբեր 23–ին (1878 Յունուար 5) գրաւեցին Սոֆիան:

Յունուարի սկիզբը ռուսական բանակը լայնածաւալ յարձակողականի անցաւ եւ գրաւեց Ադրիանապոլիսը, բայց տակաւին աւելի հիւսիս, Թրքական զօրքերը կատաղաբար կը դիմադրէին: Փետրուար 8–ին ռուսական զօրքերը արեւելեան կողմէն յառաջանալով յարձակեցան Ռուսէի վրայ, որ արդէն արեւմտեան կողմէն ալ պաշարուած էր: Կատաղի կռիւներէ ետք Ռուսէ գրաւուեցաւ ռուսական զօրքերուն կողմէ:

Փետրուար 19, (Մարտ 4) 1878–ին ստորագրուեցաւ Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը, որուն հիմամբ Պուլկարիա ազատագրուեցաւ օսմանեան դարաւոր լուծէն:

ՊՈԻԼԿԱՐԻՈՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Օսմանեան կայսրութեան լուծէն ազատագրուելէ ետք, Պուլկարիա 1879 Ապրիլին իշխանութիւն հռչակուեցաւ, եւ Ռուսիոյ ցարուհիին եղբօրորդին՝ Ալեք–սանտր Պաթթենպէրկ, Գերմանիոյ վարվաքեա Օթթօ ֆոն Պիսմարքի հաւանութեամբ, Պուլկարիոյ իշխան հռչակուեցաւ:

Պուլկարիոյ պետութեան կազմին մէջ Ռուսէի հայութեան համար զարգացման ու բարգաւաճման նոր պայմաններ ստեղծուեցան: Առաջին հերթին քանդուած ու աւերուած բնակարանները, ինչպէս նաեւ եկեղեցին, որ մեծ վնասներու ենթարկըւած էր, նորոգուեցան:

Ռուսէի Հայերը 1883–ին Հայրենասիրաց Ընկերութիւնը կազմեցին, հետեւողութեամբ վառնայի մէջ տարի մը առաջ կազմուած նոյնանուն միութեան, նպատակ ունենալով հայութեան համախմբումը:

Այնուհետեւ, երբ կարապետ Փափազեան 1885–ին վառնայի մէջ Հայրենակցական Միութիւնն կազմեց, անոր օրինակով Ռուսէի, ինչպէս նաեւ Շումէնի եւ այլ քաղաքներու մէջ Հայրենակցական Միութիւնները կազմուեցան՝ նպատակ ունենալով Հայաստանի պետականութեան վերանկնումը եւ բոլոր Հայերուն համախմբումը Մայր Հայրենիքի մէջ:

Այս ժամանակ Պուլկարիոյ քաղաքական իրավիճակը խանգարուեցաւ, երբ 1886 Օգոստոս 21–ին կատարուած պետական հարուածով մը Ալեքսանտր իշխան տապալեցաւ, եւ իշխանութեան տիրացաւ զերմանացի իշխան Ֆերտինանտ Սաքսէ Քոպուրկ· ան յետագային, 1908–ին ինքզինք թագաւոր հռչակեց:

Ռուսէի Հայերը 1890–ին հիմնեցին Ազգային Ընթերցարանը, որ պուլկարահայ գաղութի մշակութային կարեւոր կեդրոնը դարձաւ իր ընթերցողներու լայն շըրջանակով, ուր աւելի քան 1200 հատոր գիրք հաւաքուեցաւ:

Ռուսէի մէջ կազմուեցաւ նաեւ պուլկարահայ թատրոնը՝ տեղական ուժերով, եւ անոր առաջին ներկայացումը Ռուսէի մէջ, Հայոց թաղի մէկ տան պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ, հաւանաբար 1891–ին կամ 1892–ին:

ԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ան կը սիրէր իր զոմէշները, անոնց հետ կ'ապրէր, անոնց հետ կը խօսէր սըրտանց. – զոյգ մեծդի զոմէշներ՝ ճակատներուն վրայ զոյգ սպիտակ նաշխեր, փիւնիկ թռչունի նկարին նման, կարծես կարկնուած լուսնի լոյսեր ըլլային. զոյգ զոմէշներ՝ պարարտ դնդերներով, Տափան Մարգարի կուրծքին չափ լայն ճակատներով, ամբողջ լեռ մը իրենց ետեւ քաշելու չափ հուժկու վիզերով:

Ամէն գարունին Տափան Մարգար իր զոմէշներուն հետ գաշտ կ'ելլէր: Դաշտը, գարունին մէջ, զոմէշները իրենց փընչակները կը լայնցնէին, թեթեւ փոթորիկի պէս անցնող հովերն ամբողջութեամբ կը չնչէին, եղջիւրներով թումբեր կը փորէին, հարթատ գլուխնին վեր բռնած, կը հեւային, ինչպէս հսկայ շոգեմեքենաներ: Որքա՜ն մեծ հաճոյք էր Տափան Մարգարին համար:

Ան, հոն, արտերուն մէջ էր միշտ, քարերը կը հաւաքէր, նոյնիսկ կոշկոռ հողերը ձեռքով կը փշրէր, տեսակ մը փայփայանք արտերուն: Միշտ հոն, արտերուն մէջ: Քամյգոտ հովերը, փոքրիկ, չարաճճի մանուկներու նման, անոր հետ կը կատակէին ու սուլելով, քրքջալով ցորեաններուն մէջ կը պահուէին: Վերէն անցնող թռչուններ ուսերն ի վար կը ծրտէին: Երբ ջաղացէն վերջ մուկեր սպանելու կ'երթար, հոն իրեն ընտանի արագիլներն սպիտակ՝ իր ոտքերուն քովէն չէին հեռանար:

(Շար. 2)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué de Presse

Les organisations arméniennes de France se félicitent du résultat intervenu le 18 janvier 2001, à l'Assemblée Nationale, lors de l'examen de la proposition de loi déjà adoptée par le Sénat le 8 novembre 2000 et stipulant que: «*la France reconnaît publiquement le génocide arménien de* 1915».

Les porte-paroles de tous les groupes politiques ont exprimé leur décision de voter à l'unanimité ce texte et cela a été relayé, effectivement, par les députés présents dans l'hémicycle.

Pour tous les Français d'origine arménienne, mais plus généralement pour tous les démocrates et républicains, l'exemple de la France permet au XXIe siècle de débuter symboliquement le 18 janvier 2001.

Le vote unanime de cette loi devra se traduire, dans les quinze jours, par la promulgation de celle-ci et sa parution au Journal Officiel.

Les Français d'origine arménienne restent très attentifs et ne doutent pas du respect des engagements pris.

D'ores et jéjà, la Turquie est invitée à reconnaître le génocide arménien de 1915 et à ouvrir le dialogue avec la Nation Arménienne afin d'apurer le passé et de regarder l'avenir avec une vision de paix et de fraternité entre les peuples.

Dans le cadre de cette loi, il sera également possible d'enrichir l'arsenal législatif dans les meilleurs délais possibles afin que ne soient plus tolérées les tentations de négationnisme et que les 1.500.000 Arméniens victimes du premier génocide du XXe siècle et leurs héritiers ne se voient plus insultés.

Enfin, les manuels scolaires et le système éducatif, dans son ensemble, pourraient désormais accorder toute la place qui convient à cet épisode douloureux de l'histoire universelle afin que la mémoire reste intacte et ne s'installe l'oubli.

Dans les semaines qui viennent, les organisations arméniennes de France renforceront leurs actions dans ces différents domaines en fixant au Comité du 24 Avril des objectifs élargis.

Paris, le 19 janvier 2001

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Քրիսթին Շաքարեան Յունուար 18–ի քուէարկութեան առթիւ 3–րդ Հազարամեակին սեմին 500 Ֆր.:

***

ՎԻԼՆԷՕՎ.– Սամուէլ Ներկարարեան 300 Ֆր.:

***

ՎԷԼԻԶԻ.– Կարապետ Պալխեան 100 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերուհի– ներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 28, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեճաշ եկեղեցական սրահը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաւարշ Մխսաբեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Սայրին 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամի Շաւարշ Մխսաքեան դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն):

VANIA GRIGORIAN
FLORA BAGHDASSARIAN

Peintres originaires d'Arménie exposent leurs œuvres à la Cité Internationale des Arts, Salle 23.

Vernissage: le mercredi 24 janvier de 18h à 22h30

Exposition: du 25 janvier au 3 février tous les jours, de 14h à 19h

Adresse: 18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Métro : Pont Marie / St Paul

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

PROJECTION DIAPOSITIVES

« YERGUIREN »
de MARZEVAN à TCHENGUILER
de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 26 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիս ը Պէնոյի «Անահիտ» մասնաճիւղը ընկերուհիները հաճոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ԿԷՕՖԹԷՆԵՐու

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30–ին

հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

Grande Soirée Dansante
AU PROFIT DE L'ECOLE
SAINT-MESROB
D'ALFORTVILLE

sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

dîner dansant

animé par **NERSIK ISPIRIAN** et son orchestre

le Samedi 3 Février à 20 h 30
salle Roger Delmas
rue de Rome, 94140 Alfortville, tél. 01 43 96 18 13

Réservations
Clamart : Eniz
14, rue des Monts, 92140 Clamart, tél. 01 46 45 27 52
Alfortville : Hay Ararat
116, rue Etienne Dolet, 94140 Alfortville, tél. : 01 43 76 27 62
Gonesse : Spitak
15, rue Jean-Laugère, 95400 Gonesse, tél. : 01 39 87 37 50

EXPOSITION
Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700[e] anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19
au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

(Շար· Ա· էջէն)

տուֆիւնը, կամ գոնէ իր ճշմարտութիւնը ըսելու համար: Միակ բանը որ 30 տարի է քալեց, կ'ըսէ, սուտն է: Ներկայիս 68 տարեկան աքսորուած է Շուէյտի հարաւը 25 տարիէ ի վեր: Պուսթոս թիկնապահներէն էր Զէ կեվառայի եւ անկէ պաշտօն ստացած էր յեղափոխութիւնը Սլժանթին ներածելու, բայց, ինք եւ Տըպրէ կը ձերբակալուին: Հարցաքննութիւնները կը սկսին: Լրագրողները կ'ըսեն թէ անոնք որոնք Զէ–ի կեանքը գրած են, վճռած են անմեղ հռչակել Տըպրէն եւ բոլոր մեղքերը Պուսթոսին վրայ փաթթել:

ՔԱՊԻԼԱՅԻ յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 23–ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ, ինչ որ պլացուեցաւ իր նախորդին՝ Մոպութուի որ Մարոք թաղուած է Յունուար 18–ին, ընդդիմադիրներու խմբակ մը տէր եղաւ մահափորձին, հաստատուեցաւ թէ պինքը ապաննողը իր խոհ թիկնապահն էր: Առ այժմ իր աթոռը կը գրաւէ իր զաւակը որպէս «նուազագոյն չարիք» մինչեւ որ ընտրութիւններ կազմակերպուին:

ԻՄՐԱՅԷԼ առկախած է իր գործակցութիւնը Միչէլ յանձնախումբին հետ, որ քննիչ միակ յանձնախումբն էր զոր Իսրայէլ ընդունած էր: Ամերիկացի ծերակուտական՝ Միչէլ ստիպուած եղած է ջնջել Երուսաղէմ իր այցելութիւնը: Իրմէ առաջ ժամանած յանձնախումբին անդամներն ալ կը վերադառնան: Պատճառն այն է որ անոնք առանց արտօնութեան մզկիթներու հարթավայրը գացած են:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
JEUDI
25 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·087 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.087

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏ

Ազգային ժողովի Յունուար 18–ի նիստին Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, մանաւանդ միաձայն քուէարկութեամբ, տասնամեակներ տեւած պայքարի մը առաջին կարեւոր նպատակին իրագործումը եղաւ: Այդ պայքարը ունեցաւ իր հանդրուանները. մարտավարական հաշիւներով ու զործնական քայլերով, յոյսերով ու յուսաբեկումներով, սթափներով ու ճիչերով. նաեւ՝ յատկապէս յարատեւութեան, վճռակամութեան օրինակելի յատկանիշով. այս ամբողջութեամբ ան կը կազմէ Հ.Ա. դարու մեր պատմութեան դիմաւոր դէմքերէն մէկը:

Վերջնական նպատակին տանող ճամբուն վրայ որ պէտք է յանգի 1915–ին ամբողջական ասանձնումին անոր պատասխանատուին կողմէ, ենթադրելի բոլո՛ր յետագայ քայլերով, այսօրուան յաղթութիւնը առաջին պարտք մը կը դնէ յիշելու այս երթը հոս հասցնող մեծ մասով անանուն բազմութիւնը:

Քաղաքականին մէջ զղացականի տեղ չկա՞յ խակապէս. Թերեւս· բայց մեր պայմանները այնքա՛ն տարբեր եղան ու կը չարունակեն այդպէս մնալ, մարդկութեան դէմ ոճիրին, մեր ամբողջութիւնը կէսի վերածած արարքը կրելու պարտաւորութեան դիմաց: Նախ հարկ էր վերապրողներու բազմութիւններուն տիրութիւն ընել· անկէ մինչեւ ներկայի հանդրուանին իրագործումը կատարուեցաւ զրեթէ առանց պետական կառոյցի մը տրամադրելիներուն, եթէ չհաչուենք 85 տարուան մէջ 1918 – 1920–ի կարճատեւ վակուիձը ու վերջին չրջանին Երեւանէն վերջապէս բարձրացած մասնակցութեան ձայները:

Սփիւռքի պայմաններու մէջ գոյութիւն, ինքնութիւն, մշակոյթ, հաստատութիւններ, կազմակերպութիւններ ապրեցնելու, տասը քով նաեւ Դատի մը հետապնդումը առանց յոգնելու առաջ տանելու զործը կատարուեցաւ սիրողներու կողմէ: Անանուն բանակ մը կազմեցին անոնք, որոնք ո՛չ պետական պաշտօնեայ էին, ո՛չ սեփական ձեռնարկութեան մը պատկանող տարր: Պարտականութիւնները բաժնուեցան լայն չափով կոչումներու եւ տանձնումներու ինքնակ ձեւով· եղան իրենց ծաղիկ կեանքերը նուիրողներ, մկրը քսակէն նուիրեց, ուրիշ մը մտքի լոյսէն, երրորդներ, չորրորդներ՝ իրենց ժամանակէն, զրաիքէն, համբերութենէն, զործաւորութենէն:

Ո՞ր մէկ խումբին մէջ պէտք է դասել եղեռնին տարեկից, կամ անկէ քանի մը տարիով մեծ այն պաշտելի մամերն ու պապերը որոնք գուրսին, տօթին, անձրեւին կամ ձիւնին դիչերային յոգնեցուցիչ ճամբորդութիւններ յանձն առին, Մարսէյլէն, Վալանսէն, Տէօնիզլի, Ծերակոյտին, վարչապետարանին, կամ Ազգ· Ժողովին առջեւ ժամերով կանգնելու եւ «հո՛ս ենք» ըսելու համար:

Ի· դարու մեր պատմութիւնը այս բոլորէն ոչ մէկուն յիշատակումը պիտի ընէ, ինչպէս այն միւսներուն որոնք իմաստութիւնը ունեցան, միշտ նոյն պայքարին սիրոյն, դատաճանութիւններ ի դերեւ հանելու, չլացնող հեռանկարներ մերժելու, պատակատումներու հանդուրժելու:

Մեկնաբանութիւններէ, յաջորդ քայլեր ծրագրելէ առաջ, չէ՞ր արժեր չնորհակալութեան չերտ մը արձանագրել 85 տարուան վաստակաւորներուն հասցէին:

Անոնց, որոնց չնորհիւ պայքարը հասաւ յաղթութեան, դիմելու համար դէպի յաղթանակ:

Ա· Թ·

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՆՉԵ՛Ր ԿԸ ՑԻՇԵՑՆԵՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թրքական թերթերը լեցուն են լուրերով, յօդուածներով, խմբագրականներով որոնք կը չօչափեն Թուրքիոյ կողմէ որպէս Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Յունուար 18–ի քուէարկութեան փոխադարձութիւն առնուելիք քայլերը: Այդ էջերը երկու գլխաւոր մասի կարելի է բաժնել· առաջիններըը գրուած են անոնց կողմէ որոնք «պիտի»ներով սկսող ապառնալիքներու թեւումը կ'ընեն, երկրորդները կը ջանան տրամաբանութեան պիծին տեղ տալ, պաղարիւն ըլլալու կոչեր կ'ընեն:

Լուրերու բաժինը, յայտնապէս, լուրջ տուեալի տակէ կը տառապի: Երկրին պեբազոյն տեսաններէն Ազահովութեան պետական Խորհուրդին Յունուար 22–ի նիստին տրուած որպէս որոշում, գլխաւոր լսուածը վարչապետ Էճեվիթի յանձնարարութիւնը եղաւ թէ Ֆրանսայի դէմ կիրարկուելիք միջոցները պէտք չէ մնասեն Թուրքիոյ չահերուն: Մնացածը մեծ համեմատութեամբ բաղկացած է երկրորդական, երրորդական «պատիժ»–ներէ, որոնք այն ապատորութիւնը կը զործեն թէ աւելի ներքին ապառումի ուղղուած են, քան՝ Ֆրանսայի: Սոյնպէս է օրինակ, Պոլսոյ միջազգային օդակայանին կարեւոր անձնաւորութիւններու սրահները Ֆրանսացի զործի մարդոց առջեւ փակելու որոշումը· թէեւ լուրին մաս կը կազմեն նաեւ այն տեղեբ ուր կ'լսուի թէ որոշումը կը վերաբերի միայն անոնց որոնք չունին Պարսկին նախարարութեան արտօնութիւնը···:

Ֆրանսայի ապառնալու քաղաքականութեան փորձառութիւնը յիշող Թուրք լրագրողներ ալ կան. անոնցմէ Ե· Տոզան («Միլլիյէթ», Յունուար 23) կ'անդրադառնայ Մարսէյլի հայկական յուշարձաններուն (Փետրուար 1973)· Ծանօթ է որ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ կանգնած յուշարձանին քացուքին ներկայ զանուած էր առենին Երիտասարդութեան ու մարմնամարզի նախարարը՝ Ժ· Գոմիթի որուն ներկայութիւնը ատատկացուցած էր Անգարայի զայրոյթը: Եա կանչուած էր Թուրքիոյ Փարիզի դեսպանը Չատան Խաատ Ըչըք: Լրագրող Ե· Տոզան յիչելով այդ միջադէպը, կը զրէ թէ քանի մը տարի ետք Անգարա կը փափաքի նոր դեսպան մը ղրկել Փարիզ: Չարթելու համար դիւանագիտական անախորժ դեպինը, օրուան Թուրք Արտաքին զործերու նախարարը հաւաքոյթի մը կ'լսէ Ֆրանսացի իր պաշտօնակիցին· «Եթէ քանի մը ծառ տնկէք Մարսէյլի հայկական յուշարձանին առջեւ, ան կը ծածկուի, չի նչմարուիր· մենք ալ այլեւս նոր դեսպան մը կը ղրկենք»: Ֆրանսայի նախարարին պատասխանը, ըստ Թուրք լրագրողին, կը դանդգ դիւանագիտական կանոնները: Ան կ'լսէ· «Ձեր դիմումը մեծ հասցէի ուղղեցիք· ծառ տնկելու հարցերուն մասին պէտք է տեսակցութիւն ունենաք մեր անտառներու նախարարին հետ···»: Միջադէպը կը պատմուի որպէսզի «հակազդեցութիւններու չափը, կերպը եւ յետագայ զարգացումները» նկատի առնուին:

***

Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ նաեւ Հայաստանի սպառողներու միութեան զեկավարներէն Արմէն Պօղոսեանի կոչին որ կը վերաբերի Թրքական ապրանքներու պոյքոթ–ի ենթարկելու: Կոչը կ'լսուի թէ ուղղուած է աշխարհի բոլոր Հայերուն: Ա· Պօղոսեան լսած է թէ նման ընթացք զարկ կուտայ Հայաստանի տեղական արտադրութեան, քանի որ Հայաստանի չուկային վրայ Թրքական ապրանքներու համեմատութիւնը 20 – 25% է:

***

ԱՐՏԱՔԱՑՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Թուրքիոյ Արտաքին զործոց նախարարը Ի· Ճէմ խօսելով Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին, ըսած է թէ իր երկիրը կը զործածէ եւ պիտի զործածէ ինքնապաչտպանութեան իր օրինական իրաւունքը, աւելցնելով որ Անգարայի քաղաքականութիւնը ուղղուած չէ Ֆրանսայի ժողովուրդին դէմ: Խորհրդարանական նոյն ելոյթին ընթացքին Թուրք նախարարը ըսած է տակաւին թէ Թուրքիա չի մոռնար իրեն հանդէպ ցուցաբերուած դէշ վերաբերումը եւ կը պատասխանէ առողջ բանականութեամբ: Ի· Ճէմ յիչելով «հայկական ահաբեկչութեան զոհ Թուրք դիւանագէտները եւ երկու երկիրներու քաղաքացիները», եզրակացուցած է· «Ֆրանսա երկիր մըն է ուր եւրոպական չրջանակին մէջ ամէնէն աւելի թշնամանք կ'արտայայտուի Թուրքերու եւ մահմետականներու հանդէպ»:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յունուար 23–ին, Պաչտպանութեան նախարարը՝ Սապահաթթին Զաքմաքօղլու ներկայացուց Ֆրանսայի դէմ ձեռք առնուած առաջին պատժամիջոցներու ցանկը: Գլխաւորը կը վերաբերի Ալքաթէլի որու հետ ունեցած պայմանագիրը կը չնչուի: Նախարարը ըսած է· «Որոչեցինք չնչել լրտես – արբանեակի մը չինութեան պայմանագիրը, զոր ստորագրած էինք Ալքաթէլի հետ: Ֆրանսական ընկերութիւնները մրցակցութեան մէջ են պինամթերքի տասնեակ մը ծրագիրներու համար, զորս պիտի վերարժեւորենք պատեհ առեթին»: Այս ծրագիրներուն կարեւորագոյնը կը նկատուի չուրջ 1000 հրթռաչյներու միանաբար արտադրութիւնը: Այս ծրագիրը որ 4 միլիառ տոլար կ'արժէ, կրնային ձեռք ձգել Թիալթ – Էնտիւսթրի եւ Լըքլէր: Ալքաթէլի պայմանագիրը կ'արժէր 200 միլիոն տոլար: Ան ոչ մէկ յայտարարութիւն զրած է այս առընչութեամբ: Ցիչենք որ նախագահն է Սերժ Չիւրիւք:

Ի դէպ, Ֆրանսական ճարտարարուեստական չրջանակները դիտել կուտան որ, Ալքաթէլի եւ Թուրքիոյ միջեւ Հոկտեմբերին սկսած բանակցութիւնները ներկայիս անել կացութեան մէջ էին, ու այդ ճիւղին մէկ պատասխանատուն կ'լսէ· «Հայկական ցեղասպանութեան պատրուակը ճիշդ տեսնին Թոյլ կուտայ չեղեալ համարիլ անելի մտածուած պայմանագիր մը»:

Մշակութային զեսնի վրայ, Թուրք պետական TRT ձայն – հեռատեսիլը յայտարարած է որ վերջ կուտայ Գանալ Ֆրանս Ինթերնասիոնալի հետ իր զործակցութեան, նոյնը կ'ընեն համալսարանները:

***

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ԿԸ ՁԱՆՁՆԱՑ ԱԼՔԱԹԷԼԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՂՄԷ»

Տնտեսական, մշակութային, դիւանական եւ այլ նախաձեռնութիւններէ զատ, կայ հատ մըն ալ որ բաւական հետաքրքրական է: Իսլամապաշտ 42 երեսփոխաններ (Զաղիլէթ ընդդիմադիր կուսակցութենէն) օրինագիծ մը ներկայացուցած են որ կ'ըսէ· – «Թուրքիա հրապարակաւ կը ճանչնայ Ալժերացիներու զեղասպանութիւնը Ֆրանսայի կողմէ»: Ի դէպ, այս բովանդակութիւնը աւելի ճիշդ է եթէ բաղդատենք Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերող օրէնքի առաջարկին, ուր Թուրքիոյ անունն իսկ չկայ:

***

Թուրքերը որոշած են նաեւ փոխել անունները Անգարայի այն երկու փողոցներուն, որոնք կը կոչուէին Շատոպրիան եւ Ֆրանսա:

***

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՑՈՑՑԵՐ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական Խորհրդարանին որոշումին պատճառած զայրոյթով փողոց իջած են նաեւ Ազրբէջանցիները: Ազրբէջանական Ժողովրդային Ճակատին կազմակերպութեամբ Յունուար 23–ին բազոքի ցոյց մը տեղի ունեցած է Բաքուի Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ: Ցուցարարները հակաֆրանսական լոզունգներ արձակելէ ետք յայտնած են թէ պիտի չարունակեն նման արարքներ ամէն օր: Ամբոխը, ոստիկանութեան միջամտութեամբ ցրուելէ առաջ հրկիզած է Ֆրանսական դրօչակը:

ՀԱՅՑԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԻՒՆ Է՝ 1 ՄԻԼԻՈՆ 917 ՀԱԶԱՐ 862

Ներքին զործերու նախարարութեան անձնագիրներու եւ վիզաներու վարչութեան պետ Ալվինա Զաքարեանի «Արմէնփրէս»ի տուած տեղեկութեանց համաձայն 1994–էն մինչեւ օրս Հայաստանի քաղաքացիութիւն առացած է 1 միլիոն 917 հազար 862 հոգի: Նախկին՝ խորհրդային անձնագրերու վաւերականութիւնը աւարտած ըլլալով 2000 Յուլիս 1–ին, կարելի չէ այսուհետեւ անոնց զործածութիւնը կ'ըսէ· – «Թուրքիա հրապարակաւ կը ճանչնայ Ալժերացիներու ցեղասպանութիւնը Ֆրանսայի կողմէ»: Ի դէպ, այս բովանդակութիւնը աւելի ճիշդ է եթէ բաղդատենք Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերող օրէնքի առաջարկին, ուր

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Յունուար 23, տեղական ժամով 13·27–ին Արցախի մէջ 4–5 բալ ուժգնութեամբ երկրաչարժ տեղի ունեցած է, վերնակեդրոն ունենալով Մարտունակերտի 50 քմ· հիւսիս–արեւմուտք: Երկու վայրկեան եաք նոր ցնցում մը արձանագրուած է, այս անգամ 3–4 բալ ուժգնութեամբ: Զոհերու կամ վնասի խօսք չկար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 23 / 24)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՍԹՐԱՍԶՈՒՐԿ Կ'ԸՆԿԵՐԱՆԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան պաչտօնական արարողութեան համար նախագահ Քոչարեան Սթրազպուրկ կը մեկնէր Յունուար 24ի իրիկունը: Իրեն կ'ընկերանային Արտաքին եւ Արդարադատութեան նախարարները, Ազգային Ժողովի երեսփոխանական խմբակցութիւններու ղեկավարները եւ պաչտօնական այլ անձեր: Արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ Հինգչաբթի, Յունուար 25, ժամը 9·15ին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԻՒՆ Է՝ 1 ՄԻԼԻՈՆ 917 ՀԱԶԱՐ 862

Ներքին զործերու նախարարութեան անձնագիրներու եւ վիզաներու վարչութեան պետ Ալվինա Զաքարեանի «Արմէնփրէս»ի տուած տեղեկութեանց համաձայն 1994–էն մինչեւ օրս Հայաստանի քաղաքացիութիւն առացած է 1 միլիոն 917 հազար 862 հոգի: Նախկին՝ խորհրդային անձնագրերու վաւերականութիւնը աւարտած ըլլալով 2000 Յուլիս 1–ին, կարելի չէ այսուհետեւ անոնց զործածութիւնը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

*Ժամը հասած էր արդէն վերջակէտ մը դնելու այս տրամանոյշ պատմին։ Ցիչեցի Հատտէճեանին մէկ գրութիւնը, ներչնչուած՝ Սկիւտարի գերեզմանատունը Դուրեանի չիրմային տրուած այցէ մը։ «Սերունդներ կուգային, կ'երթային անշարժ մնացող տապանաքարերու առջեւէն, կը գրէր ան։ Եկող – գացող այդ սերունդներն ալ, իրենց յաջորդին, հոդ կը դառնային հրաշ տապանաքարերու տակ։ Բայց այդ տապանաքարերը տապանաբէ մը աւելի՛ն էին ուրեմն։ Անոնք կը նըմանէին քացախ ծովու վրայ դրուած այն նշաններուն, որոնք գալիք նոր նաւաստիներուն ցոյց կուտան ապահով ճամբան տուն հասնելու, կեանքի մէջ մնալու։ Ան որ ծով պիտի քացուէր, անպայման պիտի նայէր այդ նշաններէն մէկուն կամ միւսին, եւ ուղղութիւն պիտի առնէր անկէ»։ Ցետոյ, անդրադառնալով սրբացուած անուններու չիրիմին տրուած ուխտի այցելութիւններուն, որոնք բարեբախտաբար դեռ անպակաս են Պոլսոյ գերեզմանատուններէն, Ռ. Հ. կ'եզրակացնէր.– «Ամէն անգամ որ գերեզմանատուն դուրը կը բացուի ու հեռաւոր ափերէ եկած ուխտաւոր մը կը մտնէ ներս, այդտեղ ննջող սիրելի անուն մը բանի մը տարուան ոստում մը կ'ընէ դէպի ապագայ» («Սկիւտար, Պաղարպաշըի գերեզմանատան մէջ», «Մարմարա», 1987, *Փետր.* 27)։

ԴԷՊԻ ԳՆԱԼԸ՝
ՄԵՍՊՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄՕՏ

Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին հանդիպելու համար՝ հարկ էր Գնալը մեկնիլ։ Գումգաբուի Ազգային Պատրիարքարանի չէնքը վերանորոգութեան մէջ ըլլալով, պատրիարքին նստավայրը առժամապար տեղափոխուած էր այնտեղ։

Գնալըն փոքրամարմին էր Մարմարա Ծովու Իշխանաց չորս կղզիներէն։ Ոչ մէկն տարածութեամբ, այլեւ գրօսաշրջական եւ այլ դիտանկիւններէ ալ՝ քանի մը քայլ եւ կը մնար անիկա Մեծ Կղզիէն, Հէյլիճիէն եւ Պուրկազէն։ Բայց Գնալըն Պոլսահայոց ամէնէն սիրելի մէկ վայրն էր՝ իր ցոլացուցած հայկական դիմագիծութեամբը։ Հինէն ի վեր, «Հայոց կղզի» իսկ կոչուեր էր չատերու կողմէ։ Գերակշռող հայ բնակչութիւն մը (մանաւանդ ամրան եղանակին), դարաւոր եկեղեցի մը, պատրիարքարանի ամարանոցը, մանուկներու կազդուրման կայանը, այս բոլորը ամրապնդեր էին այդ դիմագիծութիւնը տարուէ – տարի։ Գնալըն ճիշդ ա՛յն էր Պոլսահայոց համար, ինչ որ էին Այնճարը՝ Լիբանանահայոց, կամ Քեսապը՝ Սուրիահայոց համար։ Բոլորն ալ, տեսակ մը «մանրանկար Հայաստան»։

Ոսկեղջիւրի մուտքին, Ղալաթիոյ կամուրջին հանդիպակաց Սիրքէճիի նաւամատոյցէն է որ չոգենաւ նստանք դէպի Գնալը՝ ես, Ռ. Հատտէճեան եւ Մաքրուհի Ցակոբեան, Հոկտեմբեր 18–ի առաւօտուն։ Այդ պահուն, մտքիս մէջ ինծի կ'ուղեկցէին նաեւ Արփիարեան, Օտեան եւ Պարոնեան, որոնք աւելի քան դար մը առաջ մեր գրականութեան էջերուն փոխադրած էին յիշեալ նաւամատոյցը ու մանրավէպեր պատմած մեղի՝ անոր մուխուլոյս առօրեային։

Ծովային այս կարճատեւ ճամբորդութիւնը, աչնանային սա թարեխառն եղանակին, չատ հաճելի թուեցաւ ինծի։ Պատճառն այն էր թերեւս, որ 45 վայրկեան տեւող այդ ղնացքին ամբողջ տեւողութեան՝ տեսադաշտիդ գրեթէ բնաւ չէր կորսուեր ցամաքը, հեռու – մօտի խարկանքը ապրեցնելով քեզի տեւաբար։ Ու յանկարծ կ'անդրադառնայիր, որ արդէն հասած ես կղզիին ափերուն, ու կանաչազարդ Գնալըն, ապխտակազդն իր առանձնատուներով՝ դեղատեսիլ համայնապատկեր մը կը պարզէր առջեւդ։

Հազիւ ոտք դրած կղզի, նշմարեցինք որ հեռուէն մէկը ձեռք կը չարժէր մեր ուղղութեամբ։ Միամտօրէն, նախ ինծի այնպէս թուեցաւ թէ բանատեղծուհի Ամենուհի Թէրզեանն էր անիկա։ Մէկը, որ իր անունը Գնալըին կապած էր երկար տարիներ ու այնտեղէն կ'արձակէր իր քնարին ձայները՝ «Մթնշաղ»ին ընդմէջէն փորձելով գտնել «Հետիոտը» մուսանեռըն...։ Անշուշտ որ սխալած էի. կըղզեբնակ այդ բանատեղծուհին ուրիշ տարիէ ի վեր ոչ եւս էր արդէն։

Պարզուեցաւ, որ մեզ դիմաւորելու եկող անձը Հայ դիւրի ոգիով նուիրեալ մըն էր՝ երեւանցի իշխաշխատող Անահիտ Ատոյեանը, որ Գնալը հրաւիրուած էր վերջերս, պատրիարքարանի գիրքերու հնադարեան հաւաքածոները ցուցակագրելու եւ դասաւորելու առաքելութեամբ։ Ան լսած էր որ կղզի պիտի ժամանէինք այդ ժամուն, ուստի փափկավարօրէն ընդառաջ եկած էր մեզի մինչեւ քարափ։ Ատոյեանի ուղեկցութեամբ դանդաղօրէն ճեղքեցինք Գնալըի ցից ու մագլցող ծառուղիները ու հասանք պատրիարքարան։ Ծովուն համայնապատկերին հայող, ծառերով, ծաղիկներով ու թռչուններով զարդարուն դաղարիկ բնակավայր մըն էր պատրիարքին այս առժամեայ նստատեղին, որ հինէն ի վեր, աւանդաբար, Թրքահայոց հովուապետանոցն էր կողմէ կ'օգտագործուէր տօթ եղանակին, որպէս պատրիարքին ամարանոց։

Մեսրոպ Պատրիարք, որ հրիտասարդ հիւր մը ունէր իր կողքին այդ պահուն, դրան չեմէն իսկ չատ ջերմ մերձեցումով ընդունեցաւ մեզ ու տեղ ցոյց տուաւ բոլորիս՝ պատչգամին բոլորաձեւ սեղանին չուրջ։ Ցետոյ անմիջապէս զոհացում տալով մեր ակնյայտնի հետաքրքրութեան, ծանօթացուց իր հիւրը՝ անգլիացի հայասէր դրող եւ ճանապարհորդ Ֆիլիփ Մարսդընը։ Անակնկալի եկած էի այս անկանխատեսիլ ու դիպուածային հանդիպումին դիմաց։ Անգլիացի հեղինակին անունը քաջածանօթ էր ինծի, քանի Հայկի մէջ տեսեր ու թղթատեր էի անոր 250 էջնոց մէկ գիրքը՝ «The Crossing Plays– A Journey Among the Armenians», որ լայն արձագանգ թողած էր ներ – հայկական թէ արտաքին շրջանակներու մօտ։ Զարմանալի հետեւողականութեամբ մը, օտարական այս լրագրողը 1991–էն սկսեալ աւելի քան 15 երկիրներ չրջած էր հերթաբար, հետախուզած էր տեղւոյն հայ գաղութներու կեանքը ու ամէնէն վերջն ալ Հայաստան երթալով՝ ամբողջացուցած էր իր տպաւորութիւնները մեր ժողովուրդին դոյատեւման պայքարին ու անոր պատմական ճակատագրին առընչութեամբ։ Անցեալ տարի, Պէյրութի մէջ լոյս տեսած էր իր այդ գրքին հայերէն կրկնօրինակը («Հանդիպումն վայրը»), «Ապդակ»ի աշխատակիցներէն Լուսիկ Կիւլոյեան – Սրապեանի թարգմանութեամբ։ Եւ այս առթիւ, Անթիլիասի մէջ սարքուած չնորհանդէսի մը ընթացքին է որ Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը անգլիադիր ճանապարհորդը վերանուանած էր ... Փիլիպպոս Մարտիրոսեան։ Ցիչեցուցի իրեն այդ սրամիտ կատակը, որմէ յայտնապէս զոհ էր ան, եւ արդէն սկսած էր տակաւ արդարացնել իր «վերամկրտութիւն»ը՝ բաւականաչափ հասկըցնալով հայերէնը ու ճգնելով մեր լեզուով խօսիլ մեզի հետ...։

Ֆ. Մարսդըն Պոլիս եկած էր այժմ իր երկրաբար դիրքէն օրինակներ նուիրելու թրքահայոց պատրիարքին ու տեղեկութիւններ քաղելու անկէ՝ Պոլսոյ մեր համայնքին դարաւոր անցեալին ու մեծութեան իրաւիճակին մասին։ Ան որոշած էր քալել ձէյմս Պրայսի, Առնոլտ Թոյնպիի, Տէյվիտ Մարշալ Լէնկի ու Քրիստոֆըր Ուոքըրի ընտրած ճամբէն...։

***

Հիւրը մեկնած էր հիմա ու մենք գըլուխ – գլխի մնացեր էինք Թուրքիոյ Հայոց 84-րդ պատրիարքին հետ։

Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան բնիկ պոլսեցի էր։ Ձիչդ երկու տարի առաջ, 1998 Նոյեմբերին, երբ ազգկայարոյց ընտրարշաւէ մը ետք ազգը պատրիարքական փշոտ աթոռ յանձնած էր իրեն, ան 42 տարեկան էր տակաւին։ Այլ խօսքով, վարժապետական պատրիարքէն ասդին (1874 – 1884), կ. Պոլսոյ նուիրապետական Աթոռին նորագոյն ժամանակաշրջանի ամէնէն երիտասարդ պատրիարքն էր ան։ 1979–ին է որ մուտք գործած էր եկեղեցական ասպարէզ, իր «հոգեւոր ծնող»ին՝ Շնորհք Պատրիարքի օրհնութեամբ։ Համալսարանական ուսումնառութիւնը կատարելագործած էր Ամերիկայի, Երուսաղէմի եւ Հռոմի մէջ։ 1986–ի Մայիսին Ծայրագոյն վարդապետ ձեռնադրուած էր եւ նոյն տարուան Սեպտեմբերին ալ Եպիսկոպոս օծուած՝ Վազգէն Ա. Հայրապետին կողմէ։ Աստուածաբանական, պատմա–բանասիրական, կրօնագիտական եւ էքիւմենիք հարցերու մէջ ունէր խորունկ պատրաստութիւն եւ վստահելի պաշարման մը, որ պիտի կը դառնար իր ընթացիկ խօսակցութենէն իսկ։

Արդարեւ, խիստ հաճելի զրոյց մըն է որ թաւալեցաւ մեր մէջեւ, Հայաստանեայց Եկեղեցին, Թրքահայ համայնքը ու առհասարակ հայութիւնը յուզող այժմէական այլազան հարցերու չուրջ։ Կատարելապէս սրտաց, անկեղծ ու անկաշկանդ, բայց մանաւանդ՝ համոզիչ արտայայտութիւններ կ'ունենար ան, յաճախ հետաքրքրական մանրամասնութիւններով համեմելով իր պատասխանները։

Կէսօրուան ճաշասեղանը, որուն օրհնուած հացը իր հետ բեկանելու պատիւն ըրաւ Պատրիարք Հայրը մեզի, ամբողջ առաջին իսկ պահէն դոյացած մտերմակցութիւնը մեր միջեւ։ Եւ ատիկա կուգար Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսին անմիջականութենէն, իր նկարագրին չեզոտածօրէն ընկերային ու ժողովրդական դիմագիծէն։

Ինչպէս կ'ակնկալէի արդէն, Պատրիարքը քիչ զաղափար ունէր Հալէպի հայ պատմութին մասին։ Ոչ ոք կը ճանչնար մեր պատմական բերդաքաղաքէն։ Թէ ինչո՞ւ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանակից աւանդապահ զոյգ զաղութները այսպէս «խորթ» մնացեր էին իրարու տասնամեակներէ ի վեր, միշտ ալ զարմանալի պիտի թուի չատերուն։ Քիչեր կ'անդրադառնան թերեւս, որ տասը հմմնական պատճառներէն մին՝ Հալէպահայոց մասուլ չունենալու դժբախտութիւնն է։ Մինչ Պոլիս իր հայատառ երկու օրաթերթերով համայնքին ամբողջ դիմագիծը օրը – օրին այնքան դնահատելիօրէն կը ցոլացնէր արտասահմանի հայութեան մօտ, Հալէպ՝ պատմաններու բերումով զրկուած մնացեր էր այդ կարեւորութենէն։ Դադութին նորահիմն միակ չաբաթաթերթին համեստ ուժերն ալ անբաւարար կը մնային միշտ՝ մեր ակնկալութիւնները իրականացնելու տեսակէտէ։ Հետեւաբար, Հալէպ կը չարունակէր մընալ «փակ» զաղութ մը, որուն ազգային – մշակութային եռուն կեանքը արձագանգ չէր գտներ իր նեղ սահմաններէն անդին։

Սեղանակիցներուս համար հետաքրքրական եղաւ լսել իմ խանդավառ տեղեկութիւնները՝ Հալէպի հայկական վարժարաններուն մասին։ Այնտեղ, մենք ունէինք 12 դպրոցներ, աւելի քան 7000 աշակերտներով։ Զուգահեռաբար, Պոլիս, որուն հայ բնակչութեան թիւը (չուրջ 60 հազար) համազօր էր Հալէպին, իր 17 վարժարաններուն մէջ կը պահէր չուրջ 3500 աշակերտ։ Այս թիւը չատ անբաւարար էր Պատրիարք Հօր համար, որ խորապէս ցաւ կը զգար ծնողներու կողմէ համայնքին վարժարաններու նկատմամբ անուցադուղ վերապահ կեցուածքէն։ Եւ հակառակ որ այդ դպրոցները այլեւս դըժբախտաբար չէին յաջողեր անցեալի տարողութեամբ հայախօս սերունդներ պատրաստել իրենց առաքելութեան մէջ, այնուհանդերձ Պատրիարք Հօր առաջնահերթ պահանջքն էր, որ «ամէն հայորդի դո՛նչ նախակրթութիւնը առանձ հայկական դպրոցի մը մէջ, անպայման տորմի հայերէն գրել, խօսիլ ու կարդալ»։ Ասիկա առանձնաշնորհում մը ու պատիւ մը պէտք է սեպուէր բոլորին կողմէ։

Մեսրոպ Պատրիարքը, որ լաւ կը ճանչնար իր համայնքին այլատեսակ խըմբիրները, կը գտայտրէր որ ունէին բազմաթիւ «արտաքին» հարցեր ալ, որոնց լուծումէն է որ լայնօրէն կախեալ էր պատմական այս դադութին ապագան ու գոյատեւումը։ Պետական անըմբռնելի օրէնքներ ու սեղմումներ թոյլ չէին տար, որ համայնքը բնական «չնչառութիւն» ունենայ, իրականացնէ առողջ հաւաքականութեան մը վերածուելու իր օրինական ձգտումները։ Զորօրինակ, այսօր մտահոգիչ չըլլալու աստիճան նուազած էր հայ հոգեւորականներու թիւը։ Համայնքին 33 եկեղեցիները առանց կազմակերպմամբ մատակարարելու համար՝ պատրիարքարանը պէտք ունէր չուրջ 40 – 50 քահանաներու, մինչդեռ այսօր այդ թիւին հազիւ կէսն էր որ կար։ Ս. Աշ Դըպրեվանքը, որ Աշտարակեցի Պատրիարքին կողմէ հիմնուած էր 1953–ին, հոգեւորականներ հասցնելու իր հեւքին մէջ հազիւ պատրաբեր՝ խափանուած էր պետական անօրինութով, յունաց Հէյպէլիի դպրեվանքին նման։ Շուրջ 30 տարիէ ի վեր Դպրեվանքը կը դադրեցուէր որպէս սոսկական լիսէ մը։

Հայկական դպրոցները, որոնք չատ խոշոր պիւտճէներով կը մատակարարուէին, դերազանցապէս կախեալ էին համայնքին մեծահարուստ բուռ մը բարերարներուն դթասրտութենէն։ Իւրաքանչիւր վարժարանի Սիրոյ Սեղանին վրայ՝ մեծագումար նուիրատուութիւնները կը հաւաքուէին, պարզապէս տարի մը եւս նիւթական տագնապէ փրկելու համար տեւալ դպրոցը։ Ի տարբերութիւն մահմետական քոյր վաղքֆներու, հայկական վաղքֆներուն (համայնքային հաստատութիւններ) աջեւ բացարձակապէս փակ էր նոր անչարժ կալուածներու տիրանալու կամ կտակներ ընդունելու եւ անոնց եկամուտով անտեսապէս ինքնաբաւ դառնալու կամ ուռճանալու իրաւունքը։ Այդ վաղքֆները ստիպուած էին միչտ «կարկատան»ներով ապրիլ։

Շատ աւելի ընդվզեցուցիչ էր «1936–ի պէյաննամէներ»ու (յայտարարագիրը) հարցը, որ մօտէն աղերս ունէր կալուածներ ստանալու ընդհանուր արգելքին հետ։ Այդ թուականին, պետութիւնը հայկական հաստատութիւններէն ու եկեղեցիներէն պահանջած էր անոնց ունեցած անչարժ կալուածներուն առանձին ցուցակները։ Տասնամեակներ եաք, 70–ական թուականներուն, պետական դատարանը քմահաճ անօրինութեամբ մը չանկարծ սկսեր էր Հայոց ձեռքէն մէկ առ մէկ գրաւել այն բոլոր կալուածները՝ որոնք 1936–էն յետոյ հայկական վաղքֆներու սեփականութիւն դարձեր էին։ Պետութիւնը այլեւս չէր ուզեր ճանչնալ որեւէ կալուածի հայապատկան իրաւունքը, եթէ այդ կալուածը տեղ չէր գտած 1936–ի «պէյաննամէ»ներուն մէջ։ Այդ կալուածներուն պաշտօնական սեփականաթուղթերն իսկ (թափու) առ ոչինչ համարելով՝ բարմաթիւ կալուածներ կը խլուէին համայնքային հաստատութիւններու ձեռքէն ու կը վերադարձուէին իրենց նախկին տէրերուն կամ անոնց ժառանգորդներուն՝ տուեալ կալուածին երբեմնի փոխանցման թուականի ծիծաղելիօրէն ցած գինով...։ Եւ կամ՝ ուղղակի կ'երթային պետական Սնտուկին։ Այս տարօրինակ կարգադրութեան պատճառով, առ այսօր, պոլսահայ համայնքը կրընդունցած էր աստղաբաչխական գումարներու հասնող արժէքով հողեր ու կալուածներ։

Ուրիչ հրատապ հարց մը՝ հայաթափուած կարգ մը թաղերու կամ արուարձաններու եկեղեցիներուն համար թաղային մարհուրդի անդամներ ճարելու խնդիրն էր։ Պետութիւնը չէր արտօներ որ տարբեր թաղերու բնակիչ հայ հայրենակիցներ թաղական ընտրութեան սա կամ նա դրացի թաղին եկեղեցիին։ Կը պնդուէր յամառօրէն, որ թաղականութեան թեկնածուները անպայման միեւնոյն թաղին բնակիչները ըլլային։ Այս սահմանափակումին արդիւնքն այն եղած էր, որ արուարձանային կարգ մը եկեղեցիներ այսօր գործնապէս կառավարուէին լոկ երկու – երեք անձերու կողմէ, որոնք մեծ դժուարութեամբ գտնուած էին տուեալ թաղէն՝ առանց որ այդ գործին առակ յարմարագոյն անձերն ըլլային։ Այս անախորժ պարտադրանքը ժխտական հետեւանքներ ունեցած էր նոյնիսկ Գումգափուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ աչխարհագրական գօտիին մէջ։ Համայնքը մտահոգ էր։ «Վաղը այդ երկու հոգին ալ պիտի ձգտնուի։ Այն ատեն ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Իսթանպուլի մեր ամենագեղեցիկ արուարձաններուն մէջ մնացած մեր այդ եկեղեցիները իշխանութիւններու կողմէ անտէ՞ր պիտի ենպատուին, ինչպէս որ անտէր մնացին Աճատղուի հողատարածքին վրայ ինչ ինչ եկեղեցիներ», սրտցաւօրէն հարց կուտար «Մարմարա» օրաթերթը, իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ։

(Շար. 7)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 10–11, Հոկտ. / Նոյ. 2000
Անթիլիաս, Լիբանան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՈՒՆԵՐ

ՌՈՒՍԵԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՕՁԱԽԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՌՈՒՍԵԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Պուլկարիոյ անկախ պետութեան եւ ազատութեան պայմաններուն տակ, Ռուսէի հայութիւնը անտեսականօրէն սկսաւ բարգաւաճիլ, ուր առեւտրականներու ու գործատէրերու դասակարգ մը կազմաւորուեցաւ, որ համապուլկարական չափանիշով անտեսական ուժ դարձաւ:

Այս պայմաններուն տակ, 1892-ին Ռուսէի մէջ հիմնուեցաւ Հայկական Ինայոզական Ընկերութիւնը, որ աշխոյժ գործունէութիւն ունեցաւ, եւ որուն չուրջ մասնակիցներու եւ ներդրողներու լայն շրջանակ մը կազմուեցաւ: Ընկերութեան բաժնեթողթերուն վրայ արձանագրուած էր՝ «Ինայոզութիւն եւ աշխատութիւն կը վանեն ազքատութիւն»:

Այդ տարիներուն ընդլայնուեցաւ Ամալանեաններու հիւսուածեղէնի գործարանը. անոնք միաժամանակ այլ քաղաքներու մէջ նոր գործարաններ հիմնեցին:

Այս ժամանակ Պուլկարիոյ եւ նաեւ ամբողջ Պալքաններուն մէջ լաչակի ապառման մեծ պահանջ կար, եւ Պուլկարիոյ, ինչպէս նաեւ ամբողջ Պալքաններուն մէջ լաչակի արտադրութեան առաջին գործարանը հիմնուեցաւ Ռուսէի մէջ, 1896 Փետրուարին, պոլսեցի Յովհաննէս Պեզազեանի եւ իր զաւակներուն՝ Կարապետի եւ Նշանի կողմէ: Քանի մը ամիս ետք կրոնիկ եւ Կարապետ Փափազեաններ նոյնպէս Ռուսէի մէջ լաչակի արտադրութեան այլ գործարան մը հիմնեցին, ուր աշխատանքի հրաւիրուեցան պոլսեցի հայ վարպետ բանուորներ: Անոնց մէջն էր լաչակի կազապարներ պատրաստող Վռամշապուհ Զաքըզեան, որ այդ ժամանակ ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ միակ վարպետն էր այդ ապարէզին մէջ:

ՀԱՄԻՏԵԱՆ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Արեւմտեան Հայաստանի մէջ համիտեան 1895 – 1896-ի կոտորածներուն ժամանակ մեծ թիւով Հայեր Պուլկարիա ապաստանեցան, եւ անոնցմէ ոմանք ալ Ռուսէի մէջ բնակութիւն հաստատեցին՝ քաղաքի հայութեան թիւը մօտաւորապէս երկու հազարի հասցնելով: Անոնց մեծամասնութիւնը Բազէյի, Կարնոյ, Խարբերդի եւ Վանի, ինչպէս նաեւ այլ շրջաններէ գաղթականներ էին. կային նաեւ Պոլսեցիներ:

Գաղթականները տարապայման չատ նեղ կացութեան մատնուած էին. անտուն ու անտիրական, տեղական պայմաններուն ու լեզուին անծանօթ, տուն – տեղ ու հարազատներ կորնչացուցած՝ անոնք սահմանը անցած էին եւ ոչ մէկ նեցուկ ունէին. անոնց մէկ կային անչափահաս որբեր:

Այս պայմաններուն տակ այդ նոյն օրերուն՝ 1896-ին Ռուսէի մէջ որբախնամ ընկերութիւն կազմուեցաւ. նմանօրինակ որբախնամ ընկերութիւններ կազմուեցան նաեւ Վառնայի, Սլիվէնի, Շումէնի, Սոֆիայի եւ Փլովտիւի մէջ: Այս ընկերութիւնը իր հովանաւորութեան տակ առաւ որբերը եւ բաւական ժամանակ լուծնամեց պանոնք:

Երբ հայութեան թիւը այսպիսով աուելացաւ, տեղացի մեծահարուստ Սարգիս Գուլումճեան իր ծախքերով եկեղեցւոյ կողքին կառուցել տուաւ Ազգային Մեսրոպեան վարժարանը՝ հինգ դասարաններով եւ սկիզբը՝ 120 աշակերտաշակերտուհիներով: Դպրոցին կից կառուցուեցաւ նաեւ մանկապարտէզ՝ 80 մանուկներով: Դասատուդութիւնները զինհանրապէս պուլկարերէն էին, իսկ հայերէնը (դրաբար) քահանան կամ առանձին ուսուցիչ մը կը դասաւանդէր:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ ՌՈՒՍԷԻ ՄԷՋ

Ի. դարու սեմին Ռուսէ արդէն պուլկահայ գաղութի տնտեսական եւ մշակութային դիմաւոր կեդրոններէն դարձած էր, ուր հետզհետէ նոր առեւտրականներ, ձեռնարկատէրեր եւ ժողովրդային զանգուածներ եկան հաստատուելու:

Ռուսէի հայկական առեւտրական տուները դիմաւորաբար անգլիական եւ ֆրանսական հիւսուածեղէնի արտադրութեան ապրանքներու առեւտուրի ձեռնարկեցին, ոմանք ալ արեւելեան համեմունքու եւ գոլգերու առեւտուրով սկսան զբաղիլ: Ասլանեան եղբայրները, Կրոնիկ եւ Կարապետ Փափազեան, Պեզազեան եղբայրները եւ այլք արդէն համապուլկարական չափանիշով մեծ առեւտրականներ ու ձեռնարկատէրեր դարձած էին. անոնք պուլկարացի մեծ առեւտրականներու հետ գործակցարար, տարբեր տեսակի քղեայ, բամպակի, մուշի մանած թելեր, կանեփ, չիթ, ընտիր կերպասներ եւ այլ ապրանքներ կը ներածէին:

Միաժամանակ սկսաւ զարգանալ մշակութային կեանքը. դերասաններ Վ. Պապայեան եւ Ա. Պէնկլեան ստեղծեցին «Վեսելօ» թատերախումբը: Իսկ Մ. Մինասեանի եւ Ֆ. Ոսկերիչեանի ջանքերով 1897-ին Ռուսէի մէջ թատրոնի յատուկ չէնք կառուցուեցաւ, որ պուլկարական հողի վրայ հայկական առաջին թատրոնը եղաւ: Այնուհետեւ թատերախումբ կազմուեցաւ, որ բեմադրութիւններ սկսաւ կազմակերպել. հիւրարար Ռուսէ սկսան այցելել Պոլիսէն, Կովկասէն, Ռումանիայէն եւ այլ վայրերէ դերասաններ եւ դերասանական խումբեր: Այսպէս, օրինակ, 1904 Հոկտեմբերին Սիրանոյշի եւ Եդիպտոսէն Պուլկարիա փոխադրուած Շաւարշի «Նադեժդա» խումբերը ներկայացուցին Յակոբ Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»ը, որ մեծ ոգեւորութիւն յառաջացուց:

Նոյն ժամանակ հիմնուեցաւ «Արեւք» նուագախումբը, որ իր կարգին կարեւոր դեր ունեցաւ Ռուսէի գաղութի մշակութային կեանքին մէջ:

Տեղացի մեծահարուստ Սարգիս Գուլումճեանի ջանքերով 1905-ին Ռուսէի մէջ լաչակի արտադրութեան գործարան հիմնուեցաւ՝ սկիզբը չիսուն գործաւորներով, բայց յետոյ մեծապէս ընդարձակուեցաւ գործարանը եւ մեծ ձեռնարկութեան վերածուեցաւ:

Այս ժամանակ լաչակի արտադրութեան ձեռնարկեցին նաեւ Կոսէօ Մխիթարեան, Հայկ Յակոբեան, Պետրեան եղբայրներ եւ այլք:

Ռուսէի հայ ձեռնարկատէրերու, առեւտրականներու եւ նաեւ բարեկեցիկ խաւի շրջանակին մէջ 1906-ին հիմնուեցաւ «Դանուբ» Ինայոզական ընկերութիւնը:

Մինչ հայ կեանքին մէջ մշակութային աշխոյժ գործունէութիւնը բաւական լայն ծաւալ ստացած եւ ժողովուրդն ալ ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակի հասած էր, թայց միաժամանակ ներքին պայքարներ սկսան. առաջին հերթին ընթերցարանը, որ համայնքին մշակութային կեդրոնն էր, բաժնուեցաւ, եւ Կ. Թուխմանեան ու Վ. Տաքէսեան անուններով երկու դրադարաններ կազմուեցան: Երկու դրադարանները միասնաբար մօտաւորապէս 150 ընթերցող ունէին:

Մինչեւ 1912-ի Պալքանեան պատերազմ ազգային Մեսրոպեան վարժարանին եւ մանկապարտէզի աշակերտութեան թիւը մօտաւորապէս 200 հոգի կը գնահատէր:

Պուլկարիոյ կառավարութիւնը այս ժամանակ փորձեց իր հովանաւորութեան տակ առնել Հայերու գործարանները, բայց արդէն վրայ հասաւ Պալքանեան պատերազմը՝ 1912-ին, եւ դէպքերը գահավէժ ընթացք ստացան: Առեւտրական դասակարգը մեծապէս տուժեց, շատեր սնանկացան եւ փակեցին իրենց դուռերը: Ոմանք իրենց դրամագլուխը ներդրեցին նոր զարգացող արդիւնաբերութեան տարբեր ճիւղերու մէջ՝ հիմնելով նոր հիմնարկներ ու ձեռնարկութիւններ:

ԱՊՊԵՍ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

« Ագդակ »

ԳԱՂԹԻԹԷ ԳԱՂԹԻԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համազգայինի Աբբիլ կորքի ցուցասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13–ին, բացումը կատարուած է նկարիչ Վահէ Պէրպէրեանի պատառաներուն: Դեկտեմբեր 15–ին ալ, Հայ Կեդրոնի ղբլխաւոր սրահին մէջ, ելոյթ ունեցած է թատերագիր – դերասան Վահէ Պէրպէրեան իր «Եւայլն» մենախօսութեամբ: Դեկտեմբեր 14–ին, Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, կը ներկայացուէր Վահէ Պէրպէրեանի վերջին վէպը՝ «Ճանուն հօր եւ որդւոյ»: Գրական յանձնախումբին անունով խօսք առած է Գալուստ Պապեան, որ ողեկոչած է Վ. Պէրպէրեանի Թորոնթօ եղած շրջանի թողած գրական տպաւորութիւնները եւ ունեցած մշակութային եւ մշակութային գործունէութիւնը: Կարդացած է նաեւ վէպին ենթահող ծառայող կարգ մը թեմաներ: Արտայայտուած է նաեւ Բաֆֆի Տուտաղեան որու համաձայն վէպի գլխաւոր թեման հօր եւ զաւկի փոխ – յարաբերութեան հարցն է:

Ռուսէի հայ ձեռնարկատէրերու, առեւտրականներու եւ նաեւ բարեկեցիկ խաւի շրջանակին մէջ 1906-ին հիմնուեցաւ «Դանուբ» Ինայոզական ընկերութիւնը:

Մինչ հայ կեանքին մէջ մշակութային աշխոյժ գործունէութիւնը բաւական լայն ծաւալ ստացած եւ ժողովուրդն ալ ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակի հասած էր, թայց միաժամանակ ներքին պայքարներ սկսան. առաջին հերթին ընթերցարանը, որ համայնքին մշակութային կեդրոնն էր, բաժնուեցաւ, եւ Կ. Թուխմանեան ու Վ. Տաքէսեան անուններով երկու դրադարաններ կազմուեցան: Երկու դրադարանները միասնաբար մօտաւորապէս 150 ընթերցող ունէին:

Մինչեւ 1912–ի Պալքանեան պատերազմ ազգային Մեսրոպեան վարժարանին եւ մանկապարտէզի աշակերտութեան թիւը մօտաւորապէս 200 հոգի կը գնահատէր:

Պուլկարիոյ կառավարութիւնը այս ժամանակ փորձեց իր հովանաւորութեան տակ առնել Հայերու գործարանները, բայց արդէն վրայ հասաւ Պալքանեան պատերազմը՝ 1912-ին, եւ դէպքերը գահավէժ ընթացք ստացան: Առեւտրական դասակարգը մեծապէս տուժեց, շատեր սնանկացան եւ փակեցին իրենց դուռերը: Ոմանք իրենց դրամագլուխը ներդրեցին նոր զարգացող արդիւնաբերութեան տարբեր ճիւղերու մէջ՝ հիմնելով նոր հիմնարկներ ու ձեռնարկութիւններ:

ԱՊՊԵՍ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

« Ագդակ »

ՏԱՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Ամէն իրիկուն, երբ դաշտերէն տուն կը վերադառնար, տան խոնջան չտկած՝ իրեն կը սպասէին. տան միւս աշխատաւորները վաղուց վերադարձեր էին. ուշ մնացողը ինքն էր միայն:

Կերակուրէն վերջ Տափան Մարգար, ճրագը կը վառէր ու պահ մը՝ բարձին կռթնած՝ հանգիստ կ'առնէր: Եւ ինչ հանգի՜ստ: Անոր մէջ դաշտի բովանդակ անհանգստութիւնը կար այնպէս, ինչպէս պիչերուան լուութեան մէջ յորդ առու մը պիտի փլէր. խաղաղ յորեանններուն մէջէն հովը պիտի անցնէր եւ կամ հերկուած արտին մէջ լծուորուկ մը պիտի չարժէր: Տափան Մարգար այս անգամ վաղուան հազար ու մէկ գործերու մասին կը մտածէր: Կը մտածէր, որ Ակերուն քովի արտին կաւառները պէտք է չտկել, որովհետեւ վաղը գիչեր ջուրին օրն է: Արաճի առուն պէտք է աւելի խորունկցնել: Տան ժամնած երկու կովերը այս տարի պէտք է լաւ ցուլի մը յանձնել: Ցետոյ քաղաք երթալ պէտք կայ:

Ան կը մտածէր այս բոլորը, մինչ դուռնաւոր միջատ մը, թաղիքէ գլխարկին վրայ պպզած՝ իր բարակ ոտքերը կը խառնէր:

Ձգարան գեռ չլմնցած՝ ծանր ծանր կ'ելլէր տեղէն, տան աշխատաւորներու ամէն մէկին վաղուայ գործերը կը բաժնէր ու կ'իջնէր վար, գոմէշներուն քով:

Օր մը, գարունի կապուտակ առաւօտ մը, Տափան Մարգար, ժամուն քակը, մէկ քանի ծունկ աղօթք ընելէ յետոյ, իր գոմէշներուն հետ դաշտ իջաւ: Ի՜հ, ի՜նչ զարմանք. իրմէ կանուխ դաշտ իջնողներ եղած էին:

Արտայտները, հոն, վեր կը թռվռային, վար կ'իջնէին, թէ իրենցմէ ո՞րը առաջին անգամ արեւուն առաջին ճառագայթը պիտի տղջունէր: Թուփին տակ չարժողը նապաստակ մըն էր: Ձմեռուան երկայնքին չարուող թթենիներուն վրայ իջնող ելլողը յոպոպ թռչունն էր. մինչ վերը երկինքին – աշխարհի կապտորակ առուերին վրայ կը թափառէր մութ ամպի կտոր մը չուարուն:

Արեւն իր առէջները առաջին անգամ Տափան Մարգարի թաղիքէ գլխարկին նետեց: Արշալոյսի այլազան գոյները՝ գոմէշներու վայլուն սեւութիւնով օծուն, լայն կռնակին վրայ սկսան փողփողիլ: Առաջին անգամ լեռնագոյնը, յետոյ պղնձագոյնը, բայց նարնջագոյնն ու ոսկեգոյնը. արշալոյսը հետզհետէ կը ճերմկնար արծաթէ գոյնով, հեռո՛ւ, բլուրին վրայ ձեւելով Տափան Մարգարի ու գոմէշներու յաղթ առուերները:

Երկինքի վրայ ամպի կտորները չատցան ու իրարու մօտ հսկայ փիղերու երամակ մը կազմեցին: Ամպերը, մուրճով զարնուած պղինձի պէս հնչեցին: Ցետոյ ցանուեցան չատ խոշոր անձրեւի մի քանի կաթիլներ: Դաշտի բանուորներէն չատեր տուն չտապեցին: Թրթռուններ ճամբաներուն վրայ, որդեր հողերէն դուրս եկան: Ցանկարծակի սկսաւ տաքուկ մը, յորդ ու միանուագ: Ամպերը կը դղրդային, կայծակը չեղրի պէս սուր, երկնքի կուրծքը կը պատռէր. դաշտերուն մէջ չփոթ, իրարանցում մը կար: Դաշտի անլեզու կենդանիները հոս հոն կը վազվզէին օսար ու աղաչաւոր բառաչներով:

Հորիզոնին մօտ նախիրը ահազարհուր գիւղ կը վազէր: Ծառերը ճեղքուեցան. տերեւներուն ներքեւ ապաստանող թռչունները հատիկ հատիկ վար թափեցան թաւալգլոր: Այս սարսափը հազիւ կէս ժամ տեւեց: Ամպերը հանդարտեցան, տարափը դադրեցաւ չանկարծ: Ու նորէն արեւ, նորէն գարուն:

Գիւղացիները իրենց ծածկուած տեղերէն դուրս եկան, իրարու ճայն տուին: Լուրը տարածուեցաւ գիւղին մէջ:

Թթերու ճամբուն վրայ Տափան Մարգարը կայծակէն զարնուած էր:

Թթերու ճամբուն վրայ, գոմէշները զոյգ, քարայրներու մութ բերաններու նման ահաւոր, ինկած էին անկենդան:

Մէկին եղջիւրը կոտրած էր, միւսինը՝ պեռնին մէջ խրած: Անոնց ճիւղ եռեւ կաղնիի մը պէս չրջուած էր Տափան Մարգար:

Կայծակը չեշտ գոմէշներուն զարկած էր. Տափան Մարգար ծանր կերպով չնթռուած՝ տափարին կը չնչէր:

Գիւղացիները՝ սայլի մը վրայ դրած՝ դայն տուն տարին:

«Դիւժար թէ ապրի», – կ'ըսէին չատեր:

Մահիճին չուրջ հաւաքուած՝ դրացիները նկատեցին, որ մահամերձը իր կըռնակին վրայ աւելի չտկուեցաւ: Իր այլանդակ ու այրուած դէմքի չարժումով մէկը կը փնտռէր: Ոմանք կարծեցին, որ վերջին անգամ իր կինը, Թամարը կը փնտռէ: Թամարն հոն էր, չատ մօտը, ամբողջ հասակովը լացով փլած: Ա՜հ, եթէ վերջին անգամ միայն իր անունը տար, Թամար պիտի մոռնար, պիտի նեղէր ամէն ինչ, որպէս թէ ոչինչ, ոչինչ պատահած չըլլար:

Տափան Մարգար իր փնտռտուքին մէջ էր: Իր ձեռքը անկողնէն դուրս հանեց, պիչ պիչ, ապակենման աչքերով իր չուրջ հաւաքուողները դիտեց:

«Ո՞վ կ'ուզես, Մարգար աբար», – հարցուց իր եղբայրը:

«Ջուչնան մարագին քովն է, Մարտիկ, հօր գոմէշներուն դուն նայիր: Էդ արտը կիսատ մնաց, ես վաղը կ'երթամ տէ կը թամամցնեմ»:

Ծռեցաւ Տափան Մարգար դողդոջ ու գրեթէ անհասկնալի բառերով:

Ան այլեւս իր կիսատ թողուցած արտը չպիտի կրնար լմնցնել: Ա՜խ, եթէ գիտնար թէ գոմէշները ի՜նչ եղած էին:

Այդ երեկոյ, Տափան Մարգարենց տան բակն ի վեր, գիւղին ժամկոչը հակայ դագաղ մը երկնցուցած էր:

Մեռելը եկեղեցի պիտի տանէին:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(Շար· Ա· Էջէն)

թիւնը որեւէ ձեւակերպութեան համար, օրինակ, նախկին անձնագի – րով կենսաթոշակ ստանալ: Ա. Զաքարեան նշած է թէ անոնք որոնք չեն փոխած իրենց անձնագիրները, դեռ կրնան ընել, առանց որեւէ տուգանքի: Ինչ կը վերաբերի զաղթականներուն, անոնց տրուած է յատուկ վկայականներ, որոնք կը վոխարինեն նախկին անձնագիրները, Այդ վկայականներէն տրուած են 4748 զաղթականներ, որոնցմէ 1503-ը տրուած է նաեւ միջազգային ճամբորդութեան փաստաթուղթեր:

⁂

Մ· ԱԲԷԼԵԱՆ ԻՒՆԻՍԷՖ-Ի ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԻՒՆԻՍԷՖ-ի (ՄԱԿ-ի Մանուկներու Հիմնադրամ) 2001-ի առաջին նստաշրջանին, որ բացուած է Նիւ-Եորքի իր կեդրոնատեղին, Յունուար 22-ին, գործադիր մարմնի նախագահ ընտրուած է Հայաստանի ներկայացուցիչ, արտակարգ դեսպան Մովսէս Աբէլեան: Ան, ընտրութենէն առաք ելոյթ ունենալով չնորհակալութիւն յայտնած է ու ներկայացուցած իր տեսակէտները կազմակերպութեան յառաջիկայ գործունէութեան առընչութեամբ: Մ. Աբէլեան որպէս ԻՒՆԻՍԷՖ-ի գործադիր մարմնի նախագահ, ընտրուած է նաեւ կրթական հարցերու գծով ԻՒՆԻՍԷՖ-ի եւ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի միացեալ կոմիտէի անդամ:

⁂

ԱՄՈՒՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ 2000-ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ տարի, Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ արձանագրուած ամուսնութիւններու թիւը եղած է 10·998 (1999-ին՝ 12·141): Ամուսնալուծումներու թիւը եղած է 1424: Նոյն նախարարութենէն հաղորդուած ծնունդներու թիւն է 34·517, ինչ որ նախորդ տարուան համեմատ 2000 պարապայի նուազում արձանագրած է: Մահերու թիւն ալ նուազած է՝ 24·117 պարապայ, նախորդ տարուան 24·290-ի փոխարէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՕՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՆԵՐԸ որոնք զգայապերծումի ճիւղը կ'աշխատին ցոզոքի ցոյցեր ըրին Յունուար 23-ին: Փարիզ եկած էին զանազան քաղաքներէ եւ Մոնփարնասի կայարանին դիմերուն վըրայ իջան, արգելք հանդիսանալով Թէ – Ժէ – Վէ-ներու մեկնումին: Ատոնք կ'ուզեն որ Առողջապահութեան նախարարութիւնը կարգավիճակ մը հաստատէ իրենց համար եւ աշխատավարձի յաւելում ընէ: Պաշտօնէն եառք 5 տարի ալ ուսանելով, ամսական 9000 ֆրանք կը սկսին ձանձրալի եւ հանգստեան կոչուելու առեն է միայն որ կը հասնին 14·000-ի:

ԷԼՖ-ի դատավարութիւնը չարունակուեցաւ Յունուար 23-ին: Հարցաքննուեցան ԷԼՖ – կապոնի նախկին տնօրէնը՝ Անտրէ Թարալօ եւ ԷԼՖ – Աքիթէնի նախկին նախագահ – տնօրէնը՝ Լօյիք Լը Ֆլոք – Փրիժան: Առաջինը յայտարարած է որ Քրեթիէն Տըվիէ – Ժոնքուրի հետ աշխատանքի պայմանագիր մը ստորագրած է (ամսական՝ 55·000 ֆրանք) Ալֆրէտ Սիրվէնի հրահանգին վրայ ինչ որ դատարանին նախագահուհին չինծու աշխատանք կը նկատէր: Թարալօ ըսած է նաեւ թէ այդ աշխատանքը տրուած էր Ռոլան Տիւմայի դիմումին վրայ: Լօյիք Լը Ֆլոք – Փրիժան խնայած է Ռոլան Տիւման եւ ըսած թէ իր նշանակումը ԷԼՖի գլուխը Մխիթարեանի որոշումն էր: Բայց, հարցը հոն է, որ այս ամբողջին քուն դերակատարը, որ շատ ու շատ բաներ ունի ըսելիք, Ալֆրէտ Սիրվէնն է, որ փիլիպեանները ապաստանած է եւ «չի գոնուիր»:

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ազատ արձակման հարցը կը չարունակէ քուռն քանավէճերու առիթ տալ: Մարդկային իրաւանց Եւրոպական Առեանը, որու դիմած էին Փափոնի փաստաբանները, ընդծայզ տուաւ եւ որոշեց հարցը վճռել դատական «ամիսպոզական գործընթաց»ի չրջագծին մէջ: Այս պարագային, ամիսպոզական կը նշանակէ 6-էն 9 ամիս: Առեանը հարցը չքննեց խորքին մէջ, այլ արագացուց քննութիւնը: Ֆրանսայի մէջ, վճիռը մեծ է եւ չատեր կը դատապարտեն պատիժը (որ, ի դէպ, ծագումով հրեայ է) որ նախաձեռնողն էր այս հարցին: Ոմանք ալ կը գտնեն որ, եթէ Փափոն ազատ պիտի արձակուի տարիքի բերմամբ, պէտք է իր բոլոր տարեկիցներն ալ ազատ արձակուին, նոյն իսկ աւելի երիտասարդ, այսինքն 75-էն վեր:

«ԵԹԷ ՄԵՆԱՏԷՐ ՄԸ ԸԼԼԱՅԻ» կ'ըսէ ձէյք Լանկ, անպլերէնի դասաւանդութիւնը կ'արգիլէի նախնական դպրոցներուն մէջ: Կրթական նախարարը այս չայտարարութիւնը ըրած է Յունուար 23-ին 150 քննիչներու առջեւ եւ դիմած անոնց, որպէսզի օգնեն իրեն լեզուներու բազմազանութեան մարզին մէջ եւ մղեն դասատուները որ ուրիշ լեզուներ ալ դասաւանդուին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

PROJECTION DIAPOSITIVES

« YERGUIREN »

de MARZEVAN à TCHENGUILER

de **HAIG DER HAROUTIOUNIAN**

Vendredi 26 Janvier à 20 heures 45

autant de témoignages
contre le négationisme documentaire

Ballade depuis Marzevan en passant par Amassia, Tokat, Sivas, Kayseri, Urgüp, Yozgat, Van et l'Ile d'Akhtamar, toute la région de Tchenguiler, Ortakegh, Nor Kegh, Seuleuz, Kharsak, le port de Guemlik et Boursa.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Մխիթարեան եւ Միհրան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ այս կիրակի, Յունուար 28-ին, չաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաչտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԻԽԻԹԻՒԵԱՆ-Ի

համար, անոր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Յիչատակն արդարոյն Օրհնութեամբ եղիցի:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կաթողիկոսական Թաղի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաչտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերուհիներու յիչատակին կիրակի, Յունուար 28, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Պատարագի ատարաին՝ հոգեճաչ եկեղեցասէր սրտով:

UGAB — UGAB — UGAB —

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

Nice — Côte d'Azur

présente

VALERIE KIRKORIAN

Je danse ma vie

Samedi 3 février à 21 heures
Dimanche 4 février à 15 heures

Théâtre Municipal Francis Gag
4, rue Saint-Joseph (Vieux Nice)
Tél. : 04. 93. 62. 00. 03

— Entrée : 70 F —
(gratuit pour les enfants)

UGAB — UGAB — UGAB —

VANIA GRIGORIAN
FLORA BAGHDASSARIAN

Peintres originaires d'Arménie
exposent leurs œuvres à la
Cité Internationale des Arts, Salle 23.

Exposition: du 25 janvier au 3 février
tous les jours, de 14h à 19h

Adresse: 18, rue de l'Hôtel de Ville,
75004 Paris
Métro : Pont Marie / St Paul

— Entrée libre —

Grande Soirée Dansante

AU PROFIT DE L'ECOLE

SAINT-MESROB

D'ALFORTVILLE

sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

dîner dansant

animé par **NERSIK ISPIRIAN** et son orchestre

le Samedi 3 Février à 20 h 30
salle Roger Delmas
rue de Rome, 94140 Alfortville, tél. 01 43 96 18 13

Réservations
Clamart : Eniz
14, rue des Monts, 92140 Clamart, tél. 01 46 45 27 52
Alfortville : Hay Ararat
116, rue Etienne Dolet, 94140 Alfortville, tél. : 01 43 76 27 62
Gonesse : Spitak
15, rue Jean-Laugère, 95400 Gonesse, tél. : 01 39 87 37 50

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VIENNE

FETE ANNUELLE

La fête de l'école arménienne de la Section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 28 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիս ոլ Պէնոյի «Անահիտ» մասնաճիւղի ընկերուհիները հաճոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ՔԷՕՓԹԷՆԵՐու

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30-ին

հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը Հայկական Ջերմիկ մթնոլորտի մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

⁂

Sortie

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section d'Issy-les-Moulineaux** organise une **SORTIE :**

le Dimanche 4 février.

— Départ de l'autocar à 9 heures 30 devant la M.C.A. ; 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain.

— Visite du Musée naval de Sarcelles.

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité.

— L'après-midi visite à la Maison de Retraite de Gonesse où une animation est prévue.

Participation : 150 F.

Prière de s'inscrire **au plus tard le 1er février** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— 01. 46. 42. 90. 68
— 01. 47. 36. 18. 09

⁂

Soirée «Mante»

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section «D. Missakian»** vous invite à partager sa fameuse soirée «MANTE» :

le samedi 3 février à partir de 20h30

dans la Maison de la Croix Bleue; 17, rue Charles-Péguy, à Livry-Gargan.

En famille ou entre amis ne manquez pas de passer une soirée chaleureuse, en résérvant vos places auprès de Madeleine Papazian au :

Tél. : **01. 43. 83. 87. 68**
avant le 30 janvier.

CAMP DE SKI POUR FAMILLES

à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :

M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55035

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26
VENDREDI
26 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Գրանաա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·088 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.088

LA LOI TERNON

Ce 18 janvier, la France a retrouvé son visage, celui d'un peuple qui a irrigué, par ses valeurs et principes fondateurs, une civilisation, notre civilisation. Après un trop long moment d'hésitation, elle a terrassé ses démons. Ses amis, qui l'observaient de l'étranger, sont rassurés. Elle redevient ce qu'elle a voulu être depuis des siècles : l'endroit d'où s'envolent les utopies et où elles reviennent réalisées, la terre nourricière dont rêvent ceux qui ont perdu la leur, le temple où des droits sont reconnus à l'Homme.

Ce visage est aussi celui d'Yves Ternon. Notre première rencontre remonte au 24 avril 1977.Nous avons fait connaissance à Orly, quelques minutes avant l'embarquement pour Marseille. Son premier livre **Les Arméniens. Histoire d'un génocide,** va paraître dans les jours qui suivent. Arpik Missakian le sait et l'a proposé comme orateur à la grand-messe annuelle. Elle ne s'est pas trompée. Nous voilà donc, lui et moi, à la tribune. Les incantations, les imprécations des orateurs de service comme les propos de circonstance des élus qui espèrent être réélus et des autres qui rêvent d'être élus se suivent. Mais, sans nous concerter, nos discours se rejoignent. Nous essayons, tout simplement, d'établir un nouveau rapport, lui avec l'Histoire, moi avec moi —je veux dire avec mon arménité qui cogne très fort. Il a la liberté de l'intellectuel mais surtout celle de l'homme qui a fait coïncider ce qu'il est profondément avec ce qu'il pense intensément et qui le dit clairement. Je suis prisonnier de tensions communautaires. Si j'évoque un impossible "Azad iev angakh Haïastan", une moitié de la salle va me conspuer, l'autre va entrer en transe. Il y a vingt-quatre ans. C'était hier...

Dès cette soirée lumineuse, j'ai la conviction que nous avons trouvé un ami de la cause arménienne, pur, désintéressé, éclairé, comme le fut le regretté Jules Wolf. Yves Ternon ne se présente pas à des élections. Il ne doit rien à personne. Il n'attend rien de qui que ce soit. Une amitié authentique va nous unir. Les heures de joie comme de tristesse vont désormais bercer nos jours, les années glissant. La communauté arménienne de France doit beaucoup (tout?) à Yves Ternon. Il fallait un homme de culture et d'engagement, un homme de conviction et de savoir, un homme au verbe étincelant et à la plume vive, un homme de vérité et non de compromis pour entreprendre ou accompagner les combats nécessaires à notre cause : la reconnaissance du génocide. Il fallait un homme de caractère sans concession à l'égard de ce qui n'est pas dans sa ligne et de ce qui ne répond pas à la rigueur, à la rectitude, à la droiture, à des impératifs moraux. Il fallait un homme qui consacre 25 ans de sa vie à ce qui n'est pas son affaire mais celle de l'Homme, chaque fois que celui-ci est dépouillé de sa mémoire, de sa dignité, de son futur. Yves Ternon est cet homme.

Si l'orateur n'avait pas participé à chaque colloque, à chaque conférence, à chaque émission, si le chirurgien ne s'était pas envolé dès le 10 décembre 1988 pour Erevan, si l'écrivain n'avait pas publié tant de livres et d'articles, si l'historien n'avait pas poursuivi aussi profondément et obstinément ses études et ses recherches pour être reçu, à 63 ans, docteur en histoire, croyez-vous, Arméniens de France, que la loi du 18 janvier 2001 aurait pu être votée ? Comme d'autres ont donné leur nom à une loi fondatrice, Yves Ternon donne désormais le sien à cette loi.

Mais que personne ne se trompe. Yves Ternon n'est pas à nos côtés pour nous faire plaisir et être le miroir de nos fantasmes. Plus que jamais, nous avons besoin de lui. Jusqu'à présent, il était une conscience et un combattant. A partir de maintenant, il devient un guide. Le 18 janvier 2001 est certes une victoire. Et rien n'est plus difficile que de gérer la victoire. Mais c'est surtout une étape car ce n'est pas ce qui a été fait qui, dans la vie des hommes comme des peuples, est important, c'est ce qu'il reste à faire.

Seul un Français de souche comme lui, aux racines normandes bien affirmées, qui a fait l'apprentissage humaniste et en a récolté tous les enseignements comme toutes les exigences, loin des paillettes et des strass du parisianisme, peut joindre sa voix à la nôtre ou, mieux, l'amplifier. Mais comment évoquer Yves Ternon sans aussi évoquer sa femme ? Elle vient d'ailleurs, la mémoire également souillée. A deux, ils forment ce couple tellement fusionnel que, par moment, je ne sais plus qui est Ternon. Yves ou Miche ?

J'ai toujours refusé de voir dans les Turcs d'aujourd'hui les enfants des assassins d'hier. Si d'aucuns ne parviennent pas à se détacher de cette image, ils saccagent leur héritage spirituel et revêtent les oripeaux des bourreaux en puissance. Il y eut, parmi les Turcs, des Justes qui ont refusé l'ordre meurtrier, sauvé des familles entières, recueilli et élevé des orphelins. Réduire tous les Turcs de 1915 à des bêtes sauvages est un crime de pensée contre l'humanité aussi infâme que le crime physique. La Turquie est malade de ses mensonges d'Etat et le discours officiel est insupportable : les Turcs en sont les premières victimes. Mais la Turquie a droit, comme toute autre nation, à la démocratie, condition essentielle à son éventuelle accession à l'Union Européenne. La Turquie doit enfin comprendre que la démocratie, c'est aussi la mémoire, c'est-à-dire la rencontre avec son passé et l'obligation de déminer celui-ci. La "loi Ternon" et toutes celles qui existent déjà ailleurs ou qui devront encore être votées partout où il y a des Arméniens, la mettent en face de son histoire,sans fard, sans faux-fuyants. Elle doit découvrir ce qui lui a été caché, composer avec le crime de ses chefs d'alors. Et peu importe le temps qui s'est écoulé. C'est cela le sens de l'immense espoir que fait lever la loi du 18 janvier 2001. C'est à nous qu'il appartient de le cultiver, de le réaliser, dans l'union et à l'écoute de l'Arménie. Avec l'aide d'Yves Ternon.

Je vous salue Monsieur.

EDOUARD JAKHIAN

N.D.L.R. — Edouard Jakhian est ancien président du Comité des Arméniens de Belgique et ancien bâtonnier du barreau de Bruxelles.

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱՆԴԱՄ ԴԱՐՁԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ՈՒԽՏԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ, ԽՕՍՔ ԱՌԱՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի Յունուար 25, Հինգշաբթի առաւօտեան նիստը բացուեցաւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի անդամակցութեան օրակարգով։ Երկու երկիրներու նախագահներուն, արտաքին գործերու նախարարներուն եւ զոյգ պատուիրակութիւններուն ժամանումէն եաք բացման խօսքը արտասանեց Խորհուրդին ներկայի ընդհանուր քարտուղարը Վ. Շուխմըր, ըսելու համար որ Եւրոպայի Խորհուրդին համար պատմական օր մըն է այսօր երբ Հայաստան եւ Ադրբեջան կ'ընդունուին անոր նոր անդամները, մաս կազմելով եւրոպական ընտանիքին։ Յիշեցուց թէ այդ անդամակցութիւնը փոխադարձ հաշտութեան, նաեւ պարտաւորութիւններու ստանձնումին պարտքը կը դնէ երկու երկիրներուն վրայ։ Վ. Շուխմըր աւարտեց իր ելոյթը ողջունելով Հայաստանի ու Ադրբեջանի մասնակցութիւնը եւրոպական ընտանիքին։

Հետեւեցաւ նախ Հայաստանի, ապա Ադրբեջանի արտաքին գործոց նախարարներուն՝ Վ. Օսկանեանի եւ Վ. Գուլիեւի կողմէ անդամակցութեան փաստաթուղթերուն ստորագրութիւնը։ Ամէնա ամէնէն հանդիսաւոր պահն էր նիստին, երբ երկու երկիրներու անդամակցութիւնը գործնապէս կ'իրագործուէր։ Ամբողջ ընթացքին կը հետեւէր հոծ բազմութիւն մը ուր կը նշմարուէին Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը Լ. Նալպանտեան, կրօնական դասի, կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

Ստորագրութեան արարողութենէն եաք խօսք առաւ նախագահ Ռ. Քոչարեան (անլեռէն)։ ան ըսաւ թէ Հայաստան պատրաստութեան, սպասումի երկար շրջան մը եաք հասաւ այս հանդրուանին եւ վստահ է թէ ան ուրախութիւն կը պատճառէ ամէն Հայու։ «Ես մեզի պարտք կը դնէ, ըսաւ Ռ. Քոչարեան, պատշաճելու Եւրոպայի ժողովրդավարական պահանջներուն։ Պէտք է մեր սխալներէն դաս առնենք, կատարելով անհրաժեշտ սրբագրութիւնները։ Ես վստահ եմ որ Հայաստանի մէջ անվերադարձ է ժողովրդավարութեան ընթացքը որ օրէ – օր պիտի զօրանայ։ Մենք այս բոլով կը դառնանք միջազգային հանրութեան անդամ եւ մեր ժողովուրդին համար բարօրութեան, զարգացման նոր հորիզոն կը բացուի, կ'որդեգրենք մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքները։ Սկզբունքներ որոնք հիմնական են նաեւ Հայաստանի համար»։

Ապա Ռ. Քոչարեան Խորհուրդին նախագահին ու ընդհ. քարտուղարին ներկրդումը յիշեց ներկայի հանդրուանին իրականացումին մէջ։ Ըսաւ թէ Եւրոպայի ժողովուրդները խճանկար մը կը կազմեն ուր Հայաստան եւս իր տեղը կ'ունենայ երբ անոր դրօշը բարձրանայ Եւրոպայի Խորհուրդին չէնքին առջեւ. այդ անդամակցութեամբ Եւրոպայի դեղեցիկ խճանկարը քիչ մը եւս կը հարստանայ։

Իրմէ եաք խօսք առաւ Ադրբեջանի նախագահ Հայդար Ալիեւ (թրքերէն) որ բաւական երկարօրէն դրաւատեց իր երկրին մէջ մարդկային իրաւունքներու յարգանքին եւ ժողովրդավարութեան յառաջդիմութիւնը։ Ան խօսեցաւ նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին մասին, անդամ մը եւս չեշտելու համար թէ ան առընչուած է Հայաստանի (եւ ոչ Ղարաբաղի) ու Ադրբեջանի. ըսաւ թէ այդ պատճառով ունին հարիւր հազարաւոր գաղթականներ, եւլն.։ Աւելցուց թէ Ղարաբաղի կնճիռին պատճառով ամբողջ շրջանին մէջ կը խոչընդոտուի ժողովրդավարութեան ծաւալումը։

Երկու նախագահներուն ելոյթէն եաք, ժամը 10–ին, ծափերու տարափին տակ նախ Հայաստանի, ապա Ադրբեջանի դրօշակները պարզուեցան Խորհուրդի չէնքին առջեւի դարպասին միւս 41 դրօշակներուն կողքին, ընկերակցութեամբ երկու երկիրներուն ազգային փառերգներուն։ Արարողութիւնը աւարտեցաւ Եւրոպայի փառերգով։

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՆԳԱՐԱ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է Հ. ԱԼԻԵԻԷՆ

Թուրք լրագրողը կը մեղադրէ Պոլսոյ Հայութիւնը

Թուրքիա մինչ կը չարունակէ յաջորդական հակազդեցութիւններ բանաձեւել Ֆրանսայի դէմ առաւելաբար որպէս ներքին սպառումի ապրանք, յայտնի ցնցում ապրած է Ադրբեջանի նախագահին անըսպասելի հակազդեցութենէն։ Այդ երկիրը զոր «եղբայր» կը նկատէ Թուրքիա, Ֆրանսայի դէմ մէկոյներու դիմելու համար առաջին պործակիցը նկատուած էր։ Անգարա հոն ղրկած էր Արտաքին գործերու նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը որպէսզի ադրբեջանցի դեկավարներու հետ հանդիպումներ ունենայ Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահութեան դէմ մխանոգական բողոք բանաձեւելու մասին։

Յունուար 24–ի Թրքական Թերթերը կը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՇԱՒԱՐՇ 44

Այսօր, Յունուար 26, կը լրանայ Թերթիս հիմնադրին Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 44–րդ տարելիցը (1957, Յունուար 26)։ Իր յիշատակին, կը սկսինք հրատարակել (Գ· էջ) իր յուշերը, որոնք լոյս տեսած են «Օրեր եւ ժամեր» հատորին մէջ եւ դժբախտաբար անաւարտ մնացած։

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Այս բոլոր հարցերը նոր չէին անշուշտ: Շնորհք Պատրիարքի օրերէն սկսեալ, տասնեակ անգամներ, անլիրաս տահմանափակումներու թղթածրարները ամենաբարձր մակարդակի վրայ յանձնուած էին պատկան մարմիններու ուշադրութեան, սրբագրումի ու քարիւկամեցողութեան ակնկալիքներով: Մեսրոպ Պատրիարք ինք ալ, իր ընտրութենէն ասդին, քանիցս, թէ՛ Անգարայի ու թէ՛ Պոլսոյ մէջ իշխանութեանց դիմումներ կատարած էր՝ այդ հարցերուն բարւոք լուծման խնդրանքով: Պատրիարքը, Հանրապետութեան փոխվարչապետին հետ իր ամենավերջին տեսակցութեան ընթացքին (2000, Օգոստոս 15), բացայայտօրէն համոզում յայտնած էր նոյնիսկ՝ թէ «Հայ համայնքին հետ կապուած կենսական հարցերը կ'ենթարկուին ո՛չ թէ օրէնքներու, այլ՝ կարգ մը կառավարական որոշմնագիրներու ու գաղտնի հրամանագրերու, երբեմն ալ՝ սա կամ նա պաշտօնատարին անձնական կամ կուսակցական մերձեցումին» (տե՛ս «Մարմարա», (2000, Օգոստոս 16): Մէկ խօսքով, իրողութիւն էր այն պատգան՝ որ տակաւ նուազող հայ փոքրամասնութեան «աղերսագիր»ները, հրնաուրց աւանդութեամբ, կը չարունակէին մնալ «ձայն բարբառոյ յանապատի»...:

Հայ համայնքին տարաբնոյթ հարցերուն լուծում փերելու իր անդադրում ճիդերուն մէջ՝ Մեսրոպ Պատրիարք կը տառապէր ուրիշ անպատահութենէ մը եւս: Ան իր շուրջ չունէր աշխարհականներէ բաղկացեալ խորհրդատու պաշտօնական Մարմին մը, որուն հետ կրնէր պատրիարքարանի ծանր պատասխանատուութիւնները կամ համակարգէր զաղութին համայնքային կեանքը: Պետութիւնը հոս եւս արգելքներ դրած էր: 1863-ին արքունի հրովարտակով վաւերացուած մեր Ազգային Սահմանադրութեան նախատեսած վարչական օժանդակ մարմինները (Կեդրոնական Վարչութիւն, Երեսփոխանական Ժողով, Ուսումնական Խորհուրդ, Տնտեսական Խորհուրդ) եւ այլն, նախնական մեծամասնութեամբ դոյութենէ զրկուած էին այլեւս, ի բաց առեալ Կրօնական Ժողովէն: Պատրիարքը իր անձնական կարողութիւններով ու ճարտար ճապկումներով է որ կը յաջողէր յաճախ բառնալ համայնքին առջեւ ցցուած լուրջ դժուարութիւնները ու «նաւ»ը փրկել ընկրկումներէ:

Այդպէս պատահած էր բոլորովին վերջերս, Սեպտեմբեր 2000-ին, երբ դարձեալ մութ ամպեր կուտակուեր էին համայնքին գլխուն վերեւ՝ Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տան կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւին քննարկումին առթած քաղաքական անհանգիստ կացութեան բերումով: Տեղական մամուլին Ա. էջերուն վրայ զարձեալ բազմացեր էին հակահայ դրդռիչ խորագիրները: Իրաց այս կացութեան մէջ, Մեսրոպ Պատրիարք տեսլուեր էր կատարելը եկու ուշադրաւ յայտարարութիւններ, անոնց ընդմէջէն ի յայտ բերելով հաւատարակչռեալ ու ճկուն հովուապետի իր յատկանիշները:

Այս յայտարարութիւններէն առաջինին մէջ, Պատրիարքը ակնարկելով Ներկայացուցիչներու Տան կողմէ օրակարգի բերուած բանաձեւին, դիտել կուտար որ «նման միջամտութիւններ անխուսափելի են, եւ ցաւալի սոյն վիճակը կը շարունակուի՝ այնքան ատեն որ կողմերը այս հարցին լուծում չեն որոներ երկխօսութեան ճանապարհով»: Յետոյ, հպելով թուրք իշխանութեանց կողմէ հայ համայնքին հարցերը անլոյծ ձգելու քաղաքականութեան, Պատրիարքը կ'ըսէր թէ «կը դժուարանանք հասկնալու այս ներքին շուրջ որդեգրուած անտարբեր կեցուածքը: ... Մեր համայնքին հիմնարկներըը կ'արժանանան այնպիսի կիրարկումներու, որ կարծես թէ այս երկրին հաստատութիւնները չըլլային» (տե՛ս «Մարմարա», 2000 Սեպտեմբեր 23):

Երկրորդ յայտարարութիւնը, որ չատ աւելի լայն արձագանգ թողած էր թուրք թէ հայ մամուլին մէջ, կենդանի հաղորդումով կատարուած էր հեռատեսիլի Սէ – էն – էն — թիւրք կայանէն (2000, Սեպտեմբեր 27): Այստեղ, Պատրիարքը նշած էր որ «Թրքահայերս, ընդհանրապէս երկու կրակի միջեւ մնացած ենք: Ինչ որ ալ ըսեմք, այստեղ մեզ կ'ամբաստանեն անկեղծ չըլլալու մեղադրանքով, իսկ արտասահմանի մէջ ալ կը պնդեն թէ կը խօսիմք ճնշումի տակ»: Հուսկ աւելցուցած էր. – «Մէջտեղը ծանր դէպք մը, ծանր ցաւ մը կայ: Ատիկա երկու կողմերու մօտ ալ անջնջելի հետք մը ձգած է: ... Պէտք է յաղթահարել այս վէրքը, որովհետեւ ասիկա մահուան հետ կապ ունի, եւ բոլոր կրօնքները մեզի կը հարմարին Աստուծոյ շնորհած կեանքը առնել»...:

*
**

Գնալըի պատրիարքական ամբարանոցը, իր ամբողջ հրջակայքով, վերանորոգութեան ու բարեզարդումի ենթարկուած էր վերջերս: Ա՛յդ էր որ ցոյց կ'ուզէր տալ մեզի Պատրիարք Հայրը, երբ կ'առաջարկէր մխանարար պտոյտ մը կատարել կղզիին համայնքապատկան հողատարածքին վրայ:

Առաջին հերթին այցելեցինք մանուկներու Կազդուրման Կայանը, որ 35 տարուան անցեալ ունեցող զողտրիկ բոյն մըն էր, կեանքի կոչուած՝ Շնորհք Պատրիարքին նախաձեռնութեամբ: Շնորհք Պատրիարք, չուրջ 30 տարիներու իր երկարատեւ գահակալութեան ընթացքին (1961 – 1990) չատ բան չահեցուցեր էր այս պաղութին, ու Կազդուրման Կայանն ալ մէկն էր այն հաստատութիւններէն՝ որոնք աւանդ թողուած էին իր յետնորդներուն, չարունակելու համար կրթանուէր ու խնամատիրական աստուածահաճոյ առաքելութիւն մը: Հնծիկի նախկին ախոյեան Գրիգոր Ճամպազեանի բարերարութեամբ է որ իրականացուած էր այդ ծրագիրը, որուն չնորհիւ ամէն տարի, ամրան եղանակին, հարիւրէ աւելի երախաներ կը մկկտեղուէին մխեւնոյն երդիքին տակ՝ հաճելի եւ օգտաչատ արձակուրդ մը վայելելով:

Հերթաբար չրջեցանք նախ կայանին ամբողջ համալիրը, ապա անոր յարակից հովուատունը, հիւրերու յատկացուած սենեակները, հանդէսներու սրահը, ճաշարանը, թաղականութեան պաշտօնատունը եւ այլն: Ամէն ինչ կատարելապէս նորոգուած, ներկուած, սքանչելի դիմադիմ մը ստացեր էր: Հիմա այստեղ ուրիշ կարեւոր աշխատանքի մը եւս ձեռնարկուեր էր: Անահիտ Ատոյեան ցուցակագրել սկսած էր պատրիարքարանի հազարաւոր գիրքերն ու մամուլի հաւաքածոները, որոնք կղզի փոխադրուեր էին այդ նպատակով, եւ որոնց մէջ կարեւոր տոկոս մը կը կազմէին հնատիպ հատորները: Մօտիկ ապագային, երբ անոնք դասաւորուած վիճակով վերադարձուէին իրենց բուն վայրը՝ Գումգափուի պատրիարքարանը ու դրուէին հետազբոսողներու տրամադրութեան տակ, յայտնի պիտի դառնար թէ որքան արժէքաւոր սկզբնաղբիւրներ ու վիճիարի դրականութիւն մը ի պահ դրուած էր Պատրիարքական Աթոռին հովանիին տակ:

Մեսրոպ Պատրիարք, որ պրա – հրատարակչական աշխատանքներու սիրաշահար եկեղեցական մըն էր, մտադրած էր իր երբեմնի դիմադիմութեան վերադարձնել նաեւ պատրիարքութեան պաշտօնաթերթ «Շողակաթ»ը (հիմնուած՝ 1952-ին), որ հոգեվարքի չրջան մը կ'ապրէր աւելի քան տասը տարիէ ի վեր: Պատրիարքարանի հրատարակած «Լրաբեր» տիտղոսով 12 էջանի թրքերէն տեղեկատուն, որ 1996-էն ասդին կանոնաւոր թափով լոյս կը տեսնէր կիսամսեայ պարբերականութեամբ, հեռու էր «պաշտօնաթերթ»ի մը աւանդական հասկացողութենէն: Հարկ էր վերականգնել «Շողակաթ»ը ու արժանի տեղ մը բանալ անոր՝ եկեղեցապետական հայատառ մամուլի ամպիոնին վրայ, «Էջմիածին»ի, «Հասկ»ի եւ «Սիոն»ի քովն ի վեր:

Մեր «քննական» պտոյտին վերջին հանդրուանը կղզիին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին էր, որ նմանապէս լայն բաժին ստացեր էր չրջակայքի ընդհանուր բարեզարդումէն: Գողտրիկ այս կառոյցը չինուած էր 1855 - 1857 չրջանին, Յակոբոս Պատրիարք Սերոբեանի օրով եւ առ այսօր կը չարունակէր մնալ համայնքին գործօն եկեղեցիներէն մին, իր մնայուն հոգեւոր հովիւով եւ «Ներսէսեան» դպրոց – դասով: Այստեղ, առանձնապէս զեղաւեսիլ ու հրապուրիչ երեւոյթ մը կը պարզէր եկեղեցւոյ առջեւ զացուող դարաւանդը՝ ծառերով, խոտերով, բուսակնութեամբ ու գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարուն: Յայտնապէս, մասնայատուկ խնամքի ու հոգածութեան արժանացած էր եկեղեցին չրջապատող այս փոքր հողատարածքը եւս, այդպիսով վերածուելու համար «հէքեաթային պարտէզ»ի մը: Ամրան եղանակին, հոգեւոր, դեղատուեւատական ու դրական բացօթեայ ձեռնարկներու համար խոհակ վայր մըն էր այդ դարաւանդը, եւ ուր վերջին անգամ (2000 Օգոստոս 18) կայացած էր Ռ. Հատտէճեանի «Պտոյտ մը հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ» խորագրեալ հատորին տպաւորիչ չնորհանդէսը:

Եկեղեցւոյ պարտէզին մէկ անկիւնը, մեր ուշադրութեան յանձնուեցաւ նաեւ խաչաձեւ փոքրածաւալ նորակառոյց սրահան մը, որ չինուած էր ... չափահաս տարիքի մարդոց մկրտութեան համար: Մեսրոպ Պատրիարքին մէկ մտայղացումն էր այս «բացօթեայ մկրտարան»ը, որ ենթադրել կուտար ինքնին, թէ աւանդապահ այս համայնքին մէջ չատցեր էին մկրտութեան չնորհէն հեռու ձգուած երախաները: Այստեղ, անցեալ Օգոստոսին, ոգեւոր մթնոլորտի մէջ կատարուած էր հաւաքական մկրտութեան առաջին արարողութիւնը: Պատրիարք Հայրը խանդավառօրէն կը նկարագրէր, թէ ինչպէս երկու տասնեակ պատանիներ մի առ մի մկրտուեր էին այդ աւազանին մէջ, անոր երկու կողերուն փորուած մարմարեայ անդիմամատերուն առաջինէն վար իջնելով, քահանային կողմէ կնքուելով ջուրին մէջ, յետոյ դիմացի միւս անդիմամատերէն դուրս գալով՝ իբրեւ կատարեալ քրիստոնեաներ...:

Ռ. Հատտէճեան, որ ինք ալ զարմանքով դիտած էր այդ խաչաձեւ արտատուր աւազանը եւ ուշադրութեամբ ականջ տուած Պատրիարք Հօր բացատրութիւններուն, Գնալըէն քաղաք վերադարձի ճամբուն վրայ, չոգենաւուն մէջ, կ'ըսէր ինծի ափսոսանքով, թէ Պոլսահայոց ծոցին մէջ որքա՜ն մեծ էր այն միւս չափահասներուն թիւը, որոնք մեր եկեղեցւոյ միւռոնով կնքուած ըլլալով հանդերձ՝ կնքուած չէին «Հայոց գիրերու միւռոնով»: Ու հարց կու տար ան, թէ Գնալըի աւազանին նման երկրորդ աւազան մըն ալ կարելի՞ էր արդեօք չինել՝ Այքուբեսի Միւռոնեն զրկուածներուն համար...:

«Օ՛, ես շատ լաւ գիտեմ թէ այդպիսի աւազան մը երբեք պիտի չունենանք: Մեր եկեղեցիները պիտի լեցուին հաւատացեալներով, մեր եկեղեցիները միշտ ալ պիտի տեսնեն որ չափահաս մարդիկ պիտի դիմեն ուշացած մկրտութիւն խնդրելու համար, բարի մարդիկ միշտ պիտի երջանկանան չափահաս մարդոց հաւաքական մկրտութիւններու կնճռահայր դառնալով, Գնալըի եկեղեցիին չափահասներու մկրտարանը պարբերաբար հրաշալի պարտականութիւն պիտի կատարէ, բայց ատոր փոխարէն ճանի՞ չափահաս հայ մարդ տարին կամ երկու տարին անգամ մը պիտի գայ զարնել Մ. Մաշտոցին դուռը եւ ըսելու.

– Ես ուշ մնացի, վարդապետ, բայց կ'ուզեմ սորվիլ Հայոց գիրերը: Ցոյց տուր ինծի թէ ո՞րն է «Այբ»ը: Սա ճակատս օծէ Հայոց սուրբ «Այբ» տառին միւռոնովը»... «Անիկա Այբ է», («Մարմարա», 2000, Նոյեմբեր 3):

(Շար. 8)

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ռ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի անօրէն Աչոտ Բլէեանի եւ նրա 60-ամեայ երկու աշխատակցուհիների մէկուկէս տարի տեւող դատաքննութիւնից յետոյ, առանց հիմնաւորուած մեղադրող վաստարկների, մեղադրեալի տարրական իրաւունքների կոպիտ ոտնահարմամբ, ստալինեան բռնապետութեան մեթոդներով ընթացող դատավարութիւնը ամրողջացաւ եւ արդարադատութիւնից ու օրէնքներից չատ հեռու կանգնած, բռնական օրէնքներից զուրկ դատաւոր՝ Իսկուհի Վարդանեանը դատավճիռ կայացրեց: Կը ներկ՛ք, պատուէր կատարեց: Դատավճիռ որը «27»ի դէպքերի հետ սերտ պէս խորութեամբ է անկախ Հայաստանի կայացման պատմութեան մէջ եւ գալիք սերունդները կարծելու են, որ իրենց հայրերը անկախ Հայաստանը կերտել են միջնադարում:

Արեւմտեան քաղաքակիրթ եւ ժողովրդավար երկրներում, մեծ եւ ծանր յանցագործութիւնների՝ պետական դաւաճանութեան, բռնաբարութեան կամ մարդասպանութեան համար դատապարտուածներից ոմանք նոյնիսկ եօթը տարի ազատազրկման, խիստ աշխատանքային ռեժիմով չեն դատապարտւում, յատկապէս եթէ նախկինում յանցագործութիւն չեն կատարել: Էլ չեմ խօսում, որ զպրոցի տնօրէն են եղել եւ ուզել են իրենց աշակերտների եւ ուսուցիչների համար մարդավայել պայմաններ ստեղծել, վերանորոգել դասասենեակներն ու զպրոցի տանիքը: Այն որ Բլէեանի գործը քաղաքական հաշուեյարդար է եւ կապուած է նախագահական ընտրութիւններում Բլէեանի կողմից Քոչարեանի թեկնածութեան օրինականութեան վիճարկման հանգամանքով բոլորին է յայտնի:

Սակայն հարցը նրանում է, որ Եւրախորհրդի անդամակցութեամբ խանդավառ Հայաստանի նախագահը եւ նրան չրջապատող մանկլաւիկները ծանօ՞թ են արդեօք այդ անդամակցութեան հիմնական նախապայմանների օրինագծին, որտեղ առաջնահերթ տեղ է պրաւում մարդու իրաւունքները:

Եթէ մի երկիր, որտեղ ամէն քայլափոխի ոտնահարում են մարդու իրաւունքները, որտեղ նախագահն ու կառավարութիւնը արհամարհում եւ անտեսում են ժողովրդի կարծիքը, որտեղ պետութեան հասցէին ուղղուած քննադատութեան եւ բողոքի ձայնը խեղդւում է Ներքին Գործերի աշխատակիցների ահ ու սարսափ առաջացնող վայրագութիւններով, ժող. դերասանի, ճշմարտութիւնը պարզել ցանկացող լրագրողի եւ ղղուած ու յուսալքուած սովորական քաղաքացու ձերբակալութեամբ եւ վերջապէս որտեղ օրը ցերեկով, առանց խոչընդոտի Խորհրդարան են ներխուժում զինուած յանցագործներ եւ կրակ բացում երկրի վարչապետի եւ միւս եօթը քաղաքական գործիչների վրայ եւ մարդկութիւնը ցնցում իրենց կատարած հրէշագործութեամբ, այդպիսի երկիրը, լինի դա Հայաստան, պապերի հայրենիք, հին մշակոյթ ունեցող աշխարհի առաջին քրիստոնեայ պետութիւն, պէտք չէ դասուի Եւրոպայի քաղաքակիրթ եւ ժողովրդավար երկրների չարքին եւ անդամակցի նրա Խորհրդին:

*Եթէ այսօր ժողովուրդը թքում եւ հեծկլտում է երկու տասնեակ պատանիների համար, ապա ինչպէս կարելի է ներել նրանց, որոնք ոչ միայն ոչ մի բան չեն արել, այլ ընդհակառակը, ամէն ինչ արել են, որ ոչ միայն չկատարուեն, այլ ծածկուեն ու ոչնչացուեն ոճրագործները:

ռանում է երկրից երբեք չվերադառնալու պայմանով, ոչ թէ նրա համար, որ մութ է եւ ցուրտ, հաց ու աշխատանք չկայ, այլ չափ սահման չճանաչող անարդարութեան, ցինիզմի եւ անօրինականութեան պատճառով:

Վերջերս Հայաստանի ազգ. հեռուստատեսութեամբ, հայ ազգի «մեծանուն» գործարար, նախագահի մտերիմ ընկեր Հրանտ Վարդանեանը (անօրէն է կրաւ Քանտի եւ կրաւ Թոպալօֆի եւ արտադրամ է ժողովրդի համար «կենսական» նշանակութիւն ունեցող ծխախոտներ եւ կոնֆետներ) իր հեղինակաւոր կարծիքը յայտնեց ժողովրդավարութեան մասին.- «Է՛ս ի՞նչ էք էդքան ասում, դեմոկրա՛տիա, դեմոկրատիա: Վախչէ տը էդ մեր ժողովրդի համար դեռ չուտ ա, ըտենց բաները առաջացնում են հոգու անարխիա»:

Ինդրեմ, սա մեր հանրայայտ գործարարն է, միւսը նախագահը, միւսները՝ խորհրդականները, կուսակցութիւնները, պատգամաւորները: Ո՞րն ասես: Արդիւնքում հայաթափուած, քանդուած, աւերուած «երկիր դրախտավայր»:

Երկար տարիներ պանդխտութեան ցաւը ձեռին, օտար երկրներում թափառած եւ այժմ էրզրի օդն ու ջուրը եւ Մասիսը վայելող հայ յեղափոխական ընկերները բերանները ջուր լցրած, աչքները փակած եւ ուղեղներն անջատած օգնում եւ ծափահարում են նախագահին, իր տնային յանձնարարութիւնները լաւ կատարելու համար եւ սպասում վաղուայ, պայծառ օրուան, երբ Հայ Դատը կը հասնի, ցեղասպանութիւնը կը ճանաչուի եւ իրենք վերջապէս կը հասնեն դարաւոր երազանքին՝ ծովից ծով Հայաստանին: Կրկին կը լինեն Հայաստանի տէրն ու տիրականը: Բայց ո՞ր Հայաստանի: Ա՛յն, որ դատա՞րկ է հայութիւնից: Այն, որը երեւի նորից բզկիկ-բզկիկ է արուելու, մասնատուելու եւ մնալու է միայն քարտէսի վրա՞յ:

Ո՛չ, եկէք ինչպէս ասում են հոգեբանները, ղրական մտածենք: Հանենք մեր ուղեղից բոլոր վատ եւ բացասական մըտքերը, ազօթենք աստծուն եւ երգենք «Իմ հայրենիք, թշուառ անախր»: Հետեւենք Տիգրան Նաղդալեանի «ազգափրկիչ» խորհրդին՝ «մի քիչ համբերութիւն եւ հաւատ ու ամէն ինչ լաւ է լինելու»:

Ի մէջի այլոց, ցանկանում եմ արտերկրում ապրող այն հայրենակիցներին, որոնք հայրենիքում ներդրում անելու, արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու եւ 30 – 40 հազար աշխատատեղերի ստեղծմանը մասնակից լինելու մտադրութիւն ունեն, խորհուրդ տալ. Հայաստանում հիմնել օճառի արտադրութիւն, քանզի այս տարիների փորձը ցոյց է տուել, որ չատ մեծ քանակութեամբ օճառ է օգտագործւում հայաստանեան վերնախաւում:

Ռ. Ց.

18 Յունուար 2001թ.
Գերմանիա

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ԱՐԱ ԱՏՈՒԱԾԸ»

«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւն»ը Կոստան Զարեանի այս «Խաղ գուսանականով» սկսաւ ընթերցումներու 11-րդ շարքին առաջին ծրագիրը, Յունուար 21-ին, Փարիզի Ուսանողական ոստանի սրահին մէջ: 1957 – 1960 թուականներուն գրուած գործը, ինչպէս անունը կ'ըսէ արդէն, նիւթ կ'ընէ Հայոց ցեղեցկագէմ թագաւորին առասպելը: Գրուածի դրամատիկ դիւցազներգակ գրողներու մոտիկ ոճով մը: Մեներգողի մը, վիպասանի մը, գուսաններու կողմէ կը նկարագրուի Արայի ծնունդը, ապա Շամիրամի տենչանքը, պատերազմը, Արային մահը եւ յարութիւնը:

Եօթը ասքերէ բաղկացած եւ «Խաղ» կոչուած գործը որպէս դրութիւն դիւրին դրաւղ չէ, մանաւանդ որ առաջին մասերը չատ մօտիկ զուգահեռ մը կը գծեն Վահագնի ծնունդին նկարագրութեան: Ցաճախ անհանգիստ կ'ընէ ուշադրութեան թելը մոլորեցնող բարձրաթռիչ թոնը որ կը ծանրացնէ ընթացքը:

Ընթերցումի մը համար ոչ չատ դիւրին մատչելի խաղը Արքի Յովհաննիսեանի դեկավարութեամբ չատ հետաքրքրական բեմադրութեամբ մը ներկայացուեցաւ: Սրահին ու բեմական միջոցներու վերջին ծայր սահմանափակ կարելիութիւնները գործածուած էին վերջին ծայր վարպետօրէն ու մեծ եղաւ ստեղծուած տպաւորութիւնը: Սահմանափակ կարելիութիւններուն մէջ տեղ պէտք է տալ մասնակիցներու ալ, քանի որ ողջոյնի խօսքին մէջ Ա. Յովհաննիսեան ըսաւ թէ նեղութիւն ունէին արական տարրերու տեսակէտէն: Այդ պատճառով, նաեւ գուսանի դերեր կը կատարէին Աստղիկ Շինկիթեան, Հերզա Գէորգեան: Միւս դերերը ստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Նայիրի Յովսէփեան, Արմինէ Գրիգորեան, Նոյեմի Իւսկֆի, Արսէն Այնթապլեան, Վահրամ Աժտերեան. քամանչայի նուագով մասնակցեցաւ Անոյշ Գրիգորեան: Այս խումբէն կ'արժէ առանձնացնել Ա. Գրիգորեանը յատկապէս երաժշտական բաժիններով – երգ, նուագ – իր մասնակցութեան, եւ Ն. Իւսկֆին վիպասանի, պատմողի չատ տեղին մեկնաբանութեան համար: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Հերզա Գէորգեան, իսկ փորձերը վարած էին, ինչպէս միշտ, Արքի Յովհաննիսեան եւ Ժիրայր Զորաքեան:

Ներկայացումէն եառ, հարցումներու, զրոյցի բաժին մը ծաւալեցաւ հեղինակին, գործին, ներկայացման, գործին հրատարակութեան (Երուսաղէմ, 1978) մասին: Հետաքրքրական է նշել նաեւ թէ Կ. Զարեանի այս գործին բեմական առաջին ներկայացումն էր կատարուածը:

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

«LE FIGARO»

(20 janvier)

Par-delà le génocide

Այս խորագրով գրուատալից գրութիւն մը լոյս տեսած է «Գազան մը լուսնին վրայ» թատերգութեան նոր ներկայացումներուն առթիւ:

Քանի մը տողով, տալէ եառ «Զոյգի մը հոգեթով» պատմութեան ամփոփումը, կը յիշատակէ անոր տուն տուող պատճառը՝ 1915-ի հայ ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը Օսմանեան Թուրքիոյ կողմէ:

1996-ին, կը գրէ, այս թատերգութիւնը յուզեց Լոնտոնի, ապա 1998-ին Լիմ – Սկ 93 Պոսինեցիի հանդիսատեսները, յուզում մը զոր կարելի է վերագտնել Էօվրի թատրոնը մինչեւ Ապրիլ 29: Ցուզումը կուգայ անշուշտ գրութենէն, խնամքով թարգմանուած անպլերէնէ, բայց նաեւ դերասաններու որակէն, Սիմոն Աբգարեան, Գորին Ժապէր: Այդ յուզումին մէջ, դեր ունի նաեւ բեմադիրը՝ Իրինա Պրուք:

*
**

Մեր կողմէ աւելցնենք որ Շաբաթ իրիկուն, Յունուար 20-ին, կրկին, այս անգամ Էօվրի թատրոնը ներկայ եղանք ներկայացման, որ խոր տպաւորութիւն գործեց, ծայրէ ծայր լեցուն թատրոնի հանդիսատեսներուն վրայ: Վերջաւորութեան, ծափահարութիւնները չէին դադրեր այնքան յաջող ներկայացման մը նկատմամբ:

*
**

Նոյն էջին վրայ յօդուած մըն ալ նուիրուած է Պարաճանովի՝

«PARADJANOV, l'enchanteur persécuté»

խորագրուած Ժընեւի թատրոնի ներկայացումներուն առթիւ (տե՛ս «Յառաջ» Յունուար 11):

Հոս, գրուատալից տողերով, կը խօսուի ներկայացման, իրագործողներու, Հայաստանի եւ Հայերու մասին, դիտել տալով որ թատրոնին դեկավարը Պերնար Սոպէլ անխոնջ համոզնալով մը կը մըսայ, ինչ որ համով կամ անսպասելի յայտադրումի մը կը վերածէ այս գործը, ըստ տեսակէտներու:

Յօդուածագիրը կը ծանրանայ Պարաճանովի կեանքին ու ստեղծագործութիւններուն վրայ, յիշելով, այդ անիծեալ արուեստագէտին հրաշալի ֆիլմերը՝ Հրեղէն Զիերը եւ Սայաթ – Նովան: Կ'անդրադառնայ անոր ապրած ողբերգական չըրջանին խորհրդային վարչակարգին տակ, իր «մահացու մեղքերուն» համար:

Անցնելով ներկայացման՝ «Հայկական սալոը» (Փրեւնուս Արմենիքա) կը նկարագրէ ներկայացումը, անոր տուն տուող դրդապատճառները, հեղինակներուն այցելութիւնները Հայաստան եւ կը յիշէ Պարաճանովի ծրագիրը, զոր չկրցաւ իրագործել Հունդարիայէն երկու հարիւր վարդագոյն ճիերով եւ դերով մը Սոֆիա Լորէնի համար:

Երկու գրութիւններուն ալ հեղինակն է Հերվէ տը Սէն Թիլէռ:

ԳԷՈՐԳ ԳԱՊԱՌԱՃԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դժբախտութիւնը ունեցանք Յունուար 8-ին կորսնցնելու Պոլսոյ գաղութին եւ Հայ համայնքին վերջին թատերական տեսրունդէն Գէորգ Գապառաճեանը:

Զինքը ճանչնալու երջանկութիւնը ունեցայ 1950-ական թուականներուն Պոլսոյ արուարձաններէն Սկիւտարի Սանուց Միութեան սրահին մէջ իր բեմադրութեամբ «Ալէկսիէն»ի խաղարկութեան առեն: Ծանօթ անձնաւորութիւն մը թատերական կեանքի մէջ, հայ ազգի յայտնի դերասաններէն էր, Աչոտ Մատաթեանի աշակերտ:

Բարի անձնաւորութիւն մը Շէյքսփիրի «Ըլլալ կամ չըլլալ» նախադասութեան մէջ միշտ ըլլալը յանձնարարող, բարին կամեցող, ամէնուն հասնող մէկը: Քանի մը թատերախաղերու տէր, իր գործերէն «Դրամօժիտը պայման է»ն Պոլսոյ մէջ եւ դուրսը իր ձեռամբ բեմադրուած եւ 1960 թուականին Ռումանիոյ մէջ ալ քանի – քանի անգամներ խաղացուած եւ յատուկ գնահատանքի արժանանալով մրցանակ չհած էր:

Ունի չատ մը անտիպ ուսումնասիրութիւններ, աշխատակցած է Յովհաննէս Զիլինկիրեանի: 1986 թուականին հրատարակած է «Ռուբէն Սեւակի վերջին օրերը» թատերախաղը հինդ պատկերներով:

Իրմով հայ թատերական կեանքէն էջ մը կը պոցուի հայ ազգի դերասաններէն՝ Թորգոմ Սրապեան, Եդուարդ Երիցեան, Ռոպերտ Էմիրխանեանէն վերջ Գապառաճեան մըն ալ կը կորսնցնենք:

Մօտ 25 տարիներ Լիոն հաստատուած, ցաւ ի սիրտ որ լիոնահայ գաղութը չկըրցաւ օգտագործել իր տաղանդը. լուսահոգի Վաղինակ Միքաճեանի մէկ խօսքը կը յիշեմ. «Գէորգ Գապառաճեանը Լիոն կ'ապրի սակայն Նիս կը գործէ:

Ցարգանք իր յիշատակին:

ՕՆՆԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 44-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՑՈՑՋԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ազդակ» երիտասարդ շաբաթաթերթ)

... երկար տեւած էին վիճաբանութիւնները՝ անունի, խմբագրութեան եւ ուղղութեան մասին: Վիճողներէն մէկն էր ազգացեալ Դեւը (Թադէոս Յակոբեան) որ Թիֆլիսէն Պոլիս եկած էր իբրեւ թղթակից Կովկասեան Թերթերու: Բնիկ Սեբաստացի եւ աշակերտ Ղալաթիոյ Նահապետեանին, 1895 – 96-ի ջարդերէն վերջ Կովկաս զացած եւ բոլորովին փոխուած էր: Համբաւ կը վայելէր իբրեւ կըռիւոտ հռետոր, մանաւանդ ռուսերէն առեներեսութեանց համար:

Դեւը իբրեւ անուն կ'առաջարկէր «Կռան» որ քիչ մը խորթ երեւցաւ մեզի: Ես դէմ մը անուններ չարեցի եւ կարծեմ կանգ առի «Մուրճ»ին վրայ: «Ազդակ»ը Գեղամին պիւտն էր, – քառ մը զոր չէի սիրած, խմաստն ալ աղէկ չհասկնալով: Ի վերջոյ համաձայնեցանք:

Եւ արդէն սպառնաստ էր ճակատը – Շաբաթաթերթի գրական, հասարակական, քաղաքական: Համակրողներ՝ Է. Ակնունի, Ա. Ահարոնեան, Ա. Եարճանեան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Չաւարեան, Ց. Շահրիկեան, Փիէռ Քիլեար: Խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վ. Թաթուլ, Շ. Միսաքեան: 1908 Դեկտեմբեր 16 – 29: Ա. տարի, թիւ 1:

Խմբագրութեան համար, երեք համաձայն էինք արդէն – Գեղամ Բարսեղեան, Վ. Թաթուլ եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեցինք իբրեւ ծանօթ գրագիտուհի, թէեւ մեր սերունդին չէր պատկաներ, թէեւ նաեւանքով, ո՛չ ալ խառնուածքով: «Համակրողներ»ու չքախտէն ալ չարած էինք հետեւողութեամբ եւրոպական թերթերու, գոյն եւ ուժ տալու համար մեր չարժումին: Չէ՞ որ անծանօթ «պլան – պէք»ներ էինք:

Ո՛չ որեւէ վճարում կար, ո՛չ ալ աթոռ: Այս վերջինը տառապէտ: Իրբեւ խմբագրատուն պիտի ծառայէին «Արծիւ» ժողովրդական գրավաճառանոցը, որ փողոցէն կը բաժնուէր սեմով մը եւ խեղճուկրակ տպարան մը, ուր, ի հարկին, աթոռ մը կը ճարէին գրաչարին քով, ձեռագիր հասցնելու կամ փորձ սրբագրելու համար մարմարին վրայ:

Ուղղութի՞ւնը, – առաջին թիւին համար, երկար որոճալէ, գրել – աւրելէ, յօտել – յղկելէ վերջ հրատարակուեցաւ ճախրասլաց յայտարարութիւն մը, որմէ քանի մը հատուածներ կ'արտագրեմ ստորեւ իբրեւ նմոյշ լեզուի եւ դաւանանքի: Իրբեւ ժամանակի նշան.

– «Յեղափոխութիւնը մեր եաին, եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ:

«Ահաւոր, դիւցազնական ու կարմիր Յեղափոխութիւնը երէկի՝ որու միջոցին երիտասարդութիւնը իր թանկագին ուժին լիութեանը մէջ այնքան գեղեցիկ ու այնքան պատմական դեր մը ունեցաւ եւ տարբեր միջոցներով, տարբեր պայմաններու տակ, անխուսափելի Յեղափոխութիւնը վաղուան, որու ընթացքին կը հաւատանք դարձեալ թէ երիտասարդութեան վիճակուած է իր գործը չարունակել:

« ... Այո՛, դէպի Աշխատանք, դէպի իսկական Վերածնունդ:

«Այո՛, եւ դարձեալ Երիտասարդութիւնը՝ իր առոյգ եւ աւչալիր կեանքով, յաւիտենական պաղպաղարին կարմիր դրօշակն ի ձեռին:

« ... Առանց յաւակնութիւնն ունենալու՝ գերազանց յանձնառութիւններու գործադրումին, «Ազդակ» պիտի ջլայ մէկ չեչը նոյնազգայ, նոյնախոհ Երիտասարդութեան մը, օրկան մը որ պիտի ուղէ Նոր Օրերու մուտքին առջեւ լսուող ձայներու եւ աղմուկներու զանազանութեան մէջ երիտասարդ Խօսքը հնչեցնել», եւ այլն:

Նոյն թիւին մէջ բաժիններ ալ ճղուած էին. Մէկ խօսքով «Ազդակ»ը պիտի գառնար օրկան մը «Պայքարի եւ Գրականութեան», համաճայն չաբաթաթերթի մը պայմաններուն:

Հակառակ այս եւ ուրիշ բոցավառ ու ճոռոմաբան արտայայտութեանց, «Ազդակ» իր առաջին քայլերը նետեց տոտիկ – տոտիկ, աստիճանաբար փրփրելու եւ կրակ տեղալու համար:

Անդրանիկ Թիւը եղաւ ժժդոյն ծաղկեփունջ մը զանազան յօդուածներու, առաջինը՝ Փիէռ Քիլեառէ, որ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման առթիւ Պոլիս եկած էր (Հայ երիտասարդութեան, Ֆրանսերէն եւ Հայերէն դէմ դիմաց): Երկրորդը՝ (Միութիւն)՝ Պէէրխանզատէ՝ Ահմէտ Սիւրէյա պէյի ստորագրութեամբ: Արտատպում մը՝ Է. Ակնունիէ (Փրօ Արմենիա): Մնացեալ բովանդակութիւնը կազմած էին խմբագիրները. – բանատեղծութիւն, դրախօսական, թատրոն, ընկերային չարժում, քաղաքական կեանք եւ այլն 16 էջ:

Անողոք իրականութիւնը լախտի պէս կը ճնշէր խմբագրութեան վրայ: Թէեւ չաբաթաթերթ, «Ազդակ» ստիպուած էր օրագրի մը դերն ալ կատարել, հանրային կարծիք վարել, քանի որ չկար ուրիշ օրկան՝ միեւնոյն հասկացողութեամբ: Ուրեմն բոլոր թիւերուն մէջ կը տիրապետէր հանրային – քաղաքական մտահոգութիւնը: Մանաւանդ որ, դեռ նոր կը կազմաւորուէր սահմանադրական կարգուսարքը, ազգային թէ պետական կեանքի մէջ: Պէտք էր հետեւիլ, վերլուծել, գտնել կամ ոգի ներչնչել:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. Էջէն)

դրեն թէ այդ պաշտօնատարը՝ Ֆ. Լոքօզլու ձեռնունայն Անգարա վերադարձած է բաքուէն, քանի որ Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարարութեան բանբերը իրեն ըսած է թէ Ֆրանսայի համանախագահութեան նկատմամբ իրենց դիրքը պիտի որոշեն նախագահ Հ. Ալիեւ Փարիզէն վերադարձին. ան ըսելով հանդերձ թէ պատրաստ են Թուրքիոյ հետ միասնական հակազդեցութիւն ցոյց տալու, չեչոած է որ ցեղասպանութեան ճանաչման դէմ հակազդելու համար իրենք յարմարագոյնը կը նկատեն փոխ – յարաբերութիւնները եւ փոխադարձ չահերու վնասելու հակամէտ քայլերէ խուսափիլ:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Ալիեւի հակազդեցութեան, ան թելադրած է յուսախոյս «վայելե՞ց ասիկա Ալիեւ» («Հիւրրիյէթ», Յունուար 24): Ադրբեջանի նախագահը նախ զարմացուցած է Անգարան Փարիզ դալու որոչումով, ժամանակի մը երբ Թուրքիա չի գիտեր ինչպէս հակազդել ցեղասպանութեան ճանաչումին: Ապա վրդոված է իր արտայայտութիւններով երբ ըսած է. – «Թուրքիա Եւրոպական խորհուրդի եւ ՕԹԱՆ-ի անդամ մեծ պետութիւն մըն է: Ցեղասպանութեան օրէնքին դէմ Անգլարայի առնելիք միջոցներուն ոով Ադրբեջան ի՞նչ կրնայ ընել: Ան Թուրքիոյ մէկ ճահճացին չափ պետութիւն մըն է: Մենք միւչեւ վերջ Թուրքիոյ կողքին կը կանգնինք, սակայն, Բաքուի մէջ բողոքի ցոյց ընելով եւ դրօշակ այրելով ոչինչ ձեռք կը ձգուի»: Ադրբեջանի նախագահը ըսած է տակաւին թէ պապէն աւելի պապական կարելի չէ ըլլալ:

*
**

Թուրք մամուլի էջերուն մէջ այնքան լայն տեղ ունի Ֆրանսայի ճանաչումին հակազդեցութեան նիւթը որ անկարելի է անդրադառնալ բոլորին: Այսուհանդերձ, ուշագրաւ անդրադարձներ աչքէ չեն վրիպիր: «Հիւրրիյէթ»ի նոյն թիւին մէջ նման երկու պարբերութիւն կայ. մէկը Էկէ ճանաչէնի կողմէ առորագրուած է. կ'ըսէ ի միջի այլոց. «Ինչ կը վերաբերի այն արտայայտութեան որով կը թելադրուի. "նախ Ֆրանսա թող Ալժերիոյ մէջ ըրածներուն հաշիւը տայ, ապա միայն հաշիւ հարցնէ հայկական հարցին մասին", ատիկա կը նշանակէ առաջարկել. "պատմական մեր մեղքերը փոխանակումի ապրանքի վերածենք, մէկզմէկու ամօթը անտեսումի մատնենք"»:

*
**

ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Նոյն թերթին մէջ Էմին Զէօլաչան «Մեր Հայերը» խորագիրով կ'անդրադառնայ Պոլսոյ հայ գաղութին որ «ամենայն ազատութեան մէջ կ'ապրի Իր պատրիարքով, եկեղեցիներով, դպրոցներով, հիւանդանոցներով, մամուլով, համայնքապատկան կալուածներով» եւ այլն: Լրագրողը որոշ յուսախարութիւն ապրած է ի զուր ապասելով որ վերջին դէպքերուն վրայ այդ գաղութը «ձայն մը տայ, ամբողջ աշխարհին դէմ Թուրքիան պաշտպանէ»: Է. Զէօլաչան դրելով հանդերձ թէ Մութաֆեան պարտիարք թէեւ քիչ մը զոնազրօսիկ կեցուով քանի մը խօսք արտասանեց, անբաւարար կը գտնէ անոր արտայայտութիւնները: Ան կը գրէ.– «Մեր հայ հայրենակիցները այս երկրին իրաւահաւասար մարդիկն են: Ինչպէս բոլորս, այս հայրենիքին հացը ուտող, բնդհանրապէս լայն շահու տէր մարդիկ: Չէի՞ կրնար ձայնել Եւրոպայի: Չէի՞ կրնար Թուրքիոյ ի նպաստ կեցուածք ցոյց տալ: Ինչո՞ւ լուռ մնացին: Օրինակ, չէի՞ կրնար խնդրին առընչուած ֆրանսական կազմակերպութիւնները նամակի, հեռապատճէնի, իմակի (e-mail) տարափի մը բռնել: կարելի չէ՞ր որ իրենց հակազդեցութիւնը հրապարակէին բըրֆական մամուլին մէջ, միասնական ցոյց մը ընէին: Ինչո՞ւ այս լռութիւնը կը տիրէ:

Թող չվեղուին, սակայն, պարտաւոր ենք այս տեսանկիւնէն զիրենք ֆնճադատելու»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ՉԻ ԳԻՏԵՐ ԹԷ ԵՐԲ ԿԸ ՀՌՉԱԿԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Լուրերու Ֆրանսական գործակալութեան (Ա. ԷՖ. Փէ.) համաձայն, Յունուար 24–ին Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ ճաշելէ եւք պատասխանելով լրագրողներու, նախագահ Ժ. Շիրաք ըսած է թէ նկատի առած է Ազգ. Ժողովին քուէարկութեան Ադրբեջանի մէջ ստեղծած յուզումը, բայց ապահովութիւն կու տայ որ Փարիզի եւ Բաքուի բարեկամութիւնը պիտի չպղտոի ատկէ:

Ինչ կը վերաբերի իր կողմէ նոյն օրէնքին հռչակումին, Ֆրանսայի նախագահը պատասխանած է միայն թէ այդ մասին ոչ մէկ մեկնաբանութիւն ունի ընելիք. չի գիտեր երբ կ'ըլլայ հռչակումը: Ան աւելցուցած է թէ Ուրբաթ կրկին ճաչի իր հիւրը պիտի ըլլայ Հ. Ալիեւ, Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ, որպէսզի առիթ ստեղծուի Ղարաբաղի մասին եռակողմ հանդիպումի մը:

«Ֆրանսա կը փափաքի խաղաղ լուծումի մը որոնումին իր մասնակցութիւնը բերել. լուծում մը որ սակայն ընդունելի ըլլայ երկու կողմերէն» չեչոած է Ժ. Շիրաք:

Այս լուրին կ'արձագանգէին, Յունուար 25–ին, Լիպերասիոն եւ Ֆիկարօ: Այս վերջինը տեղ մըն ալ առանձին կ'անդրադառնար Թուրք երեսփոխաններու բանաձեւին Ալժերիոյ «ցեղասպանութեան» կապակցութեամբ, յիշելով թէ անոր հեղինակը՝ Պիւլէնթ Աքարճալը բացատրած է թէ կ'ուզեն «օգնել Ֆրանսայի խորհրդարանին, որ անկարող է ճակատիլ իր անցեալին հետ»...:

*
**

Անգարա որոշած է վերջին տասնամեակներուն հայկական ահաբեկչութեան գոհ Թուրք դիւանագէտներուն պարգեւել, յետ մահու, ազգ. հերոսի կոչում:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (25/31 janvier)

L'Arménie meurtrie

Հինգ էջերու վրայ կան Անթուան Ասկուճեանի տպաւորիչ նկարները (լոյս տեսած առանձին հատորով, որուն անդրադարձած ենք) եւ յօդուած մը, դոր ստորագրած է Տոմինիք Լակուրկ ոչ – կառավարական Միսիոն – անփաթնսի փոխ – նախագահը:

Յօդուածին սկիզբն իսկ մեծատառ դըրուած է. – «Մօտ տասը տարի կայ, որ այս երկիրը կը թօթափէր խորհրդային լուծը: Անկէ ի վեր, երկրաչարժները, կաչառակերութիւնը եւ Ղարաբաղի կորստաբեր նուաճումը, Հայերը այլեւս չեն ապրիր, կը վերապրին»:

Յօդուածագիրը «չնչահեղձ» կը գտնէ Հայերը, բացի փոքրաթիւ առանձնաշնորհեալներէ: Եւ, ժողովուրդը, կ'ըսէ, չի գիտեր թէ պէտք է անօթութենէ՞ն, յուսահատութենէ՞ն թէ վախէն ազատակէ: Եթէ քննադատես, ձեռ կ'ուտես, կը խոստովանի պատմաբան Վարդուհի եւ նոր չէ մեզ մօտ, ցարերու օրով ալ այդպէս էր: Քանի մը պարագաներու եւ թիւերու թումով, Լակուրկ սեւ պատկերը կը ներկայացնէ Հայաստանի մը, 7 տոլար դործազրկութեան պարագային ան ալ եթէ վճարուի, երբ նուազագոյն ապրուստը 150 տոլար կը պահանջէ: Հայերուն կրած բոլոր ողբերգութիւններուն մեծագոյնը կը կրէ Ղարաբաղի «անիծեալ» անունը: Երկու միլիոն Հայեր արտագաղթած են, կը գրէ, եւ Հայաստան յարմարագոյն որս մըն է երիկեանեան Աւետարանական Եկեղեցիներուն համար: Մորմոն, Եհովայի վկայ, Մկրտչական եւլն., Քանք չեն խըներ համոզելու համար կորսուած հոգիները: Եւ թաթուլ դիտել կուտայ՝

Տէր եւ Տիկին Յասմիկ Սիւրմէլեան – Ռուբէն Տէր – Մինասեան եւ զաւակները,
Տիկին Զուարթ Սիւրմէլեան – Սարգիսեան եւ զաւակները,
Տիկին Բերկրուհի Մանկասարեան եւ Տիկին Ռամկլա Աճէմեան (Լոս–Անճըլըս)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները՝
Սարգիսեան (Երեւան), Ամատունի (Լիբանան), Այտընեան (Դամասկոս), Տէր – Մինասեան (Փարիզ), Սարգիսեան (Սան Ֆրանսիսքօ – Լիոն),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՃԻՒ ՏԻԿԻՆ
ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ–Ի
(Ծնած Գոնիա 1922–ին)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 22–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 29–ին ժամը 14·30–ին Իսի Լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցին

6, avenue Bourgain -
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի
Cimetière Communal d'Antony - 92160

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հանդուցեալին փափաքով, փոխան ծաղիկի նուէրները նախընտրաբար ընել Մարսէյլի Համազգային Ճեմարանին:

185, chemin des Sables Jaunes -
13012 Marseille

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ռուբէն եւ Յասմիկ Տէր – Մինասեանի:

«պէտք է ըսել որ Հայաստանեայց Եկեղեցին իր դերը չի կատարեր»: Եւ հակառակ 1700–ամեակին, կ'աւելցնէ յօդուածագիրը, կծու հակնանքները չեն պակսիր նոր կաթողիկոսին ամերիկեան բարեկամութիւններուն մասին:

«COURRIER INTERNATIONAL»

(25/31 janvier)

La reconnaissance du génocide arménien ?
Une manœuvre politicienne

Շաբաթաթերթը հրատարակած է Հասան Ճեմալի «Միլլիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածը, ուր ան հարց կուտայ թէ ուրիշ ո՞ր ազգին մօտ կարելի է տեսնել կուսակցութիւններ եւ քաղաքագէտներ, որոնք պատմութիւնը դրեն թաղապետական չնորութիւններու նախօրեակին: Յօդուածագիրը նաեւ հակասահմանադրական կը նկատէ օրէնքը, յիշելով թէ Ֆրանսայի ողջմտիտ իրաւագէտներ ալ նոյն կարծիքն ունին ու կ'աւելցնէ. – «երեւակայեցէք այսքան անհեթեթ կացութիւն մը ուր օրէնք մը կը թելադրէ թէ ինչ կարելի է մտածել եւ ինչ կարելի չէ մտածել: Նոյնիսկ եթէ մէկը կը կասկածի հայկական ցեղասպանութեան իրականութեան վրայ, պիտի չկարենայ արտայայտել իր մտածումը, ոչ ալ գրել, ոչ ալ հետազօտութիւններ ընել այդ ուղղութեամբ, այլապէս օրէնքը բռնաբարած կ'ըլլայ եւ յանցաւոր: Մտքի ի՞նչ ազատութիւն, հետազօտութեան ի՞նչ ազատութիւն, ժողովրդավարութեան ի՞նչ դաղափար»:

Ի դէպ, թերթը, լուսանցքի վրայ, դիտել կուտայ թէ «Միլլիյէթ» կը սխալի, հայկական ցեղասպանութեան դէմ որեւէ առարկութիւն չի կրնար պատժուիլ: Յօդուածին մնացեալ մասին մէջ, մասնաւոր նորութիւն մը չկայ, կը կրկնուի թէ պատմութիւնը պէտք է ձգել պատմաբաններուն: Կ'ըսէ նաեւ թէ պէտք է յարաբերութիւններ հաստատել Հայաստանի հետ, ժողովուրդէ ժողովուրդ: Թուրք կառավարութիւնը կարեւոր քայլեր պէտք է առնէ այդ ուղղութեամբ:

Հետաքրքրական է նկատել որ Թուրք լրագրողին այս յօդուածին հետ հրատարակած է Գալիֆորնիոյ «Ասպարէզ» օրաթերթին մէջ լոյս տեսած Մասիսի մէկ ծաղրանկարը ուր Սեզէր պառկած է եւ երեն ցոյց կը տրուի «հայկական ցեղասպանութիւն» մակդիրով սրուակ մը եւ կ'ըսուի «միակ դեղն է քեզ ոտքի հանելու»:

EXPOSITION
Regards sur l'Arménie chrétienne
PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE
A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,
l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:
— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS
du vendredi 19 au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux
Renseignements : **01.47.36.02.50**
— Entrée libre —

«ՓՐԻՆԻՒՄ ԱՐՄԷՆԻՔԱ»
7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ
բեմադրութեամբ՝
Կզաւիէ ՄԱՐՇԱՆ–ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ–ի
Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին
կամ
Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին
Ժընըվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS
Տոմսերը ապահովել
«Համազգային»ի մօտ՝
☎ 01·48·24·63·89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

2001, Հինգշաբթի, Մարտ 22–ին, փարիզի Թրինիթէ Եկեղեցւոյ մէջ, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, նուագախումբի ընկերակցութեամբ՝
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ պիտի տայ, ուր առաջին անգամ ըլլալով փարիզի մէջ, պիտի մեկնաբանուին ԿՍՊՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի ԵՕԹԸ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ լրատուները կը տեղեկացնեն թէ Ֆրանսայի Թրքական ընկերութիւնները որոշած են 60 ձերակուտական համոզել որպէսզի անոնք դիմեն Սահմանադրական Խորհուրդին, արգելք ըլլալու համար ցեղասպանութեան ճանաչումին որպէս օրէնք հռչակումին: Կը տպաւորի որ յառաջիկայ օրերուն քնադիր մը ղրկուի Ֆրանսայի ձերակուտականներուն, բացատրելու համար Թրքական տեսակէտը:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄԱ, յիշելով վայլուն փաստաբանի իր անցեալը, Յունուար 24–ին տպաւորիչ կերպով ըրաւ իր պաշտպանողականը: Ով որ չէ մեզանէն, թող առաջին քարը նետէ երեսիս, ըսաւ նախկին նախարարը, որ վստահեցուց թէ չէ դիմած էլֆ–ի որպէսզի «աշխատանք»ի առնէ Տիկին Քրիսթին Տըվիէ – Ժոնքուրը: Խօսեցաւ նաեւ իր մտերիմ կապերուն մասին անոր հետ:

ՏԻՑԱՐՊԻՒՐԻ ապահովութեան անօրէնը եւ իր հինգ թիկնապահները իրենց վրայ բացուած կրակով սպաննուած են Յունուար 24–ին: Ոճրագործները յայտնաբերած են խոյս տալ: Թուրք մամուլը լուրը տալով կը յիշեցնէ թէ տնօրէնն Կ. Օքքան վճռական դեր կատարած էր կրօնական ծայրայեղական կազմակերպութեան կազմալուծումին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·089 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.089

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՄԱՆ ԱՌԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԼՈՒՐՋԻՆ ՈՒ ԾԻԾԱՂԵԼԻԻՆ ԵԶԱԿԻ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Ազգային ժողովին Ցունուար 18ի քուէարկութիւնը այն աստիճան չչմեղցուցած է թրքական քաղաքական որոշ շրջանակները եւ լրատուիւնները որ մամուլը վայրը եղած է լուրջին ու ծիծաղելիին եզակի ու աննախադէպ համակեցութեան։ Ինչպէս արձագանգեցինք մինչեւ այսօր, կան խակապէս լուրջ, ինքնաքննադատական մօտեցումներ, էջեր. սակայն, մեծ մասով ծիծաղելիի լայն յորձանքէ մը մասով ծիծաղելիի լայն յորձանքէ մը ներառած են թրքական թէ՛ քաղաքական, թէ՛ լրատուիւններու մարզերը։

Իսկապէս ժժուար է այլ բնորոշում տալ ստեղծուած կացութեան որուն լայն հատուածը կ'ըլլան թրքական օրաթերթերը։ Երբեմն մէկ թիւի մը մէջ կարելի է քով քովի տեսնել լուրջն ու անլուրջը, մտածում եւ ծիծաղ պատճառողը։ Այսպէս է, օրինակ, «Սապահ» թերթին Ցունուար 25–ի թիւը ուր «Փոսթա» թերթէն արտատպուած էջի մը վերջին պարբերութեամբ կ'ըսուի հետեւեալը.

«Հիթլէր անպայմանի գերմանական կայսրութեան դիւանները իր ձեռքը ունենալով է որ հարց տուաւ թէ ո՛վ կը յիշէ այսօր Հայերը։

Նոր պատմական մեկնաբանութիւններ կան այն մասին թէ այդ շրջանի Օսմանեան գաղտնի կազմակերպութիւնը՝ «Թէշքիլաթը մահսուսա»ն գերմանական ազդեցութեան ենթակայ էր։ Ինչպէս որ Միթ–ը շրջան մը Սէ-Ի-Ա–յի ցուցմունքներուն ուղղութեան կենթարկուէր, «Թէշքիլաթը մահսուսա»ն ալ հաւանօրէն Գերմանացիները ղեկավարեցին»։

Ըսելէ ետք թէ 1915–ին Անատոլուի մէջ աշխարհակալ ուժերու դրդռումբեամբ պատահածներուն զոհերը միայն Հայերը չեն, այլ նաեւ Թուրքերը, Իօ· Թարքան հետեւեալ հարցումով կը փակէ էջը· «Ատկէ զատ, ինչո՞ւ 1915 թուականին միայն կը կառչին ու չեն անդրադառնար 1850-էն ի վեր արեւմտեաններուն հոս կերած ապուրներուն»։

Նոյն թիւին էջերուն մէջ աւելի հարուստ է ծիծաղելիին բաժինը· նախ տեղ տրուած է քաղաքական դասի մարդոց ըսածին ու ըսածին· «Ազգայնական չարժումի» կուսակցութեան (որուն հիմնադիրն էր Ս. Թիւրքէշ) երեսփոխանները որոշեր են «Ռրնս» մակնիշով իրենց պաշտօնական ինքնաշարժներուն վրայի Ֆրանսական այդ մակնիշը սեւ երիզով ծածկել, որպէս բողոքի արտայայտութիւն...։ Քովի տունակին մէջ տեղ գտած է Առողջապահութեան Թուրք նախարարին յայտարարութիւնը թէ Ֆրանսական դեղօրայքը չի կրնար մուտք գործել Թուրքիա։ Նոյն դիրքէն արտայայտուած է Հողամշակութեան նախարարն ալ որ հրահանգած է· «Ֆրանսացիները իրենց դինին ու պանիրը արտածելիք ուրիշ երկիր թող գտնեն»...։ Այս պլուխին տակ տեղ գտած է վայտահատ Ազիզին բողոքի պոռթկումն ալ· ան հրաւիրուած է եղեր Նորմանտիա գտնուող 150–ամեայ մայրի մը հատելու համար, բայց իր զայրոյթը եա կեցուցեր է դինք։ «Ֆրանսական ծառը չեմ կարեր» յայտարարութեան հետեւած է նշումը թէ «Ֆրանսա սուզի մտնուած է»...։

Եւ ըսել թէ այս բոլորը գետեղուած են էջի մը վրայ որուն ենթախորագիրով ըսուած է «Ֆրանսայի ապրանքներուն կիրարկուած պոյքոթը պումերանկի նման կը վերադառնայ մեզի – մինչ Ֆրանսայի մամլին մէկ թելն իսկ ատկէ չազդուիր, քրեական տնտեսութիւնը վնաս կը կրէ»...։

ՄԱՄՈՒԼ

«THE TIMES»
(Յունուար 25)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ»

Լոնտոնի մամուլին ամէնէն ազդեցիկ այս անունին էջերուն մէջ խմբագիր Ռիչըրտ Պիսթըն վերլ խորագիրով կ'անդրադառնայ Ողջակիզման յիշատակումի օրուան Հայկական պատուիրակութիւն մըն ալ հրաւիրելու որոշումին որ զայրացած է Թուրքիան։ Այդ որոշումով Հայկական հարցը կը ապառնայ լուրջ վնաս պատճառել Լոնտոն – Անգարա յարաբերութիւններուն։

Յօդուածին մէջ կը յիշուի թէ Անգլիոյ առաջին որոշումն էր Ցունուար 27–ի նշումներուն մէջ տեղ չտալ Հայկական պարագային, ծրագրին սկիզբ նշելով Բ. աշխարհամարտը։ Կ'ըսէ թէ այսուհանդերձ, Հայերու եւ անոնց ազդեցիկ զօրակիցներուն զայրալիր հակազդեցութիւնը կազմակերպիչները մղած է վերատեսութեան ենթարկելու պատրաստուած ծրագիրը։ Տրուած նոր որոշումով մասնակցութեան հրաւիրուած է չորս երկու տասնեակ Հայերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմեն 1915–ի եղկու վերապրողներ՝ Երուանդ Շըլմըրտմեան եւ Պենիկ Պոտոսեան։ Այսուհանդերձ, անոնք հրաւիրուած են որպէս համայնքի անդամներ եւ ոչ ուղղակի մասնակիցներ· որոշ չափով մխուրում է անոնց ներկայութեան հանդամանքը։

Նման յետքայլ անկարելի է որ չարթընցնէ Թուրքիոյ հակազդեցութիւնը, յատկապէս երբ ապահովութիւն տրուած էր Բրիտանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութենէն թէ Հայերը դուրս պիտի ձգուէին յիշեալ նշումէն։

***

ԱՖՓ–Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ցունուար 25-ին Լուբերու Ֆրանսական դործակալութիւնը նոյն հարցին մասին կը հաղորդէր որ Հայկական ճնշումներու եւ Թուրքիոյ դժդոհութեան միջեւ համաձայնութեան եզր մը գտնուած է· Հայերու ցեղասպանութիւնը պիտի չյիշուի հանդիսութեան ընթացքին, բայց հայկական պատուիրակութիւն մը մաս պիտի կազմէ հրաւիրեալներուն։

***

«IHT»
(Յունուար 25)

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾ ԲԱԺԻՆԸ

Քրոնիկագիր Մայքըլ Տոպս իր գրութեան կը սկսի ներկայացնելով Ղարաբաղի Սարտարաշէն դիւղին մէջ, 1992–ին ադրբեջանական հրեատակոծութեան ընթացքին քանդուած չէնքերու ներկայիս ամերիկեան օժանդակութեան շնորհիւ ձեռնարկուած նորոգութեան աշխատանքները։ Առիթ ընելով անտրամաբանական ոչինչ կը տեսնէ նշելու թէ Սարտարաշէնը ամերիկեան օժանդակութեամբ կառուցուող 48 դիւղերէն մէկն է, «հայկական հակակշռին ենթակայ ադրբեջանական տարածքին վրայ»։ Արդէն գրութեան սկիզբը որպէս վայր նշուած է· «Սարտարաշէն – Ադրբեջան»։

Ըսելէ ետք թէ տեղւոյն հայկական հիմնադրամի մը կողմէ ամերիկեան օժանդակութեան ամէնէն լայն բաժինը կը ստանայ Հայաստան Իսրայէլէն եւ, ինչու տայ թիւեր· այդ օժանդակութիւնը մէկ անձի համար Հայաստանին եղած է 42 տոլարի հաշիւով, Պոսնիոյ 34, Ռուանտայի 3, իսկ Ռուսաստանի 1,4։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ՄԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր նախորդ թիւով տուած էինք գլխաւոր տեղեկութիւնները այն հանդիսութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ Ցունուար 25–ին, Սթրազպուրկ, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի անդամակցութեան առթիւ։ Բուն արարողութենէն ետք, որու ընթացքին խօսք առին երկու երկիրներու նախագահները եւ դրօշակները պարզուեցան, Խորհուրդի անդամներ եւ հրաւիրեալներ հատաքեցան չէնքին ժողովասրահը ուր եւս ելոյթ ունեցան Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահները։

Ռ· Քոչարեան կրկին արտայայտուելով անգլերէն, այս անգամ խօսեցաւ նաեւ Ղարաբաղի մասին։ Նախ, չեշտեց թէ ուրախութիւն եղած էր իրեն համար հաստատել, որ այս հարցին մէջ Հայաստանի ժողովուրդին եւ քաղաքական բոլոր շրջանակներուն մէջ համաձայնութիւն կը տիրէր եւ փաստն ալ այն էր որ, իրեն կ'ընկերանային քաղաքական բոլոր խմբակցութիւններու ղեկավարները։

Նախագահը կը ծանրանար շրջանի չլուծուած հակամարտութիւններուն եւ բարդ հարցերուն վրայ, բայց եւ այնպէս կ'ըսէր, համոզուած ենք որ ի չահ երեք Հանրապետութիւններուն կարելի պիտի ըլլայ յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները։ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի եւ աւելի առաջ ալ Վրաստանի անդամակցութեամբ Եւրոպայի Խորհուրդին, ապահովութիւն կայ որ ամբողջ շրջանը հաւատարիմ պիտի ըլլայ ժողովրդավարական արժէքներու եւ մարդկային իրաւունքներու եւ այդ ուղղութեամբ Եւրոպայի պատմութիւնը եւ ներկայի ձեռքբերումները լաւագոյնս կը քաջալերեն այդ նպատակներու իրականացումը։ Հայաստան առաջնահերթ կարեւորութիւն կու տայ հարաւային Կովկասի ապահովութեան։ Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, նախագահը կ'ըսէ թէ վերջին քանի մը տարիներուն ձեռք բերուած են որոշակի նոր եւ դրական տարրեր։ Օ· Էս· Սէ· Ը·–ի Մինսկի խումբի ներկայի առաջարկը խաղաղ կարգաւորման համար ամէնէն ընդունելին ըլլալով հանդերձ, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահները կը չարունակեն ուղղակի երկխօսութիւնը։ Իր ելոյթին վերջաւորութեան, Ռ· Քոչարեան չեշտեց թէ Հայաստան իր լիակատար անդամակցութեամբ կ'արձանագրէ ժողովրդավարութեան կառուցման գործընթացին մէջ նշանակալից հանդրուան մը։

Ելոյթներուն յաջորդեց մամուլի ասուլիս մը։ Նոյն իրիկունը Հայաստանի Հանրապետութեան Ներկայացուցչութեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»
(Յունուար 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի Ա.ՀԱ.ԲԵԿՁՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15–ԻՆ

Հայաստանի վճռաբեկ դատարանի նախագերու դահլիճին մէջ Փետրուար 15–ին կը սկսի Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատավարութիւնը։ Ատեանին նախագահ նշանակուած է դատաւոր Սամուէլ Ուզունեան։ Կան 13 ամբաստանեալներ որոնց հինգը ահաբեկչութեան հեղինակներն են· Նայիրի եւ Կարէն Ցունանեան, Դերենիկ Բեջանեան, Էդիկ Գրիգորեան, Վռամ Գալստեան։ Տուժողներու կազմը կը բազկանայ 91 հոգիէ, որպէս վկայ կը հրաւիրուի 129 հոգի։

***

Ա· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԴԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԴԻՄԱԾ Է

ԻԱ· դար ընկերակցութեան նախագահ Ա· Վարդանեանի փաստաբանը ըսած է թէ իր պաշտպանեալը սրտաբանական հիմնարկ փոխադրուած է սրտի տկարութեան պատճառով։ Այդ վիճակը ան բանտարկութեան վճիռը փոխելու բաւարար պատճառ նկատած ու դիմած է գլխաւոր դատախազ Բ· Նազարեանին։ Ա· Վարդանեան մեղադրուած է պետական եւ հանրային կարգերը բռնութեամբ տա-

(Շար·ը Դ· էջ)

նը երեկոյթ մը կազմակերպած էր Ռոհան պալատի Սինոտի սրահը, որու գեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին երգչուհի Լմմա Պապիկեան, դաշնակահար Վարդան Մամիկոնեան եւ դուդուկահար Ձիվան Գասպարեան։ Կը յաջորդէր հիւրասիրութիւն մը։

***

Ցունուար 26–ին, մեր տեսած փարիզեան օրաթերթերէն այս անդամակցութեան կ'անդրադառնային Ֆիկառօ եւ Լիպերասիոն։ Առաջինը քանի մը տողով լուրը կու տար եւ կ'աւելցնէր որ երկու Հանրապետութիւնները յանձն առին զարկ տալ իրենց ճիգերուն՝ լուծում մը գտնելու համար այն հակամարտութեան որ զիրենք դէմ առ դէմ հանած է 1988–էն ի վեր Լ· Ղարաբաղի մէջ «հայկ· մէջ–նադիր հողամաս Ադրբեջանի մէջ»։

Աւելի քան կողմնակալ լրատուութիւն մը կ'ընէր Լիպերասիոն, անդամակցութեան լուրէն եռք, ըսելով· – «համաեւրոպական կազմակերպութեան բեմէն, ադրբեջանցի նախագահը՝ Հ· Ալիեւ դատապարտեց "զինեալ յարձակումը Հայաստանի" որ կը դրաւէ Ադրբեջանի հողամասին 20%–ը եւ բուռն կերպով քննադատեց "համաշխարհային հաւաքականութիւնը որ լուռ կը դիտէ այս ազազակող ոդբերգութիւնը"»։

Ոչ մէկ բառ Ռ· Քոչարեանի ելոյթնեբուն մասին։

***

Նախագահ Քոչարեան եւ Ալիեւ Ուրբաթ առաւոտ, Ցունուար 26–ին, կ'ընդունուէին Էլիզէ, Ճաշի հիւրերն ըլլալով Շիրաքի, ապա, կարճ հանդիպում մը կ'ունենային մամուլին հետ։

ԹԱՐՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՔԷՆ

ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ՀՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄՆԱՑՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐ ՄԸ՝ Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Պոլիս ուխտի գացող արտասահմանցի հայ մը, անպայման իր ընկալարանէն յաճախակի պիտի լսէ հետեւեալ հարցումը. – «այցելեցի՞ք մերին հիւանդանոցը»...: Հարցումին տակ կծկուած հպարտանքի ակնարեւ չեշտը՝ թողը քնաւ չզարմացնէ ձեզ: Պոլիս ամբողջ հայաշխարհի այն միակ քաղաքն է, ուր մարդիկ կըբնանան ճակատագրոյ գոյց տալ եկուորներուն՝ համայնքային ուժերով կանգուն պահուած փառաւոր ու զարաւոր հսկայ հիւանդանոց մը ու հպարտութեան լայն բաժին հանել հոնկէ՝ արդարօրէն:

Արդարեւ Եփփուլէի Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցը պարծանքն է պոլսահայութեան: Եւ հիւանդանոցին մէջ կատարուած արդ չըվայտոյտ մ'իսկ՝ բաւարար է համոզելու այցելուն, թէ այնտեղ տարուած խնամատարական ու մարդասիրական վիճակարի աշխատանքը այլեւս գլած – անցած է համայնքային հաստատութենէ մը ակնկալելի սպասարկութեան սահմանները ու նուաճած՝ պետական չափանիշ ու ծանրութիւն:

«Սուրբ Փրկիչ» հնագոյններէն մին է Պոլսոյ մէջ գործող 135 ոչ – պետական հիւանդանոցներուն: «Գաղազ» Արթին ամիրա Պէզճեան, հայ իրականութեան մեծագոյն բարեգործներէն մին ու միաժամանակ իր գարաշրջանին վրայ չուք ձգած կարկառուն անճնաւորութիւն մը, 1832–ին հիմնադիրն ու գլխաւոր բարերարը հանդիսացած է այս հաստատութեան: Ու երբ երկու տարի յետոյ, 1834–ին, Սաեփանոս Ազաւնի Պաթրիարքին ձեռամբ պաշտօնապէս բացումը կատարուեր է հիւանդանոցի փայտաշէն սկզբնական կառոյցին, Պէզճեան ամիրան նեղլոյ չէ կրցած ըլլալ, – ան իր աչքերը փակեր էր կարճ ժամանակ առաջ:

Այնուամենայնիւ, Արթին ամիրային կտակը կատարելապէս գործադրուեր է: Որպէս յիմարանոց ու անկարներու պատըսպարան՝ հաստատութիւնը չարունակ պիրկ քացեր է Պոլսոյ հայ համայնքին գժբախտ խաւերուն, միեւնոյն առեն քայլ յարմարցնելով առողջապահական ժամանակակից պահանջքներու ու դիտական նորութիւններու, այդպիսով՝ տասնամեակներու երկայնքին տակաւ վերածուելով արդիաշունչ ու կատարելագործուած հիւանդանոցի մը: 1890–ական թուականներէն ասդին, Օրմանեան Պաթրիարքի օրով, գլխագիծ փոխեր են նաեւ նախնական փայտաշէն չէնքերը, փոխարինուելով քարաշէն պատկառելի կառոյցներով, որոնք հասեր են մինչեւ մեր օրերուն:

Հայոց հիւանդանոցին կամարակապ մայր դարպասէն սկսեալ մինչեւ ներքին սա կամ նա խորհրդանշական անկիւնը, այնտեղ իրագործուղ առողջապահական ու թեքնիք հսկայ յառաջդիմութիւնը եւ նոյնիսկ տասնեակ մը բժիշկներու անուններ ծանօթ էին ինծի՝ «Սուրբ Փրկիչ» ամսաթերթէն: Ճիշդ այդ պատճառով ալ, անձնական չփումը անոնց հետ՝ «դիւտ» մը պիտի ըլլար ինծի համար, այլ տարիներու ընթերցումներէն կուտակուած տեղեկութիւններով ու թղմիջս դիտուած լուսանկարներով կազմուած մատակարկներու հատատո՛ւմ մը լոկ: Այնուհանդերձ, ուղեկիցներս՝ Ռ. Հատտէճեան եւ Մ. Յակոբեան կը վստահեցնէին ինծի, թէ անպայման նորութիւններու պիտի հանդիպէի այնտեղ, որովհետեւ հիւանդանոցը մշտատեւ բարեփոխումներու ու չարունակական կատարելագործումի մէջ էր անընդհատ, այնպիսի մեծ թափով մը՝ որուն հետեւելու համար Պոլիս բնակիչն իսկ բաւարար չէր: Հարկ էր ապրիլ ու գործել նոյնինքն հիւանդանոցին մէջ:

Երբ մուտք գործեցինք «Ս. Փրկիչ»ի մայր դարպասէն ներս, չուտով յայտնի դարձաւ արդէն թէ կը գտնուէի արտակարգօրէն ընդարձակ հաստատութեան մը ծոցը: Ի զուր չէ, որ զայն կոչած էին «արտասահմանի հայկական մարդասիրական մեծագոյն հաստատութիւնը»: 22·000 քառակուսի մեթր տարածք մըն էր տակաւ, որուն կեդրոնական ճեմապարտէզին չուրջբոլորը կառուցուած էին աւելի քան 15 զեղակերտ չէնքեր: Հարիւրամեայ այդ չէնքերէն մին ալ՝ հիւանդասենեակին համանուն մատուռն էր, ուրկէ սկիզբ առաւ մեր արագ չըվազայութիւնը դէպի այն միւս մասնաչէնքերը, որոնք կ'օդտագործուէին որպէս հիւանդարան, պատսպարան, հանդստեան տուն եւ այլն:

Վիրաբոյժ տոքթոր Սրման Զաքըրեան, որ 1994–էն ի վեր առանձնած էր հիւանդանոցին բժշկապետութեան պատասխանատու ու պատուաքեր պաշտօնը, վերջին մէկ օդակն էր 1840–ական թուականներէն դէպի մեր օրերը երկարող հայ բժշկապետներու չղթային: Երբ ողջունեցինք գինքը իր ընդունարանին մէջ, այնտեղ, պատին վրայ, ուշադրութիւնս գրաւեց հաստատութեան նախկին 33 բժշկապետներուն չրջանակեալ նկարներու չարքը, անոնց պաշտօնավարութեան թուականին նչումով: Հոնկէ ի յայտ կուգար, թէ «Ս. Փրկիչ»ի ամէնէն երկարատեւ բժշկապետներն եղած էին՝ տոքթոր Գրիգոր Դաւիթեան (1907 – 1921), տոքթոր Սարգիս Նահապետեան (1921 – 1932, յետոյ՝ 1935 – 1941) եւ տոքթոր Հայրօ Հայրապետեան (1955 – 1965):

Կասկած չկար սակայն, թէ քանի կը մերձենայինք մեր օրերուն, բժշկապետներուն ու միւս վարչայիններուն գործը աւելի կը դժուարանար, անոնց պատասխանատուութիւնը կը կրկնապատկուէր: Եւ ասիկա շատ բնական էր հաստատութեան մը համար, որ չարունակ կ'ընդարձակէր իր գործունէութեան գաշտը, հետզհետէ դիրկ կը բանար աւելի մեծ թիւով պատսպարեալներու, ու այդ բոլորին գուգահեռ ալ՝ պաշտօնի կը կոչէր աւելի մեծաթիւ անձնակազմ մը ու կը սոսկուէր հաւասարակշռել չա՛տ աւելի խոշոր պիւտճէ մը...:

Այսօր, Ազգային հիւանդանոցը ծառայութիւն կը մատուցանէր երեք գլխաւոր ուղղութիւններով. – Դարմանումի բաժին (որուն դռները բաց էին երկրին ամբողջ բնակչութեան առջեւ), մատչելի հիւանդներու բաժին (արանց եւ կանանց՝ առանձնաբար) ու պատսպարեալներու եւ մնայուն բնակիչներու բաժին: Վերջին երկու բաժինները կը մատակարարէին զուտ համայնքային ծառայութիւն մը, ապաստան տալով անբախտ, անկար, չքաւոր կամ անօգնական հայորդիներու, բայց նաեւ հանդստեան կոչուած կրթականի մշակներու եւ անհատ ապրայինների՝ յատուկ առանձնասենեակներով ու ամէն տեսակ առանին դիւրութեանց եւ ժանդակութեանց ընծայումով: Հիւանդանոցին 500 անկողիններուն աւելի քան 70 առ հարիւրը (ճշդրտօրէն՝ 366) յատկացուած էր մնայուն բնակիչներուն, ինչ որ ինքնին ապացոյցն է, թէ «Ս. Փրկիչ»ը կը չարունակէր մնալ դերազանցապէս Գթութեան Ցարկ մը, որուն անփոփոխելի մայր առաքելութիւնն էր՝ ապաստանարան հանդիսանալ մեր ժողովուրդին խոնարհ կամ անօթեւան զաւակներուն:

Միւս կողմէ, հիւանդանոցին զարմանումի բաժինները եւս, իրենց կարգին, կը գործէին չատ լայն հնարաւորութիւններով եւ ապաստարկութեան ժամանակակից չափանիչով: Փոլիքլինիքը, որ ամէնէն գործօն բաժանմունքն էր հիւանդանոցին, ունէր ամէն տեսակ հիւանդութեանց յատուկ ախտաճանաչումի ու դարմանումի միջոցներ՝ արեան քննութեան տարրալուծարանէն եւ ատամնաբուժարանէն սկսեալ մինչեւ ներքին, սըրատնօթային, աչքի ու կնոջական հիւանդութեանց բաժիններ, գեղապիտական – վերականդնողական վիրաբուժութիւն, ռակրաչափութիւն (օսթէօփորոզ), չողնկար, թոմոկրաֆի, ուլթրասոնոկրաֆի, ֆիզիօթերապի եւ այլն, եւ այլն: Տարուէ – տարի, աւելի մեծ թիւով քաղաքացիներ կ'օգտուէին Հայոց հիւանդանոցին մատուցած այս լայնածիր կարելիութիւններէն: Զօրօրինակ, նախորդ տարի (1999), հիւանդանոցին բժշկական ծառայութենէն անցած էին 74·000 հոգի, իսկ վիրաբուժական գործողութիւններու թիւը հանդած էր 2700–ի: Այս ամբողջ ապասարկութիւնը կը կերարկուէր 50 հոգինոց մասնագէտ բժիշկներու անձնակազմի մը կողմէ, օժանդակ հիւանդապահուհիներու, բոյժ – քոյրերու եւ վարչական ու թեքնիք այլ պատասխանատուներու ձեռնտուութեամբ: Հիւանդանոցի պաշտօնէութեան ընդհանուր թիւը կ'անցնէր 300–ը:

Դժուար կառավարելի առողջապահական ու խնամատարական այս բազմադիւն համակարգին վերահսկիչ վերին մարմինը հոգաբարձութիւնն էր, զոր ձեռնհասօրէն ու անօրինակ նուիրումով կը գլխաւորէր Պր. Փիլօ Ամեան, երկար տարիներէ ի վեր: Հաստատութիւնը ունէր նաեւ իր անօրէնը, ընդհանուր քարտուղարը եւ աւագ բոյժ – քոյրը:

Մանաւորապէս վերջին տասնամեակին, հիւանդանոցին հոգաբարձութիւնը ձեռնարկած էր ընդհանուր վերանորոգութեան ու բարեզարդումի լայնաչունչ արշաւի մը, Պոլսէն թէ արտասահմանէն հայ բարերարներու իշխանական նուիրատուութիւններով հետզհետէ արդիականացնելով հաստատութեան գրեթէ բոլոր բաժինները: Նորոգեալ վիրաբուժարանը, հիւանդներու ապաքինման սենեակները, մնայուն բնակիչներու առանձնասենեակները անխարդախ վկաներն էին առարը: Այս ծրերին մէջ, լոկ 2000 թուականի Մայիսէն Հոկտեմբեր երկարող 6 ամիսներու կարճ ժամանակամիջոցին, յաջորդաբար վերաբացուած եւ լրապասարկութեան դրուած էին «Ունեեան – 2», «կիրիթլեան» եւ «կիւլպէնկեան» յարկաբաժինները, որոնց հիւանդասենեակները, իբ՛ակապէս, առաջնակարգ պանդոկներու տեսքն ու չքեղանքը ունէին...: Դեռ աւելի, հիւանդանոցին պատասխանատուները չարունակ դերարդիական սղագին սարքերով կը փոխարինէին հաստատութեան բժշկական կազմածները, քայլ պահելով բժշկագիտութեան յառաջընթաց զարգացումներուն հետ:

(Շար. 9)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

Սփիւռքի տարբեր գաղթօճախներու մէջ 2000 թուականին նչուեցան Թերթերու հիմնադրութեան տարեդարձներ:

Սփիւռքահայ մամուլին ողջութիւնն ու առողջութիւնը համապզային մտահոգութեան առարկայ պէտք էր մնար միշտ. այդպէս էչ եղած որեչ առեն: Մամուլը Սփիւռքի թշուառ անտէր զաւակն է: Հաւատացէք:

Կարելի չէ բաւարար կերպով չչեշտել տազրուած խօսքին, անոր աղդեցութեան եւ պատմական նչանակութեան ծայրայեղ կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը: Սփիւռքը կենսունակ պահողը իր Մամուլը եղած է, հակառակ Սփիւռքի կամքին: Մամուլը այսօ՛ր ալ Սփիւռքի իմացական չարժումին օրրանն է, իրեն մրցակից հեռատեսիլի ծրագիրներու բազմերանգ եւ բազմազիսի առատութեան կողքին:

Այսպէս, իր երկրորդ հարիւրամեակը սկսաւ Պոսթընի «Հայրենիք» չաբաթաթերթը, որ քանի մը տարի առաջ օրաթերթ մըն էր: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամէնէն տարեց թերթի խմբագրութիւնը ժամանակին առանձնած են Սիմոն Վրացեանը, Ռուբէն Դարբինեանը, Մինաս Թէօլէլեանը: 1899–էն ի վեր կը հրատարակուի· խլ 1922 – 1970 տարիներուն ունեցած է պրսկան – պազափարախօսական նոյնանուն ամսաթերթը:

Իր 85–ամեակը նչեց Գահիրէի Ռ. Ա. Կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Արեւ» օրաթերթը, որու խմբագիրներու չարքին պիտի չիշուին Վահան Թէքէեանը, Միքայէլ Կիւրճեանը, Յովհաննէս Պօղոսեանը, Նուպար Պէրպէրեանը, Էմոն Կոտալեանը եւ Աւետիս Եափուճեանը: Եգիպտահայ անցուկ պայմաններուն մէջ օրաթերթի վիճակով պահպանուիլն իսկ հերոսութիւն է այս օրերուն:

Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը անցնող 75 տարիներուն ոչ միայն ծառայեց Ֆըրանսայի հայ գաղութին, այլեւ Սփիւռքը Հայաստանին կապեց: Շաւարչ Միասքեանով ապրեցաւ, հայ մտաւոր չափանիչներ դրաւ եւ այսօր կը պահպի Արփիկ Միասքեանի եւ փոքր խումբի մը գոհողութիւններով: Թերթին ակնառու իրագործումներէն է Շահնուրի «Նահանջ Առանց Երգի» վէպին թերթօնացումը, 1929–ին:

Պոսթահայ «Մարմարա»ն 60 տարեկան դարձաւ 2000–ին եւ կը չարունակէ երիտասարդանալ արձակագիր Ռոպէր Հատտէճեանի դեկավարութեամբ: Թրքական մամուլը, թրքական քաղաքական միտքը, հայ գաղութը եւ Թուրքիան Սփիւռքին առջեւ դնող է Մարմարա»ն որ Internet–ով ալ կը կարդացուի աշխարհի որեէ քաղաքին մէջ:

«Աշխարհ» երկշաբաթաթերթը իր 40–ամեակը բոլորեց Փարիզի մէջ: Աւենի խմբագիր Աւետիս Աչեքսանեան Յուրա Պաեերազմի տարիներուն թերթը վերածեր էր երեւանի սփիւռքահայ խօսնակին: «Աշխարհ» իր լաւ օրերուն իր չուրջ հաւաքեր էր Զարեհ Որբունիի, Մարի Ամմատեանի, Պետրոս Զարոյեանի, Հրաչ Զարդարեանի նման գրողներ: Այժմ երկ-

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ օր մը հայերէնի ուսուցչահին քաւ: «Գալ չաբաթ հոս անուչադիր պիտի եղենք» բոլորս ալ չուարած էինք:

Իրաւ ալ յաջորդ չաբաթ կարզով մը տանք խոհանոց՝ ուր ցորենին մէջ աւելցուցինք զղալ մը չաքար, չամիչ եւ ծիրան ու խառնեցինք եւ գուրս եղանք պոհանակ:

Յաջորդ օրը հանդիսան էր: «Մեր հայրենիք»ով սկսանք, յետոյ փոքրիկները երգեցին, երգերուն մէջ ընդ մէջ ոտանաւորներ արտասանելով՝ մթնոլորտը կ'ոգեւորուէր. երկու եղբայրներ սրինգ նուագեցին. պարախումբը աչխոյժ պարերով մասնակցեցաւ եւ առժամեայ կերպով Հայաստանէն եկած ուսուցչուհիին հետ չուրջ պար մը ըրին:

Կաղանդ Պապային բաժնած նուէրներով հանդիսը մեծ խանդավառութեամբ վերջացաւ:

Ի վերջոյ առիթը ունեցանք մեր պատրաստած համով անուչադրութը համտեսելու:

Այս հանդիսը լաւ յիչատակներու չարքին մտաւ:

Կ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

լեզու հետաքրքրական թերթ մըն է:

Գանատայի մէջ մեծ չուքով նչուեցաւ երեք լեզուներով հրատարակուղ «Ագապագայ» չաբաթաթերթին 25–ամեակը: Թէքէեան Մչակութային Միութեան այս պաշտօնաթերթը ամսկավար ազատական գաղափարներու դրօչակիրն է: Իր չահկանութեամբ լաւագոյնս կը ծառայէ Գանատայի լայն զանգուածներուն:

Աբժանթինի մէջ 25 տարի դիմացաւ «Սարտարապատ» ամսաթերթը որ Մոնրէալի իր պաշտօնակիցին նման Թէքէեան Մչակութայինի կը պատկանի: Այժմ առաւելաբար պատներէն է «Սարտարապատ»ի լեզուն: Երիտասարդ սերունդին սիրած թերթին վերածուած է իր այսօրուան ձեւին մէջ:

Տեղական մամուլին անդամ «Մասիս» չաբաթաթերթի 20–ամեակը նչուեցաւ 2000–ին: Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան պաշտօնաթերթի յարաբերաբար կարճ կեանքը հարուստ է լրագրական յաջողութիւններով եւ հանրային կարծիքին վրայ ունեցած իր ազդեցութեամբ:

Հայ մամուլին հրատարակութիւնը նիւթականի եւ մարդուժի զոհողութեամբ իրագործուղ հերոսութիւն է Սփիւռքի մէջ: Հայ ունեւորը եկեղեցիին եւ դպրոցին չափով օժանդակութիւն չի կատարեր հայ մամուլին: Հետաքրքրական է անտեսումը: Սփիւռքի անտեսուած այս հատուածութեան իրաւ արժէքը կը ճանչնան մանաւանդ այն գաղութները ուր հայ թերթը կը սկսի մահանալ...:

Վ. Ս.

«Նոր Օր», Գալիֆորնիա
Յունուար 20

ՍԱՅԱԹ ԶԱՄԱՆԻ ՌԷՍԻԹԱԼԸ

Փարիզի երաժշտանոցին երկուասարդ ուսանողներու համերգներու չարքին մէջ Յունուար 19, Ուրբաթ երեկոյ նուագեց դաշնակահար Սայաթ Զաման։ Ան հանդէս եկաւ Ֆ. Լիսթի, Ե. Պրահմսի, Մ. Ռավէլի եւ Մ. Պալաքիրեւի գործերով կազմուած մէկ ժամուան յայտագրով մը։ Նախ նուագեց առաջինին հունգարական թիւ 12 ռափսոտին որուն սկիզբի ճայնանիշերէն իսկ վստահ տուաւ անթերի մէքենիքի մը որուն համար այդ նըւագարանին ամէնէն բարդ կտորներն իսկ չէին կրնար դաղնիք ունե – նալ։ Այս տպաւորութիւնը ա՛լ աւելի չեշտուեցաւ Պրահմսի դաշնակի վեց փոքր կտորներով, ապա Ռավէլի «Հայելիները»էն «Ովկէանին վրայի նաւակ»ով։

Յայտագրին վերջին գործը ռուս երգահան Պալաքիրեւի «Իսլամէյ»ն էր։ Ծայր աստիճան բարդ, նաեւ ուժականութիւն պահանջող կտոր մը որուն չատ հանրօրէն ինքնավստահութեան, վարպետութեան վերին աստիճանները հասած արուեստագէտներ ձեռք կ'երկարեն։ Երիտասարդ արուեստագէտը մեծ յաջողութեամբ նուագեց զայն, ունկնդիրներու տպաւորութիւնը զազաթնակէտին հասցնելով։

Դժբախտաբար, Ս. Զամանի ռէսիթալը նախապէս յայտարարուած ընդլալով, սեղմ չրջանակի երաժշտասէրներ միայն տեղեակ եղած էին ու չատ չատեր որոնք պիտի ուզէին չբացակայիլ այդ ժամուան մը վայելքէն, ատոր առիթը չունեցան։ Մաղթելի է որ յաջորդ ձեռնարկները նոյն ճակատագիրը չունենան։

Սայաթ Զաման մանկութեան տարիներէն ի վեր դաշնակի հետ մտերմութիւն հաստատած արուեստագէտ է. աւարտած է (1992) Պոլսոյ Մխմար Սիհան պետական երաժշտանոցը, 1994–ին ընդունուած է Փարիզի երաժշտանոցը ուրկէ 1998-ին առաջին մրցանակով Բարձրագոյն կազմաւորման առաջին վկայական մը ստացած է. նոյն տարին արձանագրուած է հաստատութեան կատարելագործումի բաժինին որուն աշակերտներէն է ներկայիս։ Բազմաթիւ ռէսիթալներով բեմ բարձրացած է Թուրքիայէն զատ Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ, Զուիցերիոյ, Ֆրանսայի ու Հայաստանի մէջ։

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Իրենց հանդուցեալ հօր եւ մեծ – հօր Գրիգոր Մոմճեանի յիշատակին կրթական հիմնադրամ մը կը հաստատէ Երուսաղէմէն Մոմճեան ընտանիքը, Երուսաղէմի Երբայական համալսարանին մէջ։

Մոմճեան ընտանիքը բարերար – հոգատար ընտանիքը կը հանդիսանայ Երուսաղէմի Հայոց վանքի Սրբոց Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանի այն չրջանաւարտներուն, որոնք համալսարանական ուսում առանալու կարելիութիւնը չունին նիւթականի պակասին պատճառաւ։ Ընտրեալ անձերու կրթական ծախքերը պիտի հոգացուին Գրիգոր Մոմճեան Ֆոնտի կողմէն մինչեւ ուսման չրջանի աւարտը։

Մոմճեան ընտանիքէն բարերարեալ բոլոր տաները պարտաւոր են հայապիտական երկու ընթացքներու հետեւիլ ամէն տարի, իրենց հետեւելիք մասնագիտական ճիւղերու դասընթացքներու կարգին, եւ այս ձեւով հազորդ դառնալ իրենց հայեցի մչակոյթի եւ պատմութեան ուսուցման, համալսարանական մակարդակով։

Սոյն կրթական բարերար ձեռնարկը կ'իրագործուի դիմաւորութեամբ Հայաստանի Պատուակալ Գեսպան Յերուսաղէմ Յոլակ Մոմճեանի եւ իր ընտանիքին անդամներուն, որոնք բոլորն ալ Երուսաղէմի հայ զաղութի գործօն եւ խանդավառ տարրերէն են։

Երուսաղէմի Երբայական Համալսարանի Հայագիտական Բաժնի ղեկավար փրոֆէսէօր Մայքըլ Սթօն մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ այս նոր բարերարութեան բարի լուրը, յայտնելով իր վստահութիւնը որ կրթական այս բարի ձեռնարկը պիտի աւելի եւս զօրացնէ այն ջերմ յարաբերութիւնները որ գոյութիւն ունին Երուսաղէմահայ զաղութին եւ Երբայական Համալսարանի Հայագիտութեան մասնաճիւղին միջեւ։

2000 Դեկտեմբեր 14–ին, Երուսաղէմի Երբայական Համալսարանի նախագահ փրոֆ. Մէնահէմ Մազիզոր պատուոյ սեղան մը տուաւ ի պատիւ Մոմճեան ընտանիքին։

Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանը օրհնեց սեղանը եւ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց միաբանութեան գոհունակութիւնը յայտնեց հանդէպ համալսարանին ղեկավարութեան եւ Մոմճեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն։

Այս հանդիսաւոր առիթին ներկայ զտնուեցան Մոմճեան ընտանիքի անդամներ ինչպէս նաեւ Սրբոց Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանի տեսուչ Հ. Թէոդորոս Զաքարեան եւ փոխ – տեսուչ Պր. Եղիա Տիւրանեան։ Երբայական Համալսարանի ներկայացուցիչներն էին Բանասիրութեան Ուսմանց Բաժնի ղեկավար Յարի Զաքովիչ, Ասիոյ եւ Ափրիկէի Ուսմանց Բաժնի տնօրէն փրոֆ. Սթիվէն Քափխան, Հայագիտութեան Բաժնի ղեկավար փրոֆ. Մայքըլ Սթօն, եւ Հայագիտութեան դասախօսներ Տր. Նիրա Սթօն եւ Տր. Րոպերթա Էրվին։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 19–ին տեղի ունեցած է ԵԿՅՆերու ընկերակցութեան Ամանորի եւ ծննդեան տօնակատարութիւնը։ Ձեռնարկին բացումը կատարած է ընկերակցութեան նախագահը Լեւոն Պօղոսեան, ապա խօսք առած են Յակոբ Ճանպազեան, Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան։ Ճաշի աւարտին Անի Հասըրճեան ներկայացուցած է իր զրած եւ պատրաստած «Դէպի մուր այցելութիւն» մէկ արար գործը, ի յիշատակ երէցներու ընկերակցութեան ողբացեալատենապետուհի՝ Ռազմուհի Շահինեանի եւ իր հանդուցեալ եղբօր՝ վեր. Մովսէս Ճանպազեանի։ Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը։

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական դոլէճի մէջ, Դեկտեմբեր 22ին տեղի ունեցած է երաժշտական յատուկ դրազարանի բացման արարողութիւնը, ներկայութեամբ դրատարանի բարերար Պետրոս Վանլեան ամոլին եւ նուիրատուներ՝ Սիլվա Վահանեանի, Նորայր Նաճարեանի, Պչարա Հարֆուչի եւ հոծ բազմութեան մը։ Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնն՝ Երուանդ Երկանեան յարգանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնելով Պ. Վանլեան ամոլին որուն նուիրատուութեամբ իրականացած է «Պետրոս Վանլեան զրազարանը»։ Գրազարանին բազմահազար դիրքերը նուիրած է Սպաճեան հիմնադրամը։ Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն։

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ ՄԿ Մխիթեան «Արամ Պաչառեան» համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին տեղի ունեցած է զրոյցի երեկոյթ մը փրոֆ. Յակոբ Պաչիկեանի հետ։ Բացման խօսքով ատենապետ՝ Սարգիս Ղ. Սարգիսեան յիշած է ՄԿԿ–ի կազմակերպած քանի մը տասնեակ ձեռնարկները 1997–էն ի վեր, ապա, խօսքը տուած է Գարբիէլ Պատմաճեանի որպէսզի ներկայացնէ Յակոբ Պաչիկեանը։ Ան, նախ յիշած է որ 30 տարի առաջ, 1970–ին, Պոլսահայ Մխիթեան նախկին համեստ սրահին մէջ երեկոյթ մը տեղի ունեցած էր նուիրուած Ց. Պաչիկեանի «Թոմաս» անգլերէն վէպին, որու յառաջաբանը զրած էր Ուիլիըմ Սարոյեան։ Ց. Պաչիկեան ծնած է Պոլիս 1931–ին, աւարտելէ ետք Մխիթարեան վարժարանը, յաճախած է ոպէրթ Գոլէճը մինչեւ 1954։ Գանատայի մէջ, 1960–ին Մոնրէալի համալսարանի անգլիական բանասիրութեան բաժինէն ստացած է մագիստրոսի, 1964–ին տոքթորական աստիճանները։ Իր թարգմանական եւ մասնագիտական աշխատանքներէն զատ, ան լոյս ընծայած է երեք վէպեր, նաեւ հայ զրականութեան համայնապատկերը տուող երեք հատորնոց չարքի մը առաջինը։ Հուսկ, Յակոբ Պաչիկեան սկսած է իր զրոյցը, անդրադառնալով իր կատարած եւ կատարելիք հրատարակութիւններուն։

*
**

ՏԻԹՐՈՑԻ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» վարժարանը արժանացած է Մխիթկըն Նահանգի «Ոսկեայ խնձոր» պետական մրցանակին։ Վարժարանը ունի 325 աշակերտ եւ 52 դիմողներ կարգի կը սպասեն։ Մրցանակը կը տըրուի ամէնէն փայլուն արդիւնքները ձեռք ձգած դպրոցներուն։ Տիթրոյթի մէջ 182 վարժարաններէն 10–ը միայն այս արդիւնքին հասած են։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 44-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՑՈՑՋԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ագդակ» երիտասարդ շաբաթաթերթ)

Իրրեւ տնաբոյս, նորափեսուր ընկերվարականներ, չատ կը վախնայինք որ յանցանք մը գործած կ'ըլլայինք, եթէ բան մը վախցնենք ընկերային չարժումէն, կամ անոր հակառակ բան մը ըսպենք։

... Ո՛րքան թղթակցութիւններ, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ յօդուածներ ու ոտանաւորներ՝ ընկերվարութեան, նոյնիսկ անիշխանական եւ առհասարակ ընկերային չարժումներու մասին (Կրապոտկին, Բակունին, Ժան Կռաւ)։ Մինչեւ անդամ հայերէնի թարգմաններ էինք «Էնթէրնասիոնալ»ը – Աչխարհաւորութեան երգը, Մայիս 1–ի առթիւ։

... Առ հասարակ թարմութիւն, ոգի եւ ըմբոստ դիծ մը կը փնտռէինք թարգմանութեանց մէջ անդամ։ Ասոր համար ալ, նախապատուութիւն կուտայինք ըմբռնիմնաւեան, այլ մանաւանդ ռուսական դրականութեան, – այս վերջինը իմ նախասիրութիւնս էր։ – Կորքի, Չեխով, Անդրեյեւ եւ այլն։ Նիցչէն ալ չատ ոգեւորած էր մեզ, «Այսպէս խօսեցաւ Զրադաչտ»ով։ Բանաստեղծ ընկեր մը Շահէն Ցովհաննէսեան, որ յետոյ Ամերիկա մեկնեցաւ, թարգմանած էր սկանտինաւեան բանաստեղծ Հելկեր Տրախմանի հոյակապ քերթուածը, «Անդլիացի Ընկերվարականները». դեռ յիշե՞մ Վեռհառնի «Թիւրանները», Մեթերլինկի «Անմեղներու կոտորածը» եւ «Բռունցքին փառքը», Օսկար Ուայլտի «Դատաստանատունը» եւ «Իմաստութիւն Սորվեցնողը» (թարգմ. Մ. Մեծարենց), ու վերջապէս Ու. Հուիթմընի ազատնչելի «Ողջո՛յն Աչխարհին»ը ուր Հայերն ալ իրենց տեղը ունին. –

« ... Դուք մտախոհ Հայ, որ կը խորհրդածէք Եփրատի մէկ գետակին մօտ։ Դո՛ւք որ Նիւնուէի աւերակները կը դիտէք, դո՛ւք որ Արարատն ի վեր կը բարձրանաք»։

Տիրող մթնոլորտը, ամէն բանի համեմատ պահանջը, ո՛չ թոյլ կուտային, ո՛չ ալ տրամադրութիւն կը ձգէին լայնօրէն ծաւալելու դրականութեան։ Մնաց որ կարճ տեւեց «Ագդակ»ի կեանքը, – ո՛չ իսկ մէկ տարի (41 թիւ)։ Եւ սակայն ինչ որ կրցաւ տալ այդ պայմաններուն մէջ, մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր ինքնուրոյն արժէքը։

Այսպէս, «Ագդակ»ի միջոցաւ էր որ Դ. վարուժան կը ծանօթանար լայն հասարակութեան, իր հեթանոս բանաստեղծութեանց կցելով մարտաչունչ նամակներ։ Ողբացեալ բանաստեղծը այն տեն Պելժիա կը գտնուէր, իբրեւ ուսանող եւ իր առաջին առաքումը եղաւ «Վահագն»ը։

Ո՛վ աստուածն իմ հայրերուս...

Այնուհետեւ ղրկեց «Աբեան Ցաղթանակը», «Դիւցազնի մը սուրին», «Կիլիկեան Մոխիրներուն», «Վիրաւորը», «Պատուէր» եւ «Գիրքերուն մէջ»։ Այս վերջինը զրած տեն Պոլիս էր արդէն եւ 1909 Սեպտեմբերին մեկնեցաւ իր ծննդավայրը, Բրգնիկ։ Իր առաջին նամակը որ նոյնպէս հրատարակուեցաւ, կը յայտնէր ջերմ խանդավառութիւն՝ «Ագդակ»ի հրատարակութեան առթիւ։ Երկրորդը, զրուած Կիլիկիոյ տաք, արիւնազարդ մոխիրներուն ազդեցութեան տակ, կ'արտայայտէր ո՛չ միայն խոր յուզում այլ եւ ընդվզում։

« ... Լուրերը այնքան գէշ ազդած են վրաս՝ որ կը ցաւիմ Ատանա չգտնուելուս (երկու տող կախման կէտ՝ խմբագրութեան ձեռքով) կովկասի հայ – թաթարական ընդհարումները օրինակ մեզի։ Եթէ այդ ոճով շարժինք, խուժանը ինք պիտի գայ մեզ եղբայրութիւն քարոզելու։ Կռապաշտ է խուժանը. բոցին առջեւ միայն կը խոնարհի»։

Եւ ի՜նչ խոր հաւատք, ապագայի մասին. –

« ... Բայց Հայը պիտի ապրի՛, հակառակ դահիճներուն եւ հակառակ իր ադիւծի աչքին տակ բուսած կոպեկին։ Հայը պիտի ապրի ժողովուրդներու սիրազօդ շղթային մէկ ոսկի օղակն ըլլալու համար։ Ա՛յս է մեր բոլորիս յոյսը զոր մուրճով կոեցինք, ինչպէս մեր պապերէն մէկուն ձիզակը՝ որ նպատակին կը դիմէր օդին եւ արեւուն մէջ երգելով»։

Մէկ տարի վերջը լոյս կը տեսնէր երիտասարդ բանաստեղծին առաջին գիրքը Պոլսոյ մէջ, «Ցեղին Սիրտը», իբրեւ Գ. հատորը «Մատենաչար Ագդակ»ի։

Նոյնպէս տեւական աչխատակից մը զարձաւ միւս տարաբախտ բանաստեղծը, Ռ. Սեւակ, որ կը զրէր Լոզանէն, նախ չարք մը, «Չհասկցուածները», յետոյ ուրիչ կտորներ։ Երիտասարդ բժիչկն ալ իր կարգին ըմբոստ աղաղակ մը կ'արձակէր Կիլիկիոյ Չարդին առթիւ (1909 Ապրիլ) իր «Ուսանողի Նամակներ»ով. –

«Գոնէ սա յուսահատեցուցիչ, ծայրաբեղօրէն յոռետես, ջլատ, տրտում դամբանականները չգրէին։ Անոնք որ մեռան, գիտակցօրէն, դիւցազնօրէն, անոնք ո՛չ արցունքի պէտք ունին, ո՛չ վարձու կեղծ լալկանիներու, ո՛չ խրատի։ Դամբանականները պէտք է կարդալ դամբանական խմբագրողներու գլխուն։ Ժողովուրդները ինքնապահպանութեան, ցեղին շարունակութե՞ան պայքարի՛ն քնազդը ունին» (1909 Յունիս 5, թիւ 23)։

Երկուքին միտքէն կ'անցնի՞ր արդեօք, թէ իրենք ալ մաս պիտի կազմէին յաջորդ ողջակէզին, յանուն ցեղին չարունակութեան պայքարին...

Սիամանթօ միայն մէկ ոտանաւոր կըրցաւ տրամադրել, պարզապէս անոր համար որ արդէն կը պատրաստէր Ա. հատորը «Մատենաչար Ագդակ»ի, Կիլիկիոյ կոտորածին անմիջական ազդեցութեան տակ, «Կարմիր Լուրեր Բարեկամէս» (հրատ. 1909 Սեպտեմբերին)։

Մեծարենցի ոգին ալ կը սաւառնէր «Ագդակ»ի վրայ։

(Շար. 2)

Տէր եւ Տիկին Յասմիկ Սիւրմէլեան – Ռուբէն Տէր – Մինասեան եւ զաւակները,
Տիկին Զուարթ Սիւրմէլեան – Սարգիսեան եւ զաւակները,
Տիկին Բերկրուհի Մանկասարեան եւ Տիկին Ռամէլա Աֆէմեան (Լոս–Անճըլըս)
եւ ընտանեկան բոլոր պարտականները՝
Սարգիսեան (Երեւան), Ամատունի (Լիբանան), Այտընեան (Դամասկոս), Տէր – Մինասեան (Փարիզ), Սարգիսեան (Սան Ֆրանսիսքօ – Լիոն),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ–Ի
(Ծնած Գոնիա 1922–ին)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 22–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 29–ին ժամը 14·30–ին Իսի Լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցին

6, avenue Bourgain -
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի
Cimetière Communal d'Antony - 92160

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հանգուցեալին փափաքով, փոխան ծաղիկի նուէրները նախընտրաբար ընել Մարսէյլի Համազգային Ճեմարանին:

185, chemin des Sables Jaunes -
13012 Marseille

EXPOSITION

Regards sur l'Arménie chrétienne

PEINTURE, DESSIN, PHOTOGRAPHIE

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Arménie comme religion d'état,

l'Eglise Evangélique Arménienne d'Issy présente les œuvres de:

— Dibar APARTIAN
— Dir VAHAKEN
— Wojtek BUSS

du vendredi 19 au dimanche 28 janvier
de 16h à 19h

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

Renseignements : **01.47.36.02.50**

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԻԼԻ ՄԱՍՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«Լուսաւորչի Լապտեր» հանդիպումներու չարքին մէջ կը հրաւիրէ իր թիւ 7 Ժողով – դասախոսութեան

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԱՄՍՈՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԵՐԸ»

Նիւթին չուրջ

Հինգշաբթի, Փետրուար 8
ժամը 19–ին

Բանախօսութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սրահակ – Մեսրոպ Մաշկուցեան կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, av. du Prado, 13008 Marseille

«ՓՐԻՆԻՒՄ ԱՐՄԷՆԻՔԱ»

7 ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

բեմադրութեամբ՝
Կգաւիէ ՄԱՐՇԱՆ–ի
եւ Օլիվիա ԿՐԱՆՎԻԼ–ի

Շաբաթ, Յունուար 27,
ժամը 20·30–ին

կամ

Կիրակի, Յունուար 28,
ժամը 16–ին

Ժընըվիլիէի Թատրոնը
41, avenue des Grésillons —
92230 GENNEVILLIERS

Տոմսերը ապահովել
«Համազգայինի» մօտ՝
☎ 01· 48· 24· 63· 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

2001, Հինգշաբթի, Մարտ 22–ին, Փարիզի Թրինիթէ Եկեղեցւոյ մէջ, Սիփան – կոմիտաս երգչախումբը, նուագախումբի ընկերակցութեամբ՝
ՒԱՅԱՒԻԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ պիտի տայ, ուր առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ, պիտի մեկնաբանուին ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի ԵՕԹԸ ՆՈՐ ԴՈՐՁԵՐԸ:

(Շար· Ա· Էջէն)

պալելու կամ փոխելու կոչ ընելով: Յունուարի սկիզբին անոր բանտարկութեան պատիժը երկարաձգուած էր մինչեւ Փետրուար 9:

ալ պատասխանեց թէ պէտք չէ չահագործել անապահովութիւնը այլ պայքարիլ անոր դէմ: Պարզ է որ երկուքն ալ ընտրապայքարի ճեռնարկած են արդէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

300 ՀԱՍԱՐԻ կը հասնէր Յունուար 25–ին, ցուցարարներու թիւը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ի պաշտպանութիւն Հանպըրսեան կոչուելու տարիքին (60), զոր Մէտէֆ–ը (գործատիրութիւն) խնդրոյ առարկայ կ'ընէ: Բոլոր սենթիքանները միացած էին այս առթիւ, մէկ օրուան համար բարձի թողլի ընելով իրենց տրակարծութիւնները: Գործադուլի չարժումնեը եւ խանգարումներ եղան փոխադրամիջոցներու մէջ, ամբողջ երկրին տարածքին:

ՇԻՐԱՔ Տրէօյլի մէջ, Ժոսփէն՝ Ռէյնհան, 10 հազար քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, իրարու դէմ արտայայտուեցան Յունուար 25–ին, որպէս թեմա առնելով անապահովութիւնը: Նախագահը դատապարտեց կառավարութիւնը որ հարկ ետ դածը չըներ այդ ուղղութեամբ, Ժոսփէն

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ, Եւրոպայի Խորհուրդը, չախչախիչ մեծամասնութեամբ (թեր՝ 88, դէմ՝ 20, ձեռնպահ՝ 11) վերահաստատեց Ռուսաստանի քուէի իրաւունքը, հակառակ անոր որ ան միշտ չի յարգեր մարդկային իրաւունքները Չէչէնիոյ մէջ: 9 ամիս առաջ, 41 պետութիւններու խորհրդարանականները 69–ի դէմ 78 ձայնով առկախած էին ռուսական պատուիրակութեան մասնակցութիւնը:

ՏԻԳԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ, Յունուար 25–ին 15 հազար հոգի ցոյց մը բրած են իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու համար ոստիկանութեան: Նախորդ օրը սպաննուած էին գաւառին ոստիկանապետը իր հինգ թիկնապահները:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Յունուար 25–ին, դրաւած է Մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան բոլոր փաստաթուղթերը Անգարայի անոր կեդրոնատեղիէն: Նախագահ Հիւանիւ Օնսիւլ ըսած է թէ այդ դրաւումը եղած է կազմակերպութեան Յունաստանի հետ կապերու չուրջ կատարուած քննութեան մը չրջանակին մէջ:

LES AMIS
DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Déjeuner

Au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : Madame **Anaïd DONABEDIAN**

le dimanche 4 février à 13 heures

au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille — 75014 Paris

Réservations : ☎ **01. 47. 81. 28. 66**

Tout don serait apprécié. Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar; 57, Bd Jourdan, 75014 Paris
Un reçu *CERFA* vous sera adressé.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Սէն Մօրիս պէնոյի «Ազահիւտ» մանուճխուզի ընկերուհիները հաճոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ՔԷՕՓԹԷՆԵՐՈ

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30–ին

հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

***

Sortie

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section d'Issy-les-Moulineaux** organise une **SORTIE :**

le Dimanche 4 février.

— Départ de l'autocar à 9 heures 30 devant la M.C.A. ; 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain.

— Visite du Musée naval de Sarcelles.

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité.

— L'après-midi visite à la Maison de Retraite de Gonesse où une animation est prévue.

Participation : 150 F.

Prière de s'inscrire **au plus tard le 1er février** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— **01. 46. 42. 90. 68**
— **01. 47. 36. 18. 09**

***

Soirée «Mante»

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section «D. Missakian»** vous invite à partager sa fameuse soirée «MANTE» :

le samedi 3 février à partir de 20h30

dans la Maison de la Croix Bleue; 17, rue Charles-Péguy, à Livry-Gargan.

En famille ou entre amis ne manquez pas de passer une soirée chaleureuse, en résérvant vos places auprès de Madeleine Papazian au :

Tél. : **01. 43. 83. 87. 68**
avant le 30 janvier.

CAMP DE SKI POUR FAMILLES

à LA SOURCE-THOLLON (EVIAN)

DU 10 AU 17 FEVRIER

AU CENTRE DE VACANCES
DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

Renseignements :

M. ARMAND DARAKDJIAN —
☎ **01. 46. 42. 75. 58**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
MARDI
30 JANVIER
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·090 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.090

ԼՈՒՏՈՆ

«ՈՂՋԱԿԻԶՄԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒՄԻ ՕՐԸ»

Յեղասպանութիւնները ոչնկումի չէին դատապարտուած

Յունուար 27 Մեծն Բրիտանիոյ նուիրուած է Հոլոքոստի զոհերուն յիշատակին։ Ամէն տարի այդ օրը Լոնտոնի մէջ կը կազմակերպուի հանդիսաւոր արարողութիւն, որուն կը մասնակցին Պրիտանիոյ թագուհին, վարչապետը, խորհրդարանի անդամներ, զինուորական եւ քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։ Ներկայ կը գտնուին նաեւ Հոլոքոստէն վերապրած հարիւրաւոր անձեր։

Այս տարի Լոնտոնի մէջ կազմակերպուած հանդիսութիւնները աւելի մեծ նշանակութիւն ունէին, որովհետեւ Մեծն Բրիտանիոյ կառավարութիւնը որոշած էր Հոլոքոստի զոհերուն յիշատակին նուիրուած առաջին միջազգային համաժողովը գումարել Լոնտոնի մէջ։ Ներկայ գտնուեցան 46 երկիրներու պատուիրակներ։ Ներկայ գտնուեցան նաեւ Հոլոքոստէն վերապրած 200 հոգի։

Համաժողովի նպատակն էր ոչ միայն յիշել Հոլոքոստի զոհերը, այլ նաեւ ուսումնասիրել ցեղասպանութեան պատճառները, որպէսզի ապագային կարելի ըլլայ կանխել նոր ցեղասպանութիւններու կատարումը։

Համաժողովի ընթացքին Պրիտանիոյ վարչապետ Թոնի Պլէր յայտարարեց, որ Պրիտանիա պիտի հիմնադրէ Հոլոքոստի յիշատակին նուիրուած թանգարան մը։ Ան նաեւ յայտնեց, որ Պրիտանիա պիտի հիմնադրէ Հոլոքոստի ուսումնասիրութեան կեդրոն մը։

Պլէր ըսաւ, որ Հոլոքոստի ուսումնասիրութիւնը կարեւոր է, որպէսզի ապագայ սերունդները գիտնան, թէ ինչ կրնայ պատահիլ, երբ ատելութիւնը եւ նախապաշարումները կը տիրեն հասարակութեան մէջ։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները կանխելու համար պէտք է ուսումնասիրել ցեղասպանութեան պատճառները։ Ան նշեց, որ ցեղասպանութիւնները չեն կատարուիր յանկարծակի, այլ անոնք նախապատրաստուած են։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները չեն դատապարտուած ձախողման։ Ան նշեց, որ Հոլոքոստի ոճրագործները ի վերջոյ դատապարտուեցան եւ պատժուեցան։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները կանխելու համար պէտք է ուսումնասիրել ցեղասպանութեան պատճառները։ Ան նշեց, որ ցեղասպանութիւնները չեն կատարուիր յանկարծակի, այլ անոնք նախապատրաստուած են։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները չեն դատապարտուած ձախողման։ Ան նշեց, որ Հոլոքոստի ոճրագործները ի վերջոյ դատապարտուեցան եւ պատժուեցան։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները կանխելու համար պէտք է ուսումնասիրել ցեղասպանութեան պատճառները։ Ան նշեց, որ ցեղասպանութիւնները չեն կատարուիր յանկարծակի, այլ անոնք նախապատրաստուած են։

Պլէր ըսաւ, որ ցեղասպանութիւնները չեն դատապարտուած ձախողման։ Ան նշեց, որ Հոլոքոստի ոճրագործները ի վերջոյ դատապարտուեցան եւ պատժուեցան։

*
**

Հանդիսութենէն ելքին, առաջնորդ Նաթան Արք· պատասխանելով Թուրք մամուլի ծանօթ անուններէն «Հիւրրիյէթ» օրաթերթի թղթակիցին հարցումներուն, լսած է թէ թէեւ այսօր Թուրքերը չեն ընդունիր ցեղասպանութեան իրականութիւնը, սակայն օր մը անպայման պիտի պարտաւորուին ատիկա ընելու։ «Ամբողջ աշխարհ կը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ Գերմանացիներուն օրինակով Թուրքերն ալ ուշ կամ կանուխ պիտի ընդունին իրականութիւնը» աւելցուցած է, չեչտելով նաեւ թէ արեւելեան Անատոլուն Հայերու պատկանող հող էր որ ցեղասպանութենէն ետք Թուրքերու հակակշռին ենթարկուեցաւ։

*
**

Նախորդ օրը, Յունուար 26–ին, 200 Հայեր խաղաղ ցոյց մը ըրած են Հոմ Օֆիսին առջեւ, ժամը 12–էն վերջ։

*
**

Սընտէյ Թայմզ, Յունուար 29–ին իր հրատարակած թղթակցութեան մէջ քանի մը տող ալ կը յատկացնէ Հայերուն, ըսելով թէ «Հայոց ջարդերուն ճանաչումը 1900 հոգիի կողքին, հրաւիրուեցան նաեւ 16 Հայեր»։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (26 janvier)

Une diplomatie sous influence

Փասքալ Պոնիֆաս, միջազգային եւ ռազմավարական Հիմնարկի տնօրէն, յօդուած մը ստորագրած է, ուր ընդունելով հանդերձ որ «300·000–էն մկկուկէս միլիոն հոգի սպաննուած է, ըստ վիճելի դէպ նահատումներու, 1915–ին Օսմանեան բանակին եւ քիւրտ տարբերու կողմէ» անտարակելի պատմական ճշմարտութիւն մըն է, բազմաթիւ հարցականներու պատճառ կը դանէ Ֆրանսական Խորհրդարանին քուէարկութեան մէջ։ Տրամաբանակա՞ն է, դրէ, որ Ֆրանսական Խորհրդարանը կարենայ օրէնք հռչակել պատմական բարդ հարցի մը չուրջ, որ իր սահմաններէն դուրս կատարուած է։ Ինչո՞ւ օրէնք հռչակել հայկական ցեղասպանութեան մասին, երբ նման օրէնքներ չեն քուէարկուած Շոահին համար։ Ու դրուիլնէ կը չարունակէ բազմաթիւ հարցումներով, Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութեանց վերաբերեալ, Ղարաբաղի եւ այլն, եւ այլն։ Ու կը քննադատէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը։ Իրաւունք կուտայ Ֆրանսայի հայ համայնքին որ կազմակերպուի եւ պահպանէ իր ինքնութիւնը։ Յիշողութեան պարտականութիւն ալ ունի, կը դրէ, բայց, ատիկա պատճա՞ռ է որ կշռի Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան վրայ։ Իրեն համար, Ֆրանսա պէտք է արտաքին ազդային քաղաքականութիւն մը ունենայ եւ ոչ իր երկիրը ապրող համայնքներու քաղաքականութիւնը։

Այլ խօսքով, Փ. Պոնիֆաս կը դատապարտէ Ֆրանսան իր այս ընթացքին համար։

«L'EXPRESS» (25/31 janvier)

La Turquie rattrapée par l'histoire

FUREUR A ANKARA
APRES LA RECONNAISSANCE
PAR LA FRANCE
DU GENOCIDE ARMENIEN.
SEULS QUELQUES HISTORIENS
TURCS SONT PRETS A LEVER
LES TABOUS.

Հայաստանի նուիրուած նկարագրող յօդուածէն առա, որու արձագանգած էինք Յունուար 26–ի մեր թիւով (Դ· էջ), չարաթաթերթը կ'անդրադառնայ նաեւ Թրքական հակազդեցութիւններուն, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ։

Առաջին պարբերութեամբ մը, Միչէլ Ֆօռ հարց կուտայ· – «Թուրքիոյ վրդոված հակազդեցութիւնը հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ Ազգային ժողովին կողմէ, անցողակի ազդայնական անդրադա՞րձ մըն է, նախատան աւելի հանդարտարարոյ վիճարկումի մը Պատմութեան վրայ, թէ ոչ անկարողութիւն մը հաչուեյարդարն ընելու արդէն հին անցեալի մը»։

Ինչ որ խնդրոյ առարկայ է Անգարայի այս բարկութեան մէջ, նոյնացումն է ժամանակակից քաղաքացիներուն եւ Օսմանեան կայսրութեան պինուորներուն եւ դարուս սկիզբը ազգայնական երիտ – Թուրքերու։ Պէտք է դիտնալ թէ չարունակո՞ւմ մը թէ խզում մը կայ այսօրուան Թուրքիոյ եւ երէկուան բարձրագոյն դասերուն միջեւ։ Ո՞ւր է այս երկրին տեղը Եւրոպայի մէջ, մինչ իր աշխարհագրութիւնը, իսլամը եւ իր պատմութիւնը յաճախ զինքը վարանումի մէջ կը դնեն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։

Յօդուածագիրը հակիրճ պատմութիւնը կ'ընէ Հայոց, որոնք երկու հազար տարիներէ ի վեր ապրած են Անատոլուի վրայ, ուր ներկայիս կը գտնուի Թուրքիոյ մեծագոյն մասը։ Ան կը նշէ թէ Հայերը ստիպուած էին ապրիլ Օսմանեան կայսրութեան մէջ, ուր ենթարկուած էին խիստ կանոններու։ Ան կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։

Յօդուածագիրը կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։ Ան կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։

Յօդուածագիրը կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։ Ան կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։

Յօդուածագիրը կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։ Ան կը նշէ նաեւ թէ Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ հոգեւոր առաջնորդները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԷԼԻԶԷԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները որոնք երկու երկիրներուն Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան առթիւ Սթրազպուրկ կը գտնուէին, Յունուար 26, Ուրբաթ կէսօրին ճաշի հիւրը եղան նախագահ Շիրաքի։ Նախատես Ղարաբաղի խնդրին մասին երկկողմ նոր հանդիպում մը ունեցան Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ որուն յաջորդեց Ֆրանսայի նախագահին ալ մասնակցութեամբ եռակողմ հանդիպում մը։

Երեք նախագահները ճաշէն ետք որուն մասնակցեցան նաեւ երկու երկիրներու Փարիզի դեսպաններն ու Ֆրանսայի Երեւանի ու Բաքուի դեսպանները, Էլիզէի պալատին մէկ սրահին մէջ մամուլի ասուլիս մը տուին։ Յայտարարուածէն մօտ երկու ժամ յապաղումով սկսած ասուլիսը բացաւ Նախագահ Ժ· Շիրաք, երկու քովերը ունենալով օրուան իր հիւրերը։

Նախ պահունակութիւնը յայտնեց Հայաստանի ու Ադրբեջանի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան որ վըրտահ էր թէ կովկասի մէջ ժողովրդավարութեան ամրացման լուրջ խթան պիտի ըլլար։ ապա ըսաւ թէ նոյն առիթով կարելի եղած էր Ղարաբաղի հնճխին մասին տեսակցութեան նոր փուլ մը արձանագրել։

Անշուշտ, աւելորդ է յուսալ որ նման պարագայական արտայայտութիւն նըշուած տեսակցութեան միջուկէն փչուրներ հաղորդէ։ Նախագահ Շիրաք ալ զոհացաւ չեչտելով հանդիպումին չատ սիրալիր բնոյթը, մաղթելով որ Մինսկի խումբին հովանաւորութեան տակ կնճիռը կարելի եղածին չափ կարճ տեւենէն լուծումի յանդի։

Գոհունակութեան ու չնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց Ադրբեջանի նախագահն ալ որուն կեցուածքը բաւական հիմնած փիղիքական մը կը մատնէր։ Ըսաւ թէ տեսակէտներու հետաքրքրական փոխանակում մը ունեցած էին թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ Հայաստանի նախագահներուն հետ։ Այս վերջինը տեւած էր չուրջ երկու ժամ։ Նշեցեց որ կարեւոր կը նկատեն Ֆրանսայի հետ գործակցութեան չարունակութիւնը։ Այս չեչտումը հաւանօրէն անուղղակի պատասխան մըն էր նաեւ Անգարայի որ Բաքուի նեցուկը կը յուսար Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահութեան դէմ մերժում արտայայտելու համար որպէս 1915–ի ճանաչումին հակազդեցութիւն։ «Նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ համաձայն ենք երկխօսութիւնը չարունակելու, քարդ այս հարցին լուծում մը գտնելու համար» ըսաւ Հ· Ալիեւ, աւելցնելով որ կ'ուզէ յուսալ թէ Ֆրանսա որպէս Մինսկի նախագահներէն մէկը, ջանք չի խնայեր այդ լուծումին առնող ճամբան դիւրացնելու։

Նախագահ Ռ· Քոչարեան եւս իր խօսքերուն մեծ մասը յատկացուց եռակողմ տեսակցութիւններուն, ըսելով թէ կարեւոր ու չինիչ եղած են։ «Առաջին անգամն էր որ հակամարտութեան լուծումի ճիւղը այսքան լայն շրջանակով ձեռք առնուեցաւ» ըսաւ, աւելցընելով որ նոյն ուղղութեան վրայ պիտի չարունակեն ջանքերը, Մինսկի խումբին հետ։ Ան յատուկ չնորհակալութիւն ալ յայտնեց նախագահ Շիրաքի, հրամցուած հրաչալի ճաշին համար։

Երկու նախագահներուն ուսերէն ելոյթներէն ետք ներկայ լրագրողներու մեծ բազմութեան միակ մէկ հարցում արտօնուեցաւ· այդ մէկն ալ եղաւ Ղարաբաղի մասին որուն պատասխանեցին նախ Հ· Ալիեւ, ապա Ռ· Քոչարեան առանց մանուածոյ նորութիւն աւելցնելու նախապէս ըսուածներուն։

Հայաստանի նախագահն ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը նոյն երեկոյին վերադարձան Երեւան։

Ա· ԹՈՓՈՃԵԱՆ

«ՎԻՇՏԵՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՀԱՇՎԵՆ»

ԿԸՍԷ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան Այվազովսկիի պատառնեռուն Պոլսոյ մէկ ղրամատան կողմէ կազմակերպուած ցուցահանդէսին արուած այցին ընթացքին պատասխանելով լրագրողի մը «ցեղասպանութիւն կատարո՞ծ է» հարցումին ըսած է· «Այս աստիճան անիմաստ հարցումներ մի՛ ուղղէք ինծի։ Բացայայտ է որ շատ դառն անցքեր պատահած են։ Պատմական, կամ իրաւական դատում մը չեմ կրնար ընել։ Տարօրինակ կը գտնեմ ուրիշներու ալ այնքան դիւրութեամբ «կատարուեցաւ – չկատարուեցաւ» ըսելը։ Հոգեբեկում մը խնդրոյ առարկայ է· վիշտերը պէտք չէ չարաշահուին։ Այնքան ատեն որ քարեկամաբար իսկ իրարու չգան, թէ՛ Հայերը, թէ՛ Թուրքերը միեչտ վերջ պիտի պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27 / 29)

Ա· ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱԲՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2–ԻՆ

Աչոտ Բլէեանի եւ Մխիթար Սեբաստացի կրթական համալիրի գլխաւոր հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանի գատին վերաքննութիւնը կը սկսի Փետր· 2–ին։ Նախին նախագահը՝ գատաւոր Արշակ Խաչատրեան յայտնած է այս առթիւ, որ գատարանին կազմին մէջ են գատաւորներ՝ Սեւակ Համբարձումեան եւ Մհեր Արմաղանեան։

*
**

ԼՈՒԾՈՒԱԾ ԵՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ՈՒ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՐԸ

Յունուար 25–ին, կառավարութեան նիստին ընթացքին ընդունուած է Ազգային Հեռատեսիլի, Ազգային Ձայնասփիւռի, Երեւան Սթուտիայի լուծման որոշումը։ Ան պարմանաւորուած է սակայն «Հանրային հեռուստառատիօընկերութիւն» պետական հիմնարկի ստեղծումով։

ԹԱՐՄ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՈՒՆՋԷՆ

ՅԱԽԵՐԹՕՐԷՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Արդիականացումի ու կառավարչագործումի այս ծրագրեալ ընթացքը, բնականաբար, երբեմն նիւթական յաւելուածական յանձնառուածքներէ տակ ալ կը դնէր հիւանդանոցը: Եւ այս իմաստով, պերճախօս վկայութիւն մը կուտար արդէն հոգաբարձուածքեան այժմու անդամներէն՝ Տօքթոր Վահէ Ալէքսանեանի հետեւեալ նշումը, «Սուրբ Փրկիչ» ամսաթերթին մէջ:

«Վերջերս (1998) ճորտգեցիւճ թոմոկրաֆիի գործիքին թիւրը, որ մեզի սպրանիճ եղաւ 30·000 տոլարի: Մամոկրաֆիի գործիքը, որ ստիւճիներու ճկարահանումը կ'ընէ, խանգարում ունեցաւ: Այս խանգարումը կարելի չեղաւ ճորտգել մեր երկրին մէջ, այնպէս որ գործիքը Իտալիա տարուեցաւ ճորտգութեան համար» (*տե՛ս ամսագրին Յունուար 1999–ի թիւը*):

Այս բոլորէն եառ հետաքրքրական է նկատել, որ աւելի քան 165 տարիէ ի վեր Ս· Փրկիչ Հիւանդանոցը կը գոյատեւէ, կը գործէ ու կը ծաղկի գերազանցապէս հայկական դրամագլուխով: Օսմանեան շրջանին, պետութեան կողմէ Հայոց հիւանդանոցին յատկացուած հայլ ու միսի օժանդակութիւնն իսկ զաղրեցուած է չատոնց ու վերածուած «քաղցր յուշի»: Այսօր, նիւթական ու բարոյական իր հրակայ պարտաւորութեանց դիմաց, հիւանդանոցը որեւէ նպաստ չի ստանար պետութենէն: Ընդհակառակն, կալուածային այն անիրաւ սահմանափակումները, որոնց ենթակայ են Թուրքիոյ հայկական վագըֆները, կը կրծեն նաեւ հիւանդանոցին եկամուտները: Պարբերաբար, հոգային բռնադրաւումներ իսկ ինդրոյ առարկայ են: Զօրօրինակ, հաստատութեան մայր դրան հանդիպակաց կողմը տարածուող հողաշերտը, որ առենօք բանջարանոցի դեր կատարեր է երկար տարիներ (եւ ուրկէ հասած էնկինճառնեռուն համբ կարօտով յիշողներ չեն պակսիր տակաւին...), այսօր ապասեխակատնացուած ու խլուած է Հայոց ձեռքէն: Հոգաբարձութիւնը պոլսահայ մամուլին յղած իր տարեկան վերջին տեղեկագրին մէջ (2000 Յունիս 4 թուակիր) կը հպէր նաեւ այդօրինակ հարցերու ու կը գրէր·

«Բարեխիղճ այս հաստատութեան գոյատեւումը ապահովելու կոչուած կարգ մը կալուածներ, շատ վիճելի պատճառաբանութիւններով կը գրաւուին պետութեան կողմէ, եւ հակառակ որ մանր կաթիլներ են, կը փոխանցուին պետութեան ծովածաւալ գանձին: Այս կալուածները ոչինչ կը նեղկայացնեն Պետական Գանձին մէջ, սակայն հիւանդանոցին տեսակէտէն դիտուած՝ այդ կալուածները անբաղդատելիօրէն մեծ արժէք կը ներկայացնեն»: *Հուսկ կը յուշէր.* «Նոյնիսկ արժէքաւոր 2 շէնիեր եւս աւելցած են Պետական Գանձի փոխանցումի ցանկին վրայ»:

Աւելի քան վրդովեցուցիչ նման երեւոյթի մը դիմաց ի՞նչ կը խորհէր Հայ համայնքը, ի՞նչ կ'ակնկալէին համայնքին վարիչները: Ուրիշ ոչինչ, եթէ ոչ՝ պետական օրէնքներու տրամաբանական կիրարկում ու խորականութեան վերացում.

«Այսօր մեր Ազգային Հիւանդանոցը պետութենէն տասնոց չի ստանար որպէս օժանդակութիւն: Որպէս նուէր՝ կալուած ստանալու իրաւունք ալ չունի: Այնուհանդերձ, այս սահմանափակ կարելիութիւններուն ներքեւ իսկ, որքա՜ն օգտակար կը հանդիսանայ Ետիգուզէի շրջակայ թաղերու իսլամ բնակչութեան: Եթէ հիւանդանոցը աւելի լայն իրաւասութիւններ ունենար, այդ իրաւասութեան բարիքներէն միայն Հայե՞ր էին որ պիտի օգտուէին պրդեօք: Եթէ Հայոց հիւանդանոցը իր սահմանափակ կարելիութիւններով եւ հոսկէ – հոնկէ տրուած դրամական նուէրներով կը ջանայ ինքզինք պահել Թուրքիոյ հիւանդանոցներուն մեծնաքարձր մակարդակին վրայ, եւ եթէ ատով իսկ առողջապահական գետնի վրայ իսլամ կամ ոչ – իսլամ հայրենակիցներու եւս մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ, որքան աւելի շատը պիտի կարենար ընել՝ եթէ դուրս գար իր վրայ դրուած սահմանափակումներէն եւ նիւթական աւելի բարօր հաստատութիւն մը դառնար» (*տե՛ս Ռ· Հատտէճեանի «Թօփգաբուի վարժարանէն մինչեւ մեր բոլոր հարցերը», «Մարմարա», 2000 Հոկտեմբեր 24*):

⁂

Երբ կը պատրաստուէինք հրաժեշտ առնել Հայոց փառաւոր հիւանդանոցէն, ղեկտեղ պարբերաթերու տրցակ մը դրուեցաւ տրամադրութեանս տակ: «Սուրբ Փրկիչ» ամսաթերթի վերջին չորքանի թիւերէն եմոյշներ էին անոնք, որոնք կը ցոլացնէին տպագրական ճաշակի ու հրապուրիչ բովանդակութեան արտասովոր դիմագծութիւն մը:

Աւելի ուշ, երբ զանոնք թերթատելու առիթն ունեցայ, մտածեցի, որ այս ամսագիրը եւս, առանձինն, իրրեւ հայատառ մամուլի ընտանիքին համեստ մէկ անդամը, յարատեւելու եւ սահմանուած առաքելութեան մը նկատմամբ հաւատարիմ մնալու խորհրդանիշ մըն էր ինքնին: 50 տարիներու իր անխափան հրատարակութիւնը ապացոյցն էր ատոր: Եւ սխալ պիտի չըլլայ ըսել՝ թէ ա՛յս ամսաթերթին չնոյհիւ է որ հիւանդանոցին համբաւը հասած էր մինչեւ հեռաւոր գաղութներ ու խապրիկներ տարած անոնց՝ Գթութեան Յարկին կեանքն ու չրջապատէն:

Իրականութեան մէջ, հաստատութեան այս պաշտօնաթերթին ծննդոցը կ'երթար մինչեւ աւելի հին ժամանակներ: 1900 – 1910, Օսմանեան Պատրիարքի չրջանին ու տոքթոր Նազարէթ Տաղաւարեանի բժշկապետութեան օրերէն սկսեալ, անիկա հրատարակուած էր հաստատոր տարեգիրքերու ձեւին տակ, «Ընդարձակ Օրացոյց Ս· Փրկչեան Ազգային Հիւանդանոցի» միտղոսով: Երկարատեւ ընդմիջումէ մը եառ, տարեցոյցերու չարքը շարունակուած էր 1924 – 1949: Այդ թուականին, «Սուրբ Փրկիչ» վերջնապէս վերածուեր էր ամսաթերթի, կանոնաւոր պարբերականութեամբ անխափան լոյս տեսնելով մինչեւ այսօր: Վերջին այս կէս դարու ընթացքին, ամսաթերթին խմբագիրի պաշտօնը յաջորդաբարստանձնած էին Արփիար Տէր – Մարկարեան, Մկրտիչ Համեան, Հերմինէ Սինանեան, Կարպիս Ե· Մուրատեան (1964 – 1980) եւ Մաքրուհի Յակոբեան (1980–էն ցայսօր):

Հիւանդանոցի ամսաթերթին հին, մերձաւոր անցեալի եւ նորագոյն թիւերուն վրայ նետուած բաղդատական ակնարկ մը բաւարար է հաստատելու, թէ անիկա եւս զուգահեռ ու համընթաց քայլ պահած է դինք դիեցնող հաստատութեան արդիականացումի ու վերաթարմացումի հոլովոյթին հետ: Մաքրուհի Յակոբեանի խմբագրութեան չրջանին, ամսաթերթը քանիցս գոյն ու դիմագիծ փոխած է դէպի աւելի լաւը, աւելի ճաշակաւորն ու օգտաչատը: Սակայն ամէնէն «արմատական» բարեչրջումը, ըստ երեւոյթին, իրականացած է բոլորովին վերջերս, քանակի թէ որակի կրկնակ տեսակէտէ:

Արդարեւ, վերջին սա չրջանին, ամսաթերթը սկսած է հրատարակուիլ 64 էջով (փոխան 32–ի), իր պարունակին մէջ լայն տեղ յատկացնելով պատմական անոտգիտնիւթերու, որոնք կ'առընչուին Թուրքիոյ հայ հաւաքականութեան մօտիկ կամ հեռաւոր անցեալի կեանքին, նուաճումներուն: Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան անդամներէն Պր· Արսէն Եարման (Եարմայեան), որ պատմութեան ու դեղարուեստի նկատմամբ լայն հետաքրքրութիւններ ունեցող անձ մըն է, իր հարուստ արխիւէն չարունակ նոր նիւթեր ու լուսանկարներ սկսած է հայթայթել խմբագրութեան՝ ճամբայ հարթելով արժէքաւոր թիւերու հրապարակումին: Այս չրջանէն ներս, ամսաթերթը 1998–ի Դեկտեմբերի իր թիւը ամբողջովին նուիրած է Հայ դեղագործներու եւ քիմիագիտութեան դպրոցի մեծ ծառայութիւնը:

Ինչպէս հաղորդում է Իրանում լոյս տեսնող «Ալիք» թերթը, Հ· Բ· Ը· Միութեան կենտրոնական վարչութեան, Եւրոպայի եւ Ասորեստանի վարչութիւնների եւ Պրն· Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցչի միաձայն որոշմամբ 2000թ· «Կարպիս Փափազեան» մրցանակը չնորհուել է Իրանցի բանաստեղծ, հայերէնագէտ – թարգմանիչ Ահմադ Նուրիզադէին:

1988 թուականից ի վեր, ամէն տարի Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ·Բ·Ը·Մ·) միջոցաւ 5·000 ամերիկեան տոլար արժողութեամբ «Կարպիս Փափազեան» մրցանակը չնորհւում է Հայ Դատին ու հայ մշակոյթին նպաստող ոչ հայ երեւելի անձնաւորութիւններին: Նախկին պուլկարահայ, այժմ վիէննաբնակ Կարպիս Փափազեանի նախաձեռնութեամբ գործող յանձնախումբը 1988–ին առաջին մրցանակակիրը է ճանաչել զերմանացի պատմաբան, դոկտ· Թեսա Հոֆմանին (Պէրլին): Այնուհետեւ, ըստ տարիների, այս մրցանակին արժանացել են իտալացի ճարտարապետ Ատրիանօ Ալփակօ Նովէլլօն (Միլանօ), անգլիացի պատմաբան Բրիմթոֆիլը Ուաքըր (Լոնտոն), աւստրիացի պատմաբան, դոքտ· Էլիզապէթ Մանտորֆը և աւստրիացի գրող, փրոֆ· Ռոմարի Իզոլը (Վիէննա), սուրիացի բանաստեղծ Նիզար Խալիլին (Քէսապ), ֆրանսիացի քաղաքական գործիչ, պատգամաւոր, Փարիզի Իսլ·Լէ-Մուլինօ արուարձանի քաղաքապետ Անտրէ Սանթինին, հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ, արցախեան պայքարի ջատագով, Անգլիայի Լորտերի պալատի փոխ–իօսնակ պարօնուհի Քերոլայն Քոքըր, պուլկար ճարտարապետուհի, փրոֆ· Նելլի Զանեւա–Տիչեւսկան, Ֆրանսիացի պատմաբան դոկտ· Իվ Թերնոն, հունգարացի փրոֆ· Էմոն Շուցը, պելժիացի փրոֆ· Ֆրանսուա Ռիոն եւ զուիցերացի պատմաբան Հանս–Լուքաս Քիւզերը (Պազէլ):

Եւ ահա նոր մրցանակակիրը՝ իրանցի մատենագէտ Ահմադ Նուրիզադէն, որը 1973 թուականից սկսած 10 ժողովածու է հրատարակել հայ գրականութեան, հայ մշակոյթի եւ Հայոց պատմութեան թեմաներով: Առաւել նշանակալից են «Յոլակ («Ապխտակ ձի»)» (Ակսէլ Բակունցի պատմուածքը), «Մ՛ց վաթան, ա՛յ վաթան» (բանաստեղծութիւնների եւ պատմուածքների ժողովածու Յովհաննէս Թումանեանից), «Սորուղհայէ սոլխ» («Կարմիր երգեր») (բանաստեղծութիւնների ժողովածու Եղիշէ Չարենցից), «Հարիւր տարուայ հայ բանաստեղծութիւն»... Սրանք թարգմանական գրքեր են: 1997–ին Թեհրանի «Զեմէհ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Ահմադ Նուրիզադէի «Հայաստանի պատմութիւնն ու մշակոյթը» մենագրութիւնը: Իրանցի ընթերցողի դատին յանձնուած այս ժողովածուները անչուչտ մշակութային մեծ արժէք ունեն: Իսկ 2000–ի տարեվերջին լոյս տեսաւ Ահմադ Նուրիզադէի «Բարեւ ձեզ, Հայեր» բանաստեղծական ժողովածուն, որում ամփոփուած են հեղինակի... հայերէնով գրուած բանաստեղծութիւնները եւ պոէմները:

... Թէ հնար լինի
Բառից սար սարբել՝
Հայերը բոլոր «Մասիս» բառերը
Դարերի խորքից ի մի հաւաքած՝
Մի սար կը սարբեն
«Մասիսէ» մի սար՝
Անունը՝ «Մասիս»...

Այս տողերը գրել է իրանցի բանաստեղծը, գրել է հայերէնով: Ու նաեւ գրել է·

... Ինձ անուանել են
Հայ ժողովրդի պարսկախօս զաւակ,
Որ արդէն գիտէ Մաշտոցի լեզուով
Հայերէն խօսել, խոկալ հայերէն,
Հայերէն խնդալ, տխրել հայերէն...

Ահմադ Նուրիզադէն Հայի հետ նստած ոտնում է, ցնծում է, յաճախ մասնակցում Հայերի ծէսերին: Եւ երբ Հայոց պատմութիւնն է կարդում՝ հայ ժողովրդի տխրուրախ կեանքի փոթորկոտ եւ լեռնային ջրերից ինքն է թախծում ու ուրախանում...

... Եւ ես էլ ունեմ «Ապրիլ քանչորս»:

1951թ· Նոյեմբերին Իրանի Գիլան նահանգի Անզալի նաւահանգստի ծովափնեայ թաղամասերից մէկում ծնուած Ահմադ Նուրիզադէի հայրը հրչէջ էր, որն իր կեանքը տուեց անչէջ կրակին: Մանուկ հասակից Ահմադը ստիպուած է եղել սովորելու հետ միաժամանակ նաեւ աչխատել: Երբ 16 տարեկան էր, Իրանի գրական մամուլում տպագրեց պարսկերէն առաջին բանաստեղծութիւնը: Միջնակարգն աւարտելուց յետոյ որպէս լրագրող սկսեց համագործակցել պարսկական մամուլին:

1971 – 86թթ· պաշտօնավարել է իրանի ամենատարածուած «Էթթէլաաթ» օրաթերթում, որպէս ներքին լուրերի բաժնի խմբագիր:

«Բանաւոր հայերէնին ծանօթացել եմ մանկութեան օրերին, մանաւանդ պիտի յիշեմ մեր դրացի Թելլոյին, որին կոչում էինք "Թելլի խանում": Այդ պառաւ կնոջ հաղցր զրոյցները ինձ շատ էին դուր գալիս, եւ պիտի խոստովանեմ, որ Հայոց լեզուի հանդէպ իմ համակրանքի առաջին դրդապատճառներից մէկն էին դրանք...»:

Յետագայում զբաղուել է գրականութեամբ, Իրանի գրական մամուլում լոյս ընծայելով պարսկերէն գրուած իր բանաստեղծութիւնները. որոշեց ծանօթանալ գրաւոր հայերէնին, որպէսզի «հնարաւորին չափ ծառայեմ հայ մշակոյթին եւ մեր դրացի ժողովրդի բազմադարեան եւ հարուստ մշակոյթը ներկայացնեմ իմ պարսկալեզու հայրենակիցներին»: Հայ

ԱՀՄԱԴ ՆՈՒՐԻԶԱԴԷ
Հ.Բ.Ը.Մ. «Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԱՍՊԵՏ
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ԳՐՈՒԻՄ Է ՀԱՅԵՐԷՆ

ՍԵՐԳԷՅ ԳԱԼՈՑԵԱՆ

(Շար· 10 եւ վերջ Բ· մասի)

բանաստեղծուհի, այժմ հանգուցեալ Արշի Բարայեանի օգնութեամբ 4–5 ամսում ծանօթանում է հայ գրերին եւ այբուբենին, ապա տքնաջան աշխատանքով ինքնուս ծանօթանում հայերէն գրաւոր լեզուին: Հայ բանաստեղծների երկերը թարգմանում է պարսկերէն, հրատարակում նախ պարսկալեզու գրական հանդէսներում, ապա նաեւ՝ առանձին գրքերով:

Երբ խորութեամբ ուսումնասիրեց հայ գրականութիւնը եւ գրաղուեց հայ մշակոյթի տարածման գործով, կարիք զգաց ծանօթանալու նաեւ հայ հին լեզուին՝ գրաբարին: 1977–ին մեկնեց Սպահան եւ այդ քաղաքի համալսարանի հայագիտական ֆակուլտետում, որպէս ազատ ուսանող, ֆակուլտետի դեկան Յաժակ Տէր-Գրիգորեանի օգնութեամբ, որոշ չափով ծանօթացաւ գրաբարին, որն իր ապագայ գործունէութեան համար նշանակալից դեր ունեցաւ:

Նուրիզադէն 1987 թուականից սկսեց բանաստեղծութիւններ գրել հայերէնով: Դրա հիմնական պատճառն այն էր, որ այդ տարիներին նա ձեռնարկեց «100 տարուայ հայ բանաստեղծութիւն» գիրքը կազմել, թարգմանել հայ բանաստեղծների ստեղծագործութիւնները: Բծախընդրօրէն եւ մանրակրկիտ բազմաթիւ հայ բանաստեղծների մեծաքանակ աշխատութիւններ ուսումնասիրեց՝ հայ բանաստեղծութեան լաւագոյն նմոյշները անթոլոգիայում ներառելու համար: Դա պատճառ դարձաւ, որ Ահմադ Նուրիզադէի հայերէն բառապաշարը բաւականին հարստանայ ու ճոխանայ: Նուրիզադէի հայերէն առաջին բանաստեղծութիւնները լոյս տեսան Լիբանանում Թէքէեան մշակութային միութեան «Շիրակ» ամսագրում, ապա նաեւ՝ Հայաստանի եւ օտար երկրների հայ մամուլում:

Ինչով են յատկանշական Ահմադ Նուրիզադէի հայերէն բանաստեղծութիւնները: Ինչպէս ինքն է գրում՝ «պլանցի եւ իրանցի» մարդը մտածում է թէեւ ոչ հայերէն, բայց գրում է հայերէնով: Գրի մէջ սէրն է նկատելի, տրոփիւնը Հայի ու Հայաստանի բախտի համար, հայեցի ոգի կայ նրա տողերում. «Ես էլ եմ սիրում Տէրեանի հետ այրուել սիրուց եւ փափկասուն ու բիճոյշ, նրբիրան հայ աղջիկներին գովասանք ասեմ, ու Զարենցի հետ ամբոխն երգեմ եւ երգեմ նրա "Երկիր Նայիրի"ն, Թումանեանի "Անուշ"ը փրկեմ բախտից ու մահից»:

... Հայ մշակոյթն օտարազգի բազմաթիւ բարեկամներ է ունեցել: Բայց Ահմադ Նուրիզադէի պարագայում այլ է. մեր գրականութեան ու մշակոյթի ողջ պատմութեան ընթացքում բացառիկ երեւոյթ է, որ ոչ հայ բանաստեղծն ամենավեհ զգացումներից մղուած գրիչ է վերցնում հայերէնով բանաստեղծութիւններ գրելու համար:

Լիովին համամիտ եմ Իրանահայ գրողների միութեան նախագահ Վարանդի հետ. «Մեզ մնում է ներմօրէն սեղմել ղէպ մեզ երկարած, ղէպ մեր միացող վէրքը երկարած բարի ձեռքը եւ փոխադարձ խինդով ու խանդավառութեամբ դոչել բարձրաձայն. "Ողջոյն քեզ, մեր լաւ բարեկամ, մեր սրտակից ընկեր, յարգանք քեզ, Ահմադ Նուրիզադէ"»...

Ս. Գ.

«Ազգ», Յունուար 13

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ուրախութեամբ կրկին շնորհակալութիւն կը յայտնէ մեր բարեկամ Եուրի Ճորքայէֆի եւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի ախոյեան խումբի խաղացողներուն որոնք իրենց համաշխարհային առասպելական չաղթանակէն եւ Երեւանի խաղէն յետոյ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին նուիրած էին 5000 ամերիկեան տոլար Հայաստանի երախանեղուն մարմնամարզական ծրագիր մը իրագործելու:

Հայաստանի Օգնութեան Խաչի ծրագիրներէն ընտրեցինք Երեւանի Գրիգորեան արհեստավարժ դպրոցի մարզադաշտի նորոգութիւնը ուր կը յաճախեն մօտ 1000 երախայ:

Ուրախ ենք տեղեկացնելու որ նորոգութիւններէ յետոյ 2000 Դեկտեմբեր 16-ին տեղի ունեցած է հանդիսութիւն ի ներկայութեան՝ կրթական եւ մարմնամարզական պետական ներկայացուցիչներու, Ֆութպոլի դաշնակցութեան նախագահ՝ Պր. Սուրէն Աբրահամեանի, ՀՕՄ–ի Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչի եւ այլ անձնաւորութիւններու: Հայաստանի Օգնութեան Խաչը, այս առիթով դպրոցը օժտած է 86 ոտնագնդակներով:

Եղելութիւնը Հայաստանի պատկերասփիւռէն ցոյց տրուած է ուր նորոգուած լուսաւորուած մարզադաշտը իր սարքաւորումներով ներկայացուած է:

Կրկին շնորհակալութիւն Ֆրանսայի Ֆութպոլի ախոյեան խումբի վեհանձն եւ քաջ անդամներուն, նորանոր յաղթանակներու մաղթանքներով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 22, 2001

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ԲԱՇԽՈՒԱԾ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Վանաձորի մէջ, սեփականատէր քաղաքացիներէ կառավարութեան կողմէ գնուած 1 – 4 սենեակնոց բնակարանները վիճակահանութեամբ բաշխուած են կարօտեալ ընտանիքներու: Այսպէս 48 բնակարաններու վիճակահանութեան մասնակցութեան համար Լոռիի մարզպետարանը ազդեր ղրկած է բնակարանի կարիք ունեցող 60 ընտանիքներու: Սակայն անոնցմէ միայն 31 ընտանիք ընդառաջած է ներկայացող առաջարկին, մնացեալ մէկ մասը բացակայ էր քաղաքէն ,մէկ մասն ալ պարզապէս չէ հաւնած բաշխուող բնակարաններու տեղը կամ յարմարութիւնները: Մնացեալ 17 բնակարանները իրենց տէրերը կը գտնեն լրացուցիչ վիճակահանութեամբ:

ԳՂՋՈՒԹԵՔ ԳՂՋՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, տեղի ունեցած է «Մարաշի տոհմիկ օր»ը, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ–ի տեղւոյն Ռուբինա մանուճիւղին: Ձեռնարկը սկսած է Մարաշի քայերգով, ապա, յանձնախումբի ատենապետուհին՝ Հուրի Նահապետեան յայտարարած է որ տոհմիկ օրերու այս եօթներորդն է եւ յաջորդը Խարբերդի օրը պիտի ըլլայ: Այս առթիւ, ՀՕՄ–ը պատուած է Մարաշ ծնած վեց Հայուհիներ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻՆ մէկուկէս ժամ հեռու, Դեկտեմբեր 1 –3 տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ. – ԿԱՄՔ–ի սկաուտական աստիճանաւորական բանակում – լսարանը: Մասնակցած են 28 աստիճանաւորներ: Պատրաստուած էին հետաքրքրական յայտագրեր՝ դասախօսութիւն, մրցում, քայլարշաւ, բժշկական ընդհանուր գիտելիքներ:

ՄԻԼԱՆՈՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Յունուար 21, Միլանոյի Հայ Տան մէջ կազմակերպութեամբ Իտալիոյ Հայոց Միութեան մասնակցութեամբ համայն գաղութին, տեղի ունեցաւ մեծարանքի հանդիպում մը հանդէպ Իտալիոյ պետութեան: Երախտագիտութեան ջերմ զգացումներ անխտիր բոլոր երեսփոխաններուն, որոնք միաձայնութեամբ քուէարկեցին ի նպաստ Հայոց ցեղասպանութեան: Ի մասնաւորի երեսփոխան Պր. Ճանպարլօ Փալիարինիին, որ անչահախնդրօրէն հետապնդեց այս հարցը մինչեւ վերջ: Եւ վերջապէս հազար չնորհակալութիւն այն բոլոր քաղաքապետներուն եւ իրենց վարչական կազմի անդամներուն (35 քաղաքապետարանները), որոնք իրենց յանդուգն դիրքերոշումներով ի նպաստ Հայերուն, ճնշեցին պատկան մարմիններու վրայ մղելով դիրենք մինչեւ Նոյեմբեր 17–ի երեսփոխանական ժողովի միաձայնութեամբ յայտարարուած բանաձեւին, որ վերջապէս կընդունէր Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ կը դատապարտէր անոր մտածողները, գործադրողները եւ ուրացողները:

Ներկայ էին Պր. Փալիարինին, Միլանոյի քաղաքապետարանէն Պր. Տէ Գարոլիս, Իտալիոյ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Պր. Գագիկ Պաղտասարեան, եւ այլ կուլտկցական անձնաւորութիւններ: Պր. դեսպանը իր խօրին շնորհակալութիւնները յայտնեց բոլոր երեսփոխանական ժողովի անդամներուն ըլլան անոնք ձախ թէ աջ, որոնք այս տխրահռչակ եղելութեան առաջ միացեալ դատապարտեցին 20–րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը:

Նախ Պր. Տէ Գարոլիս եւ ապա Պր. Փալիարինի մանրամասնօրէն ներկայացուցին գործընթացի հանգրուանները, անոր դժուարութիւնները, քաղաքական խոչընդոտները եւ նամանաւանդ Թուրք իշխանութեան ներկայացուցիչներու յամառ ժխտորոշական պայքարը, յաճախ դառնալով նաեւ սպառնական:

Ուրախ մթնոլորտ, բարձր տրամադրութիւններ, ջերմ կողմնակի խօսակցութիւններով ու բարեմաղթութիւններով հանդիպումը աւարտեցաւ:

Կ. Խ.

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 44–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՑՈՑՋԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ազդակ» երիտասարդ շաբաթաթերթ)

Տարաբախտ երիտասարդը մեռած էր Սահմանադրութեան հռչակումէն չորս օր առաջ, եւ մենք խանդաղատանքով փնտռեցինք հրատարակելի նիւթեր՝ իր ձեռագիրներուն մէջ, վերջին ամիսներուն երբ այցելութեան կ'երթայինք, Միսաքն ալ յեղափոխական խռովք մը կը մատնէր, կարդացած ըլլալով քանի մը պատահի թիւեր, – Դրօշակ, Ռազմիկ, եւ այլն: Առանց ատոր ալ արդէն բաւական բան պիտէր հայկական տառապանքի մասին, իբրեւ գիւղի զաւակ: Այնպէս որ չզարմացանք, երբ իր թուղթերուն մէջ գտանք ըմբոստ «Երգ» մը, հինգ տուն: Այն ատեն դոյ ըրած էինք վերջին տունը.

Ջո՛յր, մօտեցուր իմ ձեռքին
Աստուածարոցն հրրացան,
Չի ամէն բան ինձ կրկին
Կը յիշեցնէ վրէժը արեան...

Ասելի վերջը կուգար Ահարոնը, որ արդէն անուն մը չինած էր «Ասահիա»ի մէջ դեռ վէնեսիկէն, ինչպէս Վարուժանը իր առաջին հատորով, «Սարսուռներ»:

Գալով արձակ արտադրութեանց, «Ազդակ»ով չորացաւ Թիւ 5–էն իսկ Յակոբ Տէր-Միրճեան որ յետոյ պիտի դառնար քաջալերիչ մը վրայ.

Լացէ՛ք, մարեր լացէ՛ք բուրեր,
Հոս մարդ չկայ որ չէ մեռեր
... Այս գիշեր ես դուրս ելայ,
ողորմուկ ձայն մի կուգար,
Յածցայ ու ականջ դրի որդիկիս
ձայնն էր կուգար:

Ու դեռ քանի՛ այսպիսի երգեր Յակոբ Տէր-Միրճեանի հայրենի պատկերներուն մէջ, ամօթխած ու թրթռուն ինչպէս ինք:

Իր առաջին բարեւը «Ազդակ»ին կուտար մեւս Յակոբն ալ՝ ապագայ Օշականը:

Թղթատարը պատմուածք մը կը յանձնէր. – «Պառաւին Անէծքը», փակագծի մէջ՝ գիւղի կեանքէ, տակն ալ՝ աննշան առարկութիւն մը Յակոբ Քիւֆէճեան:

Գիւղի կեանք, նոր աշխատակից, – ղկխուս վրայ: Բայց կը վայլէ՞ր, երիտասարդ, արդիական, շաբաթաթերթի մը մէջ տեղաւորել սա զռեհիկ մականունը, – Քիւֆէճեան: Եւ Յակոբն ալ կողովը նետելով իբրեւ առարկութիւն դրինք մէկ բառ, – Գեղջուկ (1909 Օգոստոս 28, Թիւ 35):

Իրմէ յօդուած մը եւս երեւցաւ «Ազդակ»ի վերջին Թիւին մէջ (1909 Հոկտեմբեր 16), «Նոթեր ռուսահայ գրականութեան վրայ», այս անգամ իր իսկ անուն – մականունով: Ու երբ մտերմացանք, երբ գրեթէ ամէն շաբթու Սէօլէօզէն Պուլիս կ'իջնէր եւ գրատուն կամ խմբագրատուն կը հանդիպէր՝ Ֆրանսերէնն գիրքեր եւ պարբերականներ, մասնաւորապէս «Մերքիւր տը Ֆրանս»ը տանելու եւ կարդալէ վերջ վերադարձնելու համար, Քիւֆէճեան արդէն չալկած էր գրական բազմակողմանի կողով մը, այնքան բիրտ եւ ինքնուրոյն ու անապատ:

Ցիշէի՞ միւս աշխատակիցները: Բայց «Ազդակ»ի պատմութիւնը չէ որ կ'ըներ, այլ փորձ մը չրջանին միջավայրը, մթնոլորտը, հեւքը պարզելու:

Թող արձանագրած ըլլամ շարք մը անուններ ալ մանաւանդ անոնք որ դացին ու չեկան, – Է. Ակնունի, Ռ. Զարդարեան, Յ. Շահրիկեան (Ատոմ), Բ. Շահպազ, Մարզպետ, Վրթանէս Փափազեան, Ֆէրիտ Ճէմիլ (Տիգրան Ծամհուր, Ամսէեան), Յակոբ Շահպազեան, Տիգրան Եսայեան (Զապէլ Եսայեանի ամուսինը, նկարիչ եւ անիշխանական), Գրիգոր Եսայեան, Լեւոն Խաճանեան եւայլն, իսկ ողջերէն Վ. Փափազեան (Կոմս), Գասպար Իփէկեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Վահրանդի, Բերունի (Սիմոն Յակոբեան), Եդ. Գօլանճեան, Ասլան Շիրակունի (Մարտիրոս Յարութիւնեան), Վահան (Ղ. Մելոյեան), Զիթունի, Զարխի Ֆարաք, եւ այլն:

Ճիշդ է որ զանազան արտատպումներ պզտիկ տեղ մը կը բռնէին «Ազդակ»ի էջերուն մէջ:

Նիւթի սո՞վ: Ընդհակառակն: Մենք մեզի չրջանակ մը կազմած ըլլալով, միշտ որոշ գիծ ու գոյն եւ անկոխ գետին նեմ, այլ փորձ մը չրջանին միջավայրը, մթնոլորտը, հեւքը պարզելու:

Թող արձանագրած ըլլամ շարք մը անուններ ալ մանաւանդ անոնք որ դացին ու չեկան, – Է. Ակնունի, Ռ. Զարդարեան, Յ. Շահրիկեան (Ատոմ), Բ. Շահպազ, Մարզպետ, Վրթանէս Փափազեան, Ֆէրիտ Ճէմիլ (Տիգրան Ծամհուր, Ամսէեան), Յակոբ Շահպազեան, Տիգրան Եսայեան (Զապէլ Եսայեանի ամուսինը, նկարիչ եւ անիշխանական), Գրիգոր Եսայեան, Լեւոն Խաճանեան եւայլն, իսկ ողջերէն Վ. Փափազեան (Կոմս), Գասպար Իփէկեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Վահրանդի, Բերունի (Սիմոն Յակոբեան), Եդ. Գօլանճեան, Ասլան Շիրակունի (Մարտիրոս Յարութիւնեան), Վահան (Ղ. Մելոյեան), Զիթունի, Զարխի Ֆարաք, եւ այլն:

վիճաբեկով, բաւական դժուարահաճ էինք, եթէ ոչ ամբարտաւան, եւ ամէն գրագէտի կամ խմբագրի քարի եկար չէինք ըսեր: Հաւաքնարիր կտորներ կ'արտատպէինք նախ իրենց՝ հեղինակներուն թելադրութեամբ, յետոյ՝ կանխորոշ ծրագրով մը, – հրատարակութիւններ կային որոնք արտատպմանի մէջ տպուած ըլլալով, բոլորովին անծանօթ էին մեր հասարակութեան: Ուրեմն, կ'արժէր որ մեր ընթերցողներն ալ կարդային, ճաշակէին ինչպէս եթէ նոր գրուած ըլլային:

Թերթին չուրջ փոթորիկը պայթեցաւ 7–րդ Թիւէն, երբ ազդանշանը տուինք հակակղերական, նոյնիսկ հակակրօնական պայքարի մը, մասնաւոր խորհրդակցութեամբ:

Համաձայն տրուած որոշման, 1909 Փետրուար 6–ին Գեղամը կը ստորագրէր «Սեւ փորձանքը», ազդարարելով.– «Հընձած է մահաւճիռներու ժամը»: Ես ալ «Սեւ Թաթը» – «Ո՛րքան գդուեցինք ու համբոյրներով տաքցուցինք զայն»:

Զուգադիպութեամբ մը, նոյն Թիւին մէջ կ'երեւար նաեւ Վարուժանի «Վահդն»ը, այնքան հեթանոսական տրամադրութեամբ:

Ո՛չ միայն «ճահիճը չարժուեց» ինչպէս կ'ըսէին այն առեն, այլ եւ մեր աւագ ընկերները, համակրողներն ու հովանաւորները դառնօրէն դանդատեցան որ պառակտում կը սերմանենք: Մանաւանդ պէս վրդովուած էր մեր սիրելի Զաւարեանը եւ կը պահանջէր իր անունը վերցնել համակրողներու ցանկէն: Մօտաւորապէս կը յիշեմ իր դիտողութիւնը.

– Եթէ կարծում էք որ նոր բան էք ասում, յեղափոխական խօսք, շատ էք սխալւում. էդ պայքարը առ նուազն քառասուն տարուայ պատմութիւն ունի մեր մէջ...

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

ոչ սրպէս քրիստոնեայ մը, այլ՝ սրպէս հայ մը»:

Ակնարկելով իրենց յանցանքին ստանձնումին Թուրքերու մերժումին, հեղինակը կ'ըսէ թէ երբեմն չատ երկար, դարեր կը տեւէ ան: Կուտայ խաչակրութեան առընչուած Վատիկանի դիջումին օրինակը, որ պրեթէ հազարամեակ մը առաւ:

Գրութեան վերջաւորութեան ձ. Փասքալ կ'անդրադառնայ Օսմանեան կայսրութեան Հայերու ջանդուածային կոտրածները ցեղասպանութիւն կոչելու Թ. Պէյրի կառավարութեան մերժումին: Ապա կ'աւարտէ, ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբէն Աուշվիցի վերապրող իրաւապէտ Թ. Պիւրկընթալի խօսքերով. «Չեմ գիտեր ինչո՛ւ Թուրքերը չեն կրնար ընդունիլ կատարուածը, ներողութիւն խնդրել ու շարունակել իրենց ճամբան: Ամէնէն գէշ բանն է ատիկա: Ամէն բան ընել զոհին, յետոյ ըսել որ ոչինչ պատահած է: Ատիկա զիրենք կըրկին անգամ սպաննել կը նշանակէ»:

«TELERAMA» (3/9 février)

«Haratch», quotidien arménien de quatre pages, encore imprimé au plomb

Այս չաբթուան իր թիւին մէջ, չաբաթաթերթը 3 էջ նուիրած է «Յառաջ»ի, անոր 75-ամեակին առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Նկատի առնելով Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի ուղղութեամբ միջազգային յաջորդական քայլերը, Թուրքիոյ Եւրասիոյ հետազօտութեան կեդրոնին կից հիմնուած է Հայկական հետազօտութեան հիմնարկ մը: Անոր պաշտօնը պիտի ըլլայ «ամբողջ աշխարհի մէջ խոր ուսումնասիրութիւն կատարել ու ճշդել Հայերու դէմ կիրարկուելիք բաղաքականութիւնը»:

Հիմնարկը իր պատրաստելիք տեղեկադիրները պիտի յղէ պետութեան բարձրագոյն դէմքերուն, դասախօսութիւններ պիտի կազմակերպէ ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, եւ այլն մէջ: Մրագրուած է «Հայկական ուսումնասիրութիւններ» խորագրով անգլերէն պարբերական մըն ալ հրատարակել, առաւելարար արտաքին սպառումի համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՐԻՆՕ կայացած ֆրանքեւիտալական վեհաժողովի մը ընթացքին, Շիրաք եւ Ամաթօ համաձայնագիր մը ստորագրեցին երկաթուղային նոր գիծի մը շինութեան համար որ Լիոնը պիտի միացնէ Թորինոյի մէկուկէս ժամէն եւ պիտի արժէ 11 միլիառ ֆրանք: Այս ծրագիրը կը նախատեսէ 52 քիլոմեթրնոց փապուղիի մը շինութիւնը Սէն-Ժան-սը-Մօրիէնի եւ Սիւզի հովիտին միջեւ: Իրագործումը կը նախատեսուի 2015-ին: Միւս կողմէ, Մոն-Պլանի փապուղին որ փակ էր 1999-ի աղէտալի հրդեհին հետեւանքով, պիտի վերաբացուի Սեպտեմբերին:

ՓԱՐԻԶի մէջ, Յունուար 30-ին, ցոյցի մը դիմած էին պետական պաշտօնեաները որոնք իրենց աշխատավարձքի վերարժեւորումը կը պահանջեն: Կը բողոքեն որ գնումի իրենց կարողութիւնը նուազած է եւ նախարար Մ. Սափէնի առաջարկած բարելաւումները գոհացուցիչ չեն: Իշխանութիւնները 0,5% յաւելում մը չնորհած էին որ անբաւարար կը նկատուի: Յունուար 30-ի չարժումը առաւելաբար վնասեց կրթական մարզին: Փոխադրամիջոցներն ու հիւանդանոցները բողոքի օր մը կը կազմակերպեն Փետրուար 6-ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի արեւմտեան չրջանի երկրաչարժի մեռելներու թիւը կրնայ 100 հազարի հասնիլ, ըստ երկրին Պաշտպանութեան նախարարին: Վարչապետը ուերուած վայրերը այցելեց Յունուար 29-ին, ուր վերապրողները ահաւոր պատկեր մը կը պարզեն, հոս-հոն ինկած, անօթեւան, խեղդար վիճակի մը մէջ իրենց հարազատները կը փնտռեն աւերակներուն մէջ:

ՓԻՆՈՇԷ կրկին մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Խուան Կուզման դատաւորին կողմէ, բայց, առողջական վիճակին պատճառաւ տունը կը մնայ, հսկողութեան տակ: Ամբաստանուած է առեւանգումներու եւ մարդասպանութեան համար: Կայ 18 բանտարկեալներու պարագան, որոնց մարմինները երբեք չեն գըտնուած, 57 ուրիշներ ալ սպաննուած են, բոլորն ալ զոհ՝ «մահուան կարաւան»ին, 1973-ի պետական հարուածէն քանի մը չաբաթ ետք:

ՓԱՐԻԶի պատժական 11-րդ սենեակին առջեւ, Յունուար 29-ին, վերսկսաւ էլֆի մէկ երեսակին դատավարութիւնը: Կրկին հարցաքննուեցաւ Տիկին Քրիսթին Տըվիզ-Ժոնքուը իր ստացած 59 միլիոն ֆրանքի մասին, ինչ որ չուրանար (17 միլիոնի չարկաբաժին մը գնած էր ռիւ տը Լիլ), բայց, կը խոստովանի որ «դրամի ըմբռնումը» կորնգուցած էր: Կ'ըսէ թէ Տիւմա չատ լաւ գիտէր որ դրամը ուրկէ կու գայ: Քանիցս այցելութիւններ տուած է 19 ռիւ տը Լիլ, ինչպէս նաեւ չարկաբաժինի գնումով զբաղող մը Ժիլպէր Միաբա, զոր Ֆ. Տըվիզ-Ժոնքուր օգտագործեր է նախանձը չարժելու համար Ռոլան Տիւմայի:

ՓԱՐԻԶի քաղաքապետը՝ Ժան Թիպէռի Թաղապետական Խորհուրդի վերջին նիստը գումարեց Յունուար 29-ի առաւօտուն ու կարգ մը որոշումներ քուէարկել տըւաւ, որոնց գլխաւորն է 87 պաշտօնատարներու աշխատավարձքի չատկումը: Ընդդիմութիւնը բողոքեց, բայց ի զուր: Ակնյայտ նիստէն հաքն է որ կ'ընդունէր հայ գաղութը:

ՖՐԱՆՍԱՑի ՄԷՋ, Փարիզ, արուարձանները թէ գաւառը անապահովութիւնը օրէ օր աւելի մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, ստիպելով իշխանութիւնները որ օրակարգի առաջնահերթ հարց նկատեն զայն: Արդէն գլխաւոր նիւթն է թաղապետական ընտրութիւններուն: Մտահոգիչ գարձած են մանաւանդ պատանիներու, յաճախ անչափահաս, ճակատումները: Կազմակերպուած զինեալ խմբակները սարսափ կը տարածեն կարգ մը փարիզեան արուարձաններու եւ գաւառախումբերու մէջ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Ա.ան.դութիւն Յանձնախումբը

«Լուսաւորչի Լսարան»

հանդիսութիւններու չարքին մէջ կը հըրաւիրէ իր թիւ 7 Զրոյց – դասախոսութեան

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԱՄՍՈՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՑԻՆ ՏՕՆԵՐԸ»

նիւթին չուրջ

Չինգշաբթի, Փետրուար 8
ժամը 19-ին

Բանախօսութեամբ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ

339, av. du Prado, 13008 Marseille

U G A B - Paris :

CONFERENCE
d'ANNA LEYLOYAN

le vendredi 2 février à 20 heures 30

Après ses deux premières conférences sur les khatchkars (10-11-2000) et la miniature arménienne (15-12-2000), **Anna LEYLOYAN** nous invite à découvrir cette fois-ci l'univers de **TOROS ROSLINE et de l'école miniaturiste de Cilicie.**

Au cours de cette conférence, vous pourrez admirer les plus beaux mais aussi les plus riches manuscrits arméniens de la période allant du XIIème au XIVème siècle.

Organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France
de l'UGAB
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements : 01 42 27 12 26 /
01 45 20 03 18
Prix d'entrée: Membres 30 F,
Non-membres 50 F

Հովանաւորութեամբ՝

ԼՂՈՒԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետ. Դեսպան

ԳՈՋԱ. ՋՈԳՈՎԱՋԷ-ի
Վրաստանի Հանրապետ. Դեսպան

ԱՆՏՐԻ ՍԱՆԹԻՆԻ-ի
Նախկին նախարար, Երեսփոխան-Փաղաքապետ

ԹԻՖԼԻՍԻ "ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՄԵԱՆ" ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ (Վրաստան)
կը ներկայացնէ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ-ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆ-ի

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ԹԵԼԵԹԻ

ԿԱՄ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻՑ

վօտըվիլը

ֆրանսերէն համաժամ թարգմանութեամբ

Երեքշաբթի, Փետրուար 7, ժամը 20·30-ին

Փարիզի Ալիանսի Թատրոնը
Maison des Cultures du Monde
101, Boulevard Raspail — 75006 PARIS

ԺԱՆ ԳՈԳԹՈ-յի

ՉԱՅՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ

թատերախաղը ֆրանսերէնով

Հինգշաբթի, Փետրուար 9, ժամը 20·30-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի Արուեստներու եւ Համագումարներու Պալատը
25, avenue Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

Թեմադրութիւնները՝ Սլավա ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Տեղեկութիւններու համար դիմել՝
— **Ambassade d'Arménie :** 9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : **01. 42. 12. 98. 00** — Fax : **01. 42. 12. 98. 03**
— **U. G. A. B. :** Tél. : **01. 45. 20. 03. 18**
— **Mme Hourig Bagdassarian** : Tél. : **01. 42. 29. 10. 24** / **06. 14. 74. 92. 97**

UGAB — UGAB — UGAB —

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
Nice — Côte d'Azur
présente
VALERIE KIRKORIAN
Je danse ma vie
Samedi 3 février à 21 heures
Dimanche 4 février à 15 heures
Théâtre Municipal Francis Gag
4, rue Saint-Joseph (Vieux Nice)
Tél. : 04. 93. 62. 00. 03
— Entrée : 70 F —
(gratuit pour les enfants)

UGAB — UGAB — UGAB —

VANIA GRIGORIAN
FLORA BAGHDASSARIAN

Peintres originaires d'Arménie
exposent leurs œuvres à la
Cité Internationale des Arts, Salle 23.
Exposition: du 25 janvier au 3 février
tous les jours, de 14h à 19h
Adresse: 18, rue de l'Hôtel de Ville,
75004 Paris
Métro : Pont Marie / St Paul
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիսը Պէնոյի «Անահիտ» մանուճիւղի ընկերուհիները հաճոյքը ունին ձեզի համար պատրաստելու եւ հիւրասիրելու

ՀԱՄԵՂ ՔԷՕՖԹԷՆԵՐու

քանի մը տեսակներ:

Շաբաթ, Փետրուար 3, ժամը 19·30-ին հրամմեցէք տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը Հայկական Չերմիկ մթնոլորտի մը մէջ անցընելու համար ձեր երեկոն:

***

Sortie

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section d'Issy-les-Moulineaux** organise une **SORTIE :**

le Dimanche 4 février.

— Départ de l'autocar à 9 heures 30 devant la M.C.A. ; 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain.

— Visite du Musée naval de Sarcelles.

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité.

— L'après-midi visite à la Maison de Retraite de Gonesse où une animation est prévue.

Participation : 150 F.

Prière de s'inscrire **au plus tard le 1er février** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— **01. 46. 42. 90. 68**
— **01. 47. 36. 18. 09**

***

Soirée «Mante»

La Croix Bleue des Arméniens de France **Section «D. Missakian»** vous invite à partager sa fameuse soirée «MANTE» :

le samedi 3 février à partir de 20h30

dans la Maison de la Croix Bleue; 17, rue Charles-Péguy, à Livry-Gargan.

En famille ou entre amis ne manquez pas de passer une soirée chaleureuse, en réservant vos places auprès de Madeleine Papazian au :

Tél. : **01. 43. 83. 87. 68**
avant le 30 janvier.

ՖՈՒՏԲՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Կրքնէլ	3 – 1
Վէնսէն – ԻՒ.ԺԻ.Ա. Ալֆորվիլ	0 – 1
Լիոնի Շրջան	
Սեսիւէ – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսիւ	2 – 2
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Մանիսիէօ	0 – 2

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935